

PRŪSU KALBOS PAMINKLAI

V. MAŽIULIS

Der Herr
vnd Behute eud

II

Der Klei
chismus Doctor It
Deutsch vnd Pre
Pfarherr auff dem Lan
daraus zu vnterweise
darinn zu üben / da
mögen/was ihn
zu ihrer S

Darneben das Ti
büchlein wie solches in d
jetzund im Land zu Preu

Stas Likuts C
M. L. Miklai bhe Prä
dickerins no tauran / Stan
Porvaidint / bhe Stan M.
laukint / Kai stai ismukt
mons enterpon ast
Deiwüet

Der Herr
e ober

Flac
Nappf
Klette
Freuwer
Wayn
zur
Trolge
nabe
daz
Fechene
Reme

Rircher
r.

ter Allmech
nt

ube.

istum / sein
dar entpsa

Deeßtesmu Das Lübi bhe Crirtisnälai stai
käigi stas sübs en stesmu kirkio ceitüshan / kint
en Präsißkan tauran laitües wist.

Anno M. D. LXI.

David Corvich
J. R. H. S. O. A. X. I. C. H.

von dem Heiligen Geist / geboren von der
frawen Maria / Gelitten vnter Pontio Pila
creutziget / Gestorben / vnd Begraben / vnder
zur Hellen / am dritten Tage wider Auffersi
von den Todten / Auff gefahren gen Himel /
zu der Rechten Gottes / des Allmechtigen
Von dannen Er kommen wird / zu Richter
Antwendigen vnnnd die Todten.

Ja / Ich

Antwort.

Ja ich Glenbe.

17. Glaubstu auch in den Heiligen Ge
Heilige Christliche Kirche / ein Gemeinsh
Heiligen / Vergebung der Sünden / In F

jen
est /
Hei
und
DET
ende
d W
du d
du s
r mein
einen
lem sch
uch / d
Sünder
d leben
und E
r Eng
the an
n mi
vnd
Sebo
zlic
stige
i cre
ben
vonu
ubm
t. A
15

PRŪSŲ KALBOS
PAMINKLAI

V. MAŽIULIS

II

PRŪSU KALBOS PAMINKLAI

V. MAŽIULIS

II

ПАМЯТНИКИ ПРУССКОГО
ЯЗЫКА

DIE ALTPREUSSISCHEN
SPRACHDENKMÄLER

II

ВИЛЬНИУС „МОКСЛАС“ 1981

2 cg

PRŪSŲ KALBOS PAMINKLAI

V. MAŽIULIS

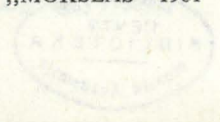
II

1881 m. Vilniaus universiteto prūsų kalbų instituto vadovu paskiriamas V. Mažiulis. Jis pradeda leisti prūsų kalbos paminklų leidimą. Pirmą kartą pasirodo „Prūsų kalbos paminklai“. Darbai šioje knygoje yra suskaidyti į dvi dalis: pirmąją ir antrąją. Pirmąją dalį sudaro prūsų kalbos paminklai, antrąją – prūsų kalbos paminklai II tomas. Ši knyga yra prūsų kalbos paminklų ir prūsų tekstų (leksi., grammat.) rinkinys (V. Mažiulis, 1881). Paminklai prūsų kalbos tekstai ir

1881 m. V. Mažiulis pradeda leisti prūsų kalbos paminklų leidimą. Pirmą kartą pasirodo „Prūsų kalbos paminklai“. Darbai šioje knygoje yra suskaidyti į dvi dalis: pirmąją ir antrąją. Pirmąją dalį sudaro prūsų kalbos paminklai, antrąją – prūsų kalbos paminklai II tomas. Ši knyga yra prūsų kalbos paminklų ir prūsų tekstų (leksi., grammat.) rinkinys (V. Mažiulis, 1881). Paminklai prūsų kalbos tekstai ir

VILNIUS „MOKSLAS“ 1981

UNIVERSITETAS
DIPLOMATAS
1981

81
Ma 736

Recenzavo
dr. A. SABALIAUSKAS

4602010000
M $\frac{70104-110}{M854(08)-81}$ 147-80

© Leidykla „Mokslas“, 1981

1380217

PRATARMĖ

Lietuvių ir latvių kalbų artimiausios giminaitės bei archaiškiausios baltų kalbės — prūsų kalbos tyrinėjimų reikšmę baltistikai ir indoeuropeistikai galima lakoniškai taip nusakyti: be lituanistikos ir latvistikos nėra prūsistikos, tačiau be prūsistikos nėra baltistikos, o be baltistikos neįmanoma slavistika ir pati indoeuropeistika. Taip pat reikia pažymėti, kad prūsų kalba dėl savo labai negausių ir gana skurdžių rašto paminklų yra kiečiausias baltistikos studijų riešutas: prūsų kalbos tyrinėjimas yra „juvelyrinis“ ir daugiau baltistinis bei indoeuropeistinis darbas. Remdamiesi ypač R. Trautmanno¹, N. van Wijko², J. Endzelyno³ ir kt. darbais, labai didelį dėmesį prūsų kalbos studijoms baltistai bei indoeuropeistai skyrė pastaraisiais dešimtmečiais, plg. tyrinėjimus tokių mokslininkų, kaip W. Schmidas⁴, Chr. Stangas⁵, W. Schmalstiegas⁶, V. Toporovas⁷, J. Levinas ir kt.

1966 m. Vilniuje pasirodė pirmasis fotografuotinis visų prūsų kalba rašytų raštų leidimas — „Prūsų kalbos paminklai“⁸. Dabar atėjo laikas tuos raštus pateikti moksliskai apdorotus (garsusis R. Trautmanno darbas⁹ šiuo atžvilgiu jau yra senstelėjęs). Tokią paskirtį ir turi šis leidinys — „Prūsų kalbos paminklų“ II tomas¹⁰, kuriame 1) transliteruojami vokiečių ir prūsų tekstai (resp. žodžiai) — Elbingo žodynėlis (E), S. Grūnavo žodynėlis (Gr), fragmentiniai prūsų kalbos tekstai ir

¹ Trautmann R. Die altpreußischen Sprachdenkmäler. Göttingen, 1910.

² Wijk N. van. Altpreußische Studien. den Haag, 1918.

³ Endzelins J. Senprūšu valoda. Rīgā, 1943; Endzelin J. Altpreußische Grammatik. Riga, 1944.

⁴ Schmid W. P. Studien zum baltischen und indogermanischen Verbum. Wiesbaden, 1963.

⁵ Stang Chr. S. Vergleichende Grammatik der baltischen Sprachen. Oslo—Bergen—Tromsø, 1966.

⁶ Schmalstieg W. R. An Old Prussian Grammar. University Park and London, 1974; Studies in Old Prussian. University Park and London, 1976.

⁷ Topоров В. Н. Прусский язык. М., 1975—1980, т. 1—3.

⁸ Prūsų kalbos paminklai / Parengė V. Mažiulis. V., 1966.

⁹ Trautmann R. op. cit.

¹⁰ Leidinys pavadintas „Prūsų kalbos paminklų“ II tomu, norint pabrėžti, kad tai yra tęsinys „Prūsų kalbos paminklų“ (V., 1966).

trys prūsų katekizmai (I, II, III); 2) tekstologiškai bei lingvistiškai aiškinami tekstai; 3) pateikiamas prūsų tekstų (bei vokiškų įžangų) filologinis vertimas į lietuvių kalbą.

Vokiečių kalbos tekstai yra pateikiami sinchronizuotai su prūsų kalbos tektais, o pastarieji sinchronizuojami su vertimu į lietuvių kalbą. Skaitmenys, rašomi šio leidinio katekizmų tekstų puslapių paraštėse kairėje, žymi originalo paginaciją, o pusjuodžio šrifto skaitmenys, esantys pačiuose vokiečių ir prūsų katekizmų tekstuose, rodo originalo puslapio eilučių pradžia. Originalo kustodai čia rašomi laužtiniuose skliaustuose, o originalo paraštėse esantys žodžiai – riestiniuose skliaustuose.

Tekstologiniam bei lingvistiniam prūsų tekstų nagrinėjimui skiriamos leidinio išnašos, kuriose yra nemaža glaustai formuluotų prūsų etimologijų. Jomis buvo stengtasi paryškinti prūsų žodžių reikšmes, kurias nustatyti svarbu verčiant prūsų tekstus į lietuvių kalbą. Literatūra, kiek jos reikia tekstologiniam bei lingvistiniam prūsų tekstų aiškinimui, dėl vietos stokos cituojama minimaliai. Leidinyje vartojami šie sutrumpinimai: DLKŽ (= Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. V., 1972), Endzelīns SV (= J. Endzelīns. Senprūšu valoda. Rīgā, 1943), Fraenkel LEW (= E. Fraenkel. Litauisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg, 1955–1965), LKG (= Lietuvių kalbos gramatika. V., 1964–1972, t. 1–3), LKŽ (= Lietuvių kalbos žodynas. V., 1941–1978, t. 1–10), Mažiulis PKP (= Prūsų kalbos paminklai. V., 1966), Skardžius ŽD (= Pr. Skardžius. Lietuvių kalbos žodžių daryba. V., 1943), Trautmann AS (= R. Trautmann. Die altpreußischen Sprachdenkmäler. Göttingen, 1910), DP (= M. Daukšos „Postilė“), SzPS (= K. Sirvydo „Punktai sakymų“), VE (= B. Vilento „Enchiridionas“). Dėl GrG, GrA, GrF, BPT, TN, MBS, OT žr. p. 48 (išn. 7), 62 (išn. 1,5), 63 (išn. 7, 8), 64 (išn. 19).

Filologiniame (ir „pažodiniame“) prūsų tekstų (bei vokiškų įžangų) vertime į lietuvių kalbą atsižvelgta į kiekvieno prūsų resp. vokiečių žodžio reikšmes visuose skelbiamųjų raštų kontekstuose (taip pat į atitinkamus senųjų lietuvių bei latvių katekizmų vertimus, ypač į B. Vilento „Enchiridioną“) ir į kiekvieno tų kalbų žodžio istoriją bei etimologiją. Reikia pasakyti, kad to vertimo, explicite arba implicite paremto atitinkamais baltistiniais bei indoeuropeistiniais tyrinėjimais, tikslai buvo ne praktiniai, o moksliniai: išsisinis prūsų kalbos tekstų (o ne atskirų žodžių) vertimas į lietuvių kalbą, savo archaiškumu einančią tuoj po prūsų kalbos, davė nemaža papildomos informacijos apie pačios prūsų kalbos struktūrą bei istoriją.

Keletą pastabų norėčiau pasakyti dėl prūsų tekstų vertimo į lietuvių kalbą. Prūsų katekizmuose konjunktyvas (tariamoji nuosaka), be kitokių formų, yra reiškiamas ir praes. indic. formomis. Vertime panašiais atvejais vietoj lietuviškai įprastų kon-

junktyvo formų visgi paliekamos praes. indic. (lietuviškosios) formos. Šitaip labiau išryškinamos prūsų kalbos veiksmožodžio formos, nors pats vertimo į lietuvių kalbą aiškumas ir nukenčia.

Prūsų neiginio akuzatyvas vertime paliekamas vietoj įprastinio lietuvių neiginio genityvo. Ne prie tarinio vartojamas tarinio neiginys pr. *ni* „ne“ (vokiečių kalbos įtaka!) lietuviškame vertime, t. y. neiginys lie. *ne* yra nukeliamas prie atitinamo tarinio. Tačiau tarinio neiginys lie. *ne* yra vartojamas panašiai kaip ir pr. *ni* „ne“ (pastarojo vartosena daug kur vokiška), t. y. ne prie kiekvieno vienaarūšio tarinio.

Be minėtų ir kai kurių kitų sintaksės atvejų, lietuviškame vertime laikomasi dabartinės literatūrinės kalbos normos. Nuo leksikos normos vertime nukrypstama ypač vartojant šiuos lietuvių kalbos žodžius tokiomis (ne kitokiomis!) reikšmėmis: *bėrnas* „tarnas“, *būtas* „namas; namai, ūkis“, *marti* „nuotaka“, *mergà* „tarnaitė“, *móteris* „moteris; žmona“, *nusidúoti* „atsitikti“, *núovėtos* „šiukšlės vėtant“, *pagáuti* „pradėti“, *pastóti* „tapti, virsti (kuo)“, *pėkus* „gyvuliai, banda“, *sviėtas* „pasaulis“, *viėšpats* „ponas; valdovas“, *viėšpati* „ponia; valdovė“ (kaitomas kaip dab. lie. *marti*); be to, posesyvinius įvardžius *júsas* „jūsiškis, jūsų“ (*jūsà* „jūsiškė, jūsų“), *músas* „mūsiškis, mūsų“ (*mūsà* „mūsiškė, mūsų“). Kitų retesnių žodžių reikšmes žr. DLKŽ.

„Prūsų kalbos paminklų“ II tomo pabaigoje pridėta: „Epistulare“ ir trys žodynai (resp. žodyninės rodyklės) – lietuvių – prūsų kalbų žodynas, vokiečių – prūsų kalbų žodynas ir atvirkštinis prūsų kalbos žodynas. Yra rengiamas dar etimologinis prūsų kalbos žodynas ir istorinė – lyginamoji prūsų kalbos gramatika.

* * *

R.D. Johanni Kubilio Rectori Almae Matris Nostrae, professori doctori scientiarum mathematicarum, pro cura magna, quam Sua Magnificentia de studiis linguarum Balticarum augendis constanter benevolens agit, itemque omnibus, qui ad hoc opus melius efficiendum aliquid contulerunt, imprimis, Leto Palmaiti discipulo meo aliisque in Cathedra philologiae Balticae Universitatis Vilmensis, nec non Algirdo Sabaliausko doctori philologiae, studiosis Daivae Mažiulytae filiae meae atque Jūratae Kielytae bonam gratiam habemus ac referimus.

ПРЕДИСЛОВИЕ

Значение изучения прусского языка, ближайшего родственника литовского и латышского языков, для баллистики и индоевропеистики лаконично можно определить так: без литуанистики и латвистики нет пруссистики, однако без пруссистики нет баллистики, а без баллистики невозможна ни славистика, ни сама индоевропеистика. Следует также отметить, что ввиду скудости сохранившихся письменных памятников прусский язык представляет собой самый крепкий „орешек“ в баллистике: пруссологические исследования являются делом „ювелирным“, преимущественно баллистическим и индоевропеистическим. За последние десятилетия индоевропеисты, опираясь на труды прежде всего Р. Траутмана¹, Н. ван Вейка², Я. Эндзеллина³ и др., повысили интерес к пруссологическим студиям — ср. работы таких ученых, как В. Шмид⁴, Хр. Станг⁵, В. Шмолстиг⁶, В. Н. Топоров⁷, Дж. Левин и др.

В 1966 г. в Вильнюсе вышло первое фототипическое издание всех текстов на прусском языке — „Prūsų kalbos paminklai“ („Памятники прусского языка“)⁸. Настало время представить научную обработку этих текстов (знаменитый труд Р. Траутмана⁹ в этом отношении несколько устарел). Эту цель и преследует настоящее издание — „Prūsų kalbos paminklai“, т. II („Памятники прусского языка“, т. II)¹⁰, в котором 1) осуществлена транслитерация

¹ Trautmann R. Die altpreußischen Sprachdenkmäler. Göttingen, 1910.

² Wijk N. van. Altpreußische Studien. den Haag, 1918.

³ Endzelīns J. Senprūšu valoda. Rīgā, 1943; Endzelin J. Altpreußische Grammatik. Riga, 1944.

⁴ Schmid W. P. Studien zum baltischen und indogermanischen Verbum. Wiesbaden, 1963.

⁵ Stang Chr. S. Vergleichende Grammatik der baltischen Sprachen. Oslo—Bergen—Tromsø, 1966.

⁶ Schmalstieg W. R. An Old Prussian Grammar. University Park and London, 1974; Studies in Old Prussian. University Park and London, 1976.

⁷ Топоров В. Н. Прусский язык. Москва, 1975—1980, т. 1—3.

⁸ Prūsų kalbos paminklai (parengė V. Mažiulis). Vilnius, 1966.

⁹ Trautmann R. Op. cit.

¹⁰ Название „Prūsų kalbos paminklai“, т. II („Памятники прусского языка“, т. II) указывает на связь настоящего издания с изданием „Prūsų kalbos paminklai“. Vilnius, 1966 („Памятники прусского языка“. Вильнюс, 1966).

немецких и прусских текстов (соотв. слов) — Эльбингского словаря (Е), словаря С. Грунау (Gr), фрагментарных прусских текстов и трех прусских катехизисов (I, II, III); 2) предложено их текстологическое и лингвистическое толкование; 3) дан филологический перевод прусских текстов (а также немецких предисловий) на литовский язык.

Немецкие тексты даются синхронно с прусскими, литовский же перевод синхронизируется с прусскими текстами. Цифры на левых полях этого издания катехизисов указывают страницы оригинала, цифры (выделенные полужирным шрифтом) внутри самих немецких и прусских текстов катехизисов указывают начало строк на странице оригинала. Кустоды оригинала даются в квадратных скобках, а слова на полях оригинала — в круглых.

Текстологическому и лингвистическому анализу прусских текстов посвящаются сноски, содержащие не мало сжато сформулированных прусских этимологий, цель которых — уточнить значения прусских слов, необходимые при переводе с прусского на литовский язык. Литература, насколько она нужна для текстологического и лингвистического толкования, из-за недостатка места указывается минимально. При этом используются следующие сокращения: DLKŽ (= Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius, 1972), Endzelīns SV (= J. Endzelīns. Senprūšu valoda. Rīgā, 1943), Fraenkel LEW (= E. Fraenkel. Litauisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg, 1955–1965), LKG (= Lietuvių kalbos gramatika. Vilnius, 1964–1972, t. 1–3), LKŽ (= Lietuvių kalbos žodynas. Vilnius, 1941–1978, t. 1–10), Mažiulis PKP (= Prūsų kalbos paminklai. Vilnius, 1966), Skardžius ŽD (= Pr. Skardžius. Lietuvių kalbos žodžių daryba. Vilnius, 1943), Trautmann AS (= R. Trautmann. Die altpreußischen Sprachdenkmäler. Göttingen, 1910), DP (= M. Daukšos „Postilė“), SzPS (= K. Sirvydo „Punktai sakymų“), VE (= B. Vilento „Enchiridionas“); относительно GrG, GrA, GrF, BPT, TN, MBS, OT см. стр. 48 (сноска 7), 62 (сн. 1,5), 63 (сн. 7,8), 64 (сн. 19).

При филологическом (и „дословном“) переводе прусских текстов (и немецких предисловий) на литовский язык учитывались значения каждого прусского и соотв. немецкого слова во всех контекстах публикуемых памятников (как и соответствующие старолитовские и старолатышские катехизисные переводы, особенно — „Энхиридион“ Б. Вилентаса), а также история и этимология каждого слова этих языков. Надо сказать, что цели этого перевода, эксплицитно и имплицитно подкрепленного соответствующими балтистическими и индоевропейистическими исследованиями, были не практические, а научные: сплошной перевод прусских текстов (а не отдельных слов) на следующий по своей архаичности непосредственно за прусским литовский

язык дал не мало информации о структуре и истории самого прусского языка.

Несколько замечаний об особенностях перевода прусских текстов на литовский язык. В прусских катехизисах конъюнктив (сослагательное наклонение), помимо прочих, передается и формами индикатива презенса. В подобных случаях при переводе вместо обычных конъюнктивных форм литовского языка все же оставлены (литовские) формы презенса индикатива. Благодаря этому прусские глагольные формы воспринимаются более отчетливо, хотя в определенной мере страдает ясность перевода на литовский.

Оставлен при переводе и прусский аккузатив отрицания (вместо обычного литовского генитива отрицания). Употребляемое не при сказуемом (влияние немецкого языка!) прусское отрицание *ni* „не“ в литовском переводе, т. е. отрицание лит. *ne* помещается перед соответствующим сказуемым. Однако само отрицание лит. *ne* употребляется подобно прусскому *ni* „не“ (употребление последнего во многих случаях чисто немецкое), т. е. не при каждом одно-родном сказуемом.

Кроме вышеупомянутых, а также и некоторых синтаксических случаев, литовский перевод соответствует нормам современного литературного языка. От лексической нормы перевод отклоняется только при употреблении следующих литовских слов (в таких значениях): *bėrnas* „слуга“, *būtas* „дом; хозяйство“, *marči* „невеста“, *mergà* „служанка“, *moteris* „женщина; жена“, *nusidūoti* „случиться“, *niuvėtos* „сор при веянии“, *pagauti* „начать“, *pastoti* „стать (чем-либо)“, *pėkus* „скот, стадо“, *sviėtas* „свет (мир)“, *viėšpats* „господин; правитель“, *viėšpatė* „госпожа; правительница“ (склоняется, как совр. лит. *marti*), а также притяжательных местоимений *jūsas* „ваш“ (*jūsà* „ваша“), *mūsas* „наш“ (*mūsà* „наша“). Значения других более редких слов см. в DLKŽ.

В конце II тома „Памятников прусского языка“ имеются „Epistulare“ и три словаря (resp. словарные указатели) — литовско-прусский словарь, немецко-прусский словарь и обратный словарь прусского языка. Подготавливаются еще этимологический словарь прусского языка и сравнительно-историческая прусская грамматика.

VORWORT

Die Bedeutung der Untersuchungen des Altpreußischen für die Baltistik und Indoeuropäistik, insofern diese Sprache die engste Verwandtschaft mit dem Litauischen und Lettischen sowie die altertümlichsten Züge aufweist, kann folgenderweise lakonisch ausgedrückt werden: ohne Lituanistik und Lettonistik gibt es keine Prussistik, ohne Prussistik aber gibt es keine Baltistik, und ohne Baltistik ist weder die Slawistik noch die Indoeuropäistik selbst möglich. Es muß auch bemerkt werden, daß wegen der großen Knappheit und der bedeutenden Unzulänglichkeit der Schriftdenkmäler das Altpreußische sehr kompliziert für die baltischen Studien ist: die Untersuchung des Altpreußischen ist eine „Juwelierarbeit“ und wird vorwiegend von den Baltisten und Indoeuropäisten geleistet. In den letzten Jahrzehnten ist auf Grund der Werke von R. Trautmann¹, N. van Wijk², J. Endzelin³ u. a. besonders viel Aufmerksamkeit der Erforschung des Altpreußischen geschenkt worden, vgl. vor allem die Leistungen solcher Wissenschaftler wie W. Schmid⁴, Chr. Stang⁵, W. Schmalstieg⁶, W. Toporow⁷, J. Levin u. a.

1966 erschien in Vilnius die erste fotografische Auflage aller altpreußischen Schriften – „Prūsų kalbos paminklai“ („Die altpreußischen Sprachdenkmäler“)⁸. Jetzt ist es so weit, daß man diese Schriften wissenschaftlich bearbeitet vorlegen kann (die wohlbekannte Arbeit R. Trautmanns⁹ ist in dieser Hinsicht schon zum Teil veraltet). Das ist das Hauptanliegen der Auflage „Prūsų kalbos paminklai“, t. II

¹ Trautmann R. Die altpreußischen Sprachdenkmäler. Göttingen, 1910.

² Wijk N. van. Altpreußische Studien. den Haag, 1918.

³ Endzelins J. Senprūšu valoda. Rīgā, 1943; Endzelin J. Altpreußische Grammatik. Riga, 1944.

⁴ Schmid W. P. Studien zum baltischen und indogermanischen Verbum. Wiesbaden, 1963.

⁵ Stang Chr. S. Vergleichende Grammatik der baltischen Sprachen. Oslo–Bergen–Tromsø 1966.

⁶ Schmalstieg W. R. An Old Prussian Grammar. University Park and London, 1974; Studies in Old Prussian. University Park and London, 1976.

⁷ Топоров В. Н. Прусский язык. Москва, 1975–1980, т. 1–3.

⁸ Prūsų kalbos paminklai (parengė V. Mažiulis). Vilnius, 1966.

⁹ Trautmann R. Op. cit.

(„Die altpreußischen Sprachdenkmäler“, Bd. 2.)¹⁰, in der: 1) die deutschen und altpreußischen Texte (bzw. Wörter) transliteriert werden, nämlich das Elbinger Vokabular (E), das Wörterverzeichnis von S. Grunau (Gr), die altpreußischen Textfragmente und die drei altpreußischen Katechismen (I, II, III); 2) die Texte textologisch und linguistisch erläutert werden; 3) eine philologische Übersetzung der altpreußischen Texte (sowie der deutschen Einführungen) ins Litauische hinzugefügt wird.

Die deutschen Texte werden synchronisch mit den altpreußischen Texten vorgelegt, und die litauische Übersetzung ist dann ihrerseits mit diesen synchronisiert. Die Zahlen, die in der vorliegenden Auflage links auf den Rändern der Katechismen-texte geschrieben werden, geben die Paginas des Originals an, und die Zahlen (halbfett gedruckt), die in den deutschen und altpreußischen Texten selbst stehen, weisen auf den Anfang der Blattzeilen des Originaltextes hin. Die Kustoden stehen hier dann in eckigen und die Wörter, die an den Rändern im Original enthalten sind, – in geschweiften Klammern.

Die textologischen und linguistischen Analysen und Erläuterungen der altpreußischen Texte sind in den Fußnoten angeführt, wo auch eine Reihe von knapp gefaßten altpreußischen Etymologien zu finden ist. Diese sollen eben die Bedeutungen der altpreußischen Wörter verdeutlichen, deren Klärung für die Übersetzung ins Litauische wichtig ist. Auf die Literatur, die für textologische und linguistische Deutung der altpreußischen Texte von Belang erscheint, wird aus Platzgründen nur ausnahmsweise verwiesen. In der vorliegenden Auflage werden folgende Abkürzungen verwendet: DLKŽ (= Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius, 1972), Endzelīns SV (= J. Endzelīns. Senprūšu valoda. Rīgā, 1943), Fraenkel LEW (= E. Fraenkel. Litauisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg, 1955–1965), LKG (= Lietuvių kalbos gramatika. Vilnius, 1964–1972, t. 1–3), LKŽ (= Lietuvių kalbos žodynas. Vilnius, 1941–1978, t. 1–10), Mažiulis PKP (= Prūsų kalbos paminklai. Vilnius, 1966), Skardžius ŽD (= Pr. Skardžius. Lietuvių kalbos žodžių daryba. Vilnius, 1943), Trautmann AS (= R. Trautmann. Die altpreußischen Sprachdenkmäler. Göttingen, 1910); DP (= M. Daukšos „Postilė“), SzPS (= K. Sirvydo „Punktai sakymų“), VE (= B. Vilenčio „Enchiridionas“); zu den GrG, GrA, GrF, BPT, TN, MBS, OT siehe: S. 48 (Fußnote 7.), 62 (Fußn. 1, 5.), 63 (Fußn. 7., 8.), 64 (Fußn. 19).

In der philologischen (und „wörtlichen“) Übersetzung der altpreußischen Texte (sowie der deutschen Einführungen) ins Litauische wurden alle Bedeutungen eines

¹⁰ Die Auflage wurde „Prūsų kalbos paminklai“, t. II („Die altpreußischen Sprachdenkmäler“, Bd. 2.) genannt um an die Ausgabe „Prūsų kalbos paminklai“, Vilnius, 1966 („Die altpreußischen Sprachdenkmäler“, Vilnius, 1966) anzuknüpfen.

jeden altpreußischen (bzw. deutschen) Wortes mit seiner Geschichte und Etymologie in allen Kontexten der vorliegenden Auflage in Betracht gezogen (und auch in den Kontexten entsprechender Übersetzungen der altlitauischen und altlettischen Katechismen, insbesondere in den des „Enchiridions“ von B. Willent). Es ist zu betonen, daß diese Übersetzung, auf entsprechende baltistische und indoeuropäische Untersuchungen ex- oder impliziert gestützt, keinen praktischen, sondern einen rein wissenschaftlichen Zweck verfolgte: die vollständige Übersetzung der altpreußischen Texte (nicht einzelner Wörter) ins Litauische – eine Sprache, die dem Altertümlichkeitsgrad nach dem Altpreußischen folgt – erbrachte ziemlich viel neue Informationen über die Struktur und Geschichte auch des Altpreußischen selbst.

Einige Bemerkungen möchte ich zu den Eigenschaften der Übersetzung aus dem Altpreußischen ins Litauische machen. In den altpreußischen Katechismen wird der Konjunktiv außer anderem auch durch die Formen des praes. indic. ausgedrückt. In solchen Fällen behalten wir in der Übersetzung anstatt der im Litauischen üblichen Konjunktivformen doch die Formen des (litauischen) praes. indic. bei. Auf diese Weise wird eine Veranschaulichung der altpreußischen Verbalformen erreicht, obwohl die Exaktheit der Übersetzung dadurch gemindert wird.

Auch der altpreußische Akkusativ der Negation wird in der Übersetzung anstatt des üblichen litauischen Genitivs gesetzt. Das (unter dem Einfluß des Deutschen!) nicht unmittelbar vor dem Prädikat stehendes altpreußisches Negationswort *ni* „nicht“, d. h. das litauische Negationswort *ne* „nicht“ wird in der Übersetzung dem entsprechenden Prädikat vorangestellt. Sonst fällt der Gebrauch des litauischen Negationswortes *ne* „nicht“ beim Prädikat im großen und ganzen mit dem des apr. *ni* „nicht“ zusammen (in vielen Fällen weist aber der Gebrauch des apr. *ni* „nicht“ deutsche Tendenzen auf), d. h. es steht nicht vor jedem gleichartigen Prädikat.

Der Anhang des 2. Bandes der „Altpreußischen Sprachdenkmäler“ besteht aus dem „Epistulare“ und drei Wörterbüchern (bzw. Wörterverzeichnissen) – einem litauisch-altpreußischen Wörterbuch, einem deutsch-altpreußischen Wörterbuch und einem rückläufigen Wörterbuch des Altpreußischen. In Vorbereitung sind Altpreußisches etymologisches Wörterbuch und Historisch-vergleichende Grammatik des Altpreußischen.

VOKIEČIŲ—PRŪSŲ KALBŲ ELBINGO ŽODYNĖLIS

(XIV a. pradžia)¹

[169^a]

1	GOt	Deywis	dievas
	Engel	Rapa ²	angelas
3	Hemel	Dangus	dangus
	Geſtirne	Lauxnos	žvaigždės
	Morgenſtn ³	Deynayno	aušrinė
6	Sebengeſt ⁴ ne ⁴	Paycoran ⁵	sietynas
	Sunne	Saule	saulė
	Monde	Menig	mėnulis
9	Wulken	Wupyan	debesis
	Helle	Pyculs	pragaras
	Tufel	Cawx	velnias

¹ Čia skelbiamas originalo [XIV a. pradž. (ar XIII a. pab.)], seniai dingusio, vienintelis išlikęs nuorašas (maždaug iš 1400 m.).

² Pr. *rapa* galūnė *-a* (subst., nom. sg.) E žodynėliui yra svetima: ji negali būti iš **-ā* (būtų **rapo* E 2) ar kitaip čia pateisinama. Pr. *rapa* „angelas“ yra greičiausiai okazionalus perdirbinys iš vok. *Raphael* (vardas vieno iš bibliinių vyriausiųjų angelų — archangelų): E autorius (matyt, vokietis) tarė *Raphael*, o informantas (prūsas) atsakė *rapa* (vietoj lauktino pr. **rapā-el-*).

³ Morgenſtern.

⁴ Sebengeſtirne.

⁵ Vok. *sebangestirne* (E 6) atliepia žodį dab. vok. *das Siebengestirn* „die Pleiaden, (žvaigždžių) sietynas“, galintį reikšti ir „Großer Bär, Grįžulo ratai“ (< „Septynios žvaigždės“). Vok. *sebangestirne* (bent jau čia — E 6) kartu su pr. *paycoran* bus reiškęs ne „Grįžulo ratus“, o „(žvaigždžių) sietyną“. Šitai rodo pr. *paycoran* etimologija, kurią siūlau tokią. Pr. *paycoran* = *paytoran* (taisymas *-c-* į *-t-*, kaip prūsistams žinoma, nelaikytinas konjektūra!) yra **paitāran* (t. y. **paitōran*) arba **paituran* ar net **paitaran* (*o*-kamieno nom. sg. neutr.) priesagos [plg. lie. *-ora-* (resp. *-ura-*, *-ara-*) žr. Skardžius ŽD, p. 302–309] vedinys iš verbalinės (ar nominalinės < verbalinės) šaknies pr. **pait-* resp. **peit-* (: **pit-*) „spiesti(s), spisti“, giminiškos su ryt. balt. **speit-* (: **spit-*) > lie. *spiẽ-tẽ* resp. *spiẽsti* „schwärmen; konzentrieren, einen Schwarm abgeben“ (: *spisti*), la. *spiẽst* „schwärmen“; dėl santykio pr. **peit-*: ryt. balt. **speit-* plg. pvz. lie. *kẽt-ẽ* (resp. *kẽsti*) : *skẽt-ẽ* (resp. *skẽsti*) ir pan. Taigi pr. *paycoran* (E 4) reiškė „(žvaigždžių) spiečių“ > „(žvaigždžių) sietyną, die Pleiaden“ (o ne „Grįžulo ratus“, kurie nesudaro „žvaigždžių spiečiaus“).

12	J Or	Mettan	metai
	Somer	Dagis	vasara
	Herbiſt	Aſſjanis	ruduo
15	Witter ⁶	Semo	žiema
	Woche	Sawayte	savaitė
	Sontag	Nadele	sekmadienis
18	Montag	Ponadele	pirmadienis
	Dinſtag	wiſſaſeydis	antradienis
	Mittewoche	Poſſiſſawaite	trečiadienis
21	Donirſtag	Ketwirtire	ketvirtadienis
	Fritag	Pentinx ⁷	penktadienis
	[169 ^b]		
	Sonnobent	Sabatico	šeštadienis
24	E Rde	Same ⁸	žemė
	Leym	Laydis	molis
	Sant	Sixdo	smėlis
27	Let	Layſo	molijà
	Berg	Grabis ⁹	kalnas
	Grunt	Dambo ¹⁰	dauba
30	Tal	Padaubis ¹¹	slėnis
	Grabe	Rawys	griovys, ravas
	Steyn	Stabis	akmuo
33	V üer	Panno	ugnis
	Kole	Anglis	anglis
	Vuncke	Soanxti ¹²	kibirkštis

⁶ Wintter.

⁷ Įprasta taisyti į: Pentnix.

⁸ Plg.: E 237.

⁹ Garbis.

¹⁰ Taisytina į: Daubo.

¹¹ Originale yra *Pandaubis*, kuriam *n* išbraukta keturiais plonais brūkšniais.

¹² Taisoma į: Spanxti.

36	Brant	Knaiſtis ¹³	kuragalys
	Affſche	Pelanne	pelenai
	Stopaffſche	Plieynis	plėnys
39	Rouch	Dumis	dūmas
	Brodim	Pore	garas
	Hiczze	Gorme	karštis
42	Vuerſtant	Goro	žertuvė
	Glut	Sari	žarijos
	Flamme	Lopis	liepsna
45	<i>L</i> Vft	wins	oras
	[170 ^a]		
	Nebel	Kupfins	rūkas
	Reyn	Aglo	lietus
48	Melcowe	Mercline	žybčiojimas ¹⁴
	Reynen	Suge	lijimas
	Donner	Percunis	perkūnas
51	Dunreyn	Grumins ¹⁵	griausmas
	Bliczce	Mealde	žaibas
	Wint	Wetro	vėjas
54	Hayl	Keytaro	krušā

¹³ Pr. *knaistis* „kuragalys“ = „smilkstantis (nebaigęs degti) pagalys“ galėtų būti priesagos *-ti* vedinys (su šaknies apofonija) iš pr. **kneit-* „smilkti (būti dar nesudegusiam)“ = lie. **kneit-* „smilkti“ > *kniēt-ė* resp. *kniēsti* „peršėti, mausti“ (LKŽ VI 238 t.; plg. pvz. lie. *smilkkti* „silpnai degti; mausti, peršėti“) ir kt. Tiesa, verb. balt. **kneit-* „smilkti“ (jis bus turėjęs ir kitokių sememų) yra, matyt, iš atematinio balt. **knei-* (plg. atematinę 3 sg. pl. praes. lie. *kniē-ti*); jeigu pr. *knaistis* būtų vedinys iš pastarosios (senesnės!) šaknies, tai jis turėtų priesagą *-sti-*.

¹⁴ Pr. žodis turbūt ne *Melcowe*, o *Mercline*: taisau *Mercline* – *Melcowe* į (vok.) *Melto*we – (pr.) *Mercline*. Pr. *mercline* galėtų būti „meltowė“ = „Mehltau, amalas“ = „amalo krėtimas, Wetterleuchten (žaibavimas be griaustinio)“ = „žybčiojimas“; plg. lietuvių ir latvių liaudies prietarus, kad amalą resp. rūdis „krečia“ žaibavimas be griaustinio (Wetterleuchten). Šitaip pr. *mercline* turėtų šaknį **merkl-* „mirkėti“ > „žybčioti“ (: lie. *mėrk-ti*, *mirk-sėti* ir kt.) ar **mergl-* „mirkėti, žybčioti“ (: lie. *mirg-ėti* ir kt.). Plg. Trautmann AS 377 (ir liter.).

¹⁵ Pr. *Grumins* „griausmas, griaud(ėj)imas“ yra verstas iš tuometinio vok. *dunren* „das Donnern“ (= vva. *dunren* „t. p.“, plg. Lexers *Mittelhochdeutsches Taschenwörterbuch*. Leipzig, 1959, s. v. *donren*) šitaip: E autorius tarė vok. *Dunreyn* (E 51), o jo informantas (prūsas) nugirdo vok. *dunren* „griaud(ėj)imas, griausmas“ ir jį išvertė į pr. *grumins* „t. p.“ O gal ir pats vok. *dunreyn* (E 51) taisytinai į *dunren*?

	Sne	Snaygis	sniegas
	Js	Ladis	ledas
57	Vroft	Paffalis	pašalimas, šaltis
	Ryf	Grojis	šerkšnas, šalna
	W affer	Wundan	vanduo
60	See	Ajffaran	ežeras
	Tych	Wurs	kūdra
	Vlys	Ape	upė
63	Reynflis	Salus	upokšnis (nuo lietaus)
	Borne	Apus	šaltinis
	Hab	Mary	marios
66	Mer	Luriay ¹⁶	jūra
	M ensch	Smonenawis ¹⁷	žmogus
	Houpt	Glawo ¹⁸	galva
	[170 ^b]		
69	Hoer	Scebelis	plaukas
	Czophor	Kexti	kasa
	Swarte	Stordo ¹⁹	oda (plaukuota), kailis
72	Hirnſchedel	Kerpetis	kaukolė
	Gehirne ²⁰	Strigeno ²¹	čiulpai
	Marg ²⁰	Mulgeno ²²	smegenys
75	Hirnuel	Pleynis	plėnė
	Scheitel	Arglobis	viršugalvis, sklastas

¹⁶ Taisoma į: Juriay.

¹⁷ Smonenawins.

¹⁸ Galwo.

¹⁹ *Scordo*. Vok. *swarte* čia (t. y. E 71) bus reiškęs „plaukuotą (galvos) odą, kailį ir pan.“. Pr. *scordo* = **skārdā* reiškę „plaukuotą odą, kailį“ ir atsirado iš „tam tikro at(si)knojimo, at(si)skyrimo“ – yra priesagos *-dā* vedinys (su šaknies apofonija) iš pr. **sker-* „(at)skirti“ (plg. pvz. lie. *žaiž-dā* – *žeid-ė žeisti*): lie. *skir-ti* ir kt., plg. lie. *skar-à*, kilusį irgi iš „atskyrimo“. Pr. *keuto* „oda“ (E 156, 497) = **k'autā* yra kilęs iš „ką nors gaubiančio, apdengiančio dalyko“. Pr. *nognan* „išdirbta (be plaukų) oda“ (E 498) yra atsiradęs, matyt, iš „nunuoginto (plaukus pašalinant) dalyko“ (žr. p. 295, išn. 157).

²⁰ *Gehirne* nukeltnas į E 74, o *Marg* – į E 73.

²¹ Taisytna į: Stirgeno.

²² Taisoma į: Mulgeno.

	Stirne	batto ²³	kakta
78	Genicke	Pergalwis	pakaušis
	Nacke	Pafjoles	sprandas
	Ouge	Agins ²⁴	akis (acc. pl.)
81	Sehe	Weydulis	vyzdys
	Wimpro	Wubri ²⁵	blakstiena; antakis
	Ore	Aufjins	ausis (acc. pl.)
84	Orsmalcz	Dmfjkins ²⁶	nešvarumai (ausies)
	Naze	Nozy	nosis
	Nafeloch	Nofeproly	nósiaskylė
87	Nafezule	Gremjde	kremzlė (nosies) ²⁷
	Rocz	Snoxtis	snarglys
	Munt	Aufto	burna
90	Obirlippe	Ponaffe ²⁸	panosė
	Lippe	Warfus	lūpa
	Czan	Dantis	dantis
		[171 ^a]	
93	Czanfleyfch	Dantimax	dantenos
	Czunge	Infuwis	liežuvis
	Gume	Dangus	gomurys
96	Kele	cofy	koserė
	Gurgel	Gurcle	gerklė
	Wange	Laygnan	skruostas
99	Kinne	Scalus	smakras
	Jrjtebart ²⁹	Wanfo	ūsai ³⁰
	Bart	Bordus	barzda
102	Hals	winfus	kaklas
	Hals oder	Stroio	kaklāgyslė

²³ Taisau į *Cacto*, žr. p. 277, išn. 93.

²⁴ Akins.

²⁵ Taisoma į: Bruwi.

²⁶ Taisoma į: Drujkins.

²⁷ Vietoj „nosikaulis“ (= Nafezule) prūsas pasakė „kremzlė (nosies)“.

²⁸ Vietoj „viršutinė lūpa“ (= Obirlippe) prūsas pasakė „panosė“.

²⁹ Jrjte bart.

³⁰ Vietoj „pirmieji barzdos, ūsų plaukai“ (= Jrjtebart) prūsas pasakė „ūsai“ (= Wanfo).

	Schulder	Pette	pečiaĩ
105	Achſel	Caymoys	peties sąnarys
	Schuld'blat ³¹	Pettis	meñtė (peties)
	Rucke	Rikiſnan	nugara
108	Ruckeoder	Pettegiſlo ³²	peties gysla
	Arm	Jrmo	ranka ³³
	Elboge	Alkunis	alkūnė
111	Mus	Peles	raumenys
	Vnd'arm ³⁴	Woltis	dilbis ³⁵
	Vũſt	Kuntis	kumštis
114	Dume	Jnſtixs	nykštys
	Vinger	Pirſten	pirštas
	[171 ^b]		
	Knobel	Krumſtus	krumplys
117	Nagel	Nagutis	nagas
	Bruſt	Kraclan	krūtis
	Citczcze	Spenis	spenys
120	Seyte	Grauwus	šonas
	Ribbe	Grabwe ³⁶	šonkaulis
	Buch	Weders	pilvas
123	Nabel	Nabis	bamba
	Hercze	Seyr	širdis
	Leber	Lagno ³⁷	jeknos
126	Lunge	Plauti	plaučiai
	Milcze	Bluſne	blužnis
	Nyre	Jnxcze ³⁸	inkstas
129	Darm	Grobis	žarna
	Wanſt	Draſtus	storas pilvas ³⁹

³¹ Schulterblat.

³² Vietoj „nugargyslė“ (= Ruckeoder) prūšas pasakė „peties gysla“.

³³ T. y. „rankos dalis nuo peties iki plaštakos“.

³⁴ Vnderarm.

³⁵ „Rankos dalis nuo riešo iki alkūnės“.

³⁶ Taisoma į: Grauwe.

³⁷ Taisoma į: Jagno.

³⁸ Turbūt vietoj *Jnxte*.

³⁹ T. y. „pilvas“ su ekspresyviu reikšmės atspalviu.

	Manchuel	Tufawortes ⁴⁰	knygenos
132	Mage	Weders	skrandis
	Smer	Jnstran	riebalai
	Bloze	Dumfle	pūslė
135	Galle	Dolu	tulžis
	Lenden	Straunay ⁴¹	strėnos
	Arfbel	Ponman	pasturgalis
138	Huffe	Culczy	kulšis
	Dy	Slaunis	šlaunis
		[172 ^a]	
	Kny	Klupstis	kelis
141	Schene	Aulis	blauzdikaulis
	Wade	Yccroy	blauzdos
	Enkel	Kulnis	kulkšnis
144	Gelenke	Knnchel ⁴²	kulkšnies sąnarys
	Vues	Nage	koja
	Vūfjale	Pamatis	padas (kojos)
147	Verfe	Pentis	kulnas, pentis
	Vūfbret	Plafmeno	papadė
	Czee	Nagepirjtis ⁴³	kojos pirštas
150	Czeballe	Spertlan	kojos piršto pilvelis
	Rump	Nowis	lavonas ^{43a}
	Lebin	Giwato	gyvata
153	Sele	Dufi	siela
	Vleyfch	Menfo	mėsa
	Beyn	Caulan	kaulas
156	Hewt	Kento ⁴⁴	oda (žmogaus)
	Snuppe	Welgen	sloga
	Calde	Ennoys	drugys (liga)
159	Wunde	Eyfw	žaisda
	Blut	Crauyo	kraujas

⁴⁰ Taisoma į: Tulawortes.

⁴¹ Taisoma į: Strannay.

⁴² Čia yra vok. žodis (taisytinai į *Knuchel*) arba pr. **knukel-* (iš vok.) be galūnės.

⁴³ Nagepirjtis.

^{43a} Žr. p. 285, išn. 120.

⁴⁴ Keuto; plg. E 497 (be to, plg. E 156 su E 71).

	Blo	Melne	mėlynė (mėlyna dėmė)
162	Būle	Gunfix	gumbas (nuo sumušimo)
	Hawe	Kirtis	kirtis
	[172 ^b]		
	Stych	boadis	dūris
165	Slag	Brokis	smūgis
	Wurf	Metis	metimas, mėtis
	Val	Kruwis	kritimas
168	Tot	Golis	mirtis, galas
	Vater	Towis	tėvas
	Muter	Mothe	motina
171	Altvat ⁴⁵	Thetis	senelis
	Altmut ⁴⁶	Ane	senelė
	Brud ⁴⁷	Brote	brolis
174	Sweſter	Sweſtro	sesuo
	Brud'kint ⁴⁸	Sunaybis	sūnėnas
	Vetter	Thewis	tėvo brolis
177	O ^e me	Awis	motinos brolis
	Mume	Moazo	teta
	Stiffater	Patowelis	patėvis
180	Stifmut ⁴⁹	Pomatre	pamotė
	Stifſon	Paſſons	posūnis
	Stiftacht ⁵⁰	Poducra	podukra
183	Geuatter	Komaters	kūmas
	Sweir	Tifties	uošvis
	Wirt	Ludis	šeimininkas
186	Wirtyne	Ludini	šeimininkė
	[173 ^a]		
	Man	Smoy	žmogus, vyras
	Wip	Genno	moteris, žmona

⁴⁵ Altvater.⁴⁶ Altmuter.⁴⁷ Bruder.⁴⁸ Bruderkint.⁴⁹ Stifmutter.⁵⁰ Stiftachter.

189	Kint	Maldenikis	vaikas
	Son	Wayklis	sūnus, berniukas
	Knecht	Gewineis	darbininkas, tarnas
192	Jūcvrowe ⁵¹	Mergo	merg(in)a
	Hūs	Buttan	butas, namas
	Kleet	Clenan	klētis
195	Swelle	Pocorto	slenkstis
	Stend ⁵²	Sulis	šulas
	Stucze	Stacle	ramstis
198	Want	Seydis	siena
	Winkel	Lunkis	kampas
	Balke	Sando	sija
201	Sparre	Sparis	gegnē, sparas
	Gebel	Pellekis	kraigas
	Wēterhan	Gertis	gaidys (vējarodis)
204	Dach	Stogis	stogas
	Suller	Riclis	pastogē, aukštas
	Bret	Lubbo	lenta, luba
207	Bōne	Talus	asla, grindys
	Kamer	Kamerco	kamarēlē
	Bette	Lafto	lova
210	Thōre	Warto	durys
	Groſthor	Dauris ⁵³	vartai
		[173 ^b]	
	Phorte	Lapiwarto	varteliai
213	Fenſter	Lanxto	langas
	Rochloch	Accodis ⁵⁴	dūmalaidē, aukštinis
	Fenſt'leit ⁵⁵	Perſtlanſtan	langinē
216	Stūl	Clumpis	kēdē
	Barkenſtul	Creflan	krēslas
	Bank	Soſto	suolas

⁵¹ Juncvrowe.⁵² Stender.⁵³ Galbūt klaida – vietoj *Duaris*.⁵⁴ Taisoma j: Atcodis.⁵⁵ Fenſterleit.

219	Tychs	Stalis	stalas
	Stobe	Stubo	pirkia, stuba
	Ouen	Stabni	krosnis
222	Vuermüer	Kamenis	kaminas
	Hert	Pelanno	židinyš
	Brantrute	Proglis	židinio geležinis
			pastovas (malkoms)
225	Aje	Pajsupres	lentyna
	Stal	Staldis	tvartas
	Krippe	Rindo	ėdžios
228	Rofe	Aboros	ėdžios (tam tikras aptvaras)
	Sewjtal	Seweynis	kiaulidė
	Troc	Pracartis	prakartas, lovys
231	Schewne	Calene	klojimas
	Banfe	Coaris ⁵⁶	šalinė
	Tenne	plonis	grendymas
234	Bark	Ilmis	stoginė
	Schewer	Steege	daržinė
	[174 ^a]		
	Ackerma ⁵⁷	Artoys	artojas
237	Ack'r ⁵⁸	Samye ⁵⁹	laukas, dirva
	Stucke	Gaſto	lauko (ar žemės) dalis, sklypas
	Morgen	Moargis	margas ⁶⁰
240	Vorch	Redo	vaga
	Reen	Afy	ežia
	Bete	Lyſo	lysvė
243	Pflug	Plugis	plūgas
	Sech	wagnis	plūgo peilis
	Schar	Pedan	noragas
246	Schene	miſkilis	šyna (plūgo)

⁵⁶ Taisoma į: toaris.

⁵⁷ Ackerman.

⁵⁸ Acker.

⁵⁹ Samyen. Plg. E 24.

⁶⁰ Tam tikras žemės matas.

	Strichbret	Glenptene ⁶¹	verstuvė
	Stercz	Laipto	rankena (plūgo)
249	Reutel	Preartue	(verstuvės) valytuvus nuo žemių
	Pflugbom	Wadule	ielakštis
	Rincke	Grandis ⁶²	grandis
252	Orfchyt	Walis	branktas
	Selen	Pleške	plėškė
	Deyfel	Teanfjs ⁶³	gražulas
255	Egde	Aketes	akėčios
	Somen	Semen	sėkla
	Wint'korn ⁶⁴	Seamis	žiemkentis
258	Rocke	Rugis	rugys
	Weyfe	Gaydis	kvietys
	[174 ^b]		
	Som'weyfe ⁶⁵	Dagagaydis	vasarkvietis
261	Gerfte	Moafjs	miežis
	Hawer	Wyfe	aviža
	Bonen	Babo	pupa
264	Erweis	Keckers	žirnis
	Mon	Moke	aguona
	Herfe	Prafsjan	sora
267	Venchel	Kamato	krapas
	Hauf ⁶⁶	Knapios	kanapės
	Senf	Garkity	garstyčia
270	Wicken	Wickis	vikis
	Linfsen	Lituckekers ⁶⁷	lėšis (bot.)
	Raten	Tunclis ⁶⁸	raugė
273	Trefpe	Pure	diršė

⁶¹ Įprasta skaityti: Gleuptene.

⁶² Ar *Graudis*, taisytinas į *Grandis*.

⁶³ Įprasta skaityti *Teaufis* (taisoma: *Teanfjs*).

⁶⁴ Winterkorn.

⁶⁵ Sommerweyfe.

⁶⁶ Hanf.

⁶⁷ Taisoma į : Licutkekers.

⁶⁸ Taisoma į : Cunclis.

	Stuppel	Strambo	ražiena ⁶⁹
	Halm	Crayfi	šiaudas
276	Er	Wolti	varpa
	Grane	Ackons	akuotas
	Korn	Syrne	grūdas
279	Sprew	Pelwo	pelai
	Oberker	Auklextes	nuoklastos
	Eftrich	Perwios	nuovėtos
282	Weſen	Wayos	vejos, pievos
	[175 ^a]		
	Gras	Schokis ⁷⁰	šėkas
	Gromot	Attolis	atolas
285	Ror	Drogis	nendrė
	Schilf	Bleuſky	meldas
	Bruch	Pelky	pelkė
288	Moſebruch	Pañean ⁷¹	raistas
	Hew	Crays	šienas
	Klee	Wobilis	dobilas
291	Neſſel	Noatis	notrė, dilgėlė
	Klette	Clattoy	varnalėšos
	Krewtecht	Soalis ⁷²	žolė
294	Wayn	Abafus	vežimas
	Rat	Kelan ⁷³	ratas
	Volge ⁷⁴	Scritayle	ratlankis, skrytis
297	Nabe	Nabis	stebulė

⁶⁹ Resp. „ražienos šiaudgalys“.

⁷⁰ Schokis – „nupjauta pievos žolė“ (plg. E 293) = „šėkas“.

⁷¹ Pannean.

⁷² Plg. E 283.

⁷³ Pr. *kelan* „ratas“ (nom.-acc. sg.) bei jo giminaičiai kurš. **cela-* „t. p.“ (– la. *du-cele* „dvi-ratis vežimas“), lie. *kā-kl-as* = la. *ka-kl-s* (su reduplikaciniu *ka-*) seniai yra visų kildinami iš balt. verb. **kel-* „sukti(s)“. Atrodo, kad iš pastarosios balt. šaknies išriedėjo ir lie. *kėlias* (*kėlis*, *kelys*) = la. *celis* „šlaunies ir blauzdos kaulų sujungimo vieta“ < * „sukiojimas“. Gal kartais čia pridera ir pr. *kelian* „ietis“ (E 422) [jis galėtų būti išvestas iš pr. **kel-* „sukti(s)“ tolimesnės reikšmės – iš „atsivėdėjant (ranką įsukant) mesti, mit drehend geschwungenem Arm schleudern“, plg. pvz. go. *wairpan* „mesti“ < „(i)sukti“], bet jis yra greičiau iš ide. **kel-* „mušti, kirsti“.

⁷⁴ Taisoma į: Velge.

	Achze	Aſſjis	ašis
	Schene	nuſkils	šyna (rato)
300	Arme	Slaune	šlaunis (gražulo)
	Langwyt	Arwarbs	pertraukas
	Rungeſtoc	Kalpus	skersaplautis
303	Runge	Keleranco	rungas
	Tuncbret	Grawyne	šoninė (vežimo lenta) ⁷⁵
	Witte	Greaufte ⁷⁶	grįžtė
306	Vlechte	Torbis ⁷⁷	máišė, rėgztis
	[175 ^b]		
	Slete	Slayo	rogės, šlajos
	Rýtſlete	Weſſjis	važis, vienkinkės rogės (su raitu vežiku)
309	Sletekuffe	Slayan	pavaža
	Sletebeyn	Stibinis ⁷⁸	stipinas (rogių)
	Eunitcze	Staydy ⁷⁹	iena
312	Commot	Paddis	pavalkai
	Leitſeyl	Aclocordo	vadelės
	Seyl	Wirbe	virvė
315	Geyſel	Brufgis	botagas
	<i>M</i> ôle	Malunis	malūnas
	Quirne	Girnowwis ⁸⁰	girnos (rankinės)
318	Quirneſtab	Mandiwelis	milinys
	Moelſteyn	Malunaſtab ⁸¹	malūno akmuo, girna
	Flutrinne	Auwirpis	nuleistuvus (vandens), latakas
321	Moelrat	Malūakelâ ⁸²	malūnratis

⁷⁵ Ji į vežimą, matyt, būdavo dedama mėšlą (plg. ir orig. *Tuncbret* „mėšlalentė“) ir pan. vežant.

⁷⁶ Greanſte.

⁷⁷ Taisoma į: Corbis.

⁷⁸ Ar *Scibinis*, taisytinas į *Stibinis*.

⁷⁹ Įprasta taisyti į: Scaydy.

⁸⁰ Įprasta taisyti į: *Girnowwis* arba *Girnowis*. Tačiau žr. p. 270, išn. 69.

⁸¹ Malunaſtabis.

⁸² Malunakelan.

	Molspille	Spanſtan ⁸³	varpstė (girnu)
	Getrip	Nawetto ⁸⁴	stebuliškas velenas
324	Bicke	Sturdis ⁸⁵	girnakalis káltas
	Molekaſte	Tarbio ⁸⁶	girnadėžė, karbija
	Vmmelouf	Surturs	užtūra (vandens)
327	Tham	Suppis	pylimas
	Weer	Takes	takišys, užtvanka
	Becker	Peccore	kėpėjas
330	Bachūs	Vmnode	ubladė
	[176 ^a]		
	Bacofen	Vumpiſ ⁸⁷	ubas
	Ouenſchufel ⁸⁸	Pectis ⁸⁹	ližė ⁹⁰
333	Kerwiſch	Klexto	ŧluota, klastyklė
	Schōrſtāge ⁹¹	Paſſortis	paġaikſtis, ŧarstiklis
	Meel	Meltan	miltai
336	Cleyen	Clines	sėlenos

⁸³ Įprasta skaityti *spanstan* ir sieti su lie. *spáusti* ir kt. (Trautmann AS, 86, 434, Endzel Ins SV 253). Tačiau ŧi pr. ŧodį, reiſkiantį „varpstė“, patikimiau skaityti *spanstan* ir jį laikyti priesagos *-(s)tan* (nom. sg. neutr.) vediniu (su ŧaknies apofonija) iš pr. **spend-* „verpti“ (semantiſkai plg. pvz. lie. *vařpstė* ← *veřp-ti*) < balt. **spend-* „tempti“ = lie. *spėnd-ė* resp. *spėsti* „tempti, tiesti; statyti pinkles, spástus“ ir kt. Lie. *spástas* (dažniau: *spástai*) = la. *spuōsts* (< ryt. balt. **spansta* nom.-acc. sg. neutr.) tiek genetiſkai, tiek darybiſkai visai sutampa su pr. *spanstan* (nom.-acc. sg. neutr.) ir skiriasi tik reikſmėmis; tą skirtumą lėmė darybos pamatinis ŧodis: a) balt. **spend-* „tempti“ tuo metu, kai iš jo atsirado pr. *spanstan* „varpstė“, jau buvo išvirtes į pr. „verpti“ (tačiau balt. **verp-* „sukti“ nevirto į pr. „verpti“, ŧr. p. 75, išn. 49), b) balt. **spend-* „tempti“, iš kurio buvo padarytas lie. **spansta* (nom. -acc. sg. neutr.), lietuviams bei latviams ir vėliau išliko su savo senovine reikſme (bet balt. verb. **verp-* „sukti“ virto į lie. *-la.* „verpti“).

⁸⁴ Pr. *nawetto* yra turbūt **nabetā* – priesagos vedinys iš pr. *nabis* „stebulė“.

⁸⁵ *Scurdis*. Vok. *bicke* (E 324) bei pr. *scurdis* reiſkė, matyt, ne „Triebwerk, welches den oberen Mühlenstein in Bewegung setzt“ (Trautmann AS 440, Endzel Ins SV 250), o „girnakaltį“, plg. vva. *bicke* „Spitzhacke“ (Lexers Mittelhochdeutsches Taschenwörterbuch. Leipzig, 1959, p. 21). ŧodžio pr. *scurdis* reikſmę „girnakaltis“ paremia ir jo ŧaknies atitikmenys: lie *ſkařd-o* resp. *ſkard-yti* „daužyti, trupinti (ir kt.)“ ir t. t.

⁸⁶ Taisoma į: *Carbio*.

⁸⁷ *Vumpnis*.

⁸⁸ Taisyтина į *Ouenſchufel*.

⁸⁹ Taisoma į: *Pettis*.

⁹⁰ *Ližė* yra „tam tikra mentė“ (plg. E 106).

⁹¹ *Schōrſtāge*.

	Teyg	Singflo	tešla
	Teigtrok	Gnode	duongeldė
339	Brot	Geytye ⁹²	duona
	Gropbrot	Sompifinis	sąmalinė duona
	Kuche	Lugis	pyragas
342	Pletcze	Plinxne	paplotis
	Stroczel	trofkeilis ⁹³	bandelė
	Wecke	Solthe	pyragaitis (kažkoks)
345	Vlade	Kalfo	blynas
	Zeeb	baytan ⁹⁴	sietas
	G arbret ⁹⁵	Aubirgo	virėjas
348	Kuchin	Kukore	virtuvė
	Erintop ⁹⁶	Nagotis	su kojomis puodas (varinis)
	Erdentop ⁹⁷	Swixtis	molinis puodas, puodynė
351	Bofetop ⁹⁸	Podalis ⁹⁹	puodelis
	Tegel	Pantwcko ¹⁰⁰	keptuvė
	Sybetop	Siduko	košiamasis puodas
354	Sturcze	Abftocle	dangtis
	[176 ^b]		
	Keffel	Catils	katilas
	Meßjingkeffel ¹⁰¹	Warene ¹⁰²	varinis katilas
357	Becken	Medinice ¹⁰³	žalvarinis dubuo
	Kelle	Birgakarkis	kaušas, samtis

⁹² Taisoma į: Geytys.

⁹³ Originale taisyta iš: Strofkeilis.

⁹⁴ Galima taisyti į: jaytan.

⁹⁵ Garbreter.

⁹⁶ Erin top.

⁹⁷ Erden top.

⁹⁸ Bofo top.

⁹⁹ *Podalis* „puodelis“ reikšmės patikslinimas: šis pr. žodis, verstas iš vok. *bosetop* „menkas, prastas puodas, puodpalaikis“, bus reiškęs „puodelį“ (diminutyvas) ir „puodpalaikį“ (pejoratyvas), plg. sufixą lie. žem. *-alis* [= pr. (*pod*)-*alis*], galintį turėti ne tik diminutyvine, bet ir pejoratyvine darybos reikšmę (žr. Skardžius ŽD, p. 175).

¹⁰⁰ Panewcko.

¹⁰¹ Meßjingkeffel.

¹⁰² Plg. lie. dial. *varinis* „varinis puodas“ (subst. – iš adj.).

¹⁰³ Plg. lie. *mednyčia* „žalvarinis dubuo“ – LKŽ VII, p. 990.

	Leffel	Lapinis	šaukštas
360	Creugel	Lanctis	puodšakės
	Vuerfchene	Trumpstis ¹⁰⁴	žarsteklis (kačerga)
	Brotſpis	Pagaptis ¹⁰⁵	pagriebtuvas
363	Spis	Ayſmis	iešmas
	Schuſſel	Mynſowe	dubuo
	Mulde	Galdo	gelda
366	Stulpſchuſſel	Wogonis	uždengiamas dubuo
	Hoke	Anſis	važas
	Kethe	Ratiſis	grandinė
369	Hackemeſſer ¹⁰⁶	Kalopeilis	peilis kapoti (mėsai)
	Vueryſen	Panufſtaclan	skiltuvas
	Vuerſteyn	Nagis	titnagas
372	Czunder	Pintys	pintis
	Wetſteyn	Gloſto	galąstuvus
	Vleyſch	Menſo	mėsa
375	Sitevleyſch	Claywio	šoninė mėsa
	Spek	Saltan ¹⁰⁷	lašiniai
	Juche	Juſe	sultinys (mėsos)
378	Smalcz	tankis ¹⁰⁸	taukai

¹⁰⁴ Pr. *trumpstis* greičiausiai yra *crumpstis* = pr. **krumpstis* (matyt su neįterptiniu -p-), kuris laikytinas priesagos -sti- (ar -st(a)-) vediniu iš pr. **krump-* „susitraukti, susikreivinti“ (: s. sl. *krápěti* „susitraukti“ ir kt.). Vadinasi, pr. **krumpstis* yra „sukreivintas dalykas“ > „žarsteklis (kačerga)“, t. y. „medinis žarsteklis su kreivu galu (žarijoms traukti ir pan.)“, plg. vok. *Krücke* „žarsteklis (kačerga)“, kilusį iš „lenktos lazdos“. Žodžiu **krumpstis* prūsai vėliau vadino ir naujovišką žarsteklį (kačergą) – tokį, kurį sudarė prie medinio koto pritvirtinta lenkta geležinė juosta resp. šyna [= (*vuer*)schene E 361]. Plg. pr. *passortis* (E 334), kuris buvo veikiausiai paprastas (nelenktas) pagalys = „pagaikštis, žarstiklis“, žr. p. 296 išn. 160.

¹⁰⁵ *Pagaptis* „brotſpis“ (E 362) laikytinas priesagos -ti- vediniu (su šaknies apofonija) iš pr. verb. **pa-* „pa-“ + **geb-* „griebti, imti“ = lie. *gēb-a* (praes.) resp. *geb-ėti* (inf.) „mokėti, suprasti“ (< „sugriebti, suimti“): lie. *gab-ūs* (< „imlus“), *gāb-tis* „glautis“ < * „susiimti į krūvą“ (LKŽ III, p. 7), *gāb-ana* „rankomis suėmus nebarstant šieno ir pan. glėbelis“ (< * „sugriebtas, suimtas dalykas“), la. *gab-ana* ir kt. Taigi pr. *pagaptis* E žodynelio sudarymo laikais (XIV a. pradž.) bus reiškęs „pagriebtuvą resp. išgriebtuvą“, t. y. „tam tikrą įrankį kepamai ar verdamai mėsai ir pan. pagriebti resp. išgriebti arba ugnyje laikyti“. Tačiau XVI amžiuje šis pr. *pagaptis* iš „pagriebtuvo“ jau buvo išvirtęs (bent jau šnektose) į „įrankį“: (*dijla*)*pagaptin* „(darbo) įrankis“ (acc. sg.) III 93; žr. p. 184, išn. 482.

¹⁰⁶ Hackemeſſer.

[177^a]

	Vnflit	Sloyo	lajus
	Smer	mynfis	riebalai (uždaras)
381	Wurft	Laitian	dešra
	K reczem	Karczemo	smuklė
	Bier	Piwis	alus
384	Malcz	Piwamaltan	salyklas
	Treber	Piwenitis ¹⁰⁹	salyklo išspaudos
	Heuen	Dragios	mielės
387	Geft	Spoayno	putà
	Schenkbir	Scinkis	skinkis (alus)
	Wynber	Woragowus	vynuogė
390	Wyn	Winis	vynas
	Honîg ¹¹⁰	Meddo	medus
	Mete	Alu	midus
393	Bôte	Drawine	kubilas (iš drevės)
	Stande	Standis	kubilas (iš lentų)
	Deckel	Abftotten ¹¹¹	dangtis
396	Wölger	Noploz	kočėlas
	Tonne	Kanowe	statinė
	Czappe	Wînis ¹¹²	volė
399	Spunt	Dulfis	skylė (statinės)
	Krug	Kragis	ąsotis, puodukas

¹⁰⁷ Pr. *saltn* „lašiniai“ galėtų būti iš „tekantis, varvantis daiktas“ (plg. lie. *lašiniai* „Speck“ ir *lašinys* „nuo stogo lašantis, varvantis vanduo“) – priesagos *-tan* (nom. sg. neutr.) vedinys iš pr. **sal-* (ar **sel-*) „tekėti“ = lie. dial. *sál-ti* „t. p.“ ir kt.

¹⁰⁸ taukis.

¹⁰⁹ Pr. *piwenitis* „salyklo išspaudos“ (Trautmannas skaito: *piwemtis*) yra, matyt, **pivenikis* (ar **pivinikis*) < **pivenikas* „alinis (dalykas)“ – priesagos **-enikas* vedinys (subst.) iš pr. **piv-as* „alus“ > *piwis* „t. p.“ (E 383), plg. pr. *lauk-inikis* E 407 (iš „laukinis, laukuose esantis“), lie. *áuks-inykas* „auksinis (pinigas)“ (DP 390). Pr. *piwenitis* turi *-t-* vietoj laukiamos *-k-* turbūt dėl to: E pirmąsčio originalo autorius (turbūt vokietis) nenugirdo skirtumo tarp priebalsių pr. *t* ir *k*, einančių prieš priešakinės eilės balsius (tokios pozicijos priebalsiai pr. *t* ir *k* iš tikrųjų buvo neretai „painiojami“ E šnektose, ir vietoj *-k-* čia [t. y. prieš fleksiją *-is* nom. sg. (kilusią iš *-as*)] parašė *-t-*.

¹¹⁰ Honing.

¹¹¹ Galbūt: Abftocten.

¹¹² Winnis.

	Glas	Sticlo	stiklas
402	Becher	Kiofi	taurė
	Refe	Dongo	lankas (statinės)
	[177 ^b]		
	H erre	Rikis	ponas, viešpats
405	Kōnîg ¹¹³	Konagis	karalius
	Ritter	Waldwico	riteris
	Leman	Laukinikis	žemvaldys
408	Vrier	Tallokinikis ¹¹⁴	laisvininkas
	Gebuer	Kumetis	valstietis
	Heer	Kragis ¹¹⁵	kariuomenė
411	Reife	Karyago	karo žygis
	Lêger	Lifcis ¹¹⁶	stovykla
	Schifreife	Artwes ¹¹⁷	žygis laivais
414	Lantwer	Prio ^{117a}	gynyba
	Geschrey	Wackis	šauksmas
	Herſchaw	Cariawoytis	kariuomenės apžiūra
417	Bannir	cinyangus ¹¹⁸	vėliava
	Wofen	Sarwis	ginklas
	Bronigen	Brunyos	šarvai
420	Helm	Salmis	šalmas

¹¹³ Kōning.

¹¹⁴ *Tallokinikis* yra turbūt (su anaptiksiniu -o-) pr. **talkinikis* < **talk-inikas* — vedinys iš pr. **talkā* „laisvas (ne priverstinis) darbas, talka“ (kad buvo pr. **talkā*, žr. p. 201, išn. 608) = lie. *talkā* ir kt.

¹¹⁵ Kargis.

¹¹⁶ Pr. *liscis* galėtų būti: **lîz-kis* „stovykla (apsistojimo vieta)“ < „apsistojimas poilsui“ < „pailsėjimas, atsitraukimas nuo ko nors (nuo darbo, žygio ir pan.)“ < **lîz-kas* — priesagos -*ka*-vedinys iš pr. **lîz-* „pailsėti, atsitraukti nuo ko nors (nuo darbo, žygio ir pan.), padaryti pertrauką“ = lie. (at) *lîž-ti* „atsitraukti nuo ko nors, atstoti, nurimti“. Dėl darybos plg., pvz., lie. *spě-kas* „jėga (pajėgimas)“ — verb. *spě-ti* „pajėgti“ ir kt. Arba pr. *liscis* yra *lîz-tis* — priesagos -*ti*- vedinys iš minėto pr. verb. **lîz-*.

¹¹⁷ Pr. *artwes* (nom. pl.) yra **artvēs* [ar **artves*] — priesagos -*tv-* vedinys (greičiau ne su šaknies apofonija, o su *ar-* iš **er-*) iš pr. **er-* resp. **îr-* „lirti, rudern“: lie. *îr-ti* „rudern“ ir kt. Kitaip sakant, pr. *artwes* (nom. pl.) buvo **irtuvēs* = „yrimas“ = „plaukiojimas“ = „žygis laivais“. Dėl darybos plg. lie. *skers-tûvės* „skerdimas; kiaulės skerdimo šventė“ (nom. pl.) ← verb. *skeřsti*.

^{117a} Piro, žr. p. 201, išn. 608.

¹¹⁸ Taisoma į: caryangus.

	Schilt	Staytan ¹¹⁹	skydas
	Sper	Kelian ¹²⁰	ietis
423	Sperſchaft	Kellaxde	ieties kotas
	Swert	Kalabian	kalavijas
	Schede	Sarxtys	makštyš
426	Knoff	Kugis	rankenos bumbulas (kalavijo)
	Gehilcz	Digno	rankena (kalavijo)
	[178 ^a]		
	Stechmeſſj ¹²¹	Stakamecczer ¹²²	duriamasis peilis, durklas
429	R os	Ruffjis	žirgas
	Hengeſt	Sirgis	eržilas
	Keynhêgeſt ¹²³	Sweriapis	turnyrinis žirgas
432	Pflugpfert	Sweykis	arklys (ariaminiš)
	Kobele	Kaywe	kumelė
	Volle	Arwaykis	kumelaitis
435	Jûgekobel ¹²⁴	Rapeno	kumelaitė
	Ezel	Ajilis	asilas
	Mûl	Weloblundis	asilėnas, mulas
438	Vole	Maldian	jauniklis (kumeliukas)
	Czeldêpfert ¹²⁵	Wilenikis ¹²⁶	eidininkas (arklys)
	S eteler	Balgninix	balnius
441	Satel	Balgnan	balnas
	Vorbûge	Pagrimis ¹²⁷	krūtinėš diržas
	Afterreife	Paſtagis	uodegos diržas
444	Polſtir	Papinipis ¹²⁸	balno pasėdas

¹¹⁹ Scaytan.¹²⁰ Žr. p. 25, išn. 73.¹²¹ Stechmeſſer.¹²² Stakamecczeris.¹²³ Keynhengeſt.¹²⁴ Junge kobel.¹²⁵ Czeldenpfert.¹²⁶ Įprasta taisyti į: *Eidenikis* ar *Aidenikis*.¹²⁷ Mėginama taisyti į: Pagurnis.¹²⁸ Įprasta taisyti į: Papimpis.

	Satilbom	Bugo	balno išlinka
	Sticled ¹²⁹	Largafaytan ¹³⁰	balnakilpės diržas
447	Stegerefe	Lingo	balnakilpė
	Filcz	Tubo	tūbas, veltinys
	Bintrime	Tarkue	rišamasis diržas
450	Czom	Briŕgelan	kamanos
	Halfter	Auclo	apynasris
	[178 ^b]		
	Gebys	Slango ¹³¹	žąslai
453	Czogel	Nolingo	pavadis
	Weber	Tuckoris	audėjas
	Gewant	milan	milas
456	Laken	Paŕtowis	plonas audinys
	Varbe	Woapis	dažai
	Ele	Woaltis	uolektis
459	Wyes	Gaylis	baltas
	Swarcz	Kirŕnan	juodas
	Grow	Sywan	pilkas
462	Blow	Golimban	mėlynas
	Rot	Wormyan	raudonas
	Gel	Gelatynan	geltonas
465	Brun	Cucan ¹³²	rudas
	Gemenget	Mayŕotan	maišytas (margas)
	Gęstreift	Roaban	dryžuotas
468	Grune	Saligan	žalias
	Schere	Scrundus	žirklės
	Nolde	Ayculo	adata
471	Czwirn	Schutuan	suktinis siūlas
	Fadem	Awilkis ¹³³	siūlas
	Schroter	Scrutele	siuvėjas

¹²⁹ Sticledder.

¹³⁰ Originale *Largayaytan* ištaisyta į *Largafaytan*. Pastarąjį įprasta taisyti į *Lingafaytan*.

¹³¹ Taisytinai į: Sbango.

¹³² Taisoma į: Cūcan = Cuncan.

¹³³ Auwilkis.

474	Hût Mantel	Kelmis Pelkis	kepurė milinė (apsiaustas)
		[179 ^a]	
	Kurfje	Lactye	kailinukai
477	Roc Pelcz Hemde	Wilnis Kifjes Nurtue	švarkas kailiniai marškiniai
480	Bruch Hofen Sacken	Broakay Lagno Peadey	šlauninės kelnės kelnės kojinės
483	Slower Sydensflewir Gurtel	Drimbis Silkaſdrub ¹³⁴ Saninfle	apdangalas šilko apdangalas juosta, diržas
486	Rincke Bûtel Vederbette	Sagis Kuliks Plauxdine	sagtis kapšiukas, maišelis patalai (duknos)
489	Pfôl Kuffjen Lylach	Pobalfo Baljinis Ploafte	čiūžinys pagalvė paklodė
492	Bette Decke Wepe	Laſto Loaſe Paſto	lova antklodė skara
495	Badelach Schuwert Hewt	Kekulis ¹³⁵ Schuwikis Keuto ¹³⁶	rūbo gniužulas praustis batsiuvy oda (batų)
498	Leder Stefel Schuch	Nognan ¹³⁷ Puſne Kurpe	oda (išdirbta) pušnis (aulinis batas) korpė, batas

¹³⁴ Įprasta skaityti: Silkaſdrimbis.

¹³⁵ Pr. *kekulis*, kuris visai sutampa su lie. žem. *kėkulas* „gniužulas“, bus reiškęs „gniužulą“, čia — „rūbo gniužulą, skudurą praustis“.

¹³⁶ Žr. p. 17, išn. 19.

¹³⁷ Žr. ankstyvesnę išn.

¹³⁸ Hofenleder.

[179^b]

501	Hofenled ¹³⁸	Kymis	tymas, odinė prijuostė
	Rime	Paccaris	pušny dirželis
	Schaft	Aulinis	aulas
504	Vorvūs	Galwo	galva (bato)
	Sole	Pamatis	padas (bato)
	Querder	Anšalgis	rantas (odos juostelė)
507	Drot	Schumeno	storas dervuotas siūlas
	Noet	Widus	siūlė
	Leijste	Turpelis ¹³⁹	kurpalis
510	Ale	ylo	yla
	Gerwer	mynix	odminys, kailius
	Lo	Dumpbis	kailiaraugė žievė
513	Smyt ¹⁴⁰	Wutris	kalvis
	Smede ¹⁴⁰	Antre ¹⁴¹	kalvė
	Ejfe	Kamenis	žaiždras
516	Blofobalk	moafis ¹⁴²	dumplės
	Anebōs	Preitalis ¹⁴³	priekalas
	Hamer	Cugis	kūjis
519	Smedeftoc	curpis	priekalo trinka
	Czange	Raples	replės
	Stol	Playnis	plienas
522	Yfen	gelfo	geležis
	Golt	Aufis	auksas
	Silber	Siraplis	sidabras
525	Kupper	Wargien	vāris
		[180 ^a]	
	Meffjing	Caffjoe	žalvaris
	Bley	Alwis	švinas
528	Czeen	Starjtis ¹⁴⁴	alavas
	Sindir	Auwerus	gargažė, nuodegos

¹³⁹ Curpelis.¹⁴⁰ Originale žodžio *Smyt* pirmoji raidė eina ir žodžio *Smede* pirmąja raide.¹⁴¹ Autre.¹⁴² Trautmann: Moafis.

	Slifstein	Tackelis	tekėlas
531	Cz̄merbył ¹⁴⁵	Wedigo	vedega
	Barte	Romeſtue	plačiaašmenis kirvis
	Axe	bile	kirvis
534	Sulaxe	Kerſle	kirvis dviašmenis
	Nebiger	Granſtis	gražtas
	Durchſlag	Dalptan	kaltas
537	Slos	Somukis	spyna
	Nayl	Cramptis	vinis
	Veder	Sbeclis	užrakto spyruoklė
540	Kethe	Ratinſis	grandinė
	Haſpe	Aloade	sukavielas ^{145a}
	Veſſer	Panto	pantis
543	Hufyſen	Lattako	pasaga
	Hufnagil	Sagis	pasaginė vinis
	Notſtal	Liſtytyos	aptvara arkliams kaustyti
546	Senze	Doalgis	dalgis
	Sychel	Piuclan	pjautuvas
	Spate	Lopto	lopeta
549	Howe	Kerſle	kirtiklis, kauptukas
	Beder	Stubonikis ¹⁴⁶	pirtininkas
	[180 ^b]		
	Loſer	Crauyawirps	kraujaleidys
552	Loſkop	Raguſto	ragas (kraujui traukti)
	Queſte	Twaxtan	vanta
	Louge	Sirmes	šarmas
555	Bat	Specte ¹⁴⁷	prausimas
	Emer	Wumbaris	kibiras

¹⁴³ Preicalis.¹⁴⁴ Scarſtis.¹⁴⁵ Cz̄ymmerbyel.^{145a} Žr. p. 313, išn. 224.¹⁴⁶ *Stubonikis* „Beder“ yra „pirtininkas, cirulninkas“, t. y. toks žmogus, kuris anais laikais turėjo pirtį resp. tam tikrą patalpą (plg. pr. *stubo* „pirkia, stuba“ E 220) ir joje dirbo taip pat skutėju bei chirurgu.¹⁴⁷ Žr. p. 143, išn. 239.

	Kam	Coyfnis	šukos
558	Schere	Scrundos	žirklės
	Burſte	Coeſtue	ſepetys
	Vyſch	Suckis	žuvis
561	Hecht	Liede	lydys
	Breſme	Locutis	karſis
	Lachs	Lalaſſo ¹⁴⁸	laſiſa
564	Czandis	Starkis	sterkas
	Oel	Angurgis	ungurys
	Quappe	Wilnis	vėgėlė
567	Stoer	Eſketres	erſketas
	Smerle	Smerlingis	ſlyžys
	Welz	Kalis	ſamas
570	Czerte	Seabre	žiobris
	Slye	Linis	lynas
	Perſk	Aſſegis	eſerys
573	Plocze	brunſe	kuoja
	Bore	Palafallis ¹⁴⁹	upėtakis
	Hering	Sylecke	silkė

[181^a]

576	Carpe	Sarote	karpis
	Bleye	Blingis	plakis
	Grundel	Grundalis	gružlys
579	Stint	Malkis	stinta
	Mut'loſen ¹⁵⁰	Blingo	blizgė, saulažuvė
	Halpviſchz ¹⁵¹	Dubelis	ſapalas
582	Tobel ¹⁵¹	Stroyſles ¹⁵²	plekšnės
	Rape	Rapis	salatis
	Krebis	Rokis	vėžys
585	Durſch	Sweikis	menkė

¹⁴⁸ Laſaſſo.¹⁴⁹ Palaſaſſis.¹⁵⁰ Mutterloſen.¹⁵¹ Halpviſchz nukeltinas į E 582, o Tobel — į E 581.¹⁵² Arba: Scroyſles.

	Walt	Median	miškas, medė
	Pufch	Gudde	krūmai
588	Dameraw	Wangus	lydimai, kirtimas
	Heyde	Sylo	tyrai, šilai
	Eche	Anjonis	ąžuolas
591	Echele	Gile	gilė
	Buche	Bucus	bukas
	Buchecker	Buccareifis	buko riešutas
594	Haynbuche	Stoberwis ¹⁵³	skroblas
	Leynbôm	Stuckis	klevas
	Tanne	Addle	eglė
597	Kynbôm	Peufe	pušis
	Harcz	Sackis	sakai
	Jwenbom	Juwis	kukmedis
600	Birke	Berfe	beržas
		[181 ^b]	
	Linde	Lipe	liepa
	Erle	Abfkande ¹⁵⁴	alksnis
603	Wide	Witwan	žilvitis
	Horwyde	Gloffis	gluosnis
	Struchwyde	Apewitwo	karklas
606	Ejpe	Abfe	epušė
	Hafele	Laxde	lazdynas
	Eynholz	Kadegis	kadagys
609	Dorn	Kaules	dagiai, dygliai
	Ebirbôm	Karige	šermukšnis
	Spilbôm	Wofigrabis	ožekšnis
612	Vulbôm	Smorde	ieva
	Hartrogeli ¹⁵⁵	Sidis	sedula
	Wirfenholz	Kerberfe	beržas keružis
615	Appelbom	Wobalne	obelis
	Appel	Woble	obuolys
	Birnbom	Craufy	kriaušė (medis)

¹⁵³ Scoberwis.¹⁵⁴ Alijkands.

618	Birne	Craujios	kriaušės
	Pflume ¹⁵⁶	Sliwaytos	slyvos
	Kirſen	Wiſnaytos	vyšnios
621	Krichen	Krichaytos	kryklės (aitriosios slyvos)
	Pors	Wiſſene	gailis
	Kellerſhals	Stanulonx	žalčialunkis
624	Wiltniſſe	Pauſtre	dykuma
	[182 ^a]		
	Ylmo	Wimino	vinkšna
	Ruſtere	Skerptus	skirpſtas
627	Eſche	Woafis	uosis
	Bom	Garian	medis
	Wurzele	Sagnis	šaknis
630	Ajt	Wipis	šaka
	Rone	Saxjto	raſtas
	Bole	Grandico	stora lenta
633	Stok	Kalmus	kelmas
	Klocz	Trupis	raſtagalys, trinka
	Stecle	Queke	žaginyſ (tvorai)
636	Stange	Kartano	kartis
	Struch	Kirno	keras, krūmas
	Somirlatte	Dagoaugis	vasarūgis
639	Rute	Riſte	rykštė
	Schy	Luckis	pliauska
	Spon	Stolwo ¹⁵⁷	skiedra
642	Split ¹⁵⁸	Spelanxtis	skeveldra, atplaiša
	Rinde	Saxtis	žievė
	Baſt	Lunkan	lunkas, karna
645	Maſer	Wims	gumbuota medžio antauga
	Miſpel	emelno	amalas
	T yer	Alne	žvėris
	¹⁵⁶ Hartrogelin.		
	¹⁵⁶ Pflumen.		
	¹⁵⁷ Scolwo.		
	¹⁵⁸ Splitter.		

648	Wesant	Tauris ¹⁵⁹	stumbras
	Ewer	Wiffjams ¹⁵⁹	tauras
		[182 ^b]	
	Elint	braydis	briedis
651	Hircz	Ragingis	elnias
	Hinde	Glumbe	elnė
	Ree	Sirwis	stirna
654	Wiltpfert	Paufstocaica ¹⁶⁰	laukinis arklys
	Ber	Clokis	lokys
	Czidelber	Caltefti fjklok ¹⁶¹	avilinis lokys ¹⁶²
657	Wulf	Wilkis	vilkas
	Vochz	Lape	lapė
	Haſe	Safnis	zuikis
660	Eichhorn	Weware	voverė
	Hermel	Gaylux	šermuonis
	Weſele	Mofuco	žebenškštis
663	Mart	Caune	kiaunė

¹⁵⁹ Galbūt nukeltinas *Tauris* į E 649, o *Wiffjams*' (įprastai skaitomas *Wiffjambris*) – į E 648.

¹⁶⁰ Pauftocaican.

¹⁶¹ Calteftis klokis. Pastarasis yra **klākis* (t. y. **klākis*) „lokys“ < balt. **tlākis* < **tlākijas* (=pr. *clokis* „t. p.“ E 655=lie. *lokys*, la. *lācis*), o *caltestis* (pažyminys prie pr. *klokis*) – matyt, adj. **kalt-iskis* „avilinis“ (kodėl vietoj *-k-* yra *-t-*, žr. p. 30, išn. 109) < **kalt-iskas*, kuris laikytinas priesagos *-isk-* vediniu iš pr. subst. **kaltan* (nom.-acc. sg. neutr.). Pastarojo reikšmė bus buvusi „avilys“, tiksliau sakant, – „kelminis-inkilinis avilys“ = „atkirsta tuščiavidurio medžio kamieno dalis (užtaisytas galais)“ = „tam tikra trinka (kaladė), keliami į medį bitėms gyventi“ = „trinka“ (dėl tos senovinės kelminės-inkilinės bitininkystės plg., pvz.: Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija. V., 1966, t. 1, p. 243). Pr. **kaltan* „trinka (kaladė)“ = „atkirsta medžio kamieno dalis“ yra iš „(at)kirsto, (at)kapoto dalyko“ (o gal iš „iškapoto, iš- resp. paskaptuoto dalyko“?) – priesagos *-ta-* vedinys iš pr. **kal-* „kirsti, kapoti“ [=pr. *kal-(opeilis)* E 369, lie. *kāl-ti* ir kt.]. Pr. **kal-tan* „(at)kirstas dalykas“ genetiškai bei darybiškai sutampa su lie. *kāltas* „Meiſel“ = la. *kalts* „t. p.“ (prūsams yra *dalptan* „t. p.“ E 536) < lie. -la. **kal-ta* (nom.-acc. sg. neutr.) „prie-monė (iš)kirsti, (iš)kapoti“. Dėl reikšmių „(at)kirstas dalykas“ ir „prie-monė (iš)kirsti“ santykio plg. tos pačios darybos vedinius pvz. lie. subst. *klō-tas* „grindžiamoji kartis; kartimis išklota asla“ [t. y. „prie-monė (iš)kloti; (iš)klotas dalykas“], *būrtas* „būrimo prie-monė; (iš)burtas dalykas“ ir kt. (žr. Skardžius ŽD 320 tt.). Pr. *kalte* „markė (moneta)“ (GrG 80) yra greičiausiai irgi pr. **kal-tan* „t. p.“ „(tam tikro) metalo gabalėlis“ < „(at)kirstas dalykas“, plg. rus. *рубль* „rublis (moneta)“ [iš *руб-umb* „(at)kirsti“].

¹⁶² T. y.: „avilius (bičių šeimas) puolantis lokys“.

	Tufeljkint	Naricie ¹⁶³	šeškas
	Wildekacze	Paufocatto ¹⁶⁴	laukinė katė
666	Luchs	Luyfis	lūšis
	Otter	Vdro	ūdra
	Bewer	Bebrus	bebras
669	Hamſter	Dutkis ¹⁶⁵	žiurkėnas
	Dachz	Wobſdus	opšrus
	Varre	Lonix	bulius
672	Ochze	curwis	jautis
	[183 ^a]		
	Kū	Klente	karvė
	Kalb	Werſtian	veršiukas
675	Bok	Wofux	ožys
	Czege	Wofee	ožka
	Czickel	Woliſtian ¹⁶⁶	ožiukas
678	Schoff	Camſtian ¹⁶⁷	avis
	Ster	Awins	avinas
	Schepcz	Stabs ¹⁶⁸	skapas (avinas)
681	Lam	Eriſtian	ėriukas
	Swin	Swintian	kiaulė (apskritai)
	Beer	Tuylis ¹⁶⁹	kuilys
684	Burg	Nomaytis	meitėlis
	Suwe	Skewre	kiaulė (patelė)
	Ferkel	Praſtian ¹⁷⁰	paršiukas
687	M Jlch	Dadan	pienas
	Keſe	Suris	sūris

¹⁶³ Naricis.¹⁶⁴ Wilde katcze Pauſto catto.¹⁶⁵ Duckis.¹⁶⁶ Wofjstian.¹⁶⁷ Pr. *camſtian* yra iš **kam-istjan* „avelė“ (plg. lie. dial. *avėlė* „avis“) — priesagos **(i)stja-* vedinys iš pr. **kamē* (ar kitokio kamiengalio) „avis“ < „baužė“; plg. pr. *glumbe* „elnė“ (E 652) < „baužė“¹⁶⁸ Scabs.¹⁶⁹ Cuylis.¹⁷⁰ Parſtian.

	Puttir	Anctan	sviestas
690	Suermilch	Ructandadan ¹⁷¹	rūgštus pienas
	Lap	Raugus	raugas
	Mulken	Sutriřtio	iřrūgos
693	Matte	Sulo	sutrauktas pienas
	Kobilmilch	Ařwinan	kumelės pienas
	Suřemilch ¹⁷²	Poadamynan	saldus pienas
696	Jeger	Medies	medžiotojas
		[183 ^b]	
	Hařengarn	řařintinklo	zuikių kilpos
	Hayn	Korto	uřtvara
699	Jayt	Medione	medžioklė
	Wynt	Curtis	kurtas
	Leethunt	Slidenikis	pėdsekys řuo
702	Vorlouf	Scalenix	skalikas
	Hunt	Sunis	řuo
	Wacker	Wuyřis	sarginis řuo
705	Horn	Ragis	ragas
	Vogel	Pepelis	paukřtis
	Konigelyn	Preřtors	karetaitė
708	Grif	Aukis	grifas
	Are	Arelie ¹⁷³	erelis
	Wye	Pele	lingė
711	Falk	Valx	sakalas
	Rotilwye	Pelemaygis	pelėsakalis
	Habich	Gertoanax	viřtvanagis
714	Sperwer	Sperglawanag ¹⁷⁴	paukřtvanagis
	Kranch	Gerwe	gervė
	Storch	Gandams ¹⁷⁵	gandras
717	Swane	Gulbis	gulbė

¹⁷¹ Ructan dadan.¹⁷² Suře milch.¹⁷³ Arelis.¹⁷⁴ Įprasta skaityti: Sperglawanagis.¹⁷⁵ Taisoma į: Gandarus.

	Rêger	Geeyje	garnys, gešë
	Gans	Sanfy	žąsis
720	Ente	Antis	antis
	[184 ^a]		
	Rabe	Warnis	varnas
	Kro	Warne	varna
723	Holckro	Bucawarne	kékštas
	Tale	Kote ¹⁷⁶	kuosa
	Aleſter	Sarke	šarka
726	Ruche	colwarnis ¹⁷⁷	kovarnis
	Nachtegal	Salowis	lakštingala
	Drofele	Trejde	strazdas
729	Amfele	Seefe	juodasis strazdas, šëžë
	Czimar	Picle	smilginis strazdas
	Kukug	Gegufe	gegužë
732	Star	Doacke	varnënas
	Lirche	Werwirfis	vieversys
	Stegelicz	Singuris	dagilis
735	Cziſke	Czilix ¹⁷⁸	čižikas, alksninukas
	Vincke	Swibe	kikilis
	Goldamer	Sixdre	starta (geltonoji)
738	Meyze	Sineco	zylë
	Sperling	Spurglis	žvirblis
	Swalme	Smicuto	kreğždë
741	Ertſwal ^e	Krixtieno	urvinë kregždë
	Specht	Genix	genys
	Gruneſpecht ¹⁷⁹	Melato	meleta
744	Swarczſpecht	Kracto ¹⁸⁰	juodoji meleta
	[184 ^b]		
	Kleineſpecht ¹⁸¹	Aytegenis	mažasis genys

¹⁷⁶ Taisoma i: Koſe.

¹⁷⁷ Taisoma i: coſwarnis.

¹⁷⁸ Cziſix.

¹⁷⁹ Grune ſpecht.

¹⁸⁰ Taisoma i: Kracco.

¹⁸¹ Kleine ſpecht.

	Nuſbickel	Sarpis	riešutinė
747	Wedehoppe	Prapolis ¹⁸²	dudutis, kukutis
	Wedewal	Sealtmeno	volungė
	Snerker	Droanſe	griežlė
750	Graſemucke	Soakis	devynbalsė
	Kriwittze	Peempe	pempė
	Brochvogel	Semeno	kuolinga
753	Sneppe	Geaſnis	slanka
	Groſeneppe ¹⁸³	Slanke	didžioji slanka
	Warkringel	Warnaycopo	medſarkė
756	Waſſerhũn	Witwago	vandeninė viſta
	Waſſerrabe	Geauris	giaurys (ilgasnapė viſtelė)
	Tũcher	Kerko ¹⁸⁴	naras
759	Kleinetũch ¹⁸⁵	Gegalis	maſiſis naras
	Mewe	Stamite ¹⁸⁶	Œuvėdra
	Tewbe	Poalis	karvelis
762	Ringeltũbe	Keutaris ¹⁸⁷	karvelis kerſulis
	Hane	Gertis	gaidys
	Henne	Gerto	viſta
765	Kũchel	Gertiſtian	viſčiukas
	Beerhun	Medenixtaurw ¹⁸⁸	kurtinys?
	Birghun	Tatarwis	tetervinas
768	Rephun	Laucagerto	kurapka
	[185 ^a]		
	Haſelhun	Bruneto	jerubė
	Wachtel	Penpalo	putpelė
771	Bacſtelcze	Kylo	kielė
	Yſenbart	Apiſorx	tulŒys
	Pfouwe	Powis	povas

¹⁸² Galėtũ bũti: Parpolis [= **parp-ulis* (ar **-alis* ar pan.): lie. *pařp-ti*].

¹⁸³ Groſe jneppe.

¹⁸⁴ Pr. **kerkã* — galũnės vedinys iŒ pr. verb. **kerk-* = lie. *keřk-ti* „karkti“ ir kt.

¹⁸⁵ Kleine tũcher.

¹⁸⁶ Mėginama taisyti i: Starnite.

¹⁸⁷ I *Keucaris* taisyti nematau reikalo.

¹⁸⁸ Galėtũ bũti: Medenix tatarwis?

774	S lange	Angis	angis
	Notir	Anxdris	žaltys
	Eudexe	Efstureyto	driežas
777	W erre	Poaris	kurklys ¹⁸⁹
	Blintfleche	Glofano	gluodenas
	Crothe	Gabawo	rupūžė
780	V roſch	Trupeyle ¹⁹⁰	varlė
	Webil	Gramboale	vabalas
	Flige	muſo	mušė
783	M ucke	Tuſſis ¹⁹¹	uodas
	Hūtflige ¹⁹²	Piſtwis ¹⁹²	šunmusė
	Regenworm	Slayx	sliekas
786	M ade	Girmis	kirmis
	Bene	Bitte	bitė
	Hūmele ¹⁹³	Camus	kamanė
789	W eſpe	Wobſe	vapsva
	Horlitzce	Sirſilis	širšulas
	Omeſe	Saugis	skruzdė
		[185 ^b]	
792	W erld	Swetan	svietas, pasaulis
	Lant	Tauto	kraštas
	Kriſtenheit	Criſtioniſto	krikščionystė
795	H eidenſchaft	Pagonbe ¹⁹⁴	pagonybė
	Stat	Meſtan	miestas
	Dorf	Caymis	kaimas

¹⁸⁹ Gryllotalpa vulgaris — vabzdys (apie 4–5 cm ilgio), panašus į kurmį ir vėžį, gyvenantis po žeme ir graužiantis augalų šaknis, o naktį skraidantis.

¹⁹⁰ Crupeyle.

¹⁹¹ Cuſſis.

¹⁹² Huntflige: pr. (taisau į) pisewis.

¹⁹³ Hummele.

¹⁹⁴ Mėginama taisyti į: Pagonibe.

798	Anger	Sparyus	ganykla (ganomoji vieta)
	Weyk	Pintis	kelias
	Styeg	Lonki	takas
801	Weyde	Pofty	ganymas(is), ganiava
	Czûn	Sardis	žardis

Explicit per manus Petri
Holcz Wejſcher De mai'enBurg

Perrašė Petras Holcvešeris iš
Marienburgo.

SIMONO GRŪNAVO PRŪSŲ KALBOS ŽODYNĖLIS

(apie 1517–1526 m.)

GrG¹ Von vnderſcheit der
ſprachen

Es iſt zu wiſſen das Itzund in
Preuſſen die Dentzſche² ſprach am
meiſten gebreuchlich iſt / vnd die-
ſelben Einwoner ſolchen Irthumb
nicht haben / wie man von den vber-
gebliebenen alten preuſſen er-
fert / Die dorffer ſein anch³ eins
teils nach der ſprach geteilt / In
etlichen lauter Preuſſen / in et-
lichen lanter⁴ Dentzſche⁵ / Domit⁶
man aber mag haben ein Vnder-
ſcheidt der ſprache / ſo ſeint vol-
gende Vocabulen in beiden ſpra-
chen hernachgeſetzt /

GrA¹ Von underſcheit der
ſprochen in Preuſſenerlande

In Preuſſen itzundt wonen Lit-
tau, Polen, undeudſch und Deut-
ſche menſchin. Die Littau umb
Rangnit und Tilſen, wen es iſt do

Apie kalbų skirtingumą

Reikia žinoti, kad dabar Prū-
suose daugiausia vartojama yra
vokiečių kalba; ir gyventojai dėl
jos neturi nesusipratimų, kaip kad
žinoma apie išlikusius senuosius
prūsus. Kaimai irgi iš dalies pagal
kalbą susiskirstę: vienur – gryni
prūsai, kitur – gryni vokiečiai.
Kad matytųsi kalbos skirtingumas,
pateikiami šitokie žodžiai abiem
kalbomis.

Apie kalbų skirtingumą
Prūsų krašte

Prūsuoje dabar gyvena lietuvių,
lenkų, nevokiečių ir vokiečių žmo-
nės. Lietuviai – apie Ragainę ir
Tilžę, nes ten yra riba; lenkai iš-

¹ Dėl santrumpų GrG ir GrA žr. p. 48, išn. 7.

² Deutzſche.

³ auch.

⁴ lauter.

⁵ Deutzſche.

⁶ Ar: Damit.

die grentze, Polen seint zurstreit in gantzen landen. Wen den Littauen und Polen ich los faren zugedencken, fundir von den Preuffen wil sagen. Von anbegin es nicht Deutſch volgk gehabt hot, ſunder ein eigen sprach, do aber die b. Deutſches hauſes merckten der Preuffen ungetraugkeit, ſie irlangten von loblichen furſten aus Deutſchen landen folgk irer ſprachin, mit welchim ſie das lant beſätzten, und diese haben den irthumb nicht, dovon eben geſagt iſt wurden, auch wedelen ſie nicht, wie iczt geſagt iſt worden, idoch auff heitigen tagk ſie am meiſten teile gut ketzeriſch ſein folgende dem Luther. Domit aber imant moge begreiffen, und Preuſch ein beſonder ſprache ſey, ſo hab ich etliche worte geſatz:

sibarstę visame krašte. Apie lietuvius ir lenkus neketinu kalbėti, bet noriu pasakyti apie prūsus. Čia vokiečių žmonės iš pradžių nėra gyvenę, ir buvo čia kaibama savąja kalba. Kai teutonų ordino broliai pastebėjo prūsų netikėjimą, jie, iš vokiečių krašto garsių kunigaikščių gavę savo kalbos žmonių, užėmė kraštą. Šitie dėl kalbos neturi nesusipratimų (apie tai buvo neseniai sakyta), jie taipogi ir nežyniauja (kaip dabar buvo pasakyta), tačiau jų dauguma šiandien yra dideli heretikai, sekdami Liuterį. Kad tūlas suprastų, jog ir prūsų kalba yra atskira kalba, pateikiu keletą žodžių:

	Deutzſch.	Preuſch	
1	Gott	Dewes ⁷	dievas
		A1 dewus	goth
		F7 Dewus	Deus

⁷ Čia ir toliau visur pirmasis variantas yra GrG (= S. Grūnavo Kronikos rankraštis Gėtingeno universiteto bibliotekoje). Antrasis variantas – A yra GrA (= S. Grūnavo Kronikos egzempliorius buv. Karaliaučiaus universiteto bibliotekoje), kuris čia skelbiamas pagal: R. Trautmann AS, p. 94–96. Variantas F yra GrF (= S. Grūnavo Kronikos lotyniškojo vertimo rankraštis, esantis Helsinkio universiteto bibliotekoje) ir čia skelbiamas pagal: V. Kiparsky. – Baltistica, VI (1970), p. 221 tt. Variantai C resp. H yra GrC resp. GrH (jie čia skelbiami irgi pagal: R. Trautmann, l. c.), apie kuriuos (taip pat ir apie minėtus GrG, GrA) žr. V. Mažiulis, PKP, p. 31 tt. (ir liter.). Pastaba: toliau išnašose pateikiami GrF žodžių komentavimai ne vienur remiasi: V. Kiparsky. – Baltistica, VI(1970), p. 222–225.

2	Engel	Angol A39 angol F30 Angol	engil Angelus	angelas
3	Stadt	Maiſta A2 mayſta F8 Maysta C maiſta	ſtadt Urbs	miestas
4	Menſch ⁸	Ludis A40 ludyſz F60 Ludysz	menſch Homo	žmogus
5	Dorff	kayme A3 cayme F9 Cayme	dorff Pagus	kaimas
6	Pferdt	kampnit A41 camnet F41 Camnet H camnel C kummeles ⁹	pferdt Equus	arklys
7	Kue ¹⁰	klint A4 clynth F10 Clynth	ein ku Vacca	karvė
8	Hundt	Songos A42 ſongos F42 Songos H ſangor	hundt Canis	šuo
9	Herre	Rickies ¹¹ A5 rickie F11 Ryckie	herre Dominus	ponas, viešpats

⁸ menſch. — E. Hermann. Eine unbeachtete Überlieferung des preussischen Vokabulars Simon Grunaus.— Nachrichten der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, Philol.-hist. Klasse, Jahrgang 1949, Nr. 6, Göttingen, 1949 (toliau šis E. Hermanno straipsnis bus žymimas : Hermann ŪVG).

⁹ Rankraštyje anksčiau buvo: cameles.

¹⁰ kue. — Hermann ŪVG.

¹¹ Rikies. — Hermann ŪVG.

10	wasser	Wunda A6 wunda F31 Wunda	wasserre Aqua	vanduo
11	Bier	Pewo A7 pewo F32 pewo	bier Cerevisia	alus
12	korn	Roggis / A8 ruggis F1 Ruggis	rockke Ador ¹²	rugys
13	Weisse	gaide A9 gayde F2 Gayde	wesze ¹³ Wesse, Weitzen, Triticum ¹⁴	kvietyš
14	Gerste	Maiſe ¹⁵ A10 wayſe ¹⁶ F5 Mayse	gerſte ¹³ Hordeum ¹⁴	miežiš
15	Fleisch	Meiſe ¹⁷		mėša
16	Brot	geitke ¹⁸ A12 geytko F3 Gaytko H geyto	brott Panis	duona
17	Treuge	ſauſon A13 ſawſe F6 Sause	tröyge Troyge ¹⁹	sausas

¹² Ador „Triticum spelta L.“ – vietoj *Secale*.

¹³ Originale yra *gayde* – *gerſte* (A9) ir *wayſe* – *wesze* (A10), kurie taisyti atitinkamai į: *gayde* – *wesze* ir *wayſe* – *gerſte*.

¹⁴ Originale yra *Gayde* – *Hordeum* (F2) ir *Mayse* – *Wesse*, *Weitzen*, *Triticum* (F5), kurie taisyti atitinkamai į: *Gayde* – *Wesse*, *Weitzen*, *Triticum* ir *Mayse* – *Hordeum*.

¹⁵ maiſe. – Hermann ÜVG.

¹⁶ mayſe.

¹⁷ Meiſe.

¹⁸ gaitke. – Hermann ÜVG.

¹⁹ F autorius žodžio vok. žem. *troyge* reikšmės nežinojo ir todėl neišvertė į lot. kalbą.

18	Holtz	Malko A43 nalko ²⁰ F43 Nalco ²⁰ C Malcko	holtz Lignum	malkos, mediena
19	Windt	widre A44 wydra F44 Wydra	wynth Ventus	vėjas
20	Heupt	gaulko A45 galbo F45 Galbo	hauptt Caput	galva
21	handt	rancko ²¹ A46 rancko F46 Rancko	handt Manus	ranka
22	Bine	Noye/ A47 noye F47 Noye	beine Ossa Beine ²²	koja
23	Rock	Wiftna ²³ A48 wilna F48 Wilna	rock Tunica	švarkas
24	Hembde	Norte A49 northe F49 Narthe	hembde Indusium	marškiniai
25	Licht	lickte A50 licte F50 Licte	lichte Lucerna	žvakė, žibintas
26	Haus	botte A51 gotte ²⁴ F51 Gotte ²⁵ C botte ²⁶	ein haus Domus	namas, butas

²⁰ malko.²¹ ranko. — Hermann ÜVG.²² F autoriui, matyt, nebuvo aišku, ar vok. *Beine* yra „kaulas“, ar „koja“.²³ Ar *Wiftna* (*Wisfma*. — Hermann ÜVG). Taisytinias turbūt į *Wilna*.²⁴ botte.²⁵ Botte.²⁶ Rankraštyje anksčiau buvo *gotte*.

27	Sack	jaika A52 jaycka F52 Saycka	jack Saccus	maišas
28	Beichten	gerbeis A53 gerbaija F53 Gerbaisa	beichten Confiteri	kalbėk, išpažink
29	Sunde	greki A54 grekoy F54 Grekoy	funde Peccatum	nuodėmė
30	kirche	kirko / A55 kyrkoy F55 Kyrkoy	kirchen Ecclesia	bažnyčia
31	Faſten	Paſtenick A56 paſtnygo F56 Paſteygo C paſtnigo	faſten Jeiunare ²⁷	pasninkas
32	Erbeis	kekits ²⁸ / A57 keckirs F57 Keckirs	arwes Arwes, ne- scio quid sit ²⁹	žirnis
33	Weg	peentis A58 pentes F58 Pentes	weg Via	kelias
34	Schlaffen	Moicte ³⁰ A59 meicte F59 Meicte	ſchlaffen Dormio ³¹	miegoti

²⁷ F autorius vok. *fasten* „Fasten, pasninkas“ suprato kaip *fasten* „pasninkauti“.

²⁸ Galį būti ir: *kekirs* (*kekirs*. – Hermann ÜVG).

²⁹ Vvž. *arwes* F autoriui buvo nesuprantamas.

³⁰ Ar: *Meicte* (*Meicte*. – Hermann ÜVG).

³¹ Neaišku, kodėl F autorius čia pavartojo ne infinityvo, o 1 sg. praes. lotynišką formą (*dormio*).

35	Trincken	Pogeis ³²		gerk
		A14 pogeys	trinck	
		F34 Pogeys	Potus ³³	
36	Eſſen	wolgeit ³⁴		valgykite
		A15 walge	eſſeth	
		F35 Walge	Edite	
37	Speien	wimbmis ³⁵		spjauk, vemk
		A16 wynis	ſpey	
		F36 Wynis	Vome	
		H wyms		
38	Bezalen	plateis ³⁶ /		mokèk
		A17 plateys	bezall	
		F37 Plateys	Solve debitum	
39	Saltz	Sali		druska
		A60 ſal	ſaltz	
		F83 Sal	Sal	
		H ſalli		
40	Hutt ³⁷	kelmo		kepurè
		A61 chelmo	hutt	
		F84 Chelmo	Pileus	
41	Hun	gerte ³⁸		gaidys
		A62 gertis	huen	
		F61 Gertis	Gallina	

³² Vok. *Trincken* yra inf., o pr. žodis – 2 sg. imperat.

³³ F autorius vok. *trinck* suprato kaip subst. ir išvertė į lo. *potus* „gėrimas“.

³⁴ Vok. *Essen* yra inf., o pr. *wolgeit* – galbūt 2 pl. imperat. Variantas *walge* „esseth“ (A 15) resp. *Walge* „Edite“ (F 35) formos atžvilgiu yra klaidingi (vok. *esseth* A 15 ir lo. *Edite* F 35 yra 2 pl. imperat.).

³⁵ *wimbmis*, *wynis* (A 16), *Wynis* (F 16) turbūt taisyti į *wims* resp. *wyms* = *wyms* (H), bet ir pastarasis bent jau formos atžvilgiu yra, matyt, apkraipytas.

³⁶ Vok. *Bezalen* – inf., o pr. *plateis* (bei *plateys* „bezall“ A 17, *Plateys* „Solve debitum“ F 37) – 2 sg. imperat.

³⁷ Hut. – Hermann ÜVG.

³⁸ Pr. *gerte* galūnė galėtų būti apkraipyta (vietoj *-is*). Vok. *Hun* (= *huen* A 62), kuris anksčiau buvo „gaidys; višta“, XVI a. reiškė galbūt tik „vištą“ (plg. lo. *Gallina* F 61). Vok. „višta“ išversta į pr. „gaidį“, matyt, dėl to, kad žodžiai pr. „višta“ (plg. *gero* E 764) ir „gaidys“ (plg. *gertis* E 763 ir 203) panašiai skambėjo.

42	wagen	Abbas	vežimas
		A63 abbas	wagin
		F62 Abbas	Currus
43	kanne	kragge	ąsotis
		A18 cragge	kanne
		F38 Cragge	Cantarus
44	Schne	ŝhneko	sniegas
		A64 ŝneko	ŝnee
		F63 Sneko	Nix
45	Saw	Skaura ³⁹	kiaulė
		A19 ŝkawra	ŝau
		F39 Skaura	Sus
46	Regen	Soye	lijimas, lietus
47	kalt	Salta ⁴⁰	šalta
		A65 ŝalta	kalth
		F64 Salta	Gelidus
48	Gros	Debica ⁴⁰	didelis
		A20 debica	gros
		F40 Debica	Magnus
49	klein	Licuti	mažas
		A66 licuti	klein
		F65 Licuti	Parvus
50	Fraw	Gema ⁴¹	moteris, žmona
		A21 gemia	hausfrau
		F12 Gemia	Mater familias
51	Ein edle	Supana ⁴²	ponia
		A67 ŝupana	braut
		F66 Supana	Sponsa

³⁹ Skaure. — Hermann ÜVG.

⁴⁰ Šis pr. žodis — galbūt nom. sg. neutr.

⁴¹ *Gema* bei *gemia* (A 21) ir *Gemia* (F 12) nesunku taisyti į *genna*.

⁴² Pr. *Supana* „ein edle“ (G51) yra „ponia“ (plg. *supūni* „ponia“ III kat.). Sunkiau paaiškinti, kodėl *supana* (A67) yra „braut“ (= *Supana* „sponsa“ F66), t. y. „nuotaka“. Galbūt šis pr. *supana* reiškė ne tik „ponią“, bet ir „paną“ = „merginą“ (iš kurios nebesunku atsirasti sememai „ištekanti mergina“ > „nuotaka“)? Bet greičiausiai čia yra štai kas: vok. *braut* „Braut“ — apsirikimas vietoj vok. *frau* „Frau“ (tarp jų dviejų yra fonetinio panašumo!), plg., pvz., p. 56, išn. 52.

52	Jungfer	Merga /		merg(in)a
		A22 merga	iungckfrau	
		F13 Merga	Virgo	
53	Kindt	maltnicka		vaikas
		A68 haltnyka ⁴³	kindt	
		F67 Haltnyka ⁴⁴	Infans	
54	tochter	Docki ⁴⁵		duktè
		A23 docti	tochtir	
		F14 Docti	Filia	
55	mutter	muthi		motina
		A69 muti	mutter	
		F68 Muti	Mater	
56	Vater	thaus		tévas
		A24 tawe	vater	
		F15 Tawe	Pater	
57	Jar	metthe		metai
		A25 mette	iar	
		F16 Mette	Annus	
58	nacht	nackt		naktis
59	gutt	labbis		geras
		A71 labbis	guth	
		F70 Labbis	Cruch, Taberna ⁴⁶	
60	keje	Sur		sūris
		A26 ſur	keze	
		F17 Sur	Caseus	
61	potter	Ancte		sviestas
		A72 aucte ⁴⁷	potter	
		F71 Aucte ⁴⁸	Butyrum	

⁴³ maltnyka.⁴⁴ Maltnyka.⁴⁵ Dockti.⁴⁶ Vok. *Cruch* „smuklè“ (→ lo. *Taberna* „t. p.“) yra apsirikimas vietoj vok. *guth* „geras“.⁴⁷ ancte.⁴⁸ Ancte.

62	meſſer	keilo ⁴⁹		peilis
		A27 peile	meſſer	
		F18 Peile	Culter	
		C peyle		
63	Monch ⁵⁰	mynkus		vienuolis
64	hew ⁵¹	kraiſe		ſienas
		A73 crayſe	brey ⁵²	
		F72 Crayſe	Puls	
65	ſtro	Salme		ſiaudai
		A28 ſalme	ſtro	
		F19 Salme	Stramen	
66	hanfſaet ⁵³	gnabſem		kanapės ſėkla
		A32 gnabſem	henff	
		F23 Gnabsem	Cannabis	
		C gnabſem		
		H gnabſen		
67	Eyer	paute		kiauſinis
		A74 pawtte	eier	
		F73 Pawtte	Ovum	
68	Felt	lnncka ⁵⁴		laukas
		A29 luncka	acker	
		F20 Luncka	Ager	
		C laucka ⁵⁵		
69	ſcheune	ſkuna		daržinė
		A75 ſkuna	ſwein ⁵⁶	
		F74 Skuna	Porcus	
		H ſkunna	ſchrein	

⁴⁹ peilo.⁵⁰ wanſt. – Hermann ÜVG.⁵¹ Hew. – Hermann ÜVG.⁵² Vok. *brey* „košė“ (A 73; iš čia ir lo. *Puls* „t. p.“ F 72) – apsirikimas vietoj vok. *heu* „Heu“.⁵³ Hanfjam. – Hermann ÜVG.⁵⁴ lnnka. – Hermann ÜVG. Žr. tolimesnę išnašą.⁵⁵ *laucka* (C) – taisyklingėsnis variantas už visus kitus.⁵⁶ *swein* „kiaulė“ (A75; iš čia ir *Porcus* „t. p.“ F 74) yra apsirikimas (*ſchrein* H irgi klaidingas) vietoj *scheune* (G 69). Plg., pvz., p. 54, išn. 42.

70	Hecht	lyda ⁵⁷ /		lydys
		A30 meida	hechtt	
		F21 Meida	Lucius	
		C ageida		
		H heida		
71	Peil	bila		kirvis
		A76 byla	beil	
		F75 Byla	Beil, Bipennis	
72	flachs	lino		linai
		A31 lynno	flox	
		F22 Lynno	Linum	
73	leimat ⁵⁸	mojla		klijai ⁵⁹
		A85 mojka	leimet	
		F86 Moska	Leimet, Viscus	
74	hanf ⁶⁰	Caneips		kanapė
75	Nolde	augle ⁶¹		adata
		A86 angle	nolden	
		F87 Angle	Nolden	
76	zwirn	ſchuto		siūlas
		A33 ſcuto	czwirn	
		F24 Scuto	Fila Zwirn	
77	krug	kreitzno /		smuklė
78	glas	gajfo ⁶²		stiklas
		A87 glajfo	glas	
		F88 Glasso	Vitrum	

⁵⁷ *lyda* yra taisyklingsnis variantas už visus kitus.

⁵⁸ Wimmat. – Hermann ÜVG.

⁵⁹ Atrodo, kad čia yra „klijai“, nors tą ir ne visai lengva įrodyti.

⁶⁰ Hanf. – Hermann ÜVG.

⁶¹ Vok. *Nolde* ir *nolden* (A 86) reikšmė ne visai aiški. Jeigu jis reiškia „Nadel, adata“, tai visi trys pr. variantai galėtų būti taisomi į *aygle* (plg. *ayculo* „Nolde, adata“ E 470). O gal *augle* šaknies vokalizmas yra autentiškas (tuomet *angle* A 85 resp. *Angle* F 87 taisyti į *augle* resp. *Augle*)?

⁶² glajfo.

79	knecht	Woikello ⁶³	bernas
		A34 woykello	knecht
		F25 Waykello	Servus
80	Marck ⁶⁴	kalte ⁶⁵ /	markė (moneta)
		A35 calte	ein margk
		F26 Calte	Margk, Forum ⁶⁶
81	Schue	korpe	kurpė
		A89 corpe	ſchuch
		F90 Corpe	Calceus
82	Arſch	piſda	pasturgalis
		A36 peiſda	der arſch
		F27 Peisda	Podex
83	kuffen	pomeleis ⁶⁷	palaižyk man
		A90 pomeleis	leck
		F91 Pomeleis	Leck, Lambe
84	gebott ⁶⁸	lapinna	liepė
		A37 lapynna	gebott
		F28 Lapinna	Praeceptum
85	tagk	Deigen	diena
		A91 deyen	tag
		F92 Deytu ⁶⁹	Dies
86	Nim ⁷⁰	Jmants ⁷¹	imk
		A92 ymays	nim
		F93 Ymays	Accipe

⁶³ *Woikello* „bernas, tarnas“ < „bernaitis, tarnaitis“.

⁶⁴ marck. – Hermann ÜVG.

⁶⁵ Dėl šio žodžio žr. p. 40, išn. 161.

⁶⁶ Supainiota vok. *Markt* „markė“ su vok. *Markt* „turgus, forum“.

⁶⁷ Turbūt: *pa + *m(e)i „man“ + *leis „palaižyk man“ (plg. s. lie. *pamisakyk* „pasakyk man“) = „(pa)laižyk, leck“ (A 36 ir F 91); tačiau vok. *kussen* (G 83) yra „(pa)bučiuoti“ (inf.).

⁶⁸ Vok. *gebott* „paliepinimas“ ir (sg. praet.) „liepė“ išverstas į pr. *lapinna* (bei A ir F variantai) „liepė“.

⁶⁹ Matyt: Deyen.

⁷⁰ Originale yra: Jmants – Nim.

⁷¹ Turbūt: Jmais.

87	gefatter	Comatter	kūmas
	A77 comatter	gefatter	
	F76 Comatter	Compater	
88	Hure	Manga /	kekšė
	A81 manga	hure	
	F80 Manga	Meretrix	
89	Habt Jr es nicht	Ny thueri ⁷² thu	Neturi tu
90	Jch wils euch geben	Dam thoi ⁷³	Duodu tau
91/92	Ein roter apffel	Warmes Wobelke /	raudonas obuolys
	A100 warmun ⁷⁴	roth; A84 wabelcke eppil	
	F101 Warnm	Rott, Turba ⁷⁵ ; F 85 Wabelcke Pomum	
	H warum	C wabelko	
93	Ein vogell Pipelko /		paukštis
	A38 pipelko	vogil	
	F29 Pipelco	Avis	
94	Wo wiltu hin	kayat ⁷⁶ thu	nori tu
95	Behut ⁷⁷ dich Got	Warbo ⁷⁸ thi Dewes ⁷⁹ /	(te)saugo tave dievas
	A93 jaydit	hut dich	
	F94 Say dit	Cave tibi	
96	Gehe furt /	Sanday ⁸⁰	sudie
	A79 janday	gee weg	
	F78 Sanctay ⁸¹	Abi	

⁷² thuer. — Hermann ÜVG.

⁷³ thor. — Hermann ÜVG.

⁷⁴ warmun yra taisyklingesnis už variantus F101 ir H.

⁷⁵ Vietoj vok. rot „raudonas“ F autorius pasigavo vok. Rotte „minia“ → lo. Turba „t. p.“.

⁷⁶ kayat yra iškraipytas galbūt *kait = *kait- < *kvait- (= quoit-ē „nori“ III).

⁷⁷ Behüt. — Hermann ÜVG.

⁷⁸ Warbo thi bei variantuose saydit (A93) resp. Say dit (F94) turbūt slypi smarkiai iškraipytas pr. *sarg- ar *serg- („sergėti“) + „tave, tau“ (t. y. pr. *ten ar *tin ir pan.).

⁷⁹ Dawes. — Hermann ÜVG.

⁸⁰ Vok. Gehe furt „eik tolyn“ išverstas į pr. Sanday, kuris gali būti iš san „su“ + *dei < *deiv-, plg. lie. sudiēv > sudie.

⁸¹ Taisytinias į: Sanday.

97	Ein gut man	Dirfos ginthos /		šaurus žmogus
		A80 dyrfoſgyntos	fromman ⁸²	
		F79 Dyrsoſgyntos	Bonus vir	
		C dyrfoſ gintos		
98	Ein huren ⁸³ kindt	Mangos ⁸⁴ Sones		kekšės sūnus
		A96 mangoſon	hurenkindt	
		F97 Mangoson	Meret ⁸⁵ , Spurius	
99	Ein ſchalck	Maiters		šelmis
		A97 maytter	ſchalck	
		F98 Maytter	Nequam	
100	Wiltu nicht	Ny koyto /		nenori tu
	A83	ny koytu	wiltu nit	
	F82	Nykoitu	Vin mecum ⁸⁶	

Minėtini dar šie žodžiai, kurių neturi GrG, bet jie yra GrA bei GrF (vienas žodis ir C) rankraštinuose variantuose⁸⁷:

A11	wiſge	habir	aviža
F4	Wyzge	Avena	
A70	ſchoſtro ⁸⁸	ſchwefter	sesuo
F69	Schostro	Soror	
A78	kyrteis	ſlo	kirsk, mušk
F77	Kyrteis	Slo, Feri	
A82	tickers	ein richter ⁸⁹	tikras
F81	Tickers	Judex	

⁸² from man.

⁸³ Huren. — Hermann ÜVG.

⁸⁴ mangos. — Hermann ÜVG.

⁸⁵ *Meret* yra rankraštyje perbrauktas; F autorius, matyt, norėjo rašyti *Meretricis filius*, bet parašė *Spurius* „nesantuokinis vaikas“.

⁸⁶ Vok. *nit* „nicht“ supainiotas su vok. *mit* „su; kartu“ ir išverstas į lo. *mecum* „su manim“.

⁸⁷ Bent jau dalį šių žodžių (ne visi jie ir prūsiški, žr. toliau išnašose) į Gr žodynėlį sudėjo ne pats S. Grūnavas, o jo Kronikos nurašinėtojai (vienas iš jų — GrA autorius).

⁸⁸ *ſchostro* yra lenk. žodis: *siostra*.

⁸⁹ Pr. *tikers* „tikras“ atitinka vok. *ein richter* „tikrasis; teisėjas“ (iš čia — F 81 *Judex*), kuris šiuo atveju = vok. *ein rechter* „tikras(is)“.

⁹⁰ *merguß* gal yra lie. žodis?

A88	merguß ⁹⁰	mayth	mergužė
F89	Mergusz	Mulsum ⁹¹	
A94	pirmas	zum irſten	pirmas
F95	Pirmas	Primum	
A95	eykete ⁹²	kom her	eik ten
F96	Eikete	Accede	
C	eykete		
A98	ieſt ⁹³	er iſt	yra
F99	Iest	Est	
A99	goſen	ein dreck	
F100	Gosen	Stercus	

⁹¹ F autorius vok. *mayth* supainiojo su vok. *meth* „midus“ ir išvertė į *Mulsum* „midus“.

⁹² *eykete* yra greičiau ne pr., o lie. žodis: *eiki tē* „eik ten“ arba (?) *eikite* (pl.).

⁹³ *iest* — matyt, lenk. žodis: *jest* „yra“.

FRAGMENTINIAI PRŪSŲ KALBOS TEKSTAI (XIV–XVI a.)

1. Tekstelis BPT¹ (XIV a. vid.)

Kayle	rekysē.	thoneaw	labonache	thewelyſe.
Eg. koyte.	poyte.	nykoyte.	pēnega ²	doyte.
„Sveikas,	pone!	Tu nebe	geras	dēdelis,
Jeigu nori tu	gerti, [bet]	nenori tu	pinigą	duoti“ ³ .

BPT – seniausias baltų rašytinis paminklas⁴ yra anoniminio prūsų jaunuolio, XIV a. vid. studijavusio, matyt, Prahos universitete, sukurtas humoristinis distichas su tam tikrais studentiško kalambūro elementais.

2. Fragmentas TN⁵ (XV a. pradžia)

Towe Nūſze kâß eſſe andangonſvⁿ6 ſwyntinſ
„Tève mūſų, kas (=kuriſ) eſi danguose, ſventintas...“

Versta ne iš vokiečių, o iš lotynų kalbos (Pater noster, qui es in coelis, sanctificetur...).

¹ Rankraštinį BPT (=Bazelio prūsų tekstelį) rado amerikietis Stephen C. McCluskey (1974 m.) viename Bazelio universiteto bibliotekos foliante. Dėl jo žr.: W. R. Schmalstieg, *An Old Prussian Grammar*. Pennsylvania, 1974; idem, *Studies in Old Prussian*. Pennsylvania, 1976, p. 87 tt.; S. C. McCluskey, W. R. Schmalstieg and V. Zeps. – *General Linguistics*, XV (1975), p. 159 tt.; V. Mažiulis. – *Baltistica*, XI (1975), p. 125 tt.

² Kai kas spėja, kad ši *pēnega* (= *pennega*) esanti lie. (*vilk*)-o (gen. sg.) tipo forma. Tačiau toks spėjimas yra labai rizikingas dėl dviejų priežasčių: 1) žodžio galas visame BPT yra gerokai apkraipytas (V. Mažiulis, l. c.), 2) visi (ir naujausi) mėginimai surasti prūsams *o*-kaminę gen. sg. *-ā (= lie. -o) laikytini tik hipotezėmis – dar neįrodytais ir vargu ar įrodomais dalykais. Visai kitokia ir įdomi hipotezė – L. Palmaičio – *Baltistica*, XIII (1977), p. 336.

³ Šitoks vertimas yra mano (esama ir kitokių BPT interpretavimų), žr. V. Mažiulis, l. c.

⁴ Seniausias yra, aišku, E žodynėlis (iš XIV a. pradži.); betgi jo išliko ne originalas, o nuorašas, kuris padarytas apie 1400 m., t. y. vėliau nei atsirado BPT.

⁵ Apie rankraštinį fragmentą TN (=Towe Nūſze „Tève mūſų“) žr. E. Mikalauskaitė. – *Archivum Philologicum*, VII, Kaunas, 1938, p. 102 tt.; V. Mažiulis, PKP, p. 30.

⁶ Skaitymo *andangvſvⁿ* galimybė yra abejotina. Dėl *andangonſvⁿ* žr. V. Mažiulis. Baltų ir kitų indoeuropiečių kalbų santykiai. V., 1970, p. 224 t.

3. Fragmentas GrF⁷ (apie 1517–1526 m.)

sta nossen rickie, nossen rickie
 „Tai mūsų viešpats, mūsų viešpats“.

4. Fragmentai MBS⁸ (apie XVI a. vid.) – „Sūduvių kampo“⁹ šnektų nuotrupos:a) fragmentas MBS₁

Ocho	moy	myle	schwante	panicke ¹⁰	(o mein liebes heiliges fowerlein) ¹⁰
O hoho	Moi	mile	swente	Pannike	
O ho hu	Mey	mile	fwenthe	paniko	
O	mues	miles	schwante	Panick	
„O	mana	miela	šventa	ugnele!“	

b) fragmentas MBS₂

Kelleweſze ¹¹	perioth /	Kelleweſze	perioth ¹² /	(der treiber iſt kommen) ¹²
kelleweſe	periothe,	kelleweſe	parioth	
„Ratavežys	parvažiuoja,	ratavežys	parvažiuoja!“	

c) fragmentas MBS₃

trencke / trencke / (stos an stos an)¹³
 „Trenk, trenk!“

d) fragmentas MBS₄

Kaileſs noussen gingis¹⁴

⁷ Rankraštinis fragmentas GrF (žr. p. 48, išn. 7) skelbiamas iš: V. Kiparsky. – Baltistica, VI (1970), p. 225.

⁸ Toliau pateikiamų (šešių) fragmentų MBS (= Maletijaus „...Beschreibung der Sudawen...“) pagrindiniai (tiksliau: pirmoj vietoj dėliojami) variantai (čia jie spausdinami pusjuodžiu šriftu) yra paimti iš Hieronimo Maletijaus (g. apie 1525–1583) išspausdintos knygelės „Warhafftige Beschreibung der Sudawen auff Samland / sambt ihren Bock heyligen und Ceremonien“ egzemplioriaus, esančio Vilniaus universiteto bibliotekoje (toliau šis egzempliorius žymimas: MBS-V. Kiti fragmentų MBS variantai pateikiami iš: V. Mažiulis, PKP, p. 30–31 (ir liter.).

⁹ Žr. V. Mažiulis, PKP, p. 21, 30.

¹⁰ MBS-V, p. 13.

¹¹ Kelleweſze „treiber“, t. y. „Wagentreiber“ = „ratavežys“.

¹² MBS-V, p. 14.

¹³ MBS-V, p. 14.

¹⁴ MBS-V neturi šio fragmento; čia jis (ir jo variantai) pateikiamas iš: V. Mažiulis, PKP, p. 31 (ir liter.).

Kails	nauffen	gnigethe
Kayles	mauße	gygynethe
Kailes	nanße	geigete
„Sveikas,	mūšų	drauge!“ ¹⁵

e) fragmentas MBS₅

Geygey	begeyte	pockolle ¹⁶	/ (Laufft laufft jr Teuffel) ¹⁶
Beigeite	beigeite	puckolle	
Beigeite	beygeyte	peckolle	
Geygeythe	begoythe	peckelle	
Geygeythe,	Begaythe,	Pekelle	
	Begaythe,	Pokulle	
geigete	begeigete	Packolle	
„Bëkite,	bëkite,	velniai!“	

f) fragmentas MBS₆

Kayles /	poſkayles	enis	perandros ¹⁷
Kayles	poſtkayles	eins	periandros
Kails	poſkails	ains	par antres
Kailes	pußkailes	ains	Petantros
Poß Kayleß	kayles	eines	peranteres
„Sveikas	pa sveikas,	vienas	per antra“ ¹⁸

5. Fragmentas OT¹⁹ (1583 m.)

Dewes does²⁰ dantes, Dewes does²⁰ geitka²¹.

Plg. lietuvių posakį: diėvas dāvė dantis, diėvas duōs ir dūonos.

¹⁵ T. y.: „... drauge (gentie)!“

¹⁶ MBS-V, p. 16.

¹⁷ MBS-V, p. 18; čia, tiksliau sakant, yra taip parašyta: vnd heben an zu ſauffen / Kayles / poſkayles enis perandros.

¹⁸ Dėl šio posakio reikšmės žr. K. Būga, Rinktiniai raštai, III, p. 133.

¹⁹ Fragmentas OT (= „... Onomasticum ... Thurneyssers ...“) randamas knygoje: Maeli-sāh kai Hermeneia Das ist ein Onomasticum und Interpretatio oder aussführliche Erklerung Leon-harten Thurneyssers zum Thurn, Churfürstischs Brandenburgischs bestalten Leibs Medici ... Gedruckt zu Berlin ... Anno M. D. LXXXIII. Dėl šio veikalo žr. A. Sjöberg. — Scando-Slavi-ca, XV (1969), p. 275 t.

²⁰ Spėjimą, kad *does* yra 3 sg. (pl.) futur. (pvz. A. Sjöberg, l. c.), nelengva pagrįsti.

²¹ Kad *geitka* „duona“ būtų gen sg. (pvz. A. Sjöberg, l. c.), sunku įrodyti.

PIRMASIS PRŪSŲ KATEKIZMAS

1 **1** Catechismus **2** jn preuß-
nischer **3** sprach \ vnd da **4**
gegen das **5** deütsche. **6** 1. 5. 45.

2 **1** Vorrede.

2 ES hat Got der Heylige
geyft jm xix. auch jm lxxxvij. **3**
psalmen von der zeyt des Ne-
wen testaments klerlich weyß=**4**
sagen lassen / Das die prediget
des heyiligen Euangelions **5** auß-
gehen würde jnn alle welt / Vnd
das jnn allen spra=**6**chen vnd
gezungen solt gepredigt werden
/ Vnd die leütte **7** bey allerley
nation / dadurch zu gottes er-
kenntnis kommen / **8** Vnd also
ist auch verkündigt von Chris-
to / das alle welt **9** jhn preysen
/ vnd jhme jnn seynem Reyche
dienen solte. **10** Welche grosse
treffliche gnade anfanglich vō
der Aposteln **11** zeyt / durch vnd
durch manigfeldig gangen / Vnd
auch **12** nu jnn diesen letzten zey-
ten vns jn Preußsen / aus lauter /
13 blosser götlicher barmhert-
zigkeit / reichlich widderfaren
ist / **14** dafür wyr alle / billich

1 **1** Prūsiškas katekizmas ir gre-
ta jo vokiškasis. 1545.

2 **1** Pratarė.

2 Dievas šventoji dvasia XIX,
taipogi LXXXVII **3** psalmėse
apie naujojo testamento laikus
aiškiai išpranašauti **4** leido, kad
šventosios evangelijos mokymas
5 paplis visame pasaulyje ir kad
visomis kalbomis **6** bei tarmėmis
turės būti skelbiamas. Ir žmonės
7 visokių tautų dėl to ateis prie
dievo pažinimo. **8** Ir taipogi yra
pranešta apie Kristų, kad visas
pasaulis **9** jį turės garbinti ir
jam jo karalystėje tarnauti. **10**
Kokia didelė nepaprasta malonė
nuo pat apaštalų **11** laikų ištisai
bei visokeriopai ėjo ir taipogi
12 dabar šiais pastaraisiais lai-
kais mums Prūsuoje iš tikro **13**
gryno dieviško gailėstingumo
gausiai pasireiškė. **14** Užtat mes
visi pritariančiai su visu stropu-
mu ir tikru rimtumu **15** dievui
turime dėkingi būti bei visur
tarnauti ir **16** nepaliaujamai

mit allem fleyß vnd rechtem ernft / **15** gote danckbar sein / vnd allenthalben dienen sollen / vnd **16** feyne ehre helffen fördern vnd fortsetzen. Derwegen auch **17** dieser alte vnd gemeyn Catechismus ist jnn vndeütscher **18** Preußnischer¹ Sprach / wie die vff Samland / sonderlich am **19** rechten preußnischen orth vnd strich gebreüchlich / aus **20** F. D. vnfers gnedigsten herrn beuelch jn druck verordnet **21** Damit die pfarhern vnd Seelsorger auffm lande / densel = **22** bigen alle Sontage von der Cantzel / von wort zu wort / **23** one Tolken / selbs ablefen / vnd dem vndeütschen preuß = **24** nischem volcke / jn derselbigen sprache / mit fleys fürspre = **25** chen sollen / Das also die pfarrer selbs mögen bede jungen **26** vnd alten jm gebet vnd andern stücken des Catechismi / **27** zu gelegner zeyt : wie es die kirchen ordnung vnd F. D. be = **28** velch mitbringet / verhören / Vnd können also auch jnn **29** kranckheiten hiemit den leütten jnn diesem stück tröstlich **30** sein. Vnd ob wol die pfarhern derselbigen sprache nicht **31** kundig / können sie doch von jhrem

stengtis jo garbę skleisti. Dėl to ir **17** šis senas bei paprastas katekizmas nevokiečių **18** prūsų kalba, kaip ji Samboje ypač **19** tikrajame prūsiškame kampe bei ruože yra vartojama, **20** mūsų maloningiausiojo pono kunigaikštiškosios prakilnybės paliepimu yra pavestas išspausdinti **21** tam, kad pastoriai ir sielų ganytojai kaimuose jį **22** kiekvieną sekmadienį iš sakyklos žodis po žodžio **23** be vertėjų patys skaitytų ir nevokiečių prūsų **24** liaudžiai jos pačios kalba stropiai išsakytų; **25** kad šitaip pastoriai galėtų patys jaunus **26** ir senus iš maldos ir kitų katekizmo dalykų **27** atitinkamu laiku, kaip tai bažnyčios potvarkis bei kunigaikštiškosios prakilnybės paliepimas **28** nurodo, apklausinėti; ir kad taipogi galėtų **29** ligose žmones šiuo dalyku paguosti **30**. Ir nors pastoriai tos kalbos **31** nemoka, tačiau jie gali namie iš savo nuosavų tarnų **32**, kai tie kalba „Tėve mūsų“, jų prūsišką **33** akcentą bei tarimą, kiek tai liečia katekizmą, **1** gerai stebėdami lengvai suvokti. Šitai **2** visa su dieviška pagalba ir malone neabejotinai **3** atneš naudės ir vaisių. Tam tesuteikia

¹ Preußnischer.

eygnen gefind daheim / **32** weiß sie das vater vnser sprechen denselbigē preußnischen **33** accent / vnd die pronounciation / so viel den Catechismū be=**1**trifft / wol mercken vnd leychtlich fassen. Solchs aber **2** alles / wird durch götliche hülff vnd gnad / vngezweyfelt **3** nutz vnd frucht schaffen / Dazu verleyhe Gott der Vater **4** vnfers lieben herrn Jesu Christi seynen segen. Amen.

5 Es ist auch zumercken / Wiewol die preußsen vff Na=**6** tangen / etliche wort jm Vater vnser / verkürtzen vnd an=**7** ders außsprechen / ist doch keyne sonderliche enderung der **8** wort / sondern nur das sie etliche syllaben contrahiren ader **9** zusamen zyhen / vnd ist alleyn die pronounciation etwas **10** anders / vnd kan doch leychtlich von allen teylen vernom=**11**men werden.

12 Dergleychen ifts auch mit den Preußsen vmb Welaw / **13** die jhre accent etwas nach dem Littawischen lencken. Es **14** ist aber derhalben von vnnôten / solche geringe enderung / **15** jm druck am rande außsen anzuzeugen³. Die Sudawen **16** aber

dievas, tėvas **4** mūsų mielo pono Jėzaus Kristaus, savo palaiminimą. Amen.

5 Taipogi reikia pastebėti: nors prūsai Notangoje **6** kai kuriuos „Tėve mūsų“ žodžius sutrumpina ir kitaip **7** ištaria, bet tai yra ne koks nors žodžių skirtingumas **8**, o vien tas, kad jie² kai kuriuos skiemenis kontrahuoja arba **9** sutraukia ir turi tik šiek tiek kitokį tarimą **10**, kurį tačiau visi kiti lengvai gali **11** suprasti.

12 Panašiai yra ir su prūsais apie Vėluvą **13**, kurie savo akcentu šiek tiek krypsta į lietuvių kalbą. **14** Bet dėl to nėra reikalo tokį menką skirtingumą **15** nurodyti spaudinio paraštėse. Sūduviai **16**, nors jų kalba ir šiek tiek prastesnė, vis tiek sugeba **17** šioje prūsų kalboje, kuria visas šis katekizmas **18** išspausdintas, taipogi gerai susigaudyti ir visus žodžius suprasti.

19 Tačiau kai kur žodis kartais skiriasi, kaip **20** pavyzdžiui: štai tie Notangoje ketvirtajame „Tėve **21** mūsų“ prašyme vietoje žodžio „šiądien“ sako „mūsų kasdieninės duonos **22** duok mums šią dieną ir visas dienas“.

² T. y. notangai.

³ R. Trautmann: auzuzeygen.

/ wiewol jhre rede etwas nyderiger / wissen sich doch **17** jnn diese preußnische sprach: wie sie alhie jm Catechismo **18** gedruckt ist: auch wol zuschicken / vñ vernemen⁴ alle wort.

19 Wo aber ein wort bißweylen geendert wirdt / als zum **20** Exempel / da die vff Natangen jn der vierde bitt / des Va=**21**ter vnser / für das wort Heütte / sagen Vnser teglich brod **22** gib vns diesen tag vnd alle tage. Item. Da die vff **23** Sambland / jm anfang des Glaubens für das wort All=**24**mechtigen schepffer / brauchen ein solchs wort preußnisch **25** welchs heyßt / der alles kan vnd weyß. Solchs aber ist **26** aus vngeschicklichkeit der Tolcken erstlich eingefüret / Die **27** haben nicht fleyß gethan / eygentliche wort dazuzufinden.

28 Vnd weyl solche eingemengte preußnische wort / nicht **29** so deüdlich / eygentlich vnd volkömen außdrucken die art **30** vnd den verstant der wort / was sie zu latein vnd deütsch **31** bedeütten / leßt mans billich alleyn bey dem rechten preuß = **32** nischen bleyben / wie es alhie gedruckt stehet.

Taipogi, štai tie **23** Samboje „Tikėjimo“ pradžioje vietoj žodžio „visagalį **24** kūrėją“ vartoja tokį žodį, kuris prūsiškai **25** reiškia „kuris viską gali ir žino“. Bet šitai yra **26** anksčiau įvesta iš neįgudimo vertėjų, – jie **27** nepasistengė tinkamų žodžių suieškoti.

28 Ir kadangi tokie įmaišyti prūsų žodžiai ne **29** taip aiškiai, tinkamai ir tobulai perteikia prigimtį **30** bei prasmę žodžių, jų turimą lotynų ir vokiečių **31** kalbose, tai priderančiai pasilikama vien tik prie tikrosios prūsų **32** kalbos, kuria ištaisai čia ir yra spausdinama.

⁴ R. Trautmann: vernemen.

4	1 Die	Zehen	gebot	Gottes.
5	1 Staey	deſſempts	Pallapſaey ⁵ .	—
	Tie	deſimtis	paliepimū.	
2	Das Erſte.	3 Du	ſolt nicht ander	götter ⁶ haben.
2	— Pirmas.	3 Thou	ni tur	kittans deiwans tur = 4rettwey.
	Pirmas.	Tu	ne- turi	kitus dievus turēti.
4	Das Ander.	5 Du	ſolt den	namen —
5	— Anters.	6 Thou	ny tur	ſchan emnen ⁷ twaiſe 7
	Antras.	Tu	ne- turi	ſj vardą tavo
	Gottes nicht	6 vnnützlich	füren.	
	deiwas	ny anterpınſquan ⁸	menentwey ⁹	
	dievo	nenaudingai	minēti	
7	Das Dritte.	8 Du	ſolt den	feiertag heiligen.
8	— Tirts.	9 Thou	tur ſchan	lankenā ¹⁰ deinā 10 ſwintintwey ¹¹ .
	Trečias.	Tu	turi ſiā	ſventinę dieną ſvęsti.

⁵ *Pallapsaey* (nom. pl. masc.) yra **palaipsai* (cirkumfleksinis kirčiuotas **-ai*), žr. p. 82, išn. 2.

⁶ I ir II katekizmuose diakritinis raidžių *o* ir *u* ženklas ne visur ryškus, tačiau jis tais atvejais, kai nepanašus į umlautinius brūkšnelius, be abejo laikytinas diakritine *e*.

⁷ *emnen* (acc. sg.) yra, matyt, iš **emenin* (ar **eminin*, acc. sg. masc.) = **emen-*, o šis — iš (balt.) **enmen* (ar **enmin*, nom. sg. neutr.), besigiminiuojančio su sl. *имѣ* „имѣ“ (< **inmen* ar **inmin*), lot. *nomen* „vardas“ ir kt. Tokį (balt.) **enmen* „vardas“ (neutr.) seniau, rodos, bus turėję ir visi baltai (žr. dar p. 142, išn. 235).

⁸ Jis yra iš **enterpiniskan* „naudingai“ = „į naudingumą“ (ar „naudingume“): *en* „į“ + **terpiniskan* (acc. sg. feml.) „naudingumą“ (adjektyvinis subst.) — adjektyvinės priesagos *-isk-* vedinys iš pr. (adj.) **terp-inas* „naudingas“, o pastarasis — priesagos *-in-* vedinys iš pr. (subst. feml.) **terpā* „nauda“ (ar subst. neutr. **terpan* „t. p.“?) = lie. *tarpā* „vešlumas“. Taigi pr. **terpā* „nauda“, suponuojantis pr. (verb.) **terp-* „būti augiam, vešliam“ (= lie. *taip-ti* „vešėti“), reiškė „naudą iš javų“ (plg. pr. **bandā* „nauda iš gyvulių“, žr. p. 107, išn. 23). Pr. **terpā* „nauda“ (ar **terpan* neutr.?) slypi žodyje pr. *enterpon* „naudingai“ (III 17₁₇; *enterpo* „t. p.“ III 61₁ taisytina į *enterpon*) = **enterpan* „į naudą“ (ar „naudoje“): *en* „į“ + **terpan* „naudą“ (acc. sg.; < **-ān*).

⁹ Yra, matyt, **min-intvei*. Pastaba: čia (po *menentwey*) ir kai kur kitur toliau sakinio pabaigoje trūksta taško.

¹⁰ Žr. p. 83, išn. 5.

¹¹ Pr. *swintintwey* (kaip ir vok. *heiligen*) reiškė ir „švęsti“ („turėti šventę, nedarbo dieną“), ir „šventinti“ („daryti šventą“).

9 Das Vierde. 10 Du folt deinen vater vnd
 11 — Ketwerts. 12 Thou tur twaian thawan bha
 Ketvirtas. Tu turì tavą tèvą ir

mutter 11 ehren.
 mut = 13tin fomonentwey¹².
 motiną šlovinti.

12 Das Fünffte. 13 Du folt nicht tóden.
 14 — Penckts. 15 Thou ny tur gallintwey¹³.
 Penktas. Tu ne- turì žudyti.

14 Das Sechste. 15 Du folt nicht Ehebrechen.
 16 — Wufchts. 17 Thou ny tur pattiniškun¹⁴ lembtwey¹⁵
 Šeštas. Tu ne- turì santuoką laužyti.

16 Das Siebende. 17 Du folt nicht stelen.
 18 — Sepmas. 19 Thou ny tur rancktwey¹⁶.
 Sekmas. Tu ne- turì vogti.

18 Das Achte. 19 Du folt nicht falsch
 20 — Ašmus. 21 Thou ny tur falsch¹⁷
 Ašmas. Tu ne- turì falšyvai

gezeügnis re = 20den wider deinen negsten.
 widekaufnan¹⁸22 waitiatun preiken twaien tawischen¹⁹
 liudijimą kalbėti prieš tavą artimą.

¹² T. y.: *zmünintvei „šlovinti“, žr. p. 189, išn. 522.

¹³ Vedinys iš pr. *gallan* „mirtis“ (acc. sg.).

¹⁴ Su *-iniskun* vedinys iš pr. **pat-* = lie. *pat-s* „vyras“ resp. *pat-i* „žmona“.

¹⁵ *lembtwey* iš **lim-tvei* „lauž(y)ti“ (jis, matyt, bus reiškęs ir „lūžti“): lie. *lim-ti* „svirti žemyn“ (LKŽ VII, p. 518) < „lūžti“ ir kt.

¹⁶ *rancktwey* = **rang-tvei* sietinas turbūt su lie. *reñg-ti*, kuris bus kilęs iš „lenkti“ (: *reñgtis* „lenktis“ LKŽ XI, p. 449) = „lenkti, sukti (kur kreipti)“, plg. lie. *sukti* „apgaučinti, apvoginti“.

¹⁷ *falsch* – vok. žodis.

¹⁸ Iš **vidikau-tvei* „liudyti“ (inf.), kuriame slypi pr. **vid-ikas* „tas, kuris mato“ (: pr. *widd-ai* „matė“, lie. *iš-výd-o* ir kt.).

¹⁹ *tawischen* = **tavišan* (acc. sg.), kuris iš tikrųjų reiškia „artimesnį“ (pagal vok. *negsten* = des *Nächsten*), yra iš **tav-is-ja-*, t. y. priesagos *-is-* (gradus comparat.) vedinys iš pr. **tav-* „artimas“ (: la. *tuv-s* „artimas“).

6	1	Das Neūde.	2	Du	folt nicht	begeren
7	1	— Newints.	2	Thou ny	tur	pallapfittwey ²⁰
		Devintas.		Tu ne-	turi	geisti

deines	neg=3	ften	haws.
twaiſei 3	tawiſchis	buttan.	
tavo	artimo	butą.	

4	Das	Zehende.	5	Du	folt nicht	begeren
4	—	Deſſimts.	5	Thou ny	tur	pallapfittwey
		Deſimtas.		Tu ne-	turi	geisti

deines	neg=6	ſten	weib \	knecht \	magt \
twaiſei 6	tawiſchis	gennan \	waikan \	merg=7wan \	
tavo	artimo	moterį,	berną,	merga,	

vihe \ 7	oder	alles	was	ſein	iſt.
pecku \	ader	—	katanaſſen ²¹	aſch ²² .	
pekų	arba		kas jo	yra.	

8 Der Glaube.

8 Stas Dróffs²³.

Tas tikėjimas.

9	JCH	glewbe	an	Gott \	Vater	10	almechtigen \
9	AS	drowe	an	Deiuan \	Thawan	10	wiſmoſing ²⁴ \
	Aſ	tikiu	į	dievą,	tėvą		visagalį,

		Schepffer		himmels	11	vnd
kas	aſt	taykowuns ²⁵	11	dangon		bah ²⁶
kuris	yra	kūręš		dangų		ir

²⁰ Žr. p. 106, iſn. 18.

²¹ *katanassen* yra *ka* „kas“ (neutr.) ir **tanasan* (nom. sg. neutr.) — posesyvinė forma iš *tāns* „jis“ < **tanās* (nom. sg. masc.).

²² aſth.

²³ T. y.: **druvs* < **druvis*, žr. p. 142, iſn. 236.

²⁴ Žodis be galūnės.

²⁵ Dėl *tayk-* žr. p. 203, iſn. 615.

²⁶ Turbūt: *bha*.

der	erden \	Vnd	an	Jeſum 12	Chriſtum	ſeinen ²⁷
—	ſemmin \	Bah	an	Je=12ſum	Chriſtū	ſwaian
	žemę.	Ir	i	Jėzų	Kriſtų,	ſavą

eynigen	Sohn	vn13	fern	Herren \	Der
ainan	Sunun 13	nufun		rekian \	Kas
vieną	sūnų,	mūſų		vieſpatį,	kuris
empfangen	ift 14	vom		heiligen	Geyſt \
patickots	aft 14	aſfaſtan		ſwintan	naſeilen ²⁸ \
sukurtas	yra	nuo tos		ſventos	dvasios.

Geborn	von 15	Maria der	jungkfrauen.
Gem=15mons	aſfaſtan		jungkfrauen
Gimeſ	nuo tos		panos
Gelit=16ten	vnder	Pontio	Pylato \
Stenuns ²⁹	po	Pontio	Pylato \ 17
Kentėjeſ	po	Pontiju	Pilotu,
geſtorben	vnd	begraben.	18 Nidergeſtigen
aulawns ³⁰	bah ³¹	encops.	Sam18may leſjuns ³²
numireſ	ir	įkastas.	Žemyn
zu der helle ³³ \	Am 19	dritten	tag
preipekollin \	—	Tirtin 19	deinam ³⁴
prie pragaro.		Trečia	dieną
			aufferſtanden
			att ſkiwus
			atsikėleſ

²⁷ *seinen* čia reiškia ne „savą“ (→ pr. *swaian* „t. p.“), o „jo“.

²⁸ Žr. p. 220, išn. 723.

²⁹ Pr. *sten-* „kentėti“ yra turbūt iš „vaitoti“ (= lie. *sten-ėti* „t. p.“ ir kt.).

³⁰ Pr. **au-l'au-* „mirti“ (= *aulaut* „t. p.“ III) = *liauti* „nustoti, baigti(s)“ ir kt.

³¹ bha.

³² *Sammay lesuns* „žemyn leidėsis“ yra vok. *niedergestiegen* „nusileidęs“ kalkė. Pr. *lesuns* „leidėsis“ (partic. praet. act., nom. sg. masc.) = **lěz-* „leistis, niedersteigen“, kaip rodo pr. *lise* „šliauži(o)ja“ (III 107a) < **lěz-* „šliaužti, slinkti, lįsti (iš kur arba į kur)“ [= la. **lěz-jāti* > *lěz-āt* „šliaužti“, *lěz-ēt* „pamažu eiti, slinkti, šliaužti“, rus. *-лез-ать* „šliaužti, slinkti, lįsti“ ir kt.], bus reiškęs „šliaužti, slinkti, lįsti; nusigauti, leistis (į kur arba iš kur), vykti“ (plg. s. sl. *vъz-lěz-ti* „*ἀναβαίνειν*, hinaufsteigen, aukštin leistis resp. vykti“). Plg. dar pvz. lie. *lįsti* atitinkamas reikšmės (LKŽ VII, p. 578 tt.), *lėistis* „...slinkti; vykti“ ir pan.

³³ *zu der helle* „į pragarą“

³⁴ *deinan*.

8 von den 1 todten³⁵. Auffgefare[n] gen himmel.
 9 affa — gallans. 1 Vnsey gobuns andangon \
 nuo mirčiu. Nu- vykęs i dangū.

2 Sitzend zur rechten Gottes des 3 almechtigen
 Sin=2dats³⁶ preitickray³⁷ Deiuas. — wišmo=3fingis
 Sėdintis prie dešinės dievo visagalio

Vaters \ Vondannen 4 er kommen wird
 Thawas \ Stwendau — per=4gubuns wirft³⁸
 tėvo. Iš ten atvykęs tampa

zu richten die 5 lebendigen vnd die toden.
 preyleiginwey³⁹ štans 5 geiwans bha — aulauwuffsens.
 (prie)teisti tuos gyvus ir numirusius.

6 Jch gleübe an den heyligen Geyft \ 7
 6 As drowe an — fwintan naseilen \ 7
 Aš tikiu i šventą dvasią,

Ein heylige Christliche kirche \ 8 Die
 Ainan fwintan krixštianiškun kir=8kin \ Ainan
 vieną šventą krikščionišką bažnyčia, vieną

gemeyne der heyligen \ Vor=9gebung
 perronišcon⁴⁰ — fwintan \ 9 Et werpfannan⁴¹
 bendrija šventų, at-leidimą

³⁵ *todten* reiškia ne „mirčiu“ (→ pr. *gallans* „t. p.“ acc. pl.), o „mirusiu“ = „numirėliu“ (plg. vok. *der Tod* „mirtis“ ir *der Tote* „miręs, numirėlis“).

³⁶ Galbūt yra: *sindāts* = *sindants*.

³⁷ Dėl *tickray* (dat. sg.) „dešinė“ (subst. iš adj. „recht“) plg. lie. dial. *tiesė* „t. p.“ (: *tiesūs* „recht“).

³⁸ *pergubuns* wirst — pr. futurum: „atvyks“.

³⁹ *preyleigintwey*. Čia yra pr. *(*prei*)*ligin-tvei* „teisti“ = lie. *lyginti* „tiesinti“ ir (sen. raštuose) „teisti“; plg. lie. *teiš-ti* (: *ties-ūs*).

⁴⁰ *perronišcon* yra **perōniskan* (acc. sg. fem.) subst. (*ā*-kam.) < adj. **perōnisk-* „bendras“ — priesagos *-isk-* vedinys iš *perōni* „bendrija“ (žr. p. 201, išn. 608).

⁴¹ Plg. p. 75, išn. 49.

der	fünden.	Aufferstehung	10	des	fleyſches \	Vnd
—	grecon \	At ſkiſen =	10na	—	menſchon ⁴² \	Ba
	nuodėmių,	atsikėlimą			kūnų	bei

ein	ewiges	11	leben.	Amen.
—	prabūtscun ⁴³		gei = 11win ⁴⁴ .	Amen.
	amžiną		gyvenimą.	Amen.

12	Das	Vater	vnſer.
12	Sta	Thawe	nuſon.
	Tas	Tėve	mūſų.

13	VAter	vnſer	der	du	biſt	jm	him	14mel.
13	THawe	nuſon	kas	thu	aſſe	an =	14dangon.	
	Tėve	mūſų,	kuris	tu	esi		danguje.	

Geheyliget		werde	dein	na =	15me.	Zukomme
Swintints		wirft	twais	15	emmens.	Pergeis
Šventintas		(te)tampa	tavas		vardas.	Ateik

dein Reich.	16	Deyn	wille	gefchee	auff
twais laeims ⁴⁵ .	16	Twais	quaits ⁴⁶	audaſſeiſin	na
tavas turtingas.		Tava	valia	tenuſiduoda	ant

10	erden	als	17	jm	himmel.	Vnſer	teglich	1	brodt
11	ſem =	17mey	key	audangon ⁴⁷ .	Nuſan	deini =	[18B]	1nan	geittin
	žemės,	kaip		danguje.	Mūſų ⁴⁸	kaſdienę		duoną	

⁴² menschon — vietoj *mensun (gen. pl.) „kūnų, mėšų“.

⁴³ prabutscun; žr. p. 144, išn. 245.

⁴⁴ Žr. p. 160, išn. 328.

⁴⁵ Vok. Reich „karalystė, viešpatystė“ dėl panašumo su vok. reich „turtingas“ klaidingai išverstas žodžiu pr. laeims „turtingas“ (= *lāims < *laīmas).

⁴⁶ Žr. p. 188, išn. 511; žr. dar p. 293, išn. 153.

⁴⁷ andangon.

⁴⁸ Nusan yra arba „mūšų“ (gen. pl.), arba „mūšą, mūšiškę“ (posesyvo acc. sg. fem.).

gib	vns	hewtte.	Vnd 2	verlaß
dais	numons	šchin = 2deinan.	Bha	atwerpeis ⁴⁹
duok	mums	šią diena.	Ir	atleisk

vns	vnšere	šulde \	als 3	wir
noumans 3	nušon	aufšautins ⁵⁰ \	kay	mas
mums	mūšų	skolas,	kaip	mes

verlaſſen	vnšern	šuldi = 4gern.	Vnd
atwer ⁴ pimay	nušon	aufšantnikamans ⁵¹ .	Bha
atleidžiame	mūšų	skolininkams.	Ir

nicht	einfüre	vns 5	jnn	verſuchunge.	Sonder
ny	wedais	mans		enperban = 6dan.	Scloit ⁵²
ne-	vesk	mus	į	išbandymą ⁵³ .	Bet

er = 6lōſe	vns	von	dem	vbel. 7	Amen.
is	rankeis ⁵⁴	mans 7	aſſa	—	wargan. Amen.
iš-	gelbėk	mus	nuo	blogio.	Amen.

8 Von der Tauffe.

8 Aſſa ſtan Crixtiſnan.

Apie tą krikštijimą.

9 Vnšer herr Chriſtus ſprach zu 10

9 Nušon Rekis Chriſtus bela prey 10

Mūšų viešpats Kriſtus bylojo prie

⁴⁹ *atwerp-* „atleisti, dovanoti“ < „atsukti“ = lie. *veřp-ti* (ir kt.) < „sukti“; plg. lie. *atlēisti* „dovanoti“ ir *atlēisti* „atsukti (susukta, prisukta dalyka)“. Žr. p. 27, išn. 83.

⁵⁰ *auschautins* (acc. pl.) = **aušautis* (nom. sg.) „skola“ yra priesagos *-ti-* vedinys iš **aušau-* „skolinti“ < „patikėti (kam ką)“ < „pateikti, duoti“ < „nukišti“ = *au-* „nu-“ + **šau-* „kišti, stumti“ < **sjau-* „t. p.“ = lie. *šiáu-* (pvz. dial. *šiáu-tuvas* „šau-tuvas“) resp. *šáu-ti* „kišti, stumti...“ ir kt. (dėl vok. *schulde* → pr. *auschautins* plg. vok. *schuldig* → pr. *skellantei*, žr. p. 151, išn. 278). Panaši reikišmės raida ir tos pat šaknies žodžiui pr. *auschautiwei* „pa(si)tikėti“ (III 27₁₁). Plg. dar p. 139, išn. 225.

⁵¹ *aufschautnikamans*.

⁵² Žr. p. 177, išn. 433.

⁵³ T. y.: išmėginimą, gundymą.

⁵⁴ Plg. la. *izruocit* „išgelbėti“ (slavizmas?): la. *ruok-a* „ranka“.

seynen	jūngern ⁵⁵ \	Gehet	hin	jn 11	alle
swaians	maldaišins ⁵⁶ \	Jeithy	—	en 11	wiſſjan
savų	mokinių.	Eikite		i	viſą
weldt \	leret	alle		Heyden \ 12	vnd
ſwetan \	mukinaity	wiſſans 12		poganans \	bha
svieta,	mokinkite	visus		pagonis	ir
teūffet	ſie	jm	namen	des 13	Vaters \ vnd
crixity	dins	en 13	emmen	—	Thawas \ bha
krikſtykite	juos		varde		tėvo ir
des Sohns \	vnd 14	des	heyligen		Geyſts \ wer
— Sunos \	bha 14	—	ſwinte		Naſeilis \ Kas
sūnaus	bei		ſventos		dvasios. Kas
da gleü15bet	vnd	getaufft	wird \	der	wird
— drowe	bha 15	crixitys	wirſt \	ſtas	wirſt
tiki	ir	krikſtytas	tampa,	tas	tampa
16 ſelig \	wer	aber	nicht gleübet \		der 17
deiwuts \ 16	Kas	aber	nidruwe \		ſtas
palaimingas.	Kas	tačiau	netiki,		tas
wird	verdampt.				
wirſt 17	proklantitz.				
tampa	pasmerktas.				
12	1 Vom	Sacrament	2	des Altars ⁵⁷ .	
13	1 Aſſa	Sacramentān	2	bietis eden.	
	Apie	sakramentą		wakaro valgio	

⁵⁵ zu *seynen jūngern* reiškia ne „prie savų mokinių“ (→ pr. *prey swaians maldaisins* „t. p.“) o „saviems mokiniams“.

⁵⁶ *maldaisins* (acc. pl.) iš tikrųjų yra ne „mokinys“, o „jaunesnis“ (adj., grad. comparat.). Šitaip atsirado dėl vok. *Jünger* (subst.) „mokinys“ (čia – „apaštalas“) = vok. *jünger* „jaunesnis“ (adj.).

⁵⁷ *Sacrament des Altars* (pažodžiui – „altoriaus sakramentas“) reiškia „komunijos sakramentą“ = „(Kristaus) vakarienės sakramentą“. Šitaip, t. y. ne tiesiog iš vok. *des Altars*, o iš vok. (Christi) *Abendmahl* „(Kristaus) vakarienė“ čia atsirado pr. *bietis eden* „vakaro valgi“ (gen. sg. + acc. sg.); pr. *altari* (skolinys) pasirodo tik III katekizme.

3 Vnfer	herr	Jesús	Christus \ 4	jn	der	
3 Nufen	rīckis	Jesús	Christus \ 4		anftan	
Mūsū	viešpats	Jēzus	Kristus		toje	
nacht	do	er	verraten	wardt \ 5	Nam er	
nactin	kadan		proveladin ⁵⁸ \ 5		ymmits	
naktyje,	kada		išdavē ji,		ēmē	
das brodt \	dancket 6	vnd	brachs	vnd	gabs	
ftan geittin \	dinkowats 6	bha	limatz	bha	daits	
tā duona,	dēkojo	ir	laužē	bei	davē	
seyne 7	jüngern \	vnd	ſprach \		Nemet 8	
ſwaimans 7	maldaifemans ⁵⁹	bha	belats \		ymaity 8	
saviems	mokiniam	ir	bylojo.		Imkite	
hin \	Eſſet \	Das	iſt	meyn	leyb \ 9	der
ftwen \	edeitte \	ſta	aſt	mais	ker=9mens \	kas
ten,	valgykite,	tai	yra	manas	kūnas,	kuri s
fur euch	gegeben	wirdt \ 10	Sólches	thut		
perwans	dats	wirft \ 10	ſtaweidan ⁶⁰	ſegeitty		
dēljūsū	duotas	tampa.	Tokj	darykite		
zu	meynem	ge = 11	dechtnis.			
prey	mayan 11	meniſſnan.				
prie	mano	minėjimo.				
12	Deſfelbigen	gleychen	nam er 13	auch		
12	Staſma	polleygo	jmmitz	deyg 13		
	Tam	panašiai	ēmē	taipogi		
den	Kelch \	nach	dem 14	Abendmal \	dancket	
ftan	kelkan	pho	ftan	betten eden \ 14	dinkowatz	
tā	taurę	po	to	vakaro valgio,	dēkojo	

⁵⁸ *provela* „išdavē“ (Žr. p. 158, išn. 316) ir *-din* „ji“.

⁵⁹ Žr. p. 89, išn. 20.

⁶⁰ *stawidan* „tokj“ dēl to, kad *ji* yra neutr. (acc. sg.) forma, galėtume verstj j liet. *šitai*.

vnd	gab	sey = 15	nenn	jüngern	vnd
bha	daitz	swaimans 15		maldaifsemans ⁶¹	bha
bei	davė	saviems		mokiniam	ir
ſprach \	Nemet 16	hin \		vnd trincket	alle
belats \	jm = 16	ſtwen \		bha pugeitty ⁶²	wiſſay
bylojo.	Imkite	ten		bei gerkite	visi
	daraus \ 17	dieſer	kelch	iſt das	newe
17 iſt	ſtafma \	ſchis	kelchs	aſt ſta 18	nawans
iſt	toſ,	ſi	taurė	yra tas	naujas
Teſta = 18	ment	jnn	meynem	blut \ 19	das
teſtamentan \		an	maian 19	kraugen \	kha
teſtamentas			maname	kraujuje,	kuris
14	fur euch	vergoſſen 1	wirdt \	zur	vergebung
15	perwans	palletan 1	werſt \	pray	att werpſannan
dėl jūſų	palietas	tampa		prie	atleidimo
der	ſun = 2	den.	Sölches	thut \	ſo oft
–	gre = 2	kun \	ſteweydan ⁶³	ſegetty \	kodeſnim = 3
	nuodėmių.		Toki	darykite,	kuo dažnai
jhrs 3	trinckt \	zu	meinem	gedechtnis.	
yous	pogeitty ⁶⁴	pray	maian 4	meniſnan.	
jūs	gerkite	prie	mano	minėjimo.	
14	4 Gedruckt zu Kōnigſberg			4 Spausdino Karaliaučiuje	
	5 jnn Preüſſen durch 6			5 Prūsuose 6 Hansas	
	Hans weinreich. 7 M. D. Xlv.			Veinreichas. 7 1545.	
16	[Tuſčias puolapis]				

⁶¹ Žr. p. 77, išn. 59.⁶² pugeitty = *pū-jeiti, kur *pū- „gerti“ (= pūton „t. p.“ III) < *pō- = lie. puo-tà ir kt.⁶³ Žr. p. 77, išn. 60.⁶⁴ Imperatyvas – vietoj praes. indikatyvo (futūro reikšme).

ANTRASIS PRŪSŲ KATEKIZMAS

1 **1** Catechismus **2** jn preuß-
nischer **3** sprach\gecorri=**4**giret
vnd da=**5**gegen das **6** deüdsche.
7 1.5.45.

2 **1** Vorrede.

2 ES hat Got der Heylige
geyst jm xix. auch jm lxxxvij.
3 psalmen von der zeyt des Ne-
wen testaments klerlich weyf=
4sagen lassen / Das die prediget
des heyiligen Euangelions **5** außge-
hen würde jnn alle welt / Vnd
das jnn allen spr=**6**chen vnd
gezungen solt gepredigt werden /
Vnd die leütte **7** bey allerley
nation / dardurch zu gottes er-
kenntnis kommen / **8** Vnd also
ist auch verkündigt von Christo /
das alle welt **9** jhn preysen / vnd
jhme jnn seynem Reyche die-
nen solte. **10** Welche grosse
treffliche gnade anfenglich vō
der Aposteln **11** zeyt / durch
vnd durch manigfeldigk gangen /
Vnd auch **12** nu jnn diesen letzten
zeyten vns jnn Preußsen / aus
lautter / **13** bloßser götlicher
barmhertzigkeit / reichlich wid-
derfaren ist / **14** dafür wyr alle /
billich mit allem fleyß vnd rech-

1 Prūsiškas pataisytais kate-
kizmas ir greta jo vokiškasis.
1545.

2 **1** Pratarė.

2 Dievas šventoji dvasia
XIX, taipogi LXXXVII **3** psal-
mėse apie naujojo testamento
laikus aiškiai išpranašauti **4** lei-
do, kad šventosios evangelijos
mokymas **5** paplis visame pasau-
lyje ir kad visomis kalbomis **6**
bei tarmėmis turės būti skelbia-
mas. Ir žmonės **7** visokių tautų
dėl to ateis prie dievo pažinimo.
8 Ir taipogi yra pranešta apie
Kristų, kad visas pasaulis **9** jį
turės garbinti ir jam jo viešpa-
tystėje tarnauti. **10** Kokia didelė
nepaprasta malonė nuo pat apaš-
talų **11** laikų ištiesai bei visokerio-
pai ėjo ir taipogi **12** dabar šiais
pastaraisiais laikais mums Prū-
suose iš tikro **13** gryno dieviško
gailestingumo gausiai pasireiškė.
14 Užtat mes visi pritariančiai
su visu stropumu ir tikru rimtu-
mu **15** dievui turime dėkingi būti
bei visur tarnauti ir **16** nepaliauja-
mai stengtis jo garbę skleisti.

tem ernst / **15** gote danckbar
 sein / vnd allenthalben dienen
 sollen / vnd **16** seyne ehre helffen
 fordern vnd fortsetzen. Derwe-
 gen auch **17** diejer alte vnd ge-
 meyn Catechismus ist jnn vnde-
 ūdſcher **18** Preußniſcher Sprach /
 wie die vff Samland / ſonderlich
 am **19** rechten preußniſchen orth
 vnd ſtrich gebreüchlich / aus **20**
 F. D. vnſers gnedigſten herrn
 beuelch jn druck verordnet. **21**
 Damit die Pfarhern vnd Seelſor-
 ger auffm lande / denſel=**22**big-
 gen alle Sontage von der Cant-
 zel / von wort zu wort / **23** one
 Tolken / ſelbs ableſen / vnd dem
 vndeūdſchen preuß=**24**niſchem
 volcke / jnn derſelbigen ſprache /
 mit fleyß fürſpre=**25**chen ſöl-
 len / Das alſo die pfarrer ſelbs
 mögen bede jungen **26** vnd alten
 jm gebet vnd andern ſtücken
 des Catechiſmi / **27** zu geleg-
 ner zeyt: wie es die kirchen ord-
 nung vnd F. D. be=**28**velch
 mitbringt: verhören / Vnd können
 alſo auch jnn **29** kranckheiten
 hiemit den leütten jnn dieſem
 ſtück tröſtlich **30** ſein. Vnd ob
 wol die pfarhern derſelbigen
 ſprache nicht **31** kündig / können
 ſie doch von jhrem eygnen ge-
 ſind daheim / **32** weñ ſie das
 vater vnſer ſprechen denſelbigen
 preußniſchen **33** accent / vnd die

Dėl to ir **17** ſis senas bei papras-
 tas katekizmas nevokiečių **18**
 prūsų kalba, kaip ji Samboje
 ypač **19** tikrajame prūsiškame
 kampe bei ruože yra vartojama,
20 mūsų maloningiausiojo vieš-
 paties kunigaikštiškosios pra-
 kilnybės paliepimu yra pavestas
 išspausdinti **21** tam, kad pasto-
 riai ir sielų ganytojai kaimuose
 jį **22** kiekvieną sekmadienį iš
 sakyklos žodis po žodžio **23** be
 vertėjų patys skaitytų ir nevo-
 kiekčių prūsų **24** liaudžiai jos
 pačios kalba stropiai išsakytų;
25 kad šitaip pastoriai galėtų
 patys jaunos **26** ir senus iš mal-
 dos ir kitų katekizmo dalykų **27**
 atitinkamu laiku, kaip tą bažny-
 čios potvarkis bei kunigaikš-
 tiškosios prakilnybės paliepi-
 mas **28** nurodo, apklausinėti;
 ir kad taipogi galėtų **29** ligose
 žmones šiuo dalyku paguosti.
30 Ir nors pastoriai tos kalbos
31 nemoka, tačiau jie gali namie
 iš savo nuosavų tarnų **32**, kai
 tie kalba „Tėve mūsų“, jų prū-
 sišką **33** akcentą bei tarimą, kiek

pronunciation / so viel den Catechimū be=[34 trifft=]1trifft / wol mercken vnd leychtlich fassen. Solchs aber alles 2 wird durch götliche hülff vnd gnad / vngzweyfelt nutz 3 vnd fruchtschaffen / Dazu verleyhe Got der Vater vnser 4 lieben herrn Jesu Christi seynen seggen. Amen.

5 Es ist auch zumercken / Wiewol die preußsen auff Natan=6gen / etliche wort jm Vater vnser / verkürtzen vnd anders 7 außsprechen / ist doch keyne sonderliche enderung der wort / 8 sondern nur das sie etliche syllaben contrahiren ader zuja=9men zyhen / vnd ist alleyn die pronounciation etwas anders / 10 vnd kan doch leychtlich vō allen teylen vernōmen werden.

11 Dergleychen ifts auch mit den Preußsen vmb Welaw / 12 die jhre accent etwas nach dem Littawischen lencken. Es 13 ist aber derhalben von vnnōten / solche geringe enderung / 14 jm druck am rande auffen anzuzeygen. Die Sudawen 15 aber / wiewol jhre rede etwas nyderiger / wissen sich doch jn 16 diese preußnische sprach: wie sie alhie jm Catechismo ge=17druckt ist: auch wol zuschicken / vnd vernemen alle wort.

3 tai liečia katekizmą, 1 gerai stebėdami, lengvai suvokti. Šitai visa 2 su dieviška pagalba ir malone neabejotinai naudōs 3 ir vaisių atneš. Tam tesuteikia dievas, tėvas mūsų 4 mielo viešpaties Jėzaus Kristaus, savo palaiminimą. Amen.

5 Taipogi reikia pastebėti: nors prūsai Notangoje 6 kai kuriuos „Tėve mūsų“ žodžius sutrumpina ir kitaip 7 ištaria, bet tai yra ne koks nors žodžių skirtingumas, 8 o vien tas, kad jie¹ kai kuriuos skiemenis kontrahuoja arba sutraukia 9 ir turi tik šiek tiek kitokį tarimą, 10 kuri tačiau visi kiti lengvai gali suprasti.

11 Panašiai yra ir su prūsais apie Vėluvą, 12 kurie savo akcentu šiek tiek krypsta į lietuvių kalbą. 13 Bet dėl to nėra reikalo tokį menką skirtingumą 14 nurodyti spaudinio paraštėse. Sūduviai, 15 nors jų kalba ir šiek tiek prastesnė, vis tiek sugeba 16 šioje prūsų kalboje, kuria visas šis katekizmas išspausdintas, 17 taipogi gerai susigaudyti ir visus žodžius suprasti.

18 Jeigu šio pataisytojo katekizmo kai kurie 19 žodžiai ir ne visose parapijose arba ne kiekvieno

¹ T. y. notangai.

18 Ob aber jnn dieſem ge-
 corrigireten Catechiſmo / etliche
 19 wort / ſo nicht bey allen
 kirchſpielen oder einem jedern
 Tol=20cken zugleych jnn Übung
 vnd brauch geſetzt weren / Son=
 21derlich vff Natangen da von
 wegen der vielfeltigen vnd 22
 langwerigen kriege / das volck
 zu mermalen vertrieben vnd 23
 verſetzt vnd deshalben auch die
 ſprache zum theyl geendert 24
 vñ vermendet / iſts nicht vnbil-
 lich das man ſich durch vnd
 25 durch allenthalben nach der
 alten angebornen, des rechten
 26 preußniſchem ſtriches / ſpra-
 che: wie oben gemeldt: richte.
 27 Denn man kan es nicht nach
 eins jedern kopffe oder gefal=
 28len machen. Es ſind nicht
 alleyn Wol erfarne landes tol=
 29cken / ſondern auch dieſer
 ſprach verſtendige leütt, die eins
 30 theyls von geburt vnd Eltern
 preußniſch / vnd hernach 31
 auch deüßſch vnd Latinſch ge-
 lernt / hie zu dieſem corrigi=
 32ren gebraucht wurden. Got
 verleye allen ſeyne gnade / Amē.
 [33 a ij]

4	1 Die	Zehen	gebot	Gottes.
5	1 Staey	deſſimpts	Pallapſaey ² .	_____
	Tie	deſimtis	paliēpimū.	

^a Žr. p. 106, iſn. 18.

vertėjo 20 įprasti ir vartojami
 būtu, — ypač 21 Notangoje, kur
 dėl įvairių 22 ilgamečių karų
 liaudis varinėta 23 bei kilnota,
 ir nuo to pati jų kalbà iš dalies
 pakitusi 24 bei sumišusi, — tai
 vis tiek nėra nepritartina, kad
 čia ištisai 25 visur tik sena įgim-
 taja tikrojo 26 prūsiško ruožo
 kalba, kaip anksčiau minėta,
 vadovaujama. 27 Juk negalima
 taip, kaip kam į galvą ateina ar
 kam patinka, 28 daryti. Ne vien
 labai patyrę kaimo vertėjai, 29 bet
 ir šitą kalbą suprantantys žmo-
 nės, kurių 30 dalis nuo mažumės
 iš tėvų prūsiškai kalbėti, o vė-
 liau 31 ir vokiškai bei lotyniškai
 išmoko, čia šitiems pataisymams
 32 buvo panaudoti. Dieve, su-
 teik visiems savo malonę. Amen.

2 Das	Erſte.	3 Du	ſolt	nicht	ander
2 —	Pirmois.	3 Tou	ni tur		kittans
	Pirmasis.	Tu	ne-turi		kitus

götter haben.
 deiwans tur = 4ryetwey.
 dievus turëti.

4 Das	Ander.	5 Du	ſolt	den	namen
5 —	Anters.	6 Tou	ni tur	ſten	emnen
	Antras.	Tu	ne-turi	ta	varda

—— Gottes nicht 6 vnnützlich füren³.
 twayſe dey = 7was nienbänden⁴ weſtwey.
 tavo dievo nenaudingai vesti.

7 Das	Dritte.	8 Du	ſolt	den	feiertag
8 —	Tirtis.	9 Tou	tur	ſtan	lankinan ⁵ deynan
	Trečias.	Tu	turi	ta	ſventine

heylogen.

10 ſwyntintwey⁶.
 ſweſti.

9 Das	Vierdte.	10 Du	ſolt	deinen	vater
11 —	Ketwirtz.	12 Tou	tur	twayien	thawan
	Ketvirtas.	Tu	turi	tava	tëva

vnd mutter 11 ehren.

bhæ 13 mutien ſmunintwey.

bei motina ſlovinti.

³ *füren* čia reiškia ne „vesti“ (→ pr. *weſtwey*), o „vartoti, minëti“.

⁴ Žr. p. 107, išn. 23.

⁵ *lankinan* (acc. sg. fem.) yra priesagos *-in-* vedinys (plg. lie. *kùp-inas* : *kùp-ti* „kilti, pūstis“) iš pr. **lank-* „švešti“ : kurš. **link-* „t. p.“ (> la. *linc-ët* „t. p.“) ir kt.

⁶ Žr. p. 69, išn. 11.

	12	Das	Fünffte.	13	Du	solt nicht	tödten.	
	14	—	Pyienkts. Penktas.	15	Tou ni Tu ne-	tur turi	gallintwey. žudyti.	
	14	Das	Sechſte.	15	Du	solt nicht		Ehbrechen.
	16	—	Vſts. Šeſtas.	17	Tou ni Tu ne-	tur turi	ſalobiſquan santuoką	limtwey. laužyti.
	16	Das	Siebende.	17	Du	solt nicht	Stelen.	
	18	—	Septmas. Sekmas.	19	Tou ni Tu ne-	tur turi	ranktwey. vogti.	
	18	Das	Achte.	19	Du	solt nicht	falſch	
	20	—	Aſmus. Aſmas.	21	Tou ni Tu ne-	tur turi	reddi apgaulingai	
			gezeügnis	re=20	den	wider	deinen	nehſten.
			weydikaufnan	22	waytiation	preyken	twayien	tau=23
			liudijimą		kalbėti	prieš	tavą	wyſchen. artimą.
6	1	Das	Neünde.	2	Du	solt nicht	begeren	
7	1	—	Newyntz. Devintas.	2	Tou ni Tu ne-	tur turi	pallapſitwey geisti	
			deynes	neg=3	ſten	haws.		
			twayſis	3	tauwyſchis	butten.		
			tavo		artimo	butą.		
	4	Das	Zehende.	5	Du	solt nicht	begeren	
	4	—	Deſſjympts. Deſimtas.	5	Tou ni Tu ne-	tur turi	pallapſitwey geisti	
			deynes	neg=6	ſten	weyb knecht magt		
			twayſis	tau=6	wyſchies gennan waykan merg=7	wan		
			tavo		artimo	moterį, bernaą, mergą,		
			vihe 7	oder	alles	was ſeyn	iſt.	
			pecku	adder	—	katanæſſen ⁷	heſt.	
			pekų	arba		kas jo	yra.	

⁷ Žr. p. 71, iſn. 21.

	8	Der	Glaube.		
	8	Stan	Druwin ⁸ .		
		Ta	tikėjimą.		
9	JCH	glewbe	an	Gott \	Vater 10
9	ES	drowy	en	Deywan \	Thawan 10
	Aš	tikiu	i	dievą	tėvą,
almechtigen \				Schepffer	himmels 11 vnd
wiſſemokin \		kas	eſt	tykynnonſ	dæn = 11 gon bhe
visagalj,		kuris	yra	kūręſ	dangų ir
der erden.		Vnd	an	Jeſum 12	Chriſtum ſeinen ⁹
— ſemmien.		Bhæ	en	Jeſum 12	Chriſtum ſwaien
žemę.		Ir	i	Jėzų	Kriſtų ſavą
eynigen		Sohn		vn = 13 jern	herren \ Der
aynen		Sounon 13		nouſon	reykyen \ Kas
vieną		sūnų,		mūſų	vieſpatj, kuris
empfangen		iſt		vom 14	heyiligen Geyſt.
pagauts		æſt 14		hæſe	ſwyntan naſeylien.
pagautas		yra		nuo	ſventos dvasios.
Geborn		von 15		Maria der jungkfrauen.	
Gemmons 15		æſeſtan		jungprawan	Marian. 16
Gimęſ		nuo tos		panos	Marijos.
Gelitten 16		vnder		Pontio Pylato \	gecreützi = 17 get \
Styienuns		po		Pontio Pylato \ 17	ſkreſjitz \
Kentėjęſ		po		Pontiju Pilotu,	kryžiutos,
geſtorben		vnd		begraben. 18	Nidergeſtigen
aulauns		bhe		enquoptzt. 18	Semmay lyſons ¹⁰
numiręſ		ir		ikastas.	Žemyn leidęſis

⁸ Dėl *druwin* (acc. sg.) žr. p. 142, išn. 236.

⁹ Žr. p. 72, išn. 27.

¹⁰ Žr. p. 72, išn. 32.

	zu	der	hellen ¹¹ \	Am 19	dritten	tag	aufferſtanden
	prey	—	pykullien \ 19	An	tirtien	deynan	etſkyuns
	prie		pragaro.	I	trečią	dieną	atsikėleş
8	von	den	1 todten.	Auffgefare		gen	himmel.
9	hæſe	—	1 gallans ¹² .	Vnſei	gubons		nadengon.
	nuo		mirčią.	Nuvykęs			ant dangaus.
	2 Sitzend		zur rechten	Gottes	des 3		almechtigen
	2 Syndens		preytickaray	deywas	— 3		wyſſen mukis
	Sédintis		prie dešinės	dievo			visagalio
	Vaters \		Vondannen	4 er			kommen wird
	thawas \		Stwendau	4 —	wirft		pergubons ¹³
	tévo.		Iš ten		tampa		atvykęs
	zu	richten		die	5 lebendigen	vnd	die toden.
	—	leygenton		ſtəns	5 geywans	bhe	— aulauņſins.
		teisti		tuos	gyvus	ir	numirusius.
6	Jch	gleübe	an den	heyiligen		Geyft \	7
6	Es	drowy	en	ſwyntan		naſeylien \	7
	Aš	tikiu	i	šventą		dvasią,	
	Ein	heylige	Chriſtliche			kirche \	8 Die
	Aynan	ſwyntan	kriſtianiſquan	8		kirken \	—
	vieną	šventą	krikščionišką			bažnyčią,	
	gemeyne		der heyligen \		Vor=9	gebung	der
	Perroniſquan		— ſwyntan \ 9		Etwerp	ſennian	—
	bendriją		šventų,		atleidimą		
	ſünden.		Aufferſtehung	10	des fleyſches \		Vnd
	griquan \ 10		Etſkyſnan		— menſes \		Bhe
	nuodėmių,		atsikėlimą		kūno		bei

¹¹ zu der hellen „i pragarą“.

¹² Žr. p. 73, išn. 35.

¹³ wirst pergubons — pr. futurum: „atvyks“.

ein ewiges 11		leben.	Amen.		
— pra = 11	buſquan	geywien \	Amen.		
	amžina	gyvenima.	Amen.		
		12 Das	Vater	vnſer.	
		12 Stan	Thawe	nouſon.	
		Tas	Tève	mūſu.	
13 VAter	vnſer	der	du	biſt	jm him 14 mel.
13 THawe	nouſon	kas	thou	æſſe	æn = 14 dengon \
	Tève	mūſu,	kuris	tu	esi danguje,
Geheyliget	werde	dein 15	name.	Zukomme	
Swyntits ¹⁴	wirſe	tways 15	emmens \	Pareyſey	
ſventintas	tetampa	tavas	vardas.	Teateina	
—	dein	Reych. 16	Deyn	wille	geſchehe
noumans	tway 16 ia	ryeky \	Tways	quaits	audaſeyſin
mums	tava	vieſpatyſtè.	Tava	valia	tenusiduoda
10	auff erden 17	als	jm himmel.	Vnſer	1 teglich
11	17 naſemmiy	kay	endengan \	Nouſon [18 b]	1 deyninan
	ant žemès,	kaip	danguje.	Mūſu	kaſdieninę
brodt	gib	vns	hewtte. 2	Vnd	verlaß
geytiey ¹⁵	days	noumans 2	ſchian	deynan. Bhæ	etwerpeis
duona	duok	mums	ſia	diena. Ir	atleisk
	vns	vnſere	ſchulde \	3 als	wir
3 noumans	nouſon	anſchautins ¹⁶ \	4 kay		mes
mums	mūſu	skolas,	kaip		mes
verlaſſen	vnſern	ſchul = 4 digern.		Vnd	
etwerpymay	nouſon	an = 5 ſchautinekamans ¹⁷ .		Bhæ	
atleidžiame	mūſu	skolininkams.		Ir	

¹⁴ Swyntints.¹⁵ geytien.¹⁶ auſchautins.¹⁷ auſchautenikamans.

nicht	einføre	vns 5	jnn	versuchunge.	Sonder
ni	wedeys 6	mans		enperbandaʃnan.	Slait
ne-	vesk	mus	i	išbandymą.	Bet
er=6löʃe		vns	von	dem vbel.	7 Amen.
is7rankeis		mans	æʃʃe	— wargan.	8 Emmen.
iš-gelbèk		mus	nuo	blogio.	Amen.
		8 Von	der	Tauffe.	
		9 Aʃʃæ	ʃtan	Crixtiʃnan.	
		Apie	ta	krikštijimą.	
9 Vnʃer	herr	—	Christus	ʃsprach	zu 10
10 Nouʃon	rykyes	Jʃus	Chricʃtus	11 byla	prey
Müʃu	vieʃpats	Jèzus	Kristus	bylojo	prie
ʃeynen	jüngern \	Gehet	hin jnn	11 alle	weltd \
ʃwayiens	maldayʃins ¹⁸ \	12 Jeiti	— en	wyʃʃan	ʃwytan \
savų	mokinių:	Eikite	i	visą	svieta,
leret	alle	Heyden \	12 vnd	Teuffet	ʃie
mukineyti 13	wyʃʃens	poganens \	bhæ	Crixtidi = 14	diens ¹⁹
mokinkite	visus	pagonis	ir	krikštykite	juos
jm namen	des 13	Vaters \	vnd	des Sohns \	vnd 14
en emnen	—	Thawas \	bhæ	— ʃou = 15	nons \
varde	tèvo	ir	sūnaus		bei
des heyligen	Geyʃts \	wer	da	gleü 15	bet vnd
— ʃwyntas	naʃeylis \	Kas 16	—	druwe	bhæ
šventos	dvasios.	Kas	tiki		ir
getaufft	wird \	der	wird 16	ʃelig \	wer aber
cixteits	wirʃt \	ʃtes 17	wirʃt	deywuts \	kas —
krikštytas	tampa,	tas	tampa	palaimingas.	Kas
nicht	gleübet \	der	17 wird	verdampt.	
nidruwe \		ʃtes	18 wirʃt	preclantyts. [19 b ij]	
netiki,		tas	tampa	pasmerktas.	

¹⁸ Žr. p. 76, išn. 56.¹⁹ Crixtitidiens.

12 1 Vom Sacrament 2 des Altars²⁰.
 13 1 Aſſa Sacramenten 2 bytis ydi.
 Apie sakramentą vakaro valgio.

3 Vnſer herr Jeſus Chriſtus \ 4 jn der nacht
 3 Nouſon reykeis Jſus Chricſtus 4 anſtan naktin
 Mūſų vieſpats Jėzus Kristus toje naktyje,

do er verraten wardt \ 5 Nam er das brodt \
 kaden proweladin \ 5 ymmeits ſten geytien \
 kada iſdavė ji, emė tą duoną,

dancket 6 vnd brachs vnd gabs ſeynen 7
 dinkautzt bhe 6 lymuczť \ bhe dayts ſwaymans 7
 dėkojo ir laužė bei davė saviems

jüngern vnd ſprach \ Nemet 8 hin \ — Effet \
 maldajſimans²⁰ \ bhe bylaczť \ ymayti 8 ſtwen \ bhe ydieyti \
 mokiniam̄s ir bylojo. Imkite ten ir valgykite,

Das iſt meyn leyb \ 9 der fur euch gegeben wirdt \
 ſtæ æſt mays ker=9mens \ kas perwans daeczť wirft \
 tai yra manas kūnas, kuris dël jūſų duotas tampa.

10 Sólches thut zu meynem ge=11dechnis.

10 Steweyden²¹ ſegeyti premayien me=11niſnan.
 Tokį darykite prie mano minėjimo.

12 Deſjelbigen gleychen nam er 13 auch den

12 Stæſmu poleygo ymmeyts deysi 13 ſten
 Tam panaſiai emė taipogi tą

Kelch \ nach dem 14 Abendmal \ dancket vnd
 kelkan \ poſtan bitans²² ydi \ 14 dinkauczt bhe
 taurē po to vakaro valgio, dėkojo bei

²⁰ Žr. p. 76, išn. 56.

²¹ Žr. p. 77, išn. 60.

²² bitas.

	gab	ſey = 15	nen	jüngern	vnd ſprach \	Nemet 16
	dait	ſwaymans	15	maldayſimans ²³	bhæ bilats \	ymmay16ti
	davè	saviems		mokiniams	ir bylojo.	Imkite
	hin \	vnd	trincket	alle	daraus \	17 Dieſer
	ſtwen	bhe	puieyti	wyſſſay	iſteſmu \	17 Sis
	ten	ir	gerkite	viſi	iſ tos,	ſi
	iſt	das	newe	Teſta = 18	ment	jnn
	æſt	ſtæ	neuwene	Teſta = 18	menten	en
	yra	tas	naujaſis	testamentas		maname
	Blut \	Das	fur 19	euch	vergoſſen	wird zur
	kræuwiey \	ka 19	per	wans	praliten	wirſt \ prey
	kraujuje,	kuris	dél	jūſu	pralietas	tampa prie
14	ver = 1	gebung		der ſünden.	Solches 2	thut \
15	et = 1	werpfennian		— griquan \	Stewidan ²⁴ 2	ſegeyti
	atleidimo			nuodėmių.	Tokj	darykite,
	so oft		jhrs	trincket \	zu 3	meinem gedechtnis.
	kudeſnammi		joes	puietti ²⁵ 3	prey	mayian miniſnan.
	kuo dažnai		jūs	gerkite	prie	mano minėjimo.
15		4 Gedruckt zu Kōnigßberg	5	4 Iſſpaudino Karaliaučiuje	5	
		jnn Preüſſen durch	6	Prūſuose	6	Hansas Veinreichas.
		Hans weinreich.	7 M. D. XI v.	7	1545.	
16	[Tuſčias puslapis]					

²³ Žr. p. 76, iſn. 56.²⁴ Žr. p. 77, iſn. 60.²⁵ Žr. p. 78, iſn. 62.

TREČIASIS PRŪSŲ KATEKIZMAS (ENCHIRIDIONAS)

1 1 ENCHIRIDION.

2 Der Kleine 3 Catechismus 4
Doctor Martin Lu=5thers /
Teutsch vnd Preussisch. 6 Ged-
ruckt zu Königsberg in Preussen
7 durch Johann Daubman. 8
M. D. LXI.

2 [Tuščias puslapis]

3 1 VON Gottes 2 genaden
Wir Albrecht der 3 Elter Marg-
graff zu Branden=4burg / in
Preussen / zu Stettin / inn 5
Poßern / der Cassuben vnd
Wen=6den Hertzog / Burggraff
zu Nüren7berg vnd Fürst zu
Rügen / etc. Ent8bieten Euch
vnßern Getrewen vn=9terthan-
nen / wes standes jr seith / vnd
10 allen andern / vnßern gnedigē
Gruß 11 vnd gewogen willen.
Vnd geben 12 hiemit in Gnaden
zuerkennen / das 13 nachdem /
wie der Heilige Petrus 14 auß
seiner eigen erfahrung erinnert /
15 Gott die Person nicht an-
siehet / son=16dern in allerley
volck / wer jn fürch=17tet /
vnd recht thut / der ist jhm an-

1 1 ENCHIRIDIONAS.

2Mažasis 3 katekizmas 4 daktaro
Martyno Liuterio, 5 vokiškai ir
prūsiškai. 6 Išspausdino Kara-
liaučiuje Prūsuoje 7 Johanas
Daubmanas. 8 1561.

2 [Tuščias puslapis]

3 1 Iš dievo 2 malonės mes,
Albrechtas, 3 vyresnysis mark-
grafas Branderburge, 4 Prūsuo-
se, Štetine, 5 Pomeranijoje, Ka-
šubų ir Vendų 6 hercogas, burg-
grafas Niurnberge 7 ir kuni-
gaikštis Riugene etc., skelbia-
me 8 jums, mūsų ištikimiesiems
valdiniams, 9 kokio luomo jūs
bebūtumėte, ir 10 visiems kitiems
mūsų maloningą sveikinimą 11
ir palankią valią. Ir duodame 12
čia maloningai žinoti, 13 kad,
kaip šventasis Petras 14 iš savo
paties patyrimo primena, 15 die-
vas žiūri ne asmens, o 16 visos
tautos; kas dievo bijo 17 ir tei-
singai daro, tas yra jam malonus.
4 18 Ir niekas taip 1 krikščionims

ge=**18**nem {Acto. 10} / sich auch nichts weniger denn [**19***ij] **1** Christen gebühren wöll / daß jrgent **2** ein Volck / wie alber vnd einfeltig es **3** sonstn sein mag / zuerachten / son=**4**dern viel mer Christlicher lieb / vnd **5** demut nach dahin zu trachten / das **6** dem selbigen auß Gottes heiligem / **7** vnnd allein Seligmachenden wort **8** notturftiger vnterricht gescheh / wie **9** es Gott der gestalt er sich in seinem **10** lieben Son Jhesu Christo offen=**11**bart / recht erkennen / vnnd fürchten **12** sol / vnd also allein inn warem glau=**13**ben ahn Christum vor Gott ange=**14**nem vnd wolgefellig werde.

15 Derhalben Wir auch in Vnse=**16**rer Regierung bißher zugleich für **17** alle vnser liebe / vnd getrewe vnder**18**thannen / vnnd die geringsten so wol / **19** als für die fürnembften / diese vetter=[**20** liche]**1** liche fürsorg / welche vns von Gott **2** auferlegt ist stetig getragen haben / **3** Damit sie nicht / wie sie in mancher=**4**ley Sprachē zerteilet sein / also auch **5** in mancherley Lehr / vnd Glauben **6** vnterschieden weren / sondern nach **7** gelegenheit vnser Fürstenthumbs **8** vnd

netinka, kaip kad kurios nors **2** tautės, kokia ji neišlavinta ir prasta **3** ten bebūtų, niekinimas. Atvirkščiai, **4** kur kas daugiau krikščioniškosios meilės ir **5** nuolankumo skirtina tam, kad **6** tokia tauta iš dievo šventojo **7** ir vieninteliai palaimingu darančio žodžio **8** gautų reikalingą pamokymą, kaip **9** ji dievą, savo **10** mielajame sūnuje Jėzuje Kristuje apsireiškiantį, **11** teisingai pažinti ir jo bijoti **12** turėtų; ir ji šitaip vien tikruoju tikėjimu **13** į Kristų dievo malonę **14** ir palankumą galėtų pelnyti.

15 Todėl mes taipogi ir mūsų **16** valdžioje ligšiol vienodai **17** dėl visų mūsų mielų ir ištikimų valdinių **18**, tiek mažiausių, tiek ir **19** žymiausių, tokį tē-

5 višką **1** rūpestį, mums dievo **2** uždėta, nuolat turėjome, **3** kad jie, įvairiomis **4** kalbomis besiskirdami, paties **5** mokymo bei tikėjimo įvairovės **6** nebūtų skaldomi; o pagal **7** mūsų kunigaikštystės padėtį **8** ir mūsų valdinių bei gyventojų **9** didžiausią poreikį įvairiomis **10** skirtingomis kalbomis **11** vienin-

Vnſerer vnderthanen / vnd vn=
 9terfaſſen höchſter notturfft
 in man=**10**cherlei vnterſchied-
 lichen Sprachen **11** die einige
 warhaffte Götliche / Him**12**liſche
 lehr / ſo in der heiligen Prophe-
13ten / vnd Apoſtel ſchrift
 verfaſſet iſt **14** rein vnd lauter
 geprediget / vnd da=**15**durch inn
 einigkeyt des Glaubens / **16** auch
 ein einige ware Kirch / oder hei=
17lige Gemein / Gott dem Al-
 mechti=**18**gen verſamlet / vnd
 erbawet / vnd **19** niemandt ſol-
 ches nötigen trofts ſei=**20**ner
 Seelen beraubet würde.

6 **1** Vnd die weil wir anfang-
 lich ſon**2**derlich vnter den Su-
 dawen / vnd **3** Preuſſen aller-
 ley Heidniſche aber**4**glauben¹ /
 vnd mißbreuch befunden / **5** ha-
 ben wir zu außbreutung derfel-
 ben / **6** wie auch des Antichriſt-
 tiſchen einge=**7**riſſen gewels
 / vielfeltige Chriſtli=**8**che mit-
 tel vnd weg / zu welchem auch
9 Gott ſeinen ſegē gnedigſt ver-
 liehen / **10** gebrauchet / vnd je
 alberer vnd einfel**11**tigere leuth
 ſie ſonſt ſind / deſter mer **12**
 jren Pfarrkindern² / vnd Seel-
 ſor=**13**gern / welche wir jnen
 zugeordnet / be**14**folhen / das jie

¹ aber=glauben (K).

² Turi būti: Pfarrherrn.

teliai tikras dievo dangiškasis
12 mokymas, kaip jis šventa-
 jame pranašų **13** ir apaštalų raš-
 te sukurtas, **14** dorai ir tyrai
 būtų skelbiamas; ir šitaip **15**
 tikėjimo vienybėje **16** pati vie-
 ninga tikroji bažnyčia arba šven-
 toji **17** bendrija dievui visaga-
 liui **18** būtų surinkta bei sukur-
 ta, ir **19** niekam taip reikalin-
 ga paguoda savo **20** sielos atim-
 ta nebūtų.

6 **1** Ir kadangi mes iš pradžių
 ypač **2** sūduviuose ir **3** prūsuo-
 se įvairių pagoniškų prietarų **4**
 bei piktnaudžiavimų radome, **5**
 mes išnaikinimui jų **6** bei Anti-
 kristo įsigalėjusios **7** baiseny-
 bės įvairias krikščioniškas **8** prie-
 mones ir būdus, kuriems taipogi
9 dievas savo palaiminimą ma-
 loningiausiai suteikė, **10** panau-
 dojome. Ir kadangi tiek neiš-
 lavinti ir prasti **11** yra tie
 žmonės, tai dar primygtiniau
12 jų pastoriams bei sielų gany-
 tojams, **13** kurie yra mūsų jiems
 priskirti, liepėme, **14** kad jie,
 paisydami tokio **15** jų parapi-

in betrachtung folcher **15** jhrer Pfarrkinder einfalt / die reine **16** Christliche lehr auch auff's einfelt=**17**tigst / vnd deutlichst / wie sie der tewer **18** vnd hochbegabte Man D. Luther **19** seliger gedechtnus / in seinen kleinen **[20** Cate=] **1** Catechismum verfaßt / fürtragen **2** sollen / Doch kommen Wir in erfa=**3** rung / das es gleichwol noch jmer et=**4**was gemangelt / das wenig prediger **5** so folcher sprachen kündig / wie auch **6** noch / bißher bei jnen sein gewest vnd **7** faßt alle durch Tolcken not halbē ha**8**ben predigen mußfen / Dann ob wol **9** die Lehr an jhr selbst klar verfaßt / **10** können wir doch erachten / das sie **11** vmb folcher vermengung beyderley **12** Sprachen willen / sonderlich bey sol**13**chem einfeltigen volck sehr vnuer=**14** stendiglich lautet / vnd souiel dester **15** mehrer / je vnuerstendiger bißweilen **16** die Tolcken sein / welche / wie Wir **17** berichtet werden / vielmals auch gar **18** ein anders / dann welches die Pfar=**19**herrn im Teutschen vorgefaßt / in jr **[20er]-**

8 **1er** Preussischen Sprach nachdolcken **2** Daher Wir dann bewogen sein das **3** Wir den kleinen Catechismum D. **4** Lutheri für

jiečių prastuoliškumo, gryną **16** krikščioniškąjį mokymą kiek galima paprasčiau **17** ir aiškiau, kaip jį brangus **18** ir labai gabus vyras d[aktaras] Liuteris, **19** amžiną atilsį, savo mažajame

7 **1** katekizme sukūrė, skelbtų. **2** Tačiau mes patiriame, **3** kad dar visgi kai ko **4** trūksta: maža pamokslininkų, **5** tas kalbas mokančių, kurių **6** betgi iki šiol dar vis yra buvę, ir **7** beveik visi per vertėjus iš bėdos **8** turi pamokslus sakyti. Nors **9** tas mokymas pats yra aiškiai sukurtas, **10** tačiau mes galime numanyti, kad jis **11** dėl tokio susimaišymo abiejų **12** kalbų ypač tokiai **13** prastuolei liaudžiai labai nesuprantamai **14** skamba. Ir juo toliau, **15** tuo labiau nesuprantamesni kartais **16** būna vertėjai, kurie, kaip mums **17** praneša, dažnai net ir visiškai **18** kitaip, negu kad pastoriai **19** vokiškai

8 pasako, į savo **1** prūsišką kalbą išverčia. **2** Todėl mes nusprendėme, kad **3** mažasis katekizmas d[aktaro] **4** Liuterio dėl mūsų prūsiškųjų **5** bažnyčių iš vokiečių

Vnšere Preuffische 5 Kirchen auß der Teutschen inn die 6 Preuffische Sprach haben transferiret lassen / damit solches Tolckens 8 je lenger je weniger von nöten sey.

9 Vermanen derhalben alle / vnd 10 jedere Vnšere Ertzpriester / Pfar=11herrn / Prediger vnd Kirchendiener 12 welche in jren befolhenen kirchspilen 13 Preuffische leuth vnter sich haben / 14 das sie es auch an jhnen nicht man=15geln lassen / sondern in betrachtunge 16 jres beruffs / vnd der hohen not jhres 17 armen Preuffischen kirchenvolcks / 18 für welches der ewige Son Gottes 19 so wol / als das aller fürnembst / sein [20 heylig] 1 heilig Blut vergoffen hat / souiel jm=2mer möglich sich befleißigen / das sie 3 nach hiemit gegebner / vnd vorange=4druckter anleytung / wie man die 5 Preuffische Sprach verstendiglich le6sen sol / auff alle Sontag auß solchē 7 Preuffischen Catechismo ein stück / 8 als jetzt die Zehen Gebot / Das an=9der mal den Christlichen Glauben / 10 vnd also fortan / biß er gar zum endt 11 gebracht / vnnd alsdenn wider ange=12fangen werd / selbst von der Cantzel 13 fein deutlich

į 6 prūsų kalbą būtų išverstas, 7 kad ano vertėjavimo 8 juo toliau, juo mažiau reikėtų.

9 Todėl raginame visus 10 mūsų vyresniusius kunigus, pastorius, 11 pamokslininkus ir bažnyčios tarnus, 12 jiems pavestose parapijose 13 turinčius prūsų žmonių, 14 kad jie pastarųjų neapleistų, 15 bet, atsižvelgdami 16 į savo pašaukimą ir į didelį vargą jų 17 nelaimingų prūsiškųjų parapijiečių, 18 už kuriuos amžinasis dievo sūnus 19 taipogi visų kilniausią savo

9 1 šventąjį kraują yra praliejęs, kiek tik 2 galėdami stengtūsi, kad jie 3 pagal čia pateiktą bei pradžioj išspausdintą 4 pamokymą, kaip 5 prūsų kalbą suprantamai skaityti 6 reikia, per visus sekmadienius šitą 7 prūsišką katekizmą dalimis 8 – „Dešimtį paliepimų“, po to 9 „Krikščioniškąjį tikėjimą“ 10 ir taip toliau, kol jis visas bus pabaigtas 11 ir tuomet vėl pradedamas – 12 patys iš sakyklos 13 labai aiškiai paskaityti išmoktų arba 14 savo vertėjams, jeigu skaityti jie moka, perskaityti 15 duotų. Taipogi reikėtų kuo stro-

ableſen lernē / oder aber **14** jre Tolcken / wo die leſen können / für**15**leſen laſſen / Auch deſter fleiſſiger **16** jre Preuſſiſche Kirchkinder / was ſie **17** auß ſolchem ſtetten Ableſen gefaſt / **18** zuuerhören keine beſchwerd tragen / **19** damit jnen ſolche nôtige lehr / der ſie [20_{**}.ja]

10 **1** ja / wo ſie anders wollen ſelig wer=**2**den / nicht entperen können / zum treü**3**lichſten eingebildet / Den Verech = **4**tern aber der groſſe zorn Gottes / **5** ſambt der ewigen verdamnus / Da=**6**rein ſie ſich ſelbſt werffen / mit hôch=**7**ſtem ernſt aus GOTtes wort wol **8** außgeſtrichen werde.

9 Vnd damit auch die Kindertauff **10** vnd Ehetrewung mit grôſſerm nutz **11** vnd andacht fûrohin bey dem Preu = **12**ſiſchen volck geſchehen môgen / ha = **13**ben Wir derſelben Formen / wie ſie **14** Vnſerer Kirchenordnung einuerlei = **15**bet / gleicherweis in die Preuſſiſche **16** ſprach neben ſolchem Catechiſmo **17** verdolmetſchen laſſen. [**18** Sonderlich]

11 **1** Sonderlich aber ſollen die Pfar**2**herrn / wo Schulen ſeind / fleiſſig **3** auffſehen haben / das Offtgemelter **4** kleine Catechiſmus Lutheri in bey = **5**derley

piau **16** ſavo prûſiſkuosius parapijiečius, ką jie **17** iš to nuolatinio skaitymo ſuvokė, **18** apklausinėti, nedarant čia jokio apsunkinimo; **19** tie parapijiečiai sau taip reikalingo mokymo,

10 **1** ir jau patys norėdami palaimingais tapti, **2** neturėtų stokoti ištikimiausiai **3** nusiteikę. O niekintojams **4** tebūna didelis dievo pyktis **5** kartu su amžinu prakeikimu; jie į tai **6** patys puldami, su didžiausiu **7** rimtumu iš dievo žodžio tikrai **8** bus išbraukti.

9 Ir kad taipogi vaikų krikštijimą **10** ir sutuoktuves su didesne nauda **11** bei pagarbumu toliau prūsų **12** liaudžiai galima būtų atlikti, **13** mes tas pačias formas, kaip jos **14** yra mūsų bažnytiniame potvarkyje, **15** vienodai į prūsų **16** kalbą šalia to katekizmo **17** liepėme išversti.

11 **1** Bet ypač privalo pastoriai **2** ten, kur mokyklų yra, stropiai **3** prižiūrėti, kad čia minimas **4** Liuterio mažasis katekizmas abiem **5** kalbomis, t. y.

Sprachen / als einen Son = 6 tag
 Teutsch / den andern Preuffisch
 7 von den Schulern öffentlich
 inn der 8 Kirchen vor dem Altar
 / eintweder 9 zu Morgens
 / oder des Abendts zur 10 Vesper
 / vor / oder nach der Predig /
 11 wie es an einem jeden ort
 am gelege 12 sten sein mag
 / lauth Vnserer Kirch = 13 enord-
 nung recitiert werde / Das der
 14 eine Knab von einem Stück
 des Ca = 15 techis mi allwegen
 frag / Der ander 16 aber laut /
 vnd deutlich antwort geb / 17
 vnnnd man also durch alle Son =
 18 tag / vnnnd Feyertag vonn
 Einem 19 Stück zum Andern
 12 forth fahr / [20** ij biß] 1 biß
 der gantze Catechismus also
 ab = 2 wechsfelter weiß in beden
 Sprachen 3 volendet / vnnnd auff
 ein newes wider 4 angefangen
 werd.

5 Vnnnd wo schon nicht ge-
 meine 6 Schulen sein / wollen
 Wir vns doch 7 zu Vnsern Pfar-
 herrn solcher orht³ / 8 der Gott-
 seligkeit / trew / vnd fleiffes 9
 versehen haben / das sie darob
 sein 10 werden / darmit solche
 Christliche 11 vbung der jugent
 nicht gar vnterla = 12 sen / son-
 dern gleichwol durch etliche 13
 Knaben / welche in jren Kirch-

* orth.

vieną sekmadienį 6 vokiškai,
 kitą prūsiškai, 7 mokinių viešai
 8 – bažnyčioje prie altoriaus 9
 rytą arba vakare per 10 vakari-
 nes pamaldas prieš arba po pa-
 mokslo, 11 kaip kurioje vietoje
 patogiau, – 12 pagal mūsų baž-
 nytinį 13 potvarkį būtų skaito-
 mas taip: 14 vienas jaunuolis iš
 katekizmo vieno skyriaus 15 nuo-
 lat klausinėja, kitas 16 tuo tar-
 pu garsiai ir aiškiai atsakinėja,
 17 ir taip, kiekvieną sekmadienį
 18 bei šventadienį nuo vieno

12 19 skyriaus prie kito eidami, 1
 visą katekizmą, minėtu būdu
 kaitaliojamą 2 abiem kalbomis,
 3 pabaigia ir vėl iš naujo 4 pra-
 deda.

5 Ir ten, kur jau viešųjų 6
 mokyklų nėra, mes norime, 7
 kad tokių vietų mūsų pastoriai,
 8 dievobaimingumo, atsidavimo
 bei stropumo 9 skatinami, siektų
 to, 10 jog tas krikščioniškasis
 11 jaunimo lavinimas nebūtų
 visiškai apleistas, 12 bet jis per
 kai kuriuos 13 jaunuolius, jų pa-
 rapijose 14 to pamokyti labiau-
 siai tinkančius, arba 15 bent
 jau per savo 16 vaikus bei namų

spilen **14** am besten darzu zuunterweisen / oder **15** aber auff wenigst durch jhre eigene **16** kinder / vnnd Haußgesind erhalten **17** werd. Dann neben dem / das sol=**18**ches den Alten zu einer anreytzung [**19** billich] **1** billich geschicht / hoffen Wir / das **2** auch dauon durch Gottes Segen / mit **3** der zeyt / sonderlich ein feine Christ=**4**liche / wolgezogene Preußische ju=**5**gent erwachsen / vñ also solch Preu=**6**fisch / vnnd zum theil Barbarisch **7** volck / je lenger / je mehr mit Gotse=**8**ligkeyt / vnd allerley guten sitten / ex=**9**polirt / oder außgeschmuckt sol wer=**10**den / Sintemal Gott zu aller zeyt **11** am meisten auß dem mundt der vn=**12**mündigen / vnd Seuglingen / das ist {Psal. 5. Mat. 21} **13** solcher alberer einfeltiger leuth ihm **14** ein lob zurichtet. Da dagegen seine **15** Götliche weißheit gemeiniglich den **16** Weisen / vnnd Klugen dieser welt / {Mat. 11 1. Cor. 1.} **17** weil sie viel zu stoltz darzu sein / dann **18** das sie es solten annemen / verborgen **19** bleibt. [**20** Derwegen]

14 **1** Derwegen Wir auch zum be=**2**fchlus die Pfarherrn hiemit wider=**3**umb vermanen / Das

tarnus išlaikomas **17** būtų; o šitai **18** bus tam tikras paskatini-mas ir vyresnio amžiaus žmo-

13 nėms. **1** Mes tikimės, kad **2** iš to, dievui laiminant, **3** ilginiui ypač šaunaus krikščioniškai **4** gerai išauklėto prūsų jaunimo **5** at-siras, ir šitaip toji prūsiška **6** ir dalinai barbariška **7** tauta juo toliau, juo labiau dievobaimin-gumu **8** ir visais kitokiais gražiais papročiais pasipuoš **9** bei pasidabins. **10** Jau nuo anų laikų dievas visuomet **11** daugiausia lūpomis nepilnamečių **12** ir kūdikių, tai yra **13** šitokių neiš-lavintų ir prastų žmonių, **14** yra giriamas. Tuo tarpu jo **15** dieviška išmintis dažniausiai **16** šio pasaulio išminčiams bei gudruoliams, **17** savo smarkiu išdi-dumu **18** nenorintiems jos pri-imi, paslėpta **19** lieka.

14 **1** To dėlei mes pabaigoj **2** pastorius čia dar **3** kartą ragina-me, kad jie, taip **4** apklausinė-

/ wo sie inn sol=**4**chem verhö-
ren / vnd fleißigem auffse**5**-
hen der Jugent / Sinnreiche /
vnnd **6** wolgeschickte Preußji-
sche knaben / **7** so vor andern
zum Studirn tüchtig **8** vermerc-
ken / sie jhre Eltern dahin **9**
weisen wöllen / das sie solche
jre Kin=**10**der zu der Schul /
wie sie von Gott **11** darzu be-
gabet / fleißig halten / vnnd **12**
wo sie nicht des vermögēs sein
/ Vns **13** auch solches vermel-
den / Dann wie **14** wir Vns des
zu fürderung Götlich=**15**er Eh-
ren / vnnd Vnserer vntertha=
16nen wolfart in Vnserer Kir-
chenord=**17**nung erboten / al-
so wollen wir Vns **18** solcher ar-
men Preußjischen Kna=**[19**ben]

15 Iben in allen genaden anne-
men / vnd **2** sie als Vnnserer
Stipendiaten / so **3** lang versfor-
gen / vnd bey jhrem Stu**4**dieren
erhalten / biß sie endlich zum **5**
Kirchendienst / oder Predigamt
6 zu gebrauchen / Vnnd weyl
sie der **7** Preußjischen sprach
kündig / vnnd **8** keiner Tolcken
bedürffen / deßter **9** mehr nutz
vnnd frucht inn Vnfern **10** Preuß-
jischen Kirchen schaffen mö=
11gen / etc.

12 Dann Wir je nichts mehr
von **13** GOTt wündschen / oder
begeren / **14** dann das die auffge-

dami ir stropiai stebėdami **5** jau-
nimą, sumanesnių bei **6** gudresnių
prūsų jaunuolių, **7** studijuoti la-
biausiai tinkančių, **8** atradę, šių
tėvams **9** nurodytų, jog pastarie-
ji tokius savo vaikus **10** į mokyk-
lą, jai turinčius dievo **11** suteiktų
gabumų, stropiai leistų, o **12** tie,
kurie dėl turto neišgali, mums
13 ir apie tai praneštų. Kadangi
14 mes didinti dievo **15** garbę ir
mūsų valdinių **16** gerovę mūsų
bažnytiniu potvarkiu **17** esame
apsiėmę, tai mes norime **18** keletą
tokių neturtingų prūsų jaunuolių

15 **1** su visomis malonėmis priimti
ir **2** juos kaip mūsų stipendiatų
iki **3** tol aprūpinti bei studijų
metu **4** išlaikyti, kol jie pagaliau
5 bažnyčios tarnybai arba pa-
mokslų tarnybai **6** bus panaudoti.
Ir kadangi jie **7** prūsų kalbą mo-
ka ir **8** jiems nereikia jokių ver-
tėjų, tai juo **9** daugiau naudos bei
vaisių jie mūsų **10** prūsiškosioms
bažnyčioms gali atnešti **11** etc.

12 Juk mes nieko daugiau
iš **13** dievo nenorime ir netrokš-
tame **14**, kaip tik to, kad pakilęs
grynas **15** krikščioniškasis šven-
tosios evangelijos mokymas **16**

gangene reine **15** Christliche Lehr
des Heiligen E=**16**uangelij nicht
wider vntergehe / [**17** sondern]
16 **1** sondern je lenger je mehr vnter
Vn=**2**ferm gantzen Fürtent-
humb erbrei3tert werde /
wachse / vnd zunem / vnd **4**
der gestalt / wie Wir sie gehabt
/ auch **5** auff Vnser Nach-
kommen / sambt al=**6**lerley an-
derer zugleich Zeitlicher / **7** vnd
Ewiger wolfart gebracht / **8** vnd
erhalten werd / etc. Ge=**9**ge-
ben zu Königsperg / im **10** Jar
/ 1561. **11** Den 4. Marti.

16 vël nenusileistų, **1** bet juo to-
liau, juo labiau jis mūsų **2** vi-
soje kunigaikštystėje plisų, **3**
augtų bei didėtų, ir **4** toks, ko-
kį mes turėjome, taipogi **5** mūsų
palikuoniams kartu su visokia
6 laikinąja **7** bei amžinąja ge-
rove perduotas **8** ir išlaikytas
būtų etc. Duota **9** Karaliaučiuje
10 1561 metais **11** kovo 4 dieną.

17 **1** Der Kleine Cate=**2**chifmus

17 **12** Stas Likuts Catechifmus
Tas mažas katekizmas

Doctor Martin Luthers **3** Deutsch vnd Preussifsch /
D. **13** M. L. Mixkai bhe Prūsiškai /
D(aktaro) M(artyno) L(iuterio) vokiškai ir prūsiškai

vor die **4** Pfarherr auff dem Lande / die
praftans Pre=**14**dickerins no — tautan / Stans
dël tų pastorių ant krašto⁴ tiems

Einfeltigen **5** daraus zu vnterweisen⁵ / vnd die
Längiseilingins⁶ — prei **15** Powaidint / bhe ſtan
lengvamaniam (prie) parodyti bei tą

⁴ no tautan „ant krašto“, t. y. „krašte“, čia — „kaimuose“.

⁵ vnterweisen reiškia ne tiek „parodyti“ (→ pr. *powaidint* „t. p.“), kiek „(jiems) nurodyti, (juos) pamokyti“.

⁶ *Längiseilingins* (acc. pl.) yra „lengvajausmis“ = „negiliai galvojantis žmogus“ = „lengvamanis“ = „patiklus, neišlavintas, prastuolis“, plg. p. 187, išn. 508.

Jugent 6 darinn zu ūben / damit jie erlernen⁷ 7
 Maldūnin⁸ enſteſmu prei 16 iaukint / kai ſtai iſmukint
 jaunimā tame (prie) pratinti, kad jie išmokinti
 mōgen / was jhnen nūtzlich iſt 8 zu jhrer
 maſſi / ka tennēi = 17mons enterpon⁹ aſt / prei tenneifon 18
 gāli¹⁰, kas jiems naudinga yra prie jū

Seligkeyt.

Deiwūtiſkan.

palaimos.

9 Darneben das Trew¹¹ vnd Tauff = 10būchlein /
 19 Preiſteſmu ſtas¹² Lūbi bhe Crixtiſnālaiſkas /
 Prie to ta sutuoktuvia ir krikštijimo knyga,
 wie ſolches in der Kirchenordnung 11 jetzund im
 20 kāigi ſtas ſubs en ſteſmu kirkis teikūſnan / tēnti 21 en
 kaip ta pati tame bažnyčios potvarkyje dabar
 Land zu Preuſſen gehalten wirdt¹³.
 Prūſiſkan tautan laikūts wīrſt.
 prūsiškame krašte laikyta tampa.

22 Anno M. D. LXI.

18 [Tuščias puslapis]

19 1 Dem Durchleuch = 2tigiſ-
 ten Hochgebornen Fūrſten 3
 vnnd HERRN / Herrn Albrech-
 ten dem 4 Eltern Marggraffen

19 1 Šviesiausiam 2 kilminga-
 jam kunigaikščiui 3 ir viešpa-
 čiui, viešpačiui Albrechtui, 4
 vyresniajam markgrafui Bran-

⁷ Vok. *erlernen* „išsimokinti, išmokti; išmokinti (lehren)“ čia reiškia ne „išmokinti“ (→ pr. *is-mukint* „t. p.“ inf.), o „išsimokinti, išmokti“.

⁸ *Maldūnin* (acc. sg.), matyt, reiškė tą patį, ką ir vok. *Jugent*, t. y. „jaunystė; jaunimā“. Žr. III 97₁.

⁹ *enterpon* = *enterpan* „naudinga“ < „į naudą“ (ar „naudoje“): *en* „į“ + *terpan* „naudą“ (acc. sg. fem.), žr. p. 141, išn. 231.

¹⁰ T. y.: galėtų.

¹¹ *Trew* = (K).

¹² *ſtas* yra aiškiai užspausdintas ant *das*; K turi *das*.

¹³ *gehalten wirdt* – „laikoma yra“.

zu Brandenburg / inn **5** Preußen / zu Stettin / inn Pomern / der **6** Cassuben vnnnd Wenden Hertzog / **7** Burggraß zu Nûrnberg / vnnnd **8** Fürst zu Rûgen / meinem **9** genedigsten Herrn.

10 DVrchleuchtigster Hoch=**11**geborner Fürst / Genedigster Herr / E. F. D. seind meine **13** vnderthenige vnd gehorsamschul=**14**dige dienst / jeder zeit vrbûtig zuuor / **15** Neben wûndschung glûckseliger **16** vnd friedlicher Regierung / in lang=**17**wiriger gesuntheit vnd leben / nach [**18** A ij Gottes] **20** **1** Gottes vâtterlichem willen vnd **2** wolgefallen / Amen. Genedigster **3** Fürst vnd Herr / Sanct Paulus **4** vermanet seine Collosser / Darne=**5**ben auch sonst alle Cbristgleubige¹⁴ **6** Menschen / das sie das Wort Got=**7**tes reichlich vnter jhnen sollen wo=**8**nen lassen / inn aller Weißheit sich **9** selber darinn vnter einander zu le=**10**ren vnd zuuermanen / Col. 3.

11 Dieweil dann E. F. D. aus **12** Christlichem vnd Fürstlichem ge=**13**mût / darinnen dieselbe / dem Gôtli=**14**chen vnnnd allein seligmachenden **15** Wort / sonderlich zugethan / vnnnd **16**

denburge, **5** Prūsuoße, Štetine, Pomeranijoje, **6** Kašubų ir Vėndų hercogui, **7** burggrafui Niurnberge ir **8** kunigaikščiui Riugene, mano **9** maloningiausiam viešpačiui.

10 Šviesiausias kilmingasis **11** kunigaikšti, maloningiausias **12** viešpatie, Jūsų kunigaikštiškajai prakilnybei mano **13** nuolanki bei paklusni **14** tarnyba kiekvienu metu pirmiausia tebūnie skiriamà **15** drauge su linkėjimais laimingai **16** ir taikingai valdyti patvarioje **17** sveikatoje ir gyventi pagal **1** dievo tėvišką valią bei **2** palankumą. Amen. Maloningiausias **3** kunigaikšti ir viešpatie, šventasis Petras **4** ragina savo kolosiečius, kartu **5** ir visus Kristumi tikinčius **6** žmones, kad dievo žodis **7** jų tarpe plačiai įsigalėtų, **8** su geru išmanymu **9** patys vienas kitą to mokintų **10** bei skatintų.

11 Jūsų kunigaikštiškoji prakilnybė, iš **12** krikščioniško ir kunigaikštiško nusistatymo **13** čia tuo atžvilgiu dieviškąjį **14** ir vieninteliai palaimingu darantį **15** žodį ypač remdama, **16** krikščioniškai nuolat siekia to, **17** kaip savo vargšams valdiniam

¹⁴ Christgleubige.

Christlich stettigs dahin trachten / 17 wie jren Armen vnderthanen (da=18rundter dann mancherley Sprachen [19 erfunden] 21 1 erfunden¹⁵ werden) fürnemlich da=2mit gedienet würde / vnd das an ei=3nem jedern orth / nach des Landes 4 gelegenheit / Gottes wort Rein / 5 Lauter vnd Klar / inn mancherley 6 Sprachen reichlich Gepredigt wer=7de / vñ darauff auch nicht geringen 8 kosten gewendet / damit solche Spra=9chen / nicht allein durch geschickte 10 Prediger vnd Dolmetschen jnen 11 vortragē / sondern solche Sprachen 12 auch inn öffentlichen Druck zuuer=13fertigen / sich genediglich befließiget 14 Wie mir dann als der geringsten 15 Kirchendiener einem / von E. F. 16 D. auffgelegt vnd befolhen worden 17 den Kleinen Catechismum Luthe=18ri / inn die Preussische Sprachen zu=19uertieren / vnd in Druck verferti=[20 A iij gen]1gen lassen / Welchs ich dann in al=2ler vnderthenigkeit zuuolziehen vn=3terstanden / Also das ich auff die ei=4ne Columna das Deutsch / auff 5 die ander das Preussisch gegē über6setzen lassen / Damit also die Ju=7gent / eine

¹⁵ erfunden.

21 (jū tarpe 18 įvairių kalbų 1 rañdama) labiausiai šiuo atveju 2 pasitarnauti, kad 3 kiekvienoje vietoje, atsižvelgiant į krašto 4 padėtį, dievo žodis teisingai, 5 dorai ir aiškiai įvairiomis 6 kalbomis plačiai būtų skelbiamas. 7 Ir čia nemaža 8 lėšų išleido, kad tomis kalbomis 9 ne vien įgudę 10 pamokslininkai ir vertėjai aniems 11 sakytų, bet, kad tokiomis kalbomis 12 taipogi ir viešų spaudinių būtų parengta, 13 maloningai pasirūpino. 14 Šitaip man, iš menkiausiųjų 15 bažnyčios tarnų vienam, jūsų kunigaikštiškosios 16 prakilnybės yra paskirta ir pàliepta 17 mažąjį Liuterio katekizmą 18 į prūsų kalbą išversti 19 ir spaudai paruošti. 1 Šitai aš su visu 2 nuolankumu apsiėmęs atlikau, 3 ir taip vieną 4 skiltį vokiškai, o kitoje 5 prūsiškąjį vertimą 6 pateikiau, kad iš to jaunimas 7 nors trumpai galėtų pasimokyti, 8 kaip jam dievo žodyje lavintis. 9 Taipogi turiu neabejotinos vilties, 10 kad dievas su malone 11 savo šventosios dvasios šiuo 12 menku darbu

kurtze instruction haben **8** möge / sich im wort Gottes zu üben / **9** Bin auch in vngezweiffelter hoff=**10**nung / Gott werde mit der genaden **11** seines heiligen Geiſtes / durch ſolche **12** geringe arbeit / auch dieſen luſt vnd **13** liebe inn meinem Vatterland / bey **14** vielen Gottfürchtigen leuthen erre**15**gen / damit ſie jhre Kinder alſo viel **16** fleißiger zur Schul werden halten **17** ſintemal ſie jetzundt hören vnd er=**18** faren / wie jhr angeborne ſprachen / **19** jetzt auch inn **23** Druck verfertigt / [**20** vnd] **1** vnd jhnen verſtendiglich fürgetra=**2**gen mag werden / welchs doch vor=**3**mals nicht alſo vnter jhnen erhört **4** worden iſt.

5 Will auch darüber mich ar=**6**men Kirchendiener in E. F. D. **7** Patrocinium vnd Genedigen **8** Schutz inn aller vnderthenigkeyt **9** ergeben haben / Demütigſt bitten=**10**de / E. F. D. wolten jhr ſolchen **11** meinen geringen dienſt / inn Gena=**12**den gefallen laſſen / mit erbietung / **13** wo ich / Erſtlich Gott dem Allme=**14**chtigen zu Ehren / vnd Nachmals **15** E. F. D. ſambt meinem lieben **16** Vatterland / inn der gleichen arbeit **17** weiter dienen mag / darinn auffſ

ir tokį norą bei **13** meilę mano tėvynėje **14** daugeliui dievobaimingų žmonių sukels, **15** kad jie savo vaikus **16** stropiai leistų į mokyklą. **17** Jie nuo šiol jau girdi ir patiria, **18** kad jų gimtąja kalba **19** dabar taipogi jau yra iš-

23 spausdinta, **1** ir dėl to jiems suprantamai aiškinama **2** gali būti; bet anksčiau apie tai **3** jų tarpe girdėta **4** nėra buvę.

5 Taipogi noriu aš, vargšas **6** bažnyčios tarnas, Jūsų kunigaikščiškiosios prakilnybės **7** globai bei maloningai **8** apsaugai su visu nuolankumu **9** atsiduoti. Labai nusižeminusiai maldaudamas, **10** kad Jūsų kunigaikštiškoji prakilnybė tokį **11** mano menką patarnavimą maloningai **12** su pasitenkinimu priimtumėte, kartu siūlausi, **13** jog ten, kur aš pirmiausia dievo visagalio **14** garbei ir po to **15** Jūsų kunigaikštiškajai prakilnybei bei kartu mano mielajai **16** tėvynei tais pačiais darbais **17** galiu pa-

18 gehorſamſchuldigſt wil gebrauchen 19 laſſen. [19 Thue]

24 1 Thue letzlich E. F. D. Got 2 den Allmechtigen in ſeinen genedi=3gen Schutz trewlichen befehlen / 4 Geſchrieben zu Kōnigſperg 5 in der wonung Johann 6 Daubmans / den 7 4. Marti / 8 1561.

9 E. F. D. 10 Vndertheniger vnd 11 gehorſamſchuldiger 12 Abel Will Pfar=13herr zu Bobeten.

25 1 Damit aber der le=2ſer / ſolche ſprach nach jrer Natūr=3lichen art verſtendiglich leſen kōn=4ne: vnd es die zuhōrer auch verſte=5hen / iſt dieſes fleißig zu mercken / 6 das die Fünff Vocale gemeinig=7lich durch eine lange Pronunciati=8on außgeſprochen werden / Derwe=9gen ſolche buchſtaben jhre ſondere 10 zeychen haben müſſen / Wo nun die 11 ſe nachfolgende verzeychnus / an ei=12nem ſolchen buchſtaben im wort er=13funden / muß derſelbige mit 14 ſeinem gewöhnlichen 15 accent Pronuncijrt 16 werden. 17 ā ē ī ō ū ij [18 B Die]

26	1 Die	Zehen	Gebot 2	Wie	ſie	ein
27	1 Stai	Deſſimton	2 Pallaipſai ¹⁶	kāigi	ſtans	ains 3
	Tie	deſimtis	paliepiμ,	kaip	juos	vienas

sitarnauti, 18 paklusniausiai norėčiau būti panaudojamas.

24 1 Tegu pagaliau Jūsų kunigaikštiškoji prakilnybė dievo 2 visagalio maloningąja 3 apsauga garbingai pasitiki. 4 Parašyta Karaliaučiuje, 5 namuose Johano 6 Daubmano, 7 kovo 4 dieną 8 1561.

9 Jūsų kunigaikštiškajai prakilnybei 10 nuolankus ir 11 paklusnus 12 Abelis Vilis, pastorius 13 Pabečiuose.

25 1 Kad skaitytojas 2 tokia kalba pagal jos tikrąją 3 prigimtį galėtų suprantamai skaityti 4 ir tai klausytojai taipogi suprastų, 5 reikia atidžiai įsidėmėti, 6 kad penkios balsės visur 7 su pailginimu 8 yra ištariamoms. Todėl 9 tokios raidės savo atskirus 10 ženklus privalo turėti. Ten, kur šitie 11 pridėti pažymėjimai prie 12 tokios raidės yra žodyje randami, 13 tokia raidė turi su 14 jos įprastu 15 akcentu ištariama 16 būti. 17 ā ē ī ō ū ij

¹⁶ Žr. p. 106, išn. 18.

Haußuater	seinem	ge=3jinde	einfeltiglich
Butti Täws /	šwaiāšmu	sei=4mīnan	—————
buto tēvas	sawai	šeimynai	
fürhalten	solle.		
preigērbt ¹⁷	turri.		
(prie)kalbēti	tūri.		
4 Das	Erſte	Gebot.	5 Jch bin der HERR dein Gott /
5 Stas	Pirmois	Pallaips ¹⁸ .	6 — — — — —
Tas	pirmasis	paliepimas.	
du 6	ſolt nicht	andere Götter	neben mir haben. 7 Was
Tou	niturri	kittans Deiwans	pagār 7 mien turrīwei. 8 Ka
Tu	neturī	kitus dievus	pagret manęš turēti. Kas
ist das? ———	Antwort.	8 Wir ſollen	GOTT den HERREN
aft ſta billiton?	Ettrais.	9 Mes	turrimai Deiwan ſtan Rikijan
yra tai bylota?	Atsakyk.	Mes	turime dievą tą viešpatį
vber	9 alle	ding	förchten vnd liebhaben ¹⁹ / vnd
kirſcha	10 wiſſan	powijſtin ²⁰	biātwei bhe mijlan turīt / bhe
virš	viso	dalyko	bijoti ir mielą turēti bei

¹⁷ Žr. p. 164, išn. 356.

¹⁸ *Pallaips* = **palaips* „paliepimas, įsakymas“ < **palaipsas* (nom. sg. masc.) yra iš „pageidavimas, geidimas, panorėjimas“, iš čia – pr. *pallapse* „pageidauja, geidžia“ (III 99; *pallaipsitwei* „pageidauti, geisti“ III 35; ir kt.) < **palaipsē* < **palaipsēja* „t. p.“, plg. lie. (*bādas* → *bad-ėja* „badauja“ [o dėl šio *bad-āju* plg. patį (**pageida* → *pageid-auja*]). Pr. **palaipsas* „pageidavimas; paliepimas“ (čia *-lai-* gal fonetiškai iš **lei-*) darybiškai [plg. lie. *gařsas* „girdėjimas; garsas“ < **gard-* (: *gerd-*, *gird-*) + *-sa-*] suponuoja pr. **(pa)laip-* resp. **leip-* „geisti, norėti“ = lie. *liēp-ti* „liepti“ (< „geisti, norėti“, plg. lie. *noras* „...liepimas“ LKŽ VIII, p. 858). Iš pr. **laip-* resp. **leip-* „geisti, norėti“ yra padarytas kauzatyvas pr. *laip-inna* „liepė“ (III 105; žr. dar p. 165, išn. 358) resp. (inf.) **laipintvei* „liepti“ < „daryti, kad norėtų“, kuris, veikiamas denominaliųjų kauzatyvų (plg. lie. *šlovinti* „daryti šlovę“), lengvai galėjo reikšti ir „daryti norą, pageidavimą“ = „pageidauti“; iš čia yra ir pr. *en-laip-inne* (III 99₁₀), reiškęs „(i)geidauja, pageidauja“ (žr. p. 193, išn. 554).

¹⁹ *liebhaben* „mylėti“ į prūsų kalbą išverstas jo sudedamosiomis dalimis (kalkė) – *mijlan turīt* „mielą (ar mielai?) turėti“

²⁰ Žr. p. 182, išn. 464.

		—	Fluchen /	Schweren /	
nideiwiſkan	gunnimai ²⁵ /	ni	wertem ³ mai ²⁶ /	klantemmai ²⁶ /	bebinnimai /
bedievystę	ne varome ²⁷ ,	ne-	keikiamė ²⁸ ,	prisiekiamė ²⁹ ,	pašiepiamė ³⁰ ,
Zeubern /			Liegen 3 oder	—	triegen /
waidleimai /	adder 4	mēntimai	bhe	paikemmai /	
žyniaujamė ³¹	arba	meluojamė ³²	bei	apgauname ³³ ,	
Sondern	den ſelben	inn allen	nōthen 4	Anruffen /	Beten /
Schlāit	ſtanſubban	en = 5	wiſſai	nautėi	enwackėimai ³⁴ /
bet	tą patį ³⁵	visoje	bėdoje	(i)ſaukiamė ³⁶ ,	
		Loben	vnd	dancken.	
Poſinnimai /	girrimai	6	bhe	dinkauimai.	
pripažįstamė ³⁷ ,	giriame ³⁸	ir	dėkojamė ³⁹ .		

²⁵ Žr. p. 174, išn. 412.

²⁶ Įprasta manyti, kad pr. *wertemmai* yra verstas iš vok. *Schweren*, o pr. *klantemmai* — iš vok. *Fluchen*. Šitaip daroma dėl to, kad pr. *klant-* kitais atvejais (*klant-iuns*, *klant-iwuns*) iš tikrųjų reiškia „keikti, fluchen“. Betgi pr. *klant-* galėjo reikšti ne tik „(pra)keikti, fluchen“, bet ir „prisiekti, schwören“ (plg. slavų atitikmenis), plg. pvz. ir tą, kad Liuterio raštuose vok. *Fluch* ir *Schwur* pavartojami sinonimiškai (be to, — lie. *kėiktis* „...; prisiekti“ LKŽ V 487). Pr. *wert-* (*wert-emmai*) galbūt neturėjo sememos „prisiekti, schwören“, o reiškė tik „keikti, koneveikti, plūsti“: šis pr. *wert-* ar tik nėra iš balt. **vert-* „versti(s)“ (pr. *wirst* ir t. t.), t. y. pr. *wert-* semema „keikti, plūsti“ < „versti(s)“, plg. lie. *plūsti* „keikti, koneveikti“ < „versti(s) (vandeniui ir pan.)“.

²⁷ T. y.: nevarytume.

²⁸ T. y.: nekeiktume.

²⁹ T. y.: neprisiektume.

³⁰ T. y.: nepašieptume.

³¹ T. y.: nežyniautume.

³² T. y.: nemeluotume.

³³ T. y.: neapgautume.

³⁴ Pr. (*en*) *wack-* „šaukti“ (: *per-weck-amai* III 29₁₃) < balt. **vak-* resp. **vek-* „t. p.“ — šis žodis rytų baltų kalbose paliko pėdsakų, pvz., toponimuose: lie. *Vök-ė* (upė) < **vāk-ē* „užianti“ < „šaukianti“ (dėl **vāk-* plg. pr. *wūk-awi* < **vāk-*) ← balt. **vak-* resp. **vek-* „šaukti“.

³⁵ T. y.: dievą.

³⁶ T. y.: (i)šauktume.

³⁷ T. y.: pripažintume.

³⁸ T. y.: girtume.

³⁹ T. y.: dėkotume.

5	Das	Dritte	Gebot.	6	Gedenck	—	des
7	Stas	Tirts	Pallaips.	8	—	Tou	turri ſtan
	Tas	trečias	paliepimas.			Tu	turi tą
	Sabbaths	—	—		das du jhn	7	heylygeſt. 8
	—	Lānkinan	Deinan	9	— — —	Swintint.	10 Ka aſt
		ſventinę	dieną			ſvēſti ⁴⁰ .	Kas yra
	das?	Antwort.	9	Wir	jollen	Gott	den Herrn
	ſta billiton?	Ettrais.	11	Mes	turrimai	Deiwan	ſtan Rikijan
	tai bylota?	Atsakyk.		Mes	turime	dievą	ta vieſpaſi
	vber	alle	ding	fōr=10	chten /	vnd	lieben / das wir
	kirſcha	12	wiſſan	powijſtin	biātwei	bhe	milijt kai mes
	virſ	viso	dalyko	bijoti		ir	mylēti, kad mes
	die	Predig /	vnd	ſein ⁴¹	wort	11	nicht verachten /
	ſtan	13	preddikauſnan	bhe	ſwaian	wirdan	ni perweckam = 14
	ta	pamokslą	bei	savą	žodį	ne-	apſaukiame ⁴² ,
	Sondern	daſſelbig	heylic	halten /	12	gern	hōren vnd
	ſchlāit ⁴³	ſtanſubban	Swintan	lāikumai /	reide	15	klaufēmai / bhe
	bet	ta patį	ſventą	laikome ⁴⁴ ,	noriai	klausome ⁴⁵	ir
	fleiſſig	lernen ⁴⁶ .					
	—	mukinnimai.					
		mokiname ⁴⁷ .					
13	Das	Vierdte	Gebot.	14	Du	ſolt	dein Vater /
16	Stas	Kettwirts	Pallaips.	17	Tou	turri	twaian Tāwan
	Tas	ketvirtas	paliepimas.		Tu	turi	tavą tėvą

⁴⁰ Žr. p. 69, išn. 11.

⁴¹ *sein* čia reiškia ne „savą“ (→ *swaian* „t. p.“), o „jo“.

⁴² T. y.: neapšauktume.

⁴³ Žr. p. 177, išn. 433.

⁴⁴ T. y.: laikytume.

⁴⁵ T. y.: klausytume.

⁴⁶ Plg. p. 101, išn. 7.

⁴⁷ T. y.: mokintume.

vnd dein Mutter **15** ehren / auff das — — — du
 bhe — Mütien **18** smünint⁴⁸ — kai tebbe labban ēit bhe —
 bei motina šlovinti, kad tau gerai eina⁴⁹ ir

lange lebešt im land / das **16** dir der Herr dein Gott geben
 ilgi giwaffi **19** nošemien. — — — — —
 ilgai gyveni⁵⁰ ant žemės.

wird. **17** Was ist das? Antwort. [**18** wiſſan]

— **20** Ka aſt ſta billiton? Ettrais. [**21** B iij wir]

Kas yra tai bylota? Atsakyk.

30 **1** Wir ſollen Gott den Herren vber alle ding

31 **1** Mes turrimai Deiwan ſtan Rikijan / kirſcha **2** wiſſan powiſſtin /
 Mes turime dievą tą vieſpatį virš viso dalyko

fôr=2chten vnd lieben / das wir vmb ſeinen willen vnſere **3**
 biätwei bhe milijt / kai mes tennēi=3ſon paggan / noūſons /
 bijoti ir mylēti, kad mes jo dėlei mūsus

Eltern vnd Herren nicht verachten noch erzürnen /
 Vraiſins⁵¹ bhe Rikijans / ni **4** perweckammai neggi ernertimai /
 gimdytojus ir vieſpačius ne- apšaukiame⁵² nei nirtiname⁵³,

Sondern ſie in Ehren halten / vnd jhn dienen /
 Schlait ſtans en **5** smünin läikumai / bhe ſtēimans ſchlūſimai /
 bet tuos šlovėje laikome⁵⁴ ir jiems tarnaujame⁵⁵

⁴⁸ Žr. p. 189, išn. 522.

⁴⁹ T. y.: eitų.

⁵⁰ T. y.: gyventum.

⁵¹ Vok. *Eltern* (acc. pl.) „tėvai, gimdytojai“, kuris ir etimologiškai susijęs su vok. *älter* „senesnis“, prūsiškai verčiamas žodžiu *vraisins* (= *uraisins* grad. comp., žr. p. 145, išn. 249), iš tikrųjų reiškiančiu „senesnius“ (acc. pl.). Šiuo atveju ne visai aišku (kitais atvejais aiškiau, žr. toliau), ar čia turime „gimdytojus, tėvus“, ar „senesnius“ („vyresnius“).

⁵² T. y.: neapšauktume.

⁵³ T. y.: nirtintume.

⁵⁴ T. y.: laikytume.

⁵⁵ T. y.: tarnautume.

gehoršam sein / vnd alle lieb vnd trew erzeygen⁵⁶.
 poklu=6šmai / — — — mijlan bhe teišingi laikumai.
 paklusnūs, mielai bei pagarbiai laikome⁵⁷.

6 Das Fünffte Gebot / 7 Du solt nicht Töden. 8
 7 Stas Piēncts Pallaipts. 8 Tou niturri gallintwei. 9
 Tas penktas paliepimas. Tu neturi žudyti.

Was ist das? ——— Antwort. 9 Wir sollen GOTT den
 Ka ast sta billiton? Ettrais. 10 Mes turrimai Deivan stan
 Kas yra tai bylota? Atsakyk. Mes turime dievą tą

HERREN 10 vber alle ding fürchten vnd lieben / das
 Rikijan kiršcha 11 wiſſan powiſtjin biātwei bhe milijt/ kai
 viešpatį virš viso dalyko bijoti ir mylėti, kad

wir 11 vmb ſeinen willen vnſerm Nechſten an ſeinem⁵⁸
 mes tennēi = 12ſon paggan / nouſeſmu Tawiſchen / en ſwaiſmu
 mes jo délei mūsam artimam savame

12 leib keinen ſchaden / noch leide thun / Sondern
 13 kermnen / ni ainan ſchkūdan bhe wargan⁵⁹ ſeggē/14mai ſchlāits
 kūne nē vieną žalą bei skausmą darome⁶⁰, bet

jhm 13 helffen vnd fördern / in allen leibs
 ſteſmu galbimai bhe brewinnimai / en 15 wiſſans kermeniškans
 jam gelbime⁶¹ bei padedame⁶² visose kūniškose

nóthen.

nautins.

bédose.

⁵⁶ *lieb vnd trew erzeygen* reiškia ne „mielai bei pagarbiai laikome“ (→ pr. *mijlan bhe teisingi laikumai* „t. p.“), o „meilę ir pasitikėjimą rodome“.

⁵⁷ T. y.: laikytume.

⁵⁸ Čia *seinem* reiškia „jo“ (taigi prūsiškas vertimas netikslus).

⁵⁹ Žr. p. 121, išn. 115.

⁶⁰ T. y.: nedarytume.

⁶¹ T. y.: gelbėtume.

⁶² T. y.: padėtume.

14 Das Sechste Gebot. 15 Du solt nicht
 16 Stas Vſchts Pallaips. 17 Tou niturri
 Tas šeštas paliepimas. Tu neturi

Ehebrechen. 16 Was iſt das? ——— Antwort. 17 Wir ſollen
 Sallūbanlimtwei. 18 Ka aſt ſta billicon⁶³? Ettrais. 19 Mes turrimai
 santuoką laužyti. Kas yra tai bylota? Atsakyk. Mes turime

GOTT den HERREN vber 18 alle ding fürchten vnd
 Deiwan ſtan Rikijan / kirſcha 20 wiſſan powiſſtin biātwei bhe
 dievą tą viešpatį virš viso dalyko bijoti ir
 32 lieben / das wir vmb ſeinen [19 Mes] 1 willen / keuſch vnd
 33 milijt / kai mes tennēi = [21 willen] 1 ſon paggan / ſkiſtai bhe
 mylėti, kad mes jo dėlei skaisčiai bei

züchtig leben / inn wortten / wer = 2 cken / vnd
 teiſingi⁶⁴ giwammai / en 2 wirdemmans dilans bhe
 pagarbiai gyvename⁶⁵ žodžiuose, darbuose ir

gedancken / vnd ein yeglicher ſein gemahel lieben vnd
 pomijriſnans / bhe erains 3 ſwaian ſallūban milijt bhe
 apgalvojimuose, ir ikvienas savą sutuoktinę mylėti bei

ehren⁶⁶.
 teiſint.
 gerbti.

4 Das Siebende Gebot. 5 Du solt nicht Steelen. 6
 4 Stas Septmas Pallaips. 5 Tou niturri Rānctwei. 6
 Tas sekmas paliepimas. Tu neturi vogti.

⁶³ billiton.

⁶⁴ Ar: teiſingi.

⁶⁵ T. y.: gyventume.

⁶⁶ *lieben* ir *ehren* čia reiškia ne „mylėti“ (→ pr. *milijt* „t. p.“) resp. „gerbti“ (→ pr. *teisint* „t. p.“), o „mylime“ resp. „gerbiamė“ (tokia klaida atsirado galbūt dėl P. Mėgoto kaltės), t. y.: „mylėtume“ resp. „gerbtume“.

Was ist das? ——— Antwort. 7 Wir sollen GOTT den
 Ka aft ſta billiton? Ettrais. 7 Mes turrimai Deivan ſtan
 Kas yra tai bylota? Atsakyk. Mes turime dievą tą

HERREN vber 8 alle ding fürchten vnd lieben / das wir
 Rikijan krſcha⁶⁷ 8 wiſſan powiſtin biätwei bhe milijt / kai mes
 vieſpatį virš viso dalyko bijoti ir mylėti, kad mes
 vmb ſeinen 9 willen / vnſers nechſten Gelt noch
 tennēi=9ſon paggan / noūſon Tawiſchas penningans bhe 10
 jo dėlei mūſų artimo pinigus bei

Gut nicht nemen 10 noch mit falſcher wahr / oder
 labban ni immimai / neggi ſen reddiſku perdāſai / ad=11der
 turtą ne- imame⁶⁸ nei su apgaulinga preke arba

bōſem handel ahn vns 11 bringen⁶⁹ / Sondern jm
 wargafmu kăupiſkan prēmans pidimai / 12 Schläits tennijſmu⁷⁰
 piktu prekiavimu prie mūſų neſame⁷¹, bet jam

ſein⁷² Gut vnd Narung helfen 12 beſſern vnd behüten.
 ſwaiian labban bhe maitāſnan 13 galbimai walnint bhe popeckūt.
 ſavą turtą ir maitinimą gelbime⁷³ gerinti bei paſai.goti.

13 Das Achte Gebot. 14 Du ſolt kein
 14 Stas Afmus Pallaips. 15 Tou niturri
 Tas aſmas paliepimas. Tu neturi

falſche zeugnus geben wi=15der deinen Nechſten. 16 Was
 reddewidikauſnan dātwei 16 prijki twaian tawiſchan. 17 Ka
 apgaulingai liudijimą duoti prieš tą artimą. Kas

⁶⁷ kirſcha.

⁶⁸ T. y.: neimtume.

⁶⁹ Frazė *ahn vns bringen*, pažodžiui išversta į pr. *prēmans pidimai* „prie mūsų nešame“ (t. y.: „... neneštume“), reiškia „į save nešame“ (t. y.: „... neneštume“) = „pasisaviname“ (t. y.: „nepasivintume“); plg. p. 115, išn. 87.

⁷⁰ Turbūt: tennejſmu.

⁷¹ T. y.: neneštume.

⁷² *sein* čia reiškia ne „savą“ (→ pr. *swaiian* „t. p.“), o „jo“.

⁷³ T. y.: gelbėtume.

- ift das? ——— Antwort. 17 Wir sollen GOTT den HERREN
 aft ſta billiton? Ettrais. 18 Mes turrimai Deiwan ſtan Rikijan /
 yra tai bylota? Atsakyk. Mes turime dievą tą viešpatį
 vber 18 alle ding förchten vnnđ lieben das wir vmb
 kirſcha 19 wiſſan powijſtin biätwei bhe milijt / kai mes
 virš viso dalyko bijoti ir mylėti, kad mes
 ſeinen 19 willen vnſeren Nechſten nicht felſchlichen
 tennēi = 20 ſon paggan / nouſon tawiſchan ni reddewingi
 jo dēlei mūſų artimaą apgaulingai
- 34 be = [20 ſon] 1 beliegen⁷⁴ /
 35 — ep = [21C beliegen /]1mēntimai⁷⁵ /
 neapmeluojame⁷⁶,

verrathen / affterreden / oder böſen leūmut 2
 perklantemmai⁷⁷ / perpettas waitiāmai⁷⁸ ad2der wargan girſnan
 išduodame⁷⁹, ſmeižiame⁸⁰ arba piktaą girimą

machen / Sonder ——— jhn entſchuldigen / vnd
 tickinnimai / Schläits turrimai 3 ſtan etwinūt / bhe
 darome⁸¹, bet turime tam dovanoti ir

guts von 3 jm reden vnd alles zum beſten
 labbas eſſe ſteſmu waitiāt / bhe 4 wiſſan prei walnennien
 gero apie jį kalbėti, ir viſa prie geriausio

⁷⁴ liegen (K).

⁷⁵ ep-mēn-t- „apmeluoti“: lie. *pra-man-yti* „išgalvoti tai, ko iš tikrųjų nėra“ ir kt.

⁷⁶ T. y.: neapmeluotume.

⁷⁷ *perklantemmai* „prakeikiame; pasmerkiamo“ čia pateiktas tolimesne savo reikšme – „išduodame“ (tam įprastinis žodis yra *pravilts* „išduotas“, žr. p. 158, išn. 316), kuri atitinka vok. *verrathen* „išduodame“ = „darome nuosprendį kieno pražūčiai, pasmerkimui“. Pr. *perklant-* „... pasmerkti; išduoti“ dėl reikšmės plg., pvz., su (tiesa, jo šakninė reikšmė – kita) lie. *išduoti* „... išduoti (verraten)“, galinčiu reikšti ir „pasmerkti“ (LKŽ II^a s. v. *išduoti* 5).

⁷⁸ *affterreden* „šmeižiame“ = „už (užpakaly) kalbame“ išverstas į pr. *perpettas waitiāmai* „šmeižiame“ = „per pečius (už pečių) sakome“, plg. lie. *už pečių (už nugaros) kalbėti* = „šmeižti“.

⁷⁹ T. y.: neišduotume.

⁸⁰ T. y.: nešmeižtume.

⁸¹ T. y.: nedarytume.

keren.

wartint.

kreipti.

4 Das Neundte Gebot. 5 Du solt nicht

5 Stas Newints Pallaipts. 6 Tou ni turri

Tas devintas paliepimas. Tu ne- turi

begeren deines nechsten 6 Hauß. 7 Was ist das?

Pallaiptsjtwei⁸² / twaipei ta=7wischas buttan. 8 Ka aft sta

geisti tavo artimo buta. Kas yra tai

— Antwort. 8 Wir jollen GOTT den HERREN vber 9

billiton? Ettrais. 9 Mes turrimai Deiwan stan Rikijan kiršcha 10

bylota? Atsakyk. Mes turime dievą tą viešpatį virš

alle ding fôrchten vnd lieben / das wir vmb seinen 10

wisjan powijstin biätwei bhe milijt / kai mes tennei = 11 jon

viso dalyko bijoti ir mylėti, kad mes jo

willen / vnferm nechsten nicht mit list / nach seinem 11

paggan / noušmu tawischan / ni sen wingrifkan 12 no tennēison

délei mūsam artimam su suktybe ant jo

Erbe / oder Hauße trachten / vnd nicht mit —

weldišnan adder buttan jtallēmai⁸³ bhe 13 sen ainešmuveldinio⁸⁴ arba buto negviešiamės⁸⁵ ir su vienaschein⁸⁶ des 12 Rechtens an uns bringen⁸⁷ / Sondern

šwāigstan jtēiſei tickrōmiškan ēnmans 14 pīdimai / Schlāits

šviesa to teisingumo į mus nešame⁸⁸, bet⁸² Žr. p. 106, išn. 18.⁸³ Dél pr. *no ... stallēmai* „ant ... stovime“ reikšmės „gviešiamės, siekiame“ plg. lie. *nestawetumbim* „nesigvieštume, nesiektume“ (Vilentas Ench. 13₁), be to, rus. *настаивать на* „siekti, gvieštis“.⁸⁴ T. y.: palikimo.⁸⁵ T. y.: ne(si)gvieštume.⁸⁶ *schein* „šviesa“ (→ pr. *swāigstan* „t. p.“) čia pavartotas kita savo reikšme — „regimybė, atrodymas“ (plg. ir lie. dial.: *jam taip šviečia* „jam taip atrodo“) resp. „tariamybė“.⁸⁷ Frazė *an uns bringen*, pažodžiui išversta į pr. *ēnmans pīdimai* „į mus nešame“, reiškia „į save nešame (t. y.: neštume)“ = „pasisaviname (t. y.: pasisavintume)“, t. y.: „nepasisavintume“; plg. p. 113, išn. 69.⁸⁸ Žr. ankstesnę išnašą.

jhm	daffselbige	13 zu	behalten	15 förderlich	vnd
Jtesmu	ſtanſubban	prei	polaikūt	brewingi	bhe
jam	tą patį	(prie)	palaikyti	padedančiai	bei

dienſtlich	ſein ⁸⁹ .
ſchlufingifku	boūton.
patarnaujančiai	būti.

14 Das	Zehende	Gebot.	15 Du	ſolt	nicht
16 Stas	Deſſimts	Pallaips.	17 Tou	niturri	
Tas	deſimtas	paliepimas.	Tu	neturi	

begeren	deines	Nechſten	16 Weib /	Knecht /	Magt /
pallapſitwei	twaiſe	Tawi = 18ſchas	Gannan /	Waikan /	Mėrgan /
geisti	tavo	artimo	moterį,	berną,	mergą,

Viech /	oder	was	17 ſein	iſt.	18 Was	iſt	das?	———
Peckan /	19 adder	ka	tennėiſon	aſt.	20 Ka	aſt	ſta	billiton?
pekų,	arba	kas	jo	yra.	Kas	yra	tai	bylota?

36	Antwort. [19 Mėntimai]	1	Wir	ſollen	GOTT	den	HERREN
37	Ettrais. [21 C ij Wir]	1	Mes	turrimai	Deiwan	ſtan	Rikijan /
	Atsakyk.		Mes	turime	dievą	tą	vieſpatį

vber	2	alle	ding	förchtēn	vnd	lieben /	das	wir	vmb
kirſcha	2	wiſſan	powiſtin	biātwei	bhe	milijt	kai	mes	
virš		viso	dalyko	bijoti	ir	mylėti,	kad	mes	

ſeinen	3	willen /	vnſerm	Nechſten /	ſein ⁹⁰	Weib /	
tennei = 3ſon		paggan	noūſmu	tawiſchan / ni	ſwaiian	gennan	4
jo		dėlei	mūsam	artimam	savą	moterį,	

⁸⁹ *sein* čia reiškia ne „būti“ (→ pr. *boūton* „t. p.“), o „esame“, t. y.: „būtume“. Frazės *förderlich vnd dienstlich sein* reikšmė yra „padedantys bei patarnaujantys esame“, t. y.: „padedantys bei patarnaujantys būtume“ = „padėtume bei patarnautume“. Šios frazės žodžiai *förderlich* (adj. ir adv.) resp. *dienstlich* (adj. ir adv.) į prūsų kalbą išversti ne adjektyviškai, o adverbiskai (klaida!) – *brewingi* „padedančiai“ (adv.) resp. *schlussingisku* „patarnaujančiai“ (adv.).

⁹⁰ *sein* čia reiškia ne „sava“ (→ pr. *swaiian* „t. p.“), o „jo“.

Gefinde / oder 4 Viehe / nicht abspannen / abdringen /
 fejminan adder peckan / aupaickēmai / aufschpāndi = 5mai
 šeimyną arba pekę ne nuviliojame⁹¹, paveržiamė⁹²

oder abwendig 5 machen⁹³ / Sondern bey den selben
 adder enwertinnewingi teckinnimai / Schläits 6 — ſtanſjubans
 arba nuverčiančiai darome⁹⁴, bet tuos pačius

anhalten / das ſie 6 bleiben / vnd thun was ſie ſchuldig
 enlaikūmai / kai tennei polijnku bhe 7 ſegge ka tennei ſkellāntei
 (i)laikome⁹⁵, kad ſie palieka⁹⁶ ir daro⁹⁷, ką ſie ſkolingi

ſind.

aſt.

yra.

7 Was ſagt nun Gott von die = 8 ſen Gebotten
 8 Ka billā tēnti Deivs eſſe wiſ = 9 ſans ſchins Pallaipſans?
 Ką byloja dabar dievas apie visus ſiuos paliepimus?

allen. 9 Antwort. 10 Er ſagt Alſo. 11 Jch der HERR dein
 10 Ettrais. 11 Tāns billā titet. 12 As ſtas Rikijs twais
 Atsakyk. Jis byloja ſitaip. Aš, tas vieſpats tavas

Gott bin ein 12 eiuertiger Gott / der vber die /
 Deivs / aſmau 13 ains Stūrintickrōms Deivs / kas noſtans 14
 dievas, esu vienas rūščiai teisus dievas, kuris ant tų,

⁹¹ T. y.: nenuviliotume.

⁹² T. y.: nepaveržtume.

⁹³ Vok. *abwendig machen*, pažodžiui išverstas į pr. *enwertinnewingi teckinnimai* „nuverčiančiai darome“, reiškia „nuverčiame (šalin)“ = „nukreipiame (šalin)“, t. y.: „nenukreiptume (šalin, į šoną)“.

⁹⁴ T. y.: nedarytume.

⁹⁵ T. y.: (i)laikytume.

⁹⁶ T. y.: paliktų.

⁹⁷ T. y.: darytų.

jo mich haſſen / **13** die ſünde der Väter heimsucht
 quoi mien dergē⁹⁸ ſtans grikans ſteiſei tāwans **15** kāimaluke/⁹⁹
 kurie mane neapkenčia, tas nuodėmes tų tėvų atlanko
 an den Kin=**14**dern bis ins Dritte vnd Vierde gelied.
 ėnſtėimans malnijkans / ergi en **16** tirtin bhe ketwirtin ſtreipſtan /
 tuose vaikuose ik į trečią ir ketvirtą kartą¹⁰⁰,
 Aber **15** denen jo mich lieben / vnd meine Gebot
 Adder ſtėi=**17**mans quai mien milė / bhe maians pallaip=**18**ſans
 o tiems, kurie mane myli ir manus paliepimus
 hal=**16**ten / thue ich wol in tauſent Gelied. **17**
 lāiku / ſegge as labban en tūſimtons **19** ſtreipſtoos¹⁰¹. **20**
 laiko, darau aſ gėra į tūkstančius kartų¹⁰².

38 Was iſt das? **18** Antwort. [**19** Mes] **1** GOTT

39 Ka aſt ſta billiton? Ettrais. [**21** C iij Gott] **1** Deivs
 Kas yra tai bylota? Atsakyk. Dievas

drowet zu ſtraffen alle die dieſe Ge=**2**bot
 trinie prei ſñndintwi¹⁰³ wiſſans quai **2**ſchins pallaipſans
 grūmoja (prie) bausti visus, kurie ſiuos paliepimus
 vbertretten / Darumb ſollen wir vns förchten¹⁰⁴ / **3**
 ertreppa / Steſſe paggan turri=**3**mai mes noūmas¹⁰⁵ biātwi
 peržengia. To dėlei turime mes mums bijoti
 fūr ſeinem zorn / vnd nicht wider ſolche Gebot
 per tennėiſon nertien bhe **4** ni pīki ſtawīdans pallaipſans
 per jo nartą ir prieš tokius paliepimus

⁹⁸ Pr. *derg-* „teršti, bjauroti; nuodyti; neapkęsti“ (žr. III 103₁₈, 115₉).

⁹⁹ *kāimaluke* „at-, aplanko“ (3 sg. praes.) iš tikrųjų reiškia „kiemo ieško“ (dėl *luka* „ieško“ žr. p. 172, išn. 397) ir yra vok. *heimsuchen* „at-, aplankyti“, t. y. „namų resp. gyvenamos vietos ieškoti“, kalkė (jai atsirasti šioks toks pamatas, rodos, buvo ir pačioje prūsų kalboje).

¹⁰⁰ Lie. *kartā* „generacija“.

¹⁰¹ Turbūt taisyтина į: ſtreipſtons.

¹⁰² Žr. p. 118, išn. 100.

¹⁰³ ſñndintwei.

¹⁰⁴ *vns förchten* reiškia ne „mums bijoti“ (→ pr. *noūmans biātwei* „t. p.“), o „bijoti, baimintis“.

¹⁰⁵ Žr. ankstesnę išnašą.

thun. 4 Er verheyft aber Gnade vnnd alles
 feggīt. 5 Tāns preigerdawi¹⁰⁶ adder / etnijftin bhe wiſſjan 6
 nedaryti. Jis prižada tačiau malone bei viſa
 Guts / al=5len die ſolche Gebot halten.
 labban / wiſſeimans Quai ſtawīdans pallaipfans 7 lāiku /
 gēra viſiems, kurie tokius paliepimus laiko.
 Darumb ſollen wir jhn 6 auch lieben vnd ———
 Steſſepaggan turrimai mes ſtan dijgi milijt 8 bhe ſteſmu
 To dēlei turime mes jī taipogi mylėti bei jam
 vertrauen / vnnd gerne thun nach 7 ſeinen
 aufſchaidijt / bhe reide feggītna¹⁰⁷ ten=9neſſei
 paſitikėti ir noriai daryti ant jo
 Geboten.
 pallaipfans.
 paliepių.

8 Der ——— Glaube /
 10 Stas Swints Cri=11ſtiāniſkas Druwis /
 Tas ſventas krikščioniſkas tikėjimas,
 Wie 9 ein Haußuater denſelbigen
 kāigi ains but=12te / tawas ſtanſubban
 kaip vienas buto tėvas tą paį
 ſeinem 10 Gefinde auff das einfelti=11geſt
 ſwaiā=13ſmu ſeimīnan no vckalāng14wingiſkai
 savai ſeimynai (ant) lengviausiai
 fūrhalten¹⁰⁸ ſolle.
 prei lai=15kūt turri.
 (pri)laikyti tūri.

¹⁰⁶ Pr. *preigerdau- „prižadėti“ = prei „prie“ + *gerdau- „sakyti, kalbėti“ plg. su lie. (pri)-žadėti, kilusiu iš „sakyti, kalbėti“. Plg. p. 139, išn. 225.

¹⁰⁷ feggīt na (taigi na čia reikėtų parašyti po vokiškuoju nach).

¹⁰⁸ Vok. fūrhalten, kuris paraidžiui išverstas į pr. prei laikūt „(pri)laikyti“, čia reiškia maždaug „pateikti, išsakyti, iškalbėti“, plg. vok. fūrhalten → pr. preigērbt „(pri)kalbėti“ (III 274; žr. p. 106, išn. 17).

12	Der	Erſte	Artickel /	13	Von der Schöpfpfung.	14	Jch			
16	Stas	Pirmonnis	Dellijks	17	eſſeſtan	Teikūſnā ¹⁰⁹ .	18	As		
	Ta	pirmoji	dalis.		Apie	tą kūrimą.		Aš		
	Gleube	an	Gott	den	Vater /	All=15	mechtigen			
	druwē	en	Deiwan /	—	Tāwan	Wiſſe=19	muſjingin	kas aſt		
	tikiu	į	dievą,	tėvą	visagalį,			kuris yra		
40	Schöpfffer	Himels	vnnđ	der	16	Erden.	[17	Deiws]	1	Was iſt
41	teikūuns /	Dangon	bhe	20	ſemmien.	[21	Was]	1	Ka	aſt
	kūręs	dangų	ir		žemę.				Kas	yra
	das?	Antwort.	2	Jch	gleube /	das	mich	Gott	geſchafften	
	ſta	billiton?	—	2	As	druwē /	kai	mien	Deiws	Teikūnus ¹¹⁰
	tai	bylota?		Aš	tikiu,	kad	mane	dievas	kūręs	
	hatt /	3	ſampt	allen	Creaturen /	Mir	Leyb	vnd		
	aſt /	ſen	3	wiſſans	pėrgimmans /	mennei	kėrmenan	bhe		
	yra	su	visais	sutvėrimais,	man	kūną	ir			
	Seel /	Augen	4	Ohren /	vnd	alle	Glieder /			
	Dūſin	4	ackins /	āuſins /	bhe	wiſſans	ſtreiſtans /			
	sielą,	akis,	ausis	bei	visus	ſanarius,				
	Vernunfft		vnd	alle	Sinn	5	gegeben	hatt /		vnd
	Jſſpreſſen=	5	nien ¹¹¹ /	bhe	wiſſans	ſeilins	dāuns	aſt /		bhe
	protą		bei	visus	jauſmus	davęs		yra		ir
	noch	erhelt.	Dazu	Kleider	vnd	6	Schuch /	Eſſen ¹¹²	vnnđ	
	dabber	Jſlāi=	6	ka /	Prėiſtan	rūkans /	bhe	kurpins	iſt	bhe
	dar	iſlaiko,	prie	to	rūbus	ir	kurpes,	valgyti	bei	

¹⁰⁹ Teikūſnan.¹¹⁰ Teikūuns.¹¹¹ *Jsspressennien* „supratimas, protas“ – priesagos vedinys iš pr. **iz-pret-*: lie. *prāt-o* resp. *prāst i* (la. *prast*): lie. *prūt-as* (la. *prāt-s*, žr. p. 131, išn. 169) ir kt.¹¹² *Essen* čia reiškia ne „valgyti“ (→ pr. *išt* „t. p.“), o „valgi, valgymą“.

Trincken¹¹³ / Haus vnd Hoff / 7 Weyb vnd Kind /
 pūton / but=7tan bhe burwalkan / Gannan bhe Malnijkans /8
 gerti, butą ir ūki, moterį ir vaikus,

Acker vnd Viehe / vnd alle Güter / 8 mit aller
 Laukan / — Pecku / bhe wiſſans labbans / ſen wiſſan 9
 lauką, peku ir visus turtus su visą

Notturfft vnd Narung diß Leibes vnd 9 Lebens /
 preweriſngiſkan¹¹⁴ bhe maitāſnan ſchiēiſe kermenes 10 bhe giwas /
 reikme ir maitinimu ſio kūno bei gyvenimo

Reychlich vnd Tāglich verſorget / vnd für 10 allem
 Laimiſkai bhe deineniſkai perſurgau / 11 bhe prijki wiſſan
 turtiſgai ir kaſdieniſkai aprūpina, ir prieſ visą

Vbel behütet vnd bewaret. Vnd das alles 11 aus
 wargan¹¹⁵ pokūnti bhe popeckuwi / 12 bhe ſtan wiſſan is
 blogi paſergi bei paſaugo, — ir tai viſa iſ

lauter Vatterlicher / Göttlicher Güte vnd 12
 kalſiwingiſkan¹¹⁶ / Tawiſkan / Dei=13wūtiſkan labbiſkan bhe
 skambaus tėviško dieviško gerumo ir

Barmhertzigkeit / ohn all mein Verdienſt / vnd 13
 etniſtin Schlait wiſſan mai14an perſchlūſiſnan bhe
 gaileſtingumo be viſo mano užtarnavimo ir

Wirdigkeit. Deß alles ich jhm zu dancken14
 wertingiſkan / perkawīdan 15 wiſſan¹¹⁷ as ſtēiſmu preidīnkaut /
 vertingumo; per koki viſa aſ jam (prie)dėkoti

¹¹³ *Trincken* čia reiškia ne „gerti“ (→ pr. *pūton* „t. p.“), o „gėrimą“.

¹¹⁴ Plg. p. 133, išn. 184.

¹¹⁵ Pr. *wargan* „blogi“ (acc. sg.) yra neutr. ir santykiuoja su pr. *wargs* „piktas, blogas“ (adj.) panašiai, kaip, pvz., lie. subst. *lābas* „turtas“ (iš neutr.!) su lie. adj. *lābas* „geras“.

¹¹⁶ *lauter* „grynas, doras“ iš asociacijos su vok. *laut* „garsus, skambus“ klaidingai išverstas žodžiu pr. *kalsiwingiskan* „skambus“.

¹¹⁷ *perkawīdan wissan* dėl to, kad čia yra neutr. (acc. sg.) forma, galėtume versti „per šitai viſa“.

Plg. p. 77, išn. 60.

vnd zu loben / vnd darfür zu dienen vnd 15
 bhe prei girtwei / bhe 16 pārſtan preiſchlūſitwei / bhe
 ir (prie) girti bei per tą (prie)tarnauti ir

gehorsam zu fein ſchuldig bin / 16 Das iſt gewißlich 17
 pokluſman¹¹⁸ — boūt ſchkel=17lānts¹¹⁹ aſmai / ſta aſt perarwiſku
 pakluſniai būti ſkolingas eſu. Tai yra iš tikro

war.

arwi.

tikra.

18 Der Ander Artickel / 19 Von der Erlöſung.

18 Stas Antars Dellijcks 19 Eſſeſtan Jſran=20ckifnan.

Ta antra dalis. Apie tą išgelbėjimą.

20 Vnd an Jheſum Chriſtum ſeinen¹²⁰ ei=21nigen Son / vnſern

21 Bhe en Jeſūm Chriſtum / ſwaian ai=22nan Soūnon nouſon

Ir į Jėzų Kriſtų, savą vieną sūnų, mūsų

Herrn / Der empfan=22gen iſt vom Heyligen Geiſt /

Rikijan / kas pogauts 23 aſt/ eſſe Swintan Noſeilien /

viešpatį, kuris pagautas yra nuo ſventos dvasios,

geboren von¹²¹ 23 der Jungfrawen Maria / Gelitten vnter

Gemmons eſſe 24 ſtan Jumprawan Mariān / Stīnons po

gimęs nuo tos panos Marijos, kentėjęs po

42 [24 Pontio] 1 Pontio Pilato / Gecreutziget / Geſtorben / 2 vnd

43 [25 D Pontio] 1 Pontio Pilato / Skriſits / Aulauns / bhe

Pontiju Pilotu, kryžiuotas, numiręs ir

begraben / Nidergefaren zur Hellen¹²² / 3 Am dritten tage

en=2kopts / Semmailſons¹²³ prei Pickullien / En 3 tirtan deinan

įkastas, žemyn leidęs prie pragaro, trečioje dienoje

¹¹⁸ Adv. (=adj. nom. acc. sg. neutr.).

¹¹⁹ Žr. p. 151, išn. 278.

¹²⁰ seinen čia reiškia ne „savą“ (→ pr. swaian „t. p.“) o „jo“.

¹²¹ vo (K).

¹²² zur Hellen „į pragarą“.

¹²³ liſons turi i be taško. Dėl šio žodžio žr. p. 72, išn. 32.

aufferftanden vonn den 4 Todten Auffgefaren gen Himel /
 etfkīuns eſſe gallan / Vnſaigū = 4bons no Dangan /
 atsikēļes nuo mirties, nuvyķes ant dangaus,

ſitzende zu 5 der rechten Gottes des Allmechtigen
 Sīdons prei tickrōmien¹²⁴ 5 Deiwas ſteife wiſſemuſgingin
 sēdēs prie deſinēs dievo to viſagālio

Vat = 6ters/ von dannen er kommen wirdt zu rich = 7ten
 Tawas iſquen6dau tāns pergūbons wijrſt¹²⁵ / prei līgint
 tēvo, iſ kur jis atvyķes tampa (prie) teiſti

die Lebendigen vnd die Todten. 8 Was iſt das? ——— 9
 ſtans 7 gijwans bhe aulauſins. 8 Ka aſt ſta billiton? 9
 tuos gyvus bei numirusius. Kas yra tai bylota?

Antwort. 10 Jch gleube das Jeſus Chriſtus warhafftiger 11
 Ettrais. 10 As Druwē / kai Jeſus Chriſtus / iſarwiſkas 11
 Atsakyk. Aſ tikiu, kad Jēzus Kriſtus tikras

GOTT vom ——— Vatter inn ewigkeit geporn / vnnd 12
 Deiws eſſe Deiwan Tawan en präbutſkan gem = 12mons bhe
 dievas, nuo dievo tēvo ĩ amžinybē gimēs, ir

auch warhafftiger Menſch von der Jungkfrauen¹³ Maria
 dijgi iſarwiſkas ſmunents / eſſeſtan Jum¹³prawan Marian
 taipogi tikras žmogus, nuo tos panos Marijos

geborn / ſey mein HERR / der mich ver = 14lornen vnnd
 gemmons — — — — kas mien Jſmaitinton¹²⁶ 14 bhe
 gimēs, kuris mane, prapuldytā bei

verdampften Menſchen erlöſet hat / er = 15worben /
 perklantiton ſmunentien iſrankiuns aſt peldī = 15uns /
 paſmerkta žmogū, iſgelbēķes yra, nupelņes,

¹²⁴ Plg. p. 73, iſn. 37.

¹²⁵ *pergūbons wijrſt* — pr. futurum: „atvyķs“.

¹²⁶ *Jsmaitinton* = **izmaitintan* (partic. praet. pass., acc. sg.) = **iz-maitin-*, besigiminiuojan-tis su lie. (*iſ*) *maitin-ti* „kankinti, kamuoti“ (LKŽ VII, p. 762), bus reiſķes: „kankinti, kamuoti; pražudyti; prapuldyti“ (vok. *verlornen* „prapuldytā“).

gewonnen / vnnd von allen fünden / vom **16** Todt vnd von
 augauuns / bhe effe wijsans grikans / effe gal=**16**lan/ bhe effe
 išgavęs ir nuo visų nuodėmių, nuo mirties bei nuo

der gewalt des Teuffels / Nicht mit **17** Goldt oder Silber /
 ſtan warein¹²⁷ ſteife Pjckulas ni ſen Auſin **17** adder Sirablan
 tos galios to velnio ne su auksu arba sidabru,

Sondern mit ſeinem heyligen **18** theuren blut / vnd mit ſeinem
 Schlāit ſen ſwaiāſmu Swinton **18** tēmpran krawian / bhe ſen ſwaiāſmu
 bet su savu ſventu brangiū krauju bei su savu

vnſchuldigen Leyden **19** vnd Sterben / Auff das ich
 niwinūton **19** Stinſennien bhe anlaufennien¹²⁸ / Noſtan kai as
 nekaltu kentėjimu ir numirimu ant to, kad aš

ſein eygen ſeye¹⁴⁹ / vnd in **20** ſeinem Reych vnter
 ten/**20**nēiſmu ſubſai aſmai / bhe entennēiſmu rikin po
 jam nuosavas esu¹³⁰ ir jo vieſpatyſtėje po

jm lebe¹³¹ / jm diene in ewiger
 teneſ**21**mu giwīt / bhe ſteſmu ſchlufilai en prabuſkai **22**
 juo gyventi¹³² bei jam tarnaučiau amžiname

Ge=**21**rechtigkeit / Vnſchuld / vnd Seligkeyt / Gleich
 tickrōmiſkan / niwinūtiſkau¹³³ bhe deiwū=**23**tiſkan / ainawydan /
 teisingume, nekaltume ir palaimoje vienokiai,

wie/ **22** er iſt auffeſtanden vom Tode / Le=**23**bet vnd
 kaigi tāns aſt **24** etſkiāns¹³⁴ effe gallan / giwa bhe **25**
 kaip jis yra atſikėlęs nuo mirties, gyvena bei

¹²⁷ Turbūt: warien.

¹²⁸ aulauſennien.

¹²⁹ seye reiškia ne „esu“ (→ pr. *asmai* „t. p.“), o „būčiau“.

¹³⁰ T. y.: būčiau.

¹³¹ lebe reiškia ne „gyventi“ (→ pr. *giwīt* „t. p.“), o „gyvenu“, t. y.: „gyvenčiau“. Čia prasikiša P. Mėgotas: šis, nenugirdęs A. Vilio pasakymo (t. y. vietoj *lebe* nugirdęs *leben*), išvertė infini-tyvu (pr. *giwīt* „gyventi, leben“).

¹³² Žr. ankstesnę išn.

¹³³ niwinūtiſkan.

¹³⁴ Vietoj: etſkiūns.

- Regieret in Ewigkeyt. **24** Das ist gewißlich war.
rickawie en prabutjkan / Jta **26** aft perarwijskai arwi.
viešpatauja amžinybėje. Tai yra iš tikro tikra.
- [25 Pontio]
[27 D ij Der]
- 44 **1** Der Dritte Artickel / **2** Von der Heiligung¹³⁵. **3** Jch gleube
45 **1** Stas Tirts Delliks / **2** Ejsse Stan Swintifkan. **3** As Druwē
Ta trečia dalis. Apie tą šventumą. Aš tikiu
an den heyligen Geist / eine **4** heylige Christliche Kirche /
ēnstan Swintan Nojeilien **4** ainan Swintan Crištiānifkan kirkin
į tą šventą dvasią, vieną šventą krikščionišką bažnyčią,
Die gemeine der **5** Heyligen / Vergebung der
Stan **5** perōnifkan Swintan etwerpennian steise **6**
tą bendriją šventų, atleidimą tų
Sünden / Auffer=**6**stehung des Fleisches / Vnd ein ewiges
grijkan etjkijsnan — menšas / bhe ainan prabut=**7**jkan
nuodėmių, atsikėlimą kūno bei vieną amžiną
Le=**7**ben / AMEN. **8** Was ist das? ——— Antwort. **9** Jch gleube /
gijwan / AMEN. **8** Ka aft Jta billiton? Ettrais. **9** As Druwe /
gyvenimą. Amen. Kas yra tai bylota? Atsakyk. Aš tikiu,
das ich nicht aus eigener Ver=**10**nunft noch Krafft / an Jesum
kai as ni is supjai isprešnā¹³⁶ neggi **10** spartin / en Jesum
kad aš ne iš nuosavo proto nei stiprybės į Jėzų
Christ meinen Her=**11**ren glauben / oder zu ihm kummen kan /
Christum maian Rikijan druwit / **11** adder prējstan perēit massi
Kristų, maną viešpatį, tikėti arba prie jo ateiti galiu,
Sondern **12** der Heylige Geyst hat mich durchs Euangclion¹³⁷
Schlāits Jtas Swints **12** Nojeilis aft mien praстан Euangelion
bet ta šventa dvasia yra mane per tą evangeliją

¹³⁵ *Heiligung* reiškia ne „šventumą“ (→ pr. Swintiskan „t. p.“), o „šventinimą“.

¹³⁶ isprešnā „supratimas, protas“ (acc. sg.).

¹³⁷ Euangelion.

be = 13 ruffen / mit seinen Gaben erleuchtet / im
 perwūka = 13 uns / Jen swaians Dāians eršchwāištjuns / en
 pašaukusi, su savomis dovanomis apšvietusi,

rechten 14 Glauben geheyliget vnd erhalten /
 tikrō = 14 miškan Druwien Swintinons / bhe er laikūns / 15
 teisingame tikėjime šventinusi bei išlaikiusi

Gleich wie er die 15 gantze Christenheynt
 Ainawijdei kaīdi¹³⁸ tans ſtan poſtippin Chriſtiāni = 16 ſkan /
 vienokiai, kaip jis tą ištisą krikščioniją

auff Erden berufft / ſamlet / 16 erleucht / heyliget /
 noſemmiēn preiwackē ſenrinka / erſchwāigſti = 17 nai / Swintina /
 ant žemės pašaukia, surenka, apšviečia, šventina

vnd bey Jeſu Chriſto erhelt / im 17 rechten eynigen
 bhe prei Jeſu Chriſton erlāiku en 18 tickrōmiſkan ainawidiſkan
 ir pas Jėzų Krištų išlaiko teisingame vienokiamē

glauben. Jn welcher Christenheynt / 18 er mir vnnnd/
 drūwien / En kawijd = 19 ſmu Chriſtiāniſkan / tāns mennei / bhe
 tikėjime; kokioje¹³⁹ krikščionijoje jis man bei

allen Glaubigen teglich alle ſūnde 19
 wiſſamans 20 druwīngins / deineniſku¹⁴⁰ wiſſans grīkans
 visiems tikintiems kasdieniškai visas nuodėmes

reichlich vergibt / Vnnnd am Jūngſten tage mich 20
 laiminti = 21 ſkai¹⁴¹ etwiērpei / Bhe en maldaiſin deinan¹⁴² / mien
 gausiai atleidžia; ir jaunesnėje dienoje mane

¹³⁸ kaigi.

¹³⁹ *kokioje* čia — „tokioje“, nes ir prūsiškai, ir vokiškai turime pron. relativum (ne pron. interrogativum!).

¹⁴⁰ Plg. p. 167, išn. 372.

¹⁴¹ Ne: laimingiškai.

¹⁴² Pr. *en maldaisin deinan* „jaunesnėje dienoje“, kaip ir originalo (vok.) *am Jüngsten tage* „jauniausioje dienoje“, reiškia „paskutinio teismo dienoje“.

vndd alle Todten aufferwecken wirdt / **21** Vnd mir
 bhe **22** wiffans aulauūfins¹⁴³ etbaudinnons wirft¹⁴⁴ / bhe men = **23** nei
 bei visus numirusius atbudinēs tampa ir man

fambt allen Glaubigen **22** in Christo ————— ein
 fen wiffamans ————— ————— Chriſtiānans ainan
 su visais ————— krikščionimis vieną

ewiges leben **23** geben wird / Das iſt **24** gewißlich war.
 präbutſkan **24** gijwan dauns¹⁴⁵ / — Sta aſt perarwiſku arwi.
 amžiną gyvenimą davęs. Tai yra iš tikro tikra.

[**25** Stas]

[**25** D iij Das]

46 **1** Das Vater vnſer / **2** Wie ein Haußuatter
 47 **1** Stas Tāwa Nou=2ſon kāigi ains Butta Tawas
 Tas „Tève mūsū“, kaip vienas buto tėvas

daffelbige ſei3nem Gejinde auffſ einfeltigſt **4**
 ſtan3ſubban / ſwaiāſmu Seiminan **4** vcka lāngiwingſkai / **5**
 tą patį¹⁴⁶ savai ſeimynai lengviausiai

fūrhalten¹⁴⁷ ſolle.
 preilaikūt turri.
 (prie)laikyti turi.

5 Vater vnſer der du biſt im Himel. **6** Was iſt das?
6 Tāwa Nouſon kas tu eſſei Endangon. **7** Ka aſt ſta
 Tève mūsū, kuris tu esi danguje. Kas yra tai

————— Antwort. **7** GOTT will damit vns locken /
 billiton? Ettrais. **8** Deiws quoi ſen ſtawidſmu mans wackitwei **9**
 bylota? Atsakyk. Dievas nori su tokiu mus kviesti,

¹⁴³ aulauūfins.

¹⁴⁴ etbaudinnons wirſt — pr. futurum: „atbudins“.

¹⁴⁵ T. y. dauns wirſt „davęs tampa“ — pr. futurum: „duos“ (čia wirſt iſleistas, nes jis yra netoli prie etbaudinnons).

¹⁴⁶ T. y. „Tève mūsū“.

¹⁴⁷ Žr. p. 119, iſn. 108.

das wir	gleu=8ben	jollen /	Er	sey vnser	rechter	Vatter /
kai mes	Druwit	turrimai	tāns	aft	nouſon	tickars 10
kad mes	tikėti	turime ¹⁴⁸ .	Jis	yra	mūſų	tikras tėvas
vnnd wir	9	ſeine	rechte	Kinder /	Auff	das wir
bhe mes	tennēiſon	tickrai	malnijkai /	No=11ſtan	kai mes	
ir mes	jo	tikri	vaikai	ant to ¹⁴⁹ ,	kad mes	
getroſt	vnd	mit 10	aller	zuuerſicht	jhn	
glandewingei	bhe	ſen	wiſſan	auſchau	12dīſnan	tennan
paſiguodžiančiai	bei	su	viſu	paſitikėjimu	ji	
bitten	jollen /	Wie	die	lieben	11 Kinder	jhren
madlit	turrimai /	kāigi	ſtai	mijlai	13 malnijkiku ¹⁵⁰	ſwaiian
praſyti	turime ¹⁵¹ ,	kaip	tie	mieli	vaikeliai	ſava
lieben	Vater.					
mijlan	Tawan.					
mielą	tėvą.					
12 Die	Erſte	Bitte.	13	Geheyliget	werde	dein
14 Stai	Pirmoi	Maddla.	15	Swintints	wirſt	twais
Tas	pirmasiſ	praſymas.	Šventintas	(te)tampa	tavas	
48 Name.	14 Was	iſt	das?	—	Antwort. [15 Stas]	1 GOTTES
49 Emnes.	16 Ka	aft	ſta	billiton?	Ettrais. [17 Gottes]	1 Deiwas
vardas.	Kas	yra	tai	bylota?	Atsakyk.	Dievo

¹⁴⁸ T. y.: turėtume.¹⁴⁹ ant to „idant“.

¹⁵⁰ *malnijkiku* (žr. dar III 113₁₄₋₁₅) laikytina ne nom. pl. neutr. (Endzelīns SV 59 ir liter.), o nom. pl. masc. forma (greta senesnės *malnijkikai*, žr. p. 213, išn. 680), kuri atsirado šitaip. Katekizmuose greta senovinių *ā*-kamenių nom. sg. -a (resp. kirčiuotos -ā) bei (po labialių ir guturalių) -u (resp. kirčiuotos -ū) egzistavo ir *ā*-kamenė nom. sg. -ai (<*-āi-, pronominalinės kilmės). Šita -ai, fonetiškai sutapdama su pluraline -ai (*o*-kamenė nom. pl. masc.), ėmė brautis ir į *ā* kamieno nom. pl. (šalia senovinės -as <*-ās), plg. *gennai* „moterys“, *preibilltsnai* „pažadai“ (nom. pl. fem.). Iš čia nebesunku suprasti, kaip A. Viliui galėjo greta *ā*-kamenės nom. pl. (fem.) -ai atsirasti ir *ā*-kamenė nom. pl. (fem.), pvz., *billisn-a* (žr. dar p. 172, išn. 399), o greta *o*-kamenės nom. pl. (masc.) -ai (= *ā*-kamenė nom. pl. fem. -ai) – ir *o*-kamenė nom. pl. (masc.) *malnijkik-u*. Prie *malnijk-iku* (greta *malnijkikai*, žr. p. 213, išn. 680) atsiradimo galėjo prisidėti dar ir tas, kad A. Vilį asociaciškai veikė tam tikras fonetinis panašumas tarp šio -iku (rodos, su *-i-) ir adv. -isku (žr. p. 167, išn. 372).

¹⁵¹ T. y.: turėtume.

Name išt zwar an jhm jelbs 2 heylig / Aber wir bitten
 Emnes ašt arwiškai en sien šups 2 Swints adder mes madlimai
 vardas yra tikrai savyje pats šventas, bet mes prašome

inn diešem Gebet / das er bey 3 vnns auch heylig
 ēnšchien madlin / kai 3 tāns prēmians dijgi Swints
 šioje maldoje, kad jis pas mus taipogi šventas

werde. 4 Wie geschicht das? Antwort. 5. Wo das Wort
 poštānai. 4 Kai audāst sien šta? Ettrais. 5. Quei štas wirds
 pastotų. Kaip nusiduoda tai? Atsakyk. Kur¹⁵² tas žodis

Gottes lauter vnnd rein gelert 6 wirdt / Vnd
 Deiwas / kaltziwingiškai¹⁵³ bhe škij=6štan mukints wirt¹⁵⁴ / bhe
 dievo skambiai bei tyrai mokintas tampa ir

wir auch heylig / als die kinder Gottes 7 darnaeħ
 mes dijgi Swintai kai štai 7 malnijkai Deiwas poštešmu
 mes taipogi šventi, kaip tie vaikai dievo, pagal tą

leben. Das hilf vns lieber Vatter im Him8mel. Wer aber
 giwammai šta galbše 8 mans mijls Taws endangon / Kas adder
 gyvename; tai tegelbsti¹⁵⁵ mus mielas tėvas danguje. Kas tačiau

anders lehret / vnd lebet / denn das 9 Wort Gottes
 kittewidei 9 mukinna bhe giwa / nikai štas wirds Deiwas
 kitoniškai mokina ir gyvena, nekaip tas žodis dievo

lehret / der entheyliget vnter vns den 10 Namen
 mu=10kinna / štas nišwintina širšdau noūmans šten emnen 11
 mokina, tas nešventina¹⁵⁶ tarp mūsu tą vardą

Gottes / Da behūt vns fūr himliſcher 11 Vatter.
 Deiwas / Eſſeſtan pokuntieis mans Dengnennis 12 Tawa.
 dievo; nuo to pasergėk mus, dangiškasis tėve.

¹⁵² Kur čia — „Ten, kur“.

¹⁵³ Išversta klaidingai, žr. p. 121, išn. 116.

¹⁵⁴ wirt turi kursyvinę -š-, plg. p. 150, išn. 273.

¹⁵⁵ tegelbsti „tepededa, teremia“.

¹⁵⁶ nešventina — „nedaro šventą“, žr. p. 69, išn. 11.

12 Die	Ander	Bitte.	13	Dein	Reich
13 Stai	Antrā	Maddla.	14	Perēit	twais Rijks.
Tas	antras	prašymas.	(Te)ateina	tava	viešpatystė.
komme.	14 Was	ift das?	—	Antwort.	15 Gottes Reich
	15 Ka	aft ūta	billiton?	Ettrais.	16 Deiwas rīks
	Kas	yra tai	bylota?	Atsakyk.	Dievo viešpatystė
kombt	wol		—	on	vnſer Gebet von16
pereit	labbai	eſſetennan	ſubbai	ir ¹⁵⁷	17 bhe nouſon madlan /
ateina	gerai	nuo jos	pačios	ir	be mūſų maldos.
ihm ſelbs /	Aber	wir bitten		in dieſem	Gebet / Das es
	Mes	madlimai	adder	ēnſchan	18 madlin kai ūtas
	Mes	prašome	tačiau	ſioje	maldoje, kad ta ¹⁵⁸
17 auch	zu vns	komme.	18 Wie	geſchicht	das? Antwort.
dijgi	prēmians	perēilai.	19 Kai	audāſt ſien	ūta? Ettrais.
taipogi	pas mus	ateitų.	Kaip	nusiduoda	tai? Atsakyk.
Wenn	der	Himliſche	Vatter	vns	ſeinen 20 heyligen
Kaden	ūtas	Dengenennis	Tāws /	noūmans	21 ſwaian Swintan
Kada ¹⁵⁹	tas	dangiškasis	tėvas	mums	savą ſventą
Geiſt	gibt /	das	wir	ſeinem ¹⁶⁰	heyligen [21 ſwintan]
Noſeilin	daſt	kai	mes	ſwaiaſmu ¹	— [22 E heyligen]
dvasią	duoda,	kad	mes	savam	
50	1 heiligen	Wort /	durch	ſeine ¹⁶¹	gnade gleuben / vnsd 2
51	1 ſwintan	wirdan /	pra	ſwaian	etnīſtin druwēmai 2 bhe
	ſventam	žodžiui	per	savą	malonę tikime ¹⁶² bei

¹⁵⁷ Pr. *ir* reiškia „ir, taip pat“ (ne conjunctio!).

¹⁵⁸ T. y.: viešpatystė.

¹⁵⁹ *Kada* čia — „Tada, kai“.

¹⁶⁰ *seinem* čia reiškia ne „savam“ (→ pr. *swaiasmu* „t. p.“), o „jo“.

¹⁶¹ *seine* čia reiškia ne „savą“ (→ pr. *swaian* „t. p.“), o „jo“.

¹⁶² T. y.: tikėtume.

Góttlich leben / hie zeytlich vnd dort ewiglich.
 Deiwifskai giwemmai fchien kifmingifskai bhe 3 ftwen enprābutfkan.
 dieviškai gyvename¹⁶³ ſhen laikinai bei ten amžinybeje.

3 Die Dritte Bitte. 4 Dein Wille gefchehe / wie
 4 Stai Tirti Maddla. 5 Twais Quāits Audāfin¹⁶⁴ / kāgi¹⁶⁵
 Tas trečias prašymas. Tava valia (te)nusiduoda kaip

im Himmel / 5 also auch auff Erden. 6 Was ist das? —
 Endan = 6gon tijt dēigi nofemien. 7 Ka aft fta billiton?
 danguje, taip taipogi ant žemės. Kas yra tai bylota?

Antwort. 7 Gottes guter gnediger Wille gefchicht wol 8
 Ettrais. 8 Deiwas labbīngs etnīwings quāits audāft 9 fien labbai
 Atsakyk. Dievo gerà maloninga valia nusiduoda gerai

ohn vnfer Gebet. Aber wir bitten in dieſem Gebet / 9
 ſchlāit noūfen¹⁶⁶ madlan / adder mes mad = 10limai ēnſchan madlin /
 be mūſų maldos. Bet mes prašome ſioje maldoje,

das er auch bey vns gefchehe. 10 Wie gefchicht das?
 kai ftaſ dijgi prēmians fien 11 audāft. 12 Kai audāft fien fta?
 kad ji¹⁶⁷ taipogi pas mus nusiduoda¹⁶⁸. Kaip nusiduoda tai?

11 Antwort. 12 Wenn GOTT allen bōfen Rath vnnd willen 13
 Ettrais. 13 Kadden Deiws wiſſjan wargan prātin¹⁶⁹ bhe 14 quāitan
 Atsakyk. Kada¹⁷⁰ dievas viſą piktą nutarimą bei valią

¹⁶³ T. y.: gyventume.

¹⁶⁴ Turbūt iš *audāstsin.

¹⁶⁵ kāgi.

¹⁶⁶ Ar pron. poss.

¹⁶⁷ T. y. valia.

¹⁶⁸ T. y.: nusiduotų.

¹⁶⁹ prātin (acc. sg.) „nutarimas, sugalvojimas“ (< „supratimas“), plg. lie. *prōtas* (=la. *prāts*),
 žr. p. 120, išn. 111.

¹⁷⁰ Žr. p. 130, išn. 159.

bricht¹⁷¹ vnd hindert / jo vns den Namen Gottes
 lemlai / bhe kūpinna¹⁷²/ quai noumans ſtan **15** emnan Deiwas
 telaužo ir trukdo¹⁷³, kurie mums tą vardą dievo

nicht **14** heiligen / vnd ſein¹⁷⁴ Reich nicht komen laſſen
 niſwintinai / bhe ſwaiian rikin
 neſventina ir savą vieſpatyſtę

wōllen / **15** Als da iſt des Teuffels /
 ni=**16**quoitā daton perēit / kāigi ſtwi aſt / ſtēiſi pickullas /**17**
 nenori leisti ateiti, kadangi čia yra to velnio,

der Welt / vnd vnſers fleiſch**16**es wille / Sondern
 ſtefſei Switas / bhe nouſon kermeneniſkan quāits / **18** ſchlāit
 to svioto bei mūſų kūniška valia, bet

ſtercket vnd behelt vns feſt in ſei=**17**nem Wort vnd
 ſchpartina bhe polāiku mans drūktai / en **19** ſwaiāsmu wirdan bhe
 stiprina ir palaiko mus drūtai¹⁷⁵ savame žodyje ir

Glauben / biß an vnſer ende / das iſt **18** ſein¹⁷⁶ gnediger
 Druwien / er prei nouſon¹⁷⁷ **20** wangan / ſta aſt ſwais Etnēiwings
 tikėjime ik prie mūſų galo¹⁷⁸; tai yra savà maloninga

guter wille.
 labs quāits.
 gerà valia.

- 52 **19** Die Vierdte Bitte. [**20** ſwintan] **1** Vnſer teglich
 53 **21** Stai Ketwirta Maddla. [**22** E ij Vnſer] **1** Nouſon deinennin
 Tas ketvirtas prašymas. Mūſų kasdieninę

¹⁷¹ Vok. *bricht* reiškia ne „telaužo“ (→ pr. *lemlai* „t. p.“ 3 opt.), o „laužo“ (3 sg. praes. ind.).
 Taigi ši prūšų 3 opt. forma (*lemlai*) čia taisytina į 3 praes. ind. formą.

¹⁷² Žr. p. 211, išn. 674.

¹⁷³ T. y.: trukdo (tiems).

¹⁷⁴ *sein* (acc. sg.) čia reiškia ne „savą“ (→ *swaian* „t. p.“), o „jo“.

¹⁷⁵ *drūtai* „tvirtai, stipriai“.

¹⁷⁶ *sein* čia reiškia ne „savas“ (→ *swais* „t. p.“), o „jo“.

¹⁷⁷ Ar pron. poss.

¹⁷⁸ T. y. *galo* „(gyvenimo) pabaigos“.

Brod̄t gib vns heute. 2 Was iſt das? —
 geitien dais noū = 2mans ſchan deinan. 3 Ka aſt ſta billiton?
 duonā duok mums ſiā dienā. Kas yra tai bylota?

Antwort. 3 GOTT gibt teglich Brodt / auch wol ohn 4
 Ettrais. 4 Deivs dāſt deinennien geitan / dijgi — ſchlāit 5
 Atsakyk. Dievas duoda kasdieninę duonā taipogi be

vnſer Bitte / allen bōſen Menſchen / Aber wir bitten 5
 noūſon madlin / wiſſamans wargans ſmunentins 6 adder mes madlimai
 mūſų maldos viſiems pikiems žmonėms, bet mes praſome

in dieſem Gebet / das er vns erkennen laſſe / vnd mit 6
 enſchan madlin / kai tans noū = 7mans erſinnat daſt / bhe ſen
 ſioje maldoje, kad jis mums pažinti leidžia¹⁷⁹ ir su

danckſagung empfahe¹⁸⁰ vnſer teglich Brodt. 7 Was heiſt denn
 dinckauſnan pogaūt 8 nouſon deinennien geitien. 9 Kai billē¹⁸¹
 dėkojimu gauti¹⁸² mūſų kasdieninę duonā. Kā byloja

teglich Brodt? 8 Antwort. 9 Alles was zur Leybs
 dineniſkas geits? 10 Ettrais. 11 Wiſſan ka prei kermenės
 kasdieninė duona? Atsakyk. Viſa, kas prie kūno

narung vnnd notturfft 10 gehōrt / als — — Eſſen¹⁸³ /
 maitāſnan — prewe¹²rīſnan¹⁸⁴ perlānkei kaigi ſtwi aſt / Jjt /
 maitinimo, reikmės priklauso, kaip čia yra valgyti,

Trincken¹⁸⁵ / Kleider / Schuch / 11 Hauß / Hoff / Acker /
 Poūt / Rūkai / 13 Kurpi / Buttān / Burwalkan / Laukan /
 gerti, rūbai, kurpė, butā, ūkį, laukā,

¹⁷⁹ T. y.: leistų.

¹⁸⁰ *empfahe* čia reiškia ne „gauti (priimti)“ (→ *pogaūt* „t. p.“), o „gauname“ (klaida — galbūt dėl P. Mėgoto), t. y.: „gautume“.

¹⁸¹ *billē* „byloja“, čia — „sako, reiškia“.

¹⁸² Žr. (p. 133) išn. 180.

¹⁸³ *Essen* čia yra ne „valgyti“ (→ pr. *Jst* „t. p.“), o „valgis“.

¹⁸⁴ *prewerisnan* (acc. sg.) < **praver-ē-snan* yra vedinys iš pr. verb. **praverē-* „būti praverčiančiam, reikalingam“ = lie. žem. *praverē-ti* „t. p.“, plg. dar lie. žem. *praveringas* „pravartus, reikalingas“ resp. *praverūs* „t. p.“

¹⁸⁵ *Trincken* čia yra ne „gerti“ (→ *Poūt* „t. p.“), o „gėrimas“.

Vihe /	Gelt /	Gut /	frumb	Gefin=12de /	fromme vnd
Pecku ¹⁸⁶ /	Pen=14ningans /	Labbas	labban	fejminan /	labbans bhe
peku,	pinigus,	turto,	tinkamą	šeimyną,	šaunią bei
trewe		Oberherrn /	gut	Regiment /	gut 13
au=15fchaudiwingin	Aucktairikijfkan	labban	rickaūfšan	16	labban
pàtikimą	vyresnybę,	gerą	valdžią,	gerą	
Wetter /	Friede /	Gefuntheit /	Zucht /	Ehr /	gute
winnen /	Packe ¹⁸⁷ /	Kailūftifkun /	Kānxtin /	tei=17fchin/	Labbans
orą,	taiką,	sveikatą,	padorumą,	garbę,	gerus
Freun14de ¹⁸⁸ /	getrewe	Nachbaren /	vnd des		gleichen.
ginnins /	aufchaidiwingins	kaimī=18nans /	bhe Steifon ¹⁸⁹		polijgu.
draugus,	ištikimus	kaimynus	ir tiems		panašiai.
15 Die Fūnfte	Bitte.	16 Vnnd	verlafse	vns	vnfer
19 Stai Piencktā	Maddla.	20 Bhe	etwerpeis	noūmas	noufons
Tas penktas	prašymas.	Ir	atleisk	mums	mūsas
fchulde /	Als 17	wir	verlafsen	vnfern	
āu=21fchautins /	kai	mes	etwērpimai	noūfons	
skolas,	kaip	mes	atleidžiamė	mūsiems	
54 Schuldigern. [18 Noufon]		1	Was ist	das?	
55 au=22fchautenikamans. [E iij Ka]		1	Ka	aft	fsta billiton?
skolininkams.			Kas	yra	tai bylota?
Antwort.	2	Wir bitten	inn diefem	Gebet /	das der Vatter 3
Ettrais.	2	Mes madlimai	ēnfchan	madlin /	kai ftas 3 Tāws
Atsakyk.	Mes	prašome	šioje	maldoje,	kad tas tėvas
im Himel /	nicht	anfehen	wolt	vnfer	Sūnde / vnnd
endangon ¹⁹⁰ /	ni	endeirīt	quoitilai	noūfons	grī=4kans / bhe
danguje	(i)žiūrėti ¹⁹¹	nenorētų	mūsas	nuodėmes	ir

¹⁸⁶ Acc. sg.¹⁸⁷ Klaida — matyt, vietoj *Packen* = *Packan* (acc. sg.).¹⁸⁸ Vok. *Freund* reikšmė tuomet buvo „giminaitis; artimas žmogus, draugas“.¹⁸⁹ Gen. pl.¹⁹⁰ Galima būtų spėti, kad čia yra *ēndangon*, bet tokį pat brūkšnelį, besiskiriantį nuo įprastinio ilgumo ženkle, ant *e* randame ir žodyje *gewißlich* (III 40₁₆).¹⁹¹ kreipti dėmesio į.

4 vmb der selbigen willen solche Bitte nicht
 tenneifon — paggan / ſtawijdan madlin ni 5
 jų¹⁹² dēlei tokį prašymą ne¹⁹³

verſagen / 5 Denn wir ſind der keines werdt
 perbilliton / beggi mes aſmai ſtēifon neaineffa wer6tei /
 atsakyti¹⁹⁴, nes mes esame tu¹⁹⁵ nē vieno; (ne)verti,

das wir bitten / 6 habens auch nicht
 kan mes madlimai / aſmai ſtan dijgi ni
 ką mes prašome, nesame tą taipogi

verdinet / Sondern er wolt vns 7 —————
 perſchlū7fiuns / Schlāit tans quoitilai noumans ſtanſubban 8
 užtarnavęs. Bet jis tenori mums tai pat

alles aus gnaden geben / Denn wir teglich viel
 wiſſan / is etnijſtin datwei beggi mes deininiſku tū9lan
 viſa iš malonės duoti, nes mes kasdieniškai daug

ſūn=8digen / vnnd wol eitel ſtraff verdienen / So
 grīkimai / bhe labbai wiſſaweidin ſūndanper10ſchlūſimai¹⁹⁶ Tijt
 nusidedame ir labai visokią bausmę užtarnaujame. Tai gi

wollen 9 wir zwar denn widerumb auch
 quoitāmai / mes arwiſkai ſtēimans¹⁹⁷ 11 etkūmps¹⁹⁸ dijgi
 norime mes tikrai tiems vėl taipogi

hertzlich vergeben / 10 vnnd gerne wolthun / denen /
 ſiriſku etwiērt / bhe reidei labban ſe=12gīt /
 ſirdingai atleisti ir noriai gēra daryti,

¹⁹² T. y.: nuodėmių.

¹⁹³ Čia turima galvoj: ne(norėtų).

¹⁹⁴ T. y.: „atmesti“.

¹⁹⁵ T. y.: tą dalyką.

¹⁹⁶ ſūndan perſchlūſimai.

¹⁹⁷ stēimans atitinka toliau esantį vok. *denen*.

¹⁹⁸ Žr. p. 211, išn. 674.

die sich ahn vnns **11** versündigen.
 quai sien en mans grīkīši.
 kurie save į mus¹⁹⁹ nusideda.

12 Die Sechste Bitte. **13** Vnd fūre vns nicht
13 Stai Vjchtai Maddla. **14** Bhe ni weddeis mans
 Tas šeštas prašymas. Ir ne-vesk mus

in versuchung. **14** Was ist das? ——— Antwort. **15** Gott
 emperbandājnān. **15** Ka aft šta billiton? Ettrais. **16** Deiws
 į išbandymą²⁰⁰. Kas yra tai bylota? Atsakyk. Dievas

versucht zwar niemandt / aber wir bitten **16** inn
 perbānda arwiškai niainonton / adder **17** mes madlimai en
 (ne)išbando²⁰¹ tikrai nieką, bet mes prašome

diesem Gebet / Das vns²⁰² Gott wolt behūten vnd **17**
 šchan madlan / kai noūmas **18** Deiws quoitilai popeckut bhe
 šioje maldoje, kad mums dievas norėtų pasaugoti ir

erhalten / Auff das vnns der Teuffel / die Welt / **18** vnn
 erlaikūt Noštan / kai **19** mans štas Pickūls / štai šwitai bhe
 išlaikyti ant to, kad mus tas velnias, tie svietai ir

vnser Fleisch / nicht betriege vnn
 noufā menšai ni **20** popaikā bhe perweddā en nidruwien
 mūsas kūnas ne- apgauna²⁰³ bei suvedžioja²⁰⁴ į netikėjimą,

verzweyfel / vnn
 perdwibugūš = **21** nan²⁰⁵ / bhe kittan / debīkan / gīdan bhe
 abejojimą bei kitą didelę gėdą ir

¹⁹⁹ T. y. mums.

²⁰⁰ Žr. p. 75, išn. 53 (Žr. II 11₆).

²⁰¹ T. y.: „(ne)išmėgina, (ne)gundo“.

²⁰² vns čia reiškia ne „mums“ (→ pr. *noūmas* „t. p.“), o „mus“ (taigi vietoj pr. *noūmas* „mums“ čia turėtų būti pr. *mans* „mus“).

²⁰³ T. y.: neapgautų.

²⁰⁴ T. y.: nesuvedžiotų.

²⁰⁵ Atrodo, kad pr. *perdwibugūšnan* reiškia ne „nusiminimą, vilties netekimą“ (= vok. *verzweyfeln* „t. p.“), o „abejojimą, suabejojimą“ (= vok. *Zweyfeln* „t. p.“).

lafter / **21** Vnd ob wir damit ange=**22**fochten würden /
epkieckan²⁰⁶. Bhe **22** ikai mes senſteſmu ankaititai wirſtmai /
burnojimą; ir, nors mes su tuo sukurstyti tampere²⁰⁷.

das **23** wir doch endlich **24** gewinnen²⁰⁸ vnd **25** den ſieg
kai mes — en=**23**wangan²⁰⁹ augaunimai / bhe ſtan epwarriſſnan
kad mes pagaliau išgauname²¹⁰ ir tą pergale

be=**26**halten: [Ka]

po=**24**läikumai. [**25** Die]

palaikome²¹¹.

56 **1** Die Siebende Bitte. **2** Sondern erlöſe vns von
57 **1** Stai Septmai Maddla. **2** Schlait iſſrankeis mans / eſſe
Tas sekmas prašymas. Bet išgelbék mus nuo

— dem úbel. **3** Was iſt das? — **4** Antwort. **5** Wir
wiſſan **3** — wargan. **4** Ka aſt ſta billiton? Ettrais. **5** Mes
viſo blogio. Kas yra tai bylota? Atsakyk. Mes

bitten inn dieſem Gebet / als in der Sum=**6**ma²¹² / das
madlimai en ſchan madlin / káiſi en — em=**6**pijreiſku²¹³ / kai
prašome ſioje maldoje, kaip bendrume, kad

²⁰⁶ Pr. *epkieckan* (acc. sg.) „burnojimas“, matyt, yra galūnės vedinys iš prefiksienio pr. **keik-* „burnoti, plūsti“ = lie. *keik-ti* „t. p.“ Tiesa, žodžiui (vok. *laster* =) pr. *epkieckan* visi tyrinėtojai priskiria reikšmę „yda, Laster“. Kad šis pr. žodis reiškė ne „yda, Laster“, o „burnojimą“, rodo: a) pats vok. *laster*, kuris XV–XVI a. galėjo reikšti „burnojimą, plūdimą, Schmähung“ (plg. H. Paul, Deutsches Wörterbuch, s. v. *Laster*) ir b) B. Vilentas, tą patį originalo (vok.) žodį išvertęs į (lie.) *bluſnimus* (acc. pl.) „burnojimas“ VE 22_{16–17}.

²⁰⁷ T. y.: taptume.

²⁰⁸ Vok. *gewinnen*, kuris yra „išgauname, pasiekiamo, laimime“, čia reiškia „laimime, pasiekiamo pergale“; tačiau pr. *augaunimai* turi, rodos, tik šitokią reikšmę: „išgauname, pasiekiamo“.

²⁰⁹ *enwangan* – „į galą (pabaigą)“ = „pagaliau“.

²¹⁰ T. y.: išgautume.

²¹¹ T. y.: palaikytume.

²¹² *Summa* „suma, bendras kiekis“, čia reiškiantis „(tam tikrą) apibendrinimą“ (*als in der Summa* „kaip apibendrinime“), Abeliiui Viliui buvo nelengva išversti: pr. *en empjreisku* yra „bendrume, surinkime“.

²¹³ Turbūt: empjreniſku.

vns der Vatter im Himmel / von allerley 7 vbel
 naūmans ftas Taws endangan / effe 7 wiſſawidiſkan wargan /
 mums tas tėvas danguje nuo visokio blogio

Leibs vnnd Seele / Guts vnnd Ehre erlöſe / 8 Vnd
 Kermenės bhe Daūſin / 8 Labbas qhe²¹⁴ Teiſin / iſrāikilai²¹⁵ bhe
 kūno ir dvasios, turto ir garbės iſgelbėtu, ir

zu letzt²¹⁶ / wenn vnſer ſtündlein kompt²¹⁷ / ein
 en panſdamonni = 9en²¹⁸ / kaden nouſon ſtündicks perēit / ainan
 paskutinėje, kada mūsu valandėlė ateina, viena

Jeligs 9 Ende beſchere / vnnd mit genaden von dieſem
 Diwūti = 10jkan²¹⁹ wangan polijcki / bhe ſen Etniſtan effe ſchan 11
 palaiminga pabaiga paskiria²²⁰ ir su malone nuo ſio

jamer 10 thal zu ſich neme inn den Himmel.
 powargewingiſkan lindan²²¹ / prēiſien imlai en ſtan 12 dangon.
 skausmingo slėnio²²² prie ſavės imtu į tą dangų.

11 AMEN. 12 Was iſt das? ——— 13 Antwort.

13 AMEN. 14 Ka aſt ſta billiton? Ettrais.

Amen. Kas yra tai bylota? Atsakyk.

14 Das ich ſoll gewiß ſein / ſolche Bitte

15 Kai as turri aufſchaudīwings boūt / ſtawidas 16 madlas/

Kad aſ turriu paſitikjſ būti: tókios maĩdos

¹¹⁴ bhe.

²¹⁵ iſrāikilai.

²¹⁶ Vok. *zu letzt* „paskiausiai, galų gale“ išverstas: *en pansdamonniēn* „paskutinėje (sc. valandėje)“ ar „paskutiniame (sc. laike)“.

²¹⁷ Vok. *kompt* bei pr. *perēit* „ateina“ čia pavartotas futūro prasme („ateis“).

²¹⁸ panſdaumonnien.

²¹⁹ Deiwūtiſkan.

²²⁰ T. y.: paskirtų „suteiktų, padovanotų“. Patį pr. *polijcki* „paskiria“ plg. su lie. *palikti* „paskirti“ (pvz., DLKŽ, 1972, s. v. *palikti* 8, *palikti* 9, *palikti* 7).

²²¹ Pr. *lindan* (acc. sg.) „slėnis“ yra vedinys, matyt, iš pr. **lind-* (: **lend-*) „dubti“, kurio pagrindinė reikšmė bus buvusi „(i)lįsti“ = „kimštis, terptis“ (plg. p. 169, išn. 382); plg. lie. *lind-* resp. *lįsti* „... dubti, klimpti“ (LKŽ, VII, s. v. *lįsti* 11). Plg. Fraenkel LEW 377 (ir liter.).

²²² Čia turima galvoj bibliinis „ašarų slėnis (pakalnė)“ (t. y. Žemė resp. pasaulis).

find dem 15 Vatter im Himel angeneme vnd erhôret /
 aft ſteifmu Tāwan Endangon enimme=17wingi²²³ bhe poklauſīmanas /
 yra tam tēvui danguje priim̄tina bei iſklausomos.

Denn er 16 ſelbs hat vns geboten alfo zu
 Beggi tans ſups aft 18 noūmas laipinnans titat prei
 Nes jis pats yra mums liepeſ ſītaip (prie)

beten / Vnnd verhey=17ſen / das er vns²²⁴ will
 madlitwei bhe 19 taukinnons²²⁵ / kai tans noūmans quoitē 20
 melsti ir žadēpeſ, kad jis mums nori

erhören / Amen / Amen / das 18 — — — — heyſt /
 klauſiton / Amen / Amen / ſta aft 21 arwi / arwi adder —
 klausyti. Amen, amen. Tai yra tikra, tikra arba

Ja / Ja / Es ſoll alfo geſchehen. [19 Stas]
 Ja / 22 Ja / ſta turri ſien 23 titet audāt. [24 F Das]
 taip, taip; tai tūri ſītaip nusiduoti.

58 1 Das Sacrament 2 der heyligen
 59 1 Stas Sacraments 2 ſteſſei ſwintan
 Tas sakramentas to ſvento

Tauffe / Wie daſſel=3bige ein
 crixtiſnan kāigi ſtan3ſubban ains
 krikſtījimo, kaip tą paſi vienas

Hauſuater ſeinem 4 Gefinde ſol
 Buttantāws ſwaiāſ=4mu ſeimijnan
 buto tėvas savai ſeimynai

²²³ Adj. nom.-acc. sg. neutr. = adv. „priim̄tinaī“. Patikslinimas: kaip ir vok. *angeneme* „priim̄tinas, malonus“ resp. „priim̄tinaī, maloniaī“, pr. *enimewingi* bus reiſkęs „priim̄tina, malonū“ resp. „priim̄tinaī, maloniaī“.

²²⁴ *vns* čia reiſkia ne „mums“ (→ pr. *noūmans* „t. p.“), o „mus“.

²²⁵ Pr. **tauk-in-* „žadėti, verheissen“ (buvo dar pr. *preigerdawi* „verheisst“, *preibillīna* „Verheissung“) galētu būti iš „siūlyti“ (plg. la. *suolit* „žadėti“ < „siūlyti“) < „(pa)teikti (kam ką)“ < „(pa)kišti“ – vedinys iš pr. **tauk-* „kišti, kaišioti ir pan.“ (= la. *tauc-ēt* „grūsti“, rus. *тык-ать*, sorb. aukšt. *tyk-ac* „kaišioti, тыкать“ ir kt.). Dėl reikšmės plg. pr. **auſau-* „patikėti“ < „(pa)teikti (kam ką)“ < „(pa)kišti“, žr. p. 75, išn. 50. Žr. dar p. 119, išn. 106.

einfeltiglich 5 fürhalten²²⁶.
 vckcelāngewin = 5gijikai turri preilaikūt.
 lengviausiai tūri (prie)laikyti.

6 Zum Erſten. 7 Was iſt die Tauffe? Antwort. 8 Die
 6 — — Ka aſt ſtai Crixtijna? Ettrais. 7 Stai
 Kas yra tas krikſtėjimas? Atsakyk. Tas

Tauffe iſt nicht allein ſchlecht waſſer / 9 Sondern ſie
 Crixtijnai aſt ni / ter ains ſchklāits²²⁷ vnds 8 Schlāit ſtai
 krikſtėjimas yra ne tik vien ypatingas vanduo, bet jis

iſt das waſſer in Gottes gebot gefaſſet 10 vnd mit Gottes
 aſt ſtas vnds en Deiwas pallaipſan 9 entēſjits²²⁸ / bhe ſen Deiwas
 yra tas vanduo į dievo paliepimą įtrauktas ir su dievo

Wort verbunden. 11 Welches iſt denn ſolch Wort 12 Gottes?
 wirdan ſenriſts. 10 Kawijdan aſt ſtawijds wirts 11 Deiwas?
 žodžiu suriſtas. Koks yra ſitoks žodis dievo?

Antwort. 13 Da vnſer Herr — Chriſtus ſpricht
 Ettrais. 12 Kāigi Nouſon Rikijs Jeſus Chriſts bille / 13 prei
 Atsakyk. Kaip mūſų vieſpats Jėzus Kristus byloja prie

Marci am 14 Letzten / Gehet hin in alle
 Markon en panſadaumannien²²⁹ / Jeiti ſtwen / 14 en wiſſan
 Morkaus paskutiniame: Eikite ten į viſą

Welt / Lehret alle — — Heyden 15 Vnd
 ſwitan / mकिनaiti wiſſans amſin adder 15 pogūnans / bhe
 svieta, mokinkite visus liaudį arba pagonis, ir

²²⁶ Žr. p. 119, išn. 108.

²²⁷ Vok. *schlecht* reikėjo versti ne į „ypatingas, nepaprastas“ (→ pr. *schklāits* „t. p.“, žr. p. 177, šn. 433), o į „paprastas“ (plg. dar p. 143, išn. 237). Ši klaida atsirado dėl to, kad vertimo metu frazėje *nicht allein schlecht* neiginys (*nicht*) iš neapdairumo buvo susietas taip pat ir su *schlecht* „paprastas“: šitai *nicht ... schlecht* „ne ... paprastas“ buvo išversta į „ne ... nepaprastas“ → „ne ... ypatingas“ (= pr. *ni ... schklāits*). Tokiai vertimo klaidai atsirasti galbūt dar turėjo šiek tiek įtakos ir tam tikras fonetinis panašumas tarp vok. *schlecht* ir pr. *schklāits*.

²²⁸ Žr. p. 149, išn. 272.

²²⁹ panſadaumannien. Čia turimas galvoje paskutinis Morkaus evangelijos perskyrimas.

teuffet	jie	im Namen	des	Vatters / vnnd des	16
Crixteiti	tennans /	en Emnen	ſteije	16	Tāwas / bhe ſteije
krikštykite	juos	varde	to	tēvo	ir to
Sons /	vnnd des	Heyligen	Geyfts.		
Saūnas	bhe ſteije	Swintan	17	Noſeilis ²³⁰ .	
sūnaus	bei tos	šventos	dvasios.		
60	17 Zum	Andern. [18 Stas]	1	Was gibt	oder nutzet
61	18 Prei	Anterſmu. [19 F ij Was]	1	Ka dāſt	adder enterpo ²³¹
	Prie	antro.		Ka duoda arba	naudinga
die	Tauffe? 2	Antwort. 3	Sie	wircket	vergebung der
ſtai 2	Crixtiſnai?	Ettrais. 3	Stai	Dilinai	etwerpſennien ſteije
tas	krikštijimas?	Atsakyk.	Jis	veikia	atleidimą tų
ſünden /	erlōſet	vom 4	Todt	vnnd Teuffel /	vnnd gibt die
grijkan /	iſran4kinna	eſſe	gallan	bhe pickullan /	bhe dāſt ſtan
nuodēmių,	iſgelbēja	nuo	mirties	ir velnio	bei duoda tą
ewige	ſeligkeit /	allen 5	die	es gleuben /	Wie
prābutſkan	Deiwūtiſkan /	wiſſamans	quai	ſtan druwē /	kāi6gi
amžiną	palaimą	visiems,	kurie tai	tiki,	kaip
die	Wort	vnnd Verheyſſunge	6	Gottes	lauten. 7 Welche ſind
ſtai	wirdai	bhe preibillſnai	Deiwas	kelfāi. 7	Kawīdai aſt
tie	žodžiai	bei prižadėjimai	dievo	skamba.	Kokie yra
diefe	Wort	vnnd 8	verheyſſung	Gottes?	9 Antwort. 10 Da
ſtai	wirdai	bhe preibil8liſnā ²³²	Deiwas?	Ettrais. 9	Kāigi
tie	žodžiai	ir prižadėjimai	dievo?	Atsakyk.	Kaip
vnſer	Herr	Chriſtus	ſpricht	Marci	am letz11ten /
nouſon	Rikijs	Chriſtus	billē	Marci	en 10 panſdaumannien /
mūſų	vieſpats	Kriſtus	byloja	Morkaus	paskutiniame ²³³ .

²³⁰ Noſeilis.²³¹ Taisytiſna į: enterpon. Čia yra **enterpan* „naudinga“ = „į naudą“ (ar „naudoje“): *en* „į“ ir subst. **terpan* „naudą“ (acc. sg.), žr. p. 69, išn. 8; žr. dar p. 101, išn. 9.²³² Turbūt : preibillſna (dėl nom. sg. pavartojimo nom. pl. prasme žr. p. 172, išn. 399).²³³ Plg. p. 140, išn. 229.

Wer da gleubet vnd getaufft wirdt der wirdt **12**
 Kas ſtwi druwē bhe Crixtits **11** wijrſt / ſtas wijrſt
 Kas čia tiki bei krikſtytas tampa, tas tampa
 ſelig / Wer aber nicht gleubet / der wird verdampft.
 Deiwuts / kas adder ni Druwe / **12** ſtas wijrſt perklantīts.
 palaimingas; kas tačiau ne- tiki, tas tampa pasmerktas.
13 Zum Dritten. **14** Wie kan Waſſer ſolche groſſe
13 Prei Tirtſmu. **14** Kāigi maſſi vnds ſtawijdan debeī = **15**kan
 Prie trečio. Kaip gāli vanduo tokią didelę
 ding²³⁴ **15** thun? Antwort. **16** Waſſer thuts freilich nicht /
 aſtin ſeggīt? Ettrais. **16** Vnds ſtan perarwiſku ni
 büseną daryti? Atsakyk. Vanduo ja iš tikro ne-
 Sondern das wort **17** Gottes ſo mit vnd bey
 ſegge / Schläits ſtas **17** wīrds²³⁵ Deiwas / kas ſēn bhe prei
 daro, bet tas žodis dievo, kuris su bei pas
 dem waſſer iſt / vnd der Glau = **18**be / ſo ſolchem
 ſteſmu vndan aſt / **18** bhe ſta Druwi²³⁶ / kas ſtawidſmu
 tą vandenį yra, ir tas tikėjimas, kas tokiam

²³⁴ *ding* „reikalus, dalykus“ (acc. pl.) yra išverstas į pr. *astin* „büseną, situaciją“ (acc. sg.).

²³⁵ Pr. *wīrds* „žodis“ su lie. *vařdas* „vardas“ = la. *vāřds* „žodis; vardas“ santykiuoja taip, kaip, pvz., lie *šārm-as* = la. *sarm-s* „t. p.“ su pr. *sirm-es* E „t. p.“ (gal net ir *-es* yra iš **-is* < **-as*?) ir pan. Vak. balt. **virda-* bei ryt. balt. **varda-* iš pradžių buvo, matyt, „žodis“ = „tai, kas pasakytą“, greta kurio bus egzistavęs ir balt. **emen* „vardas“ (→ pr. **emen* „t. p.“, žr. p. 69, išn. 7). Pastarajam ryt. baltuose išnykstant, iš ryt. balt. **varda-* „žodis“ atsirado ryt. balt. **varda-* „žodis; vardas“ (> la. *vāřds* „t. p.“), kurio semema „žodis“ mūsiškiame (t. y. lie.) *vařdas* nubluko po to bei dėl to, kad atsirado lie. *žōdis*.

²³⁶ Pr. *druwi* „tikėjimas“ < **drūv-ē* (plg. lie. *pjūv-ē* „pjūtis“ (LKŽ X, p. 44 t.) resp. (turbūt *jo*-kamienis) *druwis* „tikėjimas“ < **drūv-īs* (plg. lie. *pjūv-īs*, *-io*, op. cit., p. 45) bei (rodos, *i*-kamienis) *drōffs* (plg. lie. *pjūv-īs*, *-ies*, l. c.), kuris galėtų būti iš **dr'uv-īs* < **drjuv-īs* (plg. lie. *driū-tas*, žr. toliau). Visi šie variantai suponuoja pirmąją *i*-kamenį pr. **druv-īs* (*-u-* pailgėjimo atvejai yra, matyt, vėlyvesnės kilmės) resp. **drjuv-īs* „tikėjimas“, kuris kildintinas iš „pasitikėjimo kuo nors“ < „patikimumo, ištikimumo“ < „pastovumo“ < „dvasinio tvirtumo“ < „fizinio tvirtumo“, t. y. laikytinas galūnės vediniu iš verbalinės (ar kitokios?) šaknies pr. < balt. **drū-* (: **drau-*) resp. **drjū-* (: **drjau-* < **dreu-*) „būti fiziškai tvirtam“, kuri slypi ir vediniuose pr. *drū-ektai* „tvirtai“ (adv. iš adj.) = lie. *drū-ktas* „tvirtas“ (= la. *drū-ktis* „t. p.“) resp. *driū-ktas* „t. p.“ (LKŽ II², p. 729), lie. *drū-tas* „t. p.“ resp. *driū-tas* „t. p.“ ir pan. Iš pr. *druw-* „tikėjimas“ yra išvestas pr. *druw-it* „tikėti“.

wort	Gottes	im	wasser	trawet /	Denn 19	on	Gottes
wirdan	Deiwas	—	—	au = 19	ſchlaudē.	Beggi	ſchlāits
žodžiui	dievo			pasitiki.	Nes	be	dievo

wort /	ift	das	wasser	—	ſchlecht	wasser ²³⁷	/	vnd 20
wirdan /	aft	ſtas 20	vnds	ains	tickars	vnds /		bhe
žodžio	yra	tas	vanduo	vienas	tikras	vanduo		ir

kein	tauff /	aber	mit	dem	wort	Gottes
niainā	Crixtiſnā /	adder 21	ſen	ſteſmu	wirdan	Deiwas /
nē vienas ²³⁸	krikštijimas;	bet	su	tuo	žodžiui	dievo

62	ifts	ein	tauffe	[21 Ka] 1	vndd	das	ift /
63	aftits	ainā	Crixtiſnā /	[22 F ij Das] 1	—	ſta	aft
	yra	vienas	krikštijimas,			tai	yra

ein	gnadenreich	wasser	des	lebens / 2	—	ein
ains	etnīſtislaims	vnds	ſteifės	geijwas /	bhe 2	aina
vienas	malonės	turtingas	vanduo to	gyvenimo	ir	vienas

Bad	der	newen	geburt	im	heyiligen	Geyst /	Wie 3
Spigſnā ²³⁹	ſteiſe	naunangimſenin	en	Swintan 3	Noſeilin /	kāigi	
prausimas	to	naujo	gimimo	ſventoje	dvasioje,	kaip	

²³⁷ *schlecht wasser* „paprastas vanduo“ (plg. p. 140, išn. 227) gražiai išverstas į pr. *tickars vnds* „tikras vanduo“.

²³⁸ T. y. joks.

²³⁹ Šio žodžio etimologija iki šiol yra visiškai neaiški, o dėl to neaiškus ir reikšminis santykis pr. *spignā* (bei pr. *spagtas, specte*) su pr. *aumūsnan*. Manau, kad pr. *spignā* < **spiksnā* < **spēksnā* yra priesagos **snā* vedinys (nomen actionis) iš pr. **spēg-* resp. **spēg-* „(apsi)prausti“ < „(apsi)šlapinti“ < „(apsi)šlakstyti, (apsi)lašinti“, kuris giminiuojasi su lie. žem. *spāg-as* „lašas“ (plg. lie. *šlākas* „lašas; strazdana, dėmė“: *šlēkia šlēkti* „šlakstyti, laistyti; plauti“), *spaſga spāgo spāgti* „lįsti (apie akis), hervorstehen (von Glotzaugen)“ < „varvėti, lašėti (apie akis)“ [*akys iš kaktos spaſga* „akys iš kaktos lenda“ < * „akys iš kaktos va rva, la ſa“], *spōgsta spōgo spōgti* „t. p.“, *spog-inti* „išversti (akis); įbesti (akis)“ [< * „varvinti, lašinti (akis)“] ir kt. Taigi pr. *spignā* (plg. dar *spagtas, specte*) reiškė „(api- resp. apsi)prausimą“ < * „(apsi)šlakstymą“ ir buvo sinonimas žodžiui pr. *aumūsnan* „nuplovimą, numazgojimą“ (III 119₂₅).

Sanct Paulus jagt / — Tito am Dritten. —————
 Swints Pauli billē Prei Tittum en 4 Tirtšmu polasīnšnan²⁴⁰ /
 šventas Paulius byloja prie Tito trečiame perskyrime. .

Durch das 4 Bad der widergeburt vnd ernewerung
 Praftan Spīgsnan stesfe ān = 5teršgimšennien / bhe ernaunīšan²⁴¹
 Per tą prausimą to atgimimo ir atnaujinimą

des heyligen 5 Geifts / welchen er aufgoffen hat /
 stēife Swintan 6 Nošeilie²⁴² / kawidan tāns iſliuns aft
 tos šventōs dvasios, kokią jis išliejės yra

vber vns reichlich 6 durch Ješum Christ vnšern Heylandt /
 no mans laimi = 7šku / pra Ješum Christum noūšon Retenikan /
 ant mūšų turtingai per Jėzų Kristų, mūšų išganytoją

Auff das wir 7 durch deſſelbigen gnade²⁴³ gerecht / vnnd
 No = 8ftan kai mes prei stesfei ſupšas etništīn tickrōmai bhc²⁴⁴
 ant to, kad mes prie to paties malonēs teisūs ir

Erben seien 8 des ewigen Lebens nach der
 9 weldūnai ašmai stēifei prābutskan²⁴⁵ gijwan pošte = 10šmu
 veldėtojai esame²⁴⁶ to amžino gyvenimo pagal tą

²⁴⁰ Pr. *polasīnšnan* (acc. sg.) „(knygos) perskyrimas“, kaip ir lie. *paguldymas* „t. p.“, yra kalkė (vertinys) iš sl. (plg. lenk. *położenie*); žr. p. 202, išn. 612. Grynai prūsiškas yra *sklaitīnšnan* (acc. sg.) „(knygos) skyrius, perskyrimas“ (III 101₈; žr. p. 177, išn. 433).

²⁴¹ ernaunīšan.

²⁴² Nošeilis.

²⁴³ *durch desselbigen gnade* reiškia ne „prie to paties malonēs“ (→ *prei stessei subsas etništīn* „t. p.“), o „per to paties (t. y. išganytojo) malonē“.

²⁴⁴ bhe.

²⁴⁵ *prābutskan* (acc. sg.; atrodo su *-u-* iš **-ū-*) < **prābūt-iska-* „amžinas“ yra vedinys iš pr. subst. **prābūtan* (neutr.) „amžius“ (ar kitokio kamiengalio) < „kas prabūta, pragyventa“ (plg. lie. *prabūtis* „t. p.“ LKŽ I², p. 487) < „prabuvimas, išbuvimas“, kuris bus santykiavęs su pr. **prābūta-* „prabūtas, išbūtas“ (partic. praet. pass. iš pr. **prābū-* „prabūti, išbūti“) panašiai, kaip pvz. lie. *kliūtas* „kliūtis, kluvimas“ (subst., iš neutr.) su lie. *kliūtas* (partic. praet. pass. iš *kliūtī*). Pr. adj. (*ā* kamiens) **prābūtiskā* (fem.) „amžinā“ vartojamas ir kaip subst. — **prābūtis-kā* „amžinybė“ > (acc. sg.) *prābutskan* „t. p.“

²⁴⁶ T. y.: būtume.

Hoffnung / Das ist je 9 gewißlich war.
 nadruwīſnan / Sta aft iau perarwiſku arwi.
 vilti²⁴⁷. Tai yra jau iš tikro tikra.

10 Zum Vierterden. 11 Was bedeut denn solch Waſſer-
 11 Prei²⁴⁸ Ketwirtsmu. 12 Ka powaidinnei — ſtawijds Vn=13das
 Prie ketvirto. Ka parodo toks vandens

12tauffen? Antwort. 13 Es bedeut das der Alte
 Crixtiſna? Ettrais. 14 Sta powaidinne / kai ſtas Vrs²⁴⁹
 krikſtijimas? Atsakyk. Tas parodo, kad tas senas

Adam inn vns / durch 14 tegliche rewe vnd
 Adams ēn¹⁵mans pra deineniſkan pawargan bhe
 Adomas mumyse per kasdienišką atgailą bei

buſſe ſol erſeufft werden / vnd ſter¹⁵ben mit
 powartiſnan²⁵⁰ 16 turei aufkandints poſtātwei / bhe aulaut ſen
 atitaisymą turi nuskandintas pastoti bei numirti su

allen ſünden vnd böſen lüſten. Vnnd
 wiſſa = 17mans grīkans bhe wargan poquoitiſnau²⁵¹ / Bhe
 visomis nuodēmėmis ir piktū pageidimu, ir

wide = 16rumb teglich heraußkommen²⁵² / vnd
 et = 18kūmps deineniſku etſkīmai²⁵³ / bhe winna perėimai / 19
 vėl kasdieniškai atsikeliame ir oran ateiname

²⁴⁷ T. y.: tikėjimai.

²⁴⁸ Prei.

²⁴⁹ vrs = urs „senas“ < *vāras „t. p.“ = lie. voras „t. p.“, vór-upė „sen-vagė“ (DLKŽ, 1972, p. 950) ir kt.

²⁵⁰ *powartiſnan*, kuris taisytinai į *powartinſnan*, reiškė „atitaisymą (pataisymą, atlyginimą)“ < „pakreipimą, pavertimą (teisingumo link)“.

²⁵¹ poquoitiſnan.

²⁵² Vok. *heraußkommen* čia reiškia ne „oran ateiname“ (→ *winna perėimai* „t. p.“), o „išeiti“ (inf.!).

²⁵³ Vok. *aufferstehen* (žr. tekste toliau) čia reiškia ne „atsikeliame“ (→ *etskīmai* „t. p.“), o „atsikelti“.

aufferſtehen / ein **17** newer Menſch / der in gerechtigkeit
 Ains nauns ſmūnets²⁵⁴ / kas en tickrōmiſkan
 vienas naujas žmogus, kuris teisingume

vnd reynigkeyt **18** für Gott ewiglich lebe. **19** Wo
 bhe ſkiſtie²⁰ſkan²⁵⁵ pirſdau Deiwan prābutskai giwa. **21** Quei
 bei ſkaistume prieſ dievą amžinai (te)gyvena. Kur

ſtehet das geſchrieben? **20** Antwort. **21** Sanct Paulus zun
 ſtallā ſta peiſaton? **22** Ettrais. **23** Swints Pauli prei
 stovi tai (pa)rašyta? Atsakyk. Šventas Paulius prie

Rōmern²⁵⁶ am Sechſten **22** ————— ſpricht / Wir ſind
 Rōmerins en Vſchtan po=**24**laſinſnan²⁵⁷ billē / Mes aſmai
 Romėnų ſeštame perskyrime byloja: Mes esame

64 ſambt CHRJSTO durch die [**23** ſta] **1** Tauffe begraben in
 65 ſen Chriſto praſtan [**25** Tauff] **1** Crixtiſnan enkopts²⁵⁸ ēn-
 su Kristumi per tą krikštijimą įkastas į

den Todt / Das gleich / wie Chri=**2**ſtus iſt von den
 ſtan gallan kai ainawīdai / **2** kāigi Chriſtus aſt eſſe ſtans
 tą mirtį, kad vienokiai kaip Kristus yra nuo tą

Todten aufferwecket durch die herr=**3**ligkeyt des Vaters /
 Gallans etbaudints / **3** praſtan Rikijwiſkan ſteſſei Tāwas /
 mirčių atbudintas per tą ſaunumą to tėvo,

Alfo ſollen wir auch inn einem **4** newen leben
 Tīt turrimai **4** mes dijgi / en aineſmu nawnan gijwan
 taip turime mes taipogi viename naujame gyvenime

²⁵⁴ ſmūnents.

²⁵⁵ ſkiſtiſkan.

²⁵⁶ zun Rōmern reiškia „romėnams“.

²⁵⁷ Žr. p. 144, išn. 240.

²⁵⁸ Nom. sg. (masc.) – vietoj nom. pl. (masc.).

wandeln.
neikaut²⁵⁹.
vaikštinėti.

5 Wie man die einfel = 6tigen
5 Kāigi — Stans Lāngifeilingins²⁶⁰ 6
Kaip tuos lengvamanius

joll leren Beichten.
turri mukint Grikaut.
tūri mokinti išpažinti.

7 Was ist die Beicht? 8 Antwort. 9 Die Beicht
7 Ka aft stā Grikaušna? Ettrais. 8 Stai Grikaušna
Kas yra ta išpažintis? Atsakyk. Ta išpažintis

begreiffst zwey stück in sich. Eins / 10 Das man die
ebimmai dwai dellikans ēn = 9fien / Ains / kāidi stans
apima dvi dalis savyje. Vienà²⁶¹, kad tai tas

Sūnde bekenne²⁶². Das Ander / Das 11 man die
grikans pošinna / Sta Anters 10 kāidi stān
nuodėmes pri(si)pažįsta²⁶³. Ta antrà²⁶⁴, kad tai tą

Abolutio oder Vergebung vom Beichti = 12ger
————— etwerpfennin ešše štešmu klaušwingin 11
atleidimą nuo to nuodėmklausio

²⁵⁹ Vok. *wandeln* (ir pr. *neikaut*) čia bus reiškęs „einhergehen“ (plg. H. Paul, Deutsches Wörterbuch s. v. *wandeln*) = „eiti be aiškaus tikslo“ = „vaikštinėti“. Pr. *neik-aut* turi *neik-* iš pr. < balt. **n(e)ik-*, reiškusio maždaug „skverbti, veržtis, užklupti“ (> lie. *nik-ti* „smarkiai imtis ko“, *ap-nikti* „užklupti“, la. *nik-ns* „įtūžęs“, *naik-s* „smarkus“ ir kt., lenk. *w-nik-nąc* „išiskverbti“ ir kt.). Iš pr. verb. **n(e)ik-* „skverbti, veržtis“ galėjo atsirasti pr. subst. **neik-an* (neutr.; ar kitokio kamiengalio) „skverbimasis“ > „lindimas, landžiojimas“ > „Einhergehen“ = „vaikštinėjimas“; iš pastarojo [ar tiesiog iš pr. verb. **n(e)ik-*] buvo padarytas pr. *neik-aut* „vaikštinėti“.

²⁶⁰ Žr. p. 100, išn. 6.

²⁶¹ Sc.: dalis.

²⁶² *bekenne* „pri(si)pažintų“.

²⁶³ T. y.: pri(si)pažintų.

²⁶⁴ Sc.: dalis.

empfahe als von Gott selbs / Vnd ja nicht da=13ran
 pogāunai / kāigi eſſe Deiwan ſubban / Bbe²⁶⁵ niquei en 12 ſteſmu
 gautų, kaip nuo dievo paties; ir niekur tame

zweyffeln / Sondern feſte gleube²⁶⁶ / die ſünde ſeien 14
 dwibugūt / Schlāit drücktai druwīt ſtai grī=13kai aſt
 (ne)abejoti, bet drūtai tikēti: tos nuodēmės yra

dadurch vergeben für Gott im Himel.
 praſtan etwierpton²⁶⁷ pirſdau Deiwan En=14dangon.
 per tai atléista prieſais dievą danguje.

15 Welche Sünde ſol man denn 16 Beichten? —
 15 Kawīdāns Griķans turedi — Gri=16kaut? Ettrais.
 Kokias nuodēmes tūri tai išpažinti? Atsakyk.

17 Für Gott ſol man aller Sünden ſich
 17 Pirſdau Deiwan turridi wiſſans Griķans ſien 18
 Prieſais dievą tūri tai visomis nuodēmėmis²⁶⁸ save

ſchuldig 18 geben / auch — die wir nicht
 ſkellānts²⁶⁹ dātunſi / dīgi ſtans kans mes digi ni
 kaltas duotis, taipogi tomis, kurias mes taipogi ne-

erkennen / Wie wir im Vat19ter vnſer thun. 20 Aber
 erſin=19nimai / kāigi mes en Tawa Nouſon ſeggēmai. 20 Adder
 pažįstame, kaip mes (i) „Tève mūſų“²⁷⁰ darome. Bet

für dem Beichtiger ſollen wir allein die 21
 pirſdau ſteſmu Klauſijwingin / turri=21mai mes ter ains ſtans
 prieſais tą nuodēmklauſi turime mes tik vien tas

²⁶⁵ Bhe.

²⁶⁶ *gleube* reiškia ne „tikėti“ (→ pr. *druwīt* „t. p.“), o „tikėtų“. Kad vertime yra (pr.) infinity-vas, čia turbūt kaltas P. Mėgotas (jam vietoj vok. *gleube* pasigirdo *gleuben*).

²⁶⁷ Nom. sg. neutr.

²⁶⁸ Tiksliau: visās nuodēmes (acc. pl.).

²⁶⁹ Žr. p. 151, išn. 278.

²⁷⁰ T. y.: poteriuose „Tève mūſų“.

	ġūnde	bekennen /	die	wir	wiſſen	vnd	fūlen
	griekans	poſinnat /	kawij = 22	mes	waidimai	bhe	popreſtemmai
	nuodėmes	pripažinti,	kokias	mes	žinome	bei	suprantame
66	im	————	hertzen.	[22 Crixtiſnan]	1	Welche	ſind die? 2
67	en	nouſon	23 ſijran.	[24 G Welche]	1	Kawīdai	aſt ſtai? 2
	mūſų	ſirdyje.				Kókios	yra toſ?

Da	ſihe	deinen	Standt	an /	nach den	Zehen	3
Stwi	endiris	twaian	bauſennien /		poſteimans	3	Deſſimtons
Čia	žiūrėk	tavą	padėtį		pagal tuos		„Deſimtis

Geboten /	Ob	du	Vatter /	Mutter /	Son /	Tochter /	4
Pallaipſans /	Anga	tu	Tāws /	Mūti /	4	Soūns /	Duckti /
paliepiμų“,	ar	tu	tėvas,	motina,	sūnus,	duktė,	

Herr /	Fraw /	Knecht	ſeyeft.	Ob	du	vngehorſam /
Rikijs /	Supūni /	Waix	aſſai /	Anga	5	toū nipokluſmings/
vieſpats,	ponia,	bernas	esi;	ar	tu	nepakluſnus,

vn = 5	getrew /	vnfleyſſig		geweft	ſeyeft /	Ob
ni	iſarwis	niſeilewingis ²⁷¹	aſſai	6	boūns /	Anga
ne-	iſtikimas,	nejautrus	esi	buvęs;		ar

du	jemandt	6	leyd	gethan	habeſt /	mit	wortten
tou	ainontſmu	wargan	aſſai	ſeggī = 7	uns /	ſen	wirdemmans
tu	kam nors	skausmą	esi	daręs		su	žodžiais

oder	wercken /	Ob	7	du	geſtolen /	verſeumet /	verwarloſet/
adder	dilins /	Anga	tu	ran = 8	guns /	pertenniūns ²⁷² /	nipokūntuns/
arba	darbais;	ar	tu	vogęs,	užtrukęs,		nepasaugojęs,

²⁷¹ T. y.: nejautrus, nestropus (plg. p. 220, išn. 723).

²⁷² *pertenniūns* „užtrukęs, uždelsęs“ slypi balt. **ten-* „traukti(s), tempti(s), tešti(s)“ [pr. *pertenniūns* „užtrukęs“ plg. su lie. *už-trūk-ti* „uždelsiti“ ir pan.: lie. *trūkti(s)* „tešti(s)“]. Prūsai turi tą patį **ten-*, išplėstą formanto -s-, – **ten-s-* (plg. lie. *tešti*): *tiēns-twei* „traukti, vilioti“ (III 73₄₋₆); be to, yra pr. **ten-g-*: *pertengninton* „atsiūstą“ (III 93₁) = *perteng-* „atsiūsti“, kilęs iš „atgabenti“ < „atitraukti, atitempti“.

ſchaden ge=8than habeft.
 ſchkūdan affei 9 ſeggūns²⁷³.
 ža'ą esi daŗę.

9 Lieber ſtelle mir ein 10 kurtze weiße
 10 Mijls Brāti Teĩks mennei ain=11an inſan iſſpreſſenn²⁷⁴
 Mielas broli, daryk man vieną trumpą supratimą

zu Beychten? 11 Antwort. — — — —
 12 prei Grikaut. ——— 13 Tit turri tū prēiſtan
 (prie) iſpažinti. Taip turì tu prie to

————— 12 Wirdiger lieber Herr / Jch
 Klauſiwingin bilıtwei. 14 Wertings mils Rickijs / as
 nuodėmklausio byloti: Vertingas mielas vieſpatie, aſ

bitte euch / wollet 13 meine Beicht hōren / Vnd
 madli wans / Quoi=15tilaiti maian Grikauſnan kirditwei²⁷⁵ / bhe
 praſau jus, tenorite maną iſpažinti girdėti ir

mir die Vergebung ſpre=14chen vmb Gottes willen. 15
 mennei 16 ſtan etwerpſennien billit Deiwas paggan. 17
 man tą atleidimą byloti dievo dėlei.

Sage an²⁷⁶. 16 Jch armer Sūnder / bekenne mich
 Gerdaus²⁷⁷ ſchan. 18 As gurĩns Grikenix / poſinna mien
 Sakyk ſen. Aſ, vargſas nusidėjelis, pripažĩstu mane

²⁷³ Raidė *ĩ* yra kursyvinė (ir atrodo *ĩ*, o ne *i*, plg. p. 129, iſn. 154). Raidė *ũ* taisytina į *u*.

²⁷⁴ *iſſpreſſenn* (acc. sg.) yra „supratimas“ = „supratimo būdas“ = „samprata“.

²⁷⁵ Pr. *kird-itwei* „girdėti“ yra iš „darytis juntamam, girdimam; garsintis“ : lie. *kird-yti* „žadinti“, *pa-kiŗd-o* resp. *pa-kiŗsti* „pabusti“, *kėrd-ė* resp. *kėŗsti* „garsinti“, *kaŗd-as* „garsas, aidas“, *kard-intis* „garsintis, duoti apie save girdėti“ ir kt.

²⁷⁶ Vok. *sage an* „sakyk“ (kur *an* — praef.) gražiai išverstas (galbūt P. Mėgoto) į pr. *gerdaus schan* „sakyk ſen“.

²⁷⁷ Žr. p. 195, iſn. 564.

für	Gott	al=17ler	fünden	ſchuldig /
pirſdau	Dei ¹⁹ wan /	wiſſans	grikans	ſkellants ²⁷⁸
prieſais	dievā	visomis	nuodēmėmis	kaltas;
Jn	ſonderheyt	bekenne	ich für 18	euch / Das ich ein
en	ſchlāitiſkai ²⁷⁹	po=20ſinna	as pirſdau	Joūmas / kai as ains
	ypatingume ²⁸⁰	pripažiſtu	aſ prieſais	jus, kad aſ vienas
Knecht /	Magdt /	etc. bin /	Aber 19	ich diene leyder
Waix /	Mer=21gu /	etc. aſmai /	Adder /	Deiwa
bernas,	merga	etc. esu.	Bet,	dieve
		vntrewlich	meinem	Herrn. Denn
engraudis	as ſchlūſi=22	ni iſarwi	maiāſmu	Rikijan / Beggi
pagailėk,	aſ tarnauju	ne-iſtikimai	manam	vieſpačiui, nes
da 20	vnd da /	hab	ich nicht	gethan / was ſie mich
ſchan	bhe ſtwen 23	aſmu as	ni Jeggjūns /	ka ſtai mennei
ſen	bei ten	esu aſ	ne-daręs,	ką jie man
68	hieſſen / [21	Kawīdai]	1 Habe	ſie erzūrnet /
69	laipinnons /	Aſ[24 G ij habe]1mai		ſtans ernertiuns /
	liepęs;	esu	juos	užnirtinęs
vnd	zu fluchen	bewegt /	Habe	ver=2ſeumet vnd
bhe	prei klantſnan	pobangin2nons /	aſmai	pertenniūns ²⁸¹ bhe
ir	prie keiksmo	pajudinęs,	esu	užtrukęs ir
ſchaden	laſſen	geſchehen.	3 Bin	auch in wortten vnnđ
ſkūdan	dāuns	Jeggit.	3 Aſmu	dijgi en wirdans bhe
žalą	leidęs	daryti.	Esu	taipogi žodžiūose ir

²⁷⁸ *skellants* „(esantis) skolingas, kaltas“ (partic. praes. act., nom. sg.) = **skel-* „būti skolingam, kaltam“ (sememā „būti skolingam“ šiek tiek stūmė **aušauti-* „skola“, žr. p. 75, išn. 50) = lie. *skel-ėti* „būti skolingam“. Semema „būti skolingam“ aiškiai prasikiša žodyje pr. *skallisnan* „prievolė“ (acc. sg.) – priesagos *-*snā* vedinyje iš (matyt, iteratyvo) **skal-* „skolingam būti (kuo kam nors)“ (plg. lie. *skal-nas* „skolingas“: *skol-ā*) > „turėti (kokią nors) prievolę (kam nors)“. Buvo ir pr. **skāl-ā* (ar kito kamiengalio) „išskolinimas“ > „skola“ > „kaltė“, iš kurio padarytas pr. *pa-skul-ī-ton* „raginti“, t. y.: „pakaltinti (šiek tiek kaltinti)“ > „priminti (ką dėl ko)“ > „raginti“; plg. dar pr. *paskollē* „raginu“ (III 115₁₆) su *-ko-* iš nekirčiuoto *-kū-* (< *-*kā-*); žr. p. 220, išn. 719.

²⁷⁹ Turbūt: ſchlāitiſkai.

²⁸⁰ T. y.: ypatingai; žr. p. 177, šn. 433.

²⁸¹ Žr. p. 149, išn. 272.

wercken ſchambar 4 geweft / Habe mit meines gleichen
 dilans nigīdings 4 baūuns / Aſmai ſen maiſei polligun
 darbuose negēdingas buvēs. Eſu ſu man lygiu

gezūrnet / Wider 5 meine Frawe gemurret vnd gefluchet /
 ernertūns / Prī=5ki maian waiſpattin murrawuns bhe klantūns /
 ſunirtęs, prieſ maną vieſpačią murmėjeſ ir keikeſ.

etc. Das alles 6 iſt mir leydt / Vnnd bitte vmb
 — 6 Sta wiſſa wargē mien / bhe madli —
 Tai viſa ſkaudina mane, ir praſau

gnade / ich will mich 7 beſſern.
 etnijſtin aſ quoi 7 mien walnennint.
 malonės, aſ noriu mane gerinti.

8 Ein Herr oder Frawe 9 ſpreche alfo. 10 Jnn
 8 Ains Rikijs adder Supūni 9 billi titet. 10 En
 Vienas vieſpats arba ponia (te)byloja ſitaip.

ſonderheyt bekenne ich für euch / Das ich 11 mein
 ſchlāitiſkan poſinna aſ pirdau Joūmans 11 kai aſ maians
 Ypatingume²⁸² pripažistu aſ prieſais juſ, kad aſ manus

Kindt vnd Gefinde / Weib / nicht trewlich
 malnijkans / bhe ſeimīnan / — ni iſarwi 12 aſmai
 vaikus bei ſeimyną ne- iſtikimai eſu

ge=12zogen habe zu Gottes Ehren. Jch habe geflucht /
 auginnons prei Deiwas Teiſin / Aſ aſmai 13 klantūns /
 auginęs prie dievo garbės. Aſ eſu keikeſ,

13 bōſe Exempel mit vnzūchtigen wortten vnnd
 wargans perwaidinſnans²⁸³ ſen niteiſi=14wingins wirdans bhe
 piktus pavyzdzius ſu negarbingais žodžiais bei

²⁸² Žr. p. 151, iſn. 280.

²⁸³ *perwaidinſnans* (acc. pl.) yra „parodymai, išrodymai“ = „pavyzdžiai“.

wer = 14cken gegeben. Meinem Nachbar Schaden gethan / 15
 jeggīfjans dāuns / Maiāf = 15mu kaimīnan ſchkudan jeggīuns /
 darymais davęs, manam kaimynui žalą daręs,

vbel nachgeredet / zu thewr verkaufft / falſche vnd
 wargu²⁸⁴ nowaiti = 16āuns / per tēmprai perdauns / reddau²⁸⁵ bhe
 piktai apkalbėjes, per brangiai pardavęs, apgaulingą bei

16 nicht gantze Wahr gegeben / Vnd was er mer
 ni pilnan 17 perdāifan²⁸⁶ dāuns / bhe ka tans toūls
 ne-pilną prekę davęs ir ką jis daugiau

wider 17 die gebot Gottes vnd ſeinen Standt
 prikan — Deiwas 18 pallaipſans bhe ſwaiian bouſennien
 prieſ dievo paliepinus ir savą padėtį

— gethan / etc. 18 Wenn aber jemandt ſich nicht befindet
 aſt jeggīuns. — 19 Kadden adder ains ſien ni aupallai²⁸⁷
 yra daręs. Kada tačiau kas nors save ne- (at)rastų

— be = 19ſchweret²⁸⁸ / mit ſolcher oder grōſſern ſünden /
 tit pobren²⁰dints ſen ſtawīdſmu / adder muijieſon grīkans /
 taip apſunkintas su tokiomis arba didesnėmis nuodēmėmis,

Der ſoll 20nicht ſorgen oder weiter ſünde ſuchen /
 21 Stas niturri ſurgaut adder tāls grijkans laukīt²⁸⁹
 tas netūri rūpintis arba toliau nuodėmes ieškoti

noch ertich = 21ten / vnd damit ein marter
 ad = 22der ermīrit / bhe ſen ſtawīdſmu ainan lailifjan
 arba išgalvoti bei su tuo vieną kankinimą

²⁸⁴ wargu — adv. (iš o-kamienio adj.), kur fleksija -u yra pr. inovacija [vietoj senesnės (adv.) -ai ar (adv. = adj. nom. -acc. sg. neutr.) -an resp. -a], plg. tai, kas pasakyta p. 167, išn. 372.

²⁸⁵ reddan.

²⁸⁶ Matyt: perdāifan.

²⁸⁷ aupall- „(at)rasti“ yra iš pirmykštės reikšmės „nupulti, užkristi“, plg. lie. užpūlti „užkristi, nukristi“ ir „atsitiktinai pataikyti, rasti“ (LKŽ X, p. 905).

²⁸⁸ Frazės *sich nicht befindet beschweret* reikšmė yra: „atsirastų neapsunkintas“.

²⁸⁹ Žr. p. 172, išn. 397.

auß	der	Beicht	machen / 22	Sondern	erzele
eſſe 23	ſteſmu	Grikaufnan	tickint /	ſchlaits	engerdaus
iſh	tos	iſpažinties	daryti,	bet	pasakyk

eine	oder	zwo	die	du	weiſſeſt /	Alſo / 23	Jn
ai = 24nan	adder	dwai	kawijdaus ²⁹⁰	tou	waiſei /	Titet /	En 25
vieną	arba	dvi ²⁹¹ ,	kokias	tu	žinai.	Šitaip	

ſonderheit	bekenne	ich / das	ich ein	mal	geflu = 24chet.
ſchlāitiſkan	poſinna	as / kai	as ainan	reiſan	klanti = 26uns /
ypatingume ²⁹²	pripažistu	aſh, kad	aſh vieną	kartą	keikęš

Jtem	einmal	vnhūbſch	mit wortten	geweſt / 25
adder	ainawārft	nikanxts	ſen wirdans	boū = 27uns /
arba	vienąkart	nepadorus	su žodžiais	buvęš,

ein	mal	dis	N. verſeumet	habe /	etc. —
aina	warft	ſtan	— pertenniūns ²⁹³	aſmai /	etc. Bhe 28
vienąkart	tai	uždelsęš	esu,		etc. Ir

Alſo laſſe	es 26	—	genug	ſein ²⁹⁴	[27 mai]
tīt dais	—	panſdau	zuit	bouton.	[29 G iij Weiſſeſtu]
taip leiſk		po to	gana	būti.	

70	1	Weyſſeſtu	aber	gar	keine	(welches doch nicht 2
71	1	Waiſſe tu	adder	poſtippan	niainan	(kawids 2 — ni
	(Ne)	žinai ²⁹⁵ tu	tačiau	iſtiſai	nė vieną ²⁹⁶	(koks ne-

wol	ſolt	mōglich	ſein)	So	ſage	auch
labbai		muſjingin	maſſi bouton)	Tīt	gerdaus	dij = 3gi
labai		galima	gali būti),	taip	(ne) sakyk	taipogi

²⁹⁰ kawijdans.²⁹¹ dvi (nuodėmes).²⁹² Žr. p. 151, iſn. 280.²⁹³ Žr. p. 149, iſn. 272.²⁹⁴ *lasse es genug sein* „tebūnie tuo pasitenkinama (gana)“.²⁹⁵ T. y.: (Jeigu) nežinotum²⁹⁶ T. y.: nė vieną (nuodėmę).

keine in ſonderſhey / Sondern nim die vergebung
 niainan ſchlāitſkai / Schlāit imais ſtan etwerp⁴ſennien
 nē vienā²⁹⁶ atskirai, bet imk tą atleidimā

auff die gemeine **4** Beicht / ſo du für²⁹⁷ Gott
 noſtan perōnin grikauſnan / kawijdan tou **5** pirſdan²⁹⁸ Deiwan
 ant tos bendros išpažinties, kokiā tu priešais dievā

thuſt gegen dem Beichtiger.
 ſeggēſei priki ſteſſemu Klauſiwe = 6niki.
 darai prieš tą nuodēmklauſj.

5 Darauff ſoll der Beichtiger **6** ſagen. **7** GOTT
7 Noſtan turri ſtas Klauſi = 8winks billitwei. **9** Deiw
 Ant to tūri tas nuodēmklauſys byloti. Dievas

ſey dir ————— genedig / vnnd ſtercke deinen **8**
 ſeiſei tebbei Grikenikan etnijwings bhe **10** ſpartina twaian
 tebūna tau nusidėjėliui maloningas ir testiſrina tavā

Glauben / AMEN. **9** Weiter. **10** Gleubeſt du auch das meine
 druwien / Amen. **11** Tāls. **12** Druwēſe tu dīgi kai maia
 tikėjimā. Amen. Toliau. Tiki tu taipogi, kad manas

Vergebung Got = 11tes Vergebunge ſey? ————— **12** Ja
 etwerp = 13ſna / Deiwat etwerpſna aſt? **14** Ettrais. **15** Ja
 atleidimas dievo atleidimas yra? Atsakyk. Taip.

lieber Herr. **13** Darauff ſpreche er. **14** Wie du
 mijls Rikijs. **16** Noſtan billi tans. **17** Kāigi tou
 mielas viešpatie. Ant to (te)byloja jis. Kaip tu

gleubeſt / So geſchehe dir. Vnnd ich **15** außdem
 druwēſe / tīt audaſei tebbei / Bhe as **18** is —
 tiki, taip tenusiduoda tau. Ir aš iš

²⁹⁷ *fūr* čia reiškia „vor, prieš(ais)“, plg. pvz. *fūr* III 82₉.

²⁹⁸ *pirſdau*.

befehl vnšers Herrn Jheſu Chriſti / Verge = 16be dir
 polaipīnſnan nouſon Rikijs Jeſu Chriſti etwerpe 19 tebbei
 paliepimo mūſų vieſpaties Jėzaus Kristaus atleidžiu tau

deine ſünde / Jm namen des Vatters / vnd des 17 Sons /
 twaians grīkans / en Emnen ſteife Tawas / 20 bhe ſteife Soūnas
 tavas nuodėmes varde to tėvo ir to sūnas

vnd des Heyligen Geysſts / Amen. 18 Gehe hin im
 bke²⁹⁹ ſteife Swintan Noſeilin / 21 Amen. 22 Jeis preipaus en
 bei tos ſventos dvasios. Amen. Eik ſalin

- 72 Friede. [19 Waiſſe] 1 Welche aber groſſe beſchwerung
 73 Packan. [23 Welche] 1 Kawīdai adder debbikan pobrandīnſnan³⁰⁰
 taikoje. Kokie tačiau didelį apſunkinimą

des Gewi = 2ſſens haben / oder betrübt vnd —
 ſtetſe³⁰¹² powaiſemnen³⁰² turri³⁰³ / adder auminius — adder
 tos ſažinēs tūri³⁰⁴ arba nusiminęs arba

angefochten ſind / die 3 wird ein Beichtuater wol
 enkaiti = 3tai aſt / ſtans wīrft ans³⁰⁵ Klauſīwings labbai
 sukurstyti yra³⁰⁶, tuos tampa vienas nuodėmklausys gerai

wiſſen³⁰⁷ mit mehr Sprū = 4chen zu trōſten / vnnnd zum
 waift 4 ſen toūls billijſnans prei glandint³⁰⁸ / — prei
 žinoti su daugiau bylojimų (prie) guosti, prie

²⁹⁹ bhe.

³⁰⁰ Ar: pobrandīnſnan = pobrandinſnan.

³⁰¹ ſteife.

³⁰² powaiſemnen.

³⁰³ turri.

³⁰⁴ T. y.: turėtu.

³⁰⁵ ains.

³⁰⁶ T. y.: būtu.

³⁰⁷ wird ... wissen yra vok. futurum ir reiškia ne „tampa ... žinoti“ (→ pr. *wirst* ... *waist* „t. p.“).

o „žinos“.

³⁰⁸ Žr. p. 205, išn. 638.

Glauben	reytzen.	5 Das	joll	——	ein	gemeine
Druwien	ti=5ēnʃtwei /	Sta	turri	ter	ains	aina
tikėjimo	traukti ³⁰⁹ .	Tai	tùri	tik	vien	vienà bendra

weiße	der	Beicht	sein /	für die	6
enteikū=6ʃna ³¹⁰	ʃtejʃon	Grikauʃnan	boūt /	pērʃtans	
tvarka	tos	išpažinties	būti	dėl	tų

einfeltigen.

Lāngiʃeilin = 7gins³¹¹.

lengvamanių.

7 Das	Sacrament	8 Des	Altars /	Wie
8 Stas	Sacraments	9 Steiʃei	Altari /	kaigi
Tas	sakramentas	to	altoriaus,	kaip

ein	Hauʃuat=9ter	daʃʃelbige	ʃeinem
ains	Butta10ʃtaws	ʃtanʃubban	ʃwaiāʃmu 11
vianas	buto tėvas	tą paįį	savai

Gėʃin = 10de	einfeltigklich	fūr = 11halten ³¹²	joll.
ʃeimīnan	vkalāngewingi = 12ʃkān	preilaikūt	turri.
ʃeimynai	lengviausiai	(prie)laikyti	tùri.

12	Was iʃt	das	Sacrament	des	13	Altars ³¹³ ?	Antwort. 14
13	Ka	aʃt	ʃtas	Sacramēnts	ʃteiʃe	14	Altars?
	Kas	yra	tas	sakramentas	to	altoriaus?	Atsakyk. 15

Es	iʃt	der	ware	Leib	vnd	Blut	vnʃers	HERrn	15
Sta	aʃt	ʃtas	arwis	kērmens	bhe	krawia /	Noū16ʃou ³¹⁴	Rikijas	
Tai	yra	tas	tikras	kūnas	bei	kraujas	mūşų	vieʃpaties	

³⁰⁹ T. y.: (pa)traukti „vilioti“.

³¹⁰ T. y.: „darymo tvarka resp. būdas, darysena“.

³¹¹ Žr. p. 100, išn. 6.

³¹² Žr. p. 119, išn. 108.

³¹³ Plg. p. 76 išn. 57.

³¹⁴ Noūʃon.

Jheſu Chriſti / vnter dem Brodt vnnd Wein / Vns **16**
 Jeſu Chriſti / Po ſteſmu geitin bhe wij=**17**nan / Noūmas
 Jēzaus Kriſtaus po ta duona bei vynu, mums

Chriſten zu Eſſen vnnd zu Trincken vonn Chriſto **17**
 Crixtiānans prei iſt bhe prei pout=**18**wei eſſe Chriſto
 krikščionims (prie) valgyti bei (prie) gerti nuo Kriſtaus

ſelbs eingefetzt.

ſups enſadinton³¹⁵.

paties įstatyta.

18 Wo ſtehet das geſchrieben? **19** Antwort. **20** So
19 Quei Stalle ſta Popeiſāton? **20** Ettrais. **21** Tit
 Kur stovi tas paraſyta? Atsakyk. Taip

ſchreiben die Heiligen Euangeliſten / Mat=**21**theus / Marcus /
 peiſāi ſtai Swintai Euangeliſtai / Matte=**22**us / Marcus /
 rašo tie ſventi evangelistai: Matas, Morkus,

74 Lucas / vnnd Sanct Paulus. [**22** Kawīdai] **1** Vnſer HERR

75 Lukas / bhe Swints Paulus. [**23** H Vnſer] **1** Noūſon Rikijs
 Lukas ir ſventas Paulius. Mūſų vieſpats

Jheſus Chriſtus / inn der **2** Nacht da er verrathen
 Jeſus Chriſtus / ēnſtan Nack=**2**tien / kaden tans prawilts³¹⁶
 Jēzus Kriſtus toje naktyje, kada jis išduotas

ward / Nam er das Brodt / **3** dancket / vnnd brachs / vnnd
 poſtāi / imma tans ſtan=**3**geitin dīnkauts bhe līmauts / bhe
 pastojo, ēmē jis tą duoną, dėkojo ir laužē bei

gabs ſeinen Jūngern **4** vnnd ſprach / Nemet hin /
 dai ſwaimans / **4** maldaiſimans³¹⁷ / bhe billāts / immaiti ſtwen /
 davē saviems mokiniams ir bylojo: Imkite ten,

³¹⁵ *ensadinton* (nom. sg. neutr.) bus reiškęs: „įsodinta; nustatyta, paskirta“ (plg. vok. žodžio reikšmes).

³¹⁶ *prawilts* – iš **pravil-* „apgauti, išduoti“, plg. lie. *ap-vil-ti* „apgauti“. Plg. p. 77, išn. 58.

³¹⁷ Žr. p. 76, išn. 56.

Eſſet / das iſt mein Leyb / 5 der für euch gegeben wirdt /
 ideiti / 5 ſta aſt mais kērmens / kas pērwanſ dāts wīrſt /
 valgykite, tai yra manas kūnas, kuris už jus duotas tampa.

Solchs thut zu meinem 6 gedechtnus³¹⁸. 7 Deſſelbigen
 Sta = 6wīdan³¹⁹ ſeggītei prei maian pominiſnan. 7 Stejmu
 ſitokį darykite prie mano paminėjimo³²⁰. Tam

gleichen nam Er auch den Kelch / 8 nach dem Abentmal /
 empolijgu immats dijgi ſtan Kelkin 8 pobītas idin /
 panaſiai ėmė taipogi tą taurę po vakaro valgio,

dancket / vnd gab jhn den vnd 9 ſprach / Nemet hin /
 Dinkauts / bhe dai ſtan ſteimans bhe 9 billāts / Jmaiti ſtwen /
 dėkojo ir davė ją tiems ir bylojo: Imkite ten

vnd trincket alle darauß / Dieſer 10 Kelch iſt das Newe
 bhe poieiti wiſſai iſſtejmu / 10 Schis kelks aſt ſtas nauns
 bei gerkite viſi iſ tos. ſi taurė yra tas naujas

Teſtament inn meinem Blut / 11 Das für euch vergoſſen
 Teſtaments en maian 11 krawian / kas perwanſ pralieiton³²¹
 testamentas maname kraujuje, kuris už jus pralietas

wirdt / zur vergebungē der 12 Sünden / Solchs thut
 wīrſt / prei etwer = 12pſennien ſtēiſon grijkan / Stawīdan³²² ſeggītei
 tampa prie atleidimo tą nuodėmių. ſitokį darykite

ſo oft jhrs trincket / zu mei = 13nem gedechtnus.
 — — — — — prei 13 maian pominiſnan.
 prie mano paminėjimo³²³.

³¹⁸ zu meinem gedechtnus reiškia „mano paminėjimui“.

³¹⁹ Žr. p. 90 išn. 24.

³²⁰ T. y.: paminėjimo „prisiminimo“, plg. I 15₄, II 15₃.

³²¹ Nom. sg. neutr.

³²² Žr. (p. 159) išn. 319.

³²³ Žr. (p. 159) išn. 320.

14 Was nützet denn solch Effen 15 vnd Trincken?
 14 Ka aft enterpen³²⁴ — ftawids idis 15 bhe pouis?
 Kas yra naudinga toks valgis bei gërimas?

Antwort. 16 Das zeygen vns dieje wort / Für euch
 Ettrais? 16 Sta waidinna noūmans ſchai wirdai / Për = 17wans
 Atsakyk. Tai rodo mums ſie žodžiai: „Už jus

gegeben / 17 Vnnd vergoffen / zur vergebung³²⁵ der
 dāton³²⁶ bhe prolieiton³²⁶ prei etwerpſenninn ſtēi = 18ſon
 duotas ir pralietas prie atleidimo tų

Sūnden / Nem = 18lich / das vnns im Sacrament vergebung
 grikan / Jſſprettingi³²⁷ / kai noūmas en Sacra = 19menten etwerpſnā
 nuodëmių“; suprantama, kad mums sakramente atleidimas

der Sūn = 19den / Leben vnnd Seligkeyt durch ſolches
 ſteiſon grikan / gijwan³²⁸ bhe Dei = 20wutiſkai praſtawidans
 tų nuodëmių, gyvenimas ir iſganymas per tokius

wort ge = 20geben wirdt³²⁹ / Denn wo Vergebung der
 wirdans dāts wirſt / Beggi 21 quei etwerpſnā ſteiſon
 žodžius duotas tampa; nes kur atleidimas tų

³²⁴ Žr. p. 69, išn. 8.

³²⁵ zur vergebung „atleidimui“.

³²⁶ Nom. sg. neutr.

³²⁷ *Jſſprettingi* „suprantama“ (adj. nom.-acc. sg. neutr.) perteikia tik vieną žodžio vok. *nemlich* „vardinis; aiškus, suprantamas“ reikšmę resp. jos atspalvį; plg. p. 150, išn. 274.

³²⁸ Pr. subst. *gijwan* (nom. sg. neutr.) = **gīvan* reišškė „gyvenimą“ < „būvimą gyvam“ = „gyvumą“. Tai rodo pati šio žodžio daryba: pr. (subst.) **gīvan* (neutr.) yra substantvyvuotas adj. **gīva-* „gyvas“ (pvz. *gijwans* acc. pl.), plg. pvz. lie. subst. *lābas* „gerumas (gerovė); turtas“ (< neutr.) — iš adj. *lābas* „geras“. Yra dar pr. subst. *giwei* „gyvenimas“ (nom. sg. fem., su pridėtu *-i*) < **gīv-ē* (= la. *dzīve* „gyvenimas“) > pr. *geywin* „t. p.“ (acc. sg., I 9₁₀) ir kt. (iš čia pr. *giw-it* „gyventi“), kuris darybiškai sietinas, matyt, ne su pr. adj. **gīva-* „gyvas“, o su pr. verb. **gīv-* resp. **gī-* „gyventi“ [plg. sen. la. *dzīvu* „gyvenu“ resp. lie. *gý-ti* „gyventi“ (LKŽ III, s. v. *gýti* 5), s. sl. *živq* resp. *ži-ti*]; plg. lie. *bēg-ē* „bėgimas“ (< *bēg-ti*) ir pan. Taigi substantyvai pr. *gijwan* ir *giwei*, abu atitinkantys tą patį originalo (vok.) *Leben* „gyvenimas“, bent jau anksčiau reišškė: a) *gijwan* (nom. sg.) — „gyvenimą“, kaip gyvumo ypatybės turėjamą, o b) *giwei* (nom. sg.) — „gyvenimą“, kaip tam tikrą procesą.

³²⁹ *gegeben wirdt* reiškia ne „duotas tampa“ (→ pr. *dāts wirſt* „t. p.“), o „duodamas yra“.

	Sūnden	ift / 21	da	ift	auch	Leben	vnd	Seligkeyt.
	grīkan	aft /	ftwi	aft	dijgi	gi=22wei	bhe	Deiwūtiſku.
	nuodėmių	yra,	čia	yra	taipogi	gyvenimas	ir	iſganymas.
	22	Wie	kan	leiblich	Eſſen	vnd	Trin=23cken ³³⁰	
	23	Kāigi	maſſi	Kērmeniſkai	īdai	bhe	24	poūton /
		Kaip	gāli	kūniſkas	valgis	bei		gerti
	ſolche	groſſe	ding ³³¹	thun?	24	Antwort.	[25	Noūſon]
	ſtawīdan	debikan	aſtin	25	ſeggīt?	Ettrais.	[26	H ij Eſſen]
	tokią	dideleį	būseną	daryti?		Atsakyk.		
76	1	Eſſen ³³²	vnnđ	Trincken ³³⁰	thuts	freilich	nicht /	
77	1	Jſt	bhe	poūton		ſtan	arwiſkai	ni ſegge /
		Valgyti	bei	gerti		tą	tikrai	ne- daro,
	ſon=2dern	die	Wort /	ſo	da	ſtehen /	Fūr	euch
	ſchlāit	2	ſtai	wirdai /	ka	ſtwi	ſtallē /	Prēiwans
	bet		tie	žodžiai,	kas	čia	stovi:	„Už
								jus
								paduotas
								ir
	3	vergoſſen	zur	vergebung	der	Sūnden.	4	Welche
	3	Proleiton ³³³	/	prei	etwerpſennien /	ſteiſon	grīkan.	4
		pralietas	prie	atleidimo	tų	nuodėmių“.	Kokie ³³⁴	
	Wort	ſind	neben	dem	leiblichen	Eſſen	5	vnnđ
	wirdai	aft /	ſirſdau ³³⁵	ſteſmn ³³⁶	kērmeneniſkan	iſtai	bhe	
	žodžiai	yra	ſalia	to	kūniſko	valgio	bei	
	Trincken ³³⁷	/	als	das	Hauptſtück ³³⁸	im	Sacrament	6
	poūton /		kāigi	ſtas	Galwaddelliks	en	6	Sacramenten /
	gerti		kaip	ta	galvos dalis	sakramente;	ir	kas

³³⁰ *Trincken* čia reiškia ne „gerti“ (→ pr. *poūton* „t. p.“), o „gėrimą“.

³³¹ Žr. p. 142, išn. 234.

³³² *Essen* čia reiškia ne „valgyti“ (→ pr. *ist* „t. p.“), o „valgi“.

³³³ Nom. sg. neutr.

³³⁴ *Kokie* čia – reikšme „tokie“, žr. p. 126, išn. 139.

³³⁵ Tiksliau sakant, pr. *sirsdau* reiškia „tarp, tarpu“, bet nėra negalimas ir jo reikšmės atspalvis „šalia, greta“ (← vok. *neben* „t. p.“): juk kas yra tarp ko nors (pvz., būryje), tas gali būti ir šalia (greta) ko nors.

³³⁶ *ſteſmu*.

³³⁷ *Trincken* čia reiškia ne „gerti“ (→ pr. *poūton* „t. p.“), o „gėrimą“.

³³⁸ *Hauptstück* reiškia ne „galvos dalis“ (→ pr. *Galwaddellicks* „t. p.“), o „pagrindinė dalis“.

denjelbigen Wortten gleubet / der hat was 7 jie sagen /
 ſteſmu wirdan druwe / tans 7 turri kan ſtai billē /
 tam žodžiui tiki, jis tūri³³⁹, ką jie³⁴⁰ byloja
 vnd wie jie lauten / Nemlich / Vergebung 8 der
 bhe kāigi ſtai kaltzā / Jſſpreſenni^{8en}³⁴¹ / Etwerpſennien ſtēiſai
 bei kaip jie skamba, ſupratimas, — atleidimą tų

Sünden.

Grikan.

nuodėmių.

9 Wer empfehet denn ſolch Sa = 10crament Wirdiglich? 11

9 Kas pogaunai — ſtawīdan Sacra = 10mentan Wertiwings?

Kas gauna tokį sakramentą vertas?

Antwort. 12 Faſten vnd Leiblich ſich bereyten / iſt
 Ettrais. 11 Paſtauton / bhe kērmeneniſkan ſien pogatta = 12wint aſt
 Atsakyk. Paſnikauti bei kūniſkai ſave paruošti yra

wol eine 13 feine³⁴² euſſerliche³⁴³ zucht. Aber der iſt

— aina kanxta iſwinadu³⁴⁴ kanxtiſna / Adder 13 ſtas aſt

vienas ſaunus iſoriſkai padorumas. Bet tas yra

recht³⁴⁵ wirdig vnd 14 wol geſchickt / Wer den Glauben
 tickars wertings bhe labbai pogattawints 14 kas ſtan Drūwien
 tikras vertingas bei gerai paruoſtas, kas tą tikėjimą

hat an dieſe Wort 15 Fūr euch gegeben / Vnnd vergoffen /
 turri en ſchans Wirdans Pēr = 15wans podāton³⁴⁶ bhe Prolieiton³⁴⁶/
 tūri ſiuose žodžiuose: „Už juos paduotas bei pralietas

³³⁹ tūri (tą).

³⁴⁰ jie (žodžiai).

³⁴¹ Nemlich reikėjo versti ne į *Jsspreſennien* „supratimas“ (acc. sg.), o į *Jssprettiſgi* „supranta-
 ma“ (žr. p. 160, išn. 327).

³⁴² Pr. *kanxta* (adj. nom. sg. fem.) yra „padorus, išauklėtas“ = „šaunus“ (← vok. *feine*
 „šaunus“).

³⁴³ *eusserliche* „išoriška, išorinė“ (adj. nom. sg. fem.) į prūsų kalbą išverstas adverbiskai: pr.
iſwinadu „iš oro pusės, išoriškai“.

³⁴⁴ Taisytinai į: *iſwinandau*.

³⁴⁵ *recht* čia reikėjo versti ne „tikras“ (→ pr. *tickars* „t. p.“), o į „tikrai“.

³⁴⁶ Nom. sg. neutr.

zur vergebunge **16** der Sünden / Wer aber dieſen
 frei etwerpſennien **16** ſteifons grīkans³⁴⁷ / kas adder ſteimans
 prie atleidimo tū nuodėmių“. Kas tačiau tiems

Wortten nicht Gleu=**17**bet / oder zweyffelt / der iſt vnwirdig
 wirdans ni **17** Druwē / adder dwigubbū ſtas aſt niwertings
 žodžiams ne- tiki arba abejoja, tas yra nevertingas

vnnd vnge=**18**ſchickt / Denn das Wort (Für Euch) fordert
 bhe ni=**18**pogattawints / Beggi ſtas wirds (Pēr Wans) wū=**19**kawi
 ir neparuoſtas; nes tas žodis („Už jus“) kviečia

eitel **19** Glaubige hertzen.
 wiſſans³⁴⁸ druwīngins ſirans=
 visàs tikinčias ſirdis.

20 Wie ein Hausuater **21** ſein
20 Kaigi ains Buttas Taws ſwaian **21**
 Kaip vienas buto tėvas savą

Geſinde ſol lehren / Morgens **22** vnd
 Seimīnan turri mukint **22** Angſteina³⁴⁹ bhe
 ſeimyną turi mokinti anksti ir

Abends ſich Segnen. [**23** Jſt]
 Bitai **23** ſien Signāt. [**24** H iij Des]
 vakare žegnotis.

78 **1** Des Morgens / ſo du auß dem **2** ————— Bette
 79 **1** Angſtainai³⁵⁰ / Kaden toū is — twaiā=**2**ſmu Laſtin
 Anksti, kada tu iš tavos lovos

³⁴⁷ Čia turėtų būti: ſteifon grīkan (gen. pl.).

³⁴⁸ Samplaikoje *wissans* ... *sirans* „visàs ... ſirdis“ (← vok. *eitel* ... *hertzen*) žodis pr. *wissans* „visàs“ savo reikšminiu atspalviu panašus į originalo žodį – į vok. *eitel* „grynas, išsisas, visas“ (resp. „vien tik“).

³⁴⁹ *Angsteina* reiškė, matyt, „anksti (früh), ryte (morgens)“, plg., pvz.: lie. *anksti negiedok, ba vakare verksi* (Paringys – Ignalinos raj.).

³⁵⁰ Žr. ankstesnę išn.

fehrest /	foltu	dich segnen 3	mit dem	Heiligen
etškifai /	turri	tou tien 3 Siggnat	fen	ſteſma Swintan 4
atsikeli,	turī	tu žegnotis	su tuo	šventu
Creutz / 4	vnnd ſagen. 5	Das walt	GOTT ³⁵¹	Vatter / Sohn /
Scrīſin	bhe billīt ³⁵² . 5	Stwi galbſe	Deiws /	Taws / Soūus ³⁵³ /
kryžiumi	ir byloti:	Čia tegelbſti	dievas	tėvas, sūnus
—	Heiliger 6	Geyſt /	AMEN. 7	Darauff kniendt oder
bhe 6	Swints	Noſeilis.	— 7	Noſtan poquelbton ³⁵⁴ adder
bei	šventa	dvasia.	Ant to	paklauptai arba
ſtehendt	den 8	Glauben /	vnd Vater vnſer /	Wiltu 9
ſtānintei ³⁵⁵ 8	ſtan	Druwien	bhe Tawa	Nōſon / 9 Jquoitu /
stovinčiai —	tą	„Tikėjimą“	bei „Tėve	mūſų“. Jei nori tu,
ſo magſt	du diſ	Gebetlein 10	darzu	ſprechen. 11 Jch
tīt maſſi	tu ſchin 10	madlikan	prėiſtan	gerbt ³⁵⁶ . 11 As
taip gali	tu ſią	maldeļ	prie to	kalbėti: Aš

³⁵¹ *Das walt Gott* „tai tevaldo dievas“ į prūsų kalbą išversta laisviau.

³⁵² billīt.

³⁵³ Soūns.

³⁵⁴ *poquelbton* vieniems (Trautmann AS 405, Schmalstieg OP 181) yra participijas (nom. sg. neutr. partic. praet. pass.), kitiems (Endzelīns SV 232) — infinityvas ar participijas. Pr. *poquelbton* iš tikrųjų nėra infinityvas (jau vien dėl vok. *kniendt*), netikslu šią formą laikyti ir participiju. Čia yra ne kas kita, o adverbijas — adverbiškai resp. „padalyviškai“ pavartota participinė (partic. praet. pass.) forma **pakvelptan* (nom.-acc. sg. neutr.); dėl pačios formos plg. adv. pr. *labb-an* „gerai“ (= pr. *labb-an* adj. nom.-acc. sg. neutr.). Taigi pr. *poquelbton* yra „paklauptai“ = „pa-(si)klaupus“.

³⁵⁵ Jau iš frazės *poquelbton adder stānintei*, kur *poquelbton* yra participinės kilmės adverbijas (= nom. -acc. sg. neutr., žr. ankstesnę išnašą), matyti, kad ir antrasis tos frazės narys — *stānintei* yra tam tikras adverbijas, t. y. nekaitoma dalyvinė („padalyvinė“) resp. sustabarėjusi dat. (-loc.) sg. forma su *-ei*= lie. žem. (*lŷn-ant*)-*ie* „lyjant“ ir kt. Taigi pr. adv. *stānintei* yra „stovint, stovinčiai“, plg. dar pr. *giwāntei* „gyvenant, gyvenančiai“ III 97₁₄ (čia lie. *gyvenančiai* yra adv., plg. adv. lie. *gīrdinčiai* rėkiančiai, *kankinančiai* ir kt., žr. LKG II, p. 512 tt.).

³⁵⁶ Pr. *gerb-t* „kalbėti“ (= *gērbt* „t. p.“ III 27₄) = lie. *gerb-ti* „почитать“ yra iš balt. **gerb-* (: **gīrb-*) „įbrėžti“ = sl. **gerb-* „t. p.“ (rus. *жéпебеѹ* „likimas; atraiža“ ir kt.), germ. **kerb-* „t. p.“ (> sva. *kērf-an* „t. p.“ ir kt.) ir kt. (ide. **gerbh-* : **gīrbh-* „t. p.“). Šis balt. **gerb-* (: **gīrb-*) „įbrėžti“ išvirto į „įrėžti; skaičiuoti“ (iš čia pr. *gīrb-in* „skaičius“ acc. sg.), o iš „skaičiuoti“ atsirado a) pr. *gērb-t* „kalbėti“ (plg. sva. *zellan* „skaičiuoti; kalbėti“) ir b) lie. *gerb-ti* „почитать“ (plg. s. sl. *čbtq* „skaičiuoju; gerbiu“) ir pan.

dancke dir mein Himliſcher Vater / durch **12** Jeſum
 dīnckama tebbei mais Dengnenniſſis Taws **12** pra Jeſum
 dėkoju tau, manas dangiškasis tėve, per Jėzų

Chriſtum / deinen lieben Sohn / das du mich **13** dieſe Nacht
 Chriſtum twaian mīlan Soūnan / kai tu **13** mien ſchen Naktin
 Kriſtų, tavą mielą sūnų, kad tu mane ſiā naktį

fūr allem ſchaden vnnd fahr behūtet **14** haſt.
 pirſchdau wiſſan ſkūdan bhe **14** wargan aſſei pokūntuns /
 prieſais viſą žalą bei pavojų esi paſergėjęs.

Vnnd bitte dich / Du wölleſt mich dieſen tag **15**
 Bhe madli tien / Tou quoi¹⁵tilaiſi mien ſchan deinan
 Ir praſau tave, (kad) tu norėtum mane ſiā dieną

auch behūten / fūr Sünden vnd allem vbel / Das
 Deigi pokūnſt pirſdau grī¹⁶kan bhe wiſſan wargan / kai
 taipogi paſergėti prieſais nuodėmę bei viſą blogi, kad

dir **16** alle mein thun vnnd leben gefalle / Denn ich
 tebbei wiſſa maia ſegi=¹⁷ſna bhe giwan podingai / Beggi as
 tau viſà mana veikla bei gyvenimas patiktų. Nes aſ

befehle³⁵⁷ **17** Mich / mein Leib vnnd Seele / vnnd alles
 polaipinna³⁵⁸ mi=¹⁸en / maian kermenen bhe Doūſin / bhe wiſſan
 pavedu mane, maną kūną bei sielą ir viſa

inn deine **18** Hende / Dein heyliger Engel ſey mit mir /
 en twai¹⁹ans rānkans / twais ſwints Engels baūſei ſen mām³⁵⁹
 į tavas rankas. Tavas ſventas angelas tebūna su manimi,

das der bō=¹⁹je Feindt keine macht an mir
20 kai ſtas wargs prėiſiks / ni ainan warrin ėnmiēn
 kad tas piktas prieſas nē vieną galią į mane

³⁵⁷ *befehle* čia – „pavedu, patikiu (ką kam)“.

³⁵⁸ *polaipinna* – „paliepiu, pavedu“, plg. p. 106, išn. 18.

³⁵⁹ Žr. p. 208, išn. 661. Plg. *Palmaitis*. – *Baltistica*, t. XII, p. 160.

finde / Amen. **20** Vnd als denn — mit freuden
 aū = **21** pallai³⁶⁰ / Amen. **22** Bhe panšdau titet ſen weſliſkan /
 (ne)rastų. Amen. Ir po to ſitaip su linksmumu

an dein³⁶¹ **21** werck gegangen³⁶² / vnd etwa ein Lied
23 prei twaian Dīlan gubas³⁶³ / bhe ainan grīmi = **24** kan
 prie tavo darbo nuvykęs ir vieną giesmę

geſun = **22** gen³⁶⁴ / Als die Zehen Gebot / oder
 grīmons / kâigi / ſtans Deſſimtons pallaipſans **25** adder
 (su)giedojęs, kaip tuos „Deſimtis paliepimų“, arba

was dein andacht **23** gibt. [Angſtainai]
 ka twaiā Seiliſku³⁶⁵ dâſt. [Des]
 ką tavas pamaldumas duoda.

80 **1** Des Abends / wenn du zu³⁶⁶ Bette **2** geheſt / ſoltu
 81 **1** Bitai kaden tu prei laſtan³⁶⁷ ėiſei **2** turei toū
 Vakare, kada tu prie lovos eini, turi tu
 dich ſegnen mit dem **3** Heiligen Creutz / vnd ſagen. **4**
 tien Siggнат ſen **3** ſteſmu Swintan Scrij = **4** ſien bhe billit. **5**
 tave žegnoti su tuo ſventu kryžiumi ir byloti:
 Das walt³⁶⁸ GOTT Vatter / — Son / vnnd Hey = **5** liger Geyſt /
 Stwi Galbfai Deiws Tāws bhe Soūns bhe **6** Swints Noſeilis.
 Čia tegelbsti dievas tėvas ir sūnus bei ſventa dvasia.

³⁶⁰ Žr. p. 153 išn. 287.

³⁶¹ *dein* čia – „savo“.

³⁶² *gegangen* čia – „gali vykti“ resp. „nuvyk, nueik“.

³⁶³ gubans.

³⁶⁴ *gesungen* čia – „gali sugiedoti“ resp. „sugiedok“.

³⁶⁵ *Seilisku* „pamaldumas“ yra iš „religinio stropumo, jautrumo“ < „jautrumo“, plg. p. 220, išn. 723.

³⁶⁶ *zu* čia – „į“.

³⁶⁷ Žr. p. 202, išn. 612.

³⁶⁸ Žr. p. 164, išn. 351.

Amen. 6 Darauff kniendt oder ſtehendt den 7 Glauben
 ——— 7 Noſtan poquelbton³⁶⁹ adder ſtāninti³⁷⁰ 8 ſtan Druvien
 Ant to paklaupai arba stovinčiai — tą „Tikėjimą“

vnd Vater vnſer / Wiltu 8 ſo magſt du dis
 bhe Tawe Nouſon 9 Jquoi tu / tīt maſſi ton³⁷¹ ſchin 10
 bei „Tėve mūsų“. Jei nori tu, taip gali tu ſiā

Gebetlein 9 darzu ſprechen. 10 Jch dancke dir mein
 madlikan prēiſtan gerbt. 11 As Dīnkama tebbei mais
 maldeļē prie to kalbėti: Aš dėkoju tau, mānas

Himliſcher Vatter / durch 11 Jeſum Chriſtum deinen lieben
 Dengenennis Tāws 12 pra Jheſum Chriſtum twaian mijlan
 dangiškasis tėve, per Jėzų Kriſtų, tavą mielą

Sohn / das du mich 12 dieſen Tag genedigklich
 Saunan kai 13 tou mien ſchan Deinan Etnīwingiſku³⁷² aſſei
 sūnų, kad tu mane ſiā dieną maloningai esi

behūtet haſt / Vnnd bitte 13 dich / du wolleſt
 pokūn = 14 tons / bhe madli tien / toū quoitilaiſi
 pasergėjēs, ir praſau tave, (kad) tu norėtum

mir vergeben alle meine Sūnde / wo 14 ich
 mennei etwierpt³⁷³ 15 wiſſans maians grikans / quei as
 man atleisti visàs manàs nuodėmes, kur aš

³⁶⁹ Žr. p. 164, išn. 354.

³⁷⁰ Žr. p. 164, išn. 355.

³⁷¹ tou.

³⁷² *Etniwingisku* čia — adv., bet visai netoli (t. y. III 81₁₀) randame jau adv. *etnijwingiskai* (prūsų raštuose atvejų su adv. *-isku* resp. *-iskai* yra nemaža). Adverbijai su *-iskai* (čia *-ai* < balt. **-āi*) yra senoviški, o su *-isku* (*etnijwing-isku* ir kt.) — naujoviški (gal net paties A. Vilio sukurti). Prūsų adverbijai su *-isku* atsirado, trumpai sakant, pagal tokią asociaciją — adj. (*ā*-kam.) *-isku* (nom. sg. fem. su *-ū* < **-ū* < **-ā*): *-iskai* (nom. sg. fem. su *-āi* < **-āi* < **-āi-*, kuri — pronominalinės kilmės) = adv. *-iskai* (su *-āi* < balt. **-āi*): x (t. y. x = adv. *-isku*).

³⁷³ etwierpt.

vnrecht gethan habe. Vnd mich diese nacht
 nitickran seggī = 16uns ašmai / Bbe³⁷⁴ mien ſehen nactin
 neteisingai daręs esu, ir mane ſiā naktį

ge = 15nediglich behūten / Denn ich befelhe mich / mein
 etnijwingiſkai 17 popekūt / Beggi as polaipinna³⁷⁵ mien / maian
 maloningai pasaugoti. Nes aš pavedu mane, maną

Leib 16 vnd Seele / vnd alles inn deine Hende /
 Kēr = 18mnen bhe Daūſin / bhe wiſſan en twaians rānkans / 19
 kūnā ir sielā bei visa į tavàs rankas.

Dein Heiliger 17 Engel ſey mit mir / das der böſe
 Twais Swints Engels baūſei ſen maim / kai ſtas 20 wargs
 Tāvas ſventas angelas tebūna su manimi, kad tas piktas

Feindt keine macht 18 an mir finde / Amen. 19 Vnnd
 Prēiſicks / ni ainan warrien ēnmien aupallai. — 21 Bhe
 prieſas nē vienā galiā į mane (ne)rastų. Ir

als denn flugs vnd 20 frōlich geſchlaffen³⁷⁶. [21 Kāigi]
 panſdau entickrikai³⁷⁷ bhe 22 weſſelinge enmigguns. [23 J Wie]
 po to greitai bei linksmai įmigęs.

82 1 Wie ein Haußvater 2 ſein
 83 1 Kāigi ains Buttas³⁷⁸ Taws Swai2an
 Kaip vienas buto tėvas savą
 Gefinde ſol leren das Bene = 3dicite
 Seimīnan turri mukint ſtan 3 Benedicite
 ſeimynā tūri mokinti tą „Benedicite“

³⁷⁴ Bhe.

³⁷⁵ Žr. p. 165, iſn. 358.

³⁷⁶ *geſchlaffen* čia — „gali užmigti“ resp. „užmik“, plg. p. 166, iſn. 362 ir 364.

³⁷⁷ *entickrikai*, kuris taisytinai į *entickriskai*, reiškia: „tiesume“ = „tiesiai“ = „iš karto, neatidėliojamai“ = „greitai“.

³⁷⁸ Su **-as* (gen. sg.), plg. su (jung. balsiu) **-i-* (III 27₃) resp. **-a-* (III 47₂).

vnd Gratias ſprechen.
 bhe Gratias gerbt.
 bei „Gratias“ kalbėti.

4 Die Kinder vnd Geſinde ſollen 5 mit gefalten
 4 Stai malnijkai / bhe Seimĩns turšri ſen ſenditmai
 Tie vaikai bei ſeimyna tũri su sudėta

henden³⁷⁹ / vnd zũch=6tig fũr den Tiſch tretten / 7
 rãnkãn bhe 6 kanxtei / pirſchdau ſtan ſtaĩ=7lan trapt
 ranka ir padoriai prieſais tą stalą žengti

vnd ſprechen. 8 Aller Augen warten auff dich HErr / vnd
 bhe billit. 8 Wiſſas Ackis giēdi³⁸⁰ notien Rikijs / bhe
 ir byloti: Visos akys laukia (ant) tavęs, viespatie, ir

du gibſt 9 jnen jre Speyſe zu ſeiner zeit³⁸¹.
 tu dãſe 9 ſtēimans / tennēiſon landan³⁸² / prei ſwaian kerdan / 10
 tu duodi jiems jũ peną prie savo laiko;

Du thuſt deine handt 10 auff / vnd ſettigeſt alles was
 Toũ etwēre twaian rãnkãn / bhe ſãtuinei wiſſan ka 11
 tu atveri tavą ranką ir sotini visa, kas

— lebet mit wolgefallen³⁸³. 11 Darnach das Vater
 ſtwi giwe ſen labbapodingauſnan. 12 Panſdau ſtan Tawa
 čia gyvena, su geru pamėgimũ. Po to tą „Tėve

³⁷⁹ *henden* — pl., o pr. *rãnkãn* — sg.

³⁸⁰ Žr. p. 172, iſn. 397.

³⁸¹ *zu seiner zeit* „savo laiku“.

³⁸² Prũsai turėjo sinonimus: *idis* „valgis, valgymas“ (*idai* „t. p.“, *istai* „t. p.“), *maitãsnan* (acc. sg.) „maitinimas“ ir *landan* (acc. sg.) „penas, maistas“. Pastarasis galėtų būti ekspresyvio kilmės (plg. ir lie. aukšt. *vãlgyti* „essen“ < **vilgyti*) — vedinys iš pr. **lend-* „kimštis, terptis“ (plg. p. 138, iſn. 221) = lie. *leñd-* „t.p.“ (praes. kamienas) resp. *lĩsti* (la. *lied* resp. *list*); plg. lie. *lĩsti* „... bũti gerai valgomam“ (LKŽ, VII, p. 579) arba lie. *kimšti* bei *kimštis* „... godžiai valgyti“ (LKŽ, V, p. 805) ir pan.

³⁸³ *wolgefallen* yra „pasitenkinimas, malonumas“.

vnfer /	vnd 12	diß	folgende	Gebet. 13	—	HErr	Gott
noūfon	bhe 13	ſchan	ripintinton ³⁸⁴	madlin. 14	O		Deiwe
mūſų”	ir	ſiā	sekančią	maldā:	O		dieve

	himliſcher	Vatter /	ſegne ³⁸⁵	vns	vnd 14	diefe
Rikijs	Dengnennis	Taws /	Signāts 15	mans	bhe	ſchians
vieſpatie,	dangiſkasis	tēve,	(te)laimina	mus	ir	ſias

deine	Gaben /	die	wir	von deiner	milden	Gūte 15
twaians	Dāians /	kawidans	mes 16	eſſe twaian	dēigiſkan	labban
tavàs	dovanas,	kokias	mes	nuo tavo	dosnaus	gerumo

zu	vns	nemen /	Durch Jeſum	Chriſtum	vnfern 16	HErrn /
prei	mans	immimai	17 Pra	Jeſum	Chtiſtum ³⁸⁶	noufon
prie	mūſų	imame	per	Jēzų	Kriſtų,	mūſų
						vieſpaťj.

Amen. 17	Alſo	auch	nach dem	eſſen /	ſollen	ſie 18
Amen. 18	Tit	dijgi	po	—	idin	turri
Amen.	Taip	taipogi	po	valgio	tūri	jie

gleicher weiſe	thun /	zūchtig / 19	vnd	mit	gefalten
aina = 19	widiſku	ſiggit /	kānxtai ³⁸⁷	—	ſen
vienokiai	daryti —	padoriai	su	sudėtomis	20

³⁸⁴ Taisytinās galbūt į *ripintinion* (partic. praes., acc. sg., pronominal. forma), plg. *ripintin* „sekanti“ (partic. praes. act., acc. sg.) III 85₁₁. Šis pr. *rip-* „sekti, folgen“ < **rēp-*, kuris giminiuojasi su lie. *rēp-lóti* resp. *rop-óti* ir kt. (Fraenkel LEW 720), yra atsiradęs iš balt. **rēp-* (:**rep-*) „ropoti“, t. y.: „ropoti“ > „pamažu ar sunkiai eiti (vykti)“ (plg. LKŽ IX, s. v. *ropóti* 3) > „eiti (vykti) nepasivejant ko“ („eiti lėčiau nei kitas“) > „eiti (vykti) iš paskos“ > „sekti, folgen“, plg. pvz. lie. *ropinėti* pasakyme: *kur aš, tē ir senis ropinėja* „... ir senis (iš paskos) sekioja“ (Dusetos). Plg. Endzelins SV 240. Žr. dar p. 217, išn. 698.

³⁸⁵ *segne* čia reiškia ne „(te)laimina“ (→ pr. *Signāts* „t. p.“), o „laimink“ (2 sg. imperat.). Kadangi *segne* gali (tik ne čia) reikšti ir „(te)laimina“, tai pr. *Signāts* taisyti į *signāis* (Trautmann AS 426, Endzelins SV 247) šiaip jau nėra didelio reikalo.

³⁸⁶ Chriſtum.

³⁸⁷ *kānxtai* „zūchtig“ = „išauklėtai, padoriai“ (adv.) yra iš adj. **kankstas* „išauklėtas“ (nom. sg. masc.), kuris galėtų būti priesagos *-sta-* vedinys iš pr. verb. **kenk-* „auklėti“ < „bausti“ < „skaudinti, daryti žalą“ = lie. *keñk-ti* „daryti žalą, skaudinti“ (: lie. *kank-inti*) ir kt.

84	hen = 20den	—	—	ſprechen.	[21 Kāigi]	1	Dancket
85	rānkans	ſtallit ³⁸⁸	bhe	billitwei.	[21 J ij Dancket]	1	Dīnkauti
	rankomis	stovēti	ir	byloti:			Dėkokite

dem	Herrn /	denn	er	iſt	freuntlich ³⁸⁹ /	vnd	2	ſeine ³⁹⁰
ſteſmu	Rikijan /	beggi	tans	aſt	ginne = 2wings /	bhe		ſwaia
tam	vieſpačiui,	nes	jis	yra	draugiſkas	ir		sāvas

Gūte	wehret	ewiglich.	Der	allem	Fleiſch	ſpei = 3ſe	
labbiſku /	wēraui	Enprābutſkan	3	kas	wiſmu	menſen	landen ³⁹¹
gerumas	teſiasi	i amžinybė, —		kuris	viſam	kūnui	peną

gibet /	Der	dem	Vihe	ſein ³⁹²	Futter	gibet /	Den
dāſt /	kas	ſteſmu	Pecku	4	ſwaian	pērdin	dāſt /
duoda,	kuris	tam	pekui	savą	paſarą	duoda,	tiems

jungen 4	Raben	die	jhn	anruffen.	Er	hat	
maldans	Warnins /	5	quai	tennen	enwackē /	Tans	ni turri
jauniems	varnams,		kurie	jī	(i)ſaukia.	Jis	ne-tūri

nicht	luſt	an	der 5	ſtercke	des	Roffſes /	noch
	podingan	en	ſte = 6ſſei	ſpartiſku	ſteiſeiſei ³⁹³	ruffſas /	neggi
	pomėgi	i	tą	ſtiprumą	to	žirgo	nei

gefallen	an	jemandes	Bei = 6nen ³⁹⁴ .	Der	Herr	hat	
podingauſnan	7	no	ainontſi	kaulan ³⁹⁵ /	Stas	Rikijs	turri
pamėgimą	ant	ko	nors	blauzdōs.	Tas	vieſpats	tūri

³⁸⁸ Pr. *stall-it* „stovėti“ = *stal-* „t. p.“: pr. *stal-is* „stalas“ (E) = lie. *stāl-as* „t. p.“ ir pan.

³⁸⁹ *freuntlich* „giminiſkas; artimas, draugiſkas“ (plg. p. 134, išn. 188).

³⁹⁰ *seine* čia reiškia ne „sava“ (→ pr. *swaia* „t. p.“), o „jo“.

³⁹¹ Žr. p. 169, išn. 382.

³⁹² *sein* čia yra ne „savą“ (→ pr. *swaian* „t. p.“), o „jo“.

³⁹³ ſteiſei.

³⁹⁴ Frazė *an jemandes Beinen* čia, laisvai interpretuojant, reiškia: „i stipraus vyro blauzdas“ = „i kojį nors vyrišką stiprumą“.

³⁹⁵ Pr. *kaulan* (acc. sg., nors vok. *Beinen* – pl.), čia reiškiantis „blauzdą, blauzdikaulį“ (bet *caulan* E – „kaulas“), XVI amžiuje reiškė „kaulą; blauzdikaulį, blauzdą“ (matyt, dėl tą patį reiškiančio tuometinio vok. *Bein*).

gefallen an denen die jn fürchten 7 vnnd — auff
 podingan en 8 stēimans quoi tennan bia / bhe quai no
 pomėgi tuose, kurie jo bijo ir kurie (ant)

seine³⁹⁶ Güte wartten. 8 Darnach das Vater vnser / Vnnd 9
 swaian la=9bifkan gēide³⁹⁷.10 Panfdau stan Tawe Noufon bhe 11
 savo gerumo laukia. Po to — tą „Tėve mūsų” ir

diß folgende Gebet. 10 Wir danken dir Herr Gott
 fchan rīpintin madlin. 12 Mes Dīnkaumai tebbe Rikijs Deiws
 šia sekančia malda: Mes dėkojame tau, viešpatie dieve

Vatter / durch Je=11sum Christum vnfern Herrn / für alle
 Taws / 13 Pra Jesum Christum / — — — per wiffan
 tėve, per Jėzų Kristų, už visą

deine wolthat / 12 der du lebest vnd regierest in
 twaian labbase=14gīsnan / kas du³⁹⁸ Gīwu bhe Rikawie en
 tą geradarybę, kuris tu gyvenį bei viešpataujį

ewigkeyt / Amen.
 Prabutjkan / 15 Amen.
 amžinybėje. Amen.

13 Die Haußtafel etli=14cher Sprüche /
 16 Stai Buttas Ta=17pali Delli billifna³⁹⁹
 Ta buto lentelė šiek tiek pasakymų

für allerley heylige 15 Orden vnnd
 pra wiffans 18 Swintans Enteikūsnans bhe
 dėl visų šventų pareigų ir

³⁹⁶ seine reiškia ne „savą“ (→ pr. swaian „t. p.“), o „jo“.

³⁹⁷ Pr. gēide „laukia“ sutampa su lie. geidžia „trokšta“, kilusiu irgi iš „laukti“ (plg. la. gaid-īt „laukti“, s. sl. žbd-ati „t. p.“). Lie. lauk-ti dar palyginti neseniai reiškė ne „laukti“, o kitką — „žiūrėti, žvelgti, žvalgytis“ (plg. la. lūk-uoties „t. p.“ ir kt.), iš kur išriedėjo ir pr. lauk-īt „ieškoti“ (: luke „ieško“, žr. p. 118, išn. 99).

³⁹⁸ tu.

³⁹⁹ billisna yra nom. pl. (fem.); turbūt paties A. Vilio padaryta pagal santykį — -a (nom. sg. fem.) : -ai (nom. sg. fem.) = -ai (nom. pl. fem.) : x, žr. p. 128, išn. 150.

Stende / boufenniens 19 padėčiu,	dadurch prakawidans per kokius ⁴⁰⁰	dieſelbigen / 16 ſtanſjubans / tas pačias ⁴⁰¹ ,
--	---	--

Als kāigi kaip	durch per per	eygen ⁴⁰² ai = 20nan viena	Lection mukinſnan pamokinimą	jhres tenneifon jū
----------------------	---------------------	---	------------------------------------	--------------------------

Ampts 17 perſtal = 21liſnas ⁴⁰³ virſininkystės	vnnd bhe ir	Dienſts ſchluiſſnas tarnavimo,	zu prei 22 (prie)	ermanen. poſkulit. raginti.
---	-------------------	--------------------------------------	-------------------------	-----------------------------------

18 Den 23 Steimans Tiems	Biſchoffen / Biſkopins vyskupams,	Pfarherrn 19 Pappans 24 pastoriams	vnnd bhe bei	Predigern. Preddikerins. pamoklininkams.
--------------------------------	---	--	--------------------	--

86 [20 Dinkauti]	1 Ein	Biſchoff	ſol	vnſtrefflich ⁴⁰⁴	ſein /
87 [25 J iij Ein]	1 Ains Vianas	Biſkops vyskupas	turei tūri	niebwinūts neapkaltintas	būton / būti,

Eines Aina = 2ſſei vienos	weibes 2 gennas moteries	Man / wijrs / vyras,	Nūchtern ⁴⁰⁵ / Alkĩns / alkanas,	ſittig / Rāms ⁴⁰⁶ / doras,
---------------------------------	--------------------------------	----------------------------	---	---

⁴⁰⁰ T. y.: per pasakymus (pasakymais).

⁴⁰¹ T. y.: pareigas (pareigybes) ir padėtis.

⁴⁰² *eygen* reiškia ne „viena“ (→ pr. *ainan* „t. p.“), o „nuosavą, savotišką, tam tikrą“ (čia *eygen* – „tam tikrą“).

⁴⁰³ Kalkė iš vok., plg. p. 174, išn. 416.

⁴⁰⁴ *vnstrefflich* „nepapeikiamas, nepakaltinamas, neapkaltinamas resp. neapkaltintas“.

⁴⁰⁵ *Nūchtern* (adj.) reiškė „blaivus, negėres“ (= dab. vok. liter. *nüchtern* „t. p.“), o adv. *Nūchtern* (t. y. kaip adv.) – „nevalgiusiai bei negėrusiai, tuščiomis“ (= dab. vok. liter. *nüchtern* „t. p.“ adv.). A. Vilis (ar jo padėjėjas), versdamas vok. *Nūchtern* „blaivus, negėres“ (adj.) į prūsų kalbą, čia dėl reikšmės klaidingai pasigavo formą adv. *Nūchtern* „nevalgiusiai bei negėrusiai“, ir šitaip iš „nevalgiusiai (bei negėrusiai)“ atsirado „nevalges, alkanas“ = *alkĩns* „t. p.“; taigi pr. *alkĩns* iš tikrųjų reiškė „alkanas, nevalges“.

⁴⁰⁶ *Rāms* reiškė „ramus, doras“.

meßfig /	gaſtfrey /	leerhaff = 3rig ⁴⁰⁷ /	als ein
Auläikings ⁴⁰⁸ /	Rei = 3dewaiſines ⁴⁰⁹ /	Mukinewis /	Kai ains
nuosaikus,	noriai vaišintojas,	pamokantis,	kaip vienas
Haußhalter	Gottes ⁴¹⁰ /	nicht ein	Wein = 4ſeuffer / nicht
Butſargs	Dei = 4was	ni ains	rundijs / ni
buto sargas	dievo,	ne vienas	girtuoklis, ne-
beyßfig /	nicht	vnehrliche	hantierung 5 treiben /
grēnſings ⁴¹¹ /	ni	niteiſingiſkan 5	difeitiſkan guntwei ⁴¹² /
kandus,	negarbingą	užsiēmimą	nevaryti,
ſondern gelinde ⁴¹³ /	nicht	haderhafftig /	nicht 6 geitzig /
Schlāit preitlāngus ⁴¹⁴ /	nirīge = 6wings /	ni	āūgus ⁴¹⁵ /
bet ſvelnokas,	nevaidingas,	ne-	gobšus,
der ſeinem eigen	Hauſe	wol	fūrſtehe ⁴¹⁶ / der
kas ſwaiāſmu ſupſei	buttan	lab = 7bai	perſtallē / kas
kuris ſavam nuosavam	butui	gerai	vadovauja ⁴¹⁷ , kuris

⁴⁰⁷ leerhafftig.

⁴⁰⁸ *Auläikings* „nuosaikus, susilaikantis“.

⁴⁰⁹ Žr. p. 322, išn. 261.

⁴¹⁰ *Haußhalter Gottes* → pr. *Butsargs Deiwas* „t. p.“ reiškia ne „buto sargas dievo“, o „dievo buto sargas“.

⁴¹¹ Turbūt: grēuſings; grēus- = *gr'auz- = lie. *grīauž-ti* resp. *grāuž-ti* „(be)nagen, kandžioti... kenkti, įkyrėti“ (LKŽ III, p. 532 t.) ir kt.; taigi pr. *grēusings* reiškė „graužiantis; kandus, įkyrus“.

⁴¹² *gun-(twei)* „ginti, varyti“ = lie. *gūn-(yti)* „ginti, vyti“ (LKŽ III, p. 733) ir kt. : pr. *-gin-* (nomen propr. *Tawte-gynn-e* ir kt.) = lie. *gīn-(ti)* ir kt.

⁴¹³ *gelinde* reiškia „švelnus“, o ne „švelnokas“ (= pr. *preitlāngus*), žr. tolesnę išnašą.

⁴¹⁴ *preitlāngus* yra klaida ir taisytiną į *preilāngus*: vietoj *-l-* (*preilāngus*) spontaniškai atsirado *-tl-* (= *preitlāngus*) iš savotiškos asimiliacijos su *-l ...t-* (= *Schlāit*, einantis prieš *preitlāngus*). Pr. *preilāngus* yra prefiksiniis adjektyvas: *prei-* „prie“ + **lāngus* „lengvas ... švelnus“ (plg. lie. *leñgvas* „nesunkus ... švelnus“, žr. LKŽ VII, p. 332–334), plg. lie. *prieaklas* „gana aklas“ resp. *prieaklis* „t. p.“, *priebaisu* „gana baisu, baisoka“ (adv.), *prieblogis* „gana blogas“, *prielabis* „gana laibas, laibokas“ ir t. t. (LKŽ, X, s. v. v.). Kad čia A. Vilis pasirinko prefiksinį *preilāngus* „švelnokas“, o ne **lāngus* „švelnus“ (šitaip reikėjo versti vok. *gelinde* „t. p.“), čia kaltas vok. *gelinde* „švelnus“ (jis su prefiksul!), egzistavęs greta vok. *linde* „t. p.“ (NB: vok. *gelinde* ir *linde* réikšmės – tos pāčios). Taigi A. Vilis vok. *gelinde* į prūsų kalbą išvertė ne visai tiksliai.

⁴¹⁵ Taisytina turbūt į *āngus*.

⁴¹⁶ Vok. *fūrstehe* „prieš (prieky) stovi, vadovauja“ yra paraidžiui išverstas į pr. *perstallē* (tik *per-* čia klaidingai pavartotas).

⁴¹⁷ T. y.: vadovautų.

ge=7horfame Kinder habe / mit aller Erbarkeit /
 boklušmans⁴¹⁸ malnijkans turei / ſen 8 wiſſan teiſiwingiſkan
 pakluſnius vaikus tūri⁴¹⁹ su visu garbingumu;

nicht 8 ein Newling. Der halte ob dem wort /
 ni ains naunings kas noſtan 9 wirdan lāiku /
 ne vienas naujatikis; kuris ant to žodžio laiko⁴²⁰,

das gewiß 9 iſt / vnd leren kan / auff das er
 kawīds arwis aſt / bhe mukint maſſi / 10 noſtan kai tans
 koks teisingas yra ir mokinti gāli ant to, kad jis

mechtig ſey / zu erma=10nen durch die heilſame
 ſparts aſtits prei paſkuliton / pra=11ſtan Rettīweniſkan
 stiprus yra⁴²¹ (prie) raginti per tą išganingą

Lere / vnd zu ſtraffen die Wi=11derſprecher⁴²².
 mukinſnan / bhe pro pobaiint⁴²³ 12 ſtans emprijki waitiaintins /
 mokymą bei (per) pabausti tuos prieš kalbančius.

I. Timo. 3. Tit. 1.

I. Timot. 3. Tito. 1.

12 Was die Chriſten jren Lerern 13 vnd
 13 Ka ſtai Cixtianai ſwāimans 14 Mukinnewingins bhe
 Ką tie krikščionys saviems mokytojams bei

Seelſorgern zu thun 14 ſchuldig ſeyen. 15
 Dū=15ſaiſurgawingi⁴²⁴ preiſeg=16gīt ſkellāntai aſt. 17
 siela beſirūpinantiems (prie)daryti skolingi yra.

⁴¹⁸ poklušmans.

⁴¹⁹ T. y.: turėtų.

⁴²⁰ T. y.: laikytų.

⁴²¹ T. y.: būtų.

⁴²² *Widersprecher* — „prieštaraujančius“ (acc. pl.).

⁴²³ *pobaiinti* „straffen“ iš tikrųjų bus reiškęs „pabaiminti, pabauginti; pabausti, straffen“; dėl reikšmės plg. lie. *baūsti* „straffen; bauginti“.

⁴²⁴ Taisyтина į: Dūſaiſurgawingins.

Efjet vnd trincket was jie haben / Denn ein
 Jdaiti bhe poieiti ka tennei turri⁴²⁵ / beggi ains 18
 Valgykite bei gerkite, ką jie tūri, nes vienas

Ar=16beiter išt seines lohns werd / Luce 10.
 dilants ašt swaišei ālgas werts / Lucas en deššimton 19
 darbininkas yra savo algos vertas, – Lukas dešimtaine

Der HERR 17 hat befohlen / Das / die
 palašinsnon⁴²⁶. Stas Rikijs ašt polaipinnons/ kai 20 štai quai
 perskyrime. Tas viešpats yra paliepeš, kad tie, kurie

das Euangelium predigen / 18 šollen sich vom
 štan Ebangelion pogerdawie⁴²⁷ / Turei šien 21 eššeštan
 tą evangeliją apsako, tūri save nuo tos

Euangelio neeren. I. Cor. 9. 19 Der vnterricht
 Ebangelion maitātunšin / I. Corint. 9. 22 Kas pomukints
 evangelijos maitintis. Kas pamokintas

wird mit dem Wort / der theile 20 mit allerley
 wīrft šen štešmu wirdan / štes 23 dellieis
 tampa su tuo žodžiu, tas dalyk⁴²⁸

Gutes / dem / der jn vnterrichtet. Jrret 21 euch
 štešmu kas štan mukinna / ni kurteiti⁴²⁹ ains
 tam, kuris jį mokina. Ne-klaidinkite vienas

nicht / Gort⁴³⁰ lešft sich nicht špotten /
 ān²⁴tran / Deius ni dašt šien bebbint /
 antrą, dievas ne-leidžia save pašiepti.

⁴²⁵ turri.

⁴²⁶ Žr. p. 144, išn. 240.

⁴²⁷ Žr. p. 195, išn. 564.

⁴²⁸ T. y. dalyk, duok, suteik (ką nors).

⁴²⁹ Pr. (*kurt-eiti* =) *kurt-* „klaidinti“, kuris galėjo (bent jau anksčiau) reikšti ir „klysti“ (plg. ir vok. *irren* „klaidinti; klysti“, H. Paul, Deutsches Wörterbuch, s. v. *irre*), ar tik nebus iš „sutrīk(dy)ti“ < „pa(si)žeisti“, t. y. jis galėtų būti siejamas su lie. *kuřsti* „taub werden“ (= la. *kūrst*) < * „sutrīkti ausims“ (iš čia lie. *kuřčias* „taub“ ir kt.) < * „sutrīk(dy)ti“ < * „pa(si)žeisti“. Tolimesnę medžiagą žr. Fraenkel LEW s. v. *kuřčias*.

⁴³⁰ Gott.

Galat. 6.	22	Die	Elteſten ⁴³¹	/	die	wol	fürſtehen ⁴³²	/	die
Gallat. 6.	25	Stans	Vraifans	/	quai	labbai	perſtalle	/	—
		Tuos	senesnius,		kurie	gerai	vadovauja,		
hal=23te		man	zwifacher		Ehren	werdt	/	ſonderlich	24
lāiku=26tei		—	dwigubbus		teifis	werts	/	bhe	Schklāits ⁴³³
laikykite			dvigubos		garbės	vertu		ir	ypatingai (tuos,)
die	da	arbeiten	im	Wort	vnn	inn	der	Lehre.	
quai 27	ſtwi	gewinna	en	wirdan	/	bhe	enſtan	mukinſnan	/
kurie	čia	darbuojasi		žodyje		bei	tame	mokyme.	
88	[25 Ains]	1	Denn	es	ſpricht	die	Schrift	/	Du ſolt dem 2
89	[28 Denn]	1	Beggi	ſtwi	bille	ſtai	peifālei	tu	turei ſteſmu
			Nes	čia	byloja	tas	raštas:	Tu	turì tam
Ochſen	der	da	Dreſchet	/	nicht	das	maul	verbinden.	
kur=2wan	kas	arrien	tlāku ⁴³⁴		ni	ſtan	āuſtin	perrēiſt	
jaučiui,	kuris	javus	kulia,			tą	snukį	neužrišti;	
—	3	Jtem	/	Ein	Arbeiter	iſt	ſeines	lohns	werdt /
bhe		ains	3	dīlants	aſt	ſwaiſei	ālgas	werts	/
ir		vienas	darbininkas	yra	savo	algos	vertas.		
—	—		I. 4	Timotheo	am	5.	5	Wir	bitten euch
En	Pirmonnien	/	4	I.	Timoth.	5.	5	Mes	madlimai wans
	Pirmajame ⁴³⁵ .							Mes	prašome jus,

⁴³¹ Čia turima galvoje: vyresniusius.

⁴³² Žr. p. 174, išn. 416.

⁴³³ *Schklāits* yra adverbiskai pavartotas adj. **sklāits* „ypatingas, atskiras, atskirtas“ [iš čia *sklāit-int* „(iš)skirti“ ir kt.] < **sklai-ta-* „(iš)skleistas“ [sc. „išskir(sty)tas, išplėstas ir pan.“] – vedinys iš pr. **sklei-* (: **skli-*) „skl(e)isti“ (= lie. žem. -*sklie-ti* „t. p.“ Daukantas), kuris slypi taip pat lie. *sklei-d-ė* (*sklei-sti*), *sklai-d-o* (*sklai-d-yti*) ir kt. Plg. dar pr. *slait* „sondern, bet“ (I kat.) < **sklāita* „ątskira; atskirai“ (nom.-acc. sg. neutr. resp. adv.). Pr. **skl-* (*slait*) išverstas į *skl-* (*schklāits*) dėl vok. kalbos įtakos, kuri kitais atvejais bus paveikusi šio **skl-* vartimą net į **sl-*: *schlait* „sondern, bet“ resp. „ohne, be“ (sc. „atskirai“ = „išskiriant“), *schlāits* „t. p.“ [vienąkart sutinkamas *slait* „bet“ (I kat.) = *slāit* „be“ (III kat.) greičiausiai laikytinas *schlait* variantu], be to, *schlāitiskan* (acc. sg.) „ypatingumas (atskirumas)“ ir pan. Žr. dar p. 216 išn. 697.

⁴³⁴ *tlāku* „kulia“ = „muša, grūda“ turbūt taisytinas į *tāku* „t. p.“, kuris yra frekventatyvas iš pr. (balt.) **telk-* „t. p.“, žr. p. 201, išn. 608; p. 283, išn. 109 ir (dėl *arrien*) p. 275, išn. 87.

⁴³⁵ Sc. perskyrime.

lieben	Brüder /	das	jhr	erken = 6net /	die	an euch
mīlai	bratrīkai ⁴³⁶ /	kai	ioūs 6	eršinnati /	quai	ēnwans
mieli	broleliai,	kad	jūs	pažįstate ⁴³⁷ ,	kurie	į jus

arbeiten /	vnd	euch	fürstehen	in dem 7	Herrn /	vnd
gewinna /	bhe	ioumas	per = 7stallē ⁴³⁸ /	enstefmu	Rikijan	bhe
darbuojasi	ir	jums	vadovauja	tame	viešpatyje	bei

euch	vermanen /	habt ⁴³⁹	sie	deſte	lieber ⁴⁴⁰	vmb 8	jhres
wans	poſkulēwie ⁴⁴¹ /	turri8ti	dins	ſte	mijls	ſtēiſon	
jus	ragina.	Turite	juos	tuo	mieliau	jų	

wercks	willen /	vnd	ſeid	friedſam	mit jhnen /	9	I.
dīlas	paggan /	bhe	ſeiti	packa9wingi	ſen	ſtēimans	I.
veiklos	dēlei	ir	būkite	taikingai	su	jais.	

Teffalonier. am 5.	10	Gehorchet	ewern	Lehrern /	vnd
Teffalon. 5.	10	Klauſieiti	ioūſons	mukinnewins /	bhe
		Klauſykite	jūsus	mokytojus	bei

folget	jhnen /	11	Denn	sie	wachen	vber	ewer
rīpaiti 11	tennēimans /	beggi	tennei	budē	kirſcha	iouſan	
sekite	juos,	nes	jie	budi	virš	jūſų	

Seelen /	als	die	da	Rech = 12enſchafft	dafür
Du = 12ſin /	kai	quai	ſtwi	rechenauſnan	pērſtan
sielų,	kaip (tie,)	kurie	čia	atsiskaitymą	per tą

⁴³⁶ Plg. *Mijls Brāti* „Lieber“ (III 67₁₀).

⁴³⁷ T. y.: pažintumėte.

⁴³⁸ Žr. p. 174, išn. 416.

⁴³⁹ *habt* „turite“ ir pr. *turriti* „t. p.“ čia pavartota imperatyviškai, t. y. reiškia „turėkite“.

⁴⁴⁰ *habt* ... *lieber* reiškia (žr. ankstesnę išnašą) ne „turėkite ... mieliau“ (→ pr. *turriti* ... *mijls* „t. p.“), o „mylėkite ... labiau“.

⁴⁴¹ Žr. p. 151, išn. 278 ir p. 306, išn. 197.

geben jollen / Anff⁴⁴² das jie es mit **13** freuden
 dāt turri / **13** Noſtan / kai tennei ſtan ſen tuldīſnan⁴⁴³
 duoti tūri ant to, kad jie tai su džiaugsmu
 thun / vnd nicht mit ſeufftzen / Denn das iſt **14** euch
 ſeggē / bhe ni **14** ſen nādewiſin⁴⁴⁴ / Beggi ſta ioumas
 daro⁴⁴⁵ ir ne su dūsavimu, nes tai jums
 nicht gut / Ebreern am 13.
 ni aſt labban. — — —
 ne- yra gēra⁴⁴⁶.

15 Von Weltlicher Obrigkeit. **16** Jederman
15 Eſſe Switewiſkan **16** Auckſtimiſkan. **17** Erains
 Apie svietiſka vyresnybė. Ikvienas

ſey vnterthan der Obrigkeit / die **17** gewalt
 boūſei pokluſman⁴⁴⁷ ſteiſei Aucktimmi=**18**ſkan / quoi warein⁴⁴⁸
 tebūna paklusniai tai vyresnybei, kuri galią

vber jn hat / Denn es iſt kein⁴⁴⁹
 kirſa din turri / beggi ſtwi aſt ni=**19**ainā
 virš jo tūri, nes čia (ne) yra nè vienā

Obrigkeit / ohn **18** — Gott. Wo aber —
 aucktimmiſikai⁴⁵⁰ / ſchlāits⁴⁵¹ eſſe Deiwan / Quei **20** adder aina
 vyresnybė, išskyrus nuo dievo. Kur tačiau viena

⁴⁴² Auff.

⁴⁴³ *tuldīſnan* (acc. sg.) suponuoja **tuldētvei* (ar **tuldītvei*) „džiaugtis“, kurio *tul-* galėtų būti **tūl-* = pr. *tūl-an* „daug“ (= lie. *tūl-as*); plg. dar pr. **tūlnintvei* „dauginti“ (*tūlninai*). Dėl reikšmių „džiaugtis“ ir „daug“ evoliucinio santykio čia galima būtų pasakyti maždaug tą, ką ir apie lie. *džiaugtis* bei jo giminaitį lie. *daug* (žr. Kazlauskas, *Donum Balticum*, p. 254 tt.) ; žr. p. 267, išn. 61.

⁴⁴⁴ Turbūt: *nādwiſin* (iš **nā-* „ant“ + **dvēs-* = lie. *dvēs-ti* „kvėpti“ LKŽ II 955, s. v. *dvėsti* 4; plg. lie. *atōdvėsis* „atsikvėpimas, atvanga“ *Dusetos*).

⁴⁴⁵ T. y.: darytų.

⁴⁴⁶ T. y.: nėra gera.

⁴⁴⁷ Adv. (plg. p. 122, išn. 118).

⁴⁴⁸ warien (acc. sg.).

⁴⁴⁹ *ist kein* reiškia ne „yra nè vienā“ (→ pr. *aſt niainā*), o „nėra nè vienos“ = „nėra jokios“.

⁴⁵⁰ *aucktimmiſikai* (nom. sg.).

⁴⁵¹ *ſchlāits* „be, išskyrus“ (p. 177, išn. 433).

Obrigkeyt išt / die išt vonn Gott ge=19ordnet. Wer
 aucktimmiškū ašt / ſtai ašt eſſe Deiwan 21 Enteikūton⁴⁵². Kas
 vyresnybė yra, ji yra nuo dievo patvarkyta. Kas

ſich nun wider die Obrigkeyt ſetzt ⁴⁵³/ der 20
 ſien teinu priki ſtan Auktimmi=22ſkan ſedinna / ſtas
 save dabar prieš tą vyresnybę sodina, tas

widerſtrebet Gottes Ordnng⁴⁵⁴. Die aber
 empriki ſtallē⁴⁵⁵ Deiwas enteikū = 23ſnan/ Quai adder
 prieš stovi dievo patvarkymui. Kurie tačiau

widerſtre=21ben / werden vber ſich ein Vrtheyl
 empriki ſtalle⁴⁵⁵ / wirt kerſcha 24 ſien ainan lijgan
 prieš stovi, tampa virš savęs vieną nuteisimą

empfahen. 22 Denn ſie tregt das Schwerdt nicht
 gauuns⁴⁵⁶. Beggi ſtai ni 25 pīdai⁴⁵⁷ ſtan kalbīan
 gavęs. Nes ji⁴⁵⁸ ne- neſioja tą kalaviją

vmb ſonſt / 23 Sie išt Gottes Dienerin / eine
 enſus / ſtai ašt 26 Deiwas ſchlūſnikai / aina
 veltui. Ta⁴⁵⁸ yra dievo tarnaitė, viena

Racherin zur ſtraffe 24 vber den / der böſes thut /
 Trinta27winni prei ſündin / noſtan kas 28 wargan / ſegge /
 kerſytoja prie baumės ant to, kuris plkta daro.

Romano. am 13. [25 Beggi]

Roma. 13. [29 K Von]

⁴⁵² *Enteikūton* = **enteikūtan* „patvarkyta“ (nom. -acc. sg. neutr.), t. y. ſi forma pavartota taip, kaip pvz. lie. *pastatyta* (senasis neutr.) sakinyje: *ſis nāmas pastatyta*.

⁴⁵³ *Wer sich ... wider die Obrigkeyt setzet* (→ pr. *Kas sien ... priki stan Auktimmiskan sedinna*) reikšmė yra: „Kas vyresnybei prieštarauja“.

⁴⁵⁴ Ordnung.

⁴⁵⁵ Plg. p. 174, išn. 416.

⁴⁵⁶ *wirt ... gauuns* „tampa gavęs“ – pr. futurum: „gaus“ (3 pl.).

⁴⁵⁷ Pr. *pīd-* „neš(io)ti“ < **pēd-* galėtų būti atsargiai siejamas su lie. *pėdas* „(Getreide)garbe“ < „tam tikras nešulys“, plg. lie. *rėžas* „ruožas“ (LKŽ XI, p. 505): lie. *rėž-ti*.

⁴⁵⁸ Sc. vyresnybė

Roma. 13. 12 So ermane ich nun das man für allen
 Roma. 13. 12 Tit paſkulē⁴⁶³ as teinu / kai dei piršdau wiſſan
 Taip raginu aš dabar, kad jie priešais visą

din = 13gen / zu erſt thue / Bitte / Gebet /
 po13wiſſtin⁴⁶⁴ / En pirmannin⁴⁶⁵ ſegge / Madlan
 dalyką pirma (te)daro prašymą,

Fürbit vnd Danck = 14ſagung / für alle Menſchen /
 Pra madlin⁴⁶⁶ 14 bhe Dīnkauſegiſſnan / per wiſſans ſmunentins/
 užtarimą bei dėkojimą dėl visų žmonių –

für die Könige / vnd für 15 alle Oberkeit / Auff
 pēr = 15ſtans Wäldnikans bhe Per wiſſan Aucktimmiſſkan / 16 Noſtan
 dėl tų valdovų bei dėl visos vyresnybės ant to,

das wir ein gerüglich⁴⁶⁷ vnd ſtil = 16les leben führen
 kai mes ainan packiwingiſſkan bhe tuſnan⁴⁶⁸ 17 gīwan weſt
 kad mes vieną taikų bei ramų gyvenimą vesti

mügen / in aller Gottſeligkeyt vnd 17 Erbarkeyt / Denn
 maſſimai / en wiſſan Deiwutiſſkan / bhe 18 Teiſiſſkan / Beggi
 galime⁴⁶⁹ visame dievobaimingume bei garbingume. Nes

⁴⁶³ Žr. p. 151, išn. 278.

⁴⁶⁴ *powiſſtin* (acc. sg.) „dalykas, daiktas“ yra turbūt iš „pamatyto dalyko“ < „(pa)matymo“, t. y.: *powiſſtin* = **paviſti* - < **pavid-* „pamatyti“ + -*ti-* (plg. lie. *pažin-tis* „pažinimas“ ir kt.). Dėl reikšmės „(pa)matymas“ > „dalykas“ plg. lie. dial. *mātymas* frazeologizme *baisus mātymas* „baisus dalykas“: *baisūs matymas – kosėja ir kosėja* (daugiau pavyzdžių žr. LKŽ VII, p. 912).

⁴⁶⁵ *En pirmannin* yra „pirmajame“ > „pirma, pirmiausia“.

⁴⁶⁶ *Pramadlin* (acc. sg.) „dėl (ko nors) prašymas“ > „užtarimas“ yra kalkė iš vok. *Fürbit* (*Fürbitte*) „t. p.“

⁴⁶⁷ *gerüglich* – „ramus, taikus, taikingas“.

⁴⁶⁸ *tusnan* (acc. sg.) „tylus, ramus“ yra priesagos -*na-* vedinys (plg. lie. *silp-nas* – *silp-ti*) iš pr. verb. **tus-* „rimti, būti ramiam, tylėti“ (= pr. *tuss-i-se* „tetyli“ resp. **tus-ē-tvei* „tylėti“); lie. dial. *taus-yti* „raminti, tildyti“ ir kt.

⁴⁶⁹ T. y.: galėtume.

folches ist gut / — dazu auch ange = 18 neme für Gott
 sta aſt labban / bhe — dijgi enimumne⁴⁷⁰ 19 priki Deiwan /
 tai yra gēra ir taipogi malonu prieš dievą,
 vnferm Heylandt. I. Timot. 2. 19 Ermane ſie / das
 nouſefmu pogāibenikan / I. Timo. 2. 20 Poſkuleis⁴⁷¹ tennans / kai
 mūſą išgelbetojā. Ragink juos, kad
 ſie dem Fūrſten⁴⁷² vnnd der 20 Oberkeyt vnterthan vnnd
 ſtai ſteſmu Miſtran 21 bhe ſteife Auktimmiſkan pokluſmai bhe
 jie tam magistrui ir tai vyresnybei pakluſnūs bei
 gehorſam ſein / etc. 21 Tito. 3. 22 Seyd vnterthan
 poſeggiwin = 22gi⁴⁷³ boūſei / — Tito. 3. 23 Seiti pomettiwingi⁴⁷⁴/
 pavaldžiai būtu. Bükite pavaldžiai
 aller menſchlicher Orde = 23 nung / vmb des HERRn
 wiſſai ſmūneniſku ente = 24 kūſnan⁴⁷⁵ / eſſe ſteſſe Rikijas
 visokiam žmogiſkam patvarkymui nuo to vieſpaties
 willen / Es ſey dem Kōnige 24 als den Oberſten /
 paggan Sta bouſei ſte = 25 ſmu Waldniku kāigi ſteſmu Aucktimmien /
 dėlei. Tai tebūna tam valdovui, kaip tam vyriausiajam
 oder den Heubtleuten / als den
 adder 26 ſteſmu⁴⁷⁶ Hōfftmannin⁴⁷⁶ / Kāigi ſteſmu⁴⁷⁶ / pertengnin =
 arba tam seniūnui, kaip tam

⁴⁷⁰ *enimumne* „priimtina, malonu“, taisytinas į *enimamne* ir, toliau, į **enimamina* (ar **enimamini*), kuri yra nom. -acc. sg. neutr. (ir adv.) forma iš adj. **enimaminas* (ar **enimaminis*) — partic. (praes. pass.) **enimam-as* (en- „i“ + im- „imti“ + -am-as) „įimamas, priimamas“, išplėstas priesagos *-inas* resp. **-inis*, plg. lie. dial. *ariamnis* „skirtas arti“ (LKŽ I² 298).

⁴⁷¹ Žr. p. 151, išn. 278.

⁴⁷² Čia *Fūrſten* „kunigaikštis“ išverstas į pr. *Mistran* „magistras“ (acc. sg.) dėl to, kad Prūsiose didžiausi valdovai ilgą laiką buvo magistras, iš kurių paskutinis — Albrechtas (1490–1568) tik 1525 m. pasiskelbė Prūsų kunigaikščiu. Kitaip sakant, tuo metu, kai A. Vilis vertė katekizmą, kunigaikštis prūsams dar vis buvo „magistras“.

⁴⁷³ *poſeggiwingi* „pavaldžiai“ (adv., plg. p. 122, išn. 118.) — kalkė iš vok. *untertan* „pavaldus“ (t. y. pr. *po-* „unter“ ir *ſeggit* „tun, daryti“).

⁴⁷⁴ *pomettiwingi* „pavaldžiai“ (adv., plg. p. 201, išn. 603).

⁴⁷⁵ *enteikūsnan* čia — „patvarkymas, potvarkis, įstatymas“.

⁴⁷⁶ Originalo (vok.) žodis (bei sakinio prasmė) reikalauja, kad čia būtų ne singularinė, o pluralinė forma.

92 [25 Ejsse] 1 gefandten von jm / Zur Rach
 93 [27K ij gefandten] 1 pertenginton⁴⁷⁷ ejsse stejsmu pri trinšnan
 atsiųstam nuo jo prie keršto

vber die Vbelheter / 2 vnd zu lobe den fromen /
 noftans war = 2gu feggientins⁴⁷⁸ / bhe prei giršnan steimans labbans /
 ant tų piktai darančių ir prie gyrimo tiems geriems.

j. Pet. ij.

3 I. Petri am 2.

3 Den Ehemennern. 4 Jr Menner wonet⁴⁷⁹ bey
 4 Steimans Sallūbaiwīrins. 5 Jaūs Wijrai buwinanti⁴⁸⁰ prei
 Tiems santuokos vyrams. Jūs vyrai būkite pas

ewern Weibern mit ver = 5nunfft / Vnd gebet dem
 ioušans gennans 6 Jen iſſprešnān bhe dāiti ſtejsmu
 jūsas moteris su supratimu ir duokite tam

weibiſchen / als dem ſchwe = 6cheſten werckzeug
 genneniſkan / kāigi 7 ſtejsmu vcka kuſlajin⁴⁸¹ dijlapagaptin⁴⁸² /
 moteriſkam, kaip tam ſilpniausiam darbo įrankiu,

ſeine ehre / als miterben der Gna = 7de
 ſwaiian teiſin 8 kaige ſendraugiwēldnikai ſteiſei etniſtin /
 savą garbę, kaip drauge veldėtojai tos malonės

des lebens / Auff das ewer Gebet nicht verhin = 8dert
 ſtejsse gī = 9was / noſtan kai iousā madliſna ni andeiānſts⁴⁸³
 to gyvenimo ant to, kad jūsas meldimas sutrukdomas

⁴⁷⁷ Taisyti *į pertenginton* (žr. dar ankstesnę išnašą). Žr. p. 149, išn. 272.

⁴⁷⁸ *wargu feggientins* raidė *i* yra kursyvinė.

⁴⁷⁹ *wonet* – „gyvenkite; (iš)būkite“.

⁴⁸⁰ *buwinayti* „gyvenkite, būkite“.

⁴⁸¹ Formoje *ucka kuslajin* (acc. sg.) „silpniausias“ turimas *kuslajin* (acc. sg.) „silpnesnis“ yra iš *kusla-* „silpnas, menkas“ = lie. *kūšlas* „žlibas (silpnų akių); menkas (apie augalus); mažas“ (LKŽ VI, p. 994), la. *kusls* „menkas, gležnas“ ir kt.

⁴⁸² Dėl pr. *pagaptin* „įrankis“ (acc. sg.) žr. p. 29, išn. 105

⁴⁸³ Turbūt: *audeiānts* „nudedantis, nukišantis, sutrukdantis“ resp. „nudedamas, nukišamas, sutrukdomas“.

werde. I. Pet. 3. 9 Vnd seid nicht bitter gegen sie /
 wirst 10 I. Petri 3. Bhe ni aftai⁴⁸⁴ kārtaī krīki⁴⁸⁵ tennans /
 ne-tampa⁴⁸⁶. Ir ne esate kartūs pries̄ jas.

Coloff. 3.

Colo. 3.

10 Den Ehefrawen. 11 Die Weiber seyen
 11 Steimans Sallūbi gennāmans. 12 Stai Gennai boūsei
 Toms santuokos moterims. Tos moterys tebūna

vnterthan jren Mennern / 12 als dem HErrn / Wie
 poklūfmingi⁴⁸⁷ ſwaiſei Wi=13rans⁴⁸⁸ / kāigi ſteſmu Rikijan / kai
 paklusniai savo vyrams, kaip tam viešpačiui; kaip

Sara Abraham gehorſam 13 war / vnd hies jn Herr / Welcher
 Sara Abraham po=14klūfmai⁴⁸⁹ bhe / bebillē⁴⁹⁰ din Rikijs / kawijdſa
 Sara Abraomui paklusni buvo bei vadino jī viešpačiu, kokiōs

Töchter jr worden 14 seyt / So jr wolthut / vnd
 duckti⁴⁹¹ ious 15 poſtāuns aſti / ikai ious labban ſeggēti / bhe
 duktē jūs paſtojeſ⁴⁹² esate; jei jūs gēra darote⁴⁹³, ir

nicht ſo ſchūchter seyt⁴⁹⁴ / 15 I. Pet. 3.
 ni tijt 16 būrai⁴⁹⁵ aſti / I. Petri 3.
 taip baugščiai nesate⁴⁹⁶.

⁴⁸⁴ aftai – čia imperatyvo reikšme: „būkite“.

⁴⁸⁵ priki.

⁴⁸⁶ T. y.: netaptų.

⁴⁸⁷ poklufmingi. Čia yra adv., dėl to plg. p. 122, išn. 118.

⁴⁸⁸ Acc. pl.

⁴⁸⁹ poklufmai.

⁴⁹⁰ be billē.

⁴⁹¹ *duckti* „duktė“ (nom. sg.) – turėtų būti nom. pl. forma („dukterys“).

⁴⁹² T. y.: pastojusios „tapusios“.

⁴⁹³ T. y.: darytumėte.

⁴⁹⁴ Vok. *so jr wolthut ... nicht ... seyt* reiškia ne „jei jūs gēra darote ... nesate“ (→ pr. *ikai ious labban seggēti ... ni ... asti* „t. p.“), o „taip jūs gera darykite ... nebūkite“.

⁴⁹⁵ Adv. – vietoj adj. (nom. pl. fem.).

⁴⁹⁶ T. y.: nebūtumėte.

16 Den Eltern. 17 Jr Vāter reitzet ewre
 17 Stēimans Vraifjins⁴⁹⁷. 18 Jous Tawai ni tenfejti ioūšans
 Tiems gimdytojams. Jūs, tēvai, ne- traukite jūsus

Kinder nicht zu zorn / 18 das jie nicht ſchew
 malnikans 19 prei nertien / kai ſtai ni dūrai
 vaikus prie narto, kad jie baikštūs

werden / Sondern ziehet jie auff 19 in der
 poſtānai / Schlait po = 20 auginneiti ſtans / en —
 nepastotų, bet išauginkite juos

zucht vnd vermanunge zu dem HERRN. 20 Ephe. 6.
 Kanxtifku⁴⁹⁸ — ————— preiſtan Rikijan / 21 Ephe. 6.
 padorume prie to viešpaties.

21 Von den Kindern. 22 Jr Kinder ſeydt
 22 Eſje Steimans Malnejkans. 23 Joūs Malnijikai ſeiti
 Apie tuos vaikus. Jūs, vaikai, būkite

gehorſam ewren Eltern 23 inn dem HERREN / Denn es
 pokluſmingi⁴⁹⁹ ioūšmu 24 vraifjin⁵⁰⁰ en — Rikijan / beggi ſta
 paklusniai jūsiems tēvams viešpatyje, nes tai

94 iſt billich / [24 perten =] 1 Ehre Vater vnd Mutter/
 95 aſt preiſtallīwingi⁵⁰¹ / [25 K iij Ehre] 1 Smuninaiſ Tawan bhe Mutien/
 yra prīderama. Šlovink tēvą bei motiną.

Das iſt das erſte Ge = 2bot / das Verheyſſung hat /
 Sta aſt ſtas pir = 2monnis pallaips kuwijds⁵⁰² potaukiſnan⁵⁰³ turei
 Tai yra tas pirmasiſ paliepimas, koks pažadėjimą tūri,

⁴⁹⁷ Žr. p. 110, išn. 51.

⁴⁹⁸ Plg. p. 170, išn. 387.

⁴⁹⁹ Adv., dėl to plg. p. 122, išn. 118.

⁵⁰⁰ Žr. p. 110, išn. 51.

⁵⁰¹ Sc. „zustehend“ (nom. -acc. sg. neutr. = adv.)

⁵⁰² kawijds

⁵⁰³ potaukiſnan.

Nemlich / Das dirs wol=3gehe vnd lange lebest
 iſſpret3tingi⁵⁰⁴ / kai tebbei labban ėit / bhe ilga giwafi
 suprañtama, kad tau gerai eina⁵⁰⁵ ir ilgai gyveni⁵⁰⁶

auff Erden / Ephe. 6.
 noſem=4mien / Ephe. 6.
 ant žemės.

4 Den Knechten / Megden / 5 Taglõnern vnd
 5 Steimans Waikammans Mer=6gũmans Deināalgenika=7mans⁵⁰⁷ bhe
 Tiems bernams, mergoms, samdininkams bei

Ar=6beitern / etc. 7 Jr Knechte ſeyd gehorſam ewren
 Dīlnikans. — 8 Jous Waikai ſeiti pokluſmai / iouſon
 darbininkams. Jūs, bernai, būkite pakluſnūs jūſų

leiblichen 8 Herrn / mit furcht vnd zittern / in
 kerme=9neniſkans Rikijans / ſen biāſnan bhe dirbiſnan / bhe 10
 kūniſkiems vieſpačiams su bijojimu bei drebėjimu ir

einfeltigkeit ewers 9 hertzen / als Chriſto ſelbs /
 Lāngiſeiliskan⁵⁰⁸ iouſai ſiras kāigi / Chriſto ſubbſmu / 11
 lengvaſirdiškumu jūſų ſirdies, kaip Kristui pačiam, —

Nicht mit dienſt allein für 10 augen⁵⁰⁹ / als
 ni ſen ſchlufien ter ains pirſchdau ackins / kāigi ſtei=12mans
 ne su tarnavimu tik vien prieſais akis, kaip tiems

Menſchen zu gefallen / ſondern als die 11 knechte Chriſti /
 ſmunentins prei podingan / ſchlāits kaigj ſtai 13 waikui⁵¹⁰ Chriſti /
 žmonėms prie patikimo, bet kaip tie bernai Kristaus,

⁵⁰⁴ Žr. p. 160, išn. 327.

⁵⁰⁵ T. y.: eitų.

⁵⁰⁶ T. y.: gyventum.

⁵⁰⁷ *Deināalgenikamans* „samdininkams“ iš tikrųjų yra „dienos (dieniniam, padiniam) samdininkams“ (pr. *algenikamans* dat. pl. = lie. *alginỹkas* resp. *alginĩkas* „samdininkas, samdinys“) – kalkė iš vok. *Taglõnern* „samdini(nk)ams“.

⁵⁰⁸ *Lāngiſeiliskan* (acc. sg.) – „lengvajausmiškumas“ (dėl *-ſeil-isk-* žr. p. 220, išn. 723) = „lengvamaniškumas“ = „lengvaſirdiškumas“ plg. p. 100, išn. 6.

⁵⁰⁹ *fūr augen* „dėl akių“.

⁵¹⁰ waikai.

das jr solchen willen Gottes thut **12** von hertzen / mit
 kai ious stawīdan quāitin⁵¹¹ Deiwas **14** seggitei esse sīran / sen
 kad jūs tokią valią dievo darote⁵¹² nuo širdies su
 gutem willen / Laft euch düncken⁵¹³ / **13** das jr dem
 labban quāitin⁵¹¹ / Daiti ioumas **15** pomīrit / kai ious stesmu
 gera valia. Leiskite jums pagalvoti, kad jūs tam
 HERRN vnd nicht den Menschen **14** dienet / Vnd
 Rikijan / bhe ni steimans **16** smunentins schlūjiti / bhe
 viešpačiui ir ne tiems žmonėms tarnaujate; ir
 wiſſet / was ein jeglicher gutes thut / **15** das wird er
 waiditi / kai erains labban **17** segge / stan wīrst tans
 (te) žinote: ką ikvienas gēra daro, tą tampa jis
 empfahe / Er sey Knecht oder **16** Frey.
 pogauuns⁵¹⁴ / stas bouſai waix **18** adder powīrps⁵¹⁵.
 gavęs, jis tebūna bernas arba laisvas.
17 Den Haußherrn vnd **18** Haußfrawen. **19**
19 Steimans Butta Rikians bhe **20** Bnttas⁵¹⁶ waiſpattin⁵¹⁷. **21**
 Tiems buto viešpačiams bei buto viešpačioms.

⁵¹¹ Pr. *quāitin* „noras, valia“ (acc. sg.) greičiausiai rodo tą, kad pr. *quāits* „t. p.“ (nom. sg.) = **kvaits* yra buvęs *i*-kamenis (pr. *quaitan* acc. sg. – vėlyvas alamorfas) – iš pr. **kvaitis* ir, toliau, matyt, iš pr. **kvai-ti* „nor(ėjim)as“ (nom.-acc. sg. neutr.), kuris laikytinas priesagos **-ti*-vediniu iš atematinio pr. verb. **kvai-* (: **kvei-*) > *quoi* „nori“ [plg. pvz. lie. *dė-tis* „dėjimas“ (≠ **-ti* nom.-acc. sg. neutr.) ← *dė-* „dėti“]. Tą pačią (kaip pr. **kvai-*) šaknį turi ir lie. verb. *kviēsti* resp. (praes.) *kviē-čia* „kviečia, prašo“ < **kvei-tja* „nori (kad ateitų)“, kuris galėtų būti padarytas (apie tai reikėtų atskirai pakalbėti) iš ryt. balt. **kvei-ti* „nor(ėjim)as“ (nom.-acc. sg. neutr.; plg. p. 192, išn. 547), o pastarasis (plg. ir vak. balt. **kvai-ti*, žr. anksčiau) – iš ryt. balt. **kvei-* „norėti“ (atematinis): vak. balt. **kvai-* „t. p.“ (> pr. *quoi*); žr. p. 293, išn. 153.

⁵¹² T. y.: darytumėte.

⁵¹³ *Last euch düncken* yra ne „leiskite jums pagalvoti“ (→ pr. *Daiti ioumas pomīrit* „t. p.“), o „pamanykite, pagalvokite“.

⁵¹⁴ *wīrst ... pogauuns* – pr. futurum: „gaus“.

⁵¹⁵ *powīrps* „laisvas“ [plg. lie. dial. *pāvīrps* „ilaidinis (išleistas gyventojas)“ (LKŽ IX 698) < * „laisvas žmogus“ – turbūt prūsų kilmės žodis], kilęs iš „atleistas“ < „palaidas“ < „atsuktas“; plg. p. 75, išn. 49.

⁵¹⁶ *Buttas*.

⁵¹⁷ *waiſpattin* (acc. sg.) – vietoj *waiſpattins* (acc. pl.)

Jr Herrn thut auch dasselbige gegen
 Jous Rikijai / seggita stanšubban Deigi pri=22kin
 Jūs, viešpačiai, darykite tą patį taipogi prieš

jnen / 20 vnd lašset ewer drewen / Vnd wišset das
 tennans / bhe powiērptei⁵¹⁸ ioušon trēnien⁵¹⁹ / bhe wai23diti / kai
 juos ir paleiskite jūšų grūmojimą; ir žinokite, kad

jr auch 21 einen HErrn im Himel habt / vnd išt
 ioūs dijgi ainan Rikijan endangon turriti / 24 bhe ašt
 jūs taipogi vieną viešpatį danguje turite, ir (ne)yra

bey jm kein an=22sehen der Peršon⁵²⁰. [23 Smuni=]
 piršdau štešmu ni aina endirišna⁵²¹ šteišon 25 šmūni⁵²². [Der]
 priešais jį nē vienas (i)žiūrėjimas tą asmenų.

96 1 Der gemeinen Jugent. 2 Jr Jungen šeyt

97 1 Steišmo Perōnin Maldūnin⁵²³. 2 Jous Maldai šeiti
 Tam bendram jaunimui. Jūs, jauni, būkite

den Alten vnterthan / vnd be=3weyšet
 poklušman⁵²⁴ šteimans vrai=3šins⁵²⁵ / bhe powaidinneiti
 paklusniai tiems senesniems ir parodykite

⁵¹⁸ *powiērptei* – „paleiskite, palikite, atsisakykite“, plg. p. 75, išn. 49.

⁵¹⁹ Turbūt: *trennien*.

⁵²⁰ Dėl frazės *ansehen der Person* reikšmės plg. III 3₁₅–₁₆.

⁵²¹ *endirišna* „(i)žiūrėjimas, atsižvelgimas“ (nom. sg. fem.).

⁵²² Pr. *smūni* „žmonės, asmenys“ taisytina (per *smūni* arba tiesiog) į *smūnin* – į (pr. casus generalis – acc. sg. =) gen. pl. (katekizmo laikais buvo ir tokia – inovacinė – gen. pl. fleksija); originalo forma (vok.) *der Person* yra pluralinė (gen. pl., o ne gen. sg.), – tai aiškiai rodo (lie.) *personu* „asmenų“ VE 41₂₀ bei pr. *steison*. Net ir pats kamienas pr. *smūn-* = **zmūn-* („žmonės“) yra pluralinis, plg. singularinį kamieną pr. *smūnent-* = **zmūnent-* „žmogus“ (bet E 187 *smoy*); dėl sg. resp. pl. kamienų supletyvumo plg. pvz. lie. *žmog-ūs* resp. *žmón-ės* (panašių tipologinių paralelių yra daugely kalbų). Iš pluralinio pr. **zmūn-* „žmonės“ [su *-ū-* iš **-ā-* (= lie. *žmón-ės*) arba iš **-ū-*] buvo padarytas singularinis (singulare tantum) **zmūni* „žmogiškumas, orumas“ > „šlovė“ (< **-i* < **-ē*) = *smūnin* (acc. sg.) „šlovė“, o iš pastarojo – pr. **zmūn-int-* = *smūnint* „šlovinti“; plg. pr. *teisint* „gerbti“, išvestą iš pr. *teisi* „garbė“ (< **teisē*). Žr. p. 252.

⁵²³ Žr. p. 101, išn. 8.

⁵²⁴ Adv. = adj. nom. -acc. sg. neutr., plg. p. 122, išn. 118.

⁵²⁵ Plg. p. 110, išn. 51.

darinn die demut / Denn Gott widerstehet 4
 en stefmu stan lāustīngifkan 4 beggi Deiws emprīkištalla⁵²⁶
 tame tą nu(si)žeminimą, nes dievas priēstarauja

den hoffertigen / Aber den demütigen gibt er
 fteimans labbatīngins / 5 Adder fteimans Lāuftingins daft tans
 tiems puikuoliams, o tiems nusižeminusiems duoda jis

gnade. 5 So demütiget euch⁵²⁷ nun vnter die
 etnīstin / 6 Steffepaggan lauftineiti⁵²⁸ wans teinu / pōfstan
 malone. To dėlei nužeminkite jus dabar po ta

gewaltige Handt 6 Gottes / das er euch erhōht zu
 ware=7wingin rānkan Deiwas / kai tans wans erlāngi⁵²⁹ prei 8
 galinga ranka dievo, kad jis jus iškelia⁵³⁰ prie

seiner zeit⁵³¹ / I. Pet. 5.
 fwaian kērdan⁵³² / I. Petri 5.
 savo laiko.

⁵²⁶ emprīkištallē. Plg. p. 174, išn. 416.

⁵²⁷ demütiget euch (→ pr. *lauftineiti wans* „nužeminkite jus“) reiškia „nusižeminkite“.

⁵²⁸ *laustin-(eiti)* turbūt yra **l'aust-in- < *l'jaust-in-* „nužeminti, demütigen“ – vedinys iš adj. (ar subst.?) **l'jausta-* „nužemintas, nuolankus“ (iš čia ir pr. *lāust-ingins*), o pastarasis – iš **l'jaud-* „nužeminti“ < **nuliūdinti*“: lie. **l'jūd- > liūd-o* resp. *liūsti*. Dėl pr. **l'jaud-* „(nu)liūdinti“: lie. **l'jūd-* „liūsti“ plg. pvz. lie. *džiū-ti : džiū-ti* ir pan.

⁵²⁹ *erlāngi*, t. y. (*er-*) *lāngi* yra, matyt, iš **laŋgī* „kelia“ resp. **laŋgītvei* „kelti, kilnoti“, kuris galėtų būti vedinys iš pr. adj. *lang- < *lengv-* „lengvas“ (= lie. *leŋgvas* ir kt.), plg. pvz., lie. dial. *raud-yti* „daryti raudonu“ (: *raūd-as* „raudonas“). Taigi pr. **lang-īvei* „kelti, kilnoti“ galėtų būti iš „daryti (pa)keliamu, pasikeliančiu, nesunkiu“ < „daryti lengvu“; plg. lie. dial. *paleŋgvinti* „pakilnoti, norint nustatyti svorį“ (LKŽ VII, p. 338) = „daryti kilnojamu, pakeliamu“.

⁵³⁰ T. y.: iškeltu.

⁵³¹ *zu seiner zeit* – „savo laiku“.

⁵³² *kērdan* (acc. sg.) yra nom. sg. **keřdā* „laikas, metas“, kilęs iš „nuoseklumas“ < „eilė“ (plg. pvz. lie. *eilė* „eilė, nuoseklumas; kartas, sykis; metas“ LKŽ II², p. 1061 t.) < „eilė; kaimenė (kaip genamų gyvulių vora)“ > lie. **kerdā > *kerdā* „kaimenė, banda“ → lie. *keřdžius* „piemenų vyresnysis“ (plg. lie. *bañdžius* „t. p.“ ← lie. *bandā < *bandā* „kaimenė, kaip gyvulių būrys“, plg. p. 107, išn. 23); ir kt. Žr. dar p. 195, išn. 565.

7 Den Widwen. 8 Welche eine rechte Widwe vnd
 9 Steimans Widdewūmans⁵³³. 10 Kawida aina tickra widdewū⁵³⁴ bhe
 Toms našlėms. Kokia viena tikra našlė ir

einſam iſt / die 9 ſtellet jr hoffnung auff
 ainaſeilin = 11gi⁵³⁵ aſt / ſtai ſaddinna⁵³⁶ ſwaien auſchaudiſinan⁵³⁷ no 12
 vieniſai yra, ta (te)ſtato ſavą paſitikejimą ant

Gott / vnd bleibet am Ge = 10bet tag vnd nacht.
 Deiwan / bhe polinka en madlin / deinan bhe nackti = 13en /
 dievo bei (te)palieka maldoje dieną ir naktį.

Welche aber in wollūſten⁵³⁸ lebt / 11 die iſt lebendig
 kawida adder en labbaiquoitiſnan giwa / ſta aſt 14 giwāntei⁵³⁹
 Kokia tačiau gerai geidulyje gyvena, ta yra gyvenančiai

todt / I. Timo. 5.
 aulauſē / I. Teſſalo. 5.
 numirusi.

12 Der Gemeine. 13 Liebe deinen Neheſten / als dich
 15 Steiſmu Piru. 16 Mijlis twaian Tawiſen kai tien
 Tai bendrijai. Mylėk tavą artimą, kaip tave

ſelbſt. Jn dem 14 wort ſind alle Gebot verfaſſet.
 ſubban enſteſ17mu wirdai aſt wiſſai pallaipſai entenſitei /
 paſi. Tame žodyje yra visi paliepimai įtraukti.

⁵³³ Žr. tolesnę išnašą.

⁵³⁴ *widewū* (nom. sg.) = **vidavū* < balt. **vidavā* „našlė“ yra praindoeuropietiško senumo žodis (ide. **uidhoyā* „našlė“ = „ta, kuri neteko arba neturi vyro“), kuris dėl tam tikrų priežasčių (atskirai aptartinų) išnyko lie. ir la. kalbose. Žr. p. 310, išn. 212.

⁵³⁵ Adv. (= nom. -acc. sg. neutr.) ar nom. sg. fem. -i < *-ē.

⁵³⁶ *saddinna* – „sodina; stato, deda“.

⁵³⁷ *auſchaudiſinan*.

⁵³⁸ *in wollūſten* yra ne „gerai geidulyje“ (→ pr. *en labbaiquoitiſnan* „t. p.“), o „geiduliuose“.

⁵³⁹ Žr. p. 164, išn. 355.

Rom. 13. Vnd hal = 15tet an mit Beten⁵⁴⁰ für alle
 Rom. 3. 18 Bhe enlāikuti ſen madlan prei wiſſans
 Ir (te)(i)laikote su malda prie viſų

Menſchen / I. Timot. 2.
 ſmunenti = 19uaus⁵⁴¹ / I. Timoth. 2.
 žmonių.

16 Ein jeder lern ſein Lection / 17 So wird
 20 Erains mukinſuſin⁵⁴² ſwaiian mukinſnan / 21 Tīt wirſt
 Ikvienas tesimokina savą mokymą, taip tampa

es wol im hauſe ſton. [18 Steiſmo]
 – labbai ſtallius⁵⁴³ enſtan buttan. [22 L Ein]
 gerai stovėjęs tame bute.

98 1 Ein Trawbüch = 2lein / wie das in vnſer
 99 1 Ains Sallūbs Lai2ſkas⁵⁴⁴ / Kai ſtas en nouſon
 Viena santuokos knyga, kaip ta mūſų

Kir = 3chenordnung ſtehet.
 Kīr = 3kis teikūſnan ſtalle.
 bažnyčios potvarkyje stovi.

4 Auffbietung⁵⁴⁵. 5 N. vnd N. wōllen nach Gōtlicher
 4 Powackiſna⁵⁴⁶. 5 N. Bhe N. Quoitē⁵⁴⁷ po Deiwiūtiſkan
 Paſaukimas. N. ir N. nori pagal dieviſką

⁵⁴⁰ *haltet an mit Beten* [→ pr. *enlāikuti sen madlan* „(te)laikote su malda“] reiškia „nesiliau-
 kite melstis“.

⁵⁴¹ ſmunentinans.

⁵⁴² Turbūt: mukinſeiſin.

⁵⁴³ *wirſt ... stallius* – pr. futurum: „stovės“.

⁵⁴⁴ Žr. p. 212, išn. 675.

⁵⁴⁵ *Auffbietung* – „(užsakų) paskelbimas“.

⁵⁴⁶ *Powackisna* (nom. sg.) – „pašaukimas“ = „(užsakų) apšaukimas, paskelbimas“.

⁵⁴⁷ *Quoitē* „nori“ (3. pl. praes.) = **kvaitē* (praes.) resp. inf. **kvait-ētvei* „norėti“ yra vedinys
 iš pr. **kvait-is* > *quāits* „noras“ (žr. p. 188, išn. 511), plg. pvz. lie. *rūd-ėti* „rūdyti“ (LKŽ XI, p.
 866) ← *rūdis* ir pan. Žr. dar p. 293, išn. 153.

Ordnung 6	zum	heiligen	Stand	der	Ehe
Enteikū = 6]nan /	prei]stan	Swintan	bu]fennien /]stei]se	Salaū = 7ban
patvarkymą	prie tos	šventos	padėties	tos	santuokos

greiffen ⁵⁴⁸ /	Begern	zu 7	įolchem	ein	gemein
käckint ⁵⁴⁹ /	Pallapse ⁵⁵⁰	prei]stan]ubban /	ainan	pero = 8nin
siekti,	geidžia	prie	tos pačios ⁵⁵¹	vieną	bendrą

Christlich	Gebet /	das	jie	diesen 8	Christlichen /
Crxtiāni]kan ⁵⁵²	madlin /	kai]tai]chian	Crixtiāni = 9]kan
kriksčionišką	malda,	kad	jie ⁵⁵³	šia	kriksčionišką

Ehelichen	Stand /	in Gottes	Namen 9	anfahen ⁵⁵⁴ /	vnnnd
Salūbi]kan	bu]fennien	en Deiwas	Emnen	en = 10]aipinne	bhe
santuokinę	padėtį	dievo	varde	(i-) geidauja	ir

feliglich	zu	Gottes	Lob ⁵⁵⁵	volenden 10	mógen. Vnd hat
Deiwuti]kai /	prei	Deiwas	gir]nan	wan11gint ⁵⁵⁶	ma]fi / bhe
palaimingai	prie	dievo	gyrimo	(pa)baigti	gāli ⁵⁵⁷ . Ir

	jemands	darein		zu]sprechen /	der 11 thue
ickai	ainonts	ēn]tan	turilai	prei]wai12]tiat /]stas]egē
jei	kas nors	tame	turētų	(prie)kalbėti,	tas (te)daro

⁵⁴⁸ Vok. *greiffen*, be kitų reikšmių, turi ir „siekti“.

⁵⁴⁹ Iš to, kad yra pr. *kak-in-t* „siekti“ = lie. *kāk-in-ti* „(pa)siekti“ (plg. la. *kac-ēt* „siekti“ ir kt.): lie. *kāk-ti* (= la. *kak-t*), galima galvoti, kad buvo ir pr. **kak-tvei*.

⁵⁵⁰ Žr. p. 71, išn. 20.

⁵⁵¹ T. y. *padėties*.

⁵⁵² *Crxtiāni]kan*.

⁵⁵³ T. y. anksčiau minėtieji „N. ir N.“

⁵⁵⁴ *anfahen* čia reiškia ne „geidauja“ (3 pl. praes. → pr. *en]aipinne* „t. p.“), o „pradėti“ (inf.); vok. *anfahen* išverstas ne į „pradeda“, o į „geidauja“ dėl to, kad čia buvo pasigauta viena iš tolimesnių žodžio vok. *anfahen* „pradėti“ reikšmių – reikšmė „pretenduoti, geidauti“. Žr. dar p. 106, išn. 18.

⁵⁵⁵ *zu Gottes Lob* „dievo gyrimui“ = „dievo garbei“.

⁵⁵⁶ *wang-int* „(pa)baigti“ – vedinys iš *wangan* (acc. sg.) „pabaiga, galas“.

⁵⁵⁷ T. y.: galėtų.

es bey zeit / oder schweige darnach / vnd enthalt **12**
 ſtan en kērdan⁵⁵⁸ / adder tuſſiſe⁵⁵⁹ panſdau **13** bhe etlāikuſin
 tai laike, arba tetyli po to ir (te)susilaiko

ſich etwas zuerhindern⁵⁶⁰ / dawider für
 deickton⁵⁶¹ prei kitawidintunſin / priki **14** ſtanſubban
 ką nors (prie) keiſtis prieſ tai pat

zunemen / **13** Gott gebe jnen ſeinen Segen.
 prei ĩmt / Deiwas daſe ſteimans ſwaian **15** etnīſtin.
 (prie) imti. Dievas teduoda jiems ſavą palaimą.

14 Die Trewung vor der **15** Kirchen. **16** N.N. wilſtu N.N.
16 Stai Salūbjna pir = **17** ſchau⁵⁶² — Kīrkin. **18** N. — Quoi tu N. —
 Tas sutuokimas prieſais bažnyčią. Nori tu N.

zu einem — Eheligen Ge = **17** mahel haben. **18** Wenn ſie
 prei — twaian Salubiſkan Sa = **19** lūbin turrit. **20** Kaden ſtai
 (prie) tava santuokine sutuoktine turėti. Kada jie

— antworten Ja / So **19** ſol der Prieſter jnen
 abbai ia ettrāi / Tit tur**21**ri ſtas Lūbeniks ſteimans
 abu „taip“ atsako, tai tūri tas sutuokėjas jiems

⁵⁵⁸ en kērdan yra „laike“ (plg. p. 190, išn. 532) arba „į laiką“, – vienu ir kitu atveju reiškia „laiku“ (bey zeit „t. p.“) = „nepavėluotai“.

⁵⁵⁹ Žr. p. 182, išn. 468.

⁵⁶⁰ (zu)uerhindern reiškia ne „keiſtis“ (→ pr. kittawidintunsin „t. p.“), o „sutrudyti“. Dėl šios klaidos kaltas, matyt, ne A. Vilis, o jo padėjęs (Paulius Mėgotas): pastarasis, klausiamas dėl zuerhindern „(su)trukdyti“ (t. y. zuverhindern), nugirdo zuverändern ir jį, be to, klaidingai siedamas su sich (jis iš tikrųjų sietinas tik su enthalt), išvertė į pr. prei kitawidintunsin „(prie) keiſtis“.

⁵⁶¹ deickton (acc. sg.) „ką nors, ši tą“ < „dalyką“, plg. lie. dial. dāiktas „dalykas“ pasakyme: eikš čionai – vieną dāiktą pasakysiu „... vieną dalyką (t. y. ši tą) pasakysiu“ LKŽ II³ 218.

⁵⁶² pirſchdau.

100	wei = 20ter	Jagen /	Alfo:	[21 Ains]	1 Dieweil ⁵⁶³
101	22 tals	gerdant ⁵⁶⁴	titet.	[23 L ij Dieweil]	1 Stankiſman ⁵⁶⁵
	toliau	sakyti	ſitaip.		Tą metą (,kai)

jr denn zum heiligen Stand der Ehe 2 wolt
 ious — prēiſtan ſwintan bauſenni = 2en ſteiſe Salūban —
 jūs prie tos ſventos padėties tos santuokos

greiffen / auff das jr das nicht one verſtandt 3
 kakint⁵⁶⁶ / bhe — kai ious ſtan ni ſchlāit 3 iſſpreſnan
 siekti, ir kad jūs tai ne be supratimo

des Worts Gottes thut / wie die Vngleubigen / So 4
 ſteiſon wirdan Deiwas ſegijtei / kāigi ſtai 4 nidruwīngi / Tīt
 to žodžio dievo darote, kaip tie netikėliai, tai

⁵⁶³ *Dieweil* reiškia „tuomet (tuo metu), kai; tuokart (tuo kartu), kai; kadangi“, kuris išverstas į pr. *stankiſman* = *stan kiſman* „tą metą; tą kartą“ (acc. sg. *stan* „tą“ + subst. acc. sg.), žr. išn. 565.

⁵⁶⁴ Taisytiną į *gerdaut*. Jis reiškė „sakyti“ = „garsinti, skelbti“ – yra vedinys iš subst. **gerda-* „garsas“ (plg. pvz. lie. *matuoti* ← *mātas* resp. *skurdauti* „skursti“ ← *skuřdas*) = lie. *gerdas* „garsas, žinia“ (LKŽ III, p. 250): lie. *gird-ėti* ir kt. Kad pr. *gerd-aut* buvo „sakyti“ = „garsinti, skelbti“, be to, rodo ir: pr. *pogerdawie* „(sie) predigen“ (= „skelbia“), *engerdaus* „erzähle“ (= „pasakok“ = „pagarsink“), *preigerdawi* „verheisst“ (= „prižada“ = „paskelbia“).

⁵⁶⁵ Pr. *kisman* „metas, kartas“ (acc. sg.) < **kēs-ma-* (ar **kēs-mā-*) yra iš „įdrėskimo, įrėžimo“ – priesagos *-*ma-* (ar *-*mā-* arba *-*sma-* resp. *-*smā-*) vedinys (plg. lie. *bāž-mas* „būrys, daugybė“ < „susikimšimas“ ← **baž-*: la. *bāz-t* „kišti, kimšti“) iš verbalios šaknies pr. **kēs-* (= sl. **kēs-*, iš kurios yra galūnės vedinys lenk. *czas* „laikas“ ir t. t.), apofoniškai kilusios iš pr. < balt. **kes-* „drėksiti, rėžti“ (= sl. **kes-* > s. sl. *čes-ati* „draskyti; šukiuoti“), kurią (ji – praindoeuropietiško senumo) randame dar žodžiuose pr. *kexti* (E) = **kēksti* „kasa“ (su įterptiniu -*k-* prieš -*s-*) < **kēs-tī* [< „šukavimas“ (< „draskymas“)], lie. *kas-yti* „draskyti“, *kas-à* (= la. *kasa* „t. p.“, sl. *kos-a* „t. p.“; < „šukavimas“), *kās-ti* „scharren, graben“ = la. *kas-t* „t. p.“ [< „draskyti (žemę ir pan.)“] ir kt. (plg. G. Jakobson, Scando-Slavica, IV, p. 286 tt.). Taigi pr. *kisman* (acc. sg.) „metas, kartas“ (taip pat sl. *čas*) yra iš „įrėžimo“ (laiko matavimas įrėžimais!), plg. pvz. lie. *kařtas* „paž“ < „įkirtimas“ (panašių tipologinių paralelių yra daug pasaulio kalbose). Šitaip pr. *kisman* (acc. sg.) „metas, kartas“ skiriasi nuo pr. *kērdan* (acc. sg.) „laikas, metas“ (žr. p. 190, išn. 532), taip pat nuo pr. *mettan* (E) „Jahr“ < „laikas; Jahr“ = lie. *mėtas* „laikas; Jahr“ (reikšme „Jahr“ dažniau – *mėtai*), kilusio iš „(laiko) matavimo“.

⁵⁶⁶ Čia turėtų būti ne inf. „siekti, greiffen“ (pr. *kakint* „t. p.“ – pagal vok. inf. *greiffen* „t. p.“), o 2 pl. praes. „siekiate, wolt greiffen“. Prie šitokios klaidos atsiradimo, matyt, prisidėjo P. Mėgotas.

hõrt zum erſten das Wort Gottes / wie der
 kirdēiti en Pirmannin⁵⁶⁷ ſtan wirdan 5 Deiwas kāigi ſtas
 girdēkite pirma tā žodī dievo, kaip ta

Ehe=5ſtand von Gott iſt eingeſetzt worden.
 Sallubai buſennis eſſe Deiwan 6 enſadints aſt. —
 santuokos padētis nuo dievo iſtatyta yra.

6 Alfo ſchreibt Mofes im erſten 7 Buch / am andern
 7 Tit peifai Moifes en pirmannien 8 laiſken⁵⁶⁸ en anterſmu
 Taip rašo Mozé pirmojoje knygoje antrame

Capitel. 8 Vnd Gott der HERR ſprach: Es iſt nicht 9
 ſklaitinſnan⁵⁶⁹. 9 Bhe Deiws — Rikijs billa. Sta aſt ni
 skyriuje. Ir dievas viešpats bylojo: Tai yra ne

gut / das der Menſch allein ſey / Jch will jm einen 10
 labban / 10 kai ſtas ſmunents ains aſt / As quoi ſteſmu ainan 11
 gēra, kad tas žmogus vienas yra. Aš noriu jam vieną

Gehülffen machen / die vmb jn ſey. Da ließ
 pogalban⁵⁷⁰ teckint / kawida ſurgi tennen boūſei / Stwi 12 dai
 pagalba daryti, kokia apie ji būtų. Čia leido

Gott 11 der HERR einen tieffen Schlaff fallen / auff den 12
 Deiws — — ainan gillin maiggun krūt⁵⁷¹ noſtan
 dievas vieną gilų miegą kristi ant to

⁵⁶⁷ Žr. p. 182, išn. 465.

⁵⁶⁸ Žr. p. 212, išn. 675.

⁵⁶⁹ Plg. p. 210, išn. 669.

⁵⁷⁰ *pogalban* (acc. sg.) turbūt reišké „pagalbą; pagalbininką, -ę“ (tokias reikšmes turi ir lie. *pagálba*); taip galvotina dėl to, kad vok. *Gehülffen* čia reiškia „pagalbininką“.

⁵⁷¹ Pr. *krū-t* „kristi“ (plg. pr. *kruwis* „kritimas“ E) = „būti metamam“ yra turbūt iš balt. **krū-* „būti metamam į kokį vieną daiktą“ (inf.; **kruv-* praes., praet.) resp. „mesti į kokį vieną daiktą“ (inf.; **krav-* praes., iš čia apibendrinant atsirado lie. inf. *krāu-ti* = la. *krau-t*, bet plg. sl. *kry-ti* < **krū-tei*), greta kurio bus buvęs balt. **krā-* „dėlioti“ (t. y. „krauti ne mėtant, o dėliojant“) > la. *krā-t* „rinkti, krauti“ resp. lie. *kró-smis* = la. *krā-sns* „t. p.“.

Menschen / vnd er entschlieff / vnd nam seiner⁵⁷²
 ſmu = 13 nentinan / bhe tans iſmigē bhe immats ſwaiſe
 žmogaus, ir jis užmigo. Ir emė savo

Rie = 13 ben eine / vnd ſchloß die ſtet zu mit
 grēi = 14 wakaulin⁵⁷³ ainan / bhe pertraūki⁵⁷⁴ ſtan deickton ſen 15
 ſonkaulių vieną ir užtraukė tą daiktą su

fleiſch / Vnd 14 Gott der HERR bawet ein Weib
 menſan / bhe deiws — Rikijſ kūra ainan gennan /
 kūnu; ir dievas vieſpats (su)kūrė vieną moterį

auß der Riebe / 15 die Er von dem Menschen
 eſſe = 16 ſtan Greiwakaulin / kawijdan tans eſſe ſteſmu ſmu = 17 nentin
 iš to ſonkaulio, kokį jis nuo to žmogaus

nam / vnd bracht ſie zu 16 jm. Da ſprach der Menſch:
 immats / bhe weddēdin prēiſtan. Stwi billa 18 ſtas ſmunents/
 (pa)emė, ir (nu)vedė ją prie jo. Čia bylojo tas žmogus:

Das iſt doch Bein 17 von meinen beinen / vnnd Fleiſch
 ſta aſt ainawijdi⁵⁷⁵ kaulei eſſe maians 19 kaūlins / bhe menſā⁵⁷⁶
 Tai yra vienokiai kaulai nuo manų kaulų ir kūnas

von meinem 18 fleiſch / man wird ſie Mennin heiſſen /
 eſſe maian menſan / ſtwi wīrſti⁵⁷⁷ dien⁵⁷⁷ wijrinan⁵⁷⁸ billiūns⁵⁷⁹/
 nuo mano kūno; čia tampa ją vyrine vadinęs

⁵⁷² seiner čia yra ne „savo“ (→ pr. swaiſe „t. p.“ gen. sg.), o „jo“.

⁵⁷³ grēiwakaulin yra acc. sg. — casus generalis, čia galbūt gen. pl.

⁵⁷⁴ pertraūki, kuris čia reiškia „užtraukė“ („traukiant uždėjo, uždengė“), matyt, bus turėjęs ir tokią reikšmę: „uždarė, užrakino, schloß zu“ = „užtraukė skląstį“, plg. lie. dial. užtraukti duris „uždaryti, užrakinti (skląstimi) duris“.

⁵⁷⁵ Turbūt adv. („vienokiai“).

⁵⁷⁶ Visuose katekizmuose vok. *Fleisch* „mėsa; kūnas“ yra verčiamas į pr. *mensā* „t. p.“ (= *menso* „t. p.“ E 154, 374), o vok. *Leib* „kūnas“ — į pr. *kermens* „t. p.“.

⁵⁷⁷ wīrſt dien „tampa ją“ — su enklitiku *-dien* „ją“.

⁵⁷⁸ Priesagos *-in-* vedinys iš pr. *wijrs* „vyras“; pr. *wijrinan* — kalkė iš vok. *Mennin*.

⁵⁷⁹ wīrſti... billiūns „tampa... bylojęs, vadinęs“ — pr. futurum : „vadins“.

darumb **19** das jie vom Manne genomeu⁵⁸⁰ išt.
 ſteffe paggan / kai tenna eſje **21** wijrau⁵⁸¹ imtā aſt /
 to dėlei, kad ji nuo vyro imtā yra.

Darumb wird **20** ein Man ſeinen Vater vnd Mutter
 Steffe paggan wīrſt ains wirs / **22** ſwaian Tawan / bhe mūtin
 To dėlei tampa vienas vyras savą tėvą bei motiną

verlaſſen / vnd **21** an ſeinem Weib hangen / vnnđ ſie
 powiērpuns⁵⁸² / bhe en **23** ſwaiaſmu gennan kabīuns⁵⁸³ / bhe ſtai
 apleidēs ir į savą moterį (iſi)kabinēs, ir jie

werden ſein ein **22** Fleiſch.
 wīrſt boūuns⁵⁸⁴ **24** ains menſas⁵⁸⁵.
 tampa buvēs vienas kūnas.

23 Darnach wende er ſich zu **24** jnen beiden / vnd
25 Panſdau wartinna ſin tans prei **26** — abbans / bhe
 Po to tesikreipia jis prie abiejų ir

102 rede **25** ſie an / Alfo: [26 Stankiſman] **1** Weil
 103 enwaitia tennans / Titet. [27 L iij Weil] **1** Stankiſman kai
 (i)kaība jiems ſitaip: Tą metą, kai

jr euch beide in den Eheſtandt begeben **2**
 ious wans⁵⁸⁶ abbai ēnſtan / **2** Salaūbai boūſennien podāuns⁵⁸⁷
 jūs jus abu į tą santuokos padėtį pa(si)davēs

⁵⁸⁰ genomen.

⁵⁸¹ wijran.

⁵⁸² *wīrst*... *powiērpuns* „tampa ... apleidēs“ — pr. futurum: „apleis“.

⁵⁸³ (*wīrst*) ... *kabīuns* „(tampa) ... kabinēs“ — pr. futurum: „kabins“.

⁵⁸⁴ *wīrst boūuns* „tampa buvēs“ — pr. futurum: „bus“.

⁵⁸⁵ *menſas* yra turbūt klaida — vietoj *menſa* (fem., nom. sg.): čia *-s* buvo pridėtas, matyt, pagal pažyminį *ains* (masc., nom. sg.), klaidingai pavartotą (dėl vok. *ein* — ne fem.) vietoj *aina* (fem., nom. sg.).

⁵⁸⁶ Žr. tolimesnę išn.

⁵⁸⁷ *ious wans* ... *podāuns* „jūs jus ... padavēs“ — vokiška konstrukcija vietoj: *ious sien* ... *podāuns* „jūs ... pasidavēs“.

habt / in Gotses⁵⁸⁸ Namen / So hòret auff erste
 aftai en Deiwas 3 Emnen / Tít kirdijti en Pirmannien⁵⁸⁹
 esate dievo varde, taip girdèkite, pirma,

das 3 Gebot Gottes / vber diejen Stand. So spricht 4
 ſtan pallaipſan 4 Deiwas / noſchan bauſennien / Tít billa
 tą paliepiąą dievo ant ſios padėties. Taip byloja

S. Paulus. 5 Jr Menner líebet ewre Weiber / gleich
 Swints 5 Pauli. 6 Jous Wijrai / milijti ioũſans Gennans /
 ſventas Paulius. Jūs, vyrai, mylėkite jūſas moteris,

wie 6 Chriſtus geliebet hat die Gemeine / vnnd hat
 káiği 7 Chriſtus milijuns aft ſtan perōnin / bhe⁵⁹⁰ aft
 kaip Kristus mylėjęs yra tą bendriąą ir yra

ſich 7 ſelbſt fūr ſie gegeben / auff das Er ſie
 ſien ſups 8 pėrſtan dāuns / Noſtan kai tans tennan
 save patį už ją davęs ant to, kad jis ją

Heiliget / vnd 8 hat ſie Gereiniget / durch das
 Swintina 9 bhe aft tennan Skijſtinnons / praſtan
 ſventina⁵⁹¹ ir yra ją (ap)ſvarinęs per tą

Waſſerbad im Wort / 9 auff das Er ſie Jm
 vndas ſpag = 10tan⁵⁹² ēnſtan wirdan / Noſtan kai tans ſtan ſebbei
 vandens prausimą tame žodyje ant to, kad jis ją⁵⁹³ sau

ſelbeſt zurichtet / eine Gemeine⁵⁹⁴ 10 die Herrlich
 po = 11gattewinlai ainan pijrin⁵⁹⁵ / Quai Rikijįkai
 paruoſtų vieną bendriąą, kuri ſauni

⁵⁸⁸ Gottes.

⁵⁸⁹ Žr. p. 196, išn. 567.

⁵⁹⁰ e čia – antikva.

⁵⁹¹ Žr. p. 69, išn. 11.

⁵⁹² Žr. p. 143, išn. 239.

⁵⁹³ T. y. bendrija.

⁵⁹⁴ Er sie ... eine Gemeine reiškia „jis ją... kaip tokią bendriją“.

⁵⁹⁵ Žr. p. 201, išn. 608.

sey / die nicht habe einen Flecken / oder 11
 baulai 12 Quai niturrilai ainontin milinan⁵⁹⁶ adder
 būtu, kuri neturētų vienintelę dėmę arba

Runtzel / oder des etwas / sondern das sie
 senfkrempū13fnan / adder fteison deicktas⁵⁹⁷ / Schlait kai įtai
 suraukšlėjimą arba tu ko nors, bet kad ji

Heilig sey / 12 vnd vnstrefflich. 13 Also sollen auch
 Swin14tai bousei / bhe niebwinūtei⁵⁹⁸ / Tīt turri dijgi
 šventa būtu bei neapkaltinta. Taip turi taipogi

die Menner jre Weiber lieben / 14 als jre eigene
 įtai wij = 15rai fwaians gannans milijt kāigi įwian⁵⁹⁹ įubban
 tie vyrai savàs moteris mylėti, kaip savą patį

Leibe / Wer sein Weib liebet / der liebet 15 sich
 kēr16menen / kas įwaiiau⁶⁰⁰ Gannan milē / įtas mile įien
 kūnā. Kas savą moterį myli, tas myli save

selbst / Denn niemandt hat jemal sein
 sub17ban / beggi niaintonts⁶⁰¹ ašt ainontinreįsan įwaian 18
 patį; nes niekas (ne)yra vienintelį kartą savą

eigen 16 fleisch gehasset / Sonder er neeret es / vnd
 įubban menįan dergēuns / Schlāits tans maitā 19 įtan bhe
 patį kūnā dergēs⁶⁰², bet jis maitina jį bei

pfleget 17 sein / Gleich wie auch der HErr die
 kūnti įtan / Ainawaydi kaigi — įtas Rikeis 20 įtan
 saugo tą vienokiai, kaip tas viešpats tą

⁵⁹⁶ *milinan* (su *-i-* < **-ē-*) „dėmė (paprastai nuo sumušimo)“ (acc. sg.), plg. lie. *mėlyna* „t. p.“ (= nom. pl. *melinos* „t. p.“ SzPS II 46₂₀), *mėlynė* resp. *mėlynė* „t. p.“ LKŽ VII, p. 1030–1031.

⁵⁹⁷ Plg. p. 194, išn. 561.

⁵⁹⁸ Turbūt su *-ei* vietoj *-ai* (nom. sg. fem.) veikiant formai *bousei*. Arba ši *niebwinūtei* yra adv. (?).

⁵⁹⁹ *įwaian*.

⁶⁰⁰ *įwaian*.

⁶⁰¹ *niainonts*.

⁶⁰² Žr. p. 118, išn. 98.

Gemeine. **18** Die Weiber sein vnterthan jren Mennern /
perōnin. Stai gannai boufei pomeſton⁶⁰³ ſwaain⁶⁰⁴ **21** wijrin⁶⁰⁵
bendrija. Tos moterys tebūna pāmeſta savam vyru,

als **19** dem HErrn / Denn der Man iſt des Weibs
kāigi ſtēſmu⁶⁰⁶ Rikijan / Beggi ſtas wijrs aſt **22** ſteifei Gennas
kaip tam vieſpačiui; nes tas vyras yra tos moters

Heupt / **20** Gleich wie auch Chriſtus das Heupt iſt
gallū / Ainawīdai kai — Chriſtus ſta **23** gallu aſt
galva vienokiai, kaip Kristus ta galva yra

der Ge=**21**meine / vnd Er iſt ſeines Leibs Heiland.
ſteifon perōniſkan / Bhe tāns aſt ſwaiſe **24** kermenes pogalbenix⁶⁰⁷ /
tos bendrijos ir jis yra savo kūno iſganytojas.

Aber wie nu **22** die Gemeine Chriſto iſt vnterthan / Alſo
Adder kāigi — ſtai perōni⁶⁰⁸ Chri=**25**ſto⁶⁰⁹ aſt pokluſman⁶¹⁰ / Tit
Bet kaip ta bendrija Kristui yra paklusniai, taip

auch die **23** Weiber jren Mennern in allen
dijgi ſtai gannai ſwaimans **26** wijrimans en wiſſans
taipogi tos moterys saviems vyrams visuose

dingen.

poweiſtins.

dalykuose.

⁶⁰³ *pomeſton* = **pameſtan* (nom. sg. neutr., partic. praet. pass.) išverčiau žodžiu lie. *pāmeſta* (nom. sg. ne fem., o neutr.), čia reiškiančiu („unterworfen“ =) „pāmeſta, pālilta, priskirta“. Žiūrint vien reikšmės, paprasčiau būtų versti žodžiu lie. *pavaldžios*, bet tuomet čia nukentėtų formos (archaiškos!) vertimo tikslumas. Žr. p. 203, išn. 618.

⁶⁰⁴ *ſwaian*.

⁶⁰⁵ *wijrin* – (acc.) sg., tačiau *Mennern* – (dat.) pl.

⁶⁰⁶ *ſtēiſmu*.

⁶⁰⁷ Paskutinė raidė, primenanti *e*, bet apačioj turinti apyאיškę uodegėlę, yra transliteruotina į *x*. Panašiai atrodo ir žodžio *Emnen* (III 133₆) raidė *e* (prieš *-n*), nors visai aišku, kad čia yra *Emneni* (o ne *Emnɛn!*).

⁶⁰⁸ *perōni* „(die) Gemeine“ = „bendrija“ (ir „krikščionių bendrija, parapija, bažnyčia“) resp. *pijrin* „t. p.“ (acc. sg.) – abu anksčiau reiškė „talką“ < „kūlimą (spragilais)“. Pr. *pijrin* (acc. sg.) < **pēr-ē* „talka“ < „kūlimas“ (nom. sg.; buvo ir *o*-kamieno *piru* dat. sg.) yra vedinys iš pr. **pēr-*

24 Zum andern / hòrt auch das Creu = 25tze / so
 27 Prei Antersfmu kirdijti dijgi stan 28 skrijfin kawidan
 Prie antro. Girdékite taipogi tą kryžiu, koki

Gott anff⁶¹¹ difen Stand 26 geleget hat.
 Deivs nošchan 29 baušennien lašfjinnuns⁶¹² ašt.
 dievas ant šios padéties (už)guldęs yra.

104 [27 Stankišman] 1 So sprach Gott zum Weibe⁶¹³: Ich wil dir
 105 1 Tit billa Deivs prei Gennan as quoi tebbe
 [Tą metą]. Taip bylojo dievas prie moters: Aš noriu tau

resp. *per- „mušti, kulti“ (= lie. *pēr-iaū* resp. *peř-ti*, la. *pēr-t*, s. sl. *per-q* ir kt.), plg. lie. *kūlē* „kūlimas; kūlimo talka“ (LKŽ VI, p. 824). Pr. *perōni* < *per-ōnē „talka“ < „kūlimas“ – priesagos *-ōnē vedinys iš pr. *per- „mušti, kulti“ (plg. lie. *apšal-uōnē* „apšalas“ LKŽ I², p. 270). Pr. *per- „mušti, kulti“, būdamas šalia *pēr-ē „talka“ < „kūlimas“ resp. *per-ōnē „t. p.“, ir pats bus įgijęs reikšmę (arba tik sememą) „telkti, talkininkauti“ (plg. lie. *talkā* „talka“: *telk-ti* „telkti, talkininkauti“ < * „kulti“ „žr. toliau). Pr. *emperri* „bendrai“ < „bendrumė“ < en + *peri suponuoja turbūt pr. subst. *per-a- „talka“. Tie pr. žodžiai, t. y. šitokia pr. „talka“, kilusi iš „kūlimo“ < „(spragilais) mušimo, daužymo“, matyt, pakaitė senovinį žodį pr. *talkā „talka“ (= lie. *talkā* ir kt.), kuris atsirado irgi iš „kūlimo“, tačiau iš senoviškesnio „kūlimo“, t. y. iš „(jaučių ir pan. kojomis) grūdimo, trypimo“ (plg. s. sl. *tlěšti* „grūsti“ < *telk- ir kt.), plg. p. 177, išn. 434. Čia priskiriu dar pr. *prio* „lantwer“ (E 414), jį taisydamas į *piro*, kuris bus turėjęs reikšmę „gynyba“ < „(atsi)mušimas“: pr. *pīro* = *pīrā ar *pīrā laikytinas galūnės vediniu iš pr. *pīr- „mušti“ (: pr. *per- „mušti“, žr. anksčiau); plg. lie. *sk-i-lā* resp. *t-y-lā* (žr. Skardžius ŽD 47). Darybinį santykį minėtų pr. *per-ōnē* : *pēr-ē : *per-a : *pūr-ā resp. *pūr-ā, kilusių iš „mušimo“, galima palyginti su santykiu, pvz., lie. *gel-uonē* „Stachel“ (LKŽ III 228) : *gēl-ē* „Schmerz“ (LKŽ III 214) : *gēl-as* „Stachel“ (LKŽ III 209) : *gyl-ā* „Schmerz“ (LKŽ III 297), kilusių iš „gėlimo, das Stechen“.

⁶⁰⁹ Dat. sg. (lot.).

⁶¹⁰ *poklusman* yra „paklusnu“ (nom.-acc. sg. neutr.) = „paklusniai“ (adv.), čia pavartotas adverbiskai (dėl vok.).

⁶¹¹ auff.

⁶¹² Taisytinas į: lašfjinnuns. Jis, t. y. pr. *lazin- „(už)guldėti (uždėti)“ (= *lasinna* „užguldė, uždėjo“ III 113₇), kur *laz- = lie. dial. *laš-óti* „išgulti (apie javus)“ (LKŽ, VII, p. 217) ir kt., yra kauptavyus – priesagos -in- vedinys (su apofonija) iš pr. *lez- „gulti“ = lie. dial. (*iš*) *lěž ti* „išgulti (nuvytus)“ (LKŽ, VII, p. 389) ir kt. Iš pr. *lez- „gulti“ išvestas (su apofonija) ir pr. *lasto* (*laz-tā) „gultas, lova“ (E 209, 492) resp. *lastan* (acc. sg.) „t. p.“ (III kat.). Iš pr. *pa-lazin- „paguldėti“ yra *polasinsnan* (acc. sg.) „paguldymas“ = „knygos perskyrimas“ (žr. p. 144, išn. 240).

⁶¹³ *zum Weibe* – „moteriai (dat. sg.)“.

viel 2 Schmetzen schaffen / wenn du Schwanger wirft / 3
 2 toūlan Gulſennin⁶¹⁴ teickut⁶¹⁵ / kantou ſen brendeker = 3mnen poſtāſei /
 daug skausmo daryti, kai tu su nėsčiu kūnu pastoji⁶¹⁶,

Du ſolt mit Schmetzen Kinder geben / vnd dein 4 Will
 Tu turri ſen Gulſennien malnijkans 4 gemton⁶¹⁷ / bhe twais quāits
 tu turì su skausmu vaikus gimdyti ir tava valia

ſoll deinem Manne vnterworffen ſein / vnn^d 5 er ſoll
 turri twaiāſmu wijran 5 pomeſts⁶¹⁸ baūton / bhe tāns turei
 tūri tavam vyrui pavaldi būti, ir jis tūri

dein Herr ſein. 6 Vnd zum Man⁶¹⁹ ſprach Gott: Dieweil
 twais Rikijs bout. 6 Bhe prei Wiran billa Deiws / Stankīſman 7
 tavas vieſpats būti. Ir prie vyro bylojo dievas: Tą metą,

du haſt 7 gehorchet der Stimme deines Weibs / vnd
 kai tou aſſai klaufiuns ſteſmu tārin twaiāſei Gen = 8nan / bhe
 kai tu esi klaūſęs to balso tavōs moteries ir

geſſen 8 von dem Baum / dauon Jch dir gebot⁶²⁰ /
 iduns eſſe ſteſmu garrin / Eſſe kawīdſmu 9 as tebbei laipinna /
 valgęs nuo to medžio, nuo kokio aſ tau liepiu

vnd ſprach: 9 Du ſolt nicht dauon Eſſen / Verflucht
 bhe billai / Tu niturei eſſe ſteſmu 10 iſt / Perklantīts
 bei bylojau: Tu neturi nuo to valgyti, prakeiktas

⁶¹⁴ Pr. *gul-sen-* „skausmas“ (su *-ul-* < **-l-*): lie. *gėl-sen-a* „t. p.“ (LKŽ III, p. 219).

⁶¹⁵ Savo giminaičiui lie. *tiėk-ti* „ruoſti, teikti“ resp. *teik-ti* žodis pr. *teick-* „daryti, kurti“ (: pr. *tick-* „t. p.“) savo reikšme yra ſiuo atveju labiausiai artimas.

⁶¹⁶ T. y.: pastosi „tapsi“.

⁶¹⁷ Plg. *gemmans* „gimdęs“ III 129₁₆.

⁶¹⁸ *pomests* (partic. praet. pass., nom. sg. masc.) „pamestas, priskirtas, pavaldus“ (plg. p. 201, išn. 603) formos atžvilgiu (masc.!) suderintas su *quāits* „valia“ (masc.). Žr. p. 188, išn. 511.

⁶¹⁹ zum Man – „vyrui“.

⁶²⁰ *gebot* „liepiu“ (→ pr. *laipinna* „t. p.“, dėl jo žr. p. 106, išn. 18) reikšmė čia artėja prie „draudžiau“.

sey der 10 Acker⁶²¹ vmb deinet willen⁶²² / mit kummer solstu
bouße stas laucks twaiße paggan / 11 Sen Alkinisquai⁶²³ / turei
tebūna tas laukas tavo dėlei, su alkanumu turi⁶²⁴

dich 11 darauff nehren / dein lebenslang /
tou tien noſtan pomaitat⁶²⁵ 12 kuilgimai giwaſſi⁶²⁶ /
tu tave ant to pamaitinti, kuo ilgai gyveni.

Dorn vnd Diſteln⁶²⁷ 12 ſoll er dir tragen / vnd
kaūubri⁶²⁸ bhe ſtrigli⁶²⁹ turrei tans teb13bei piſt / Bhe
Dagi ir usni tūri⁶³⁰ jis⁶³¹ tau nešti ir

ſolt das Kraut auff dem 13 Felde Eſſen. Im ſchweiß
turei ſtan Sālin noſtan laukan iſtwei / 14 En prakāiſnan
turi⁶³² tą žolę ant to lauko valgyti; prakaitė

deines Angeſichts ſoltu 14 dein Brot Eſſen / biß
twaiße proſnan⁶³³ turri tu twaian gei = 15tin iſtwei / ſtu ilgimi
tavo veido turì tu tava duona valgyti tuo ilgai,

⁶²¹ Žodžiui Acker „laukas, dirva; žemė“ iš konteksto čia artimesnė reikšmė yra „žemė“ (plg. *samyen* „Acker“ E 237 bei *same* „Erde“ E 24).

⁶²² *vmb deinet willen* čia – „tau“.

⁶²³ *Alkinisquai* reiškia „alkanumas, neturėjimas ko valgyti, vargas“ (plg. p. 173, išn. 405).

⁶²⁴ T. y.: turėsi.

⁶²⁵ *tien ... pomaitat* „tave ... pamaitinti“ yra vokiška konstrukcija vietoj *sien ... pomaitat* „pamaitinti, maitintis“.

⁶²⁶ T. y.: „gyvensi“.

⁶²⁷ *Disteln* yra pl., o pr. *strigli* – sg. (žr. p. 321, išn. 258),

⁶²⁸ Taisytinas į: käubri. Yra (nom. sg.) iš **kaubrē* „dagys“ (gal iš **kauburē*) : lie. *kaüb(u)rė* „kalno viršūnė“ ir kt.; žr. p. 263, išn. 47.

⁶²⁹ Pr. *strigli* „usnis“ (nom. sg.) < **striglē* – priesagos **-lē* vedinys iš pr. verb. **strig-*: lie. *strig-ti* ir kt.

⁶³⁰ T. y.: turėsi.

⁶³¹ T. y. laukas (žr. anksčiau).

⁶³² T. y.: turėsi.

⁶³³ *prosnan* (acc. sg.) „veidas, burna“.

das du wider zur Erden⁶³⁴ wer = 15deſt / dauon du
 kai tu etkumps prei ſemman po = 16ſtāſei / eſſe kawīdsmu tou
 kad tu vėl prie žemės pastoĵi⁶³⁵, nuo kokios tu

genommen biſt / Denn du biſt Erde / 16 vnd ſolt wider
 animts⁶³⁶ aſſai / beggi tou 17 aſſe ſemmē bhe turei —
 paimtas esi; nes tu esi žemė ir turi⁶³²

zur Erden⁶³⁷ werden.
 prei ſemmien poſtātwei.
 prie žemės pastoti.

17 Zum Dritten. 18 Zum dritten / So iſt das ewer
 18 Prei Tirtſmu. — — 19 Tit aſt ſta ioūſan
 Prie trečio. Taip yra ta jūſų

Troſt / das jr 19 wiſſet vnd gleubet / wie ewer Standt
 Glands⁶³⁸ / kai ious waiditi 20 bhe druwētei / kai ioūs⁶³⁹ bouſennis
 paguoda, kad jūs žinote ir tikite, kaip jūsa padėtis

fūr Gott an = 20geneme / vnd geſegnet iſt / Denn alſo
 pirſdau Deiwan 21 enimts⁶⁴⁰ bhe eſſignāts aſt / Beggi titet
 prieſais dievą maloni ir palaiminta yra. Nes ſitaip

ſtetheť geſchrie = 21ben: Gott Schuff den Menſchen / Jm
 ſtalli peiſāton / 22 Deiws teikū ſtan ſmunentin ſebbei
 stovi paraſyta: Dievas (su)kūrė tą žmogų sau

⁶³⁴ zur Erden „i žeme, žeme“.

⁶³⁵ T. y.: pastosi „pavirsi“.

⁶³⁶ auimts.

⁶³⁷ zur Erden „i žeme, žeme“.

⁶³⁸ Pr. glands < *glandas „paguoda“ (anksčiau — *glandan neutr. ?), kildinant jį iš „glostymo“, rodos, galima laikyti priesagos -da- vediniu (plg. pvz. lie. klō-das ← klō-ti) iš pr. *glen- resp. *glin- „glostyti“ < „glaistyti“ = lie. gliñ-ti „glaistyti“ (LKŽ III, p. 423). Iš pr. gland-s atsirado pr. gland-int „(pa)guosti“, gland-ewingei „paguodžiančiai“ (adv.).

⁶³⁹ ioūs = *jūs < *jūsas „jūšas“.

⁶⁴⁰ enimts (partic. praet. pass., nom. sg. masc.) „įimtas, priimtas“ > „malonus“ yra kalkė iš vok. angenehm „malonus“ < „priimt(in)as“ (ir pr. en- „i-“ čia priderintas prie vok. an-), plg. p. 183, išn. 470.

selbst	zum 22	Bilde /	————	Ja	zum	Bilde
šupšmu	en	pru = 23	šnan ⁶⁴¹	poligon	/ ia	prei prušnas
pačiam		išvaizdoje		panašų,	taip,	prie išvaizdos ⁶⁴²

————	Gottes	šchuff	er	jn.	Er	šchuff 23
poligon	Deiwas ⁶⁴³	teiku 24	tāns	tennan /	Tāns	teiku
panašų	dievo	(su)kūrė	jis	jį.	Jis	(su)kūrė

šie	ein	Menlein	vnd	Frewlein ⁶⁴⁴	/ Vnd	Gott	šegnet
tennans	Ainan	wijrikan 25	bhe	Gannikan	bke ⁶⁴⁵	Deiws	šignai
juos —	vieną	vyrelį	ir	moterėlę.	Ir	dievas	palaimino

šie / 24	vnd	šprach	zu jnen ⁶⁴⁶ :	Seid	fruchtbar /	vñ	
tennans /	bhe	bil = 26	lāts	prēidins	šeiti	weijšewingi ⁶⁴⁷	bhe
juos	ir	bylojo	prie jų:	Būkite	vaisingai		bei

mehret	euch ⁶⁴⁸ / 25	vnd	erfüllet	die	erden /	vñ
tūlninaiti	wans / 27	bhe	erpilninaiti	štan	šemmien /	bhe
dauginkite	jus	ir	pripilninkite	tą	žemę	ir

macht	šie	euch	————	vnterthan /	[26 bhe]	
tickinnaiti	—	iou = 28	mas	štanšubban	/ pomettewingi ⁶⁴⁹ .	[M Vnd]
darykite		jums	tą	pačią	pavaldžiai;	

106	1	vnd	Heršchet	vber	Fifch ⁶⁵⁰	im Meer /	vber	die
107	1	Bhe	rikauite	kiršcha	šuckans	en iūrin /	kiršcha	štans 2
		ir	viešpataukite	virš	žuvų	jūroje,	virš	tų

⁶⁴¹ Dėl vok. *Bilde* žodžiui pr. *prusnan* (acc. sg.) suponuotina reikšmė „veidas; išvaizda“.

⁶⁴² T. y.: iš išvaizdos — „iš veido“.

⁶⁴³ *Deiwas* (gen. sg.) — pažyminsys prie *prusnas*.

⁶⁴⁴ Liuterio bibliiniai žodžiai *Menlein* „Männlein“ resp. *Frewlein* „Fräulein“ neturi diminutyvinės (ar maloninės) reikšmės, o tik žymi žmonių lytį — vyriškąją resp. moteriškąją.

⁶⁴⁵ bhe.

⁶⁴⁶ *zu jnen* — „jiems“.

⁶⁴⁷ Adv. (= nom.-acc. sg. neutr.), ar adj. (nom. pl. masc.).

⁶⁴⁸ *mehret euch yra* „ne dauginkite jus“ (→ pr. *tūlninaiti wans* „t. p.“), o „dauginkitės“.

⁶⁴⁹ *pomettewingi yra* „pavaldžiai“ (adv.) = „pavaldu“ (nom.-acc. sg. neutr.).

⁶⁵⁰ Fifch.

Vögel 2 vnter dem Himel⁶⁵¹ / vnd vber alles Thier / das
Pippalins pō — Dangon / bhe kirſcha wiſſans ſwirins 3 kas
paukſčiu po dangumi ir virſ viſu žvēriu, kas

auff 3 Erden kreucht. Vnd Gott ſahe alles / was
noſemmien liſe⁶⁵² / Bhe Deiws endeirā wiſſan / kan 4
ant žemēs ſliaužioja. Ir dievas pažiūrėjo viſa, ką

Er ge=4macht hatte / vnd ſihe da / Es war alles
tans bei teikūuns / bhe dereis ſtwi ſta bēi wiſſan 5
jis buvo (su)kūrēs, ir, žiūrėk čia, tai buvo viſa

fehr Gut / 5 Darumb ſpricht auch Salomon: Wer
ſparts labban / Steſſepaggan billā dijgi Salomon 6 kas
stipriai gēra. To dėlei byloja taipogi Saliamonas: Kas

ein Ehe=6fraw findet / der findet was
einan Salaūbaigannan aupallai⁶⁵³ / ſtas aupal=7lai ainan
vieną santuokos moterį randa, tas randa vieną

guts / vnnd ſchöpfet 7 Segen vom HERRN.
labban powijſtin⁶⁵⁴ / hhe⁶⁵⁵ kniēipe⁶⁵⁶ ſignaſſen⁶⁵⁷ 8 eſſe Rickijan.
gerā dalykā ir semia palaimā nuo vieſpaties.

8 Wolt jr nun ſolche Trew vnd Pflicht

9 Quoitēti ious teinu ſtawijdan Auſaudiſnan 10 bhe ſkalliſnan⁶⁵⁸
Norite jūs dabar tokį paſitikėjimą ir prievolę

⁶⁵¹ *Himel* raidė *e* yra antikva.

⁶⁵² Žr. p. 72, išn. 32.

⁶⁵³ Žr. p. 153, išn. 287.

⁶⁵⁴ Žr. p. 182, išn. 464.

⁶⁵⁵ bhe.

⁶⁵⁶ *kniēipe* „semia“ = lie. dial. *kneīpia* „gnyba, kabina“ resp. *kneībia* „t. p.“ (LKŽ VI, p. 214, 213; plg. lie. *kabina* „... semia“ LKŽ V, p. 18) ir kt.

⁶⁵⁷ ſignaſſen.

⁶⁵⁸ Žr. p. 151, išn. 278.

einan = 9der leiſten / ſo gebt einander die
 ains anterſmu laikūt⁶⁵⁹ / Tīt dāiti ains 11 anterſmu ſtans
 vienas antram atlikti, taip duokite vienas antram tuos

Ringe drauff (ha = 10ben ſie anders Ringe) vndt gebt
 prēipīrſtans / ————— ————— ————— ————— ————— bhe —
 žiedus ir

einander die 11 hende.
 ————— ————— rānkans.
 ————— ————— rankas.

12 Darnach — ſpreche — ————— er dem Manne 13
 12 Panſdau turei ſtas Lūbnigs 13 — ————— prei Grandan⁶⁶⁰
 Po to tūri tas sutuokėjas prie jaunikio

fūr / vndt laſſe jn nach = 14 ſprechen / ————— Alſo: 15
 billit ————— ————— ————— Ger = 14bais pomien titet. 15
 byloti: Kalbėk po manę ſitaip.

Jch N. neme dich N. mir zu einem Eheli = 16chen Gemahel / vnd
 As N. imma tin N. mām⁶⁶¹ prei ainan ————— Salūbin 16 bhe
 Aſ N. imu tave N. man (prie) viena sutuoktine ir

⁶⁵⁹ Dėl to, kad pr. laikūt „laikyti“ junginyje *skalli ſnan ... laikūt* reiškė „(prievole)... atlikti“, plg. pvz. ſiuos lie. dial. atvejus: *jis tarnystos nebegal laik ýti* „... atlikti“; *bitkopj laik ýti* „... atlikti“ (LKŽ VII, p. 39).

⁶⁶⁰ Pr. *grandan* „jaunikis“ (acc. sg.), kurio nom. sg. forma bus buvusi **grands* < **grandas*, yra kilęs ne iš balt. **grend-* „grįsti“ (taip spėja pvz. Endzel ĩns SV 180), o iš homoniminės (ir greičiausiai kitokios kilmės) šaknies balt. **grend-* „susukti, suvy(nio)ti“, kuri slypi žodžiuose la. (**grandas* >) *gruods* „sukrus; stipriai susuktas“ (adj.), pr. *grandis* „grandis“ (E 251), lie. *grandis* „t. p.“, taip pat (ide. dial. → germ. >) vok. *Kranz* „vainikas“ ir pan. Iš (balt. >) pr. **grend-* „susukti, suvy(nio)ti“ (→ pr. *grandis* = lie. *grandis*), šalia kurios lengvai galėjo atsirasti ir reikšmė „surišti, sujungti“, būtent pastarąja reikšme ir atsirado galūnės vedinys pr. **grandas* „kuris ką (moterį) suriša, sujungia (santuokos ryšiams)“ = „sujungėjas“ [plg. pr. **serg-* „sergėti“ (*ab-serg-ĭſnan*) → pr. (*but*) *sargs* = lie. *sárgas* „sergėtojas“] = „jaunikis“ (pr. acc. sg. *grandan*); dėl reikšmės plg. rus. *суппые* „(santuoktinis) vyras“, lo. *coniux* „t. p.“ ir pan., kurie išriedėjo irgi iš „sujungti, surišti“:

⁶⁶¹ *mām* yra turbūt iš **mai-mi*, plg. pr. *mai-se* „manęs; mano“ (gen. sg.).

gelobe	dir	meine	Christliche	17	Trew /	dich
tankinnė ⁶⁶²	tebbe /	maian	Cixtianiſkan	aüşchau =	17dīſnan /	tien
žadū	tau	maną	krikščionišką	ištikimumą		tave
nimmermehr	zu	laſſen /	Darzu	—	mir	18
niqueigi	prei	powiērpt /	Preikawidan	18	mennei	Deiws
niekad	(prie)	(ne)apleisti,	prie kokio		man	dievas
hefff.	19	Desgleichen	ſol	er	der	—
galbſe.	19	—	—	—	—	—
tegelbsti.					Titet	digi
					prei	Mārtin ⁶⁶³ .
					Šitaip	taipogi
					(prie)	marčiai.
auch	fürſprechen /	Vnd	dar =	21	nach	weiter
	—	—	—	—	—	ſprechen.
					22	Dieſe
					20	Schan
						Šiā
Eheliche	pflicht /	die	jr	da	fūr	Gott /
Sallūbiſkan	ſkallīſnan ⁶⁶⁴	kawijdan	iouſ	21	ſtwi	pirſdau
santuokinė	prievoļę,	kokiā	jūs	čia	prieſais	dievą
					bei	
ſeiner	Gemein	einander		gelobt	habt /	
ſwaiāſmu	perōnien	ains	22	anterſmu	taukinnons	aſtai /
savą	bendriją	vienas		antram	žadėjęs	esate,
Beſtetige	ich	24	auß	befelh	der	Chriſtlichen
Podrūktinai	as	is	po =	23	laipinſnan	ſtēiſon
patvirtinu	aš	iš	paliepimo		tos	krikščioniškos
Gemein /	vnd	ſpreche	25	euch ⁶⁶⁵	Ehelich	zuſamen /
perōnien	bhe	billi	24	wans	Salūbiſkai	emperrī ⁶⁶⁶ /
bendrijos	ir	byloju	jus	santuokiškai	bendrai	varde
108	Gottes	des	[26	Bhe]	1	Vaters /
					vnd	des
					Sons /	vnd
109	Deiwas	ſteſſe	[25	M ij	Vaters]	1
					Tawas /	bhe
	dievo,	to		tėvo	ir	to
					sūnaus	bei

⁶⁶² *taukinne*. Dėl jo (etimologinės) reikšmės žr. p. 139, išn. 225.

⁶⁶³ *Mārtin* (*mārtan* III 109₁₀) „marti“ (acc. sg.) = „nuotaka“.

⁶⁶⁴ Žr. p. 151, išn. 278.

⁶⁶⁵ *euch* čia yra „jums“, o ne „jus“ (→ pr. *wans* „t. p.“).

⁶⁶⁶ Žr. p. 201, išn. 608.

des heiligen Geiſts / 2 Amen. Was Gott zuſamen gefüget hat /
 ſteſſe Swintan 2 Noſeilis Aman / Ka Deiws emperri ſendāuns⁶⁶⁷
 tos ſventos dvasios. Amen. Ką dievas bendrai sujungęs

— fol kein 3 Menſch ſcheiden.
 aſt / 3 ſkan⁶⁶⁸ turei niains ſmunents ſklaitint⁶⁶⁹.
 yra, tą (ne)tūri nė vienas žmogus (iſ)skirti.

4 Darauff fol er — — alſo vber 5 ſie
 4 Noſtan turei — ſtas Lūbeniks tittet 5 kirſcha ſtans
 Ant to tūri tas sutuokėjas ſitaip virš jų

Beten. 6 — HErr Gott / der du Man vnd Weib
 Madlit. 6 O Deiwe Rikijs kas tou Wijran bhe Gannan 7
 melsti. O dieve vieſpatie, kuris tu vyrą bei moterį

geſchaf=7fen / vnd zum Eheſtandt verordnet haſt / —
 teikūns / bhe prei ſallaūbiſkan enteikūns / — ir⁶⁷⁰
 (su)kūręs ir prie santuokos patvarkęs, ir

darzu mit 8 Früchten des Leibes geſegnet / vnd das
 prēi=8ſtan ſen Wēiſin ſteſſe ker menes⁶⁷¹ ebſignāuns/ bhe 9 ſtan
 prie to su vaisiumi to kūno palaiminęs ir tą

Sacrament 9 deines lieben Sons Jefu Chriſti / vnd der
 Sacramentan / twaiſe mijlas Soūnas Jheſu 10 Chriſti / bhe ſteije
 sakramentą tavo mielo sūnaus Jėzaus Kristaus ir tos

Kirchen 10 ſeiner⁶⁷² Braut darin bezeichnet. Wir bitten
 kirki ſwaiſe märtan / enſteſmu eb=11ſentliuns. Mes madlimai
 bažnyčios savo marčiōs tame paženklinęs, — mes prašome

⁶⁶⁷ *sendāuns*, pamorfemiui verčiant, yra „sudavęs“ (t. y. „draugėn davęs“).

⁶⁶⁸ ſtan.

⁶⁶⁹ Žr. p. 177, išn. 433.

⁶⁷⁰ Pr. *ir* — „ir, irgi, taip pat“ (ne conjunctio!).

⁶⁷¹ kermenes.

⁶⁷² *seiner* čia — ne „savo“ (→ pr. *ſwaiſe* „t. p.“), o „jo“.

deine 11	grundlofe		Gûte /	du wóllest
twaian	grunt	powîr = 12pingin ⁶⁷³	labbiſkan /	tu quoitilaiſi
tavą	(nuo) dugno	laisvą	gerumą:	Tu tenori

folch	dein	Ge = 12ſchöpf	Ordnung	vnd Segen /
ſtawidan 13	twaian	teikūſnan /	enſadinſnan /	bhe ab = 14ſignafnen /
tokiam	tavam	kūriniui	patvarkymą	ir palaiminimą

nicht laſſen 13	verrucken /	noch	verderben /	Sondern 14
ni dāt	kumpint ⁶⁷⁴	neggi	po = 15gadint /	ſchlāits
ne duoti	nustumti,	nei	pagadinti,	bet

gnediglich	inn vns	bewaren / 15	Durch Jefum	Chriſtum 16
etnijwingiſku 16	en noūmans	popeckūt /	pra 17	Jefum Chriſtum
maloningai	mumyse	paſaugoti	per Jėzų	Kriſtų

vnfern	HErrn / 17	Amen. 18	Gott	gebe	euch	ſeinen
nouſon 18	Rikijan /	Amen. 19	Deiws	daſe	ioumas	ſwaian 20
mūſų	vieſpatį.	Amen.	Dievas	teduoda	jums	ſavą

Friede / 19	AMEN.	[20 Tawas /]
packun /	Amen.	[21 M iij Das]
taiką.	Amen.	

⁶⁷³ *grunt powîrpingin* = *gruntpowîrpingin* „nuo dugno laisvą“ (*powîrpingin* – vedinys iš *powîrps*, žr. p. 188, išn. 515) yra pažodinis vertimas iš vok. *grundlose* (be to, vok. *grund-* „dugnas“ paliktas ir vertime – pr. *grunt-*), kuris iš tikrųjų reiškia „bedugnį“, o čia – „begalinį, neapsakomą“.

⁶⁷⁴ Pr. *kūmpin-* „nustumti“ (*kumpint*) resp. „trukdyti“ (*kūmpinna* III 51₁₄) yra iš „(nu)kreipti (į šalį)“ < „(nu)lenkti, kreivinti“ – iš (verb. ar) adj. **kump-* „lenktas, kreivas“ (= lie. *kuūmp-as* „t. p.“ ir kt.), greta, matyt, turėjusio ir verb. **kump-* „linkti, kreivėti“ (= lie. *kuūmp-ti* „t. p.“ ir kt.), kuris, prieš atsirandant *kūmpin-* „(nu)lenkti“, galėjo reikšti dar ir „lenkti, kreivinti“. Iš **at-kump-* „atlinkti, atlenkti“ galėjo būti padarytas adj. **at-kumpas* „atlinktas, atlenktas“ resp. adv. „atlenktai“ > „atgal“ > *etkūmps* „vėl“ (pvz. III 55₁₁), plg. lie. adj. *atkalas* „atsišliejęs; atgalias“ (iš *at-kal-ti* „atšlieti“) resp. adv. *atkaliat* „atgal“ (LKŽ I³ 383) bei la. *atkal* „vėl“.

110	1 Das	Tauff=2bûchlein.						
111	1 Stas	Crixti Lāi=2fkas ⁶⁷⁵ .						
	Ta	krikšto knyga.						
	3 Die	Form	aber	wie	man	Tauf=4fen		
	3 Sta	Enteikūfna ⁶⁷⁶	—	kai	—	Prūji=4f kai	turri Crixitiwi.	
	Ta	tvarka,		kaip		prūsiškai	tūri krikštyti.	
	fol /	ift					diese.	
	—	—						
	5 Der	Pfarrherr	oder	Teuffer	6	fpreche.	7 Es	ift
	5 Stas	Paps	adder	Crix=6tnix		billē.	7 Stwi ⁶⁷⁷	aft
	Tas	pastorius	arba	krikštytojas]	(te)byloja:		Čia	yra
	vns	hie ein	Kindlein	fūrgetragen /	vnd	8 von	seinet	wegen
	nūmas	ains	malnijkixs	perpīsts /	bhe	8	fteffepaggan	
	mums	vienas	vaikelis	atneštas	ir	to	dēlei	
	begeret /	das	es	dem	Gebet	gemei=9ner	Chriřtlichen	
	poquoititon /	kai	tāns	fteřmu	madlin	9	peronifkan	Crixtiānijkun
	panorēta,	kad	jis	tai	maldai	bendrōs	krikščioniřkos	

⁶⁷⁵ Crixtilāifkas (sudurtinis žodis). Pr. *lāiskas* „knyga“ (jeigu jis nėra *ā*-kamenis, žr. toliau) visiškai sutampa su lie. dial. *lařkas* (net intonacija!) resp. ryt. lie. *lāřkas*, kurio senovinė reikšmė yra „ilgas siauras javo ar žolės lapas“ (LKŽ, VII, p. 71), plg. giminaičius – la. *laiska* „lino stieblapas“, taip pat s. sl. *lis-tō* „lapas“ (čia lie. -ř- = la. -s- = sl. -s- yra iš pirmykščio *-s-, žr. Karaliūnas, Baltistica, I, p. 117 tt.). Manyčiau, kad šis pr. -lie. -la. žodis yra iš „liekno, laibo, gležno dalyko“ – priesagos -k- vedinys (su šaknies apofonija) iš balt. verb. **leis-* (→ adj. lie. *lies-as* = la. *lies-s*) resp. **lis-* (= lie. *lys-ti* „liesėti“) „daryti(s) lieknam, laibam, gležnam“ = sl. verb. **leis-* resp. **lis-* „t. p.“, iš kurio turime priesagos *-to- vedinį s. sl. (ir kt.) *listō* „lapas“. Aišku, kad pr. *lāiskas* „knyga“ yra irgi iš „(augalo) lapo“, bet sunkiau pasakyti, kaip singularinis pr. *lāiskas* „lapas“ (ne neutr.!) išvirto į „knyga“: gal pr. *lāiskas* yra ne singularinė (o-kamenė nom. sg.), o pluralinė (*ā*-kamenė nom. pl.) *lāiskas* „(rašto) lapai“ > „knyga“ (plg. pluralinę s. lie. *knŷgos* „knyga“ LKŽ, VI, p. 242), plg. (*ā*-kamenį) lie. *laiřka* „(popieriaus) lapas“ (LKŽ, VII, p. 71) = la. *laiska*. Kad visgi yra pr. *laisken* „Buch“ (casus generalis – acc. sg. III 101a), tai čia pluralį į singularį (pagal vok. *Buch*) galėjo perdirbti pats A. Vilis. Dar žr. p. 290, išn. 143.

⁶⁷⁶ T. y.: „darymo tvarka resp. forma“, plg. p. 157, išn. 310.

⁶⁷⁷ Vok. *es* neretai vėrciamas į pr. *stwi* „čia“ (šiuo atveju netoli yra dar ir vok. *hie* „čia“).

Kirchen befohlen / vnd nach Ord = 10nung vnd Einsetzung
 kirkjn enlaipints bhe no 10 enteikūſnan / bhe enſadinſnan
 bažnyčios palieptas ir ant patvarkymo bei paskyrimo

Jefu Chriſti Getaufft 11 werde. 12 Damit wir aber Bericht
 Jefu Chriſti / Crixtitis 11 poſtānai. 12 Kai mes adder waiſnan
 Jėzaus Kristaus krikštytas pastotų. Kad mes tačiau žinią

entpfangen / aus was 13 grund Gôtlicher Schriff / wir
 pogaunimai / is ka = 13wijdsmu gruntan Deiwūtiſkan peiſālin mes
 gauname⁶⁷⁸, iš kokio pamato dieviško rašto mes

vns des Kindleins 14 annėmen⁶⁷⁹ / vna es durch das
 mans 14 ſchiēiſon malnijkikai⁶⁸⁰ enimmimaiſin / bhe ſtan pra = 15ſtan
 mus ſi vaikelį prisiimame ir ji per tą

Gebet / Göttes Ange = 15ſicht fürſtellen⁶⁸¹ / — Auch
 madlin Deiwas proſnan⁶⁸² preiſtattinnimai / bhe 16 dei⁶⁸³
 maldą dievo akivaizdai priſtatome ir taipogi

Jn vmb Gnade vnd Gabe 16 der Tauff bitten
 tennan — etniſtis bhe Dāiai ſteſſes Crixtiſnas¹⁷ madlit
 ji malonės bei dovanōs to krikštijimo praſyti

⁶⁷⁸ T. y.: gautume.

⁶⁷⁹ vns ... annemen čia yra ne „mus ... prisiimame“ (→ pr. mans ... enimmimaisin „t. p.“), o „prisiimti“ (inf.).

⁶⁸⁰ Samplaika *ſchiēiſon malnijkikai* (gen. pl. + nom. pl.), pamorfemiui reiškiantį „šių vaikeliai“, ſiaip jau visiškai taisyklinga (žr. dar p. 128, išn. 150), iš vok. *des Kindleins* „šio (to) vaikelio“ (gen. sg. + gen. sg.) yra išversta bei šiame kontekste pavartota klaidingai. Šita klaida atsirado taip (kitaip čia aiškina Endzelins SV 80): A. Vilis vietoj formos „šio“ (gen. singularis) parašė formą „šių“ (gen. [pluralis] = *ſchiēiſon* (panašių) skaičiaus kategorijos painiojimų gimininiams pronomiams prūsų raštuose nemaža!), o nuo jos plurališkumą [(gen.) pluralis] perkėlė į pažymimąjį žodį, t. y. ſitaip atsirado (nom.) pl. (ne sg.!) *malnijkikai* „vaikeliai“; kad čia pateikta ne gen. (pl.), o nom. (pl.), tuo stebėtis nereikia — panašiais atvejais yra dažnai vartojamas kaip tik acc. ir nom.

⁶⁸¹ *fürstellen* čia yra ne „pristatome“ (→ pr. *preiſtattinnimai* „t. p.“), o „pristatyti“ (inf.).

⁶⁸² *proſnan* (acc. sg.) čia — „veidas, akivaizda“.

⁶⁸³ *deigi*.

follen / So laffet vns hōren das 17 Euangelion von
 turrimai / Titet dāiti nūmans kirdīt / ſtan 18 Ebangelion eſſe
 turime, — ſitaip leiskite mums girdėti tą evangelija apie

den Kindlein / wie es S. Marcus 18 am 10.
 ſtans malnijkikans / kāigi ſtan 19 Swints Marx en Deſſimton
 tuos vaikelius, kaip tai ſventas Morkus deſimtime⁶⁸⁴

Cap. beſchrieben hat. 19 Zu der zeit brachten ſie
 — aft popeiſauns. 20 Enſtan kērdan perpīdai tennei
 yra paraſęs. — Tuo laiku atnešē jie

Kindlein zu 20 JHESV / das Er ſie ſolt
 malnijkikans 21 prei Jefum / kai tāns tennans turriļai
 vaikelius prie Jēzaus, kad jis juos turētū

anrhūren / Aber 21 die Jūnger furen ſie an / die
 enkauſint⁶⁸⁵ / 22 Adder ſtai maldaiſei⁶⁸⁶ driāudai quai
 paliesti; bet tie mokiniai draudē (tuos), kurie

112 jie trugen / [22 Stas] 1 Da es aber Jefus
 113 tannans perpī=[23 Da]1dai / kaden adder Jefus ſtan
 juos atnešē. Kada tačiau Jēzus tai

ſahe / ward Er vnwillig / vnd 2 ſprach zu
 widdai / poſtai tans ni2quāitings⁶⁸⁷ bhe billāts prei
 (pa)matē, pastojo jis nepatenkintas ir bylojo (prie)

jnen: Laſt die Kindlein zu Mir komen / 3 vnd
 tennans. Dāiti ſtans 3 malnijkikans prēmien perēit / bhe
 jiems: Leiskite tuos vaikelius prie manęs ateiti ir

⁶⁸⁴ Sc. perskyrime.

⁶⁸⁵ (en)kausint iš tikrųjų reiškė tą patį, ką ir jo artimas giminaitis lie. dial. *kūš-inti* „krutinti, liesti“, plg. lie. dial. *kūš-a* (praes.) resp. *kūš-ėti* „krutėti“ ir kt. Santykis tarp pr. *kaus-int* „krutinti, liesti“ ir lie. *kūš-a* „kruta“ yra panašus į santykį, pvz., tarp pr. *wari-int* „versti, kreipti“ ir pr. *wirst* „virsta, tampa“.

⁶⁸⁶ Žr. p. 76, išn. 56.

⁶⁸⁷ *niquāitings* „nenoringas“ > „nepatenkintas“, plg. vok. *vnwillig* „unwillig“.

wehret	jnen	nicht /	den	folcher	ift	das
nidraudieiti	ftei=4jon /		beggi	ftēimans	aft	ftas
nedrauskite	jū,		nes	tiems	yra	ta

Reich 4	Gottes /	Warlich	ich	fage	euch /	Wer	das
Riki	Deiwas /	Perarwi 5	as	gerdawi	iūmans	kas	ftan
viešpatystė	dievo.	Iš tikro	aš	sakau	jums:	Kas	tą

Reich 5	Gottes	nicht	empfehet /	als	ein	Kindlein /	der
rīkin	Deiwas	ni	poga6uni /	kāigi	ains	malnijkix /	ftas
viešpatystė	dievo	ne	gauna ⁶⁸⁸ ,	kaip	vienas	vaikelis,	tas

wird 6	nicht	hinein	kommen.	Vnd	Er	hertzete	fie /
ni wīřt		ēnftan	pergū7bans ⁶⁸⁹ /	bhe	tans	poglabūdins	
ne-tampa		į tą	atvykęs.	Ir	jis	paglamonėjo	juos

vnd	leget 7	die	hende ⁶⁹⁰	auff	fie /	vnd	Segenet	fie.
bhe	lařinna ⁶⁹¹	—	rānkan	no=8dins /	bhe	ebfjnādins ⁶⁹² .		
ir	uždėjo		ranką	ant	jū	bei	palaimino	juos.

8 Lieben	Freunde /	Wir	hōren	auß	diefem 9	Euangelio /
9 Mijlas	ginnis /	mes	kīrdimai	is	řchifmu	Eban10gelion /
Mieli	draugai,	mes	girdime	iš	šios	evangelijos,

wie	freundlich	fich	der	Son	Got=10tes	vnřer	lieber
kāigi	ginnewīngiřkan /	fien	ftas	Soūns	Dei=11was /	noūřon	mijls
kaip	draugiřkai	save	tas	sūnus	dievo	mūř	mielas

HErr	JESVS	CHRJ=11STVS	gegen	den	Kindlein
rikijs	Jheřus	Chriřtus /	priķi 12	ftans	malnijkikans
viešpats	Jėzus	Kriřtus	prieř	tuos	vaikelius

⁶⁸⁸ Čia *gauna* — „priima“.

⁶⁸⁹ *wīřt* ... *pergūbans* „tampa ... atvykęs“ yra pr. futurum: „atvyks“.

⁶⁹⁰ *hende* yra pl., o pr. *rānkan* — sg.

⁶⁹¹ Žr. p. 202, išn. 612.

⁶⁹² *ebfjnādins*.

ftellet / damit Er 12 offentlig / vnd gewißlich
 waidinnaſin / fēnku tans ackij = 13wiftu bhe perarwiſku
 rodosi; su kuo jis akivaizdžiai ir iš tikro

zuuerſtehen gibt / in was 13 groſſer Not vnd
 prei iſſpreſtun dāſt / en kawij = 14dfei / debijkun nautin bhe
 (prie) ſupraſti duoda, kokioje didelėje bėdoje bei

Gefahr die armen Kindlein fte = 14cken / vnnnd das
 wargan ſtai guriſnai mal = 15nijkiku⁶⁹³ embadduſiſi⁶⁹⁴ / bhe kai
 pavojuje tie vargſai vaikeliai tūno, ir kad

ſie darauß / one ſeine — ſonderliche 15
 tennei ſtwendau / ſlāit⁶⁹⁵ 16 — Deiwās ſchklāitewingiſkan
 jie iš ten be dievo ypatingos

Gnade vnd Barmhertzigkeit / nicht Erlōſet wer = 16den
 etniſtin bhe engraudij = 17ſnan nimaſſi iſrankit⁶⁹⁶ poſtāt /
 malonės bei pagailėjimo negali išgėlbėta paſtoti;

mōgen. Denn wir hōrens auch ſonſt⁶⁹⁷ tāglich 17
 bhe — mes kīrdimai dij = 18gi ſchklāits deininiſkan
 ir mes girdime, taipogi ypatingai kaſdieniſkai

⁶⁹³ *malnijkiku* – nom. pl. masc., žr. p. 128, išn. 150.

⁶⁹⁴ *embaddusisi* yra participium praeteriti act. reflexyvas (nominativus pl. masc.) **em-badusisi* = **en-bad-usis* [= lie. dial. (*ved*)-*usys* „vedė“] + **-si* (jeigu ne iš **-sei*?) „iſtrigė“ → „tūno, slypi“, kas visiškai atitinka originalo *stecken* „tūno“ reikšmę. Kitaip sakant, vok. *stecken* „tūno“ (3 pl. praes. indicat.) yra gražiai (gyvai) ir tiksliai išverstas į pr. *embaddusisi* „išibėdę, iſtrigė“ [iš čia toks reflexyvas (pluraline forma) pateko ir į III 115₂₂], ir jį taisyti į **emadā-si* „išibėda“ (Endzelins SV, p. 129) nėra reikalo. Plg. pvz.: lie. (Dusetos) *arklys krūmuose išibėdęs* „arklys krūmuose tūno (steckt)“, – čia *išibėdęs* „tūno, steckt“ nepakeičiamas į *išibėda*, nes pastarasis visiškai nereiškia „tūno, steckt“.

⁶⁹⁵ Žr. p. 177, išn. 433.

⁶⁹⁶ *isrankit* (< **-tā*) „išgėlbėta (t. y.: išgėlbėti)“ (partic. praet. pass. nom. sg. neutr.) – taisyklin-gai (archaiškai) čia pavartota forma.

⁶⁹⁷ *sonst* čia reiškia ne „kitaip“ (= „netaip, skirtingai“ → pr. *schklāits* „ypatingai, skirtingai“), o „šiaip jau“ = „ir be to“. Kad vok. *sonst* čia išverstas žodžių *schklāits*, prisidėjo dar tam tikras fonetinis panašumas tarp vok. *sonst* ir *sond(ern)*, o pastarosios šaknies vok. žodžiai visi verčiami pr. žodžiais su **sklāit-*. Žr. dar p. 177, išn. 433.

auß Gottes Wort / erfarens auch / beide / an vn = 18ferm
 is Deiwas wirdan / ferrīpi = 19mai⁶⁹⁸ dijgi abbaien / en noūfon
 iš dievo žodžio susekame taipogi ābeja – mūsų

Leben vnd⁶⁹⁹ Sterben / das wir von Adam her 19
 gijwin bhe aulauſenni20en / kai mes eſſe adam /
 gyvenime ir numirime, kad mes nuo Adomo

alleſampt inn Sünden empfangen vnnđ geboren 20 werden /
 wiſſawidei⁷⁰⁰ en grikans pogau21tei / bhe gemmons poſtānimai/
 visoki nuodēmėse pagauti bei gimęs pastojame;

Darinnen wir denn vnter Gottes Zorn / in 21 Ewigkeit
 Enkaſmu mes tijt 22 po Deiwas nertien en prābutſkan
 kame mes taip po dievo nartu į amžinybę

verdampft / vnd verlorn fein mußten / wo 22 vns
 perklantit bhe iſ = 23maitint⁷⁰¹ turrilimai boūt / kaden noūmas
 pāsmerkta bei prapūldyta turētume būti, kada mums

nicht durch den Eingebornen⁷⁰² Son Got = 23tes / vnfern
 ni 24 praftan ainangimmufin Soūnan 25 Deiwas / noūfon
 per tą vieną gimusį sūnų dievo, mūsų

lieben HErrn Jeſum Chri = 24ſtum / darauß geholf = 25fen
 mijlan rikijan 26 Jeſum Chriſtum iſſtwen = 27dan⁷⁰³ pogalbtou⁷⁰⁴
 mielą vieſpatį Jėzų Kristų iš ten pagėlbėta

⁶⁹⁸ *serrīpimai* „susekame, sužinome“ < **senrēp-* = *sen-* „su“ + **rēp-* „sekti“ (žr. p. 170, išn. 384), plg. lie. *suſėkti* „sužinoti, patirti“.

⁶⁹⁹ *beide* ... vnd reiškia ne „ābeja ... ir“ (→ pr. *abbaien* ... *bhe* „t. p.“), o „ir ... ir“.

⁷⁰⁰ *wissawidei* „visoki, bet kokie, visi“ (~ vok. *allesampt* „visi kartu“) nom. pl. (ar adv. „visokiai, visaip“?).

⁷⁰¹ *mes* ... *perklantit bhe ismaitint* „mes ... pāsmerkta (t. y.: pasmerkti) bei prapūldyta (t. y.: prapūldyti)“ (čia pr. -*t* < **-tā* = lie. -*ta* < balt. **-tā*, nom. -acc. sg. neutr.), – tokia vartosena yra archaiška, žr. p. 216, išn. 696.

⁷⁰² *Eingebornen* – „viengimi, vienatini“.

⁷⁰³ *iſſtwendau*.

⁷⁰⁴ *pogalbtou*. Čia yra partic. praet. pass. nom. sg. neutr. **pogalbtan*; plg. p. 164, išn. 354.

were. [26 dai /]

boūlai⁷⁰⁵. [28 N Dieweil]

nebūtų.

114	1	Dieweyl	denn ⁷⁰⁶	diefes	gegenwertig	Kindlein /
115	1	Stankīfman	tēnti	fchis	emprijkifins ⁷⁰⁷	malnij = 2kinks ⁷⁰⁸
		Tą metą (, kai)	dabar	šis	priešais esąs	vaikelis

in 2 feiner Natur / mit gleicher Sünde / inn majfen⁷⁰⁹ wie 3
 en fwaiai pērgimie⁷¹⁰ / empolijgu grīku / en mat=3tei kaigij
 savoje prigimtyje panašioje nuodėmėje mastė, kaip

Wir auch / vergifftet vnnd verunreiniget⁷¹¹ iſt /
 gi⁷¹² mes erdērchts / bhe nijkijftints aſt /
 taipogi mes, apnuodytas bei neapšvarintas yra,

dar=4umb es auch des Ewigen Todes / vnnd
 fteffe=4paggan tans dijgi / fteifon prābutfkan gallan / bhe 5
 to dėlei jis taipogi t'ai āmžinai mirčiai bei

Verdam=5nuß / fein vnnd bleiben mußte. Vnnd aber
 perklantifnan boūt bhe polāikt turrilai. Teinu ad6der /
 pasmerkimui būti ir palikti turėtų. Dabar tačiau

⁷⁰⁵ Neiginys (*ni*) yra anksčiau.

⁷⁰⁶ denn čia reiškia „po to, jau; dabar“.

⁷⁰⁷ -sins yra turbūt iš *-sents „esantis“.

⁷⁰⁸ malnijkiks.

⁷⁰⁹ Vok. *inn massen wie* „matė (saikū), kaip“ bei „mastė (dydžiū), kaip“ yra pažodžiui tiksliai išversta į pr. *en mattei kaigij* „t. p.“ Pr. *en mattei* „mate, mastė“ yra praep. *en+* *i*-kamenė dat. (-, „loc.“) sg. forma, galinti suponuoti *i*-kamenį subst. pr. **matīs* „matas, mastas“, sietiną su (*o*-kamieniu) lie. *mātas* „t. p.“ (=la. *mats*, dėl jo žr. ME II, 567 s. v. II *mats*). Tačiau, atsižvelgiant į pr. katekizmų šnektose (XVI a.) toli pažengusią *i*-ir *o*-kamenių formų integraciją [pvz.: nom. sg. *i*-kamenė fleksija -s (<-is)=*o*-kamenė -s (<-as)], nemažiau patikima galvoti, kad šita pr. *mattei* fleksiją -ei gavo iš *i*-kamenio ir suponuoja pirmąją *o*-kamenį pr. **mata-* „matas, mastas“=lie. *mātas* „t. p.“.

⁷¹⁰ Žr. p. 221. išn. 728.

⁷¹¹ *verunreiniget* reiškia ne „neapšvarintas“ (→ pr. *niskijstints* „t. p.“), o „suterštas (sunešvarintas)“.

⁷¹² *kaigij gi* taisyтина į *kaigi dijgi*.

Gott der **6** Vater aller Genaden vnd Barmhertzigkeyt / seinen
 Deivs — Tāws wifjas etnīstis / bhe engraudīfnas **7** ſwaiān
 dievas, tēvas visōs malonēs bei pagailējimo, savā

7 Sohn Chriřtum der gantzen Welt / vnnđ alfo auch **8**
 Soūnon Chriřton / ſtēiřmu gāntjan ſwītan / **8** bhe tīt dijgi
 sūnų Kristų tam visam svietai ir taip taipogi

den Kindlein nicht weniger / denn den
 ſteimans malnijkikamans / ni mařfais **9** kai ſtēimans
 tiems vaikeliams, ne- mažiau kaip tiems

Alten verhei=**9**fen / vnnđ geřandt hat /
 vremmans / potaukinnons⁷¹³ bhe perteng**10**ginnons⁷¹⁴ ařt /
 seniems, pažadējēs ir atsiuntēs yra;

Welcher auch der gantzen **10** Welt Sūnde
 kawijds dijgi / ſteřfe gāntjas ſwītas **11** grijkans ařt
 koks taipogi to viso svietai nuodēmes yra

getragen / vnnđ die armen Kindlein **11** gleich
 pūdauns⁷¹⁵ / bhe ſtans gurīnans malnij**12**kikans / ainawīdai
 neřēs ir tuos vargřus vaikelius vienokiai

fo wol / als die Alten / von Sūndt / Todt / vnd **12**
 titet / kai ſtans vrans / eřfe grī=**13**kans / Gallan / bhe
 řitaip, kaip tuos senus, nuo nuodēmių, mirties ir

Verdamnus / Erlōřet / vnd řelig gemacht hat /
 perkantīfnan iřrankīuns bhe **14** deiwūtai potickinnuns /
 pasmerkimo išgelbējēs bei palaimingai padarēs;

vnnđ **13** befohlen / — man řol řie zu Jhm
 bhe polaipinnons kāidi⁷¹⁶ ten**15**nans prēidin
 ir paliepēs, kad tai juos prie jo

⁷¹³ Žr. p. 139, išn. 225.

⁷¹⁴ Žr. p. 149, išn. 272.

⁷¹⁵ Gal klaida vietoj *pidauns* (ar *pijdauns*).

⁷¹⁶ Čia turime enklitiką *-di* (neutr.) .

bringen⁷¹⁷ / das jie ge=14fegnet werden.
 perpīdai / kai ftai abfignātai poftanai.
 (te)atneša⁷¹⁸, kad jie palaiminti pastotų.

15 Derhalben jo Vermane / vnnd Bitte ich euch 16
 16 Steffepaggan pafkollē⁷¹⁹ bhe madli as wans / 17
 To dėlei raginu bei prašau aš jus

Alle / die jhr alhie verfamlet feid / auß Chriřtlicher 17
 wiřfāns / quai ious fchai empirint⁷²⁰ eřtei is Crixiani18fkun
 visus, kurie jūs čia sūrinkta esate iš krikščioniškos

Liebe vnnd Trewe / das jhr ernřtlich zu
 mijlan / bhe aufchaudiřnan⁷²¹ / kai ious řtūrna=19wingiřku prei
 meilēs bei pasitikėjimo, kad jūs rimtai prie

Hertzen ne=18men⁷²² / vnnd mit fleiß bedencken wolt / in
 řīru immati / bhe řen řeilin⁷²³ pomirit 20 quoitēti en
 řirdies imate⁷²⁴ bei su jautrumu pagalvoti norite⁷²⁵,

⁷¹⁷ *sol* ... bringen gana gerai išversta į prūsų kalbą: *perpīdai*.

⁷¹⁸ Arba: *atneštų*.

⁷¹⁹ Žr. p. 151, išn. 278 ir p. 306, išn. 196.

⁷²⁰ *empirint* < **-tā* (partic. praet. pass., nom. sg. neutr.), plg. p. 216, išn. 696.

⁷²¹ Žr. p. 107 išn. 21.

⁷²² *nemen* čia reiškia ne „imate“ (→ pr. *immati* „t. p.“), o „imti“ (inf.).

⁷²³ *seilin* „stropumas“ (acc. sg.) ~ **seili* < **-i* < **seil-ē* (nom. sg.), kaip ir jo giminaitis lie. *siela* < **seil-ā*, seniau bus reiškę „jėgą“ (= sl. *sil-a* „t. p.“), tiksliau sakant, – „vitalinės (ir iš dalies psichinės) jėgos turėjimą“. Šitokia reikšmė prasikiša žodyje pr. *noseilis* „dvasia“ < **nō-seilis* „t. p.“ (*jo-kam.*, nom. sg. masc.) < **antjėgis* (**nō* „ant“ + **seilē* „jėgą“); šis prefiksinis darinys, greta senesnio pr. *dūsi* „siela“ (gal iš lenkų), atsirado turbūt ne anksčiau kaip XIII amžiuje – tuomet, kai kryžiuočių kunigai prūsams aiškino, kad *Geist* (vok.) yra žmogaus gyvybinės jėgas tvarkantis („ant, virš, aukščiau jėgų esantis“), antgamtiškas ir pan. reiškiny. Vėliau pr. **seil-ē*, kaip ir lie. (**seil-ā* > *)*siel-ā* > -a, ėmė reikšti tik „psichinę jėgą“ = „psichinį sugebėjimą bei tam tikrą psichikos būseną“, iš čia šiam pr. *seil-* (bei lie. *stel-a*) atsirado įvairios žinomos reikšmės (sememos); plg. la. *jēga* su lie. *jėgà* (< „fizinis žmogaus stiprumas“).

⁷²⁴ T. y.: *imtumėte*.

⁷²⁵ T. y.: *norėtumėte*.

ftat / vonn wegen vnfers 25 Herrn Jesu Christi
 deicton⁷³⁴ effe noufon 28 Rikijas Jhesu Christi paušan⁷³⁵
 vietoje nuo mūšų viešpaties Jėzaus Kristaus pusės

angenommen werde. [26 Stankifman]

enimts poftānai. [29 N ij Hierauff]

paimtas pastotų.

116 1 Hierauff ————— so wōllet ————— euch diefes

117 1 Noftan fubban tījt⁷³⁶. quoitilaiti ious wans / —————

Ant to paties taip norėkite jūs jus

gegenwertigen 2 armen Kindleins / gegen Gott dem

em=2prikifentifmu ————— malnijkikun / pirfdau Deiwān fteifmu 3

prieš esantį vaikelij priešais dievą tą

HERRN mit 3 ernjt annemen⁷³⁷ / dajfelb dem

Rikijan / fen ftūrnawifkan⁷³⁸ enimton / ftanfubban fteī=4fmu

viešpatį su rintumu paimti, tą patį tam

HErrn Christo fūrtra=4gen / vnd bitten / Er wōlle

rikijan Christu preipif bhe madlton / Tāns 5 quoitiljai

viešpačiui Kristui prinešti ir prašyti: Jis tenori

es zu Gnaden auffnemen / 5 jm feine⁷³⁹ Sūnde

ftan prei etnifstin enimt fteifmu fwaians 6 grīkans

tą prie malonės paimti, jam savās nuodėmes

vergeben / vnd fūr einen Miterben 6 der ewigen

etpwērt⁷⁴⁰ / bhe per ainan draugiwaldūnen / 7 fteifjes prabutfkas /

atleisti ir per vieną drauge veldėtoją tą amžinų

⁷³⁴ Plg. *deicton* „daikta (vieta)“ III 101₁₄.

⁷³⁵ *esse ... Rikijas ... paušan* „nuo (iš) ... viešpaties ... pusės“ plg. su lie.: *iš mano pusės* „manęs dėlei“ = „dėl manęs“.

⁷³⁶ *tijt*

⁷³⁷ *euch ... annemen* čia reiškia ne „jus ... paimti“ (→ pr. *wans ... enimton* „t. p.“), o „pasiimti“.

⁷³⁸ Plg. III 37₁₃.

⁷³⁹ *seine* čia reiškia ne „savās“ → pr. *swaians* „t. p.“, o „jo“.

⁷⁴⁰ *etwērt*.

Himlišchen Güter erkennen / auch 7 nicht allein von des
 Dengniškans labbans erfjinnat / 8 dijgi ni ains effe štēifan
 dangišķu turtu pripažinti, taipogi ne vien nuo to

Teufels Gewalt / dem es der 8 Sünden halb
 pikullis warrin / kawīds=9mu štes / štēifon grīkas paggan
 velnio galios, kokiam jis⁷⁴¹ tos nuodēmš dēlei

vnterworffen / erledigen⁷⁴² / Sondern 9 auch also durch den
 pomešts⁷⁴³ erķinina / 10 Schlāit dijgi — profon
 pamestas, išvaduoja⁷⁴⁴, bet taipogi per tą

Heiligen Geišt štercken / das es 10 dem Feinde / im
 Swintan Nušeilin špartint / 11 kai tāns štešmu prēišiki / en
 šventą dvasią stiprinti, kad jis tam priešui

Leben vnd Sterben / statlichen wi=11derstandt
 gijwan bhe aulaušenni=12en / dirštan empriki štallišnan
 gyvenime ir numirime didelį prieš stovėjimą

thun / vnd in dem zum feligen Sieg erhal=12ten
 šiggīt / bhe enštešmu 13 prei Deiwūtiškan epwarīšnan erlaikūt⁷⁴⁵
 daryti ir tame prie palaimingos pergalės išlaikyta

werden mōge⁷⁴⁶.
 mašfi 14 poštāt.
 gāli⁷⁴⁷ pastoti.

13 Lašt vns also Beten. 14 O Almechtiger ewiger
 15 Daiti noūmans tīt madlit. 16 O Wiššemujingis Prābutškas
 Leiskite mums taip melsti: O visagalis amžinas

⁷⁴¹ T. y. vaikelis.

⁷⁴² erledigen čia reiškia ne „išvaduoja“ (→ pr. *erkinina* „t. p.“), o „išvaduoti“ (inf.).

⁷⁴³ *pomešts* „pamestas, pabruktas“; žr. dar p. 201, išn. 603.

⁷⁴⁴ T. y.: išvaduotų.

⁷⁴⁵ *erlaikūt* galėtų būti iš *(*er*)*laikāā* „išlaikyta“ (nom. sg. neutr.) — reikšme „išlaikytas“ (žr. p. 220, išn. 720).

⁷⁴⁶ *erhalten werden mōge* „išlaikytas galėtų pastoti (tapti)“.

⁷⁴⁷ T. y.: galėtų.

Gott / ein Vater 15 vnfers HERren Jefu Chriſti / Wir
 Deivs 17ains Taws noūjon Rikijas Jefu Chriſti / 18 mes
 dieve, vienas tēve mūsų viešpaties Jēzus Kristaus, mes

ruffen 16 dich an / vber^a {a || (oder _____
 enwackēmai tien^a {a adder || kērfchan ||
 (i)šaukiame tave { arba virš

die = || fe deine || Dienerin || N. die)} dieſen deinen
 ſchan twai || an ſchlū = || ſnikin.} — — kirſchan⁷⁴⁸ ſtan 19 twaian
 ſios tavōs tarnaitēs} virš to tavo

Diener N. der 17 die Gabe deiner
 ſchlūſnikan / N. kawīds (ader 20 kawida) ſtan Dāian twaijai
 tarno N., koks (arba kokia) tą dovaną tavo

Tauff bittet / vnd deine 18 ewige Gnad /
 Crixtiſnan 21 madli / bhe twaian prabutſkan etniſtin / 22
 krikštijimo prašo ir tava amžina malone

durch die Geiſtliche Wider = 19 geburt begeret / Niñ^b
 praſtan Naſeilliwingiſkan etgimſannien 23 poquoitēts / immais^b
 per tą dvasišką atgimimą nori, — imk

{b || (oder ſie)} jn auff HErr / vnd 20
 {b adder || tennan.} ſten enſai rikijs /
 { arba ja} jī ant viešpaties,

wie du gefagt haſt / Bittet / ſo werdet
 kāi = 24gi tu aſjai billiuns / Madliti tijt wīrſtai 25
 kaip tu esi bylojēs: Praškykite, taip tampate

jr ne = 21men / Suchet / ſo werdet jr finden /
 ious immuſis⁷⁴⁹ / Laukijti⁷⁵⁰ tijt wīrſtai ious 26 aupalluſis⁷⁵¹ /
 jūs ēmę; ieškokite, taip tampate jūs radę;

⁷⁴⁸ kirschan atitinka aukščiau esantį vok. vber.

⁷⁴⁹ wīrſtai ious immuſis — pr. futurum: „jūs imsite (gausite)“.

⁷⁵⁰ Žr. p. 172, išn. 397.

⁷⁵¹ wīrſtai ious aupalluſis — pr. futurum: „jūs rasite“.

Klopfet 22	an / fo	wirdt euch	auffgethan /	So
klumftinaitai	tijt	wīrft iou=27mus	etwiriuns ⁷⁵² .	Tijt
belskite,	taip	tampa jums	atvērēs.	Taip
rei=23che	nun	ewiger	Gott dein	Gūte vnnd 24
kackinnais	teinu / 28	Prābutfkas	Deiwa / twaian	labbiſkan bhe 29
siek	dabar,	amžinas	dieve, tavą	gerumą bei
Gnade ^c	{c	(oder der / die)}	dem / der	da
etnīſtin ^c	{c	adder ſte ſſiei	quai.}	ſteſmu kas ſtwi
malonę	{ arba	tái,	kuri}	tam, kuris čia
118 bittet / vnnd [25 Noſtan]	1	öffne		die
119 madli / bhe		etwer=[30 N iij öffne]	1reis	ſtan
prašo, ir		atverk		tas
Thūr ^d	{d	(der oder die ⁷⁵³ .)}		dem /
wartin ^d	{d	adder	ſteifſiei quai.}	ſteſmu
duris	{ arba		tái, kuri}	tam,
der da an2klopfet /	das ^e	{e oder Sie.}	Er	den
kas ſtwi klumſti2nai /	kai ſtas /	(adder tenna)		ſtan
kuris čia beldžia,	kad jis	(arba ji)		tą
ewigen	Segen /	dei=3nes himliſchen	Bades	erlange/
Prābut=3fkan	ebſignāſnan /	twaias	Dengniſkas 4	ſpagtas ⁷⁵⁴ ſengijdi /
amžiną	palaiminimą	tavo	dangiško	prausimo sulaukia ⁷⁵⁵
vnnd das 4	verheiffene	Reich	deiner Gaben	entpfahe / 5
bhe ſtan	potaukinton 5	Rikin	twaiſei etnīſtin	engaunei /
ir tą	pažadėtą	vieſpatyſtę	tavo malonės	(i)gauna ⁷⁵⁶
durch Chriſtum	—	vnſern	Herrn /	Amen.
pra Chri=6ſtum	Jefum	nouſon	Rikijan /	Amen.
per Kriſtų	Jėzų,	mūſų	vieſpatį.	Amen.

⁷⁵² *wīrſt ioumus etwiriuns* – pr. futurum: „jums atvers, atidarys“.

⁷⁵³ oder der die.

⁷⁵⁴ Žr. p. 143, iſn. 239.

⁷⁵⁵ T. y.: sulauktų.

⁷⁵⁶ T. y.: gautų.

6 Ein	ander	Gebet.	—	—	—	—	7
7 —	—	—	Daiti	noumans	tālis	8	Madlit. 9
			Duokite	mums	toliau		melsti.

Almechtiger	Ewiger	GOTt /	der	du	8	haft
Wiſſemuſingis	prābut[kaſ	deiws / 10	kaſ	tuo ⁷⁵⁷		aſſai
Viſagalis	amžinas	dieve,	kuris	tu		esi

durch die	Sündflut /	—	nach deinem	ge=9	ſtrengen
praſtan	aufkandinſnan	ſwi=11	notwaian		drücktawingiſkan
per tą	nuskandinimą	svieto	ant tavo		kieto]

Gericht /	die	vngleubige	Welt	ver=10	dampft /	vnd den
ligan / 12	ſtan	nidruwintin	Switan	perklantiſuns ⁷⁵⁸ / 13		bhe ſtan
teismo	tą	netikinti	svieta	paſmerkęſ		ir] tą

gleubigen	Noe /	felb ⁷	Acht] 11	nach	deiner	groſſen
Druwiſgin	Noe /	ſubban	Aſman / 14	no	twaian	debijkan
tikinti	Noja,	pați	aſma,	ant	tavo	didelio

Barmhertzigkeyt /	er=12	halten /	Vnd	den	verſtockten	Pharao /
engraudifnan	iſlai=15	kūuns /	bke ⁷⁵⁹	ſtan]	pertrincktan ⁷⁶⁰	Pharao /
pagailėjimo	iſlaikęſ]		ir	tą	apſtulbinta]	faraona

mit 13	allen	den	ſeinen]	im	Roten	Meer	erſeufft / 14
ſen 16	wiſſan		ſwaieis /	en	vrminan	iūrin	aufkan=17
su	visais	savais		Raudonoje	jūroje	nuskaudinęſ	dinnons /

vnd dein	Volck	Jſrael	trucken	hindurch	15	geführt /
bhe	twaian	amſin	Jſrael	ſauſā ⁷⁶¹	18	praſtan
ir	tavą	tautą	Izraelio	ſauſą		per tą
						pravedęſ,

⁷⁵⁷ tou⁷⁵⁸ Žr. p. 114, iſn. 77.⁷⁵⁹ bhe.⁷⁶⁰ *pertrincktan* (partic. praet. pass., acc. sg. masc.) reiškė „přitrenktas, apſtulbintas; sutrikęs“ (plg. lie. *priřeikti* ir kt.).⁷⁶¹ *ſausan* (acc. sg.); arba čia yra adv. *sausan* „sausai“ (= nom. -acc. sg. neutr.).

damit diß Badt deiner Heiligen **16** Tauff
 ſenkawidſmu ſien⁷⁶² **19** ſpagtun⁷⁶³ twaiſei Swintan Crixtiſnan
 su koku ši prausimą tavo ſvento krikštijimo

zukünftiglich bezeichnet / vnnd be=**17**deudet / Deßgleichen
 pa=**20**reiingifkai⁷⁶⁴ ebſentliuns / bhe enwaidinnons **21** ſteſmu poligu /
 ateinančiai paženklinęs bei parodęs; tam panašiai

durch die Tauff / dei=**18**nes lieben Kindes / vnſers HERrn
 pra ſtan Crixtiſnan twai=**22**as mijlas malnikas / nouſon Rikijs
 per tą krikštijimą tavo mielo vaiko, mūſų vieſpaties

Jheſu **19** Chriſti / den Jordan / vnd alle Waſſer zur **20**
 Jhe=**23**ſum Chriſton / ſtan Jordānen / bhe wiſſans **24** vndans prei
 Jézaus Kristaus, tą Jordaną bei visus vandenis prie

ſeligen Sindtflut vnnd reichlichen Ab=**21**waſchung der
 Deiwūtiſkan auſtkandinſnan⁷⁶⁵ **25** bhe laimiskan aumūſnan⁷⁶⁶ ſtēiſan
 palaimingo nuſkandinimo ir gausaus nuplovimo tą

Sünden / geheyliget / vnnd **22** eingeſetzt.
 grijkan **26** ſwintinnuns⁷⁶⁷ / bhe enſaddinnons⁷⁶⁸.
 nuodėmių ſventinęs bei įstatęs.

23 Wir biten dich / durch dieſelbe deine
27 Mes Madlimai tien / pra ſtan ſubban / **28** twaian
 Mes prašome tave per tą pačią tavą (nuo)

⁷⁶² Nepainioti su *sien* „save“!

⁷⁶³ Žr. p. 143, išn. 239.

⁷⁶⁴ *pareiſgiskai* (adv.) yra sudėtinės priesagos *-iſgisk-* vedinys (deadjektyvinis adverbijas) iš pr. **par-ei-* „ateiti, kommen“, t. y. kalkė iš vok. *zukünftiglich* „ateinančiai, ateičiai (į ateitį), ateity“ (adv.).

⁷⁶⁵ auſtkandinſnan.

⁷⁶⁶ Plg. p. 143, išn. 239.

⁷⁶⁷ ſwintinnuns.

⁷⁶⁸ Žr. p. 158, išn. 315.

grund = 24 | ofe Barmhertzigkeit / du wöllest^a {a || oder
 gruntpowīrpun⁷⁶⁹ engraudīfnan / 29 tau quoitilaiji^a {a || adder ||
 dugno laisvą pagailėjimą: Tu tenori { arba

diefe } diefen 25 N. gnediglich anfehen vnnd mit rechtem
 {stan⁷⁷⁰.} {sten N. etnīwingi{kai en = 30 dyrītwei / bhe {fen tickran
 šitą } šitą N. maloningai pažiūrėti ir su teisingu

26 Glauben im Geyst beseligen vnd {stercken / [27 reis]
 druwien en 31 Nofeilien epdeiwūtint / Bbe⁷⁷¹ po{partint
 tikėjimu dvasioje palaimingu daryti bei pastiprinti;

120 1 vnd das durch diefe heilfame Sündflut 2 an
 121 1 Bhe kai praftan rettīwingi{kkan aufkan = 2 dinfnan / en^b {b
 ir kad per tą išganią nuskandinimą

— — — jm erfauffe vnd vntergehe /
 adder || {stef{fie.} tenne{smu aufkiēndlai bhe 3 femmai ēilai⁷⁷² /
 { arba joje } jame nuskeštų bei žemyn eitu

alles was 3^b { b || (oder jr)} jm von Adam
 wi{ffan ka^c { c || adder || tennēi } {stef{smu effe Adam 4
 visa, kas { arba jai } jam nuo Adomo

angeboren ift / * { * Nota, || Wenn ein || Altes ge = || tauft wirt ||
 engemmons aft / —————
 igimeš yra;

{oll man || diefe wort || (vnnd er) || (oder fie) || felbs dar = || zu

gethan || hat) hin = || zu fetzen. } Das^c {c (oder fie)}
 — — — — — kai^d { d adder || tennā. }
 kad { arba ji }

⁷⁶⁹ Žr. p. 211, išn. 673.

⁷⁷⁰ Fem. (acc. sg.).

⁷⁷¹ Bhe.

⁷⁷² Plg. I 7₁₇₋₁₈, II 7₁₈, III 43₂.

er 4 — auß der Zal der Vnglaubigen
 tans dijgi / is ftefmu 5 gīrbīn⁷⁷³ fteifon nidruwīngin
 jis, taipogi iš to skaičiaus tų netikinčių

gefondert / 5 inn der heiligen Archa der Christenheit / 6
 ifklaitints⁷⁷⁴ ēn = 6ftan Swintan Arcan fteifon Crixtiāni = 7fkun /
 išskirtas toje šventoje Arkoje tos krikščionijos,

trucken vnd ficher behalten / allezeit brūn = 7ftig im Geist /
 faufai bhe fenpackai polaikūts / Ai = 8nat garrewingi en Nofeilien /
 sausai bei su taika palaikytas, nuolat karštai dvasioje,

vnd frōlich inn Hoffnung 8 deinem Namen diene /
 — Weffals en 9 podruwīfnan / twaifmu emnen fchlūfilai / 10
 linksmas viltije tavam vardui tarnautų

Auff das — — er mit al = 9len
 Noftan kai ° {e adder || tannā.} tāns / fen wiffamans
 ant to, kad { arba ji } jis su visais

Glaubigen deiner Verheiffung / Ewi = 10ges leben
 Dru = 11wīngimans / twaifei potaukinfnas / Pra = 12butfkan gēiwan
 tikinčiais tavo pažadėjimo amžina gyvenima

erlangen mōge / Durch Jefum 11 Christum vnfern HErrn / Amen.
 fengidaut mujilai pra Je13fum Christum noufon Rikijan / Amen.
 sulaukti galētu per Jėzų Kristų mūsų viešpatį. Amen.

12 Laft vns auch fprechen das Gebet / 13 fo
 14 Daiti noūmans dijgi gērbt / ftan mad15lin kawijden
 Leiskite mums taipogi kalbėti tą malda, kokią

vns vnfer HErr Christus felbs gelehret / 14 vnd
 noūmas noufon Rikijs Chri = 16ftus fups mukinnons / bhe
 mums mūsų viešpats Kristus pats mokinęs ir

⁷⁷³ Žr. p. 164, išn. 356.

⁷⁷⁴ Žr. p. 177, išn. 433.

befolgen zu Beten / vnnd nicht allein **15** alle
 polaipinfnan **17** dāuns prei madlit / bhe ni ter ains wiſſan **18**
 paliepiṃā davęs (prie) melsti, ir ne tik vien viſā

vnſere / vnnd des Kindes Notturfft **16** darinnen
 nouſon bhe ſtēiſon malnijkas preweriṅgi=**19**ſkan / enſtēiſmu
 mūſu bei to vaiko reikmę tame

begriffen⁷⁷⁵ / Sondern auch damit **17** vns gewißlich zu
 poteikūns / Schlāits dij=**20**gi ſenſteſmu noumans arwiſkai
 padaręs, bet taipogi su tuo mums tikrai

erhören verheiſſen hat. **18** Sprech das Vater **19**
 poklauſij=**21**ſnan potaukinnons aſt. **22** Gerbaiti ſtan Tawe **23**
 paklaūſymā pažadęs yra. Kalbėkite tą „Tėve

vnſer / etc. **20** Nach dem Gebet ſpreche **21** der Kirchendiener
 Nouſon. — **24** Nach dem Gebet ſprech der **25** Kirchendiener.
 mūſu“.

122 ge=**22**gen dem Kinde. [**23** Bhe] **1** Der Herr beware
 123 ————— — ————— [**26** O Der] **1** Stas Rikijſ pokūnti
 Tas vieſpats (te)paſaugo

deinen **2** Eingang vnnd Außgang / **3** vonn nun an biß inn **4**
 twai=**2**an Eneiſſannien bhe iſeis=**3**ennien Eſteinu er en **4**
 tava įėjimā bei iſėjimā nuo dabar ik į

Ewigkeit.
 prābutſkan.
 amžinybę.

5 Darauff ſpreche der Kirch=**6**endiener weiter gegen den **7**
5 Darauff ſpreche der Kir=**6**chendiener ——— ——— zu den **7**

Gefattern alſo: **8** Lieben Freunde inn Chriſto / nach**9**dem
 Gefattern alſo: **8** Mijlas ginnis en Chriſto / ſtan
 Mieli draugai Kristuje, tą

⁷⁷⁵ alle ... Notturfft ... begriffen reiškia ne „viſā ... reikmę ... padaręs“ (→ pr. *wiſſan* ... *preweriṅiskan* .. *poteikūns* „t. p.“), o „viſā ... reikmę ... įskaitant (einbegriffen)“.

jhr von wegen dieses ————— N.
 kīf=9man kai ioūs effe fteifei^a {a || adder ftef || fies.} N.
 meta, kai jūs nuo šito { arba šitōs } N.
 begert habt / 10 das^d { d || (oder
 Pauſon⁷⁷⁶ aſtai 10 poquoitūns kai^b { b || adder
 pušės esate panorėjęs, kad { arba
 fie}} Er in dem Namen Jefu Chriſti Ge=11taufft / vnd
 ten||na.} tāns ēnſtan emnan Je=11ju Chriſti / Crixitis / bhe
 ji} jis tame varde Jėzaus Kristaus krikštytas ir
 durch die Tauff inn die heili=12ge Gemein Gottes
 praſtan Cixiti=12ſnan / ēnſtan Swintan perōnien Deiwas 13
 per tą krikštijimą i tą šventą bendriją dievo
 Volcks angenommen / 13 vnd Eingeleibt werde / So iſt
 amfiſ enimts bhe enkermenints⁷⁷⁷ poſtānai / 14 Tīt aſt
 tautōs priimtas bei ikūnytas pastotų; taip yra
 euch als Chri14jten vnuerborgen / das / welcher ſich
 ioūmas / kāigi Cixtiānimans ni15auklipts⁷⁷⁸ / kāi / kawīds ſien
 jums, kaip krikščionims, nenuslėptas, kad, koks save
 zu der 15 gemeinen Chriſtlichen Kirchen thut / der
 prēiſtan perō=16nin Cixtiāniſkan kirkin podājt⁷⁷⁹ / ſtas
 prie tos bendros krikščioniſkos bažnyčios paduoda, tas
 16 begibt ſich in einen Geiſtlichen Streit /
 en=17dājt ſien / en ainan Noſeilewingiſkan ka=18riaufnan /
 iſiduoda i vieną dvasišką kariavimą,

⁷⁷⁶ Plg. p. 222, išn. 735.

⁷⁷⁷ Kalkė iš vok. *eingeleibt* : pr. *en* „i-, ein-“ + pr. *kermens* „kūnas, Leib“.

⁷⁷⁸ *niauklipts* „nenuslėptas“ (partic. praet. pass., nom. sg. masc.) = *ni* „ne“ + **auklipt-* „nuslėpti“, kur **klipt-* = lie. dial. *klipt-ti* „linkti žemyn, išsikreipti“ resp. *klypt-ti* „t. p.“ (LKŽ VI, p. 105 t.); lie. *kleipt-ti* „daryti, kad išklyptų“. Taigi pr. **au-klipt-* „nuslėpti“ (kur *au-* „nu-“), matyt, yra iš „nukreipti (į šalį)“.

⁷⁷⁹ *sien* ... *podāst* reiškia „pasiduoda (prie ko resp. į kur)“, plg. lie. *pasiduoti* „palinkti prie resp. į kur“ (DLKŽ, 1972, p. 514), žr. dar LKŽ II³, p. 889 t.

dar17innen wir nicht mit Fleisch vndnd Blut / 18 Sondern mit
 enkawīdʃmu mes ni fen menfan 19 bhe krawian / ʃchlaīts fen
 kokiamē mes ne su kūnu bei krauju, bet su
 dem bōfen Geist / die Tage 19 vnʃers Lebens / hie
 ʃteʃmu wargan 20 noʃeilien / ʃtans deinans noūʃon gijwis / 21 ʃchien
 ta pikta dvasia tas dienas mūsų gyvenimo Ńen

auff Erden zu kempffen 20 haben / Welchen Streit
 noʃemmiē preiūlint turrimai / kawī22dan kariauʃnan /
 ant žemēs (prie) kovoti turime. Kokį⁷⁸⁰ kariavimą

auch wir ohne 21 rechten Glauben in Gott Vater /
 mes diji / ʃchlaīt tickran 23 Drūwien en Deiwan Tawan /
 mes taipogi be tikro tikėjimo į dievą tėvą,

Son / vnd 22 heiligen Geist / nicht vol führen
 Saūnan / 24 bhe Swintan Noʃeilien / ni iʃtallīt⁷⁸¹
 sūnų bei Ńventą dvasią atlikti

mōgen. [23 Stas]

mas=25ʃimai. [26 O ij Hierauff]

negalime.

124 1 Hierauff / dieweil jr euch auß

125 1 Noʃtanʃubban / ʃtenkiʃman ioūs 2 wans / is
 Ant to paties, tą metą (, kai) jūs jus iš

Chriʃt=2licher Liebe vnd freuntʃchaft / ———
 Crixtiāniʃkan mijlin bhe ginni=3ʃkan / ^a {a adder || ʃchiʃʃai
 krikščioniškos meilės bei draugiškumo { arba Ńią

————— dieʃes noch 3 vnmündigen N. habet
 ni=||anbillin=|| tai⁷⁸².} ʃchiʃʃes ——— niaubillintis N. ———
 nebylojančią} Ńi nebylojantį N.

⁷⁸⁰ Kokį čia — „tokį“; plg. p. 126, iŃn. 139.

⁷⁸¹ isstallīt „iŃstovėti; atlikti“ (← vok. *volführen* „atlikti“). O gal *kariausnan ... isstallīt reiškė „kariavimą ... išverti“?*

⁷⁸² niaubillintai.

angenommen⁷⁸³ / vnd **4** vertretet ^a {a || (oder fie)} jn / in
 enim = 4mans / bhe ftallēti pērdin / en
 paēmēs ir stovite už jī

diefer öffentlichēn Chriſt = 5lichen Handlung / So wōllet
 ſchifman **5** ackewijftin Krixtiāniſkan aftin / Tyt quoi6tijlaiti
 ſiame akivaizdžiamē krikščioniškame atlikime, taip norēkite

— mir an^b {b || (oder — jrer } ſei = 6ner
 ioūs mennei en^b {b adder en || ſteffias.} ſteffei /
 jūs man { arba jos } jo

ſtat Antworten / damit öffentlichēn **7** bekant werde /
 deicktan⁷⁸⁴ **7** attrātwei / Sēnku akiwijfti poſinnāts⁷⁸⁵ **8** wīrft /
 vietoje atsakyti, su kuo akivaizdžiai pripažintas tampa⁷⁸⁶,

worauff^c { c || (oder fie)} er Getauft **8** werde.
 nokan^c { c adder || tennā.} tāns / Crixitis poſtānai.
 ant ko⁷⁸⁷ { arba ji } jis krikštytas pastotų.

9 N. — Widerſagſtu dem **10** Teuffel? **11** Antwort.
9 N. ni emprikinbilli⁷⁸⁸ tou **10** ſtēiſmu Pikullan? **11** Attrāiti.
 N. ne-prieštarauji tu tam velniui? Atsakykite.

12 Ja / Jch Widerſag. **13** Vnd allen ſeinen **14** Wercken?
12 Ja as emprijkin billi? **13** Bhe wiſſan tennēiſan **14** dijlan?
 Taip, aš prieštarauju. Ir visam jo darbiu?

15 Antwort. **16** Ja / Jch Widerſag. **17** Vnd allem ſeinem
15 Attrāiti. **16** Ja as emprikin billi? **17** Bhe wiſſan tennēiſan
 Atsakykite. Taip, aš prieštarauju. Ir visam jo

⁷⁸³ jr euch ... angenommen (→ pr. ioūs wans ... enimmans) reiškia „jūs pasiēmė“.

⁷⁸⁴ Plg. p. 222, išn. 734.

⁷⁸⁵ Turētų būti *posinnāt* < *-tā „pripažinta“ (nom. sg. neutr.).

⁷⁸⁶ T. y.: taptų.

⁷⁸⁷ T. y.: kam, dėl ko.

⁷⁸⁸ emprikinbilli. Kalkė iš vok. *widersagen*: pr. *emprikin* „priešais, wider“ ir *billi* „byloja, sagt“.

Plg. *emprijki waitaintins* III 87₁₂

126	18	Wefen? [19 Noftan=]	1	Antwort.	2	Ja / Jch
127	18	baufennien? [19 O iij Antwort.] buvimui?	1	Atträiti.	2	Ja as Atsakykite. Taip, aš

Widerfag.
emprijkin bille?
prieštarauju.

3 Darnach frage der Kirchen=4diener ferner. 5 N. Gleubstu
_____ _____ _____ _____ 3 N. Druwē tu
N. tiki tu

inn Gott Vater Allmechtigen / 6 Schôpffer Himels vnnd
en Deiwan tāwan Wiſſemukin 4 kas aſt teikūuns dangon bhe
i dievą tėvą visagalį, kuris yra kūręs dangų ir

der Erden? 7 Antwort. 8 Ja / Jch Gleube. 9 N. Gleubstu in
— Semmien? 5 Atträiti. 6 Ja as Druwe. 7 N. Druwē tu / en
žemę? Atsakykite. Taip, aš tikiu. N. tiki tu i

Jefum Chriſtum / ſeinen⁷⁸⁹ Ein=10geborenen Son⁷/ vnſern Herrn /
Jefum Chriſtum ſwaian⁷⁹⁰ ai=8nangeminton Sounan / noūſon Rikijan /
Jėzų Kriſtų, ſavą vieną gimdytą sūnų, mūsų viešpatį,

der entpfangen iſt 11 von dem Heiligen Geiſt / geboren von
kas po=9gauts aſt eſſe — Swintan Noſeilin / gemmons eſſe 10
kuris pagautas yra nuo ſventos dvasios, gimęs nuo

der — Jungk=12frawen Maria / Gelitten vnter Pontio
ſtan ſkijſtan iumprawan Mariān / Stinons po 11 Pontio
tos skaisčios panos Marijos, kentėjes po Pontiju

Pilato / Ge=13creutziget / Geſtorben / vnd Begraben /
Pilāto / Scrijfits / Aulauuns / bhe enkopts / 12
Pilotu, kryžiuotas, numiręs ir įkastas,

⁷⁸⁹ seinen čia reiškia ne „savą“ (→ pr. swaian „t. p.“), o „jo“.

⁷⁹⁰ swaian.

Nidergefahren 14	zur Hellen /	am dritten Tage	wider	
Semmai lišuns ⁷⁹¹	prei Pickullien /	en tirtian	deinan	—
žemyn leidšis	prie pragaro,	trečioje	dienioje	
Aufferstanden / 15	von den Todten /	Auffgefahren	gen Himel /	
et = 13fkūns	effe — gallan /	vnſei gūbans	nadangon /	
atsikėš	nuo mirties,	nuvykęs	ant dangaus;	
Sitzend 16	zu der Rechten Gottes /	des Allmechtigen Vaters /		
Sidans ⁷⁹² 14	prei — tickrōmien	Deiwas / ſteffe	wiſſemukin	Tāwas
sėdėš	prie dešinės	dievo, to	visagalio	tėvo.
17 Von dannen	Er kommen	wird /	zu Richten	die
15 Stwendau	— wīrft pergūbons ⁷⁹³		preilīginton /	ſtans
Iš ten	tampa atvykęs		(prie)teisti	tuos
Le = 18bendigen	vnnd die Todten?	19 Antwort.	20 Ja /	ich
geī = 16wans	bhe — Aulauſins.	17 Attrāiti.	18 Ja /	as
gyvus	ir numirusius.	Atsakykite.	Taip, aš	
Gleube. 21 N.	Gleubſtu auch	in den Heiligen	Geiſt /	eine 22
Druwē. 19 N.	Druwē tu —	ēnſtan Swintan	Noſeilin	Ai = 20nan
tikiu. N. tiki	tu i tą	šventą	dvasią,	vieną
Heilige Chriſtliche	Kirche /	ein Gemeinſchafft	der 23	
Swintan Cixtianiſkan	kīrkin /	aīnan perōni = 21ſkan	—	
šventą krikščionišką	bažnyčią,	vieną bendriją		
Heiligen /	Vergebung	der Sūnden /	Aufferſtehung	24 des
Swintan /	Etwerpfennian	— grikan /	_____	
šventų,	atleidimą	nuodėmių		
128 Fleiſches /	vnd ein	Ewigs	Leben?	[25 Attrāiti] 1
129 _____	bhe ainan 22	Prābutuſkan ⁷⁹⁴	geiwan.	[Antwort.] 1
	ir vieną	amžiną	gyvenimą.	

⁷⁹¹ Žr. p. 72, išn. 32.

⁷⁹² Partic. praet. act. (t. y. turbūt ne partic. praes. act.).

⁷⁹³ wīrſt pergūbons — pr. futurum: „atvyks“.

⁷⁹⁴ Prābutuſkan.

Antwort. 2 Ja / Jch gleube. 3 N. Wiltu darauff Getaufft 4
 Attrāiti. 2 Ja / as Druwē. 3 N. Quoi tu noſtan Crix=4tits
 Atsakykite. Taip, aš tikiu. N. nori tu ant to krikštytas

werden? 5 Antwort. 6 Ja / Jch will.
 poſtāt? 5 Attrāiti. — — —
 pastoti? Atsakykite.

7 Als denn Begieſſe der Kirchen=8diener das [Kindt mit Waſſer /
 6 Als denn Begieſſe der Kirchen=7diener das Kindt mit Waſſer /

vnd 9 ſpreche mit heller vnd lauter / 10 deutlicher ſtimme. 11 N.
 vnd 8 ſpreche mit heller vnd lauter 9 deutlicher Stimme. 10 N.
 N.

Jch Tauffe dich in dem Namen Gottes 12 des Vaters / vnnnd
 As Cixtia tien / enſtan Emnan Deiwas 11 Steſſe Tāwas / Bhe
 aš krikštiju tave tame varde dievo, to tėvo ir

des Sons / vnnnd des Heiligen 13 Geiſtes. 14 Vnd ſpreche
 ſteſſe Soūnas / Bhe ſteſſe 12 Swintan Noſeilis. 13 Vnd ſpreche
 to sūnaus bei tos šventos dvasios.

darauff. 15 Der Allmechtig Gott / vnnnd Vater vnſers 16
 darauff. 14 Stas Wiſſemuſingis — — Tāws / nouſon
 Tas visagalis tėvas mūſu

Herrn Jefu Chriſti / der dich N. anderweit / durchs 17
 Rikijas 15 Jefu Chriſti / kas tien N. kittewidiſkai / praſtan
 vieſpaties Jėzaus Kristaus, kuris tave N. kitoniškai per tą

Waſſer vnd den heiligen Geiſt / geborn / vnd dir
 vn=16dan bhe ſtan Swintan Noſeilien gemmans⁷⁹⁵ bhe teb17bei
 vandenį ir tą šventą dvasią (pa)gimdęs ir tau

alle 18 deine Sünde / durch ſeinen lieben Son / vnſern
 wiſſans twaians grikans / pra ſwaijan mijlan 18 Soūnan nouſon
 visās tavās nuodėmes per savą mielą sūnu, mūſu

⁷⁹⁵ Plg. *gemton* „gimdyti“ III 105₄.

Herrn 19	Jesum	Christum	vergeben	hat /	der
Rikijan	Jhesum	Christon	etwiēr=19pons	aft /	ftas
viešpatj	Jėzų	Kristų	atleidęs	yra,	tas

ftercke	dich	mit 20	jeiner Gnade	zum ewigen
fpartinno	tien /	fen	fwaian etniſtin / 20	prei Prābutſkan
(te)stiprina	tave	su	sava malone	prie amžino

leben / Amen. [21 Attrāiti]

geīwan / Amen. [21 P Darauff]

gyvenimo. Amen.

130 1 Darauff foll der Kirchen=2diener das Volck zur 3

131 1 Darauff foll der Kirchen=2diener das Volck zur 3

Danckbarkeit vnd 4	Gebet	vermanen 5	also	fprechende. 6	Jhr
Danckbarkeyt vnd 4	Gebet	vermanen 5	also	fprechende. 6	Jous
					Jūs,

lieben	inn Christo	Jhesu /	dieweil	der 7	Allmechtig
milijtai ⁷⁹⁶	en Christo	Jhesu /	ftan kiſman 7	ftas	wiſſemukin
mylėti	Kristuje	Jėzųje,	tą metą (,kai)	tas	visagalis

Gott	diß	Kindlein /	zu der	Tauff	vnſers 8	lieben
Deiws /	fchien	Malnijkan	prēiſtan 8	Crixtiſnan /	Noūſan	mijlas
dievas	šj	vaiką	prie to	krikštijimo	mūſų	mielo

Herrn	Jesu	Christi /	hat	genediglich	kommen 9	laſſen /
Rikijas	Jhesu	Christi / 9	aft	etniwings ⁷⁹⁷	pereit	dāuns /
viešpaties	Jėzaus	Kristaus	yra	maloningas	ateiti	leidęs,

follen	wir	jhm	Lob	vnd	Danck	fagen /
turrimai	mes	tenne=10fmu /	Pogirſchnan	bhe	Dinkaufnan	billitwei /
turime	mes	jam	pagyrimą	ir	dėkojimą	byloti

⁷⁹⁶ Nom. pl. masc., partic. praet. pass.

⁷⁹⁷ Adj. — vietoj adv.

vnnđ 10 Bitten / das Er jhm wölle das Kindt
 bhe 11 madlit / kai tāns ſebbei quoitilai / ſtan malnijkikan 12
 ir prašyti, kad jis sau norėtu tą vaikelį

inn allen Ge=11naden befohlen ſein laſſen.
 en wiſſan etniſtin polaipinton dat bout.
 viſoje malonėje palieptą leiſti būti.

12 — Sprech — Alſo. 13 Allmechtiger /
 13 Bhe billitei pōmien tittet. 14 Wiſſemuſingis
 Ir bylokite po manęs ſitaip. Viſagalis

Barmhertziger Gott / vnnđ Vat=14ter / Wir ſagen dir
 Engraudiwings Deiws bhe 15 Tāws / Mes billēmai tebbei
 gaileſtingas dieve ir tēve, mes bylojame tau

Lob vnd Danck / das du deine 15 Kirche genediglich
 pogirſnan bhe dīnckun 16 kai tu twaias kirkis etniwingiſkai
 pagyrimą ir dėką, kad tu tavą bažnyčią maloningai

erhelteſt / vnnđ mehreſt / vnd die=16jem Kind verliehen haſt/
 iſlāiku / bhe tūlni17nai / bhe ſchiſmu Malniku polikins⁷⁹⁸
 iſlaikai ir gausini ir ſiam vaikui paſkyręs

das es durch die Heylige 17 Tauffe
 aſſei / kai tāns / 18 praſtan Swintan Crixtiſſennien /
 esi, kad jis per tą ſventą krikſtijimą

Widergeboren / vnnđ deinem lieben Sohn / 18 vnſerm
 etkūmps nauna=19gemmans / Bhe twaiāſmu mīlan Soūnan / noūſmu 20
 vėl naujai gimęs ir tavam mielam sūnui, mūsam

Herrn vnd einigen Heilandt / Jheſu Chriſto 19
 Rikijan / bhe aineſmu Rettēnikan / Jeſu Chriſtu /
 vieſpačiui bei vienam iſganytojui Jėzui Kristui

⁷⁹⁸ Turbūt: polikiuns.

eingeleibt /	dein	Kindt /	vnn	Erbe	deiner
en=21kērminints /	twais	malnijks	bhe	waldūns /	twaiſei 22
īkūnytas,	tavas	vaikas	bei	veldētojas	tavo

132	himli=20ſchen	Güter	worden	ift.	[21 Darauff]	1	Wir
133	Dengennenijſkans	labbans	poſtāuns	aft.	[23 P ij Wir]	1	Mes
	dangiſkų	turtų	paſtojęs	yra.			Mes

bitten	dich	gantz	gehorfamlich /	das	du	diß 2
madlimai	tien /	gantzei	pokluſmingiſkan /	kai 2	toū	ſchien
prašome	tave	visaĩ	paklusniai,	kad	tu	ši

Kindt /	fo	nun	mehr	dein	Kindt	worden	ift /
malnijkan /	kas	teinū	toūls	twais	mal=3neyks	poſtāuns	aft /
vaiką,	kuris	dabar	daugiau	tavas	vaikas	paſtojęs	yra,

bey	der 3	empfangenen	wolthat /	gnediglich
prei	ſtēiſei	pogauton	labbaſeg=4gīſnan /	Etnīwingiſkai
pas	tą	gautą	geradarybę	maloningai

bewaren	wölleſt 4	damit	es	nach	allem	deinem	wolgefallen /	zu
pakūnſt	quoitilaiſi /	—	—	—	—	—	—	prei
paſaugoti	norētum							prie

Lob 5	vnd	Preyß	deines	heiligen	Namens /	—	—
Po=5girrien	bhe	Teiſin	twaias	Swintan	Emnen /	tans 6	dijgi
pagyrimo	bei	garbės	tavo	švento	vardo;	jis	taipogi

auff	das	trew=6lichſt	vnd	Gotſeligſt /	aufferzogen	
noſtan /	vcka	ifarwiſkai	bhe	Deiwa	deiwūtſkai 7	poaugints
ant	to	iſtikimiausiai	bei	pamaladžiausiai	iſaugintas	

werde /	vnd	ent=7lich	das	verheiffen	Erbtheyl /	im
poſtānai /	bhe	enwāngiſkan /	ſtan	potau=8kinton	weldiſnan	en
tepaſtoja	ir	pagaliau	tą	pažadėtą	veldinį	

Himel	mit	allen 8	Heyligen	entpfahe /	Durch	Jhesum
Dengan /	fen	wifjans	Swinti=9ckens	engaunai /	pra	Jefum
danguje	su	visais	šventaisiais	te(i)gauna	per	Jėzų

Chriftum / 9 Amen.

Chriftum / Amen.

Kristų. Amen.

10 Zum Beschluß spreche der 11 Kirchendiener. — 12

10 Zum Beschlus spreche der Kir=11chendiener Also? 12

Der	HERR	Segne	euch / 13	vnd	Behüte	euch.14	Der
Stas	Rikijs	ebfignāfi	wans / 13	bhe	pokūnfi	wans. 14	Stas
Tas	viešpats	tepalaimina	jus	ir	tepasergi	jus.	Tas

HERR	erleuchte	fein 15	Angefichte	vber	euch	vnd
Rikijs	pošwāigftinai	šwai = 15an	Profnan	kiršchewans /	bhe 16	
viešpats	(te)pašviečia	savą	veidą	virš	jūsų	ir

sey	euch 16	gnedig.	17 Der	HERR	erhebe	fein 18
boūse	ioūmas	etnijwings.	17 Stas	Rikijs	erlāngi	šwaian 18
tebūna	jums	maloningas.	Tas	viešpats	(te)iškelia	savą

Angeficht	auff	euch /	vnd 19	gebe	euch	Friede /	20 Amen.
Profnan	nowans	bhe	dā = 19jai	ioumas	packaien	20 AMEN.	
veidą	ant	jūsų	ir	teduoda	jums	taiką.	Amen.

[21 Mes]

[21 P iij]

134 [Prūsijos kunigaikštystės herbas, virš kurio parašyta:]

IVSTVS EX FIDE VIVIT.

EPISTULARE

Didžiausio ir svarbiausio prūsų kalbos paminklo — III katekizmo vertimui suvokti reikšmingas yra šio katekizmo autoriaus Ābelio Vilio (Abel Will) ir jo pagalbininko Pāuliaus Mēgōto (Paul Megott) epistularinis palikimas: 1) Abelio Vilio laiškas Johanui Funkui ir 2) Pauliaus Mēgoto laiškas kunigaikščiui¹.

A. Vilio laiško atsiradimo istorija trumpai yra tokia. Abelis Vilis, gimęs (apie 1515 m.) bei gyvenęs (iki 1575 m.) Pabečiūsė² ir miręs (apie 1575 m.) Karaliaučiuje³, 1542–1575 m. dirbo pastoriumi Pabečiū parapijoje⁴, kurioje bažnytinio vertėjo pareigas 1547–1594 m. ėjo tos pačios parapijos laisvasis valstietis prūsas Paulius Mēgotas (mirė apie 1595 m.), gyvenęs Bigyčiuose⁵ prie Griūnhofa dvaro⁶ valdų. Tas prūsas, gerai mokėjęs savo gimtąją kalbą (tik greičiausiai beraštis), A. Viliui buvo kartu ir III katekizmo vertimo pagalbininkas. 1554 m. Griunhofa amtonas (Georg von

¹ Nei A. Vilio, nei P. Mēgoto daugiau laiškų ir nėra išlikę.

² *Pabečiaī* yra mano sulietuvinta lytis iš prūsiškosios, kurią spėju buvus (pr.) **Pabet'ai* → vok. *Bobethen* resp. *Bobeten* (pirmąkart minimi 1258 m.: *Pobeti*). Buv. Pabečiaī (dabar — *Романово*, Зеленоградский р-н) yra apie 6 km nuo jūros, apie 15 km į pietvakarius nuo buv. Griūto (~ *Kranz*, dabar — *Зеленоградск*) ir apie 26 km į šiaurvakarius nuo buv. Karaliūčiaus (dabar — *Калининград*).

³ Tiksliau — *Lēbenichte* (*Lōbenicht*), kuris buvo viena iš Karaliaučiaus dalių. Karaliaučius net iki 1724 m. susidėjo iš trijų savarankiškų dalių (miestų): Altstadt, Kneiphof, Lōbenicht. Seniausia dalis — Altstadt, t. y. Senamiestis, kuriame buvo ir pati Ordino (A. Vilio laikais — vokiškosios Prūsijos kunigaikščių) pils, davusi miestui vardą *Kōnigsberg*: netoli nuo Priėgliaus (pr. **Preigarā* ~ lie. **Priegara*) kalne, kurį bei ten stovėjusią savo pilaitę prūσαι vadino **Tvankstā* (~ lie. **Tvankstā*), 1255 m. Ordinas prūsų rankomis pasistatė pilį (tos prūsų pilaitės vietoje) ir ją pavadino „Karaliaus kalnu“ — *Kōnigsberg*. Priėgliaus saloje į pietus nuo Senamiesčio buvo Kneiphofas — *Kneiphof* (ten stovėjo Karaliaučiaus senasis universitetas, katedra), kurio vardas yra perdirtas iš pr. **Knīpavā* (~ lie. **Knypava*). Prie Senamiesčio iš rytų glaudėsi neturtingiausia Karaliaučiaus dalis *Lēbenichtas* — *Lōbenicht* (iš pr. **Līpenikai* ~ lie. **Līepinikai*).

⁴ Plačiau apie Abelį Vilį žr.: Mažiulis PKP, p. 39–40 ir liter.; Hermann E. Abel Will und die altpreußische Sprache. — *Indogermanische Forschungen*, Bd. 60 (1952), S. 241–253.

⁵ *Bigyčiai* yra mano apvietuvinta lytis iš pr. **Bigit'ai* → vok. *Biegiedten* (pirmąkart minimi 1472 m.: *Bigitten*). Buv. Bigyčiai (dabartinis vardas nežinomas) yra 1,5 km nuo Baltijos jūros, apie 4,5 km į šiaurę nuo buv. Pabečiū (žr. išn. 2) ir 1 km tiesiai į vakarus nuo Kulikovo — *Куликово* (buv. *Strobjehnen* ← pr. **Straujain'ai* ~ liet. **Straujainiai*).

⁶ Buv. Griūnhofas (*Grūnhoff*), jo dabartinis vardas — *Роцино*) yra apie 3 km nuo jūros, apie 4 km į pietryčius nuo buv. Bigyčių (žr. išn. 5) ir apie 6 km į rytus nuo buv. Pabečiū (žr. išn. 2).

Eichicht) ėmė prie baudžiatvarkos darbų varyti Mėgotą⁷ ir dėl to pastarasis nebegalėjo talkininkauti III katekizmo vertimui⁸. A. Vilis, norėdamas savo pagalbininką atgauti, apskundė Griunhofo amtmoną – 1554 m. liepos 26 d. parašė skundo laišką (vokiečių kalba) savo bičiuliui kunigaikščio rūmų (Karaliaučiuje) pastoriumi Johanui Funkui (1518–1566).

Reikia priminti, kad tame laiške A. Vilis savo pagalbininką vadina „vertėju“ (Tolke), niekur nepasakydamas ne tik jo vardo bei pavardės, bet ir jo gyvenamosios vietos, tikslesnės socialinės padėties ir pan. Šitai sužinome iš paties Pauliaus Mėgotos laiško (vokiečių kalba) kunigaikščiumi; laiškas (rašytas ne Mėgotos, o jo vardu kažkokio vokiečio) į kunigaikščio kanceliariją Karaliaučiuje atėjo 1595 m. vasario 3 d.⁹

A. Vilio ir P. Mėgotos laiškų originalai (rankraštiniai), kurie anksčiau buvo Karaliaučiaus valstybiniame arhyve (Königsberger Staatsarchiv)¹⁰, man nėra žinomi. A. Vilio laiškas buvo publikuotas du kartus: 1) visą laišką 1855 m. paskelbė A. Meckelburgas¹¹, tačiau perdirbo jo kalbą pagal XIX a. vokiečių literatūrinės kalbos normas; 2) P. Tschackertas 1889 m. paskelbė laiško ištraukas¹², palikdamas jo autentišką kalbą.

A. Vilio laiškas čia yra publikuojamas imant pamatu P. Tschackerto ištraukas ir užpildant trūkstamas vietas A. Meckelburgo tekstu (jis spausdinamas kursyvu). P. Mėgotos laiškas skelbiamas pagal J. Gerulio publikaciją (1928 m.)¹³.

1. Abelio Vilio laiškas

DEm achtbarn erwürdigen hochgelerten herrn M¹⁴ Johan Funken, pfarher der Altstadt Konigsperg, meynem gunstigen liben herrn und gevattern zun eigen henden.

Gerbiamajam šlovingam, didžiai mokytam viešpačiui magistrui Johanui Funkui, Karaliaučiaus Senamiesčio¹⁵ pastoriumi, mano palankiam mielajam viešpačiui ir bičiuliui – į nuosavas rankas.

⁷ Maždaug nuo 1500 m. pablogėjo privileginė Prūsijos laisvųjų valstiečių padėtis: juo toliau, juo dažniau ėmė juos varinėti į tam tikrus baudžiatvarkos darbus. Žr. Plümicke R. Zur ländlichen Verfassung des Samlandes unter Herrschaft des Deutschen Ordens. Leipzig, 1912, S. 45 ff.

⁸ Apie P. Mėgotą žr. dar: Mažiulis PKP, p. 40 ir liter.

⁹ Žr. Gerullis G. – Filologu biedrības raksti (= FBR), VIII s. Rīgā, 1928, 50 lpp.

¹⁰ Žr. Tschackert P. – Altpreußische Monatsschrift (= AM), Bd. 26. Königsberg in Pr., 1889, S. 515; Gerullis G. l.c.

¹¹ M(eckelburg) A. Notiz zur Geschichte der Übersetzung des Lutherischen Katechismus in das Preußische. – Neue Preußische Provinzial-Blätter, andere Folge, Bd. VII. Königsberg, 1855, S. 396–397.

¹² Tschackert P. Zur Entstehung des altpreußischen Katechismus von Abel Will. – AM, Bd. 26 (1889), S. 514–515.

¹³ Gerullis G. Ein Bittgesuch von Abel Wills Tolken. – FBR, VIII s., 52–53 lpp.

¹⁴ Magister.

¹⁵ Žr. 3 išn.

Gottes gnad, segen und licht in Christo Jesu, *unserem einigen Licht, der die Wahrheit, Gerechtigkeit und das Leben ist, sei mit euch zu aller Zeit. Amen.*

Achtbar, erwidiger liber herr magister und gevatter. Wen es E. A. W.¹⁶ *sammt Eurer tugendsamen Hausfrauen und ganzem Hausgesinde in glückseliger Wohlfahrt nach Gottes Willen alle Zeit wohlginge, das wäre mir eine besondere Freude von Euch zu hören. Ehrwürdiger lieber Herr Gevatter, Es ist E. A. W. wol wissentlich, was mir vor eyne erbeit im chatechismo, von euch, an stadt und auf befelch F. D.¹⁷ unsers gnedigsten herrn, ist auferlegt worden etc. Nun hette ich wol verhoffet, das ich meynen tolken (wie ich denn auch am nächsten mit E. A. W. darum geredet) bei diser erbeit gerulich hette brauchen wollen, damidt solche erbeit sovil schleuniger von stadt ginge, dieweil ehr sonderlich vor andern diser sprachen wol kundig und auch darin von Godt midt sondern gnaden begabet. Aber ich weiß E. A. W. nicht zu bergen, daß der Weltfürst Satan (als ein sonderer Feind solcher heilsamen Werke) mit seinem Werkzeuge solches zu hindern, in keinem Wege ablassen will. Denn der Hauptmann in Grünhoff denselben*

¹⁶ Eure Andächtige Würde.

¹⁷ Fürstlicher Durchlaucht (gen. sg.).

¹⁸ Žr. 6 išn.

Dievo malonė, palaima ir šviesa Kristuje Jėzuje (mūsų vienintelėje šviesoje), kuris yra teisybė, teisingumas ir gyvenimas, tebūna su Jumis visuomet. Amen.

Gerbiamasis šlovingas, mielas viešpatie magistre ir bičiuli, kad Jūsų pamaldžiajai prakilnybei kartu su Jūsų doringomis namų šeimininkėmis ir su visa namų šeimyna laimingoje gerovėje pagal dievo valią visuomet sektųsi; tai iš Jūsų išgirsti man būtų ypatingas džiaugsmas. Garbingas mielas viešpatie bičiuli, Jūsų pamaldžiajai prakilnybei yra gerai žinoma, kokį darbą dėl katekizmo Jūs man uždėjote kunigaikštiškiosios šviesybės, mūsų maloningojo viešpaties paliepimu. Labai tikėjausi savo vertėją (juk dėl to aš irgi su Jūsų pamaldžiaja prakilnybe visai neseniai esu kalbėjęs) šitam darbui ramiai galėsiąs panaudoti, kad tas darbas greičiau eitų. Jis, lyginant su kitais, ypač gerai moka šitą kalbą ir tam nuo dievo turi ypatingų gabumo malonių. Tačiau Jūsų pamaldžiajai prakilnybei negaliu nuslėpti, kad pasaulio kunigaikštis šėtonas (ypatingas tokių išganingų darbų priešas) su savo įnagiais šitai nori sutrukdyti niekur neatstodamas. Taip Griuñhofo¹⁸ amtmonas tą patį vertėją daugkart šaukė, kad jis privaląs į baudžiąvą eiti. Jis taipogi

Tolken vielfältig aufgeboden, daß er ins Schaarwerk hat ziehen müssen und ihm auch solches Schaarwerk auferlegt, das seine Vorfahren und auch er, zuvor niemals haben thun dürfen. Nun hat ehr etzliche scharwerkstage versessen, insonderheit zu der zeit, wen ich beyn ihm gewesen und ehr mir ihm dolmetschen hadt helfen corrigiren. *Ueber solchem hat ihm der Hauptmann Boten geschickt, und zu sich in den Grünenhoff diese vergangene Woche fordern lassen, und als er nun hineingekommen, hat ihn der Hauptmann aufs unglimpflichste angefertigt und übel abgericht midt wordten. Wie denn auch der arme Mann ganz betrüblich am nächst verschieenenen Sonntag mir solches geklagt und öffentlich gesagt, er törste²⁰ und konnte fort mehr in dieser Arbeit mir nicht mehr helfen, wenn er solcher übeln Anfertigung vom Hauptmann viel dulden und tragen sollte.* Dieweil aber mir (als eynem eyntzeln mann) solchs unmöglich ist, solchen catechismum in preusche sprachen zu brengen und mir der heuptmann durch seyne bedroungen und tirannei den tolken abhendig macht etc., wil ich E. A. W. auf dinstlichste gebeten haben, mir doch hirin zu raten, wes ich mich ferner halten sol in dieser sachen. *Denn es ist lei-*

uždėjo jam tą baudžiavą, kuri nei jo pirmtakams, nei jam pačiam anksčiau niekada nebuvo privaloma¹⁹. Štai jis baudžiovoje nedirbo kelias dienas — ypač tuo metu, kai aš pas jį buvau ir jis padėjo man vertimą taisyti. Dėl to amtmonas pas jį atsiuntė pasiuntinius ir reikalavo į Griuñhofą atvykti praeitą savaitę. Su juo, ten nuvykusiū, amtmonas labai šiurkščiai pasielgė, piktais žodžiais plūsdamasis.

Tas vargšas žmogus, visai nusiminęs, praeitą sekmadienį dėl tų dalykų man skundėsi ir viešai pasakė, kad man tame darbe toliau padėti neturįs leidimo ir nebegalįs, kentėdamas bei vargdamas nuo amtmono tokio pikto elgesio. Kadangi aš (vienas pats) neįstengiu šito katekizmo į prūsų kalbą išversti, o amtmonas su savo grasinimais bei tironija paveržė mano vertėją, tai Jūsų pamaldžiąją prakilnybę nuolankiausiai prašau man čia patarti, kaipgi man toliau elgtis šiame reikale. Juk, deja, yra (pasigailėk dieve) skaudus dalykas, kad amtmonui leidžiama visur tiek savivaliauti; žodžio tarnus jis niekina, į bažnyčią klausytis dievo žodžio retai jis tevaikšto; liaudį, kuri sekmadieniais mielai lankytų bažnyčią, nuo jos atitraukia dažnais trukdymais; tuos, kurie nori dievobaimingai gyventi ir trokšta ištikimai dirbti viešpaties pjūtyje, persekioja ir nuo to atbaido. Iš

¹⁹ Plg. 7 išn.

²⁰ Taisyтина į *törfte* resp. *dörfte* „dürfte“.

der (Gott erbarm es) ein elendes Wesen, daß dem Hauptmann in allen Dingen so gewaltig Raum gelassen wird; die Diener des Worts verachtet er; zur Kirche, Gottes Wort zu hören kommt er selten; das Volk, so gern des Sonntags zur Kirche ginge, wird durch seine vielfältige Verhinderniß davon gezogen; diejenigen, so gottselig leben wollen, und in der Ernte des Herren getreulich begehren zu arbeiten, die verfolgt er, und schreckt sie davon ab. Es ist fürwahr zu besorgen, daß Gott um solcher Leute willen dermal einst ganz ernstlich strafen wird, wo man ihnen solcher Tücke wegen nicht wehret. Derhalben bitte ich noch E. A. W. wollten mir hierin doch rathen, und durch schriftlichen Unterricht offenbaren, wessen ich mich halten soll, den Godt weis, das ich gantz gerne midt allem fleis aufs fürderlichste, dise erbeit verbrennen wolte, damidt F. D. wollen und begern genug geschehe, wo nur solche oben erzählte Hindernisse aus dem Wege gebracht und abgethan würden. Will also E. A. W. dem lieben Gott in seinen Schutz befohlen haben, und Euer in meinem Gebet nimmer vergessen, mit angehefteter Bitte, Ihr wollet meiner in gleichem Fall eingedenk sein. Grüset alle gunstige herrn und freunde. Datum Pobeten, den 26. Julij Anno 1554.

E. A. W. williger
Abel Will pfarher.

tikrųjų reikia susirūpinti, kad dėl šitokių žmonių²¹, jeigu tokiai jų klastai nebus kliudoma, dievas kada nors visus labai rimtai nubaus. Todėl dar kartą prašau, kad Jūsų pamaldžioji prakilnybė teiktusi čia man patarti ir raštišką žinią duoti, ko gi man belieka imtis. Juk dievas žino, kad aš geidžiau labai noriai su visu stropumu didžiausiai naudai šį darbą atlikti, kad kunigaikštiskosios šviesybės valia bei troškimas išsipildytų; kad tik anos anksčiau minėtos kliūtys nuo kelio būtų nustumtos bei pašalintos. Jūsų pamaldžiąją prakilnybę pavedu mielojo dievo apsaugai, ir Jūsų niekuomet neužmiršiu savo maldose, kartu prašydamas, kad Jūs mane šiuo atveju atsimintumėte. Pasveikinkite visus palankiusius viešpačius ir draugus. Duota Pabečiuosė, 1554 metų liepos 26.

Jūsų pamaldžiajai prakilnybei
paklusnus
pastorius Abelis Vilis.

²¹ T. y. tokių, kaip Griunhofo amtmonas.

2. Pauliaus Mėgoto laiškas

Durchleuchtigster Hochgebornner Gnedigster Fürst vnnd herr E. f. Dh.²² Jeinndt meine gehorfame Pflichtwillige Dinſte nach hoheſten vermogen Jeder Zeitt beuohrn, Vnndt ſol E. F. Dh. ich auß Hochdringender noht vnnderthenigſt nicht verhaltenn, Demnach ich armer alter vnnd wolbetagter Mann, nun mehr vber die 50 Jahr auf dem Frey gutt Begitten Jm Grunhofiſchen gelegenn Zwo Huben vnnd 20 morgen Jnhaltende vnder E. f. D. geſeffenn, meine Dinſte neben anderen freyen wie ſichs gebühret in aller vnderthenigkeitt trewlich vnnd fleißig geleißtet, Auch d. Kirchen Zu Pobedten mit Tholken, Lehren vnnd Chriſtlichem bericht, ſoviel mir Gott gnade ver(ie)²⁷ ... vmb gar geringe beſoldunng In die Acht ...^d²⁸ Vierzigk Jahr hero gedienet Auch ſo lange ...²⁹ liebe Gott geſundheitt verleihett weiter zu ...^{en}³⁰ mich ſchuldigg erkenne. Die weil ich (abe)r auß vnuermögendem

²² Euer fürſtliche Durchlaucht.

²³ T. y.: 47, 24 ha.

²⁴ Žr. 5 išn.

²⁵ Žr. 6 išn.

²⁶ Žr. 2 išn.

²⁷ Čia ir kitur skliaustai paliekami pagal publikaciją J. Gerulio, kuris 1928 m. rašė (FBR, VIII s., 52 lpp.): „Die in Klammern stehenden Buchstaben konnte ich seinerzeit beim Abschreiben des Briefes noch lesen. Jetzt sind die Stellen abgebröckelt“.

²⁸ vnnd.

²⁹ Čia slypi: *mir* ar *mir der*.

³⁰ *dienen*.

Šviesiausias kilmingasis maloniniausias kunigaikšti ir viešpatie, Jūsų kunigaikštiškajai šviesybei visuomet noriu paklusniai ir pareigingai didžiausiomis išgalėmis tarnauti. Jūsų kunigaikštiškajai šviesybei aš, smarkiai spaudžiamas bėdos, nuolankiausiai turiu štaiko nenutylėti. Aš, vargšas senis, tokios senatvės sulaukęs žmogus, išgyvenau daugiau nei 50 metų laisvajame dviejų ūbų ir 20 margų²³ ūkyje, mano turimame iš Jūsų kunigaikštiškosios šviesybės, Bigyčiuose²⁴ prie Griuňhofo²⁵; savo pareigas, kaip ir kitiems laisviesiems valstiečiams pridera, atlikinėjau su visu nuolankumu ištikimai ir stropiai. Be to, Pabečių²⁶ bažnyčioje vertimo, mokymo ir krikščioniškųjų dalykų skelbimo tarnybą, kiek man dievo malonė leido, ėjau keturiasdešimt aštuonerius metus už visai menką atlyginimą. Ir kiek ilgai mielasis dievas duos sveikatos, prisipažįstu kaltas toliau tarnauti. Betgi aš dėl senatvės amžiaus ir kūno nusilpimo, ypač

Alter vnnd leibes ſchwacheit, Inn ſonnderheit, weil ich denn einen ſchenckel Zweimahl Zerbrochen, vnnd auch aus ſchwerer Arbeit am leibe gebrechlich wordenn, folgendes meine diſte den Pflichten nach weiter Zu leiſten vnmuglichenn, derwegen ich & weil mir meine Menliche Leibß Erben mit Thode abgangen meine Tochter Zu bemannen, vnd Jhr die 2 huben, vnnd 20 Morgenn, Zuubergebenn, auß hocheſter noht gedrungen worden, damit ich nebenſt meinem verlebten alten weibē meinen notturftigenn vnderhalt nebenſt anderer Handtreichung habenn mochte, weil aber gedachter meiner Tochter Mann ſich dermaßen vnchriſtlich gegen mir verhelte, daß er mich nicht allein Zu Zweyen vnnderſchiedtlichen mahlen Vbell geſchlagenn, ſonndern auch noch vber das alſo mit mir vmbganngen, daß ich endlich gancz vnnd gar von Jhme auß meiner eigenen behauſung außgedrungen, vnnd alſo in das groſte Elendt vnnd gar am Bettelſtaab gedienn, Vnnd do wir bede nun frembder Leuthe hülff vnnd Hanndtr(ei)chung nicht genießen ſoltten, hetten wir (wol)l angſt in dieſen vnnſern hohen (alter Zu) ... ſchmachten müßenn, Sintemahl ...³¹ Tochter (vn)nd Jhr Mann Jhre hanndt derm...³² von vnnß abgezogen, daß wir auch

dėl to, kad dukart buvau susilaužęs ūlaunį ir sunkūs darbai pakirto jėgas, toliau savo tarnybos bei pareigų nebegalėjau atlikinėti. Todėl aš, mano vyriškiesiems įpėdiniams mirus, buvau didžiausios bėdos priverstas savo dukterį už vyro išleisti ir jai tuos 2 ūbus bei 20 margų perduoti, tikėdamasis, kad su savo nukaršusia sena žmona galėsiu turėti būtinausią išlaikymą bei kito-kią paramą.

Tačiau minėtasis mano dukters vyras su manimi elgiasi taip nekrikščioniškai, kad jis ne tik dukart skaudžiai mane sumušė, bet dar ir taip man padarė, kad aš pagaliau buvau jo visiškai išstumtas iš savo nuosavų namų; ši-taip į didžiausią skurdą patekau ir net elgetos lazdos man prireikė.

Jeigu mums abiem svetimi žmonės dabar nepagelbėtų ir nepadėtų, tai šitokioje mūsų senatvėje tikrai grėstų mums visiškai badu nusikamuoti. Mano duktė ir jos vyras paramą mums tiek atėmė, kad net menkiausio duonos kąsnio iš jų nebesulaukiame. Todėl čia Jūsų kunigaikštiškąją šviesybę nuolankiai, nusižeminusiai ir dėl dievo prašau, kad Jūsų kunigaikštiškoji šviesybė, atsižvelgdama į mano visuomet stropiai bei ištikimai eitą tarnybą (vizitacijose dažnai buvau prūsų, lietuvių ir kuršių kalbų vertėju, taipogi prūsų katekizmą versti kiek sugebėdamas

³¹ *meine.*

³² *dermaßen.*

den geringſten bißen brodts vonn Jhnen nicht Zugewarten habenn, Alſo Jſt hiemitt an E. f. D. mein vnndertheniges demütiges vnnd vmb gottes willenn, bitten, E. f. Dh. wollen in erwegung meiner Jederzeit fleißigen vnnd trewen geleijſten dinſte, Jn deme ich mich nebenſt meinem Tolkenambt Zum offtern in Viſitationibus, Preuſcher Littauſcher vnd Churriſcher ſprache, wie auch in Vertirung des Preuſchenn Catechiſmi nach vermogen gebrauchenn laßenn, (Auch meines ſchwachen vnnd ohne ruhm hergebrachten Alters, wie deßen ein ganzes Kirchſpiel got lob gut Zeugnuß geben wirtt) mir ſolch güttlein auß fürſtlicher mildigkeit zuuerkauffen Jn gnaden vergonnen vnnd geſtatten, Damit ich nebenſt meinem altem verlebten weibe die Kurcz vnnd vbrige Zeit vnſers lebenß vnnſer notturfftiges außkommen habenn mochten, Solchs wirt der Allmechtige Gott E. f. D. hundertfeltig belohnen, Vnnd ich nebenſt meinem Armen weibe, erkennen vnnd mit vnnſerm Jnnigem gebeth E. f. Dh. vor derſelben Langwirige ge(Jun)... (heitt)³⁴ Glückliche Regierunng... zun...tten³⁵ Jeder-

padėjau) ir į mano silpną sveikatą bei kukliai nugyventą amžių (tą dalyką visa parapija, garbė dievui, gražiai patvirtins), maloningai teiktusi bei leistų kunigaikštiškuoju dosnumu parduoti man tokį ūkelį³³, kuriame aš ir mano sena nukaršusi žmona dabar bei per likusias mūsų amžiaus dienas galėtume turėti būtiniausią pragyvenimą. Už tai visagalis dievas šimteriopai atsilygins Jūsų kunigaikštiškajai šviesybei, o aš kartu su savo vargše žmona prisipažįstame, kad Jūsų kunigaikštiškajai šviesybei esame visuomet skolingi, pirmiausia, mūsų nuoširdžiomis maldomis už jos³⁶ patvartią sveikatą, laimingą valdymą, ir laukiame maloningo atsakymo.

³³ Laisvieji ūkiai galėjo būti parduodami tik leidus Prūsijos valdžiai, žr. Plūmicke R. Op. cit., S. 51 f.

³⁴ *gesundheitt.*

³⁵ *zunechſten.*

³⁶ T. y. Jūsų kunigaikštiškosios šviesybės.

Zeitt schuldi³⁷ ...nd³⁸ seinndt einer
gnedigen Antt...tt³⁹ erwahrtenndt &

E. fh. Dhl.

Gehorfammer Vnnderthan
Paull Megott
von Bogittenn,
Kirchentholck Zu Pobeden
Im Grunhoffischenn.

Jūsų kunigaikštiškosios šviesybės
paklusnus
valdinys
Páulius Mėgōtas
iš Bigýčių,
bažnyčios vertėjas
Pabečiuosė prie Griuňhofo.

³⁷ *schuldigk.*

³⁸ *vnd.*

³⁹ *Antwortt.*

LIETUVIŲ—PRŪSŲ KALBŲ ŽODYNAS

Vienoki ar kitoki prūsų (= pr.) kalbos žodyną sudaryti yra lengviau (nedaug pr. raštų!) ir kartu daug sunkiau negu lietuvių ar latvių žodynus. Sunkiau yra dėl to, kad negausių bei skurdžių raštų paliudytos pr. kalbės sinchroninį vaizdą atstatyti yra didžiai sudėtinga problema — tokia, kurią sprendžiant būtina pasi-
telkti net ir visą baltistiką, taip pat slavistiką bei indoeuropeistiką.

Turime keletą prūsų—vokiečių kalbų žodynų (etimologinių)¹, leidžiamas prūsų—rusų žodynas (etimologinis)². Šitokio tipo žodynus (jeigu neminėsime jų etimologinio aspekto) sudaryti yra kur kas lengviau nei vokiečių—prūsų, rusų—prūsų, lietuvių—prūsų ir pan. Pastarieji taip pat yra svarbūs baltistikai, tačiau jų iki šiol, deja, neturime³. Todėl ir imtasi pirmiau išleisti lietuvių—prūsų (o ne prūsų—lietuvių) kalbų žodyną.

„Lietuvių—prūsų kalbų žodynas“ (LPŽ) apima visą žinomą pr. raštų [E, Gr, I, II, III ir fragmentinių tekstelių] leksiką. Prūsų žodžiai pateikiami su jų formų pagrindiniais užrašymo variantais (ir metrika). Gramatinė jų charakteristika žymima būtiniausiomis santrumpomis (žr. p. 254), pvz.: kalbos dalys retai kur žymimos, iš skaičių nurodomas tik pluralis; parašymas NA reiškia nom.-acc. sg. neutr., AN žymi tiesioginio objekto (neutr.) formą, Av(NA) yra adv. (= nom.-acc. sg. neutr.).

LPŽ pateikiama fonetinė (resp. morfonologinė) transkripcija pr. žodžiams (bei jų formoms), išskyrus daugumą nepatikimų šaltinių (fragmentinių tekstelių ir Gr) žodžių ir tuos žodžius (iš E, I, II, III), kurių originalo rašyba sutampa su pačia transkripcija. Jeigu kelių tos pačios formos pavyzdžių (skirtingai užrašytų) transkripcija yra vienoda, ji pateikiama vieną kartą (po tų pavyzdžių). Transkripcija remiasi sinchronijos principu, nors kai kur jam ir nusikalstama, pvz., pr. katekizmų kirčiuotas [ā] ir E kirčiuotas bei nekirčiuotas [ǣ] — šie du skirtingų sin-

¹ P.vz.: Berneker E. Die preußische Sprache. Straßburg 1896; Trautmann AS; Endzeļins SV (čia kai kurie žodžiai išversti į latvių kalbą).

² Топоров В. Н. Прусский язык. Т. 1—3. М., 1975—1980.

³ Tiesa, L. Kilian'as neseniai pasirodžiusioje savo knygoje „Zu Herkunft und Sprache der Prußen“ (Bonn 1980) paskelbė vokiečių—prūsų žodžių registrą (nelabai tobulą).

chronijų skirtingi balsiai, norint palengvinti poligrafinį darbą, transkribuojami vienodai, t.y. [ā].

Raidėmis *-is* (ir *-ys*) parašyta E galūnė vienais atvejais buvo [-is] (pvz., *ass-is*), kitais – [-is] (pvz., *deyw-is*), trečiais – [-īs]. Tačiau visais šiais atvejais beveik ištiesai pateikiama (LPŽ) vienoda transkripcija – [-is], t.y. su paklaidomis (kar-tais gana aiškiomis); šitaip daroma dėl to, kad E žodynėlyje yra daug daugiau tokių žodžių, kurių galūnės (parašytos) *-is* (*-ys*) fonetinę vertę ([-īs] ar [-is], ar [-is]) tiksliai nustatyti kol kas negalima.

Visų pr. raštų šnektose buvo bilabialis (ne labiodentalis!) priebalsis [u], kilęs iš balt. *u (< ide. *u). Tačiau LPŽ transkripcija šiam pr. [u] yra supaprastinta į pr. [v]; dėl panašių sumetimų ir vietoj balt. *u rašoma balt. *v (bet ide. *u, lai-kantis bendros tradicijos). Parašymu [(v)-] yra žymimas protetinis v-.

Pr. katekizmų šnektose monoftonginės kilmės garsai, rašomi raidėmis *ei* (ey), *ij* resp. *ou* (au), yra transkribuojami [eī] resp. [oū] – jie (tik kirčiuoti!) laikytini fonemų [i/ resp. [ū/ variantais (diftongoidiniais).

Pr. žodžių (bei jų formų) transkripcijai arba sinchroninei rekonstrukcijai be-ne problematiškiausi yra šie plačiau aptartini dalykai.

E šnektoje ilgieji balsiai išliko visose žodžio pozicijose. Išimtyms yra *ponasse* [-na-], *pomatre* [-ma-], *passons* [-su-], *perwios* [-ve-]⁴; visų šių žodžių vidurinio skiemens balsio trumpumą aiškiniu taip: E tarmės triskiemenių žodžių vidurinio skiemens – tokio, kuris niekuomet neturėjo kirčio, ilgasis balsis, matyt, buvo pusilgis arba sutrumpėjęs (kitaip aiškina Endzelins. – FBR XI 181); tokie balsiai yra transkribuojami trumposiomis balsėmis.

Pr. katekizmų šnektose (XVI a. vid.) ilgieji balsiai po kirčiu išliko. Mano stebėjimai rodo, kad nekirčiuoti ilgieji balsiai maždaug nuo XV a. pradžios ėmė trumpėti, o XVI a. vidury (pr. katekizmų šnektose) tas trumpėjimas buvo jau to-li pažengęs: a) žodžio galo pozicijoje jie buvo aiškiai sutrumpėję, pvz.: *mūti* [-i], *madlas* [-as] „maldos“, *ackis* [-is] „akys“, *lāiku* [-u], *pertraūki* [-i] ir t.t., b) kito-se žodžio pozicijose jie, išskyrus vieną kitą atvejį (tarminį ar okazionalų), buvo sutrumpėję (transkribuojama trumposiomis balsėmis), pvz.: *milē* [mi-] < *mī- (nekirč.), *mukint* (kirtis priesagoje) [mu-] < *mū- (< *mā-), *widdai* (kirtis gale) [vi-] < *vī- (nekirč.), *bratrikai* [bra-] < *brā- (nekirč.), *dīlnikans* [-ni-] < *nī- (nekirč.), *schlūsitwei* [-zi-] < *zī- (nekirč.), *niwinūton* [-vi-] < *vī- (nekirč.) ir t.t. Yra ir tokių atvejų, pvz.: *scresitzt* (II) [skrizīts] su [-ri-] < *rī-

⁴ Žr. p. 294, išn. 155.

(nekirč.), bet *skrisits* [*skrizits*] su [-zi-] < *-zī- (nekirč.) ir kt.; plg. dar, pvz.: *re-kis* (I) = *rickis* (I) = *rick-* (III) su [*ri-*] < *rī- (nekirč.) ir *rik-* (III) turbūt su [*rī-*] < *rī- (kirč.)⁵. Tuo, kad nekirčiuotų ilgųjų balsių trumpėjimo procesas pr. katekizmų visose žodžio pozicijose buvo toli pažengęs, nesunku paaiškinti ir tokius retesnius (gal net kartais ir okazionalius) ilgųjų balsių sutrumpėjimo atvejus, pvz.: a) *vnsy gobuns* (I) [*unzeigubuns*], kuris, tartas kirčiuojant praef., turi [-gu-] < *-gū- (nekirč.), b) *somonentwey* (I) [*zmunintvei*], kuris, kirčiuotas greičiausiai ne šaknyje⁶, turi [*zmu-*] < *zmū- (nekirč.), c) *taykowuns* (I) yra, matyt, su [-ku-] < *-kū- (nekirč.), d) *wissemokin* (II) irgi⁷ bus buvęs su [-mu-] < *mū- (nekirč.) ir kt.; pagaliau net ir parašymas (1x) *muttin* (I) ar tik nepateisintinas (?): *muttin*, okazionaliai tartas proklitiškai, galėtų turėti [*mu-*] < *mū- (nekirč.).

Keletas pastabų dėl katekizmuose žodžio gale pasitaikančio diftongo *on* [*un*] greta *an* [*an*]: a) *paus-on* ir *paus-an* (acc. sg.), *deickt-on* ir *deickt-an* (acc. sg.), *billit-on* ir *pallet-an* (nom.-acc. sg. neutr.), *soūn-on*⁷ ir *soūn-an* (acc. sg.), *grec-on*⁸ ir *griek-an* (gen. pl.) ir kt., b) *ioūs-on-s* ir *ioūs-an-s* (acc. pl.), *gemm-on-s*⁹ ir *gemm-an-s* (partic. praet. act. nom. sg. masc.) ir kt., c) *tennėim-on-s* ir *tennėim-an-s* ir kt. Dėl šių variantų kilmės, kai kur pritardamas ir Endzelyno (FBR XI 194—196) nuomonei, galvoju taip. Prie to, kad žodžio gale greta *an* [*an*] atsirado ir *on* [*un*], daugiausia prisidėjo prūsų casus generalis (acc. sg. = gen. pl.) formos: a) *o-* ir *ā-*kamienės *-an* : *-un* (gen. pl.)¹⁰ = *-an* (acc. sg.) : *x*, kur *x* = *-un* (acc. sg.), taip pat b) *u-*kamienės *-un* : *-an* (gen. pl.)¹¹ = *-un* (acc. sg.) : *x*, kur *x* = *-an* (acc. sg.). Šitaip atsirado (ne infinityvuose!) greta *-tan* ir *-tun*, iš kurių pastaroji fonetiškai sutapo su supyno kilmės inf. [*-tun*]. Pagal formas (*o-*, *ā-* ir *u-*kamienės) *-an*

⁵ Formoje (1x) *reykeys* (II) [*r'eik'eis*] pirmasis skiemuo turi [-eī-], čia atsiradusį, matyt, okazionaliai.

⁶ Tiesa, yra *smūnint* (III) — šakninio kirčiavimo. Tačiau bent jau I katek. šnektose ši verb. lytis, matyt, buvo ne šakninio kirčiavimo, o tokio, kaip, pvz., *mukint*; pastarasis yra greičiausiai [*mukint*] < *mū- (nekirč.), plg. lie. *mokinti*.

⁷ Yra ir acc. sg. *sun-un* (I).

⁸ Turime ir gen. pl. *grek-un* (I).

⁹ Yra daug su *-uns*: *pergub-uns* (I), *etskī-uns* (III) ir kt.

¹⁰ Apie šias gen. pl. *-an* resp. *-un*, jau prieš XVI a. vidurį praradusias savo pirmykštę papildomąją distribuciją (*-an* atsirado iš nekirč. *-ān < *-ōn, o *-un* — iš kirč. *-ōn), žr. Mažiulis V. — Acta Baltico-Slavica, II, 58; idem. Baltų ir kitų indoeuropiečių kalbų santykiai [toliau: Balt. sant.]. V., 1970, p. 27, 204.

¹¹ Dėl šių (*u-*kam.) gen. pl. dubletinių *-un* resp. *-an* galima pasakyti tą patį, kas ir ankstyvesnėje išnašoje, nes *o-* bei *ā-*kamienė gen. pl. fleksija prūsų bei kitose baltų kalbose gana seniai sutapo su *u-*kamiene gen. pl. fleksija (Mažiulis V. Balt. sant., p. 298 tt.).

: *-un* (casus generalis) pr. šnektose atsirado dar: a) greta *-ans* (acc. pl.) ir [*-uns*] = (*ioūs*)-*ons*, b) greta *-uns* (partic. praet. act. nom. sg.) ir (*gemm*)-*ans*, c) greta *-mans* (dat. pl.) ir [*-muns*] = (*tennēi*)-*mons* ir kt. Transkripcijoje visa ta variacija (t.y. [*an*] : [*un*]) yra gerokai supaprastinta: a) neinfinityvinis *-ton* transkribuojamas į [*-tan*], b) acc. pl. *-ons* (ne *u*-kamieno žodžiams) – į [*-ans*], c) dat. pl. *-mons* – į [*-mans*].

Didžiai painus klausimas yra pr. katekizmuose gana dažnai sutinkamų praep. bei praef. *no/na* „ant, į“, *po/pa* „po (pa-)“, *pro/pra* „pro (pra-)“ transkripcija.

Pr. *no/na* „ant, į“ nuodugniausiai tyrinėję N. van Wijkas¹² ir J. Endzelynas¹³ manė, kad (anot N. van Wijko) balsį *-o* pr. *no* gavęs iš pr. *po* arba (anot J. Endzelyno) pr. **nō* išvirtęs į **nā* dėl pr. **pā* (= lie. *pō*) įtakos. Manyčiau, kad iš pradžią buvo tik pr. **nō* (= lie., la. *nuo*, sl. *na* ir kt.), kuris vėliau išvirto į du alomorfus: a) kirčiuotą pr. **nō* ir b) nekirčiuotą pr. (**nō* > **nō̄* =) **nā*¹⁴, plg. lie. *nuō* ir dial. *nō̄* arba dial. (Dusetos:) *nuō* (kirč.) resp. *nā̄* (nekirč.). Tiems (praep. bei praef.) pr. **nō* resp. **nā* apie XV a. pradžią (žr. tai, kas anksčiau pasakyta apie pr. ilgujų balsių trumpėjimą), kai pr. **nā* (nekirč.) ėmė virsti (trumpėti) į **nā̄* (nekirč.), susidarė tokia situacija: a) vienos pr. šnektose (beveik ištiesai III katekizme) atsirado **nā̄* (nekirč.) greta **nō* (kirč.), b) kitose pr. šnektose (beveik ištiesai I bei II katekizmuose) nekirčiuoto **nā̄* kirčiuotu alomorfu tapo **nā* (iki tol buvęs kirčiuoto **nō* nekirčiuotu alomorfu) resp. išstūmė senąjį (kirč.) **nō* [alofonas pr. **ā* (nekirč.), tapdamas kirčiuotu, ir kitais atvejais yra išstūmęs alofoną **ō* (kirč.)¹⁵]; plg., pvz., *nosemien* (III) [*nōzemen*] ir *na semmey* (I) [*nāzemei*], *nasemmiey* (II) [*nāzemei*]. Alomorfus pr. **nō* (kirč.) resp. **nā* (nekirč.) bus turėję ir rytų baltai, bet jie vėliau buvo linkę apibendrinti ne **nā̄*, o **nō̄*, t.y. kirčiuotąjį alomorfą¹⁶. Matyt vėlai – jau atskirose baltų idiomose senieji (praep., praef.) balt. **pā* (kirč., nekirč.) resp. **prā* (kirč., nekirč.) pagal alomorfą (nekirč.) **nā* [alomorfą **nā̄* (o ne **nō̄*) savo vokalizmu čia labiau tiko ir įprastinei balt. **ā* : **ā̄* apofonijai] išvirto į a) **pa/*pā* (kirč.) – **pa* (nekirč.) resp. b) **pra/*prā* (kirč.) – **pra* (nekirč.); sl. *na* irgi yra prisidėjęs prie to, kad greta senovinių sl. *po/pro* atsirado ir sl. *pa/pra* (tam tikra praef. pozicija). Tie balt. > pr. **pa/*pra* (kirč., nekirč.) kar-

¹² N. van Wijk. *Altpreußische Studien*. Haag 1918, p. 49 tt.

¹³ Endzelīns SV 96 t.

¹⁴ Mažiulis V. *Balt. sant.*, p. 21 tt.; Schmid W. *Studien zum baltischen und indogermanischen Verbum*. Wiesbaden 1963, p. 12.

¹⁵ Mažiulis V. *Op. cit.*, p. 23 t.

¹⁶ *Ibid.*

tu su vėlyvaisiais **pā/*prā* (kirč.) prūsų šnektose pagal minėtus pr. **nā* (nekirč.) : **nō* (kirč.) resp. **nā* (kirč.) virto į pr. **pa/*pra* (kirč., nekirč.) : **pō/*prō* (kirč.) resp. **pā/*prā* (kirč.)¹⁷; šitie trys pr. prielinksniai resp. priešdėliai su visais minėtais kirč./nekirč. variantais ir atsispindi pr. katekizmų šnektose. E žodynėlio šnekteje (XIII a. pab. – XIV a. pradž.!), kurioje tas **nā* dar nebuvo išvirtęs (sutrumpėjęs) į **nā*, tie patys prielinksniai resp. priešdėliai atrodė taip: **nō* (kirč.) – **nā* (nekirč.), **pā* (kirč., nekirč.), **prā* (kirč., nekirč.) bei (vėlyvieji) **pā/*prā* (kirč.)

Sudėtinga problema yra baltiškųjų *Cja* (nelabialiniai priebalsiai + *j* + užpalkaliniai balsiai) likimas pr. katekizmų ir E šnektose. Ir po labai įdomių bei vertingų J. F. Levino tyrinėjimų vis dar esu linkęs manyti, kad pr. raštų šnektose jau egzistavo *C'a* ir net – tam tikrais atvejais – asimiliacinis priebalsių minkštėjimas.

Pabaigoje reikia pabrėžti, kad, nagrinėjant pr. raštų kalbą, niekuomet negalima iš akių išleisti štai ko: nuo XIV a. pradžios (E žodynėlio laikų) iki XVI a. vidurio (pr. katekizmų laikų) pr. kalba gerokai pakito. Ypač pakito jos fonetinė, akcentuacinė bei morfologinė sistema, joje atsirado ir gana daug „nedėsnin-gų“ svyravimų.

SANTRUMPOS

A	– accusativus	N	– nominativus
Ac	– activum	NA	– nom.-acc. sg. neutr.
Aj	– adjectivum	Nt	– neutrum
AN	– tiesioginio objekto (neutr.) forma	Op	– optativus
Av	– adverbium	P	– pluralis
Av(NA)	– adverbium (nom.-acc. sg. neutr.)	Pa	– passivum
D	– dativus	Pc	– participium
F	– femininum	Pr	– particula
Ft	– futurum	Pm	– forma pronominalis
G	– genitivus	Po	– possessivum
I	– intransitivum	Ps	– praesens
If	– infinitivus	Pt	– praeteritum
Ip	– imperativus	R	– reflexivum
Lc	– locativus	S	– supinum
M	– masculinum	V	– vocativus
		↗	– žiūrėk; palygink

¹⁷ Plg. ir N. van Wijk, 1. c., Endzelīns, 1. c.

A

ābeja abbaien III 113₁₉ [abajan] NA
abejojimas perdwibugūsnan III 55₂₀₋₂₁
 [perdwibugūsnan] A
abejoti dwibugūt III 65₁₂ [dvwibubūt]
 If; dwigubbū III 77₁₇ [dvwigubū] Ps3
 ↗ *dwigubas*
abu abbai III 99₂₀ [abai] N, abbans
 III 101₂₆ [abans] A
adata ayculo E 470 [aigulā], aug-
 le GrG 75, angle GrA 86
Adomas Adams III 63₁₄, Adam III 121₃
aguona moke E 265 [mākē]
akėčios aketes E 255 [akėtēs] NP
akis ackis III 83₈ [akis¹⁸] NP, ac-
 kins III 41₄, agins E 80 [akins] AP
akivaizda ↗ *veidas*
akivaizdus ackewijstin III 125₅
 [akiv^eistin] A
akivaizdžiai akiwijsti III 125₇ [aki-
 v^eisti], ackijwistu III 113₁₂₋₁₃ [aki-
 v^eistu]
akmuo stabis E 32 N ↗ *malūno*
akmuo
akuotas ackons E 277 [akans (-ōns?)]
alavas starstis E 528 [skarstis]
alga ālgas III 87₁₈ G
alkanas alkīns III 87₂ NM
alkanumas alkīnisquai III 105₁₁ [al-
 kīnisk^vai] D(N?)F

alksninukas czilix E 735 [cīziks]
alksnis abskande E 602 [al(i)skants]
alkūnė alkunis E 110 [alkūnis]
altorius altari III 73₉, altars¹⁹ III 73₁₄
alus piwis E 383 [pīwis], pewo GrG
 11 ↗ *salyklas* ↗ *skinkis*
amalas emelno [emelnā] E 646
amen amen I 9₁₁, emmen [emen]
 II 11₈
amžinas prabutskas III 117₇ [prābu-
 t(i)skas] G, prabuskai III 43₂₁ [prā-
 bu(t)skai] D, prabitscun I 9₁₀ [prā-
 butskun], prabusquan II 9₁₀₋₁₁ [prā-
 bu(t)sk^van], prābutskan III 43₁₁, prā-
 butuskan III 127₂₂ [prābutskan]²⁰A
angelas engels III 79₁₈, angol GrG 2,
 rapa E 2
angis angis E 774 N
anglis anglis E 34 N(P?)
anksti angsteina III 77₂₂ [ankstei-
 na], angstainai III 79₁ [ankstainai]
ant na I 9₁₆, II 9₁₇ [nā]; ir [na]²¹;
 no III 51₆ [nō]²¹; ensai III 117₂₃
 [unzei] ↗ *už* ↗ *virš*
antakis ↗ *blakstiena*
antauga medžio gumbuota wims E 645
 [vimss]
antis antis E 720 N
antklodė loase E 493 [lāzē]²² NF

¹⁸ Su *-is* iš nekirčiuotos **-is*.

¹⁹ Yra vokiškasis gen. sg. ar pr. gen. sg. **altar-is* (?).

²⁰ Visais atvejais [-*bu-*] iš nekirčiuoto [-*bū-*].

²¹ Žr. p. 253–254.

²² Pr. [lāzē] „antklodė“ yra iš „gulimo reikmens“ – galūnės vedinys (su šaknies apofonija) iš pr. **laz-* „gulti“, plg. pr. **lazintvei* „guldyti“ (= *lassinuns* „guldęs“ III 103₂₀).

antradienis wissaseydis E 19 [visasēdis]²³ ↗ *visas* ↗ *sėsti*
antras anters I 5₄ [antars], antars III 27₁₂ NM; andros, antres, antros, anteres MBS₆; antersmu III 61₁₈ D, āntran III 87₂₃₋₂₄ A
apdangalas drimbis E 483 N ↗ *šilko apdangalas*
apgaulingai falsch I 5₂₁ [falš], redde III 33₁₅ [redi (-ei?)], reddi II 5₂₁ [redi], reddewingi III 33₂₀ [redvingi] Av(NA)

apgaulingas reddau III 69₁₆ [redan] A, reddisku III 33₁₀ [redisku] D
apgauti popaikā III 55₂₀ [papai-kā]²⁴ Ps3, paikemmai III 29₄ [paikemai] Ps1P
apie surgi III 101₁₁ [zurgi]²⁵ ↗ *užtūra* ↗ *nuo*
apimti ebimmai III 65₈ [ebimai] Ps3
apynasris auclo E 451 [auklā] NF
apkalbėti nowaitiūns III 69₁₅₋₁₆ [nōvait'āvuns]²⁶ PcPtAcNM

²³ Pr. *wissaseydis* [*visasēdis*] „antradienis“ (su *-is* = **-is* ar iš **-as*) yra iš „visų sėdėjimas“ = „visų susirinkimas“: matyt, tuo metu (t. y. antradieniais) vykdavo tam tikri prūsų genčių (giminių) vyrų susirinkimai, pasitarimai (karo ir kitokiais reikalais). Dėl darybos plg. pr. *cariawoytis* „kariuomenės apžiūra“ (E 416) < „kalbėjimas į kariuomenę“ = „tam tikras karių su(s)irinkimas, kuriame jiems kalba vadas“. Dėl tokios pr. *wissaseydis* etimologijos (jā studentams savo paskaitose dėščiau dar 1966 m.) žr. V. Pisani. – Baltistica IX (1973), p. 51 t.

²⁴ Su morfologiškai apibendrintu *-ā* (vietoj *-ū*), gal net pagal po *popaik-ā* einantį *perwedd-ā* III 55²⁰. Arba taisytina į *popaika*?

²⁵ Pr. *sur* (+ *gi* „gi“) skaitau [zur] „apie, aplink“ ir vedu iš adv. „aplenktai (apleňkiančiai)“ < „apimtai (apimančiai)“ = *o*-kamenės (ar *u*- resp. *i*-kamenės) vak. balt. lyties nom.-acc. sg. neutr. **žur-a* (ar **-u* resp. **-i*), kuriai buvo lytys (nom. sg.) fem. **žur-ā* (ar **-vī* resp. **-ī*) ir masc. **žur-as* (ar **-us* resp. **-is*) „apimtas, apimantis“. Adj. balt. **žuras* yra galūnės vedinys iš balt. (-sl.) verb. **žur-/*žer-* < ide. **ghr-/*gher-* „apimti, suimti, ap- resp. suimant griebti“ (dėl šios ide. šaknies plg. Pokorny, Indogerm. etymol. Wörterbuch, I, 442 s. v. 4. *gher-*). Šitam ide. **gher-* (: **ghr-*) greta a) minėtos reikšmės atskirose ide. idiomoose gana anksti atsirado b) specializuota reikšmė („ap- resp. suimant griebti“ >) „žarijas sukasti“ („glühende Kohlen zusammenscharren“) = (maždaug) „žerti“, nuo kurios nedaug nutolo to paties ide. **gher-* veldinys lie. *žėř-ti* „žarijas iš krosnies kasti į žertuvę“ = „žerti“. Iš (ide. **gher-*) balt.-sl. **žer-* „žerti“ turime nemaža tiesioginių arba tolimesnių vedinių, pvz.: pr. *passortis* [pazārtis] „pagaikštis žarstyti“ E 334, *sari* [zari] „žarijos“ E 43 (iš „kas sužerta“), lie. *žarijos* „glühende Kohlen; Glut“, *žarà* „Röte (am Himmel)“ (iš „žarijų raudonumas“), pr. *sarote* [zarātē] „karpis“ E 576 (iš „tam tikri žuvis raudonumo resp. rausvumo požymiai“), la. *zars* „spindulys“ (iš „žarijų šviesa“), s. sl. *zorca* „šviesa“ resp. *zarja* „spindėjimas; aušrinė“ (iš „žarijų šviesa“), *zbr-ėti* „matyti“ (iš „šviesti“) ir t. t. Iš (ide. **gher-*) balt.-sl. **žer-* „apimti“ (žr. anksčiau) su priesaga *-da-* (ir šaknies apofonija) atsirado vediniai: lie. *žardas* (→ *žarđis*), la. *zařds* „žardas“, pr. (**zardas*→) *sardis* „žardis“ E 802 (ar *-is* < **-as*) ir t. t.; čia, matyt, pridera ir lie. *gařdas*, s. sl. *gradō* (su neasibiliuotu ide. **gh-*), got. *garda* „žardis“ ir t. t.

²⁶ Vietoj *no-* = [nō-], kirčiuoto varianto, čia lauktume nekirčiuoto *na-* = [na-].

apkaltinti ebwinūts²⁷ III 87₁ [ebvinūts] PcPtPaNM, ebwinūtei III 103₁₄ [ebvinūtei (-ai?)] PcPtPaNF (Av?)
apleisti powiērpt III 107₁₇ [pavērpt] If, powiērpuns III 101₂₂ [pavērpuns] PcPtAcNM

apmeluoti epmēntimai III 33₂₀-35₁ Ps1P

apnuodyti erdērks III 115₃ PcPtPaNM
↗ *dergti*

aprupinti persurgauī III 41₁₀ [perzurgavi] Ps3

apsakyti, skelbti pogerdawie III 87₂₀ [pagerdauja] Ps3

apsergėjimas absergīsnan III 91₈ [apsergīsnan] AF

apsiaūstas ↗ *milinė*

apsunkinimas pobrandīsnan III 73₁ [pabrandīsnan (-dīsnan?)] AF

apsunkinti pobrendints III 69₁₉₋₂₀ [pabrendints] PcPtPaNM

apšaukti perweckammai III 29₁₃₋₁₄ [pervakamai] Ps1P

apšvarinti ↗ *švarinti*

apšviesti erschwäigstinai III 45₁₆₋₁₇ [ersvāikstinai (erzväikstinai?)] Ps3,

erschwāistiuns III 45₁₃ [ersvāistiuns (erz-?)] PcPtAcNM

aptvaras arkliams kaustyti lisytyos E 545 [līsīt'ās (līz-?)]²⁸ NPF

²⁷ Su -i-, matyt, iš nekirčiuoto *-ī-.

²⁸ Pr. *lisytyos* „aptvaras arkliams kaustyti“ = „Notstall“ = „gewaltsam enge Umschränkung“ yra priesagos *i/- vedinys iš verb. (ar subst.<verb.) *līs- „(su)siaurinti“ < *lī- + *-s- < *lī- (žr. p. 290 išn. 143). Arba šiame pr. *lisytyos* slypi pr. *līz- „(nu)rimiti“ (žr. p. 31, išn. 116). Šiam pr. *lisytyos* atsirasti tam tikros įtakos bus turėjęs ir panašus vak. slavų žodis (plg. lenk. *lesica* „Hürde“).

²⁹ Žr. p. 165, išn. 359.

ar anga III 67₃

arba ader I 7₇, *adder* II 7₇ [ader]

arka arcan III 121₆ [arkan] A

arklas ↗ *p.ūgas*

arklys camnet GrG 6 *camel* GrH, *kummeles* GrC,

– *eidininkas* ↗ *eidininkas*

– *laukinis* paustocaican E 654 [paustākaikan] NA

árti ↗ *artojas* ↗ *javai* ↗ *plūgo* *vers-tuvės* *valytuvės*

artimas tawischis I 7_{3,6} [tavišis], *tauwyschies* II 7₅₋₆, *tawischas* III

33₉ [taviš'as] G, *tawischen* I 5₂₂, *tawischan* III 33_{16,20} [taviš'an] A

artojas artoys E 236 [artājs] ↗ *árti*
asilas asilis E 436

asilėnas weloblundis E 437 [vel(u)-blundis]

asla, grindys talus E 207 ↗ *skruos-tas*

asmuo smūni III 95₂₅ [zmūnin] GP;
↗ *žmogus*

ąsotis, puodukas kragis E 400, *kragge* GrG 43 [kragis]

aš as I 7₉, III 37_{12,18}, 39₁₈; 2x: es II 7₉, 8₆ N, *maisei* III 69₄ G, *me-
nei* III 41₃ [menei], *māim*²⁹ III

79₁₉, 107₁₅ D, *mien* III 27₇ [men] A

ašis assis E 298 [asis] N

ašmas asmus I 5₂₀ N, asman III 119₁₃ A

aštuntas ↗ *ašmas*

atbudinti etbaudinnons III 45₂₂ [etbaudinuns] PcPtAcNM, etbaudints III 65₂ PcPtPaNM

ateinančiai (*ateičiai*) pareiņgiskai III 119₁₉₋₂₀ [pareiņgiskai] Av

ateiti perēit III 45₁₁ If; III 57₉ Ps3, perēimai III 63₁₈ Ps1P, pareysej II 9₁₅ [parēisei], pereilai III 49₁₈ Op3, pergeis I 9₁₅ [pereis] Ip2

atgaila pawargan III 63₁₅ [pawargan] A ↗ *skausmingas*

atgimimas āntersgimsennien III 63₄₋₅ [āntersgimsen'an (-en?)] A, etgimsannien III 117₂₂ [etgimsen'an (-en?)] A

atidaryti ↗ *atverti*

atitaisyas powartīnsan III 63₁₅ [pawartīnsan (-tīs-?)] AF ↗ *vers-ti*

atlankyti kāimaluke³⁰ III 37₁₅ [-lūke] Ps3 ↗ *kaimas* ↗ *ieškoti*

atleidimas etwerpsnā III 75₁₉ [etwerpsnā] NF, etwerpsannan I 9₉, attwerpsannan I 15₁ [et-/atwerpsannan] A, etwerpsennian II 9₉, etwerpsennien III 61₃ [etwerpsen'an (-en?)] A, etwerpsennin III 65₁₀ [etwerpsenin] A

atleisti etwierpt III 55₁₁ [etvērpt]

If ↗ *dovanoti* (*atleisti*), etwiērpei III 45₂₁ [etvērpei], etwerpe III 71₁₈ [etvērpe] Ps3,1, atwerpimay I 11₃₋₄ [atvērpiamai], etwerpymay II 11₄, etwērpimai III 53₂₁ [etvērpiamai] Ps1P, atwerpeis I 11₂, etwerpeis II 11₂ [at-/etwerpeis] Ip2, etwiērpons III 129₁₈₋₁₉ [etvērpons] PcPtAcNM, etwierpton III 65₁₃ [etvērptan] PcPtPaNA

atlikimas ↗ *būsenā*

atlikti isstallīt III 123₂₄ [isstallīt] If ↗ *stovėti*; ↗ *laikyti*

atnaujinimas ernaunīsan III 63₅ [ernaunīsan] AF

atnešti perpīdai³¹ III 111₂₀ Pt3, perpīsts III 111₇ PcPtPaNM ↗ *neš-ti*

atolas attolis E 284 [atālis]

atrasti aupallai III 69₁₉ [aupalai] Op (Ps?) 3, aupallusis III 117₂₆ [aupalusis] PcPtAcNP

atsakyti attrātwei III 125₇ [attrātvei (attrātvei?)] If, ettrāi III 99₂₀ [etrāi] Ps3, ettrais III 27₈ [etrāis]

Ip2, attrāiti III 125₁₁ [atrāiti] Ip2P
atsakyti (*atsisakyti*, *atmesti*) perbilliton III 55₅ [perbillitun] If

atsikēlimas atskisenna³² I 9₉₋₁₀ [atskisenan] A, etskysnan II 9₁₀, etskīsnan III 45₆ [etskīsnan] AF
atsikelti etskīsai III 79₂ Ps2, etskīmai III 63₁₈ Ps1P, attskiwuns

³⁰ -e < -ē.

³¹ -ai < -āi.

³² Čia -a turbūt taisytina į -an.

I 7₁₉, etsyuns II 7₁₉, etskiuns III 43₃ [at-/etskiuns] PcPtAcNM

atsiskaitymas, *atsiskaičiavimas* reckenausan III 89₁₂ [rekenausan] AF *atsitikti* ↗ *nusiduoti*

atsiūsti pertengginons III 115₉₋₁₀ [pertenginuns] PcPtAcNM, pertengninton III 93₁ [pertengintan] PcPtPaA *atverti* etwēre³³ III 83₁₀ [etvere] Ps2, etwerreis III 117₂₉–118₁ [etvereis] Ip2

atvykti pergubuns I 9₃₋₄, pergubons II 9₄, pergūbons II 43₆ [pergūbuns]³⁴, pergūbans III 113₆₋₇ PcPtAcNM

audėjas tuckoris [tukāris] E 454

audinys plonas pastowis [pastāvis] E 456

auginti auginnons III 69₁₂ [auginnuns] PcPtAcN ↗ *išauginti* ↗ *vasarūgis*

auksas ausis E 523 N, ausin III 43₁₆ A

aukštas ↗ *vyresnybė* ↗ *vyriausiasis aukštas* (*pastogė*) riclis E 205 [rīklis]

aukštinis ↗ *dūmalaidė*

aulas aulinis E 503 ↗ *blauzdikaulis*

ausis ausins E 83; āusins III 41₄ [āusins] AP

aušrinė deynayno E 5 [deinainā]

avilinis ↗ *lokys avilinis*

³³ Įprasta taisyti į *etwere*.

³⁴ Pr. *gūb-* „vykti“ (užfiksuotas tik preter. kamienas!), kadangi jo *-ū-* niekur nerašomas *-ou-*, reikia kildinti ne iš **gūb-* (įprastinis kildinimas), o iš **gāb-* „vykti“ (plg. Būga RR III 945 t.), tiksliau, iš **gāb-* (praet.) su **gab-* (praes.) ir **gāb-* (ar dar **gab-*, inf.), plg. jo giminaitį (iš Daukšos „Postilės“) lie. *gāb-ia-s* „glaudžiasi“ (praes.) ir *gōb-tis* „t. p.“ (inf.); dėl formų šaknies vokalizmo plg. dar, pvz., lie. *vāg-ia* (praes.), *vōg-ė* (praet.), *vōg-ti* (inf.). Šis pr. „vykti“ išriedėjo iš balt. **gab-* (praes.) resp. **gāb-* (praet., inf.) „čiupti, griebti, imti“, greta kurio buvo ir balt. **geb-* „t. p.“; iš čia turime lie. *gāb-ana* „Armvoll“ (< *,tai, kiek paimta“), *gāb-alas*, *gōb-ti* „imti, glemžti“, *gōb-tis* „glaustis“ (< „imtis prie ko“; gal čia dar prisidėjo ir kitas verb. – lie. *gōb-tis/guōb-tis/gaūb-tis*), (*su-*)*geb-ėti* „verstehen, fähig sein“ (< *,suimti“) ir kt. < ide. **ghabh-* „čiupti, imti“ > lenk. *gab-ac* „čiupti“, got. *gib-an* „duoti“ (< *,daryti, kad imtų“), s. air. *gaib-id* „čiumpa, ima“ [< **ghab(h)-iti*] ir t. t. Pr. **gab-* (praes.) resp. **gāb-* (praet., inf.) „čiupti, griebti, imti“ į „vykti“ = „keliauti“ išvirto maždaug taip: „čiupti, griebti, imti“ > „pradėti“ > „keltis, kilti prie ko (darbo ir pan.)“ = „kilti (į kelionę)“ (plg. lie. *mėtas toliau kilti* „metas toliau keliauti“) > „keliauti“ = „vykti“; plg. lie. *griėbti* (*čiūpti*, taip pat *kilti*) ir *ėfti* (vėkti, keliauti) semantinės neutralizacijos atvejus, pvz.: *dabaŕ griėbsmā* (*čiūpsmā*, *kilsma*) į *avižas* „dabar eisime (vyksime, keliausime) į avižas (jū pjauti)“ Dusetos. Iš balt. **gab-* (praes. kamienas) „čiupti, griebti, imti“ turi me dar lie. *gab-ėnti* „transportieren, fortschaffen“ = „daryti, kad kas būtų į kur perkelta, iškraustyta“ < „daryti, kad kas į kur būtų iš kur išim(lio)ta“; panašiai atsirado ir lie. dial. *gob-inti* „gabenti“ (tik iš praet. kamieno **gāb-*). Pr. *gūb-* „vykti“, jį irgi siedamas su lie. *gōb-* „imti, glemžti“ ir kt., semantinę raidą kitaip suvokia Būga l. c.

avinas awins E 679 [avins] ↗ *skapas*
avis camstian E 678 [kamst'an]
aviža wyse E 262, wisge GrA 11 [vizē]
qžuolas ansonis E 590 [anzōnis]

B

baigti wangint III 99₁₀₋₁₁ [vangint] If ↗ *pabaiga*
baikštus dūrai III 93₁₀ NPM ↗ *baugščiai*
baimė ↗ *bijojimas*
balnakilpė lingo E 447 [lingā]
 – *s diržas (saitas)* largasaytan E 446 [lingasaitan]
balnas balgnan E 441 NA
balnius balgninix E 440 [balgniniks]
balno išlinka bugo E 445 [bugā]
 – *pasėdas* papinipis E 444 [papimipis]
balsas tārin III 105₇ A
baltas gaylis E 459 [gailis]
bamba nabis E 123 ↗ *stebulė*
bandelė troskeilis E 343 [trāskeilis]
bandyti, gundyti ↗ *išbandyti*
barzda bordus E 101 [bārdus]
batas ↗ *kurpė*
batas aulinis ↗ *pušnis*
bato galva ↗ *galva*
bato padas ↗ *padas (bato)*
batsiuovys schuwikis E 496 [šuvikis]

baugščiai būrai III 93₁₆ ↗ *baikštus*
bausmė sūndis III 91₅ G, sūndan III 55₉, sūndin III 89₂₇ A
bausti sūndintwei III 39₁ [sūndintvei] If ↗ *pabausti*
bažnyčia kirko GrG 30, kyrkoy GrA 55; kirkis III 17₂₀ GF, kirkin I 9₇₋₈, kijrkin III 45₄ [kirkin], kirken II 9₈ [kirkēn] AF
be bhe III 49₁₇ [be], schlāit III 41₁₃, slāit III 63₁₉, schlaits III 113₁₅ [šlāit(s)] ↗ *bet*
bebras bebrus E 668
bėda nautei III 29₅ D, nautin III 91₄ [-in], nautien III 115₂₁ [nautēn] A, nautins III 31₁₅ AP
bedievystė nideiwiskan III 29₂ [nideiviskan] AF ↗ *dieviškai*
bėgti begeyte MBS₅ [bēgeite] Ip2P
bei bha I 5₁₂, ba I 9₁₀ [ba], bhæ II 5₁₂, bhe II 7₁₇, III 29₁₇ [be] ↗ *irgī*
belsti klumstinai III 119₁₋₂ Ps3, klumstinaitai III 117₂₆ Ip2P
bendrai emperri III 107₂₄ [emperri] Av
bendras perōnin III 71₄ AF, perōnisku III 73₅ NF, peroniskan III 111₉ [perōniskan] A
bendrija perōni³⁵ III 103₂₄ NF, perōnien III 107₂₁ [perōnen (-n'an?)], perōnin III 103₇ A; perroniscon I 9₈ [perōniskun], perronisquan [perōnisk'an] II 9₈, perōniskan III 45₅ AF, piru III 97₁₅ [pīru] D, pijrin III 103₁₁ [pīrin] A ↗ *surinkti*

³⁵ -i < *-i < *-ē. Žr. p. 201, išn. 608.

bendrumas empjireisku III 57₅₋₆
[emp^eirenisku]

bernas (*tarnas*) waix III 67₄ [vaiks]³⁶
N, waikan I 7₆ [waikan] A, wai-
kai III 95₈ [vaikai] NP, waikammans
III 95₅ [vaikamans] DP, woikello
GrG 79, gewineis E 191

berniukas, *sūnus* wayklis E 191 [vaik-
lis (vaikelis?)] ↗ *bernas*

beržas berse E 600 [beržė]

– *keružis* ↗ *keružis*

besti ↗ *tūnoti*

bet slait I 11₆ [sklāit], slait II 11₆,
schlāit III 57₂, schlait III 93₁₉, schlāits
III 31₁₄, [šlāit(s)]

bijojimas biāsnan III 95₉ [bijāsnan]
bijoti biātwei III 27₁₀, biātwi III
39₃ [bijātvei/-i] If, bia III 85₈ [bi-
jā] Ps3

bylojimas, *pasakymas* billisna III 85₁₇
[bilisna] NF, billijsnans III 73₄
[bil^eisnans] APF

byloti (= *sprechen*) bilītwei III 67₁₃
[bilītvei] If ↗ *prieštarauti*; billā III
37₈, billa III 103₄ [bilā], billi III
107₂₃ [bili³⁷], billē III 61₉, bille III
59₁₂ [bilē] Ps1,3, billēmai III 131₁₅
[bilēmai] Ps1P, billai III 105₉ [bilāi]
Pt1(,3), bela I 11₉, byla II 11₁₁, bil-

la III 101₉ [bilā], (be)billē [bilē]
III 93₁₄ Pt3, belats I 13₇, bylaczt II
13₇, billāts III 75₄ [bilāts] Pt3, billītei
III 131₁₃ [bilītei] Ip2P, aubillīntis III
125₃ [aubilīntis] PcPsAcGM, anbil-
līntai III 125₃ [aubilīntai] PcPsAcDF,
billiūns III 101₂₀ [bilivūns] PcPt
AcNM, billiton III 27₈ [bilitan]
PcPtPaNA

bitė bitte E 787 [bitė]

blakstiena, *antakis* wubri E 82 [bru-
vi] NF

blauzda yccroy E 142 [ikrāi] NPM,
kaulan III 85₇ A ↗ *kaulas*

blauzdikaulis aulis E 141 ↗ *aulas*

blynas kalso E 345 [kalsā]

blizgė (*saulažuvė*) blingo E 580
[blingā]

blogas wargasmu III 33₁₁ [vargas-
mu] D, wargan III 35₂ [vargan] A

blogis wargan I 11₇ AN

blužnis blusne E 127 [blužnė]

botagas brusgis E 315 [bruzgis]

brangiai tēmprai III 69₁₆

brangus tēmpran III 43₁₈ A

branktas walis E 252 [walis]³⁸

briedis braydis E 650 [braidis]

brolelis bratrīkai III 89₅ [bratrīkai]
NPM

³⁶ Žr. p. 264, išn. 48.

³⁷ Su nekirčiuotu *-i* < *-ē*.

³⁸ Pr. [walis] „branktas“ < **valas* yra iš „kas tam tikru būdu sukiojasi“ – galūnės vedi-
nys (su šaknies balsio apofonija) iš balt. **vel-* „sukioti, volioti, velti“, egzistavusio greta balt.
vil-* „sukioti(s), velti(s)“. Iš balt. **vel-*/vil-* turime dar lie. *vāl-as* „Haar des Pferdeschwanzes;
Angelschnur ir kt.“ [< **„tai, kas suk(io)ama“*], pr. *wolti* [vālī] „varpa“ (< **„besisukiojanti“*),
pr. *wilnis* „vėgėlė“ (< **„besisukiojanti“*) ir kt. < ide. **uel-*/**ul-* „suk(io)ti(s), velti(s)“ > lie. *vil-*

brolis brāti III 67₁₀ V (=N); bro-
te E 173 [brātē] N

– *motinos* awis E 177 [avis (au-
jis?)] N

– *tēvo* thewis E 176 [tēvis] N

budēti budē III 89₁₁ Ps3

budinti ↗ *atbudinti*

bukas bucus E 592 [bukus] N ↗
kēkštas

buko riešutas buccareisis E 593 [bu-
kareisis] N

bulius lonix E 671 [lānīks] NM

bumbulas (*kalavijo rankenos*) ↗ *ran-
kenos bumbulas* (*kalavijo*)

burna austo E 89 [austā] NF

burnojimas epkieckan III 55₂₁ [ep-
kēkan³⁹ (epkēikan?)] A

būsena astin III 61₁₅ A ↗ *padētis*

butas (*namai*; *ūkis*) buttan E 193
NA, buttan I 7₃, butten II 7₃ [bu-
tan] AN, botte GrG 26; buttas III
85₁₆ [butas] G

būti boūt III 41₁₆ [b^oūt] If, boū-
ton III 35₁₅ [b^oūtun] If, asmar⁴⁰
III 37₁₂, asmu III 67₂₃ Ps1, asmai
III 41₁₇ Ps1, asse I 9₁₃ [ase]⁴¹, æs-
se II 9₁₃ [ese]⁴¹, assei III 67₈ [asei],

-na „Wolle“, *vilniā* „Welle“ (< *,sukiojimas“ = *,bangavimas“) ir t. t. ir t. t. Šitas ide. **uel-*/
**ul-* egzistavo ir išplėstas įvairių „determinatyvų“ (bet apie tai – kitąkart). Pastaba: pr. *wilnis*
„švarkas“ (E 477) gali būti ir ne iš pr. **vilnā* „vilna“, o iš „vėlto (milo)“ – priesagos *-n-* vedi-
nys iš pr. (balt.) **vil-* „veltis(s), (sich) walken“.

³⁹ Iš **epkēikan*.

⁴⁰ Čia *-au* galėtų būti kontaminacinė – pagal tematines (*as crixti*)-*a* ir (*asm*)-*u*.

⁴¹ *-e* < *-ei*.

⁴² Plg. Palmaitis L. – Baltistica, XIII(1977), p. 336.

⁴³ Čia *-n-* įterptas dėl kitų konteksto žodžių (turinčių *n!*) įtakos ir iš asociacijos su pr. [*butan*]
„butas, namai“ [(= *buttan* E 193) nom.-acc. sg. neutr.].

⁴⁴ T. y. gen. sg. + [*tāvs*].

assai III 67₄ [asai], *essei* III 47₆ [esei]
Ps2, *hest* II 7₇, *est* II 7₁₀, *æst* II 7₁₃
[est], *ast* I 7₁₀ Ps3, *astits* III 61₂₁,
87₁₀ Ps3, *asmai* III 55₅ Ps1P, *estei*
III 115₁₇, *astai* III 93₃, *asti* III 93₁₅
Ps2P, *bhe* III 93₁₄ [bē], *bēi* III 107₄
Pt3, *seisei* III 71₉ Op3, *bousai* III
95₁₇, *baūsei* III 79₁₉ [b^oūsai/-sei] Op3,
baulai III 103₁₁ [b^oūlai] Op3, *seiti*
III 89₈ Ip2P, *buwinanti* III 93₅ [bu-
vinaiti] Ip2P, *boūuns* III 67₆ [b^oū-
vuns] PcPtAcNM ↗ *priešais esq̄s*
būtinumas ↗ *bēda*

buto sargas („*butasargis*“) *butsargs*
III 87₃

buto tėvas („*butatėvis*“⁴²) *buttan-*
tāws III 59₃ [butatāvs⁴³], *butta ta-*
was III 47₂ [butatāvas], *butti tāws*
III 27₃ [butitāvs], *butte tawas* III
39₁₁₋₁₂ [butitāvas], *buttastaws* III
73₉₋₁₀ [butastāvs⁴⁴] N

buvimas ↗ *padētis*

C

ciesorius keiserin III 91₂ [keiz-] A

Č

čia schai III 115₁₇ [šai] Av, schien III 51₂ [šen], schan III 67₁₇ [šan⁴⁵], stwi III 51₁₆ [stvi]
čiulpai strigeno E 73 [stirgenā]⁴⁶
čiužinys pobalso E 489 [pabalzā]

D

dabar tēnti III 17₂₀ teinu III 89₂₁ [teinū] ↗ *nuo dabar*
dagilis singuris E 734 [zinguris?]
dagys kaūbri III 105₁₂ [kāubri]⁴⁷ NF; –, *dyglys* kaules E 609 [kaulēs] NPF
daiktas deicktas III 103₁₃ [deiktas] G, deickton III 99₁₃ [deiktan] A ↗ *vietoj*
dalgis doalgis E 546 [dālgis]
dalykas powijstin III 27₁₀ [pav^eis-tin] A, poweistins III 103₂₆ [pav^eis-tins] AP
dalis dellijks III 39₁₆ [del^eiks] N, dellikans III 65₈ [delikans] AP
dalyti dellieis III 87₂₃ [delijais (-eis?)] Ip2
dangiškias dengnennis III 49₁₁ [deng(i)ninis] PmNM, dengnennissis III

79₁₁ [deng(i)ninisis] PmNM, dengnennis III 131₂₂ [dengininiskans] AP, dengniskas III 119₃ [deng(i)niskas] G, dengniskans III 117₇ [deng(i)niskans] AP
dangtis abstocle E 354 [apstāklē] NF, abstotten E 395 [apstāktan (-klen?)]
dangus dangus E 3 N, dangon I 7₁₁ [dangun], dāngon II 7₁₀₋₁₁, dengon II 9₁ [dengun], dangan III 57₆, dangan II 9₁₄ A ↗ *gomurys*
dantenos dantimax E 93 [dantimaks]
dantis dantis E 92, dantes OT AP
dar dabber III 41₅ [daber]
darbas dīlas III 89₈ G, dīlan III 79₂₃ A, dīlans III 33₂, dīlins III 67₇ AP ↗ *veikti*
darbininkas dīlnikans III 95₇ [dīlnikans] III 95₇ AP, dīlants III 87₁₈ N
darbo įrankis dijlapagaptin III 93₇ [d^eilapagaptin] A ↗ *darbas* ↗ *pagriebtuvas*
darbūotis gewinna III 87₂₇ [gevina] Ps3
darymas seggīs-nans III 69₁₄ [segīs-nans] APF ↗ *veikla*
daryti (= *tun*) seggīt III 39₄, siggīt III 117₁₂ [segīt]⁴⁸ If, segge III 37₁₈, seggē III 89₁₃, segē III 99₁₂ [segē]

⁴⁵ [šan] < [šen].

⁴⁶ Pr. [stirgenā] (nom. sg. fem.) gali būti nomen collectivum „čiulpai“.

⁴⁷ Pr. [kāubri] < *ī < *ē (plg. p. 321, išn. 258) galėtų būti ir nomen collect. – „dagiai“.

⁴⁸ Pr. *seggīt* „tun“ = „daryti, veikti“ yra iš balt. *seg- „veikti, elgtis“ < „laikyti(s), at(si)-laikyti“, plg., pvz., lie. *laikytis* „elgtis, turėtis ir pan.“. Balt. *seg- „laikyti(s), turėti(s)“ < ide. *segh- „t. p.“ : got. *sig-is* „pergalė“ (< *, at-, išsilaikymas, at-, išsiturėjimas“), v. air. *seg* „stiprumas“ (< *, atlaikymas, išlaikymas“), gr. ἔχ-ω „laikau, turiu“ (< *segh-), ἀζήχης „nepaliaujantis“ < *ἀ-δία-εχής *, „be perstojo laikantis, veikiantis“, s. ind. *sáh-ate* „nugali, įveikia, at-

Ps1,3, seggēsei III 71₅ [segēsei] Ps2, seggēmai III 31₁₃₋₁₄ [segēmai] Ps1P, seggēti III 93₁₅ [segēti], seggētei III 95₁₄ [segētei] Ps2P, segeitty I 13₁₀ [segeiti], seggētei III 75₆ [segētei], seggēta III 95₂₁ [segēta] Ip2P, seggēiuns III 67₆₋₇ [segēiuns] PcPtAcNM ↗ *pavaldžiai* ↗ *piktai daras*
daryti (= *machen*), *kurti* (= *schaffen*) tickint III 69₂₃ [tikint] If, tickinnimai III 35₂, teckinnimai III 37₅ [tikinimai] Ps1P, tickinnaiti III 105₂₇ [tikinaiti] Ip2P, tykynnons II 7₁₀ [tikinuns] PcPtAcNM, teiks III 67₁₀ Ip2 (teikut ↗ *kurti*) ↗ *padaryti* ↗ *patvarkyti* ↗ *pareiga* ↗ *potvarkis* ↗ *kurti*
daržinė skuna GrG 69 [skūnā], steege E 235 [stēgē] ↗ *stogas*

dauba dambo E 29 [daubā] ↗ *slėnis*
daug tūlan III 55₈₋₉ Av(NA)
daugiau toūls III 69₁₇ [t'ūls]⁴⁹
dauginti, *gausinti* tūlninai III 131₁₆₋₁₇
 Ps2, tūlninaiti III 105₂₆ Ip2P
dažai woapis E 457 [vāpis]
dažnai ↗ *kuo dažnai*
debešis wupyan E 9 [(v)upjan] NA
dėdė ↗ *brolis motinos*, *tėvo*
dėdelis thewelyse BPT [tēvelis]
dėka dīnckun III 131₁₅ [dīnkun] A
dėkojimas dīnckausnan III 53₇ [dīnckausnan] AF, dīnckausegīsnan III 91₁₄ AF ↗ *dėkoti* ↗ *darymas*
dėkoti dīnkaut III 41₁₅ If, dīnkama III 79₁₁ [dīnkauja (-kava?)]
 Ps1, dīnkauimai III 29₆ [dīnkauimai], dīnkaumai III 85₁₂ Ps1P, dīnkowats I 13₅ [dīnkavats⁵⁰], dīn-

laiko“, *sáh-as-*„pajėgimas (atlaikymas), pergalė“ ir kt. Šitam ide. **segh-* priebalsio *-*gh-* aspiracija yra turbūt laringalinės kilmės: ide. **seg-* „segti, (su-, pri-)kabinti“ (s. ind. *saj-ati* „prikabina“, lie. *sėg-ti* = la. *seg-t*, pr. *sagis* „saga“ ir t. t.) → ide. **seg* + *H-*„būti (pri)segtam, -kabintam“ = „laikytis“ > ide. **segh-* „laikyti(s)“ = „laikymu veikti“ (t. y. žymėjo laikymą kaip tam tikrą veiksmą). Ide. prokalbėje buvo ir kitokių „veikti“, pvz.: ide. **ueik-* „sukimu veikti“ (ši ide. **ueik-* kildinu iš ide. **uēi-/uē-* „sukti“ + *-*k-*)> „apsukriai veikti, būti apsukriam“ > lie. *veik-ti*, *vaik-as*, *viėk-as* „jėga, amžius“, pr. *waix* „tarnas“, s. sl. *věkō* „amžius“, s. isl. *veig* „jėga“, got. *weih-an* „kovoti“, lot. *vīc-ī* „nugalėjau“ ir kt. Be pr. *seggūt*, egzistavo dar pr. **teikā-* „daryti, kurti“ (> *teikū-t* „t. p.“), **tikā-* „t. p.“ (> *pa-ticko-ts*), **tik-in-* „t. p.“ (> *tickin-t* „t. p.“), kilę iš „(pa)gaminti“ < „(pa)teikti, -tiekti“ < *,(pa)tiesi (strecken, richten)“ < balt. **teik-/tik-* „tiesų daryti resp. tiesiam būti“ > lie. *tiėk-ti* „liefern, (vor)bereiten“, *teik-ti* „geben, fügen“ (abu – iš „tiesi“), *tik-ti* „būti geram, tikram“ (< *,būti tiesiam“) bei (intensiv.) *tik-ėti* (< *,būti tikram“), pr. *tick-ars* „recht“ = „tiesus, tikras“, lie. *tik-ras* „tiesus (teisingas), tikras“ = la. *tik-rs* „t. p.“. Balt. **i(e)ik-* „ties(ė)ti“ yra iš balt. **i(e)i-* + *-*k-* < balt. **i(e)i-* „ties(ė)ti“ (apie jo ide. giminaičius – kitąkart) > **tei-* + *-s-* > **teis-* > lie. *tiėš-ti* „richten“, *ties-ūs* „gerade, recht“, la. *tieš-s* „wahr, recht“, pr. *teisi* (< *-*ē*) „šlovė, garbė“ (< *,tiesumas“) ir kt.

⁴⁹ Pr. [t'ūls] < **tūlis-* (su grad. compar. sufiksu *-*is*), kur po *-*s* gal buvo *-*i* ar *-*ā*; reikšmė „daugiau“ yra iš „gausiau“ (senovinis prūsų „daugiau“ buvo **mais*, žr. p. 265, išn. 51).

⁵⁰ Segmentė *-vats* (nekirč.) balsis *-a-* (< *-ā-*) vietoj *-u-* (< *-ū-* < *-ā-*) atsirado dėl morfologinių priežasčių.

kautzt II 13₅ [dīnkauts], dīnkauts
III 75₃ Pt3, dīnkauti III 85₁ Ip2P
dēl per(wans) I 13₉ [per], pēr(stan)
III 41₁₆ [pēr]; pra(stans) III 17₁₃
[pra]

dėlei paggan III 31₃ [pagan]
dēmė mīlinan III 103₁₂ A ↗ *mėlynė*
dergti dergė III 37₁₄ Ps3, dergėuns
III 103₁₈ [dergėvuns] PcPtAcNM ↗
apnuodyti

dėšimt dessempts I 5₁, dessimpts II
5₁ [desimts]

dėšimtas dessimton III 87₁₈ [desim-
tan] A

dėšimtis dessimton III 27₁ [desim-
tan] NA(?), dessimtons III 79₂₄ [de-
simtans] AP

dėšinė tickray I 9₂ [tikrai], ticka-
ray II 9₂ [tik(a)rai] DF ↗ *tiesus*
dėšra laitian E 381 [lait'an]

dėti ↗ *sudėti* ↗ *sodinti* ↗ *uždėti*
devynbalsė soakis E 750 [sākis]

devintas newints I 7₁, newīnts III
35₅ [nevīnts]

didelis debīkan III 55₂₁, debeīkan
III61₁₄₋₁₅, debījkun III 113₁₄ [de-

bēīkan] A, debica GrG 48 ↗ *žy-
mus (didelis)*

didesnis muisieson III 69₂₀ [mūi-
sesan⁵¹] Av

diena deyen GrA 91, deinan I 5₁₀
A; deinans III 123₂₀ AP ↗ *samdi-
ninkas*

dievas deywis E 1 [deivis], deivs
III 37₁₂ [deivs] N; dewus GrA 1,
dewes GrG 1, OT; deiwa III 67₂₁
[deiva], deiwe III 83₁₄ [deive] V,
deiwas I 5₇ [deivas] G, deiuan I
7₉, deywan II 7₉, deiwan III 27₉
[deivan] A, deiwans I 5₃, II 5₃, III
27₆ [deivans] AP ↗ *sudie*

dieviškai deiwiskai III 51₂ [deivis-
kai] ↗ *bedievystė*

dieviškas deiwūtiskan III 99₅ [dei-
vūtiskan] A ↗ *pamaldžiausiai* ↗ *pa-
laimingai* ↗ *palaimingas* ↗ *palai-
mingu daryti*

dievobaimingumas ↗ *palaima*

dyglys ↗ *dagys*

dykuma paustre E 624 [paustrė] ↗
laukinis(= wild)

⁵¹ Šios formos kirčiuotu segmentu laikytinas [mūis-] < *māis- < *maīs- (cirkumfleks. *-ai-!), kuris iš pradžių bus buvęs adv. *maīs „daugiau“ (gal po *-s dar būta ir *-i ar *-ā) = got. *mais* „daugiau“ ir kt. < ide. (dial.) *mHis (ar *mHis-) „daugiau“. Iš to vak. balt. adv. *maīs „daugiau“ vėliau buvo padaryta adj.: *maīs + *-jes- (grad. comparat. sufikso *-is- variantas) > *maīs(jes- > pr. *maīsēs- „daugesnis, didesnis“ > *māises- (= *māises-!), kur šaknis (< senasis kamienas) *māis- (= *māis-), būdama visais atvejais kirčiuota [t. y. neturėdama alomorfo *māis-: cirkumfleksinis pr. ai katekizmuose buvo *ai* (kirčiuotas) ir *ai* (nekirčiuotas)] ir apofoniškai izoliuota (seniai praradusi darybinę motyvaciją) išvirto į *mūis- (= [mūis-esan]). Tačiau plg. III kat. *maītā* „nähr“ (čia -ai- buvo aiškiai nevisais atvejais kirčiuotas), *maiggun* „miegą“ [čia -ai- irgi cirkumfleksinis (-āi- < *-aī-), bet paradigmoje nevisur jis buvo kirčiuotas, be to, apofoniškai nebuvo izoliuotas (plg. *ism-i-gē*)].

dilbis (nuo riešo iki alkūnės) woltis E 112 [(v)āltis] ↗ *uolektis*
dilgėlė noatis E 291 [nātis]
dirbti ↗ *darbūotis* ↗ *darbas*
diršė pure E 273 [pūrē]
dirva (↗ *laukas*) samyen E 237 [zamen] AF ↗ *žemė*
diržas ↗ *juosta*
 – (*saitas*) *balnakilpės* ↗ *balnakilpės diržas (saitas)*, – *krūtinės* ↗ *krūtinės diržas*, – *rišamasis* ↗ *rišamasis diržas*, – *uodegos* ↗ *uodegos diržas*; *dirželis pušnų* ↗ *pušnų dirželis*
dobilas wobilis E 290 [(v)ābilis]
doras rāms III 87₂ NM
dosnus dėigiskan III 83₁₆ A
dovana dāiai III 111₁₆ [dājai] NF, dāian III 117₂₀ [dājan] A, dāians III 45₁₃ [dājans] AP
dovanoti (atleisti) etwinūt III 35₃ [etvinūt] If ↗ *atleisti*
drabužiai ↗ *rūbai*
draugas (gentis) gingis MBS₄, ginnis III 113₉ [ginis] NP, ginnins III 53₁₇ [ginins] AP
draugė veldėtojas draugiwaldūnen III 117₆ [draugivaldūnin] A, sendraugiwēldnikai III 93₈ [sendraugivēldnikai] NP

⁵² *-ai* < *-āi*.

⁵³ [rāban] < *rāib- < *rāib-.

⁵⁴ Pr. *ennoys* „drugys (liga)“ = *enāiss < *enāissas vedu iš „įkaitimo, įdegimo“ [plg. got. *heito* „drugys (liga)“ : sva. *hizza* „karštis“ ir pan.] ir laikau priesagos *-sa- vediniu iš *enaid- = *en₁ + *aid- „deg(in)ti, kaisti“; šitas pr. *aid- atliepia lie. *eid- „deg(in)ti“ (+ *smē > *iesmė* „Holz zum einmaligen Einheizen des Ofens“), s. ind. *edh-as* „Brennholz“ ir kt.

draugiškai ginnewingiskan III 113₁₀ [ginevingiskan] Av(NA), ginnewings III 85₁₋₂ [ginevings] N
draugiškumas ginniskan III 125₂₋₃ [giniskan] AF
drausti driāudai III 111₂₂ [dr'āudai⁵²] Pt3, draudieiti III 113₃ [draudieiti] Ip2P
drebjimas dirbinsnan III 95₉ [dirbinsnan] AF
drevė ↗ *kubilas (drevės)*
driežas estureyto E 776 [estureitā]
dryžuotas roaban E 467 [rāban]⁵³
drugys (liga) ennoys E 158 [enāiss]⁵⁴
druska sali GrG 39, sal GrA 60
drūtai, tvirtai (= fest) drūktai III 51₁₈ ↗ *patvirtinti*
du dwai III 65₈ [dvai]
dubuo mynsowe E 364 [minzavē]
 – *uždengiamas* wogonis E 366 [vāgānis]
 – *žalvarinis* ↗ *žalvarinis dubuo*
dudutis prapolis E 747 [parpulis]
dugnas grunt- III 109₁₁ ↗ *pamatas*
duknos ↗ *patalai*
duktė duckti III 67₄ [dukti] N,
dochti GrA 23, docki GrG 54
dūmalaidė, aukštinis accodis E 214 [atkādis]
dūmas dumis E 39 [dūmis]

dumplės moasis E 516 [māsis]⁵⁵
duoklė kasschis III 91₁₀ [kašis] NM,
 kassin III 91₆ [kašin] A
duona geitka OT, geitke GrG 16,
 geytko GrA 12, gaytko GrF 3 [geit-
 k̄ā] N; geyto GrH; geytye E 339
 [geitis (geitē?)] N, geittin I 9₁₈, gei-
 tin III 73₁₆ [geitin], geytien II 13₅,
 geitien III 53₁, geytiey II 11₁ [gei-
 ten], geitan III 53₄ A
 – *sąmalinė* sompisinis E 340 [sam-
 pisinis]
duongeldė gnode E 338 [gnātē?]
duoti dāt III 89₁₂ If, dātwei III 33₁₅
 [dātvei] If, daton III 51₁₆ [dātun]
 If; doyte BPT; dam GrG 90 [dām]
 Ps1, dāse⁵⁶ III 83₈ Ps2, dast
 III 49₂₁, dāst III 53₄ [dāst]
 Ps3, dai III 75₃ [dāi], daits I 13₆
 [dāits] Pt3; does OT; dāsai III
 133₁₈₋₁₉ Op3, dais I 11₁ [dāis] Ip2,
 dāiti III 91₂ Ip2P, dāuns III 41₅
 [dāvuns] PcPtAcNM, dats I 13₉,
 daeczt II 13₉, dāts III 75₅ [dāts]

PcPtPaNM ↗ *paduoti* ↗ *parduoti* ↗
prekė ↗ *sujungti*
duotis dātunsi III 65₁₈ If ↗ *įsiduo-*
ti ↗ *nusiduoti*
durys warty E 210 [vartā]⁵⁷ NF,
 wartin III 119₁ [vartin] A ↗ *var-*
teliai ↗ *vartai*
dūris boadis E 164 [bādis]
durklas stakamecczeris E 428 [sta-
 kameseris]
dūsavimas nādevisin III 89₁₄ [nā-
 dvisin]⁵⁸ A
dvasia nosėilis III 45₁₂ [nōseilis] N,
 naseilis I 11₁₄ [nā-], noseilīs III 59₁₇
 [nōseilis] G, naseilen I 7₁₄, nasey-
 lien II 7₁₄ [nāseilen], noseilien III
 45₃ [nōseilen], noseilin III 49₂₁ [nō-
 seilin], nuseilin⁵⁹ III 117₁₀ A
dvasiškas naseiliwingiskan III 117₂₂
 [naseilevingiskan], noseilewingiskan
 III 123₁₇ [nōseilevingiskan] A
dvigubas dwigubbus III 87₂₆ [dvigu-
 bus⁶⁰] GF ↗ *abejoti*
džiaugsmas tuldīsnan⁶¹ III 89₁₃ AF
 ↗ *linksmumas*

⁵⁵ [māsis] < *māis- < *maīs-

⁵⁶ -e < -ei.

⁵⁷ Pr. [vartā] (nom. sg. fem.) yra, matyt, nomen collectivum – „durys“.

⁵⁸ -vī- yra iš nekirčiuoto *-vī- < *-vē-.

⁵⁹ Čia [nu-] yra turbūt vietoj [nō-], okazionaliai nekirčiuoto.

⁶⁰ Su -us vietoj -as arba iš (?) nekirčiuotos *-ūs (< *-ās); dėl etimologijos žr. p. 282, išn. 108.

⁶¹ Tiek lie. *džiaugsmas* ← *džiaūg-tis*, tiek pr. *tuldī-snan* „džiaugsmas“ ← **tuld-it-* „džiaugtis“ turi panašią darybinę reikšmę; be to, ir patys šie verb. pagal semantinę jų evoliuciją yra panašūs (žr. p. 179 išn. 443). Tuo tarpu pr. *weseliskan* „linksmumas“ ← **vesels* (= *wessals*) „linksmas“ savo darybine reikšme artimas žodžiui lie. *linksmūmas* ← *liñksmas*.

E, Ė

ėdžios rindo E 227 [rindā] ↗ prakartas
 –(aptvaras) aboros E 228 [abarās] NPF
 eglė addle E 596 [adlė]
 eidininkas (arklys) wilenikis E 439 [aidenikis?]
 eiti ėisei III 81₂, Ps2, ėit III 29₁₈, Ps3, ėilai III 121₃, Op3, jeis III 71₂₂ [(j)-eis] Ip2, jeithy I 11₁₀, jeiti II 11₁₂, III 59₁₃ [(j)eiti] Ip2P; eykete GrA 95 (liet.) ↗ ateiti
 elnė glumbe E 652 [glumbė]
 elnias ragingis E 651
 epušė abse E 606 [apsė]
 erelis arelie E 709 [arelis]
 ėriukas eristian E 681 [ėrist'an]
 eršketas esketres E 567 [esketris]
 eržilas sirgis E 430 [zirgis]
 ėsti (liet. žem. valgyti) ↗ valgyti esu ↗ būti
 ešerys assegis E 572 [azegis]
 evangelija euangelion III 45₁₂ [evangelijan?] NA?
 evangelistas euangelistai III 73₂₁ [evangelistai] NPM
 ežeras assaran E 60 [azaran] NA
 ežia asy E 241 [azi] NF

F

falšyvai ↗ apgaulingai

⁶² Su [mu-] iš nekirčiuoto *mū-(< *mā-).

⁶³ -ū < *-vū < *-vā.

⁶⁴ Gen. sg. fem. + nom. sg. masc.

G

gadinti ↗ pagadinti
 gaidys gertis E 763, GrA 62, gerte GrG 41 ↗ vėjarodis (gaidys)
 gaillestingas engraudiwings III 131₁₄ [engraudivings] N
 gailėti(s) ↗ pagailėti
 gailis wissene E 622 [visenė]
 galas ↗ mirtis ↗ pabaiga
 galqstuvus glosto E 373 [glāstā]
 galėti massi III 17₁₆ [mazi] Ps3, massimai III 91₁₇ [mazimai] Ps1P; musulai III 121₁₂ [muzilai]⁶² Op3 ↗ visagalis
 galia warein III 43₁₆, warrien III 81₂₀ [varen], warrin III 79₂₀ [varin] A ↗ pergalė ↗ stiprybė
 gālima musingin III 71₂ [muzingin]⁶² Av(NA)
 galingas warewingin III 97₆₋₇ [varevingin] A
 galva (bato) galwo E 504 [galvā]
 galva glawo E 68 [galvā], gallū III 103₂₂ [galū⁶³] N; galbo GrA 45, gaulko GrG 20; galwas III 77₅ [galvas] G
 galvos dalis galwasdelliks III 77₅ [galvasdeliks]⁶⁴
 galvoti ↗ pagalvoti
 gana zuit III 69₂₈ [suit]
 gandras gandams E 716 [gandar^{us}]
 ganykla sparyus E 798 [spar^{us}]

ganymas(is) posty E 801 [pāstī] NF
garas pore E 40 [pārē]
garbē teisi⁶⁵ III 91₁₁ NF, teisis III
 87₂₆ G, teisin III 57₈ A ↗ *gerbti*
garbingas ↗ *negarbingas* ↗ *pagarbiai*
garbingumas teisiskan III 91₁₈ AF,
 teisiwingiskan III 87₈ [teisiwingiskan]
 AF
gargažė ↗ *nuodegos*
garnys geeyse E 718 [gēisē]
garstyčia garkity E 269 [garkīti]
 NF
gatavas ↗ *ruošti*
gausiai laimintiskai III 45₂₀₋₂₁, lai-
 miskai III 41₁₀, laimisku III 63₆₋₇
 ↗ *turtingai*
gausinti ↗ *dauginti*
gausus laimiskan III 119₂₅ A ↗
turtingas
gauti gauuns III 89₂₄ [gauvuns]
 PcPtAcNM, pogaūt III 53₇ [paga-
 ūt] If, pogāunai III 65₁₁ [pagaū-
 nai] Ps3, pogauni III 113₆₋₇ [pa-
 gauni] Ps3, pogaunimai III 111₁₂
 [pagaunimai] Ps1P, pogauuns III
 95₁₇ [pagauvuns] PcPtAcNM, pogau-
 ton III 133₃ [pagautan] PcPtPaA
 ↗ *įgauti* ↗ *išgauti* ↗ *pagauti*
gėda gīdan⁶⁶ III 55₂₁ A
gėdingas (ni)gīdings III 69₃ N
gegnė, *sparas* sparis E 201
gegužė geguse E 731 [gegužė]
geidauti ↗ *įgeidauti*

geidulys quoitīsnan III 97₁₃ [kvai-
 tīsnan] AF ↗ *norėti*
geisti pallapsittwey I 7₂, pallaipsīt-
 wei III 35₆ [palaipsītvei] If; pallapse
 III 99₇ [palaipsē] Ps3 ↗ *paliepti* ↗
pageidimas
gelbėti galbimai III 31₁₄ Ps1P, galb-
 se⁶⁷ III 49₇, galbsai III 81₅ Op3 ↗
pagalba ↗ *išgelbėti* ↗ *pagelbėti*
gelda galdo E 365 [galdā] ↗ *duon-*
geldė
geležis gelso E 522 [gelzā] NF
geltonas gelatynan E 464 [geltai-
 nan]
genys genix E 742 [geniks]
 –*mažasis* aytegenis E 745 [aitage-
 nis (-ti-?)]
geradarybė labbasegīsnan III 85₁₃₋₁₄
 [labasegīsnan] AF
gerai labbai III 49₁₆ [labai] Av
geras labs III 51₂₀ NM; labbis GrG
 59; labban III 29₁₈ Av(NA), 53_{14,15}
 A [laban], labbas III 35₃ [labas]
 GNt, labbans III 53₁₄ [labans] AP,
 labbings III 51₈ [labings] NM, la-
 bonache BPT
geras pamėgimas labbapodingaus-
 nan III 83₁₁ [labapadingausnan]
 AF ↗ *pamėgimas*
gerbti teisint III 33₃ If ↗ *garbė* ↗
šlovinti
geriausias walnennien III 35₄ [val-
 ninen (-n'an?)] AN

⁶⁵ Su -i iš nekirčiuoto *-ī < *-ē.

⁶⁶ Čia -ī- < *-ē-.

⁶⁷ -e < -ei.

gėrimas poūis III 75₁₅ [p^oūvis] N
gerinti walnennint III 69₇ [valni-
 nint] If, walnint III 33₁₃ [valnint] If
gerklė gurcle E 97 [gurklė]
geriti poūt III 53₁₂ [p^oūt] If, po-
 utwei III 73₁₇₋₁₈ [p^oūtvei] If; po-
 yte BPT; pūton III 41₆ If, poūton
 III 75₂₄ [p^oūtun] If, pogeis GrG
 35 [pujeis (-jais?)]⁶⁸ Ip2, pugeitty
 I 13₁₆, puieyti II 13₁₆, poieiti III 75₉
 [pujeiti]⁶⁸ Ip2P
gerumas labban III 83₁₆ [laban]
 ANt, labbisku III 85₂ [labisku] NF,
 labbiskan III 41₁₃ [labiskan] AF
gervė gerwe E 715 [gervė]
giaurys geauris E 757 [g'auris]
giedoti grīmons III 79₂₄ [grīmundis]
 PcPtAcNM
giesmė grīmikan III 79₂₃₋₂₄ A
gilė gile E 591 [gilė]
gilus gillin III 101₁₂ [gilin] A
gimdyti gemton III 105₄ [gemtun] If,
 gemmans III 129₁₆ [gemans] PcPtAc
 NM, geminton III 127₈ [-tan] PcPtPa
 AM ↗ *gimti*
gimdytojas ↗ *vyresnis*
gimimas ↗ *atgimimas*
gimti gemmons I 7₁₄₋₁₅, II 7₁₄, III
 41₂₃ [gemuns] PcPtAcNM ↗ *gimdyti*
 ↗ *igimti* ↗ *atgimimas* ↗ *igimtis* ↗
prigimtis ↗ *naujai gimęs* ↗ *vienas*
gimęs ↗ *sutvėrimas*
gynyba prio E 414 [pīrā] NF

ginklas sarwis E 418 [sarvis]
giūti ↗ *varyti*
girdėti kirdīt III 111₁₇ If, kirdītwei
 III 67₁₅ [kirdītvei] If, kirdimai III
 113₉, Ps1P, kirdėiti III 101₄, kirdijti
 III 103₃ [kirdėiti] Ip2P
gyrimas girsnan III 35₂ AF
girna ↗ *malūno akmuo*
girnadėžė ↗ *karbija*
girnakalis sturdis E 324 [skurdis]
girnós (rankinės) girnoywis E 317
 [girnu¹vis]⁶⁹
girti girtwei III 41₁₅ [girtvei] If,
 girrimai III 29₅ [girimai] Ps1P ↗
pagyrimas
girtuoklis rundijls III 87₄ [run-
 d'ėils] N
gysla ↗ *peties gysla* ↗ *kaklagyslė*
gyvas geiwans I 9₅, geiwans III
 127₁₅₋₁₆, gijwans III 43₇ [g^eīvans]
 AP
gyvata giwato E 152 [gīvatā]
gyvenančiai (gyvenant) gīwantei III
 97₁₄ [gīvantei] Av(PcPsAcD)
gyvenimas giwei III 75₂₁₋₂₂ [gīvėi]⁷⁰
 NF, gijwis III 123₂₀ [g^eīvis] GF,
 geiwin I 9₁₀₋₁₁ [g^eīvin], geywien II 9₁₁
 [g^eīven] AF, gijwan III 45₇ [g^eīvan],
 giwan III 79₁₇ [gī-] NA, gīwas III
 41₁₀ [gīvas]; geijwas III 63₁ [g^eīvas]
 G ↗ *gyvata*

⁶⁸ Čia -u-, matyt, sutrumpėjęs iš nekirčiuoto -ū- (< *-ō-).

⁶⁹ Pr. [*girnu¹vis*] yra turbūt vietoj **gīrnuvis* su okazionaliai atsiradusiu *-i- (prieš *-v-), me-
 tatežiškai veikiant tolimesniam *-i- (prieš *-s).

gyventi giwīt III 43₂₁ [gīwīt]⁷⁰ If,
 giwassi III 29₁₈, gīwasi III 95₃ [gī-
 vasi] Ps2, giwa III 43₂₄ [gīwa] Ps3,
 giwe [gīwē]⁷⁰ III 83₁₁ Ps3, giwammai
 III 33₁ [gīvamai], giwemmai III 51₂
 [gīvemai] Ps1P ↗ *būti*
glamonėti ↗ *paglamonėti*
gluodenas glosano E 778 [glōsanā]
gluosnis glossis E 604 [glōsis]
gniūzulas rūbo praustis ↗ *rūbo gniū-*
žulas praustis
gobšus āūgus III 87₆ [āngus] NM
gomurys dangus E 95 ↗ *dangus*
grandinė ratinsis E 368, 540 [ra-
 tinzis]
grandis grandis E 251
gražtas granstis⁷¹ E 535
gražulas teansis E 254 [tēnsis]
greitai entickrikai III 81₂₁ [enti-
 kriskai] Av
grendymas plonis E 233 [plānis]
greta ↗ *pagret*
griausmas grumins E 51 N (AP?)
griebti ↗ *pagriebtuvas*
griežlė droanse E 749 [drānzē]
grifas aukis E 708
grindys ↗ *asla*
griovys ravas
grižtė greauste E 305 [grēnstē⁷¹]
grūdas syrne E 278 [zirnē] NF
grūmojimas trėnien III 95₂₂ [tre-
 nen (-n'an?)] A

grūmoti trinie III 39₁ [trin'a (-nē?)]
 Ps3
gružlys grundalis E 578
gulbė gulbis E 717
guldyti lassinnuns III 103₂₉ [lazī-
 nuns] PcPtAcNM ↗ *uždėti* ↗ *per-*
skyrimas
gumbas (*nuo sumušimo*) gunsix E
 162 [gunziks]
gundyti ↗ *bandyti*
guosti glandint III 73₄ If ↗ *paguo-*
da ↗ *pasiguodžiančiai*

I, Į, Y

į an I 7₉; æn II 9₁₃ [en], ėn III
 35₁₃
įėjimas eneissanien III 123₂ [eneisa-
 n'an (-nen?)] A
ielakštis wadule E 250 [vadulē]
iena staydy E 311 [skaidī]
ieškoti laukīt III 69₂₁ If, laukijti III
 117₂₅ [lauk'īti] Ip2P ↗ *atlankyti*
iešmas aysmis E 363 [aismis]
ieties kotas kellaxde E 423 [kellag-
 zdē]⁷²
ietis kelian E 422 [kel'an]
ieva smorde E 612 [smārdē]
įgauti engaunei III 119₅, engaunai
 III 133, Ps3
įgeidauti enlaipinne III 99₉₋₁₀ [en-
 laipina (-e⁷³?)] Ps3

⁷⁰ Pr. [gi-] yra iš nekirčiuoto gi- (plg. la. *dzī-ve*).

⁷¹ Su -s- < -z-.

⁷² T. y. „ieties lazda“.

⁷³ -e < -ė.

igimti engemmons III 121₄ [engemuns] PcPtAcNM

igimtis prėigimnis III 115₂₁ G ↗
*prigimtis*⁷⁴

ik er III 51₁₉ ↗ *ikvienas*, *ergi* III 37₁₅

ikalbėti enwaitia III 101₂₆ [envait'ā] Ps3

ikasti encops I 7₁₇, enquoptzt II 7₁₇, enkopts III 127₁₁ [enkaps] PcPt PaNM

iki ↗ *ik*

ikūnyti enkermeninys III 123₁₃, enkerminints III 131₂₀₋₂₁ [enkermeninys] PcPtPaNM

ikvienas erains III 33₂ NM, erainemu III 91₈₋₉ D

yla ylo E 510 [ilā]

ilaikyti enlaikūmai III 37₆ Ps1P, enlaikuti III 97₁₈ Ip2P

ilgai ilgi III 29₁₈, ilga III 95₃ ↗ *kuo ilgai*

imigti enmigguns III 81₂₂ [enmigguns] PcPtAcNM,

imti imt III 99₁₄ If, immimai III 33₁₀ [imimai] Ps1P, immati III 115₁₉ [imati] Ps2P, imma III 75₂ [ima]

Pt3, immats III 75₇ [imats] Pt3, ymmits I 13₅ [imits⁷⁵], ymeits II 13₅ [imeits] Pt3, imlai III 57₁₁

Op3, imais III 71₃, ymais GrA 92 [imais] Ip2, ymaity I 13₇, immai-

ti III 75₄ [imaiti] Ip2P, immusis

III 117₂₅ [imusis] PcPtAcNPM, imtā III 101₂₁ PcPtPaNF ↗ *apimti*

↗ *paimti* ↗ *prisiimti* ↗ *priimtina inkstas* inxcze E 128 [inkstē] NF

ypatingas schklāits III 59₇ [sklāits] Av(NM), schklāitewingiskan III 113₁₆

[šlāitevingiskan] A

ypatingumas schlaītiskai III 67₁₉ [šlāitiskai] DF

ir ↗ *bei*

irankis ↗ *darbo irankis*

irgi (*taip pat*) ir III 49₁₆, 109₇ ↗ *taip pat*

irimas(is) (*laivu*) ↗ *žygis laivais*

isakymas ↗ *paliepimas*

isiduoti endāst sien III 123₁₆₋₁₇ [endāst sen] Ps3

isikabinti ↗ *kabinti*

isitraukti ↗ *isiduoti*

isodinti (*įstatyti*) ensaddinons III 119₂₆ [ensadinuns] PcPtAcNM, ensadints III 101₆ PcPtPaNM, ensadinton III 73₁₈ [ensadintan⁷⁶] NA

↗ *paskyrimas*

įstatyti ↗ *isodinti*

iš is I 13₁₇ [iz/is]

išauginti poauginneiti III 93₁₉₋₂₀ [paugineiti] Ip2P, poaugints III 133₇ [paugints] PcPtPaNM

išaukti enwackē III 85₅ [envakē] Ps3, enwackėimai III 29₅ [envakėimai], enwackėmai III 117₁₈ [envakėmai]

III Ps1P

⁷⁴ Žr. p. 221, išn. 728.

⁷⁵ Kirčiuotas skiemuvo buvo gal pirmasis.

⁷⁶ Su *-sa-* turbūt (?) iš nekirčiuoto **-sā-*.

išbandymas perbandan I 11₅₋₆ A, perbandasnan II 11₆, perbandāsnan III 55₁₄ AF
išbandyti perbānda III 55₁₆ Ps3
išduoti perklantemai III 35₁ [perklantemai] Ps1P ↗ *keikti*
 – (*nuvilti*) prowela I 13₄ [pravilā] Pt3, prawilts III 75₂ [pravilts] PcPtPa NM
išėjimas iseisennien III 123₂₋₃ [izeisen'an (-nen?)] A
išgalvoti ermīrit⁷⁷ III 69₂₂ If
išganymas deiwutiskai III 75₁₉₋₂₀ [deivūtiskai], deiwūtisku III 75₂₂ [deivūtisku] NF ↗ *palaimingas*
išganingas rettiweniskan III 87₁₁ [rettiweniskan] AF, rettiwingiskan III 121₁ [rettiwingiskan] AF
išganytojas retenikan III 63₇ A ↗ *išgelbėtojas*
išgauti augaunimai III 55₂₃ Ps1P, augauuns III 43₁₅ [augavuns] PcPtAc NM
išgelbėjimas isranckīsnan III 41₁₉₋₂₀ [izrankīsnan] AF
išgelbėti isrankinna III 61₃₋₄ [izrankina] Ps3, isrāikilai III 57₈ [izrānikilai] Op3, isrankeis I 11₆, III 57₂ [iz-] Ip2, isrankīuns III 43₁₄ [izrankīvuns]

PcPtAcNM, isrankīt III 113₁₇ [iz-] PcPtPaNA
išgelbėtojas, išganytojas pogalbenix III 103₂₄ [pagalbeniks] N, pogalbenikan III 91₁₉ [pagalbenikan] A
iškelti erlāngi III 97₇ Ps3
išklausyti ↗ *paklausyti*
išlaikyti erlaikūt III 55₁₈ If, erlaikū⁷⁸ III 45₁₇ Ps3, erlaikūuns III 45₁₄ [erlaikūvuns] PcPtAcNM, islāika⁷⁹ III 41₅₋₆, islāiku⁷⁸ III 131₁₆ [iz-] Ps3, 2, islaikūuns III 119₁₄₋₁₅ [izlaikūvuns] PcPtAcNM
išlieti islīuns III 63₆ [izlīvuns] PcPtAcNM
išlinka balno ↗ *balno išlinka*
išmokinti ismukint III 17₁₆ [iz-] If
išoriškai iswinadu III 77₁₂ [izvinandau] Av
išpažinti grikait III 65₆ [grikait] If ↗ *kalbėti*
išpažintis grikausna III 65₇ [grikausna⁸⁰] NF, grikausnan III 67₁₅ [grikausnan] AF
išrūgos sutristio E 692 [sutrist'ā]⁸¹
išskirti isklaitints III 121₅ PcPtPa NM ↗ *skirti* (= *scheiden*)
iš ten stwendau I, II 9₃ [stwendau]

⁷⁷ Čia *-it* yra iš nekirčiuoto *-it*.

⁷⁸ Su *-u* < *-ū* < *-ā*.

⁷⁹ Su *-a* (< **-ā*), čia morfologiškai atsiradusiu.

⁸⁰ Su *-a* iš nekirčiuoto *-ā*.

⁸¹ Pr. [*sutrist'ā*] yra turbūt priesagos **-ist-* vedinys iš **sutr-* = lie. *sutr-os* (Būga RR I, p. 304). Tiksliau sakant, šis pr. žodis yra greičiausiai atitinkamo vak. sl. žodžio (plg. s. sl. *syřište* „Kāselab“) perdirbinys (pagal liaudies etimologiją).

ištikimai isarwi III 67₂₂ [izarvi] ↗ *tik-
rai* (= *wahr*)

ištikimas ↗ *patikimas*

ištikimiausiai veka isarwiskai III 133₆
[ukaizarviskai] ↗ *tikras* (= *wahr*)

ištikimumas auschaudīšnan III 107₁₇₋₁₈
[aušaudīšnan] AF ↗ *pasitikėjimas*

iš tikro perarwi III 113₄ [perarvi] Av,
perarwisku III 41₁₇ [perarvisku], per-
arwiskai III 43₂₆ [perarviskai] Av
↗ *tikras* (= *wahr*)

ištisai postippan III 71₁ [pastipan]
Av ↗ *visai*

ištisas postippin III 45₁₅ [pastipin]⁸² A
↗ *visas*

išvaduoti erkīnina⁸³ III 117₉ Ps3

išvaizda ↗ *veidas*

ištraukti entēnsīts⁸⁴ III 59, PcPtPaNM,
entensītei III 97₁₇ PcPtPaNPM ↗
traukti (*tempti*)

ižiūrėjimas endirisna III 95₂₄ [endi-
rīsna] NF

ižiūrėti endeirīt III 55₃ [endeirīt] If,
endyrītwei III 119₂₉₋₃₀ [endirītwei]
If, endeirā III 107₃ [endeirā] Pt3,
endirīs⁸⁵ III 67₂ [-di-] Ip2

J

jau iau III 63₁₀ [jau]

jaunas maldai III 97₂ NPM, maldans
III 85₄ AP

jaunesnis; *mokinys* maldaisin III 45₂₁
AF, maldaisei III 111₂₂ NPM, maldai-
semans I 13₇, maldaysimans II 13₇,

⁸² Pr. *postippin* „ištisas, visas“ (acc. sg.) su *-in* vietoj senesnės *-an* [= (*postipp*)-*an* „ištisai“ adv. (= nom.-acc. sg. neutr.)] suponuoja (nom. sg. masc.)**pastipas* „ištisas“, kuris yra galūnės vedinys iš **pa-stip* ← **stip* „tiestis“ [= lie. *stip-ti* „dvėsti“ (< „išsitiesti“) : *stiēp-tis* „tiestis“ ir kt.]; pr. **pastipas* „ištisas, visas“ < „ištiestas (ištįšęs)“ plg. su lie. *pātisas* „ištiestas (ištįšęs)“, ilgās, *ištisas* „visas“ < „ištiestas (ištįšęs)“ ir pan.

⁸³ Pr. *erkīnina* „išvaduoja“ (3 praes.) yra verb. caus. (inf.) **erkin-in-tvei* „išvaduoti, išveržti (ką iš kur)“ = „daryti, kad kas iš kur išsiveržtų“, turintis prefixą *er-* ir išvestas iš verb. **kīn-* „veržtis“ < balt. **kīn-* „t. p.“ > la. *cīn-a* „kova“ (< *, „veržimasis“), *cīn-ītis* „grumtis, kovoti“, lie. (up.) *Kin-ė* (< *, „besiveržianti, veržli“) ir kt. Iš balt.-sl. **ken-* „veržti“ resp. **kīn-* „veržtis“, iš kurių ypač pirmasis turėjo ir enantoseminių reikšmių (t. y. „atveržti“ ↔ „užveržti“, plg. Būga RR I 477 t.), atsirado s. sl. *na-če-ti* „pradėti“ (< „atveržti, atrišti“), *kon-ccb* „pabaiga, galas, tikslas“ (< *, „užveržimas“) ir kt. < ide. **ken-/kṛ-* „veržti(s)“ > s. ind. *kan-īna-* „jaunas“ (< *, „veiklus, veržlus“), lot. *re-cens* „šviežias, naujas“ (< „atsišviežinęs“ < *, „iš naujo, vėl veiklus, veržlus“), gr. ἐγ-ζον-έω „skubu“ (< *, „veržiuosi“) ir kt. Iš ide. **ken-/kṛ-* „veržti(s)“ + **-k-* > ide. **kenk-/kṛk-* „t. p.“ turime: s. ind. *kāñc-ate* „riša“, s. isl. *há* „kankinti“ < **hanh-ōn* (< *, „suveržti, spausti“), s. angl. *hōh* „kulnas“ (< *, „kulno sąnarys“ < *, „suveržimas, surišimas, sunėrimas“), lie. *keñk-ti* „schaden, wehtun“ (< *, „suveržti“), *kink-yti* „Pferde anschirren“ (< *, „suveržti, surišti“), *kenk-lė* „pakinklis, Knieckhle“ (< „kelio sąnarys“ < *, „suveržimas, surišimas, sunėrimas“) ir kt.

⁸⁴ Įprasta taisyti į *entensīts*. Tačiau parašymas *entēnsīts* okazionaliai galėtų būti ir teisingas.

⁸⁵ Turbūt su *-i-* (*-di-*) iš nekirčiuoto *-i-*.

[maldaisimans] DPM, maldaisins I
11₁₀ APM

jaunikis grandan III 107₁₃ A

jauniklis (*kumeliukas*) maldian E 438
[mald'an]

jaunimas maldūnin III 17₁₅, 97₁ A

jausmas (III 41₅) ↗ *jaurumas*

jautis curwis E 672 [kurvis] N, kurwan
III 89₁₋₂ [kurvan] A

jaurumas seilin⁸⁶ III 115₁₉ A, (*jaus-*
mas) seilins III 41₅ AP ↗ *pamaldu-*
mas

javai arrien III 89₂ [aren (ar'an?)]⁸⁷
AF

jėga ↗ *galia* ↗ *stiprybė*

jei(gu) *ik III 79₉ [ĩk]⁸⁸; eg BPT₂;

ikai III 93₁₅, ickai III 99₁₁ [ĩkai]

jeknos lagno E 125 [jajnā] NF⁸⁹

jerubė bruneto E 769 [brūnetā]

Jėzus Jsus II 11₁₀ [(j)ĩzus], Jesus I
13₃, Jhesus III 113₁₁ [jėzus] N Jesu
III 45₁₇ [jėzu] D?

jis din I 13₄ [din], dien III 101₂₀ [den]

A, dins I 11₁₂ [dins], diens II 11₁₄

[dens] AP; tãns III 37₁₁ NM, tenna
III 101₂₀ [tenā] NF, tenessei III 39₉

[tenesei] GM, tanassen I 7₇ [tanasan],

tanæssen II 7₇ [tanesan] ANPo,

tennėison III 29₁₋₂ [tenėisan] APo,

I¹ II 47₁₀ G, tenesmu III 43₂₀₋₂₁ D, ten-

nijsmu III 33₁₂, tennėismu III 43₁₉₋₂₀

[tenėismu] D, tennėi III 121₃ [tenėi]

DF, tennan III 47₁₂, tennen III 85₅

[tenan] A, tennei III 37₆ [tenei] NPM,

⁸⁶ Pr. *seilin* reiškė „jaurumą, stropumą“, žr. p. 220, išn. 723.

⁸⁷ Manyti, kad pr. (III 89₂) *arrien* verstas iš vok. (III 82₂) *da* resp. reiškęs „ten; čia“ (Вопросы славянского языкознания, вып. III. М., 1958, p. 112–114), negalima: vok. *da* katekizmuose visur verčiamas tik į pr. *stwi* arba (rečiau) *kāigi*, *kaden* ir *schan* (1x). Pr. *arrien* laikytinas subst. (acc. sg.), kuris bei jo giminaitis lie. *arúo(-das)* suponuoja vak. balt. **arī* (subst. nom. sg. fem.) resp. ryt. balt. **aru* (subst. nom.-acc. sg. neutr.), plg. Būga RR II 93–94. Šie du substantyvai atsirado iš (*u*-kamenio) adjektyvo balt. **ar-us*, t. y. iš jo fem. resp. neutr. lyčių: a) balt. fem. **ar-ī* [> lie. (*plat*)-*ī*] < **ar-vī* [= balt. **(plat)-vī* „plati“ = s. ind. (*prth*)-*vī* „t. p.“] ir b) balt. neutr. **ar-u*; dėl adjektyvinių fem. resp. neutr. lyčių substantivacijos (t. y. virtimo į subst. abstracta) plg., pvz., sl. (fem.) **medjā* (> rus. *межа* ir kt.) resp. balt. (neutr.) **medjā(n)* (> lie. *mėdžias* ir kt.) – iš adj. balt.-sl. **medjās* „tarpinis“, t. y. iš jo fem. resp. neutr. lyčių. Balt. adj. **arus* (**arī* fem., **aru* neutr.), kuris yra balt. **ar-* „arti“ vedinys (apie tokio tipo balt.-sl. vedinius žr. Ю. В. Откупщиков. – Baltistica X, 15 tt.), reiškė maždaug „susijęs su arimu (*ariantis*, *ártas*, *āriamas*)“; vadinasi, subst. vak. balt. **arī* bei subst. ryt. balt. **aru* reiškė „tai, kas susiję su arimu“ > „tai (nauda), kas gaunama iš arimo (iš dirvos)“ > „javai“ (plg. Būga 1. c.). Iš ryt. balt. subst. **aru* „javai“ (nom.-acc. sg. neutr.) atsirado **aru* + **-da-* > **aruda-*, o pastarasis, jo balsį **-u-* apofoniškai perdirbus į **-ū-* (plg. Būga 1. c.) resp. **-uo-* (dėl ryt. balt. **uo* : **ā* apofoniško santykio žr. Mažiulis, Baltų ir kitų ide. kalbų santykiai, 44 tt.), davė lie. *arúodas*. Vak. balt. subst. **arī* „javai“ (nom. sg. fem.) davė pr. **arī* „javai“ (nom. sg.) resp. (acc. sg.) *arrien* „javus“ (III 89₂). Dėl pr. *arrien* *tläku* „javus kulia“ (III 89₂) žr. p. 283, išn. 109.

⁸⁸ Atstatomas iš *iquoitu* „jei nori tu“ [ĩkvaitū = ĩk + kvai tū].

⁸⁹ Turbūt nomen collectivum – „jeknos“.

tenneison III 17₁₇ [tenēisun] GP,
 tennēimons III 17₁₆₋₁₇ [tenēimans],
 tennēimans III 89₁₁ [tenēimans] DP,
 tennans III 59₁₅ [tenans] AP ↗ *tas*
Jordanas Jordānen III 119₂₃ [-en
 (-in?)] A

judinti ↗ *pajudinti*

juodas kirsnan E 460

juosta, diržas saninsle E 485 [savinzlē]
ūra iūrin III 107₁ [jūrin] A, *luriay* E
 66 [jūr'ai] NP

jūs yous I 15₃, joes⁰⁰ II 15₂, ioūs III
 89₅, jaūs III 93₅ [j^oūs] N, iouson III
 95₈ [j^oūsun], ioūsan III 105₁₉ [j^oūsan]
 G, joūmas III 67₂₀ [j^oūmas], ioumus
 III 117₂₆₋₂₇ [j^oūmus], joūmans III 69₁₀
 [j^oūmans], iūmans III 113₅ [jūmans]
 D, wans III 67₁₄ [vans] A

jūsas (jūsiškas) ioūs III 105₂₀ [j^oūss]
 NM, iousā III 93₉ [j^oūsā] NF, ioūsmu
 III 93₂₃ [j^oūsmu] DM, iousai III
 95₁₀ [j^oūsai] G, ioūsans III 93₅,
 ioūsons III 89₁₀ [j^oūsans] AP
jūsu ↗ *jūs*

⁹⁰ Žr. Endzelīns SV 29.

⁹¹ Pr. *kisses* skaitytinas turbūt [kizēs] (plur. tant.) ir laikytinas galūnės vediniu iš pr. *kiz- „krebždėti, skrebėti“ = lie. dial. *kiz-ė-ti* „krutėti, knibždėti“ (LKŽ V 937). Taigi pr. *kisses* „kailiniai“ bent iš pradžių reiškė tą, ką ir lie. dial. *skrėbai* (plur. tantum) „prasti, sudžiūvę kailiniai“ (: *skreb-ėti* „krebždėti“).

⁹² Vok. *kurse* (E 476) buvo „Pelzrock“ (žr. Lexers *Mittelhochdeutsches Taschenwörterb.*, Leipzig 1959, p. 119) = „kailinukai (trumpi kailiniai)“. Pr. *lactye* [laktē] „kailinukai“ (E 476) yra priesagos *-tē vedinys iš pr. *lek- „smarkiai judėti, lėkti“ = lie. *lėk-ia* (*lėk-ti*) ir kt.; drabužių pavadinimams nėra svetima darybinė reikšmė „tai, kas juda, skrieja, lekia“ ir pan. (plg., pvz., lie. *skreistė* „apsiaustas“). Pr. [lak-tē] „kailinukai“ plg. su lie. dial. *lāk-tē* „kartis paukščiams tupėti, lakta“ (LKŽ VII 99) < „tai, ant ko užlekama“.

K

kabinti kabūns III 101₂₃ [kabūvuns]
 PcPtAcNM

kad kai III 29₁

kada kadan I 13₄, kaden II 13₄ [kadan]

kadagys kadegis E 608

kai kai III 105₇, kan III 105₂

kailiaraugė žievė dumpbis E 512 [dumbis]

kailiniai kisses E 478 [kizēs]⁹¹ NPF

kailinukai lactye E 476 [laktē]⁹² NF

kailis ↗ *oda* (*plaukuota*)

kailius ↗ *odminys*

kaimas caymis E 797 [kaimis], kayme

GrG 5 ↗ *atlankyti*

kaimynas kaimīnan III 69₁₅ A, kaimīnans III 53₁₇₋₁₈ AP

kaip key I 9₁₇, kai III 49₆ [kai], kāigi
 III 17₂₀

kaisti ↗ *prakaitas* ↗ *sukurstyti*

kaklagyslė stroio E 103 [strujā]

kaklas winsus E 102 [vinzus] ↗ *skruostas*

kakta batto E 77 [kaktā]⁹³
kaladè ↗ *trinka*
kalavijas kalabian E 424 [kalabĭjan];
kalbĭan III 89₂₅ [kal(a)bĭjan] A
kalbèti (= *sprechen*) gerbt III 79₁₀,
preigērbt III 27₄ If, gerbais III 107₁₃₋₁₄
Ip2, gerbeis GrG 28, gerbaisa GrA 53,
gerbaiti III 121₂₂ Ip2P ↗ *byloti*
kalbèti (= *reden*) waitiatun I 5₂₂,
waytaton II 5₂₂ [vait'ātun] If, waitiā-
mai III 35₁ [vait'āmai] Ps1P, waitiain-
tins III 87₁₂ [vait'āntins] PcPsAcAP
↗ *apkalbèti* ↗ *ikalbèti* ↗ *šmeižti*
kalnas grabis E 28 [garbis]
káltas dalptan⁹⁴ E 536 NA
kałtas ↗ *nekaltas* ↗ *skolingas*
kalti ↗ *priekalas*
kaltininkas ↗ *skolininkas*
kaltinti ↗ *apkaltinti*
kalvè antre E 514 [autrè]
kalvis wutris E 513 [(v)utris]
kamanè camus E 788 [kamus]

kamanos brisgelan E 450 [brizgelan
(-ilan?)] NA
kamarèlè kamerco E 208 [kamerkā]
kaminas kamenis E 222 [-enis (-inis?)]
↗ *žaizdras*
kampas lunkis E 199
kanapè caneips GrG 74
kanapès knapios E 268 [k(a)napĭs]
NF
kanapès sèkla gnabsem GrG 66, gnaps-
sem GrC [k(a)napsēm-]
kandus grēnsings III 87₄ [gr'āuzings]
NM
kankinimas lailĭsnan⁹⁵ III 69₂₂ AF
kapoti ↗ *medšarkè* ↗ *peilis (mèsai)*
kapoti
kapšiukas, maišelis kuliks E 487
karalius konagis E 405 [kunagis]
karbija tarbio E 325 [karbiĭjā]
karetaitè prestors E 707 [persturs?]
kariavimas kariausnan III 123₁₇₋₁₈
[kar'ausnan] AF

⁹³ A. Bezenbergerio (žr. Götting. Gelehrte Anzeigen. Göttingen 1874, p. 1237) pasiūlytas taisyms *batto* į *ballo* yra visuotinai priimtas. Tačiau šitokių taisyms reikia labai atbejoti: a) *batto* raidės *-tt-* gali būti ir netaisomos, t. y. interpretuojamos kaip *-ct-* arba *-cc-* ar *-tc-* (taisyms *t* į *c* bei *c* į *t*, kaip prūsistams žinoma, nelaikomas net taisyms), b) E nuoraše nėra nė vieno patikimo atvejo, kur *t* būtų parašyta vietoj *l*, c) raidžių *t* ir *l* rašyba anuomet, sprendžiant iš E nuorašo, buvo labai skirtinga. Tačiau niekas neatkreipė dėmesio į tai, kad Elbingo žodynėlio raidė „b“ (mažoji), parašymu primenanti mūsiškę „B“ (didžiąją), yra gana panaši į didžiąją „C“ (sutinkamą tik žodžio pradžioje), kuri parašymu primena mūsiškę „E“ (resp. rusiškąją „Е“): juk net ir mūsiškę „B“, atitinkamas jos atkarpas parašius gerokai plonesniais brūkšneliais, be didesnio išžiūrėjimo galima sumaišyti su „E“. Panašumas tarp tų „b“ ir „C“ buvo, matyt, dar didesnis Elbingo žodynėlio originale negu išlikusiame jo nuoraše. Trumpai sakant, *batto* (E 77) taisytna į *Cacto* = pr. **kaktā* (= lie. *kaktà*, la. *kakta* „kampas“).

⁹⁴ Su *-p-* < **-b-*.

⁹⁵ Pr. *lailĭsnan* „kankinimas“ suponuoja verb. **laili-tvei* „kankinti“ < **leili-tvei*, kuris išriedėjo iš „spausiti“ < „siaurinti, ploninti“, – yra vedinys iš adj. (ar subst.) **lei-* „siauras, plonas“ < **lei-* + **-l-* < verb. **lei-* „siaurinti, ploninti“ < „(nu)glaistyti“, žr. p. 290, išn. 143.

kariuomenė kragis E 410 [karis]
 – *s apžiūra* cariawoytis E 416 [kar'-
 avāitis]⁹⁶
karklas apewitwo E 605 [apēvītvā
 (api-?)]
karna ↗ *lunkas* ↗ *vadelės*
karo žygis karygo E 411 [kar'agā]
karpis sarote E 576 [zarātē]⁹⁷
karšis locutis E 562 [lākutis]
karštai garrewingi III 121₈ [garevingi]
 Av(NA)
karštis gorme E 41 [gārmē]
karta streipstan III 37₁₆ A, streips-
 toos III 37₁₉ [streipstans] AP
kartas reisan III 69₂₅ [reizan] A
kartis kartano E 636 [kartanā]
kartus kārtaī III 93₁₀ NPM
karvė klente E 673 [klentē], klint GrG
 7, clynth GrA 4
karvelis poalis E 761 [pālis]
 – *keršulis* keutaris E 762 [k'autaris]
kas, rel. *kuris* kas I 7₁₀ NM, quoi
 III 89₁₈ [kvui]⁹⁸ (kvai?) NF, ka I 7₇,
 II 13₁₈ NA, kasmu III 91₉, 113₂₁ D,
 (sēn)ku⁹⁹ III 113₁₂ D, kan III 55₆ A,
 quoi III 37₁₄, quai III 37₁₇ [kvai]
 NPM, kans III 65₁₈ AP
kasa kexti E 70 [kekstī] NF
kasdieninis deyninan II 11₁ [deininan],
 deinenin III 53₁ [deininin], deinen-
 nien III 53₄ [deinin'an (-nen)] A,
 dineniskas III 53₉ [deininiskas] NM

kasdieniškai deineniskai III 41₁₀ [dei-
 niniskai], deinenisku III 45₂₀, deininis-
 ku III 55₈ [deininisku] Av, deininis-
 kan III 113₁₈ Av(NA)
kasdieniškai deineniskan III 63₁₅ [dei-
 niniskan] A
kas nors ainonts III 99₁₁ [ainunts]
 NM, ainontsi III 85₇ [ainuntsi] G,
 ainontsmu III 67₆ [ainuntsmu] D,
 ainontin III 103₁₂ [ainuntin] A ↗ *nie-*
kas ↗ *daiktas*
kasti ↗ *ikasti*
katė laukinė paustocatto E 665
 [paustā katā] NF
katekizmas catechismus III 17₁₂ [ka-
 tekizmus]
katilas catils E 355 [katils]
 – *varinis* warene E 356 [varenē
 (-inē?)]
kaukolė kerpetis E 72
kaulas caulan E 155 [kaulan]; kau-
 jei III 101₁₈ [kaul'ai] NPM, kaū-
 lins III 101₁₉ AP ↗ *blauzda* ↗ *šon-*
kaulis
kauptukas ↗ *kirtiklis*
kaustykla ↗ *aptvaras* arkliams *kaus-*
tyti
kaušas birgakarkis E 358
kėdė clumpis E 216 [klumpis]
keiksmas klantīsnan III 69₁ AF
keikti klantīwuns III 69₅, klantīuns
 III 69₁₃ [klantīwuns] PcPtAcNM;

⁹⁶ Sc.: „kalbėjimas kariuomenei“. Žr. p. 256, išn. 23.

⁹⁷ Žr. p. 256, išn. 25.

⁹⁸ Plg. tai, kas pasakyta p. 303, išn. 181.

⁹⁹ sēn „su“ + ku < *kū < *kō.

wertemai III 29₂₋₃ [vertemai] Ps1P
 ↗ išduoti ↗ prakeikti
 keistis kitawidintunsin III 99₁₃ [kitawidintun sin] If
 kekšė manga GrG 88 [mangā] N, mangos GrG 98 [mangās] G
 kėkštas bucarwarne E 723 [bukavarnė]
 kelias pintis E 799, peentis GrG 33
 kelis klupstis E 140
 kelmas kalmus E 633
 kelnės lagno E 481 [laknā]¹⁰⁰ NF
 – šlauninės broakay E 480 [brākai] NPM
 kelti ↗ iškelti
 keltis ↗ atsikelti
 kentėjimas stinsennien III 43₁₉ [stinsen'an (-nen?)] A
 kentėti stenuns I 7₁₆ [stēnuns], styienuns II 7₁₆ [stūnuns], stīnons III 41₂₄ [stīnuns] PcPtAcNM
 kepėjas peccore E 329 [pekārē]
 kepenys ↗ jeknos
 keptuvė pantwcko E 352 [panevkā]
 kepurė kelmis E 474, kelmo GrG 40
 keras, krūmas kirno E 637 [kīrnā]
 ↗ keružis beržas ↗ krūmai
 keršytoja trintawinni III 89₂₆₋₂₇ [trintavini¹⁰¹] NF
 kerštas trinsnan III 93₁ AF
 keršulis ↗ karvelis keršulis

keružis beržas kerberse E 614 [kerberzė]
 ketvirtadienis ketwirtire¹⁰² E 21 [ketvirtiks]
 ketvirtas ketwerts I 5₁₁, kettwirts III 29₁₆ [ketvirtis] NM, ketwirta III 51₂₁ [ketvirta] NF, ketwirtsu III 63₁₁ [ketvirtismu] D, ketwirtin III 37₁₆ [ketvirtin] A
 kibiras wumbaris E 556 [vumbaris]
 kibirkštis soanxti E 35 [spankstī] NF
 kiaulė (apskritai) swintian E 682 [svint'an], – (patelė) skewre E 685 [sk'aurė], skaura GrG 45
 kiaulidė seweynis E 229 [sveinis]
 kiaunė caune E 663 [kaunė]
 kiaušinis paute GrG 67 [paut-]
 kiekvienas ↗ ikvienas
 kielė kylo E 771 [kīlā]
 kietas drūcktawingiskan III 119₁₁ [drūktavingiskan] A
 kikilis swibe E 736 [svilė?]
 kirmis girmis E 786 [kirmis]
 kirsti kyrteis GrA 78 [kirteis] Ip2
 ↗ kirtis
 kirtiklis, kauptukas kersle E 549 [kerslė] ↗ kirvis dviašmenis
 kirtimas ↗ lydimai
 kirtis kirtis E 163

¹⁰⁰ Šis pr. *lagno* turbūt skaitytinas [laknā] „kelnės“ (singulare tantum resp. nomen collect.), kurį laikau substanyvuota lytimi adj. (fem.) *laknā : masc. *laknas „smarkiai judantis, lekiantis ar pan.“; plg. pr. *lactye* „kailinukai“, žr. p. 276, išn. 92.

¹⁰¹ -i iš nekirčiuotos *-ī (< *-ē).

¹⁰² E 21 *ketwirtire* taisytina į *ketwirtixs*.

kirvis bile E 533 [bilē], bila GrG 71

– *dviašmenis* kersle E 534 [kerslē] ↗ *kirtiklis*

– *plačiašmenis* romestue E 532 [rārestvē]

kiškis ↗ *zuikis*

kitas kittans I 5₃ [kitans] AP

kitoniškai kittewidei III 49₈ [kitavidei] Av, kittawidin III 115₂₅ [kitavidin] Av (A), kittewidiskai III 129₁₅ [kitavīdiskai] Av

klaidinti kurteiti III 87₂₃ Ip2P

klasta ↗ *suktybė*

klastyklė klexto E 333 [klekstā]

klastyti ↗ *klastyklė* ↗ *nuoklastos*

klaupti ↗ *paklaupti*

klausyti klausiton III 57₂₀ [klausiton] If, klausėmai III 29₁₅ Ps1P, klausieiti III 89₁₀ [klausieiti] Ip2P, klausius III 105₇ [klausivuns] Pc PtAcNM ↗ *paklausyti*

klausytojas ↗ *nuodėmklausys*

klėtis clenan E 194 [klēnan]

klevas stuckis E 595 [skutis]¹⁰³

klijai mosla GrG 73, moska GrA 85

klojimas calene E 231 [kalenē]

klusnus ↗ *paklusnus*

knyga laiskas III 99₁₋₂ N(P^{?104}), laisken III 101₈ [laiskan] A ↗ *krikšto knyga*

knygenos tusawortes E 131 [tūlavārtēs] NPF

kočėlas ↗ *ridinis*

koja nage E 145 [nagē], noye GrG 22

kojinės peadey E 482 [pēd'ai] NPM

kojos pirštas nagepristis E 149 [nagēpristis]

kojos piršto pilvelis spertlan E 150

koks kawīds III 87₉ [kawīds] NM,

kawida III 97₁₀ [kawīda] NF, kawijdan III 59₁₀ [kawēīdan], kawīdan III 41₁₄ [kawīdan] NA, kawijdsa III 93₁₄ [kawēīdsa] G, kawijdsmu III 45₁₈₋₁₉ [kawēīdsmu], kawīdsmu III 105₈ [kawīdsmu] D, kawijdsei III 113₁₃₋₁₄ [kawēīdsei] DF, kawīdan III 63₆ [kawīdan] A, kawīdai III 61₇ [kawīdai] NPM, kawīdāns III 59₁₅ [kawīdāns] APM ↗

toks ↗ *kitoniškai* ↗ *vienoks*

koserė cosy E 96 [kāsī]

kotas ieties ↗ *ieties kotas*

kovarnis colwarnis E 726 [kōsvarnis]

¹⁰³ Dėl jo Endzelīns SV 257 rašo: „bez etimologijas“. Pr. *stuckis* skaitau *scuckis* [skukūš], o jis yra iš [skutūš] (E žodynėlyje esama ir daugiau „painiojimų“ tarp *k ir *t prieš priešakinės eilės balsius). Pr. **skutūš* „klevas“ yra iš „karpytlapio (medžio)“ – galūnės vedinys arba a) tiesiog iš verb. **skut-* „pešiojimu pa(s)i daryti iškarpymus (-mams)“ < „iš(si)pešioti, iš(si)draskyti“ (= lie. *skūsti* „rasieren, rupfen, schälen“, la. *skust* „kratzen, rasieren, schälen“), arba b) iš (verb. **skut-* →) adj. **skutas* „iškarpytas, išsikarpęs“ < „dėl iš(si)pešiojimo turintis tam tikrus iš(si)karpymus“ < „išpešiotas, išsipešiojęs“. Dėl „karpytlapio (medžio)“ > „klevo“ plg. vok. *Ahorn* „klevas“, lot. *acer* „t. p.“ ir pan.

¹⁰⁴ Žr. p. 212, išn. 675.

kovoti ūlint III 123₂₁ If
kraigas pellekis E 202 [pelėkis]¹⁰⁵
krapas kamato E 267 [kamatā]
kraštas (šalis) tauto E 793 [tautā]
 NF, tautan III 17₁₄ A
kraujaleidys crauyawirps E 551 [kraujavirps]
kraujas krawia III 73₁₅, crauyo E 160 [kraujā] NF¹⁰⁶, kræuwyey II 13₁₈ [kraujai] D, kraugen I 13₁₉, krawian III 75₁₁ [kraujan] A
krebždėti ↗ *kailiniai*
kregždė smicuto E 740 [smīkutā?] –
urvinė krixtieno E 741 [krikštėnā]
kreipti, versti wartint III 35₄ [var-
 tint] If, wartinna III 101₂₅ [vartina]
 Ps3
krėslas creslan E 217 [krėslan] NA
kremzlė (nosies) gremside E 87 [gremz-
 dē]
kriaušė (medis) crausy E 617 [krau-
 sī] NF
kriaušės crausios E 618 [krausijās]
 NPF

¹⁰⁵ Pr. [pelėkis] „kraigas, šelmuo“ kildinu iš „stogo dalis, kurioje susijungia resp. atsiskiria – tarsi atskykla jo (stogo) šoninės dalys“ = „stogo skeltuma (skelta vieta)“; plg. tai, kad, pvz., Dusetų apylinkėse greta *želmuo* „kraigas“ pasakoma ir (*dangčio*) *skeltuma* „(stogo) kraigas“. Pr. [pelėkis] = *pelėkis < *as (ar iš *-īs) laikytinas priesagos *-ėk- vediniu iš *pel- = balt.-sl. *(s)pel- „skelti, (at)plėšti“ < ide. *(s)pel- „t. p.“, iš kurio turime daug vedinių: pr. *spel-anxtis* „skeveldra, atplaiša“ (E 642), lie. *spāl-iai* = la. *spał-i* „t. p.“ (< *, „atplaišos“), s. sl. (*raz*)*pla-titi* „skelti“, sva. *spał-ten* „t. p.“ ir t. t. Iš to paties balt. *(s)pel-, matyt, išvestas yra ir lie. *pėl-ekas* „žuvies plaukmuo“ < „žuvies uodega“ < *, „skeltas dalykas“ (kitaip: Fraenkel LEV 566).

¹⁰⁶ Šis [kraujā] (= *crauyo* E 160) yra tam tikras nomen collectivum („kraujai“ = „kraujas“) – nom. sg. fem.

kryklės (*aitriosios slyvos*) krichay-
 tos E 621 [krikaitās] NPF
krikščionija christiāniskan III 45₁₅₋₁₆
 [krist'āniskan], cixtiāniskun III
 121₆₋₇ [krikst'āniskun] AF
krikščionis christiānans III 45₂₃
 [krist'ānans] AP, cixtianai III 87₁₃
 [krikst'ānai] NPM, cixtiānimans III
 123₁₄ [krikst'ānimans] DP, cixtiā-
 nans III 73₁₇ [krikst'ānans] AP
krikščionystė cristionisto E 794
 [krist'ānistā]
krikščioniškas cristiāniskas III 39₁₀₋₁₁
 [krist'āniskas] NM, krichstianisquan
 II 9₇ [krikst'ānisk'van], krixstianiskun
 I 9₇, cixtiāniskun III 111₉, cix-
 tiāniskan III 123₁₆ [krikst'āniskan] A
krikštijimas cixtisna III 59₆, cixtisnai
 III 59₇ [krikstīsna(i)] NF, cixtisnan
 I 11₈ [krikstīsnan] AF
krikštijimo knyga cixtisnālaiskas III
 17₁₉ [krikstīsnałaiskas] N
krikštyti cixtitwi III 111₄ [kriks-
 tītvi] If, cixtia III 129₁₀ [kriksti-
 ja] Ps1(,3), cixtity I 11₁₂ [krikštīti],
 cixteiti III 59₁₅ [krikst'ēiti] Ip2P,

cixtits I 11₁₅ [krikstīts], crixteits II 11₁₆ [krikstēīts] PcPtPaNM
krikštytojas cixtnix III 111₅₋₆ [krikst(i)ņiks] N
krikšto knyga cixti lāiskas III 111₁ [krikstilāiskas] N
kristi krūt III 101₁₂ If ↗ *kritimas*
Kristus Chricstus II 11₁₀, 13₃ [kriks-tus] N, Christs III 59₁₂ [kristis] N, Christus I 11₉ [kristus] N, Christu III 117₄ [kristu] D, Christon III 115₇, 119₂₃, 129₁₈ [kristun] A
kritimas kruwis E 167 [kruvis (krūvis?)] ↗ *kristi*
kryžiuoti scresitzt II 7₁₇ [skrizīts¹⁰⁷], skrīsits III 43₁ [skrizits], scrijsits III 127₁₁ [skrēizits], scrisits I 7₁₇ PcPtPaNM
kryžius scrīsin III 79₄ [skrīzin], scrijsien III 81₃₋₄ [skrēizen] A
krosniai duonkepei trobesys ↗ *ublādē*

krosnis stabni E 221 [stabnī]
krosnis duonkepē ↗ *ubas*
krūmai gudde E 587 [gudē]¹⁰⁸ ↗
keras
krumplys krumstus E 116
kruša keytaro E 54 [keitarā]
krūtinēs diržas pagrimis E 442 [pagurnis]
krūtis kraclan E 118 [kraklan] NA
kubilas (drevēs) drawine E 393 [drawinē],
 – (*lentu*) standis E 394
kūdra wurs E 61 [(v)ūrs]
kūilys tuilis E 683 [kūilis]
kūjis cugis E 518 [kūjis]
kukmedis juwis E 599 [īvis]
kukutis ↗ *dudutis*
kulkšnis kulnis E 143
kulkšnies *sqnarys* knnchel E 144 [knukels?]

¹⁰⁷ Su [-ri-] < -ri- (nekirčiuoto).

¹⁰⁸ Pr. *gudde* (nom. sg. fem.) ir vok. *pusch* (E 587) reiškė ne „krūma, kerą“ (tam buvo pr., *kirno* ~ vok. *struch* E 637), o „krūmus“ (nom. coll.) = „krūmyną“. Pr. *gudde* [gudē] atsirado iš „tai kas išsikerioje, išsilankstė“ – yra galūnės vedinys iš balt. **gud-* „lankstyti, linkti“, iš kurio turime ir lie. *gūd-o*, *gūs-ti* „priprasti prie ko“ (< * „palinkti prie ko“), *gūd-ras* „gūdrus, įgudęs“ (< * „palinkęs prie ko“) ir t. t.; čia priklauso ir lie. *gūdas* „kitos tarmės žmogus; baltarusis“ (pravardė – iš * „susirietęs“ < * „sulinkęs“), up. *Gūd-upis* (< * „besilankstanti upė“) ir kt. Šiame balt. **gud-*, išplėstame formanto *-d-, slypi senasis ide. **gu-/geu-* „lenkti(s)“ (t. y. „lenkti, linkti“), iš kurio, išplėsto kitokių formantų (priesagu), atsirado: pr. (*dvi*)-*gu-bb-us* „zwiefach“ (< „dukart sulenk-tas“), lie. (*dvi*)-*gu-b-as*, *gaū-b-ti* (< „aplenkti“), s. sl. (**gub-*) *gō-nqti* „lankstyti“ ir kt., lie. *gū-g-ti* „linkti“, *gu-g-à* „Buckel“, *gau-r-aī* (< * „susisukė“ < * „susilankstė“), s. isl. *karr* „garbana“ < **kav-*, het. *ku-tt-ar* „sprandas“ (< * „besilankstantis“) = lot. *gu-tt-ur* „gerklė“ (< * „tam tikras linkimas“) ir kt. Iš ide. **gu-* + **H-* / **geu-* + **H* > **gū-* / **gēu-* „lenkti(s)“ turime lie. *gáu-ti* (< * „lenkti ką sau“) la. *gū-t* „gauti“, s. sl. (*prě*)-*gy-b-atī* „lenkti“, s. ček. *hý-ž-ě* „šlaunis“ (< * „linkimas“), av. *gū-na-oiti* „gauna“ ir t. t. Minėtinai ir pr. *gu-r-ins* (su **gūr-* ar **gur-*) „vargšas, vargingas, skurdus“ (III) – priesagos -in- vedinys iš subst. (ar verb.) **gūr-* „tas, kuris kiurkso, styri“ (< * „tas, kuris susilen-kęs“), plg. lie. *gūr-a* „žmogus, vaikščiojantis pagūromis“ ir pan. (Urbutis. – Baltistica II 184)

kulnas pentis E 147
kulšis culczi E 138 [kulsī]
kulti tlāku III 89₂ [tālku]¹⁰⁹
kūmas komaters E 183 [kumaters],
 comatter GrG 87
kumelaitė rapeno E 435 [rapėnā
 (-in-?)]
kumelaitis arwaykis E 434 [arvaikis]
kumelė kaywe E 433 [kaivė]
 –s *pienas* ↗ *pienas*
kumeliukas ↗ *jauniklis* (*kumeliukas*)
kumštis kuntis E 113
kūnas (= *Fleisch*) ↗ *mėsa*
kūnas (= *Leib*) kērmens III 75₅ N,
 kermenes III 41₉ [kērmenes] G,
 kermnen III 31₁₃, kērmnen III
 81₁₇₋₁₈ [kērm(e)nen], kērmnen III

103₁₅₋₁₆; kērmnenan III 41₃ [kērme-
 nan] A ↗ *nėščias kūnas* ↗ *ikūnyti*
 ↗ *mėsa*
kūniškai kērmneniskan III 77₁₁
 [-nin-] Av (NA)
kūniškas kērmneniskai III 75₂₃ NF, kēr-
 meneniskan III 77₄₋₅ [-nin-] A, ker-
 meneniskans III 95₈₋₉ [kērmnenini-
 skans] AP
kuo dažnai kodesnimma I 15₂₋₃, kudes-
 nammi II 15₂ [kudeznima¹¹⁰] Av ↗ *tuo*
kuo ilgai kuilgimai III 105₁₂ Av ↗ *tuo*
kuoja brunse E 573 [brunsė]
kuolinga semeno E 752 [sėmenā]
kuosa kote E 724 [kōsė]
kur quei III 49₅ [kvei]
kuragalys knaistis E 36

¹⁰⁹ Anot Būgos, egzistavo šaknis balt.-sl. **telk-* „grūsti, mušti“ variantas – šaknis balt. **tlōk-* „t. p.“ > pr. *tlāk-u*, lie. (dial.) *luōk-yti* „tam tikru ledo daužymu (mušimu) žvejoti“ < **klōk-* < **tlōk-* (Būga RR I 319, plg. Fraenkel LEW 385). Manau, kad šita lie. *luōk-* < **lōk-* (ar senesnėje jos stadijoje) yra apofoniškai atsiradusi iš **lāk-*, suponuojančios **klāk-* < balt. **tlāk-* „grūsti, mušti, daužyti“, kurią turi ir balt. subst. **tlākis* „lokys“ (> pr. *clōkis* „t. p.“ ir kt.) < „daužytojas“; tiesa, čia (balt.) **-ā-* galėtų būti ir iš balt. **-ō-* (nekirčiuoto; žr. Mažiulis, Baltų ir kitų ide. kalbų santykiai, 23). Tačiau, suponuojant greta balt. (-sl.) **telk-* jos variantinę lytį balt. **tlāk-*, nebūtina vesti iš jo ir pr. *tlāku*, kuris gali būti taisomas į *tālku* ir siejamas su lenk. *tlocz-yé* „trenti“, rus. *толоу-б* „(zer)stossen“ (Endzelīns SV 265), kuriose slypi balt.-sl. **telk-* „grūsti, mušti“. Iš tikrųjų pr. *tlāku* turbūt reikia taisyti į *tālku*. Tokią klaidą – okazonalų lyties *tālku* perdirbimą į *tlāku* lėmė tai, kad prūsų (ir apskritai baltų) junginys *lk* [*tā-lk-u* arba, pvz., *pe-lk-y* (E), lie. *ve-lk-ū* ir pan.] buvo žymiai retesnis (jis neegzistavo ir žodžio pradžioje) negu junginys pr. *t/* resp. (*tl>*) *kl* (jis egzistavo ir žodžio pradžioje!). Pr. [*tālku*] yra pr. (< balt.-sl.) **telk-* „grūsti, mušti“ vedinys (iš pradžių – frekventatyvas), kuris reiškė maždaug tą patį, ką ir lie. *kūlti* – a) „mušti, perti“ ir b) „javus kulti“ = „dreschen“ (žr. dar p. 177, išn. 434). Iš čia nebesunku suprasti, kodėl vok. *dreschet* „drischt“ (III 88₂) yra išverstas ne į pr. [*tālku*] „kulia“ = „muša, pėria“, o į pr. [*aren tālku*] „kulia“ = „javus kulia“ (pr. *arrien* – „javai“, žr. p. 275, išn. 87) (III 89₂). Kaip greta lie. *javūs kulia* „drischt“ yra ir *kūlia* „drischt“, taip reikšmę „drischt“ dėl [*aren tālku*] „drischt“ bus gavęs ir pats [*tālku*] („drischt“ greta „schlägt, stosst“). Sakinio segmento vok. *da dreschet* (III 88₂) žodis *da* pasiliko į prūsų kalbą visai neišverstas (katekizmuose vok. žodžių, neišverstų prūsiškai, yra nemaža).

¹¹⁰ Balsis *-u-* (nekirčiuotas) yra iš *-ū-* (< **-ō-*).

kurapka laucagerto E 768 [lauka-
gertā]¹¹¹ ↗ *višta*
kūrimas teikūsna III 39₁₇ [teikūs-
nan] AF
kūrinys teikūsnan III 109₁₃ AF
kuris ↗ *kas*
kurklys poaris E 777 [pāris]
kurpalis turpelis E 509 [kurpelis]
kurpė, batas kurpe E 500 [kurpė],
kurpi III 53₁₃ N; korpe GrG 81;
kurpins III 41₆ AP
kurtas curtis E 700 [kurtis]
kurti, daryti (= *machen*) teickut III
105₂ [teikūt] If [↗ *daryti* (= *ma-
chen*)], – (= *schaffen*) teikū III 105₂₂
Pt3, taykowuns I 7₁₀ [taikuvuns], tei-
kūuns III 39₁₉ [teikūvuns] PcPtAc
NM ↗ *kūrimas* ↗ *kūrinys* ↗ *daryti*
(= *schaffen*)
kurti (= *bauen*) kūra¹¹² III 101₁₅ Pt3
kurtinys medenixtaurwis E 766 [me-
denīks tatarwis?]
kviesti wackitwei III 47₈ [vakitvei]
If, wūkawi III 77₁₈₋₁₉ [vūkavi] Ps3
↗ *šaukti*
kvietys gaydis E 259 [gaidis], gai-
de GrG 13

¹¹¹ T. y. „lauko višta“.

¹¹² Su -a < -ā.

¹¹³ Su -u- iš nekirčiuoto -ū- (< *-ā).

¹¹⁴ Įprasta taisyti į *signāis*, bet žr. p. 170, išn. 385

¹¹⁵ Pr. *lanxto* „langas“ bei jo giminaičio lie. *lángas* = la. *luōgs* etimologija neišaiškinta, pirmiausia, dėl to, kad nebuvo atsižvelgta štai į ką: senovės baltų gentims langas buvo tam tikra sienoje padaryta nedidelė anga („langelis“), kuri buvo uždengiama gyvulio (kiaulės ar pan.) pūslės plėve (vėliau tam imta stiklą naudoti); Lietuvoje šitokių langų būta net iki XIX a. pradžios. Baltai žodžius „langas“ ir pasidarė iš tos „(langelio) plėvės“ (ta plėvė – viena iš svarbiau-

L

laikas kėrdan III 97₈ AF ↗ *metas*
laikinai kismingiskai III 51₂ ↗ *metas*
laikyti laikūt III 39₁₄₋₁₅; lāiku¹¹³
III 37₁₈ Ps3, lāikumai¹¹³ III 29₁₄
Ps1P, lāikutei¹¹³ III 87₂₅₋₂₆ Ip2P,
laikūts III 17₂₁ PcPtPaNM ↗ *ilai-
kyti* ↗ *išlaikyti* ↗ *palaikyti* ↗ *susi-
laikyti*
laikyti, turėti turīt III 27₁₀, turrit
III 99₁₉ [turīt] If ↗ *turėti*
laiminti signāts III 83₁₄ [zignāts]¹¹⁴
Pt3 ↗ *žegnotis* ↗ *palaima* ↗ *palai-
minti*
laisvas powīrpingin III 109₁₁₋₁₂ [pa-
vīrpingin] A, powірps III 95₁₈ [pa-
vірps] N, powірpun III 119₂₈ [pa-
vірpun] AF
laisvininkas tallokinikis E 408 [tal-
kinikis]
laižyti pomeleis GrG 83 Ip2
lājus sloyo E 379 [slājā?]
lakštingala salowis E 727 [salawis]
langas lanxto E 213 [lankstā]¹¹⁵

langinė perstanstan E 215 [pirst-lankstan]¹¹⁶

lankas (*statinės*) dongo E 403 [dān-gā]

lankyti ↗ *atlankyti*

lapė lape E 658 [lapē] ↗ *varteliai*

lašiniai saltan E 376

lašiša lalasso E 563 [lasasā]

latakas ↗ *nuleistuvos* (*vandens*)

laukas laucks III 105₁₀ [lauks] N;

laucka GrC; *laukan* III 41₈ A

–, *dirva* samyen E 237 [zamen]

A ↗ *žemvaldys*

laukinis (= *wild*) ↗ *arklys* *lauki-*

nis ↗ *dykuma* ↗ *katė* *laukinė*

laukti giėidi III 83₈ [gēidi], *gėide*¹¹⁷

III 85₉, Ps3 ↗ *sulaukti*

laužyti lembtwey¹¹⁸ I 5₁₆, *limtwey*

II 5₁₇ [limtvei] If, *limatz* I 13₆ [lī-

mats]¹¹⁹, *lymucz* II 13₆, *limauts*

III 75₃ [līmuts] Pt3, *lemlai* III 51₁₄

[*lemlai*] Op3

lavonas nowis E 151 [nāvis]¹²⁰

lazda ↗ *ieties kotas*

lazdynas laxde E 607 [lagzdē]

ledas ladis E 56

leisti ↗ *apleisti* ↗ *atleisti* ↗ *krauja-*

leidys ↗ *paleisti* ↗ *duoti*

leistis, *lįsti* (*į kur*) *lesuns* I 7₁₈ [lē-

sių senovinio baltų lango dalių!), tiksliau – pagal jos ypatybę „pleventi, plazdėti, linguoti, siūbuoti (vėjui pučiant arba traukai patalpoje esant)“. Kitaip sakant, iš balt. **leng- / *ling-* „pleventi, linguoti, supti(s)“ (čia pridera ir lie. *leñg-vas* etc.) atsirado: a) galūnės vedinys (su šaknies vokalizmo apofonija) lie. *lāng-as* = la. *luōg-s*, b) priesagos *-stā* vedinys (su šaknies apofonija) pr. **lang-stā* > [*lankstā*] = *lanxto* „langas“. Tą pačią šaknį turi pr. *ling-o* „baldakilpė“, lie. *ling-ė*, *lėng-ė* „klonis“, sl. **lęgō* „lankstus“ ir t. t.; minėtinas ir pr. *nolingo* = [*nō-ling-ā*] „pavadiš“ – galūnės vedinys iš verb. **nō-ling-* „sich hinschauen“ (pr. **nō* reiškė ne tik „ant“, bet ir „į, tolyn“ = „hin“).

¹¹⁶Pr. [*pirstlankstan*] „langinė“ yra iš **pirzdlankstan* < *, „priešais langą esantis“.

¹¹⁷Šis *gėide* galėtų būti [*-d'ā*].

¹¹⁸Ji šakninį *-e-* turi, matyt, iš praes. formų (plg. Endzelīns SV 25).

¹¹⁹Dėl nekirčiuoto *-ma-* (vietoj lauktino *-mu-*) plg. tai, kas pasakyta p. 264, išn. 50.

¹²⁰Pr. *nowis* „lavonas“ [*nāvis*] – su lie. *nōvē* „žudymas“, la. *nāve* „mirtis“, s. rus. *навь* „lavonas“, got. *naus* „t. p.“ ir kt. Iki šiol neišspręstą tokios etimologijos problemą sudaro tai, kad pr. *nowis* (E 151) atliepia vok. *rump* (E 151), kuris yra vž. (= vid. vok. žem.) lytis, reiškianti ne „lavoną“, o „kūną, Leib“ (Trautmann AS 386, Endzelīns SV 217, Fraenkel LEW 509); reikšmę „liemu; kūnas“ turėjo vva. (= vid. vok. aukšt.) lytis *rumph*. Manau, kad vienintelis tos problemos išsprendimo kelias yra suponuoti maždaug tokią Eor (= Elbingo žodynėlio originalo) vertimo situaciją. Eor autorius informantas (prūsas), paklaustas, kaip prūsiškai versti vž. *rump*, tokio žodžio nesuprato (gal jis būtų supratęs vva. *rumph*?). Tuomet Eor autorius šį vž. *rump*, reiškusį „kūnas, Leib“, paaiškino žodžiais vž. = vva. *lip* „kūnas, Leib“ bei *lich* „kūnas, Leib; lavonas, Leiche“. Pastarąją reikšmę (t. y. „lavoną“) pasigavo Eor autorius informantas (arba autorius pasakė vok. *lip*, o informantas nugirdo *lich*) ir išvertė į pr. *nowis* „lavonas“, o Eor autorius taip ir paliko užrašytą *rump* „kūnas“. Šitokia klaida, kurios svarbiausias kaltininkas buvo Eor autorius (vokiečio) informantas (prūsas, ne taip jau tobulai mokėjęs vokiškai), pateko ir į Eor nuorašą – E (E 151).

zuns], lysons II 7₁₈, līsuns III 127₁₂
 [līzuns] PcPtAcNM ↗ *šliaužioti*
lengvamanis lāngiseilingins III 17₁₄
 AP
lengvas ↗ *iškelti* ↗ *švelnokas*
lengvaširdīškumas lāngiseiliskan III
 95₁₀ AF
lengviausiai vckalāngwingiskai III
 39₁₃₋₁₄ [ukalāngvingiskai], vckalān-
 giwingiskai III 47₄, vckelāngewingis-
 kai III 59₄₋₅ [ukalāngevingiskai] Av
lenta, *luba* lubbo E 206 [lubā]
lenta (stora) grandico E 632 [gran-
 dīkā]
lentalē (= *Tafel*) tapali¹²¹ III 85₁₆₋₁₇
 NF
lentyňa passupres E 225 [pasup-
 rēs] NPF
lešis (bot.) lituckekers E 271 [likut-
 kekers] ↗ *mažas* ↗ *žirnis*
liaudis amsin III 59₁₄ [amzin] A
 ↗ *tauta*
lydimai wangus E 588 [vangus]
lydys liede E 561 [līdē], lyda GrG
 70
liepa lipē E 601 [līpē]
liepimas ↗ *paliēpimas*
liepsna lopis E 44 [lāpis]
liepti laipinna III 105₉ [laipina¹²²]
 Pt1; lapinna GrG 84; laipinnans
 III 57₁₈ [laipinans]¹²³, laipinnons III

67₂₃ [laipinuns] PcPtAcNM ↗ *pa-*
liepti
liesti ↗ *paliesti*
lieti ↗ *išlieti* ↗ *paliēti* ↗ *praliēti*
lietus aglo E 47 [aglā] ↗ *lijimas*
liežuvis insuwis E 94 [inzuvis]
lygus polligun III 69₄ [palīgun] AM
 ↗ *panašus*
lijimas suge E 49 [sūjē], soye GrG 46
likti ↗ *palikti*
lynas linis E 571 [līnis]
linai lino GrG 72 [linā] NF
lingē pele E 710 [pelē]
linguoti ↗ *balnakilpē* ↗ *langas*
linksmi wesselingi III 81₂₂ [veselingi]
 Av(NA)
linksmas wessals III 121₈ [vesals]
linksmumas wesliskan III 79₂₂ [ves(e)-
 liskan]¹²⁴ AF ↗ *džiaugsmas*
lįsti ↗ *leistis*
lysvė lyso E 242 [līsā]¹²⁵
liudijimas widekausnan I 5₂₁ [vīdi-
 kausnan], weydikausnan II 5₂₁, wij-
 dikausnan III 33₁₅ [v^eīdikausnan] AF
ližė pectis E 332 [petis] ↗ *mentė*
 (*peties*)
lokys clokis E 655 [klākīs]
 – *avilinis* caltestisklokis E 656 [kal-
 tiskīs klākīs]
lopeta lopto E 548 [lāptā]

¹²¹ Su *-i* iš nekirčiuoto *-i* < **-ē*.

¹²² Su *-a* < **-ā*.

¹²³ Su *-ans* vietoj *-uns*.

¹²⁴ Žr. p. 267, išn. 61.

¹²⁵ Žr. p. 290, išn. 143.

lova lasto E 209, 492 [lastā] N, lastin III 79₂, lastan¹²⁶ III 81₁ A

lovys ↗ *prakartas*

luba ↗ *lenta*, *luba*

Lukas Lukas III 73₂₂, Lucas III 87₁₈ [lukas]

lunkas lunkan E 644 ↗ *karna* ↗ *žievė*
lūpa warsus E 91 [varsus (-z-?)]

lūšis luysis E 666 [lūsis]

M

magistras mistran III 91₂₀ A

maišas saika GrG 27 ↗ *dumplės*

maišė torbis E 306 [kārbiš]

maišelis ↗ *kapšiukas*

maišytas (*margas*) maysotan E 466 [maisātan]

maitinimas maitāsnan III 33₁₂ AF

maitinti maitā III 103₁₈ Ps3 ↗ *pamaitinti* ↗ *meitėlis*

maitintis maitātunsin III 87₂₁ If

makštys sarxtes E 425 [sarkstės] NP

malda maddla III 47₁₄ [madla¹²⁷] N,

madlin III 49₂, madlan III 49₁₇ A,

madlas III 57₁₆ NPF ↗ *užtarimas*

maldele madlikan III 79₁₀ A

malkos malko GrG 18 [malkā] NF

malonė etnijstin III 39₅ [etnēistin],

etnīstin III 41₁₃ A ↗ *nemalonė*

-s *turtingas* etnīstislaims III 63₁

[etnīstis laims] N

maloningai etnijwingiskai III 81₁₆ [et-

nēivingiskai], etnīwingisku III 81₁₃
[etnīwingisku] Av

maloningas etnīwings III 51₈ [etnīwings], etnijwings III 71₉, etneīwings III 51₂₀ [etnēivings] N

malonus enimts¹²⁸ III 105₂₁ (PcPtPa) NM ↗ *priūmtinas*

malūnas malunis E 316 [malūnis]

malūno *akmuo* malunastabis E 319 [malūnastabis]

malūnratis malunakelan E 321 [malūnakelan] NA

mānas mais I 13₈ [majs] NM; moi, mey, mues MBS₁; maiāsmu III 67₂₂ [majāsmu] DM, mayiey II 13₁₈ [majai] D,

mayan I 13₁₀, mayien II 13₁₀ [majan] A, maians III 37₁₇ [majans] APM

màno ↗ *mānas*

margas ↗ *maišytas* (*margas*)

margas (*matas*) moargis E 239 [mārgis]

Marija Marian II 7₁₅, Mariān III 41₂₄ [marījan] A

marios mary E 65 [marī]¹²⁹

markė (*moneta*) kalte GrG 80

marškiniai nurtue E 479 [nurtvė], norte GrG 24, narthe GrF 49

marti mārtin III 107₁₉, mārtan III 109₁₀ A

mastas, *matas* mattei III 115₂₋₃ [matei] D

¹²⁶ Žr. p. 166, išn. 367.

¹²⁷ Su -a iš nekirčiuoto -ā.

¹²⁸ Žr. p. 139, išn. 223.

¹²⁹ Pr. [marī] (nom. sg. fem.) bus buvęs nomen collectivum – „mārios“.

matyti widdai III 113₁ [vidāi]¹³⁰ Pt3
mauti ↗ *apynasris*
mažas likuts III 17₁₂ [likuts]¹³¹ NM,
 licuti GrG 49
mažiau massais III 115₈ [mazais] Av
mediena ↗ *malkos*
medis garian E 628 [gar'an]
medšarkė warnaycopo E 755 [varnai-
 kapā]
medus meddo E 391 [medu] NA
medžioklė medione E 699 [med'anē]
medžiotojas medies E 696 [medijas]
mėgti ↗ *pamėgimas* ↗ *patikti*
meilė mijlan III 115₁₈ [m'eilan], mijlin
 III 125₂ [m'eilin] A
meitėlis nomaytis E 684 [nōmaitis
 (nā-?)]
meldas bleusky E 286 [bl'auski]¹³²
meldimas madlisna III 93₉ [madlisna]
 NF
meleta melato E 743 [melatā]
 – *juodoji* kracto E 744 [krakā]

¹³⁰ Su [-i] iš nekirčiuoto -i.

¹³¹ Žr. p. 291, išn. 143.

¹³² Pr. [bl'auskī] (nom. sg. fem.) galbūt nomen collectivum – „meldai“?

¹³³ Pr. *sweikis* skaitau [z(u)veikis], kuris yra, matyt, deterioratyvas (diminut.) „žuviūkštis, žuvėkas“ – priesagos *-eik-, egzistavusios greta *-ik- (plg., pvz., s. sl. *agn-ic-b* „ėriukas“ greta *agn-bc-b* „t. p.“), vedinys iš pr. *zū- „žuvis“ (plg. lie. *mėnkė* – irgi deterioratyvinės kilmės žodį, atsiradusį iš „menka žuvis“) arba iš (?) pr. *zū- „(su)žvejoti“ (= lie. dial. *žū-ti* „žvejoti“). Pagaliau pr. [z(u)veikis] šiaip jau galėtų būti net ir *z(u)v-eit-īs (pr. raštuose nesvetimas balsio *-k- „painiojimas“ su *-t- prieš priešakinės eilės balsius) – priesagos *-eit- vedinys.

¹³⁴ Pr. *menig* (E 8), visų skaitomas [menins], skaitytinas [mēnika] (nom.-acc. g. neutr.) arba [mēnikis] (nom. sg. masc.) su -is arba iš *-as (plg. *deiwis* E 1) arba iš *-īs (jo- kamienas). Turbūt patikimiau galvoti, kad čia slypi pr. *mēnikis „mėnulis“ – diminutyvas (maloninis subst.), kuris yra priesagos -ik- vedinys; pr. *mēn-ikīs „mėnulis“ (išvestą ne iš pr. *mēnes-) plg. su lie. *mėn-ūlis* „t. p.“ – priesagos (diminutyvinės) -ul- vediniu (ne iš lie. *mėnes-*). Šitōs pr. *mēn- resp. lie. *mėn-* kilmė yra jau atskirai nagrinėtinas klausimas.

mėlynas golimban E 462 [galimban]
mėlynė (*dėmė*) melne E 161 [melnē]
 ↗ *dėmė*

melsti madlit III 117₁₅ If, madlitwei
 III 57₁₈ [madlitvei] If, madliton III
 117₄ [madlitun] If, madli III 67₁₄ Ps1
 (,3), madlimai III 49₂ [madlīmai]
 Ps1P, madliti III 117₂₄ [madlīti] Ip2P
meluoti mėntimai III 29₄ Ps1P ↗ *ap-
 meluoti*

menkė sweikis E 585 [z(u)veikis]¹³³
mentė (*peties*) pettis E 106 [petis]
 ↗ *ližė* ↗ *pečiai*

mėnulis menig E 8 [mēnikis]¹³⁴
merga, *mergina* mergo E 192 [mergā],
 merga GrG 52

– (*tarnaitė*) mergu III 67₂₀₋₂₁
 [mergū] NF, mergwan I, II 7₆₋₇
 [mėrg'an], mėrgan III 35₁₈ A, mer-
 gūmans III 95₅₋₆ DP ↗ *tarnaitė*
mergina ↗ *merga* ↗ *pana*
mergužė merguß GrA 88

mes mas I 11₃(1x), mes II 11₄, III 27₉ N, nusan 19₁₇, nusen I 13 [nūsan], noūsen III 51₉, noūsan III 131₈ [n^oūsan] G, nusun I 7₁₃, nuson 19₁₂ [nūsun], nouson II 7₁₃, 9₁₂, noūson III 47₁₋₂ [n^oūsun] G; nossen GrF, nousen, naussen MBS₄ G; nūmas III 111₇, noūmas [n^oūmas] III 53₂₀ D¹³⁵, numons I 11₁ [nūmans], nūmans III 111₁₇; noumans II 11₁, noūmans III 49₁₀ [n^oūmans] D, mans I 11₅, II 11₆, III 47₈ A

mēsa, kūnas menso E 154, 374 [mensā], mensā III 101₁₉, mensai III 55₁₉ [mensāi] NF; meinse GrG 15; menses II 9₁₀ [mensas¹³⁶], mensas¹³⁶ III 45₆ G, mensan III 101₁₅ [mēnsan] A, menschon I 9₁₀ [mensun] G

mēsa šoninē claywio E 375 [klaivijā]¹³⁷

mesti ↗ *pamesti*

mēšlas gosen GrA 99

metai mettan E 12 [metan], mette

GrA 25

metas kisman III 131₆ A ↗ *tq meta*
↗ *laikas*

metimas metis E 166 [mētis]

midus alu E 392 NA

miegas maiggun III 101₁₂ [maigun] A

miegoti moicte GrG 34, meicte GrA 59

mielai mijlan III 31₆ [m^eilan] Av(NA)

mielas mijls III 67₁₀ [m^eils] NM;

mile, *miles* MBS₁; *mijlas* III 109₉

[m^eilas] G, *mijlan* III 27₁₀ [m^eilan],

mīlan III 79₁₂ A, *mijlai* III 47₁₂ [m^eilai]

NPM, *mijlas* III 113₉ [m^eilas] NPF

mielēs dragios E 386 [drag'ās] NPF

mielīau mijls III 89₈ [m^eils]¹³⁸

miestas mestan E 796 [mēstan], maista

GrG 3

miežis moasis E 261 [māzis¹³⁹], maise

GrG 14

migti ↗ *īmigti* ↗ *užmigti*

milas milan E 455 NA

¹³⁵ Dēl šio *-mas* kilmēs žr. Mažiulis V. — Baltistica, t. II (1966), p. 51 t.; Palmaitis L. — Baltistica, t. XII (1976), p. 161.

¹³⁶ Su *-as* < *-ās*.

¹³⁷ Dēl jo Endzelīns SV 194 rašo: „Bez drošas etimoloģijas“. Manyčiau, kad pr. *claywio* [klaivijā] yra priesagos **-ijā* (plg. Schmid W. P. Studien zum balt. und idg. Verbum, p. 18) vedinys iš (adj.) pr. **klaivas* resp. (**-lai-* < **-lei-*) **kleivas* „kreivas“ = lie. *kleivas* „schief beinig“, la. *klēivs* „schief (beinig)“ ir kt. (dēl šiu lie.-la. žodžiu etimoloģijos žr. Fraenkel LEW 268). Plg., pvz., lie. *pāinia* „painumas“ (LKŽ IX 112 t.) ← *painas* „painus“ arba rus. *cyua* < **sausjā* „sausumas“ ← sl. **sausas* „sausas“. Taigi pr. [klaivijā] (**kleivijā*) bus buvēs „(tam tikras) kreivumas“ > „šonkaulīai“ (plg. pr. *greiwakaulin* „šonkaulj“ III) > „mēsa su šonkaulīais“ > „šoninē mēsa“. Dar žr. *šonkaulis*.

¹³⁸ Pr. [m^eils] < **mīlis* „mielīau“, plg. p. 264, išn. 49.

¹³⁹ Su [-ā-] iš cirkumfleksinio **-aĩ-*.

milinė (*apsiaustas*) pelkis¹⁴⁰ E 475
milinys mandiwelis E 318 [mandivelis]
mylėti milijū III 29₁ [mil'ēt] If, milė III 37₁₇ Ps3, mijlis III 97₁₆ [m'e'ilis] Ip2, milijti III 103₆ [mil'ēiti] Ip2P, milijuns III 103₇ [mil'ēivuns] PcPtAc NM, milijtai III 131₆ [mil'ēitai] PcPt PaNPM
miltai meltan E 335
minėjimas menissnan I 13₁₁ [min'isnan] AF ↗ *paminėjimas*
minėti menentwey I 5₇ [minintvei] If *miñti* (If) ↗ *nusiminti*
mintis pomijrisnans III 33₂ [pame'irisnans]¹⁴¹ APF
mirti ↗ *numirti*
mirtis, *galas* golis E 168 [galis] N, gallan III 65₁ [galan] A, gallans I 7₁₉ [galans] AP ↗ *numirimas*
miškas median E 586 [med'an] NA
mokėti (= *bezahlen*) plateis GrG 38 Ip2

mokėti (= *können*) ↗ *visagalis*
mokinys ↗ *jaunesnis*
mokinti mukint III 65₆ [mukint¹⁴²] If, mukinna III 49₉ [mukina¹⁴²] Ps3, mukinnimai III 29₁₅ [mukinimai¹⁴²] Ps1P, mukinaity I 11₁₁, mukineyti II 11₁₂ [mukinaiti¹⁴²], mukinaiti¹⁴² III 59₁₄ Ip2P, mukinnons III 121₁₆ [mukinuns¹⁴²] PcPtAcNM, mukints¹⁴² III 49₆ PcPtPaNM ↗ *išmokinti* ↗ *pamokinimas* ↗ *pamokinti*
mokintis mukinsusin III 97₂₀ [mukinse(i)¹⁴² sin] Op3
mokytojas mukinnewingins III 87₁₄ [mukinevingins¹⁴²] AP, mukinnewins III 89₁₀ [mukinevins¹⁴²] AP ↗ *pamokantis*
molijà, *molynas* layso E 27 [laisā] NF
molis laydis E 25 [laidis]¹⁴³
Morkus Marx III 111₁₉ [marks], Marcus III 73₂₂ [markus] N, Markon III 59₁₃ [markun] A

¹⁴⁰ Pr. [*pelkis*] „milinė (apsiaustas), sermėga“ (E 475) = **pelkis* yra **-īs* vedinys iš pr. adj. **pelk-* „pilkas“ [iš čia bus atsiradęs taip pat ir pr. *pelky* „pelkė“ (E 287) [*pelkī*], plg. lie. *pėlk-ė* ir kt.]. Dėl „pilkas“ → pr. „sermėga“ plg. lie. dial. *rudinė* „sermėga“ ← „rudas“. Vadinasi, prūsų sermėgos buvo dažniau pilk(šv)os spalvos. Pr. **pelkī* „pelkė“ (E 287) < „tai, kas pilka“ geriau laikyti ne galūnės vediniu, o substantyvuota *u*-kamenio adj. pr. **pelku-* „pilkas“ lytimi fem. **pelkī* „pilkā“ (su **-ī* iš **-vī*, plg. p. 275, išn. 87); ryt. balt. **pelkē* „pelkė“ < „tai, kas pilka“ (> lie. *pėlkė*, la. *pelce*) yra substantyvuota *jo*-kamenio adj. **pelkja-* „pilkas“ lytis (*ē*-kamenė) fem. **pelkē* „pilkā“.

¹⁴¹ Su [-*ri-*] iš nekirčiuoto *-ri-*.

¹⁴² Su *mu-* iš nekirčiuoto *mū-*.

¹⁴³ Pr. *laydis* [*laidis*] < (matyt) **laidas* „molis“ < „glaistalas, glaistas“ yra galūnės vedinys (su šaknies vok. apofonija) iš **leid-* „glieti, glaistyti“, egzistavusio greta senesnio **lei-* „t. p.“ < balt. **lei-* „t. p.“, iš kurio yra ir *-ta*-priesagos vedinys (su šaknies vokalizmo apofonija) lie. *laītas* „Lehmklumpen, Dreschboden“. Pr. *layso* [*laisā*] „molija, molynė“ atsirado iš „glaistymui tinkanti žemė“ = „glaistomoji žemė“ ir yra priesagos *-sā* [giminė (fem.!) priderinta prie pr. **zemē* „žemė“ fem.]

moterėlė gannikan III 105₂₅ [ganikan]

A

moteris, *žmona* genno E 188 [genā]

NF; gema GrG 50, gemia GrA 21;

gennas III 87₂ [genas] G, gennan I

7₆ [gennan] A, gennai III 93₁₂ [genāi]

NP, gennāmans III 93₁₁ [genāmans]

DP, gennans III 93₅ [genans] AP

↗ *santuokos moteris*

moteriškas genneniskan III 93₆ [geniniskan] A

motina mothe E 170 [mātē], mūti

III 67₃ NF, muti GrA 69; muttin I

5₁₂₋₁₃ [mūtin], mūtin III 101₂₂; mu-

tien II 5₁₃, mūtien III 29₁₇ [mūten] A

motinos brolis ↗ *brolis motinos*

motinos sesuo ↗ *teta*

Mozė Moises III 101₇

muītas tols III 91₁₀ [tuls (tōls?)] NM,

tollin III 91₁₀ [tulin (tōlin?)] A

murmėti murrawuns III 69₅ [mura-vuns] PcPtAcNM

mūsas (*mūsiškas*) nousā III 55₁₉

[n^oūsā] NF, noūsesmu III 31₁₂ [n^oū-

sesmu], noūsmu III 35₁₁ [n^oūsmu]

D, noūsons¹⁴⁴ III 31₃ [n^oūsans] AP

musė muso E 782 [musā]

mūsu ↗ *mes*

mušti ↗ *kirsti* ↗ *kulti*

N

nagas nagutis E 117

naktis nakt GrG 58 [nakt-], nactin

vedinys (su šaknies vokalizmo apofonija) iš **lei-d-* „glieti, glaistyti“ ar **lei-* „t. p.“. Šitas balt. **lei-* išriedėjo iš ide. **l̥i-/l̥-*, kuris greta senesnės reikšmės „lieti, pilti“ (> lie. *lie-ti* ir t. t.) jau turėjo ir naujesnę reikšmę (susijusią su tam tikrais ide. amatais!) – „liejant ką nors (glaistomą) lyginti“ = „glaistyti, liėti“ = „tepti, tēplioti“ ir pan.; iš čia lie. *liē-ti* „schmelzen, (zu einer Form) gießen, mit Lehm verstreichen“ (intonacijų santykis tarp *liēti* ir *lieti* yra metatoninis) ir t. t. Iš ide. **l̥i-/l̥-* ne tik jo reikšme „lieti, pilti“, bet ir reikšme „glaistyti, lieti“ turime daugybę baltų ir kitų indoeuropiečių kalbų žodžių: a) iš „glaistyti(s)“ = „glaistomo molio (ir pan.) nelygumas naikinti (resp. nykti tiems nelygumams)“ > „lyginti(s)“ atsirado **l̥i- + *-g- > *l̥ig-* > pr. *po-lig-u* „panašiai, lygiai“, lie. *lyg-us*, got. *ga-leik-s* „panašus“ ir kt.; b) iš „glaistyti(s)“ = „(glaistomo) molio (ir pan.) sluoksnį glaistymu plėsti (resp. plisti), didinti (resp. didėti)“ > „didinti (didėti)“ > „gausinti (-sėti)“ turime **l̥i- + *-l- > *l̥il-* (> la. *liēl-s* „didelis“ ir kt.), **l̥i- + *-m- > *l̥im-* [> pr. *laim-s* „gausus, turtingas“, lie. *laim-ė* = la. *laīm-e* (< **gausa*, *gausumas*“, ne iš **laid- + *-mē*) ir kt.]; c) iš „glaistyti(s)“ = „(glaistomo) molio (ir pan.) sluoksnį (jo storį) glaistymu ploninti (resp. plonėti)“ > „ploninti (-nėti)“ > „menkinti (-ėti)“ turime **l̥i-/l̥- + *-s- > *l̥is-/l̥s-* (> lie. *lies-as*, la. *liēs-s*, lie. *lys-ti* „plonėti“, *lys-ė* „lysvė“, pr. *liso* „t. p.“, lot. *lir-a* „Furche im Ackerbeet“ < **leis-ā* „tai, kas siaura“ ir kt.), **l̥i- + *-bh- > *l̥ibh-* [> lie. *lāib-as* (apofon.) ir kt.] ir t. t.; pr. *likuts* „mažas, menkas“ (su *-k-*, ne su *-ck-*!), turėjęs kirtį, matyt, pirmajame skiemenyje, laikytinas priesagos *-ut-* vediniu iš verb. (ar iš adj. < verb.) **lik-* „menkėti, plonėti“ < „nusiglaistyti“ < **l̥i- + *-k- < *l̥i-* „glaistyti“. Ide. **l(e)k-* „lenkti, linkti“ irgi turbūt yra panašios kilmės – iš „glaistymu molio (ir pan.) sluoksnį įlenkti (resp. įlinkti)“ < **l̥i-/l̥- + *-k- < *l̥i-/l̥-* „glaistyti(s)“, iš kurio bus atsiradęs dar (**lei- + *-gh-*) ide. **leigh-* „laižyti“ (< „liežuviu glaistyti“) ir kt. (be to, žr. p. 306, išn. 198).

¹⁴⁴ Vietoj senesnės *-ans*.

I 13₄ [naktin]¹⁴⁵, naktien III 75₁₋₂
[nakten] A

namai ↗ *butas*

naras kerko E 758 [kerkā]

– *mažasis* gegalis E 759

nartas nierties III 115₂₄ [nert'as] G,
nertien III 39₃ [nert'an (-ten?)] A
našlė widdewū III 97₁₀ [vidavū]¹⁴⁶ NF,
widdewūmans III 97₉ [vidavūmans]
DP

nauda ↗ *naudinga* ↗ *nenaudingai*

naudinga(i) enterpon III 17₁₇, enterpen III 75₁₄ [enterpan] Av¹⁴⁷, enbænden II 5₇ [enbandan], enbāndan III 27₁₄ Av¹⁴⁷; anterpinsquan I 5₇ [anterpin(i)skʷan] Av¹⁴⁷

naujai gimęs naunagemmans III 131₁₈₋₁₉ [naunagemans] PcPtAcNM,
naunagimton III 115₂₆ [naunagimtan]
PcPtPaNA

naujas nauns III 75₁₀ NM, nawans I 13₁₈¹⁴⁸, neuwenen II 13₁₇ [navanin] PmNA, naunan III 63₂ A

naujaticis naunings III 87₈ NM

naujinimas ↗ *atnaujinimas*

ne ny I 5₆ [ni], ni II 5₆, III 27₆, ny GrG 89

nebe neaw BPT₁ [n'au]

negarbingas niteisīwingins III 69₁₃₋₁₄
[niteisīvingins] AP, niteisīngiskan III

87₄ A ↗ *garbė* ↗ *garbingumas* ↗
pagarbiai

nei neggi III 31₄ [negi]

nekaip nikai III 49₉

nekaltas niwinūton III 43₁₈ [nivinūtan] A

nekaltumas niwinūtiskau III 43₂₂ [nivinūtiskan] A

nemalonė nieteistis¹⁴⁹ III 115₂₄ [nietnīstis] G

nenaudingai ny anterpinsquan I 5₇
[ni anterpin(i)skʷan]; nienbænden II 5₇
[ni enbandan], ni enbāndan III 27₁₄

↗ *naudingai*

nendrė drogis E 285 [drugis]

nepadorus nikanxts III 69₂₆ [nikanksts]
NM

nes beggi III 55₅ [begi]

nėščias (sunkus) kūnas brendeķermen III 105₂₋₃ A

nešioti ↗ *nešti*

nešti pijst III 105₁₃ [p'ist]; pīdai III 89₂₅ Ps3, pidimai III 33₁₁ [pīdimai], pīdimai III 35₁₄ Ps1P, pūdauns III 115₁₁ [pīdavuns¹⁵⁰]¹⁵¹ PcPtAcNM ↗

atnešti ↗ *prinešti*

nešvarumai (ausies) dmskins E 84
[druskins] AP

netikėjimas nidruwien III 55₂₀ [nidruven] A

¹⁴⁵ Žr. p. 295, išn. 157.

¹⁴⁶ Žr. p. 310, išn. 212.

¹⁴⁷ Žr. p. 69, išn. 8.

¹⁴⁸ Vietoj *nawan* [*navan*] NA.

¹⁴⁹ Žr. p. 221, išn. 731.

¹⁵⁰ Su -a- < -ā- (nekirčiuoto).

¹⁵¹ Plg. p. 219, išn. 715.

netikēlis nidruvīngi III 101₄ [nidruvīngi] NP, nidruvīngin III 121₅ [nidruvīngin] GP ↗ *tikintis*

– (*netikintis*) nidruvīntin III 119₁₂ [nidruvīntin] (PcPsAc)A

nevien niains III 91₄ Av

niekad niqeigi III 107₁₇ [nikveigi]¹⁵²

niekas niaintonts III 103₁₇ [niainunts]

NM, niainonton III 55₁₆ [niainuntan]

A ↗ *kas nors*

niekur niqei III 65₁₁ [nikvei] ↗ *niekad*

nykštys instixs E 114 [instiks]

nirtinti (*pykinti*, *siutinti*) ernertimai

III 31₄ Ps1P ↗ *užnirtinti*

noragas pedan E 245 [pēdan]

noras ↗ *geidulys* ↗ *patenkintas* ↗ *valia*

norėti quoi III 69₆, 99₁₈, 47₈ [kvai¹⁵³]

Ps1, 2, 3; koyo GrG 100, koyte BPT,

kayat GrG 94; quoitā III 51₁₆ [kvaitā],

quoitē III 57₁₉, 99₅ [kvaitē] Ps3, quoi-

tāmai III 55₁₀ [kvaitāmai] Ps1P,

quoitēti III 107₉ [kvaitēti] Ps2P,

quoitilaisi III 79₁₄₋₁₅ [kvaitilaisi] Op2,

quoitilai III 55₃ [kvaitilai] Op3, quoitī-

laiti III 67₁₄₋₁₅ [kvaitilaiti] Op2P

¹⁵² Pr. [nikveigi] yra [ni] „ne“ + [kvei] „kur“ + [-gi] „gi“; plg. lie. *niėkur*; *niėkad*. Žr. s. v. *niekur*.

¹⁵³ Lytis [kvai] (= *quoi*), sprendžiant iš visų jos kontekstinių pozicijų, buvo enklit. resp. proklitinė, t. y. nekirčiuota (arba silpnai kirčiuota); vadinasi, jos diftongas [-ai] negalėjo gauti cirkumfleksinio pailginimo: dėl to čia rašoma ne **quāi* (kaip *quāits*), o *quoi* = [kvai] – taip, kaip ir lytyse *quoitā*, *quoitē*, *quoitilai* ir kt.

¹⁵⁴ Pr. *assa*, *esse* (ir kt.) „nuo“ skaitau [aza], [eze] ir vedu iš pirmykščio pr. **ežō* (: **azō*), kurio, kaip proklitiko (!), balsis *-*ō* vėliau paprasčiausiai išvirto į *-*ā* (t. y. buvo apibendrintas balsio *-*ō* nekirčiuotas alofonas **ā*), o pastarasis apie XV a. sutrumpėjo į *-*ǣ* (= *ass-a*) resp. redukovosi į *-*ē* (= *ess-e*). Pr. **ežō* < balt. **ežō* > lie. dial. *ažūo* (ypač praef.) > *ažu* resp. *až* [plg. pr. *es* (*teinu*)] = la. dial. *az* (praef.); s. sl. *za* < sl. **žō*. Apie sudėtingesnę problemą – šio balt. -sl. *(*e*)**žō* semantinę raidą [be to, apie balt. -sl. **už* → pr. *uns-ei* (su įterptiniu -*n*-), lie. *už* ir t. t.] bus kalbama kitur.

↗ *panorėti* ↗ *geidulys* ↗ *geisti* ↗ *pa-*
geidimas

noriai reide III 29₁₄ [reidei (reidi?)],

reidei III 55₁₁ Av ↗ *vaišingas*

nors ikai III 55₂₂ [ikai] ↗ *jei* (*gu*)

nósiaskylė noseproly E 86 [nāsiprālī]

NF

nosis nozy E 85 [nāsī] NF

notrė ↗ *dilgėlė*

nugara rikisnan E 107 [rītīznan?]

nuleistuvus (*vandens*) auwirpis E 320

[auwirpis]

numirimas anlausennien III 43₁₉, au-

lausennien III 113₁₉₋₂₀ [aul'ausen'an

(-nen?)] A

numirti aulāut III 63₁₆ [aul'aūt] 1r,

aulawns I 7₁₇, aulauns II 7₁₇, aulauans

III 127₁₁ [aul'aūvuns] PcPtAcNM,

aulausē III 97₁₄ [aul'avusē] PcPtAcNF,

aulauwussens I 9₅, aulaunsins II 9₅,

aulausins III 43₇, aulauūsins III 45₂₂

[aul'aūvusins] PcPtAcAPM

nuo assa I 7₁₄ [aza], assæ II 11₉ [aze],

æse II 7₁₅, æsse II 11₇, hæse II 7₁₄,

esse III 105₉ [eze]¹⁵⁴ ↗ *apie*

nuo dabar esteinu III 123₃ [esteinū] Av
nuodegos, gargažė auverus E 529
[auver^(u)s]

nuodėmė grīkas III 117₉ GM, grīku
III 115₂ D, grīkai III 65₁₂₋₁₃ NP;
greki GrG 29, grekoy GrA 54; gre-
con I 9₉, grekun I 15₁₋₂ [grēkun],
griquan II 9₉ [grīk^van], grijkan III
45₆ [gr^eīkan], grīkan III 127₂₁ GP,
grīkans III 37₁₄; grijkans III 65₂₁
[gr^eīkans] AP

nuodėmklausys klausīweniki III 71₅₋₆
[klausīweniki] DM, klausiwinks III
71₇₋₈ [klausīvingis] NM, klausīwingin
III 65₁₀ [klausīvingin] A

nuodyti ↗ *apnuodyti*

nuoklastos auklėxtes E 280 [auklėks-
tės] NP

nuolat ainat III 121₇₋₈ Av

nuosaikus aulāikings III 87₂ NM ↗
laikyti

nuosavas ↗ *pats*

nuovėtos perwios E 281 [pervejās]¹⁵⁵
NP

nuplovimas aumūsnan III 119₂₅ AF

nusidėjėlis grīkenix III 67₁₈ [grīkeniks]
NM, grīkenikan III 71₉ A

nusidėti grīkisi III 55₁₂ Ps3, grīkimai
III 55₉ PsIP ↗ *išpažinti*

nusiduoti (*atsitikti*) sien audāt III
57_{22, 23} [sen audāt] If, audāst sien
III 49₄ [audāst sen] Ps3, audasseisin
I 9₁₆ [audāsei sin] Op3, audasei III
71₁₇ [audāsei] Op3¹⁵⁶ ↗ *duoti*

nusiminti auminius III 73₂ [aumini-
vuns] PcPtAcNM

nusizėminėš lāustingins III 97₅ [l'-] AP
nusizėminimas lāustingiskan III 97₃
[l'-] AF

nusizėminti laustineiti III 97₆ [l'-] Ip2P
nuskandinimas auskandinsnan III
119₁₀ AF

nuskandinti auskandinnons III
119₁₆₋₁₇ [auskandinuns] PcPtAcNM,
auskandints III 63₁₆ PcPtPaNM

nuskešti auskiėndlai III 121₂ [aus-
kėndlai] Op3

nuslėpti auklipts III 123₁₅ PcPtPaNM

mustumti kumpint III 109₁₄ If ↗
trukdyti

nutarimas prātin III 51₁₃ A

nuteisimas, teismas lijgan III 89₂₄
[l^eīgan] A ↗ *teismas*

nuverčiančiai enwertinnewingi III 37₅
[envertinevingi] Av(NA)

nivykti gubas III 79₂₃ [gūbans], vnsey
gobuns I 9₁, vnsei gubons II 9₁, vnsai-
gūbons III 43₃₋₄ [unzei gūbuns],

¹⁵⁵ T. y. vietoj *-we-* parašyta *-wi-*: E žodynėlyje trumpojo pr. **-e-*, esančio prieš **-j-*, parašymą raide *-i-* nesunku paaiškinti. Šis pr. **pervejās* yra iš senesnio pr. **pervėjās* (kirčiuotas skiemuo buvo ne **-vė-*, o **per-*): E tarmės triskiemenių žodžių vidurinio skiemens – tokio, kuris niekuomet neturėjo kirčio, ilgasis balsis buvo, matyt, pusilgis arba sutrumpėjęs (žr. p. 251). Pr. **pervėjās* yra vedinys, suponuojantis pr. verb. **vėjō* (praes. 1 sg.), **vėjā* (praet. 3 sg.), **vėvei* (inf.) „vėtyti“ < „pūsti“.

¹⁵⁶ Reflexivum be sangražos dalelytės.

vnsei gūbans III 127₁₃ PcPtAcNM

↗ atvykti

nuvilioti aupaickēmai III 37₄ [aupai-

kēmai] Ps1P

nuvilti ↗ išduoti

O

o! o hoho MBS₁

obelis wobalne E 615 [(v)ābalnē]

obuolys woble E 616 [(v)āblē], wobel-

ke GrG 92

oda (biol.) kento E 156 [k'autā]

– batų keuto E 497 [k'autā]

– išdirbtà nognan E 498 [nōgnan]¹⁵⁷

– (su plaukais, plaukuota), kailis

stordo E 71 [skārdā]

odinē prijuostė ↗ tymas

odminys mynix E 511 [miniks]

opšrus wobsdus E 670 [(v)ābzdus]

oran winna III 63₁₈ [vina]¹⁵⁸ Av

¹⁵⁷ Pr. *nognan* „išdirbta oda“ nom. -acc. sg. neutr. (ar acc. sg. fem.) yra **nōg-nan* „t. p.“ arba **nōgnan* < **nōg-enan* „t. p.“ ar **nōgnan* < **nōg-inan* „t. p.“ (plg. Endzelīns. – FBR XIV 20), ar net **nōgnan* < **nōg-anan* „t. p.“ Galima spėti, kad čia turime pr. [*nōgnan*] < (su išskritusiu nekirciuotu **-e-*) **nōg-enan* „išdirbta oda“ (nom.-acc. sg. neutr.; arba acc. sg. fem. – greta nom. sg. fem. **nōg-enā*), kuris kildintinas iš „plika (su nuskustais plaukais) oda“ < „nunuoginta (oda)“ ir laikytinas priesagos **-en-* vediniu iš subst. abstractum neutr. **nōgan* „nuogumas“ (ar fem. **nōgā* „t. p.“), plg. priesagos *-en-* vedinius lie. *jaut-en-ā* „jaučio oda“ (: *jautis*), *karv-en-ā* „karvės oda“ (: *kārvė*) ir kt. arba *tėv-en-ā* „tėvo panašybė“ (: *tėvas*) ir kt. (Skardžius ŽD 230 t.). Pr. neutr. **nōgan* „nuogumas“ (ar fem. **nōgā* „t. p.“) yra substantyvų virtusi lytis adj. neutr. **nōgan* (resp. ar fem. **nōgā*) : fem. **nōgā*, masc. **nōgas* „nuogas“ = lie. *nuogas*, la. *nuōgs* = sl. *nagō* „t. p.“. Balt.-sl. adj. **nōgas* „toks, kuris apsinuoginęs, apnuogintas“ darybiškai suponuoja žodį balt.-sl. **nēg-* „būti nuogam“ – panašiai, kaip, pvz., (subst.) lie. *uodas* = la. *uōds* „Mücke“ (iš substantyvinto balt. adj. **ōdas* „ėdantis“) suponuoja balt. (-sl.) **ēd-* „ėsti“. Kaip seniausias balt.-sl. **ēd-* „ėsti“ turėjo ir **ed-* (plg., pvz., s. ind. *ād-mi* „ėdu“), taip ir seniausias balt.-sl. **nēg-* „būti nuogam“ bus turėjęs ir lytį **neg-* „t. p.“ (plg., pvz., s. ind. *nag-nas* „nuogas“ – priesagos **-nā-* vedinį iš indo-iran. **nag-* < **neg-* „būti nuogam“). Šitaip nesunku prieiti prie išvados, kad egzistavo ide. **neg^h-* „būti resp. pasidaryti nuogam“, kilęs iš dar senesnio „(prieš miegant) nu(si)rengti (tam tikrus drabužius resp. apdarą)“. Taigi seniausiu ide. prokalbei atsekamu žodžiu „nu(si)rengti (prieš miegant)“ bus buvęs (ide.) **neg^h-* [> het. *neku-*(*manz*) „išvilktas, nuogas“, s. air. *nocht* „nuogas“ (< **nog^h-tos*) ir t. t.], iš kurio turime ir priesagos ide. **-t-* vedinį nomen abstractum (su prieš **-t-* suduslėjusiu **-g^h-*) ide. **ne/ok^ht-* „(prieš miegant) nu(si)rengimas“ > „(prieš miegant) nu(si)rengimo laikas“ > „vakara s (temimas, Dämmerung), naktis“; iš čia – visiems žinomi lot. *nox* „naktis“ (resp. adv. *noctū* „naktį“), lie. *naktis* (*nakv-ōti* – iš **naktu-*) ir t. t. (dėl ide. dial. (neutr.) **ne/ok^hti* resp. **ne/ok^htu* formos plg. Mažiulis, Baltų ir kitų ide. kalbų santykiai, p. 262 tt.). Verbum impersonale (tik 3 sg.!) het. *nekuzi* „vakarėja, temsta, es dämmert“ < **nek^h-ti* laikytinas verbalizuota (bent jau semantiškai) žodžio het. (subst.) *nekuz* „vakaras“ lytimi „loc.“-dat. (sg.) **nek^h-ti* > **nekuzi* „vakare, vakarėjant“ (dėl tokių ide. subst. formų žr. Mažiulis, op. cit., p. 248–253).

¹⁵⁸ Pr. [*vina*] vedu iš **-ā* < **vin-ō* „ore, oran, oru“ = balt. „loc.-instr.“ sg. (=adv.) **-ō* (dėl tokios o-kamienės baltų „loc.-instr.“ sg. formos žr. Mažiulis, Baltų ir kitų ide. kalbų santykiai p. 130 tt.). Arba šis pr. *winna* taisytinai į *winnā* = *winnan* (acc. sg.)?

oras wins E 45 [vins] N, winnen III 53₁₆ [vinan (-in?)] A
ožekšnis wosigrabis E 611 [(v)āzigrabis]
ožys wosux E 675 [(v)āzukuš]
ožukas wolistian E 677 [(v)āzist'an]
ožka wosee E 676 [(v)āzē]

P

pà (*põ*) pos- MBS₆
pabaiga wangan III 51₂₀ [wangan] A ↗ *baigti* ↗ *pagaliau*
pabaigti ↗ *baigti*
pabausti pobaiint III 87₁₁ [pabajint] If
padaryti poteikūuns III 121₁₉ [pateikūvuns] PcPtAcNM, potickinnuns III 115₁₄ [patikinuns] PcPtAcNM ↗ *daryti* ↗ *kurti*
padas (*bato, kojós*) pamatis E 146, 505
padedančiai brewingi III 35₁₅ [br'avingi] Av
padėti (=fördern) brewinnimai III 31₁₄ [br'avinimai] Ps1P, - (= *hel-fen*) ↗ *pagelbėti*
padėtis bausennien III 67₂ [b'ūsen'an (-nen?)] A, bousenniens III 85₁₈ [b'ūsen'ans (-nens?)] AP ↗ *santuokos padėtis*

padoriai kanxtei III 83₆ [kankstei] Av
padorumas kánxtin III 53₁₆ [kánkstin] A, kanxtisku III 93₂₀ [kánkstisku] NF, kanxtinsna III 77₁₂ [kankstinsna] NF
padorus kanxta III 77₁₂ [kanksta]¹⁵⁹ NF ↗ *nepadorus*
paduoti podāst III 123₁₆ [padāst] Ps3, podaton III 77₂ [padātan] PcPtPaNA
pagadinti pogadint III 109₁₄₋₁₅ [pagadint] If
pagaikštis passortis E 334 [pazārtis]¹⁶⁰
pagailėjimas engraudīsna III 115₆ GF, engraudijsnan III 113₁₆₋₁₇ [-^eīsnan] AF
pagailėti engraudīs III 67₂₁ Ip2
pagal ↗ *po*
pagalba (*pagalbininkas*) pogalban III 101₁₁ [pagalban] A
pagaliau enwangan III 55₂₂₋₂₃ [envāngan] Av¹⁶¹, enwāngiskan III 133₇ [envāngiskan] Av ↗ *pabaiga*
pagalvė balsinis E 490 [balzinis]
pagalvoti pomirit III 95₁₅ [pamirit] If
pagarbiai teisīngi III 31₆ Av
pagauti (*pradėti*) pagauts II 7₁₃ [pagaušs], pogauts III 41₂₂ [pagaūšs]

¹⁵⁹ Jei -a kirčiuota, tai [kankstā].

¹⁶⁰ Pr. *passortis* „pagaikštis (žarstyti), žarstiklis“ (žr. p. 256, išn. 25) buvo „žarsteklis“, primityvesnis (senesnis) už pr. *trumpstis* (žr. *žarsteklis*).

¹⁶¹ *en* + acc. sg.

PcPtPaNM, pogautei III 113₂₀₋₂₁ [pagautei] PcPtPaNPM
pageidimas poquoitšnau III 63₁₇ [pavkaitšnau] A ↗ *norėti*
pagelbėti pogalbtou III 113₂₇ [pagalbtan]¹⁶² PcPtPaNA
pagyrimas pogirrien III 133₄₋₅ [pagiren (-r'an?)] A, pogirschnan III 131₁₀ [pagirsnan (-šnan?)] AF
paglamonėti poglabū III 113₇ [paglabū]¹⁶³ Pt3
pagonybė pagonbe E 795 [pagānibē (-ībē?)]
pagonis poganans I 11₁₂, poganens II 11₁₃ [paganans], pogūnans III 59₁₅ [pagūnans] AP
pagret pagār III 27₆
pagriebtuvas pagaptis E 362 ↗ *darbo įrankis*
paguoda glands III 105₁₉
paimti enimt III 117₅ If, enimton III 117₃ [-tun] If, enimmans III 125₃₋₄ [enimans] PcPtAcNM, animts III 105₁₆ [au-(an-?)] PcPtPaNM

pajudinti pobanginons III 69₁₋₂ [pabanginuns] PcPtAcNM
pakaušis pergalwis E 78 [pergalwis]
paklaupiti poquelbton III 79₇ [pakvelptan]¹⁶⁴ PcPtPaNA
paklausymas poklausijsnan III 121₂₀₋₂₁ [paklaus^eisnan] AF
paklausyti poklausīmanas III 57₁₇ [paklausīminas]¹⁶⁵ AjNPF
paklodė ploaste E 491 [plāstē]
paklusniai poklusman III 41₁₆ [paklusman] Av(NA), poklūsmingi III 93₁₂ [paklusmingi] Av(NA), poklusmingiskan III 133₁ [paklusmingiskan] Av(NA) ↗ *pavaldinys*
paklusnus poklūsmai III 93₁₃₋₁₄ [paklusmai] NF, poklusman III 41₁₆ [paklusman] NA (Av), poklusmai III 31₅₋₆ [paklusmai] NPM, boklusmans III 87₇ [paklusmans] AP
palaikyti polaikūt III 35₁₄ [palaikūt] If, polāikumai III 55₂₃₋₂₄ [palāikumai] Ps1P, polaikūts III 121₇ [palaikūts] PcPtPaNM

¹⁶² Žr. p. 227, išn. 704.

¹⁶³ -ū < -ā.

¹⁶⁴ Pr. **kvelp-* suponuoja ide. dial. **kyelp-* bei jo (apofon.) variantą **kulp-*, kuris ide. dial. šnektose dėl metatezės išvirto į **klup-*. Taip atsitiko ir tose ide. dial. šnektose, iš kurių susiformavo baltų prokalbė: atsirado du tos pačios ide. šaknies variantai: a) balt. **kvelp-* > pr. **kvelp-* [> *po-quelb-ton* (rytų baltuose toks **kvelp-* išnyko)] ir b) balt. **klup-* [> pr. *klup-stis* E 140, lie. *klūp-ti* resp. (apofoniškai) *klaūp-ti* ir kt.].

¹⁶⁵ Su -as < -ās. Lyties [paklausīminas] (nom. pl. fem.) balsis *-i(n)- buvo nekirčiuotas, gana platus, todėl jis galėjo būti parašytas ir raide *-e(n)-. Kad turime (*poklausī-manas* (o ne *-menas), čia kalta asimiliacinė sekančio skiemens balsio -a- (-nas) įtaka (matyt, okazionali). Pr. **paklausī-minas* (čia imu nom. sg. masc. lytį) yra priesagos -in- vedinys iš partic. praes. pass. **paklausī-ma-* (plg. lie. *paklaūso-mas*), plg. p. 183, išn. 470.

palaima deivūtiskan III 17₁₈ [deivūtiskan] AF ↗ *dieviškas*; signassen III 107₇ [zignāsnan] AF ↗ *laiminti*
palaimingai deivūtai III 115₁₄ [deivūtai] Av ↗ *dieviškas*
palaimingas deiwuts I 11₁₅ [deivūts] NM ↗ *dieviškas*
palaimingu daryti epdeiwūtint III 119₃₁ If ↗ *dieviškas*
palaiminimas absignasnen III 109₁₃₋₁₄ [abzignāsnan], ebsignāsnan III 119₃ [ebzignāsnan] AF
palaiminti signai III 105₂₅ [zignāi] Pt3, ebsgnā III 113₈ [ebzignā] Pt3, ebsignāsi III 133₁₂ [ebzignāsi] Op3, ebsignāvuns III 109₈ [ebzignāvuns] PcPtAcNM, ebsignāts III 105₂₁ [ebzignāts] PcPtPaNM, absignātai III 115₁₅ [abzignātai] PcPtPaNPM
paleisti powiērptei III 95₂₂ [pavērptei] Ip2P
paliepinimas polaipīnsnan III 71₁₈ [palaiipīnsnan] AF, pallaips III 27₅ [pallaips] NM, pallaipsan III 59₈ [palaiipsan] A, pallapsaey I 5₁ [palaiipsāi], pallaipsai III 27₂ [palaiipsai] NP, pallaipsans III 37₉ [palaiipsans] AP
paliepti enlaiipints III 111₉ PcPtPaNM, polaiipinnons III 87₁₉ [palaiipinuns] PcPtAcNM, polaiipinton III 131₁₂ [palaiipintan] PcPtPaA ↗ *pavesti* ↗ *geisti*

paliesti enkausint III 111₂₁ If
palieti palletan I 13₁₉ [palitan]¹⁶⁶ PcPtPaNA
palikti (= *bleiben*) polāikt III 115₅ [palāikt] If ↗ *paskirti*; polijnku III 37₆ [palēinku], polinka III 97₁₂ [palinka] Ps3
palikimas ↗ *veldinys*
pamaitinti pomaitat III 105₁₁ [pamaitāt] If
pamaldumas seilisku III 79₂₅ NF ↗ *stropumas*
pamaldžiausiai deiwa deivūtskai III 133₆ [deivadeivūt(i)skai] Av
pamatas gruntan III 111₁₃ A ↗ *dugnas*
pamatyti ↗ *matyti*
pamėgimas podingausnan III 85₆ [padingausnan] AF ↗ *geras* *pamėgimas* ↗ *pomėgis*
pamesti pomests III 105₅ [pamests] PcPtPaNM, pomeston III 103₂₀ [pamestan] PcPtPaNA ↗ *pavaldžiai*
paminėjimas pominīsnan III 75₁₃, pominisnan III 75₆ [paminīsnan] AF
pamokantis mukinewis III 87₃ [mukinevis] NM
pamokinimas mukīnsnan III 85₂₀, mukīnsnan III 87₁₁ [mukīnsnan¹⁶⁷] AF
pamokinti pomukints III 87₂₂ [pamukints¹⁶⁷] PcPtPaNM
pamokslas predikausnan III 29₁₃ [predikausnan] AF

¹⁶⁶ Jeigu suponuosime, kad šio pr. žodžio **kirtis** buvo pirmajame skiemenyje, tai [-li-] būtų iš nekirčiuoto *-li- (plg. *pra-li-ten* II).

¹⁶⁷ Su *mu-* iš nekirčiuoto *mū- (<*mā-).

pamokslininkas preddikerins III 85₂₄
[predikerins] AP ↗ *pastorius* (*pamokslininkas*)

pamotė pomatre E 180 [pāmatrē (ar pa-)]

pana jungkfrauen I 7₁₆, jungprawan II 7₁₅, jumprawan III 41₂₄ [jumpravan] A ↗ *merga*

panašiai empolijgu III 75₇ [empalēigu¹⁶⁸] Av, polleygo I 13₁₂ [palēigu], polīgu III 119₂₁ [palīgu] Av ↗ *lygus*

panašus poligun, poligon III 105₂₃ [palīgun] ↗ *lygus*

pančiai panto E 542 [pantā]¹⁶⁹ NF

panorėti poquoitėts III 117₂₃ [pakvaitėts] Ps3, poquoitiūns III 123₁₀ [pakvaitivūns] PcPtAcNM, poquoititon III 111₈ [pakvaititan] PcPtPaNA ↗ *norėti*

panosė ponasse E 90 [pānasē (pa-?)]

pantis ↗ *pančiai*

papadė plasmeno E 148 [plasmenā] NF

paplotis plinxne E 342 [plinksnē]

parašyti popeisauns III 111₁₉ [papeisāvūns] PcPtAcNM, popeisāton III 73₁₉ [papeisātan] PcPtPaNA ↗ *rašyti*

parduoti perdauns III 69₁₆ [perdāvūns] PcPtAcNM

pareiga enteikūsns III 85₁₈ APF ↗ *patvarkymas* ↗ *patvarkyti*

parodyti powaidint III 17₁₅ [pavaidint] If, powaidinnei III 63₁₂, powaidinne III 63₁₄ [pavaidine(i)] Ps3, powaidinneiti III 97₃ [pavaidineiti] Ip2P, enwaidinnons III 119₂₀ [enwaidinuns] PcPtAcNM ↗ *pavyzdys*

paršiukas prastian E 686 [parst'an]

paruošti pogattawint III 77₁₁₋₁₂ [pagatavint] If, pogattewinlai III 103₁₀₋₁₁ [pagatavinlai] Op3, pogattawints III 77₁₃ [pagatavints] PcPtPaNM

parvažiuoti perioth, parioth MBS₂ [perjāt]¹⁷⁰ Ps3

pasaga lattako E 543 [la(d)takā¹⁷¹]

pasaginė vinis sagis E 544 ↗ *sagtis*

pasakymas ↗ *bylojimas*

pasakyti engerdaus III 69₂₃ Ip2

pasaugoti, *pasergėti* pokūnst III 79₁₅ [pakūnst] If, pokūnti III 41₁₁ [pakūnti] Ps3, pokūnsi III 133₁₃ [pakūnsi] Op3, pokuntieis III 49₁₁ [pakunteis (-t'ais?)] Ip2, pokūntuns III 79₁₄ [pakūntuns] PcPtAcNM, popeckūt III 33₁₃ [papekūt] If, popeckuwi III 41₁₁ [papekuvi] Ps3

pasaulis ↗ *svietas*

pasėdas balno ↗ *balno pasėdas*

pasergėti ↗ *pasaugoti*

¹⁶⁸ T. y. iš *en* + **palīgu*.

¹⁶⁹ Pr. [pantā] (nom. sg. fem.) yra nomen collectivum – „pančiai“.

¹⁷⁰ Šiam *perioth* resp. *parioth* reikšmė „parvažiuoja“ suteikė Būga (RR III 133); bet šis pr. (sūduvių) žodis galėjo reikšti ir „parvyksta“ ar „parjoja“.

¹⁷¹ Šis pr. [la(d)takā] yra iš **led* + **takā*.

pasiguodžiančiai glandewingei III 47₁₁
[glandewingei] Av

pasitikėjimas auschaidisnan III
47₁₁₋₁₂, auschaidisnan III 107₉ [auschaidisnan] AF

pasitikėti auschaidijt III 39₈ [auschaidēt] If, auschaidītwei III 27₁₁ [auschaidītvei] If, auschaidē III 61₁₈₋₁₉ [auschaidē] Ps3 ↗ *skolininkas*

pasitikįs ↗ *patikimas*

paskyrimas ensadinsnan III 109₁₃ AF
↗ *įsodinti*

paskirti polijcki III 57₁₀ [palēiki]
Ps3, polikins III 131₁₇ [palikivuns]
PcPtAcNM ↗ *palikti*

paskutinis pansdamonnien III 57₈₋₉,
pansadaumannien III 59₁₃, pansdau-
mannien III 61₁₀ [pansdauman'an
(-nen?)] A

pasmerkimas ↗ *prakeikimas*

pasmerkti, *prakeikti* perklantūns III
119₁₂ [perklantivuns] PcPtAcNM,
preclantys II 11₁₈ [perklantīts (pra-?)],
perklantīts III 61₁₂, 105₁₀ PcPtPaNM,
perklantīt¹⁷² III 113₂₂ PcPtPaNA, per-
klantiton III 43₁₄ [perklantitan]
PcPtPaA, proklantitz I 11₁₇ [pra-
klantīts] PcPtPaNM

pasninkas pastenick GrG 31, pastny-
go GrA 56, pasteygo GrF 56, past-
nigo GrC

pasninkauti pastauton III 77₁₁ [pastau-
tun] If

pastiprinti pospartint III 119₃₁ [pas-
partint] If

pastogė ↗ *aūkštas*

pastorius paps III 111₅ NM, pappans
III 85₂₃ [papans] AP

– (*pamokslininkas*) predickerins III
17₁₃₋₁₄ [predikerins] AP ↗ *pamoks-
las*

pastoti (tapti) pastātwei III 63₁₆
[pastātvei] If, postāsei III 105₃ [pas-
tāsei] Ps3 (Ft3?), postānai III 49₃
[pastānai] Ps3, postānimai III 113₂₁
[pastānimai] Ps1P, postāi III 75₂
[pastāi] Pt3, postāuns III 93₁₅ [pastā-
vuns] PcPtAcNM

pastovas ↗ *židinio geležinis pastovas*
pasturgalis pomnan E 137 [punan?],
pidsa GrG 82, peisda GrA 36

pašalimas passalis E 57 [pasalis]

pašaras pērdin III 85₄ A

pašaukimas powackisna III 99₄ [pava-
kisna] NF

pašaukti preiwackē III 45₁₆ [preivakē]
Ps3, perwūkauns III 45₁₂₋₁₃ [pervū-
kavuns] PcPtAcNM

pašiepti bebbint III 87₂₄ [bebint] If,
bebinnimai III 29₃ [bebinimai] Ps1P
pašviesti poswāgstinai III 133₁₄ [pa-
svāikstinai] Ps3

patalai (duknos) plauxdine E 488
[plaugzdinē]

patarnaujančiai schlusingisku III 35₁₅
[šlūzingisku] Av

¹⁷² Žr. p. 217 išn. 701.

patenkintas quāitings III 113₂ [kvāitings] NM ↗ *noras*
patēvis patowelis E 179 [patāvelis]
patikėti ↗ *pasitikėti* ↗ *skolininkas*
pàtikimas (= *treu*) auschaudiwingin III 53₁₄₋₁₅ [aušaudīvingin] A, auschaudiwingins III 53₁₇ [aušaudīvingins] AP ↗ *pasitikėti*
patikimas ↗ *pomėgis*
patikti podingai III 79₁₇ [padīngai] Ps3 ↗ *pamėgimas* ↗ *pomėgis*
pats subs III 17₂₀ NM, subbai III 49₁₆ [subbai] NF(?), subsai¹⁷³ III 43₂₀, supsei III 87₆ [subsei] GM, supsas III 63₈ [subsas] G, subbsmu III 95₁₀ [subsmu] DM, supsai III 45₉ [subsai] DF, subban III 65₁₁, 103₁₈, 35₁₄ [suban] A, subbans III 37₆, 85₁₉ [subans] AP ↗ *tai pat*
patvarkymas enteikūsnan III 89₂₂₋₂₃ AF ↗ *padaryti* ↗ *pareiga* ↗ *paskyrimas*
patvarkyti enteikūns III 109₇ [enteikūvuns] PcPtAcNM, enteikūton III 89₂₁ [enteikūtan] PcPtPaNA ↗ *daryti*
patvirtinti podrūktinai III 107₂₂ [padrūktinai] Ps1(,3) ↗ *drūtai*
paukštis pepelis E 706 [pipelis] N, pippalins III 107₂ [pipalins] AP, pipelko GrG 93 [pipelkā]
paukštvanagis sperglavanagis E 714 [sperglavanagis]

Paulius Pauli III 63₃ [pauli]¹⁷⁴ N; Paulus III 73₂₂
pavadis nolingō E 453 [nōlingā]¹⁷⁵ NF
pavaldinys poklusmingins III 91₁ [paklusmingins] AP ↗ *paklusniai*
pavaldus ↗ *pamesti*
pavaldžiai pomettīvingi III 91₂₃ [pametīvingi] Av(NA) ↗ *pamesti*; posseggīvingi III 91₂₁₋₂₂ [pasegīvingi] Av(NA) ↗ *daryti* (= *tun*)
pavalkai paddis E 312 [padis]
pavargimas powargsennien III 115₂₀ [pavargsen'an (-nen?)] A
pavargti ↗ *pavargimas*
pavaža slayan E 309 [slajan] NA
paveržti auschpāndimai III 37₄₋₅ [aušpāndimai] Ps1P
pavesti (*patikėti*) polaipinna III 79₁₇ [palaipina] Ps1(,3) ↗ *paliepti*
pavyzdys perwaidinsnas III 69₁₃ APF
pavojus ↗ *blogis*
pažadėjimas potaukinsnas III 121₁₁ [pataukinsnas] GF, potaukīnsnan III 95₂ [pataukinsnan (-kīsn-?)] AF
pažadėti potaukinons III 115₉ [pataukinuns] PcPtAcNM, potaukinton III 119₄ [pataukintan] PcPtPaA
paženklinti ebsentliuns III 109₁₀₋₁₁ [ebzentlivuns] PcPtAcNM
pažinti, *sužinoti* ersinnat III 53₇ [erzināt] If, ersinnimai III 65₁₈₋₁₉ [erzi-

¹⁷³ Su *-ai* vietoj *-ei*.

¹⁷⁴ *Pauli* (būtų lie. **Paulē*) su *-i* iš nekirčiuotos *-i* < **-ē*.

¹⁷⁵ Plg. p. 285, išn. 115.

nimai] Ps1P, ersinnati III 89₆ [erzi-
nāti] Ps2P ↗ *pri(si)pažinti*
pažiūrėti ↗ *ižiūrėti*
pečiaiā pette E 104 [petē]¹⁷⁶ ↗ *mentē*
(*peties*) ↗ *ližė* ↗ *šmeižti*
pėdsekys šuo ↗ *šuo*
peilis peile GrA 27
– *mėšai kapoti kalopeilis* E 369
[kalāpeilis]
– *plūgo* ↗ *plūgo peilis*
pekus pecku I 7₇, III 85₃ [peku] AN
resp. D, peckan III 35₁₈ [pekan] A
pelai pelwo E 279 [pelvā]¹⁷⁷ NF
pelenai pelanne E 37 [pelanē]¹⁷⁸
pelėsakalis pelemaygis E 712 [pelē-
maigis]
pelkė pelky E 287 [pelkī]¹⁷⁹
pelnyti ↗ *nupelnyti*
pempė peempe E 751 [pēmpē]
penas landan III 83₉; landen III 85₉
[landan] A
penktadienis pentinx E 22 [pentnišs]
penktas penckts I 5₁₄, pyienkts II 5₁₄,
p iēncts III 31₇ [pēnkts] NM, piencktā
III 53₁₉ [penktā] NF
pentis (*kulnas*) ↗ *kulnas*
per per MBS₆, III 69₁₆, pra III 51₁
pergalė epwarrīsnan III 55₂₃ [epva-
rīsnan] AF
perkūnas percunis E 50 [perkūnis]

perskyrimas („paguldymas“, *skyrius*)
polasīnsnan III 63₄ [palazīnsnan] AF
↗ *guldyti*
pertraukas arwarbs E 301 [arwarbs]
pervesti prawedduns III 119₁₈ [pra-
veduns] PcPtAcNM
peržengti ertreppa III 39₂ [ertrepa]
Ps3
peties gysla pettegislo E 108 [peti-
gīslā]
– *sqnarys* caymoys E 105 [kamaiss]
petys ↗ *pečiai*
pienas dadan E 687
– *kumelės* aswinan E 694 [asvinan]
– *saldus* poadamynan E 695 [pā-
daminan] ↗ *rūgštus pienas*
– *sutrauktas sulo* E 693 [sulā] NF
pievos wayos E 282 [vajās] NPF
pykinti ↗ *nirtinti*
piktaī wargu III 69₁₅ [vargu] Av
piktai darqs wargusegīentins III 93₂
[vargusegījantins] PcPsAcAPM
piktas wargs III 79₂₀ [vargs] NM,
wargan III 51₁₃ [vargan] A, wargans
III 53₅ [vargans] AP ↗ *blogas*
pyktis (rūstybė) ↗ *nartas*
pylimas suppis E 327 [supis]
pilkas, šyvas sywan E 461 [sīvan]
pilnas pilnan III 69₁₆ A
pilyninti ↗ *pripilyninti*

¹⁷⁶ Pr. [petē] yra ē-kamienis (nom. sg. fem.) – nomen collectivum „pečiaiā“, plg. (ne nomen collectivum) pr. *pettis* (E 106), žr. *mentē* (*peties*).

¹⁷⁷ Pr. [pelvā] (nom. sg. fem.) yra nomen collectivum – „pelai“.

¹⁷⁸ Pr. [pelanē] (nom. sg. fem.) yra matyt nomen collectivum – „pelenai“.

¹⁷⁹ Dėl šio žodžio bei jo formos kilmės žr. p. 290, išn. 140.

pilvas weders E 122 [vēders]
 – *storas* drastus E 130 ↗ *skrandis*
pinigas pennega BPT; penningans III
 33₉ [peningans] AP
pintis (= *Zunder*) pintys E 372 [pin-
 tis]
pyragaitis (*kažkoks*) solthe E 344
 [sāltē]
pyragas lugis E 341 [lūgis]
pirkia, *stuba* stubo E 220 [stubā] ↗
pirtininkas
pirma en pirmannin III 91₁₃ [en pir-
 manin] Av¹⁸⁰
pirmadienis ponadele E 18 [panadēlē]
pirmas pirmas I 5₂ NM, pirmas GrA 94
pirmasis pirmois III 27₅ [pirmuis]¹⁸¹
 NMPm, pirmoi III 47₁₄ [pirmui]¹⁸¹
 NFPm, pirmonnis III 39₁₆ [pirmu-
 nis]¹⁸² NMPm, pirmonnien III 89₃
 [pirmun'an (-nen?)], pirmannien III
 103₃ [pirman'an (-nen?)], pirmannin
 III 91₁₃ [pirmanin] APm

¹⁸⁰ en + PmA (num. pron. acc. sg.).

¹⁸¹ **pirmuis* „pirmasis“ atsirado pagal **pirmui* „pirmoji“ (plg. Endzelīns SV 71), kilusią iš **ūjī* (ar **ūjā*) < **ājī*. Šita **ūjī* trumpėjo į **ūj* (akūtinis segmentas!) ir davė akūtinį diftongą (nors ir retą) **ui*, plg. akūtinčius, pvz., (diftongoidą) [oū] (*b-oū-ton*), (diftonigus) [ai] (*ai-nan*), [aū] (*k-aū-lins*) ir kt. Tokį **ui* (būtent akūtinį, o ne cirkumfleksinį) A. Viliui buvo jau lengva parašyti raidėmis *oi*: *pirm-oi-s*, *pirm-oi* (III). Be to, diftongas **ui*- (**pirm-ūi-s*) arba (tarkim sau, kad buvo) **ūi*- būtinai turėjo sutrumpėti (prūsų katekizmų kalboje), nes skiemuo **-muīs* (**pīr-muīs*) resp. (?) **-mūīs* neteko (gal ir niekada neturėjo?) kirčio: **pīr-muīs* (ar **ūīs*?) kirtį iš galūnės pagal *pīrmas* „pirmas“ atkėlė į šaknį. Lytyje *pirmois* (III) raidės -o- atsiradimą kitaip aiškina: Endzelīns I. c., W. Schmalstieg. An Old Prussian Grammar, University Park and London 1974, 110.

¹⁸² Greta acc. sg. [*pirmanin*] „pirmąjį“ resp. [-*nen* (-*n'an*?)] pagal nom. sg. **pirmuis* „pirmasis“ (žr. ankstesnę išn.) atsirado (plg. Endzelīns SV 71) ir acc. sg. [*pirmun'an* (-*nen*?)], o iš čia ir inovacinė nom. sg. [*pirmunis*] „pirmasis“ su **-is* iš nekirčiuotos (*io*-kamenės) **-īs*.

¹⁸³ Pr. [*plautī*] (nom. sg. fem.) yra nomen collectivum – „plaučiai“

pirštas pirsten E 115 [pirstan] ↗ *kojos*
pirštas ↗ *žiedas* (*piršto*)
 – *kojos* ↗ *kojos* *pirštas*
piršto pilvelis ↗ *kojos* *piršto* pilvelis
pirtininkas stubonikis E 550 [stubā-
 nīkis] ↗ *pirkia*
pjautuvas piucan E 547 [pjūklan] NA
plakis blingis E 577
plaučiai plauti E 126 [plautī]¹⁸³ NF
plaukas scebelis E 69 [skebelis]
plauti ↗ *nuplovimas*
plautis ↗ *plaučiai*
plekšnės stroysles E 582. [skrāislēs]
 NPF
plėnė pleynis E 75 [plėnis]
plėnys plieynis E 38 [plėnīs] NP
plėškė pleske E 253 [plėškē]
pliauska luckis E 640 [lukis]
plienas playnis E 521 [plainis] ↗ *skil-
 tuvas*
plūgas plugis E 243 [plūgis]
plūgo peilis wagnis E 244 [vagnis]

plūgo verstuvės valytuvas preartue E 249 [preiartvė] ↗ *arti*
po po I 7₁₆, pho I 13₁₃ [pō (pa?)];
 pō III 107₂
podukra poducra E 182 [pādukrė
 (ar pa-)]
pomėgis podingan III 85₅ [padingan] A
ponas ↗ *viešpats*
ponia supūni III 67₄ [zupūni¹⁸⁴] NF,
 supana GrG 51 ↗ *viešpati*
posūnis passons E 181 [pasuns]
po to pansdau III 69₂₈ [-nzdau]
potvarkis teikūsnan III 17₂₀ AF ↗
kurti ↗ *tvarka* ↗ *patvarkyti*
povas powis E 773 [pāvis]
pradėti ↗ *pagauti*
pragaras pyculs E 10 [pikul's] N,
 pekollin I 7₁₈ [pikul'in], pykullien II
 7₁₈ [pikul'an (-len?)] A
prakaitas prakāisnan III 105₁₄ AF ↗
kaisti
prakartas, lovys pracartis E 230 [pra-
 kartis]
prakeikimas perklantīsnan III 115₅ AF
prakeikti (III 105₁₀) ↗ *pasmerkti*
pralieti praliten II 13₁₉ [pralītan],
 pralieiton III 75₁₁ [praleitan], proliei-

ton III 75₁₇, proleiton III 77₃ [pra-
 leitan] PcPtPaNA
prapuldyti ismaitinton III 43₁₃ [iz-
 maitintan] PcPtPaAM, ismaitint¹⁸⁵ III
 113₂₂₋₂₃ PcPtPaNA
prašyti ↗ *melsti*
pratinti iaukint III 17₁₆ [jaukint] If
prausimas specte E 555 [spėktė¹⁸⁶];
 spagtas III 119₄ G, spagtan III
 103₉₋₁₀, spagtun III 119₁₉ A, spigs-
 nā¹⁸⁷ III 63₂ NF, spīgsnan III 63₄ AF
prekė perdāsai III 33₁₀ DF, perdāi-
 san III 69₁₇ AF
prekiavimas kauptiskan III 33₁₁ AF
prideramai preistallīwingi III 93₂₄
 [preistalīvingi] Av(NA)
prie pray I 15₁ [prai], prei I 7₁₈, prey
 II 7₁₈, prēi III 33₁₁ [prēi], pri III 93₁
priekalas preitalis E 517 [preikalis]
priekalo trinka curpis E 519 [kurpis]
prieš preiken I 5₂₂ [prēikan], prikan
 III 69₁₇, prikin III 95₂₁₋₂₂, prijki
 III 33₁₆ [prēiki], priki III 39₄, emrijki
 III 87₁₂ [emprēiki]¹⁸⁸
prieš(ais) pirsdau III 63₂₀ [-zdau]
priešais esąs emrijkisins III 115₁
 [emprēikisents]¹⁸⁹ (PcPsAc) NM, em-
 prikisentismu III 117₁₋₂ D
priešas prēisiks III 79₂₀ NM, prēisiki
 III 117₁₁ D

¹⁸⁴ Su -i iš nekirčiuotos -i (< *-ē).

¹⁸⁵ Žr. p. 217, išn. 701.

¹⁸⁶ Su -k- < -g-.

¹⁸⁷ Su -i- iš nekirčiuoto -i- (< *-ē-); žr. p. 143, išn. 239.

¹⁸⁸ en + priki.

¹⁸⁹ Žr. p. 218, išn. 707.

prieštarauti (*widerstehen*) emprīkistallaē III 97₄ [emprīkistalē] Ps3 ↗ *stovėti*; emprīkinblli III 125₉ [emprīkinbili], emprijkin billi III 125₁₂ [emprīkinbili], emprijkin bille III 127₂ [emprīkinbilē] Ps1, 2 (3) ↗ *byloti* *prievolė* skallisnan III 107₁₀ [skalīsnan] AF ↗ *skolingas*
prigimtis pērgimnis III 115₂₂ G, pergimie¹⁹⁰ III 115₂ [pergim(n)en] A ↗ *igimtis*
priūmtina ennimewingi III 57₁₆₋₁₇ [enimevingi] Av (NA)
 — *malonu* enimumne¹⁹¹ III 91₁₈ [enimam(i)ni] Av (NA) ↗ *imti*
prijuostė odinē ↗ *tymas*
priklausyti perlānkei III 53₁₂ Ps3
prinešti preipīst III 117₄ If
pripažinti ↗ *prisipažinti*
pripilninti erpilmnaiti III 105₂₇ Ip2P
prisiekti klantemmai III 29₃ [klantėmai (-t'amai?)] Ps1P
prisiimti enimmimaisin III 111₁₄ [enimimaisin] Ps3R
pri(si)pažinti posinna III 65₉, 69₁₀ [pazina] Ps1, 3, posinnimai III 29₅ [pazinimai] Ps1P, posinnāts III 125₇ [pazināts] PcPtPaNM

prižadėjimas preibillsnā III 61₇₋₈ [preibillisna] NF, preibillisnai III 61₆ [preibillisnai] NPF
prižadėti preigerdawi III 39₅ [preigerdavi] Ps3
protas ispresnā III 45₉ [ispresnan] AF ↗ *supratimas*
prūsiškai prūsiskai III 17₁₃ Av
prūsiškas prūsiskan III 17₂₁ AF
puikuolis labbatings III 97₄ [labatings] AP ↗ *geras*
puodas košiamasis siduko E 353 [zidukā]
 — *molinis* swixtis E 350 [zvikstis]
 — *varinis* (*su kojomis*) nagotis E 349 [nagātis]
puodelis podalis E 351 [pōdalis]
puodšakės lanctis E 360 [lanktis]
puodukas ↗ *qsotis*
pupa babo E 263 [babā]¹⁹² NF
pusė pausan III 115₂₈ A ↗ *šalin* ↗ *trečiadienis*
pūslė dumsle E 134 [dumslē]
pušis peuse E 597 [pjausē]
pušnis (*batas aulinis*) pusne E 499 [pusnē]¹⁹³
pušny dirželis paccaris E 502 [pakaris]
putà spoayno E 387 [spāinā]¹⁹⁴
putpelė penpalo E 770 [pempalā]

¹⁹⁰ Taisytina į *pergim(n)ien*.

¹⁹¹ Žr. p. 183, išn. 470.

¹⁹² Pr. [babā] (nom. sg. fem.) gal kartais yra nomen collectivum — „pūpos“.

¹⁹³ Pr. [pusnē] (nom. sg. fem.) galėtų būti ir nomen collectivum — „pušyns“.

¹⁹⁴ Pr. [spāinā] (nom. sg. fem.) galėtų būti nomen collectivum — „pūtos“.

R

ragas ragis E 705

– *kraujui traukti* ragusto E 552

[ragūstā]¹⁹⁵ NF

raginti poskulīt III 85₂₂ [paskulīt¹⁹⁶]

If, paskuliton III 87₁₀ [paskulitun¹⁹⁶]

If, paskulē III 91₁₂; paskollē III 115₁₆

[paskulē¹⁹⁶] Ps3, poskulēwie¹⁹⁷ III

89₇ [paskulē¹⁹⁶] Ps3, poskuleis III

91₂₀ [paskuleis¹⁹⁶] Ip2 ↗ *skolingas*

raibas ↗ *dryžuotas*

raistas pannean E 288 [pan'an]

ramybē ↗ *taika*

ramstis stacle E 197 [staklē]

ramus ↗ *tylus*

ranka rancko GrG 21 [rankā] NF,

rānkān III 83₅ [rānkan], rānkan III

83₁₀ A, rānkans III 79₁₉ AP ↗ *dilbis* ↗

rungas

– *nuo peties iki plaštakos* irmo E 109 [irmā] NF

rankena (*kalavijo*) digno E 427 [dignā] NF

– (*plūgo*) laipto E 248 [laiptā]¹⁹⁸ NF

rankenos bumbulas (*kalavijo*) kugis E 426 [kūgis]

rankos dilbis ↗ *dilbis*

rantas (*odos juostelē*) ansalgis E 506 [anzalis]

raštagalys, trinka trupis E 634

raštas saxsto E 631 [sakstā] NF

rasti ↗ *atrasti*

rašyti peisāi III 73₂₁ Ps3, peisāton III 105₂₁ [peisātan] PcPtPaNA ↗ *parašyti*

raštas peisālei¹⁹⁹ III 89₁ NF, peisālin III 111₁₃ A

ratas kelan E 295 NA ↗ *malūnratīs*

¹⁹⁵ [*rag-ūstā*] „ragas, taurė (kraujui traukti)“ = „įrankis kraujui traukti, padarytas iš nedidelio rago“ (iš didelio rago ir negalima padaryti tokio įrankio!) yra priesagos **-ūst-* (subst. < adj.) vedinys iš **rag-as*, „ragas“ (> *ragis* E 705), plg. lie. dial. *lig-ūst-as*, „liguistas“ = „šiek tiek (nedidžiai) ligotas, nelabai (nedidžiai) sveikas“, pr. (adj.) **kail-ūst-as* (> *kail-ūst-iskan* „sveikata“) „sveikas“, atsiradusi, matyt, iš „sveikokas“ (t. y. „ne toks, kuris didžiai, visiškai sveikas“).

¹⁹⁶ Su *-ku-* iš nekirčiuoto **kū-* (< **kā-*). Žr. p. 151, išn. 278.

¹⁹⁷ Apkraipyta lytis (žr. Endzelīns. – FBR XII 172).

¹⁹⁸ Pr. *laipto* [*laiptā*] „plūgo rankena“ (jeigu nėra iš **leiptā*) yra iš „tai, kas pridėta“ = „tai, kas tarsi prilipinta“ – priesagos **-tā* vedinys (su šaknies vokalizmo apofonija) iš balt. **leip-* „lipinti“, egzistavusio greta balt. **lip-* „lipti, sich kleben“ > lie. *lip-ti*, „t. p.“ = la. *lip-t* „t. p.“, taip pat sl. **lip-*, „t. p.“ (> s. sl. *pri-lb-nati* „prilipti“ ir kt.). Čia turime ide. **l(e)ip-* „(pri)lip(in)ti“ [= toch. A *lip-* „pasilikti“, got. *bi-leib-an* „t. p.“ (abu iš „prilipti“) ir kt.], iš kurio baltų ir graikų dialektuose atsirado ir a) „kabintis“ > „lipti, klettern“ > lie. *lip-ti* „klettern“, *liēp-tas*, *lāip-tas*, gr. *αλγτ-λγψ* „tik ožkų užlipamas“ ir b) „kabintis ko“ > „siekti ko“ > „geisti, trokšti“ > pr.-lie. **leip-* „geisti“ (iš čia – „įsakyti“, žr. p. 106, išn. 18), gr. *λεπ-τομοι* „geidžiu“. Ide. **l(e)ip-* „lip(in)ti, (sich) kleben“ yra iš senesnio „tepti“ (> s. ind. *lip-* „tepti“, gr. *λεπ-ος* „tauškai“, het *lip-* „tepti“ ir kt.) < „glaistyti“ < ide. **l(e)j-* (+ **-p-*) < **l(e)j-* „pilti, lieti; glaistyti“ (iš seniausio „pilti, lieti“), žr. p. 290, išn. 143.

¹⁹⁹ Su *-ei* ≤ **-ē*.

ratavežys kellewese MBS₂ [kelavež-]
ratlankis scritayle E 296 [skritailē]
raudonas wormyan E 463 [vārmjan],
 warmes GrG 91 (-92); vrminan III
 119₁₆ [ūrminan]²⁰⁰ A
raugas raugus E 691
raugė tunclis E 272 [kunklis]
raukšlėti ↗ *suraukšlėjimas*
raumenys peles E 111 [pelės] NPF
ravas rawys E 31 [ravis]
ražiena (resp. *šiaudgalys*) strambo E
 274 [strambā] NF
regztis ↗ *máišė*
reikmė prewerīngiskan III 41₉ [pra-
 verīngiskan] AF, prewerīsnan III
 53₁₁₋₁₂ [praverīsnan] AF
replės raples E 520 [raplės] NPF²⁰¹
ridinis, *kočėlas* noploz E 396 [nōp-
 lāts]²⁰²
riebalai instran E 133
 – (*uždaras*) mynsis E 380 [min-
 zis] N
riešutas ↗ *buko riešutas*
riešutinė sarpis E 746
rykštė riste E 639 [rīstė]

²⁰⁰ Yra iš *vār-* [= *worm-(yan)*] „raudonas“ E 463].

²⁰¹ Plurale tantum.

²⁰² Pr. *noploz* [nōplāts ar nā-] „ridinis, kočėlas“ < *nōplātas (ar [nōplāss] < *nōplāsas) yra **-ta-* vedinys iš *nōplā- „kočioti“ = „kočiojimu lyginti (audeklo ir pan. nelygumus)“ = *nō „ant, už“ + *plā- „spaudžiant daryti plokščią, ploną“ = lie. *pló-ti* „t. p.“, la. *plā-t* „t. p.“ ir kt.; čia pridera dar pr. *plo-nis* „grendymas (Tenne)“ ir kt. Plg. Fraenkel LEW 628 s. v. *plonas*. Tas dalykas, kad „kočėlas“ (E 396) yra tarp „kubilų“ (E 393–394) su „dangčiu“ (E 395) ir „statinės“ (E 397) žodžių grupėje „smuklė“ (E 382–403), rodo: pr: *noploz* „kočėlas“ (bei vok. *Wölger* E 396) čia pavartotas reikšme „į kočėlą panašus įrankis“ [daromam alui kubile maišyti arba statinei (padėtai ant to kočėlo) stum(dy)ti].

²⁰³ Gal čia yra *i-*kamienis nom. pl. [*rugis*] „rugiai“.

rimtai stūrnawingisku III 115₁₈₋₁₉
 [stūrnawingisku] Av
rimtumas stūrnawiskan III 117₃ [stūr-
 nawiskan] AF
rinkti ↗ *surinkti*
rišamasis diržas tarkue E 449 [tarkvė]
rišti ↗ *surišti* ↗ *užrišti*
riteris waldwico E 406 [valdvikā]
rodyti waidinna III 75₁₆ [vaidina]
 Ps3 ↗ *parodyti*
rodytis waidinnasin III 113₁₂ [vaidi-
 nasin] Ps3R
rogės ↗ *šlajos*
 – *vieninkės* (*su raitu vežiku*), *važis*
wessis E 308 [vezis]
romėnas rōmerins III 63₂₃ [remerins]
 AP
rūbai rūkai III 53₁₂ NP, rūkans III
 41₆ AP
rūbo gniužulas praustis kekulis E 495
rudas cucan E 465 [kuncan]
ruduo assanis E 14 [asanis]
rugys rugis E 258 N²⁰³, roggis GrG
 12, ruggis GrA 8
rūgštus pienas ructandadan E 690
 [rūktan dadan] ↗ *pienas*

rūkas kupsins E 46 [kūpsins] N
(AP?)²⁰⁴
rungas keleranco E 303 [kelarankā]²⁰⁵
ruošti ↗ paruošti
rūpināšis ↗ siela besirūpināš
rūpinti ↗ aprūpinti
rūpintis surgaut III 69₂₁ [zurgaut
(zūrgaut?)] If
rupūžē gabawo E 779 [gabavā]
rūsčiai teisus stūrintickrōms III 37₁₃
[stūrintickrōms] NM
rūstybē ↗ nartas

S

sagtis sagis²⁰⁶ E 486 ↗ pasaginē vinis
saitas ↗ balnakilpēs diržas (saitas)
sakai sackis E 598 [sakis]
sakalas valks E 711 [falks]
sakyti (= sagen) gerdant III 99₂₂
[gerdaut] If, gerdawi III 113₅ [ger-
davi] Ps1 (, 3),¹ gerdaus III 67₁₇ Ip2
↗ pasakyti ↗ apsakyti ↗ atsakyti
sakramentas sacramentan I 13₁, sacra-
menten II 13₁, III 75₁₈₋₁₉ [sakramen-
tan] A
salatis rapis E 583
saldus pienas ↗ pienas
Saliamonas Salomon III 107₅

salyklas piwamaltan E 384 [pīwamal-
tan]
salyklo išspaudos piwenitis E 385
[pīvenīkis]²⁰⁷
sąmalinė duona ↗ duona sąmalinė
sąmdininkas deināalgenikamans III
95₆₋₇ DP ↗ diena ↗ alga
samtis ↗ kaušas
sąnarys kulکشnies ↗ kulکشnies sąna-
rys
santuoka pattiniskun I 5₁₆ [patiniskun]
AF, sallūban III 31₁₇ [sal'ūban],
salaūban III 99₆₋₇ [sal'oūban] A,
salobisquan II 5₁₇ [sal'oūbisk^van], sal-
laūbiskan III 109₇ [sal'oūbiskan] AF
santuokinis salūbiskan III 99₉ [sal'ū-
biskan] A
santuokiškai salūbiskai III 107₂₄ [sal'ū-
biskai] Av
santuokos knyga sallūbs laiskas III
99₁₋₂ [sal'ūbslaiskas]²⁰⁸ ↗ knyga
santuokos moteris salaūbaigannan III
107₆ [sal'oūbaigenan] A, sallūbi gen-
nāmans III 93₁₁ [sal'ūbigenāmans] DP
santuokos padėtis sallubai busennis III
101₅ [sal'ūbaibūsenis] N
santuokos vyras sallūbaiwīrins III 93₄
[sal'ūbaiwīrins] AP
santūrus ↗ nuosaikus

²⁰⁴ Pr. *grumins* (E 51) ir *kupsins* (E 46) galėtų būti *i*-kamenės acc. pl. formos (t. y. nom. pl. „griausmai“ resp. „rūikai“).

²⁰⁵ T. y.: „rato ranka“.

²⁰⁶ Žr. p. 264, išn. 48.

²⁰⁷ Čia suminkštintas [-k'-] yra nugirstas kaip [-t-] (dėl priebalsių pr. *k' ir *t' „sumaišy-
mo“ žr., pvz., p. 30, išn. 109). Pr. [pīvenīkis] yra priesagos *-enik- vedinys iš pr. *pīv- „alus“.
Žr. *alus*.

²⁰⁸ Gen. sg. (?) + nom. sg. (ar pl.).

Sara Sara III 93₁₃ [zara]
sargas ↗ *buto sargas*
sarginis šuo ↗ *šuo*
sau sebbei III 103₁₀ [sebei]
saugoti kūnti III 103₁₉, Ps3; warbo
 GrG 95 ↗ *pasaugoti*
saulažuvė ↗ *blizgė*
saulė saule E 7 [saulė]
sausai sausai III 121₇ Av
sausas sausā III 119₁₇ [sausan] A ar
 Av (NA), sauson GrG 17, sawše
 GrA 13
savaitė sawayte E 16 [savaitė] ↗ *tre-*
čiadienis
savas swais III 51₂₀ [svajs] NM,
 swaia III 85₂ [svajā] NF, swaisei III
 87₁₈ [svaisei] G, swaiāsmu III 27₃
 [svajāsmu] DM, swaiiai III 115₂ [sva-
 jai] DF, swaian I 7₁₂ [svajan] A,
 swaimans I 13₆, swāimans III 87₁₃
 [svāimans] DP, swaieis III 119₁₆
 [svajais] DP (Av)²⁰⁹, swaians I 11₁₀,
 swaiens II 11₁₁ [svajans] AP
save sien III 49₁ [sen] A
savo ↗ *savas*
sąžinė powaisennis III 91₅₋₆ [pavai-
 senis] G, powaisemnen III 73₂ [pavai-
 sen'an (-nen?) A
sėdėti sindats I 9₁₋₂, syndens II 9₂
 [sindants] PcPsAcNM
sedula sidis E 613 [si- (zi-?)]

²⁰⁹ T. y. dat. (pl.) < „instr.-loc.“ (pl.). Senoji o-kam. balt. „instr.-loc.“ (pl.) *-ais (žr. V. Mažiulis. Baltų ir kitų ide. kalbų santykiai, p. 234 tt.) išliko formoje *swaieis* [svajais] dėl to, kad ji buvo frazeologizme (resp. jame užsikonseravo) pr. „su (visais) savais(iais)“ = *sen wissen swaieis*, plg. rus. *восвояси* „pas savuosius“

²¹⁰ Pr. [(v)ūrs] yra iš *vāras.

sėkla semen E 256 [sėmen]
sekmas sepmas I 5₁₈, septmas II 5₁₈ NM
sekmadienis nadele E 17 [nadėlė]
sekmasis (*sekmas*) septmai III 57₁
 NFPm
sekti rūpaiti III 89₁₀ Ip2P, rūpintin
 III 85₁₁ PcPsAcA, rūpintinton III 83₁₃
 [rūpintin'an] PcPsAcPmA ↗ *susekti*
sėlenos clines E 336 [klīnēs] NP
semti kniėipe III 107₇ [knėipe] Ps3
senas vrs III 63₁₄ [(v)ūrs]²¹⁰ NM,
 vremmans III 115₉ [(v)ūramans] DPM,
 vrans III 115₁₂ [(v)ūrans] AP ↗ *se-*
nesnis
senelė ane E 172 [anė]
senelis thetis E 171 [tētis]
senesnis vraisins III 31₃ [(v)ūraisins],
 vraisans III 87₂₅ [(v)ūraisans] APM
 ↗ *senas*
seniūnas hōfftmannin III 91₂₆ [eftma-
 nin(?)] A
septintas ↗ *sekmas*
sergėti ↗ *apsergėjimas* ↗ *sargas* ↗
pasergėti
sėsti sīdons III 43₄ [sīduns], sīdans
 III 127₁₃ PcPtAcNM ↗ *sodinti*
sesuo swestro E 174 [svestrā], schos-
 tro GrA 70
 — *motinos, tėvo* ↗ *teta*
-si -si III 55₁₂, *-sin* I 9₁₆; *sien* III 49₄
 [sen] ↗ *save*

sidabras siraplis E 524 [sirablis] N,
 sirablan III 43₁₇ A
siekti kackint III 99₇ [kakint] If,
 kackinnais III 117₂₇ [kakinais] Ip2
siela dusi E 153 [dūsī] N, dūsin III
 41₃; daūsin III 57₇, doūsin III 79₁₈
 [d^oūsin] A ↗ *dvasia*
siela besirūpinas dūsaizurgawingi III
 87₁₄₋₁₅ [dūsaizurgavingins] AP ↗
rūpintis
siena seydis E 198 [zeidis]
sietas baytan E 346 [saitan]
sietynas paycoran E 6 [paitāran]
sija sando E 200 [sandā?] ²¹¹
silkė sylecke E 575 [silekė (-ikė?)]
silpnas, silpnesnis ↗ *silpniausias*
silpniausias vcka kuslaisin III 93₇
 [(v)uka kuslaisin] A
siūlas awilkis E 472 [auvilkis], schuto
 GrG 76
 — *storas, dervuotas* schumeno E
 507 [šūmenā] NF
 — *suktinis* ↗ *suktinis siūlas*
siulė widus E 508 [vidus] ²¹²

siūsti ↗ *atsiūsti*
siutinti ↗ *nirtinti*
siuvėjas scrutele E 473 [skrūtelė]
siuvikas ↗ *batsiuovs*
skaičiavimas ↗ *atsiskaitymas*
skaičius gīrbīn III 121₅ A
skaisčiai skīstai III 33₁ Av, skijstan
 III 49₅₋₆ [sk^eīstan] Av (NA)
skaitumas skīstieskan III 63₁₉₋₂₀
 [skīstiskan] AF
skaitus skijstan III 127₁₀ [sk^eīstan]
 A ↗ *švarinti*
skalikas scalenix E 702 [skaleniks]
skambėti kaltzā III 77₇ [kalsā] Ps3,
 kelsāi III 61₆ [kelsāi (kal-?)] Ps3
skambiai kaltziwingiskai III 49₆ [kal-
 sīvingiskai] Av
skambus kalsīwingiskan III 41₁₂ [kal-
 sīvingiskan] AF
skandinti ↗ *nuskandinti*
skapas (avinis) stabs E 680 [skaps]
skara pasto E 494 [pastā]
skaudinti wargē III 69₆ [vargē] Ps3
skausmas gulsennin III 105₂ [gulsenin],

²¹¹ Pr. *sando* [sandā?] „sija“ < *,sudėjimas, sujungimas“ (plg. lie. *sijā* < *,siejimas, rišimas“, žr. Fraenkel LEW 756) — iš **san* „su“ + **-dā* [su **-d-* = **d(ē)*-, „dėti“, plg., pvz., lie. dial. *indā* „indas“ (kilęs iš in „i“ + „dėti“, žr. Skardžius ŽD 100). O gal *sando* = [zandā] „žandas“ (?), čia (E 200) atsiradęs maždaug taip: E autorius informantas žodžio (vok.) *Balke* „sija“ (E 200) nenugirdo (ar nesuprato) ir dėl to sumaišė su žodžiu (vok.) *Backe* „žandas“.

²¹² Pr. [vidus] „siulė“ yra „peltakys“ = „dygsniavimas“ < *,grėžiamas dūrimas, (i)terpimas ko į ką“ — galūnės vedinys iš balt. **vid-* „grėžimu durti, (i)terpti“, iš kurio turime ir lie. *vid-ūs* = la. *vidus* „vidurys“ [< „tarpas“ < *,grėžimas, (i)terpimas“]: ags. *widu* „miškas; medis“ ir kt. (< *,tarpas“, žr., pvz., Pokorny, Idg. etym. Wrth., 1177). Visur čia slypi ide. **uidh-* (gal buvo ir ide. dial. **uid-*) „grėžimu (i)terpti“ = „grėžti“ (> s. ind. *vidh-yati* „grėžia“ ir kt.) resp. „grėžiamu įterpimu atskirti ką nuo ko“ = „atskirti“ [> pr. *widd-ewū* etc. „našlė“ < *,atskirtoji nuo vyro, jam mirus“, s. ind. *vidh-u-* „vienišas“ ir kt.]. Toliau, šis ide. **uidh-* laikytinas priesagos **-dh-* vediniu iš ide. **uēi-*/**uī-* „grėžti, sukti(s), lenkti(s)“.

gulsennien III 105₃ [gulsen'an (-nen?)]
 A ↗ *blogis* (III 31₁₃)
skausmingas powargewingiskan III
 57₁₁ [pavargevingiskan] A ↗ *atgaila*
skelbti ↗ *apsakyti*
skersaplautis kalpus E 302
skęsti ↗ *nuskęsti*
skeveldra, atplaiša spelanxtis E 642
 [spelankstis]²¹³
skydas staytan E 421 [skaitan]
skiedra stolwo E 641 [skālvā]
skylė (statinės) dulsis E 399 [dulzis]
 ↗ *nosiaskylė*
skiltuvas panustaclan E 370 [panu-
 staklan]²¹⁴ ↗ *ugnis* ↗ *plienas*
skinkis (alus) scinkis E 388 [skinkis]
 ↗ *alus*
skrytus sklaitinsnan III 101₈ AF ↗
skirti (= scheiden) ↗ *perskyrimas*
skirpstas skerptus E 626
skirti (= bescheren) ↗ *paskirti*
 – (= *scheiden*) sklaitint III 109₃
 If ↗ *išskirti* ↗ *bet* ↗ *ypatingas*

²¹³ Žr. p. 281, išn. 105.

²¹⁴ Žodį sudaro „ugnis“ + „plienas“.

²¹⁵ Pr. *laygnan* = [laiknan] „skruostas“ (turbūt neutr.) < **leiknan* „t. p.“ (Būga RR III 109) yra iš *,(i)linkimo“, — šaknies balt.-sl. **leik-* „lenkti, linkti“ (iš čia galūnės vedinys sl. *likō* „skruostas, veidas“) su priesaga *-na-* vedinys = lie. dial. *lieknas* „raistas“ < *,(i)linkimas“ (žr. dar p. 291, išn. 143). Iš *(i)linkimo“ atsirado ir la. *vałgs* „skruostas, veidas“ (su ide. **uēi-*, žr. p. 264, išn. 48), vok. *Wange* „t. p.“ ir kt. Plg. lie. *skruostas* < *,(i)lenktas (nu)pjovimas“ < *,(nu)pjovimas“; plg. dar pr. *scalus* „smakras“ (E 99) = [skalus] < *,išlenktas (nu)skėlimas“ < *,(nu)skėlimas“ — galūnės vedinį iš pr. **skel-* „skelti“; arba pr. *winsus* „kaklas“ (E 102) = [vinzus] < *,(su)rišimas, (su)jungimas“. Pr. **skalus* „(nu)skėlimas“: **skel-* „skelti“ = pr. **talus* „(pa)klojimas, (pa)tiesimas“ (> *talus* „asla, grindys“ E 207): **tel-* „kloti, tiesti“. Dėl tokių galūnės *-us* vedinių plg.: pr. *dangus* = lie. *dangūs* < *,(i)lenkimas“, pr. (E 120 *grauwus*) = **gravus* „šonas“ < [*,šonas tam tikrės iškilumės (kranto, krūvės ir pan.), atsiradusios dėl nuo-griuvų (resp. nubyrijimų)“], (nu)griuvimas, -griovimas“ [= „kritimas resp. metimas, sukelian-tis tam tikrą trupėjimo (dūžimo, byrijimo) resp. trupinimo (daužymo) triukšmą“].

sklastas ↗ *viršugalvis*
sklāstis (sukamasis) ↗ *sukavielas*
sklypas gasto E 238 [gastā]
skola auschautins I 11₃, āuschautins
 III 53₂₀₋₂₁ [āušautins] AP
skolingas schkellānts III 41₁₆₋₁₇,
 skellants III 67₁₉ [skelānts] (PcPsAc)
 NM, skellāntei III 37₇, skellāntai III
 87₁₆, [skelāntai] (PcPsAc) NPM ↗
prievolė ↗ *raginti*
skolininkas auschantnikamans I 11₄
 [aušautnikamans], anschautinekamans
 II 11₄₋₅, auschautenikamaņs [aušau-
 tenikamans] DP ↗ *patikėti*
skrandis weders E 132 [vėders] ↗
pilvas
skrebėti ↗ *kailiniai*
skrytis ↗ *ratlankis*
skroblas stoberwis E 594 [skābervis]
skruostas, žandas laygnan E 98 [laik-
 nan]²¹⁵ ↗ *asla, grindys* ↗ *smakras* ↗
kaklas
skruzdė saugis E 791 [saugis?]

slanka geasnis E 753 [gēsnis]
 – *didžioji* slanke E 754 [slankē]
slēnis lindan III 57₁₁ A, padaubis E
 30 ↗ *dauba*
slenkstis pocorto E 195 [pakārtā
 (pākurtā?)]
sliēkas slayx E 785 [sliaks]
slyvos sliwaytos E 619 [slivaitās] NPF
 – *aitriosios* ↗ *kryk'lēs*
sloga welgen E 157 [velgen]²¹⁶ ar
 [velgan]²¹⁷
smakras scalus E 99 [skalus]²¹⁸
smegenys mulgeno E 74 [muzgenā]
smēlis sixdo E 26 [zigzdā]
smūgis brokis E 165 [brukis]
smuklė karczemo E 382 [karcemā],
 kreitzno GrG 77
snarglys snoxtis E 88 [snākstis]
sniegas snaygis E 55 [snaigis], sneko
 GrA 64
snukis āustin III 89₂ A
sodinti (*statyti, dėti*) sedinna III 89₂₂,
 saddinna III 97₁₁ [sadina]²¹⁹ Ps3 ↗
įsodinti
sora prassan E 266 [prasan]
sotinti sātuinei III 83₁₀ [sātvinei]
 Ps2
sparas ↗ *gegnė*
spenys spenis E 119

spyna somukis E 537 [zāmukis]
spyruoklė užrakto ↗ *užrakto spyruoklė*
spjauti wimbis GrG 37, wynis GrA 16,
 wyms GrH
sprandas passoles E 79 [pazulis?]
stalas stalis E 219 NM, stallan III
 83₆₋₇ [stalan] A
starta geltonoji sixdre E 737 [zigzdrė]
statinė kanowe E 397 [kanavė]
statyti ↗ *sodinti*
stebulė nabis E 297 ↗ *bamba*
stebuliškas velenas nawetto E 323
 [nabetā] ↗ *stebulė*
sterkas starkis E 564
stiklas sticlo E 401 [stiklā]²²⁰, glasso
 GrA 87
stinta malkis E 579 [malkis?]
stipinas rogių stibinis E 310
stipriai sparts III 107₅ Av²²¹
stiprybė spartin III 45₁₀ A ↗ *galia*
stiprinti spartint III 117₁₀ If, schpar-
 tina III 51₁₈, spartinno III 129₁₉ [spar-
 tina], spartina III 71₁₀ Ps3 [spartina]
 ↗ *pastiprinti*
stiprumas spartisku III 85₆ NF
stiprus sparts III 87₁₀ NM
stirna sirwis E 653 [sirvis]
stogas stogis E 204 [stāgis] ↗ *daržinė*
stoginė ilmīs E 234

²¹⁶ ē-kamieno acc. sg.

²¹⁷ o-kamieno nom.-acc. sg. (neutr.) ar acc. sg.

²¹⁸ Žr. p. 311, išn. 215.

²¹⁹ Su *sa-* iš nekirčiuoto **sā-* (ar iš senovinio **sa-*?).

²²⁰ Pr. [stiklā] (nom. sg. fem.) gal yra nomen collectivum – „stiklai“.

²²¹ Pr. *sparts* galėtų reikšti ir „stipriau“ ir būti kildinamas iš adv. **spart-is*, plg. *tūls* „dau-
 giau“ (žr. p. 264, išn. 49).

stoti ↗ *pastoti*
stovėjimas stallisnā III 117₁₂ [stallisnā] AF ↗ *viršinkystė*
stovėti stallit III 83₂₀ [stalit] If, stallā III 63₂₁ [stalā] Ps3, stalle III 73₁₉ [stalē] Ps3, stallēmai III 35₁₂ [stalēmai] Ps1P, stallēti III 125₄ [stalēti] Ps2P, stalliuns III 97₂₁ [stalivuns] PcPtAcNM ↗ *atlikti* ↗ *prideramas* ↗ *prieštarauti* (= *widerstehen*) ↗ *vadovauti* ↗ *stovinčiai*
stovykla liscis E 412 [liskis]²²²
stovinčiai (*stovint*) stānintei III 79₇, stāninti III 81₇ ↗ *stoti* ↗ *stovėti*
strazdas tresde E 728 [trezdē]
 – *juodasis* seese E 729 [sēzē]
 – *smilginis* picle E 730 [pīklē]
strėnos straunay E 136 [stranai]
stropumas ↗ *jautrumas*
stuba ↗ *pirkia*
stumbras wissambs' (= *wissambris*) E 648 [vizambris]
stumti ↗ *nustumti*
su sen III 29₁
sudėtas senditmai III 83₅ [senditmai]²²³
 DF
sudėti senditans III 83₁₉ [senditans]
 PcPtPaAP

²²² Žr. p. 31, išn. 116.

²²³ Jeigu kirtis pirmajame skiemenyje, tai – [senditmai]. Pats **senditmai* galėtų būti iš **dītmai* (dat. sg. fem.) – priesagos *-im-* vedinys iš **dēta-* „dėtas“ (priesagos *-ta-* participijai daugeliu atžvilgių panašūs į adjektyvus), plg. pr. **aukt-imas* „aukštas“ (*aukctimien*), lie. dial. *lyg-imas* „lygus“ ir pan.

²²⁴ Pr. *aloade* (kaip ir vok. *Haspe*) bus buvęs polisemiškas resp. verstinas žodžiu lie. *sukaviėlas* tokiomis pastarojo reikšmėmis (žinomomis tarmėse): „durų sukutis“ (DLKŽ, s. v. *sukutis* 3) resp. „sukamoji sklāstis“, „durų vyrius“ (op. cit., s. v. 2 *vyrius*), „grandinēs sukutis“ (op. cit., s. v. *sukutis* 2).

sudie sanday GrG 96 ↗ *su* ↗ *dievas*
sujungti sendāuns III 109₂ [sendāvuns]
 PcPtAcNM ↗ *duoti*
sukaviėlas aloade E 541 [alādē]²²⁴
sukti ↗ *atleisti* (*atsukti*)
suktybė wīngriskan III 35₁₁ [vīngriskan] AF
suktinis siūlas schutuan E 471 [šūtvan]
sukurstyti ankaititai III 55₂₂
 PcPtPaNPM ↗ *kaisti*
sukurti patickots I 7₁₃ [patikuts]
 PcPtPaNM ↗ *kurti*
sukutis (*durų ar grandinēs*) ↗ *sukaviėlas*
sulaukti sengidaut III 121₁₂ [sengīdaut] If, sengijdi III 119₄ [sengēidi] Ps3
sultinys (*mėsos*) iuse E 377 [jūsē]
sūnėnas sunaybis E 175 [sūnavis]
sunkinimas ↗ *apsunkinimas*
sunkinti ↗ *apsunkinti*
sunkus ↗ *nėščias* kūnas
sūnus sones GrG 98; sunos I 11₁₃ [sūnus], sounons II 11₁₄₋₁₅ [s^oūnus (s^oūnaus?)] G, saūnas III 59₁₆, soūnas III 71₂₀ [s^oūnas] G, sunun I 7₁₂ [sūnun], soūnon III 41₂₂ [s^oūnun] A, soūnan

III 79₁₂, saūnan III 123₂₃ [s^oūnan] A
 ↗ *berniukas*
suolas sosto E 218 [sāstā (sōstā?)]
suprantama(i) isspretīngī III 95₂₋₃
 [ispretīngī] Av (NA)
suprasti issprestun III 113₁₃ [ispres-
 tun] If, poprestemmai III 65₂₂ [pa-
 prestemai] Ps1P
supratimas isspresnān III 93₆, isspres-
 nan III 101₃ [ispresnan] AF, isspres-
 sennien III 41₄, isspressennen III 67₁₁
 [ispresen'an (-nen?)] A ↗ *protas* ↗
nutarimas
suraukšlėjimas senskrempūsnan III
 103₁₂₋₁₃ AF
surinkti (subendrinti) empijrint III
 115₁₇ [emp⁶irint]²²⁵ PcPtPaNA ↗
bendrija
surinkti senrīnka III 45₁₆ Ps3
sūris suris E 688 [sūris], sur GrG 60
surišti senrists III 59, PcPtPaNM
susekti serrīpimai III 113₁₈₋₁₉ Ps1P ↗
sekti
susilaikantis ↗ *nuosaikus*
susilaikyti etlāikusin III 99₁₃ Ps3 ↗
laikyti
sutrauktas pienas ↗ *pienas*

²²⁵ Žr. p. 220, išn. 720.

²²⁶ Sudurtiniame žodyje.

²²⁷ Priesagos vedinys iš adj. **kailūsts*, plg. dar p. 306, išn. 195.

²²⁸ Lytį (III 55₁₉) *stai switai* (iki šiol neišaiškinta) reikia laikyti pluraline, t. y. *o*-kam. nom. pl. (masc.) lytimi, kurios čia atsiradimą – okazionalų išvertimą iš singularinės vok. *die Welt* „svietas (pasaulis)“ nesunkiai suprantamu būdu nulėmė šie faktoriai: a) vok. *die Welt* artikelis nom. sg. fem. *die* „ta“ = nom. pl. masc. *die* „tie“ = nom. pl. fem. *die* „tos“ semantiškai atitiko pr. nom. sg. fem. *stai* „ta“ (iš nekirčiuotos **stāi*) = nom. pl. masc. *stai* „tie“ = nom. pl. fem. *stai* „tos“, b) buvo atvejų su *ā*-kamiene subst. (ir adj.) pr. nom. sg. fem. *-ai* (iš nekirčiuotos **-āi*) = nom. pl. fem. (*genn*-*ai* (nekirčiuota *-ai*) = (*o*-kamenė) nom. pl. masc. (*wijr*-*ai*, c) pr. **svīta-*

sutrukdyti andeiānsts III 93₉ [aude-
 jānts] PcPtPaNM
sutuokėjas lūbeniks III 99₂₁, lūbnigs
 III 107₁₂ [l'ūb(ε)niks] N
sutuokimas salūbsna III 99₁₆ [sal'ūb-
 sna] III 99₁₆ NF
sutuoktinė, žmona sallūban III 33₃
 [sal'ūban], salūbin III 107₁₅ [sal'ūbin]
 A
sutuoktuviaj (knyga) lubi- III 17₁₉
 [l'ūbi-]²²⁶
sutvėrimas pėrgimmans III 41₃ [pėr-
 gimans] AP
suvedžioti perweddā III 55₂₀ [per-
 vedā] Ps3
sužinoti ↗ *pažinti*
sveikas kails MBS_{4,6}, kayle BPT₁
sveikata kailūstiskun²²⁷ III 53₁₆ AF
sviestas anctan E 689 [anctan], ancte
 GrG 61
svietas (pasaulis) swetan E 792 [svėtan],
 swītas III 51₁₇ [svītas] G, swetan I 11₁₁
 [svėtan], swytan II 11₁₂, swītan III
 59₁₄ [svītan] A, switai III 55₁₉ [svī-
 tai]²²⁸ NPM
svietiškās swīteviskan III 89₁₅
 [svīteviskan] AF

Š

šaka wipis E 630 [vipis]
šaknis sagnis E 629 [saknis]
šaliñ preipaus III 71₂₂ Av ↗ *pusė*
šalinė coaris E 232 [t(v)āris]
šalmas salmis E 420
šalna ↗ *šerkšnas*
šalta salta GrG 47 Av (NA)
šaltinis apus E 64
šaltis ↗ *pašalimas*
šamas kalis E 569
šapalas dubelis E 581
šarka sarke E 725 [sarkē]
šarmas sirmes E 554 [sirmēs] NP ar
 [sirmis?]
šarvai brunyos E 419 [brun'ās] NP
šauksmas wackis E 415 [vakis]
šaukštas lapinis E 359
šaukti ↗ *apšaukti* ↗ *išaukti* ↗ *pa-*
šaukti ↗ *kviesti*
šaurus dirsos GrG 97
 – (*kaip viešpats*) rikijiskai III 103₁₁
 NF ↗ *viešpats* ↗ *geras* ↗ *padorus*
šaumumas (*kaip viešpaties*) rikijwiskan
 III 65₃ [rik'eiviskan] AF
šeimyna seimins III 83₄ N, seiminan
 III 37₄ A
šeimininkas ludis E 185 [l'ūdis] ↗
buto tėvas
šeimininkė ludini E 186 [l'ūdinī]
šėkas schokis E 283 [šākis]

„svietas“ buvo ne fem. (plg. jo slaviškąjį originalą), d) egzistavo tam tikras formų panašumas tarp vok. nom. sg. *die Welt* (III 54₁₇) „svietas“ (fem.!) ir nom. pl. *die Wort* (III 60₆) „žodžiai“ (ne fem.!).

šelmis maiters GrG 99
šen schien III 123₂₁ [š'an] Av
šepetys coestue E 559 [kaištivė] ↗ *šu-*
kos
šerkšnas grosis E 58 [grōsis]
šermukšnis karige E 610 [karigē]
šermuonis gaylux E 661 [gailuks]
šeškas naricie E 664 [naritis]
šeštadienis sabatico E 23 [sabatikā]
šeštas wuschts I 5₁₆ [(v)ušts] N,
 vschtan III 63₂₃ [(v)uštān] A
šeštasis vschtai III 55₁₃ [(v)uštai]
 NFPm
šėžė ↗ *strazdas juodasis*
šiandieną schindeinan I 11₁₋₂ [šin
 deinan]; schian deynan II 11₂, schan
 deinan III 53₂ [š'an deinan] Av
šiaudai salme GrG 65 ↗ *šienas*
šiaudas craysi E 275 [kraisī] ↗ *šienas*
šiek tiek delli III 85₁₇ [deli] Av
šienas crays E 289 [kraiss] ↗ *šiaudas*;
kraise GrG 64 ↗ *šiaudai*
šilas ↗ *tyrai*
šilko apdangalas silkasdrūb' (= sil-
 kasdrimbis) E 484
šyna plūgo miskilis E 246 ↗ *šyna*
rato
šyna rato nuskils E 299 ↗ *šyna plūgo*
širdingai sīrisku III 55₁₁ Av
širdis seyr E 124 [sēr] N, sīras III
 95₁₀ G, sīru III 115₁₉ D, sijran III 65₂₃
 [s'eīran], sīran III 95₁₄ A, sīrans III
 77₁₉ [sīrans] AP

širšulas sirsilis E 790

šis schis I 13₁₇ [šis] NM, sis II 13₁₇ NM, schisses²²⁹ III 125₃ [šise] GM, schiēise III 41₉ [šēise] G, schisman²³⁰ III 125₄ [šisma] D, schismu III 113₉ [šismu] D, schissai III 125₃ [šisai] DF, schan I 5₆ [šan], schian II 11₂ [š'an] A (M, F), schai III 75₁₆ [šai] NPM, schiēison III 111₁₄ [šēison] GP, schins III 37₉ [šins], schans III 77₁₄ [šans] AP*

šitaiþ titet III 37₁₁, titat III 57₁₈ [tī-tet] Av

šitoks ↗ toks

šyvas ↗ pilkas

šlajos slayo E 307 [slajā]²³¹

šlaunis slaunis E 139

– gražūlo slaune E 300 [slaunē]²³²

šliaužioti lise III 107₃ [līze] Ps3 ↗
līsti (ī kur)

šlyžys smerlingis E 568

šlovė smūnin III 31₅ [zmūnin] A ↗

žmogus

šlovinti smūnint III 29₁₈ [zmūnint] If, somonentwey I 5₁₃ [zmūnintvei]²³³, smunintwey II 5₁₃ [zmūnintvei]²³⁴ If, smuninaiš III 95₁ [zmūninaiš]²³⁴

Ip2 ↗ gerbti

šluota ↗ klastyklė

šmeižti perpettas waitiāmai III 35₁
[per petas wait'āmai] Ps1P ↗ kalbėti
(= reden) ↗ pečiaī

šonas grauwas E 120 [grawus]²³⁵

šoninė (mėsa) ↗ mėsa šoninė

– (vežimo lenta) grawyne E 304
[grawinē] ↗ šonas

šonkaulis grabwe E 121 [grawē] ↗ šonas ↗ šoninė (vežimo lenta); grėiwa-
kaulin III 101₁₃₋₁₄ [grėivakaulin
(kr-?)] GP(=A)

šukos coysnis E 557 [kāisnis] ↗ še-
petys

šulas sulis E 196

šunmusė pistwis E 784 [pisevis]²³⁶

²²⁹ Turbūt *schisse*, gawės -s iš tolesnio pr. genityvo su -s arba iš vok. *diese-s* (III 124₂).

²³⁰ *schisma*, gawės -n iš tolesnių akuzatyvų su -n. Apie antros galūnės lipdymo atvejus plg. Palmaitis. – Batistica, 1980 (XVI), 19–24.

²³¹ Pr. [slajā] (nom. sg. fem.) yra nomen collectivum – „šlajos“.

²³² Pr. [slaunē] (nom. sg. fem.) yra turbūt nomen collectivum – „šlaunys (grąžulo)“.

²³³ Dėl baltio [-u-] kiekybės žr. p. 252.

²³⁴ Gal čia buvo (?) ne [-ū-], o [-u-] – trumpas (nekirčiuotas) balsis, plg. ankstesnę išn.

²³⁵ Žr. p. 311, išn. 215.

²³⁶ Pr. *pistwis* (E 784) taisau į *pisewis* – plg. *pantwcko* (E 352), taisomą į *penewcko*. Pr. [pisevis] (-is turbūt vietoj senesnės *-as) < *pisevas „šūninis“ yra priesagos *-ev-as (dėl jos žr. Endzelins SV 44) vedinys iš pr. *pis- „šuo“ (= s. sl. *pъsъ* „šuo, nec“). Pr. *pisevas (masc.!) „šūninis“ > „šunmusė“ iš pradžių buvo asocijuojamas ne su pr. *musā (fem.!) „musė“ (> *muso* E 782), o, pvz., su pr. *kusis (masc.!) „uodas“ (> *cussis* E 783), plg. Bezzenbergeri (KZ XLIV 330), nors nei jam, pagaliau nei Trautmannui (AS 400), nei Endzelynui (SV 227), nei kitiems lytis pr. *pistwis* (E 784) dėl -t- nebuvo aiški.

šuo sunis E 703, songos GrG 8, san-
gor GrH ↗ šumusė

— pėdsekys slidenikis E 701 [slī-
denikis]

— sarginis wuysis E 704 [vuizis]
švarinti skijstinnons III 103₉ [skēisti-
nuns] PcPtAcNM, skijstints III 115₃

[skēistints] PcPtPaNM ↗ skaistus
švarkas wilnis E 477 [vilnis]²³⁷, wilna
GrA 48 [vilnā], wistna GrG 23

švelnokas preitlāngus III 87₆ [prei-
lāngus]²³⁸ NM ↗ lengvas

šventas swints III 39₁₀ [svints] NM;
swente MBS₁ [svent-]; swintai III

103₁₃₋₁₄ [svintai] NF (? Av?), swinte
I 11₁₄ [svintas]²³⁹, swyntas II 11₁₅

[svintas] G, swintan I 7₁₄, swinton III
43₁₇ [svintan] A, swintai III 49₆ [svin-
tai] NPM, swintan I 9₈ [svintan] GP

šventasis swintickens III 133₈₋₉ [svin-
tik'ans (-kans?)] AP

šventinis lankenān I 5₉ [lānkinan],
lānkinan III 29₈ A

šventinti swintintwey I 5₁₀ [svintint-
vei] If, swintina III 45₁₇ [svintina]
Ps3, swintinai III 51₁₅ [svintinai]

Ps3, swintinons III 45₁₄, swintinnuns
III 119₂₆ [svintinuns] PcPtAcNM,

swintints I 9₁₄, swyntits II 9₁₄ [svin-
tints] PcPtPaNM

šventumas swintiskan III 45₂ [svin-
tiskan] AF

švēsti ↗ šventinti

šviesa swāigstan III 35₁₃ [svāikstan
(zvāikstan?)] A

šviesti ↗ apšviesti ↗ pašviesti

švinas alwis E 527 [alwis]

T

tačiau aber I 11₁₆, adder III 49₂ [ader]
tai di III 65_{15, 17} ↗ tas (NA)

taika packaiēn III 133₁₉ [pakajan] A,
packai III 121₇ D, packan III 71₂₂
[pakan], packe III 53₁₆ [pakan (-in?)]

A

taikingai packawingi III 89₈₋₉ [pa-
kavingi] Av (NA)

taikus packiwingiskan III 91₁₆ [pa-
kivingiskan] A

taip (Pr) ja III 57₂₂ [jā]

taip (Av) tijt III 51₆ [tēīt]; tyt III 125₅
[tīt]; tīt III 65₃

tai pat stan subban III 55₇ [stan suban]
NA ↗ tas ↗ pats

taipogi, taip pat, irgi deyg I 13₁₂ [dēīg];
deygi II 13₁₂, dijgi III 75₇, dēigi²⁴⁰
III 51₆ [dēīgi] Av ↗ irgi

takas lonki E 800 [lunkī (lānkī?)]
takišys (užtvanka) takes E 328 [ta-
kess (takiss?)] NM

tą metą (, kai) stankisman III 101₁
[stan kisman] A (=Av) ↗ metas
tapti (= werden) wirst I 9₄, werst

²³⁷ Žr. p. 262, išn. 38.

²³⁸ Žr. p. 174, išn. 414.

²³⁹ Arba swinte yra nom. sg. fem. su *-ā, kilusia iš nekirčiuotos *-ā?

²⁴⁰ Taisyтина į : deigi.

I 15₁, wīrst III 17₂₁, wijrst III 43₆ [vīrst], wīrsti III 101₁₉ [vīrst + di]²⁴¹
 Ps3, wīrstmai III 55₂₂ [vīrstmai] Ps1P, wīrstai III 117₂₄ [vīrstai] Ps2P, wirse II 9₁₄ [vīr(st)se²⁴²] Op3 ↗ *pastoti tarnaitė* schlūsniakai III 89₂₆ [šlūzniakai]²⁴³ NF, schlūsniakin III 117₁₈ [šlūzniakin]²⁴³ A ↗ *merga (tarnaitė)*
tarnas schlūsniakan III 117₁₉ [šlūznikan]²⁴³ A, schlūsiniakai III 91₇ [šlūznikai]²⁴³ NP ↗ *bernas (tarnas)*
tarnauti schlūsitwei III 41₁₆ [šlūzitwei]²⁴⁴ If, schlūsi III 67₂₁ [šlūzi] Ps1 (, 3), schlūsimai III 31₅ [šlūzimai]²⁴⁴ Ps1P, schlūsiti III 95₁₆ [šlūziti]²⁴⁴ Ps2P, schlusilai III 43₂₁ [šlūzilai]²⁴⁵ Op1 (, 3) ↗ *patarnaujančiai* ↗ *užtarnauti*
tarnavimas schlusien III 95₁₁ [šlūzen (šlūz'an?)] A, schlusisnas III 85₂₁ [šlūzisanas]²⁴⁴ GF
tarp sirsdau III 49₁₀ [sirzdau]
tarti ↗ *balsas* ↗ *byloti*
tas, jis stas I 7₈; stes III 87₂₂ [stas] NM sta I 9₁₂, III 27₈ NA, sta GrF, stan III 89₁₃ NA, stā III 65₇ NF, stai III 47₁₄ NFPm, stesse III 63₄ GM (, N), stessei III 51₁₇ [stesei] G, stēsei III 35₃, steisei III 91₂ [stēisei] G, stēisi III 51₁₆ G, stessias III 125₆, stessies III

123₉₋₁₀ [stes'as] GF, stesma III 79₃, stasma I 13₁₂, stæsmu II 13₁₂, stessemu III 71₅ [stesmu], stesmu III 75₇ D, stēismu III 125₁₀ DM, stessiei III 117₂₉ [stes'ai] DF, stessei III 85₅₋₆ [stesei] DF, steisei III 89₁₇ [stēisei], steise III 91₂₁ [stēise]²⁴⁶ DF, stan I 7_{14, 15}, sten II 5₆, ston III 117₁₀ [stan] A, staey I 5₁, stai III 27₁ [stāi] NPM, stēisan III 117₈ GP, steison III 53₁₈, steisons III 77₁₆ [stēisun] GP, stēimans III 31₅, steimans III 67₂ [stēimans] DP, stans I 9₄, III 17₁₃, stæns II 9₄ [stans] AP ↗ *tai pat taukai* tankis E 378 [taukis]
tauras tauris E 648
taurė kiosi E 402 [k'āsī] NF, kelchs I 13₁₇ [kelks], kelks III 75₁₀ NM, kelkis II 13₁₇ NM, kelkan I 13₁₃; kelkin III 75₇ A
tauta amsis III 123₁₃ [amzis]
tavas twais I 9₁₄, tways II 9₁₄ [tvajs] NM, twayia II 9₁₅₋₁₆, twaiā III 79₂₅ [tvajā] NF, twaias III 119₂₁₋₂₂, 131₁₆ [tvajas] GM (, F), twaise I 5₆ [twaise] GM, twaisei I 7₂ [twaisei] GM, twaysis II 7₂ [twaisis] GM, twaias III 131₁₆ [tvajas] GF, twaiasei III 105₇ [tvajāsei] GF, twaiāsmu III 79₁₋₂, 105₄ [tvajāsmu] DM, twaian I 5₁₂, twaiyen

²⁴¹ [vīrst + di], turintis enklitinį pronom. *di* „man“ (nom.-acc. sg. neutr.), reiškia „wird man“.

²⁴² Su -e < -ei.

²⁴³ Su [-ni-] iš nekirčiuoto *-ni-.

²⁴⁴ Su [-zi-] iš nekirčiuoto -zī-.

²⁴⁵ Jeigu yra [-zī-] kirčiuotas, tai čia turime [šlūzilai].

²⁴⁶ Su -e < -ei.

II 5₂₂ [tvajan] A, twaians III 71₁₉
[tvajans] AP

tàvo ↗ tawas

teisingai tickran III 81₁₅ [tikran]

Av (NA) ↗ tikras

teisingas tickran III 119₃₀ [tikran] A,

tikrōmiskan III 45₁₃₋₁₄; tickrōmis-

kan III 35₁₃ [tikrōmiskan] A ↗ tikras;

teismas ligan III 119₁₁ A ↗ nuteisimas

teisti ligint III 43₆ If, leiginwey I 9₄

[l^eigintvei] If, leygenton II 9₄ [l^eigin-

tun] If, liginton III 127₁₅ [liginton]

If

teisus tickrōmai III 63₈ [tikrōmai]

NPM ↗ rūsčiai teisus

tekēlas tackelis E 530 [takēlis]

tempti ↗ traukti (tempti)

ten stwen I 13₈ [stven]

terštumas ↗ nešvarumai (ausies)

testamentas testamentan I 13₁₈; testa-

menten I 13₁₇₋₁₈ [testamentan] NA,

testaments III 75₁₀ NM

tęsti ↗ užtrukti

tęstis wēraui III 85₂ [vėravi] Ps3

tešla singslo E 337 [zinkslā]

teta (motinos ar tėvo sesuo) moazo
E 178 [māsā]

tetervinas tatarwis E 767 [tatarvis]

tėvai ↗ vyresnis

tėvas towis E 169 [tāvis] NM; thaus

GrG 56, tawe GrA 24; tawas III

39₁₂, 47₁₀ [tāvas] NM, tāwa III 47₁

[tāva]; towe TN₅, thawe I 9₁₂ [tāve]

V, thawas I 9₃, tāwas III 59₁₆ [tāvas]

G, thawan I 5₁₂, tāwan III 29₁₇ [tā-

van] A, tawai III 93₁₈ [tāvai] NP,

tāwans III 37₁₄ [tāvans] AP ↗ buto

tėvas

tėviškas tawiskan III 41₁₂ [tāviskan] A

tėvo brolis ↗ brolis tėvo

tėvo sesuo ↗ teta

tyčiotis ↗ pašiepti

tiesė ↗ dešinė

tiesus ↗ tikras (= recht) ↗ dešinė

tik ter III 59₇

tikėjimas drōffs I 7₈ [dr'uv̄s] N, dru-

wis III 39₁₁ [drūvis] N, druwi III

61₁₈ [drūvi]²⁴⁷ NF, druwin II 7₈ [dru-

vin], druwien III 45₁₄ [druven] A ↗

netikėjimas

tikėti druwit III 45₁₀ [druvīt] If, dro-

wy II 7₉ [druvi]; drowe I 7₉, druwē

III 39₁₈, 127₃, 18 [druvē] Ps1, 2, 3,

druwēse III 71₁₂ [druvēse]²⁴⁸ Ps2,

druwēmai III 51₁ [druvēmai] Ps1P,

druwētei III 105₂₀ [druvētei] Ps2P

tikintis druvingin III 119₁₃ [druvingin]

A, druvingimans III 121₁₀₋₁₁ [dru-

vingimans] DP, druvingins III 45₂₀

[druvingins] AP ↗ netikėlis

tikrai (= wahr) arwiskai III 49₁

[arwiskai] Av ↗ ištikimai; arwi III

41₁₇ [arwi] Av(NA) ↗ iš tikro

tikras (= wahr) arwis III 73₁₅ [arwis]

NM, isarwiskas III 43₁₀ [izarwiskas]

NM

- (= recht) tickars III 47₉ [ti-

kars] NM; tickers GrA 82; tickra

²⁴⁷ Su -i iš nekirčiuotos -i < -ē.

²⁴⁸ Su -e < -ei.

III 97₁₀ [tikrā] NF ↗ *dešinė*; tickrai
 III 47₁₀ [tikrai] NPM ↗ *teisingas*
tylėti tussīse III 99₁₂ [tusīsei] Op3
tylus tusnan III 91₁₆ A
tymas, *odinė prijuostė* kymis E 501
 [tīmis]

tinkamas ↗ *geras*

tinklas ↗ *zuikių raizgai*, *kilpos*
tyrai (*smėlėta nedirbama žemė*), *šilai*
 sylo E 589 [silā]²⁴⁹

titnagas nagis E 371

toks stawijs III 59₁₀ [stav^eids] NM,
 stawīdan III 75₅₋₆; staweidan I 13₁₀,
 stawayden II 13₁₀, [stav^eīdan] NA,
 stawīdsmu III 47₈ [stavīdsmu], stawijd-
 smu III 69₂₂ [stav^eīdsmu] D, stawijdan
 III 55₄ [stav^eīdan] A, stawīdas III
 57₁₅ [stavīdas]²⁵⁰ NPF, stawīdans III
 39₄ [stavīdans] APF ↗ *koks*

toliau tālis III 119₇ Av, tāls²⁵¹ III 69₂₁
 Av

traukti (*tempti*) tiēnstwei III 73₄₋₅
 [tēnstvei] If, tenseiti III 93₁₈] Ip2P ↗
 įtraukti

– (*vilkkti ką kur*) ↗ užtraukti

trečiadienis possissawaite E 20 [pu-
 sisavaitē] ↗ *pusė* ↗ *savaitė*

trečias tirts I 5₈ [tirts], tirts III 29₇

NM, tirtis II 5₈ [tirtis] NM, tirti III
 51₄ [tirti]²⁵² NF, tirtsmu III 61₁₃ D,
 tirtin I 7₁₈ [tirtin], tirtin III 37₁₆ A,
 tirtien II 7₁₉ [tirt'an (-en?)], tirtian
 III 127₁₂ [tirt'an] AF, tirtan III 43₃
 AF

trenkti trencke MBS₃ [trenk-] Ip2; per-
 trincktan III 119₁₅ [-nktan] PcPtPaAM
trinka ↗ *raštagalys* ↗ *lokys avilinis*
 – *priekalo* ↗ *priekalo trinka*

trukdyti kūmpinna III 51₁₄ [kūmpina]
 Ps3 ↗ *nustumti*

trukti ↗ užtrukti

trumpas insan III 67₁₁ A

tu thou I 5₃, tou III 67₆, toū III 81₁₄
 [t^oū] N, thu I 9₁₃ [tū], tū III 67₁₃ N;
 thu GrG 89, tho BPT; *tebbe* III 29₁₈
 [tebei], *tebbēi* III 71₉ [tebei] D; thi
 GrG 95, thoi GrG 90; *tien* III 79₂
 [ten], *tin* III 107₁₅ A

tūbas tubo E 448 [tūbā]²⁵³

tūkstantis tūsimtōns III 37₁₈ [tūsīm-
 tans] AP

tulžis dolu E 135 [galu] NA

tulžys apisorx E 772 [apšārgs]

tūnoti embaddusisi III 113₁₅ [emba-
 dusisi] PcPtAcNPMR

tuo ilgai stu ilgimi²⁵⁴ III 105₁₅ Av

²⁴⁹ [silā] – turbūt nomen collectivum (sing. tantum) – „tyrai, šilai“.

²⁵⁰ Su -as < -ās.

²⁵¹ Pr. *tāls* < *tālis* (su grad. comparat. sufiksu -is), kur po -s gal dar yra buvęs *-i ar *-a. Plg. p. 264 išn. 49.

²⁵² Jeigu galūnė buvo kirčiuota, tai čia yra [tirti] (iš pirmykštės *-i). Jeigu galūnė buvo nekirčiuota, tai [tirti] su -i < *-i (ar iš *-i < *-ē).

²⁵³ Pr. [tūbā] (nom. sg. fem.) turbūt yra nomen collectivum – „tūbai“.

²⁵⁴ Pr. *stu* < *stō, plg. s. v. *kuo*.

tuokimas ↗ *sutuokimas*
tuomet ↗ *tą metą*
tuo mieliau *ste* mijls III 89₈ [*ste m^eils*]²⁵⁵ Av
turėti *turrettwey* I 5₃₋₄ [*turētvei*];
turryetwey II 5₃₋₄ [*turītvei*]; *turrītwei*
 III 27₇ [*turītvei*] If, *turai* III 63₁₆ Ps3
 [*turēi*], *tur* I 5₃ Ps2; *thueri* GrG 89;
turrimai III 27₉ [*turimai*] Ps1P, *turriti*
 III 91₆ [*turiti*] Ps2P, *turilai* III 99₁₁,
turrilai III 103₁₂ [*turilai*] Op3, *turrilimai*
 III 113₂₃ [*turilimai*] Op1P
turnyrinis žirgas ↗ *žirgas turnyrinis*
turtas *labbas* III 53₁₄ [*labas*] G, *labban*
 III 33₁₀ [*laban*] A, *labbans* III 41₈
 [*labans*] AP
turtingai *laimisku* III 63₆₋₇ Av
turtingas *laeims* I 9₁₅ [*lāims*] NM ↗
malonės turtingas ↗ *gausus*
tvarka *enteikūsna* ²⁵⁶ III 73₅₋₆ NF ↗
patvarkymas
tvartas *staldis* E 226
tvirtai ↗ *drūtai*
tvirtinti ↗ *patvirtinti*

U, Ū

ubas (*duonkepė krosnis*) *vumpis*
 (= *vumpnis*) E 331 [(v)umnis]
ubladė (*trobėsus su ubu*) *vmnode* E

330 [(v)umnudė (-ādė?)]
ūdra *vdro* E 667 [(v)ūdrā]
ugnelė *pannike* MBS₁ [*panik-*]
ugnis *panno* E 33 [*panu*] NA ↗ *skil-*
tuvas
ūkininkas ↗ *buto tėvas*
ūkis *burwalkan* III 41₇ [*burvalkan*]
 A ↗ *butas*
ungurys *angurgis* E 565 [*anguris*]
uodas *tussis* E 783 [*kusis*]
uodegos diržas *pastagis* E 443
uoлектis (matas) *woaltis* E 458 [(v)āl-
 tis] ↗ *dilbis*
uosis *woasis* E 627 [(v)ōsis]
uošvis *tisties* E 184 [*tist'as?*]
upė *ape* E 62 [*apė*]
upėtakis *palasallis* E 574 [*palasasis*]
upokšnis (nuo lietaus) *salus* E 63
ūsai *wanso* E 100 [*vansā*]²⁵⁷
usnis *strigli*²⁵⁸ III 105₁₂ N
už pēr III 125₄; *vnsei-* „už-(auf)-“
 II 9₁ [*unzei-*] ↗ *ant*
uždėti *lasinna* III 113₇ [*lazina*]²⁵⁹
 Pt3 ↗ *guldyti*
užmigti *ismigė* III 101₁₃ [*izmigė*] Pt3
užnirtinti *ernertiuns* III 69₁ [*ernerti-*
vuns] PcPtAcNM
užrakto spyruoklė *sbeclis* E 539 [*z(a)-*
bėklis]
užrišti *perrėist* III 89₂ If

²⁵⁵ Pr. *ste* < **stē*, plg. s. v. *kuo*. Variantai **stō* ir **stē* atsirado iš pailgintų apofoninių **tō*/**iē*.

²⁵⁶ Su -*a* iš nekirčiuotos -*ā*.

²⁵⁷ Pr. [*vansā*] (nom. sg. fem.) yra nomen collectivum – „ūsai“.

²⁵⁸ Pr. [*strigli*] (nom. sg. fem.), su -*i* < -*ī* < **-ē* (žr. p. 263, išn. 47), galėtų būti ir nomen collectivum – „usnys“.

²⁵⁹ Su -*a* < -*ā*.

užsiėmimas dīseitiskan III 87₅ [dīlei-
tiskan?] AF

užtarimas pramadlin III 91₁₃ A

užtarnauti perschlūsimai III 55₉₋₁₀
[peršlūzimai] PsIP, perschlūsium III
55₆₋₇ [peršlūzivums] PcPtAcNM

užtarnavimas perschlūsisan III 41₁₄
[peršlūzisan] A

užtraukti pertraūki III 101₁₄ Pt3 ↗
traukti (*vilkti kq kur*)

užtrukti (*užtėsti*) pertenniūns III 67₈
[pertenivums] PcPtAcNM

užtūra (*vandens*) surturs E 326

užtvanka ↗ *takišys*

užtvara korto E 698 [kārtā (kurtā?)]

V

vabalas gramboalc E 781 [grambālē]

vadelės aclocordo E 313 [aklakārdā]

vadinti ↗ *byloti*

vadovauti perstallē III 87₇ [perstallē]

Ps3 ↗ *stovėti*

vaduoti ↗ *išvaduoti*

vaga redo E 240 [redā]

vaidingas rīgewings III 87₅₋₆ [rīge-
vings]²⁶⁰ NM

vaikas maldenikis E 189 [maldenīkis];

malnicka GrG 53; malnijks III 115₂₃,

malneyks III 133₂₋₃ [maln^eīks] N,

malnijkas III 115₂₇ [maln^eīkas] G,

malniku III 131₁₇ D, malnijkan III

131₇ [maln^eīkan] A, malnijkai III 47₁₀

[maln^eīkai] NP, malnijkans III 37₁₅,

malneijkans III 93₂₂ [maln^eīkans],

malnikans III 93₁₈ [malnīkans] AP

↗ *berniukas*

vaikelis malnijkix III 113₆ [maln^eīkiks]

N, malnijkikun III 117₂, malnijkikan

III 131₁₁ [maln^eīkikan] A, malnijkikai

III 111₁₄ [maln^eīkikai], malnijkiku III

113₁₄₋₁₅ [maln^eīkiku] NP, malnijki-

kamans III 115₈ [maln^eīkikamans]

DP, malnijkikans III 111₁₈ [maln^eī-

kikans] AP

vaikštinėti neikaut III 65₄ If

vaisingai wejsewingi III 105₂₆ [vėise-
vingi] Av(NA)

vaisius wėisin III 109₈ [vėisin] A

vaišingas ↗ *vaišintojas*

vaišintojas reidewaisines III 87₂₋₃ [rei-

devaisin^eis]²⁶¹ NM ↗ *noriai*

vakaras bietis I 13₂, bytis II 13₂ [bītis],

bītas III 75₈ G, betten I 13₁₃ [bitan²⁶²]

A

vakare bītai III 77₂₂ Av(„Lc“)

valandėlė stūndicks III 57₉ [stūn-

diks] N

valdyti ↗ *viešpatauti*

²⁶⁰ Pr. *rīg-(evings)* sietinas turbūt su lie. dial. *ryg-đuti* „šūkauti, raliuoti“ (LKŽ XI 594).

²⁶¹ Pr. *-waisines* yra, matyt, vietoj *-waisineis* = subst. **vaisin^eis* su kirčiuotu galo skiemeniu, plg. *rikeis* (III 103₁₉) su kirčiuotu *-eis* = [-^eis], t. y. **-is*. Šis pr. **vaisinis* (lietuviškai būtų **vaišīnys*) yra „vaišintojas“ – priesagos **-inis* vedinys iš verb. **vais-* „vaišinti“ (plg., pvz., lie. *deg-inys* „degėjas“, žr. Skardžius ŽD 260).

²⁶² Su *-i-* < *-i-*, sutrumpėjusiu okazionaliai.

valdovas waldniku III 91₂₅ [vāldniku]
D, wāldnikans III 91₁₅ [vāldnikans²⁶³]
AP

valdžia rickaūsnan III 53₁₅ [rikaūs-
nan²⁶³] AF

valgis idai III 75₂₃ NF, idis III 75₁₄ N,
ydi II 13₂ [īdi]²⁶⁴ NF, eden I 13₂ [ēden
(-in?)] A, idin III 75₈ A, īstai III 77₅
N(D?)F

valgyti ist III 53₁₂ [īst], īst III 41₆
If, istwei III 105₁₃ [īstvei] If, edeitte
I 13₈ [ēdeite (-ti?)]; ydieyti II 13₈
[īdeiti], ideiti III 75₄ Ip2P, iduns III
105₈ PcPtAcNM; wolgeit GrG 36
valia quaits I 9₁₆, quāits III 51₅ [kvāi-
ts] N, quāitan III 51₁₃ [kvāitan], qu-
āitin III 95₁₃ [kvāitin] A ↗ *noras*
valyti ↗ *švarinti*

valytuvas verstuvės ↗ *plūgo verstuvės*
valytuvas

valstietis kumetis E 409

vanagas ↗ *vištvanagis*

vanduo wundan E 59 [(v)undan]; wun-
da GrG 10; vnds III 59, [(v)unds] NM,
vndas III 103₉ [(v)undas] G, vndans
III 119₂₄ [(v)undans] AP

vanta twaxtan E 553 [tvakstan]²⁶⁵

vapsva wobse E 789 [vapsč]

vardas emmens I 9₁₅ [emens], emnes

III 47₁₅ [emens (emnas?)] NM, emnen
I 5₆, II 11₁₄, III 59₁₅; emmen I 11₁₃
[emnen] A, emnan III 27₁₃ A

vargas ↗ *pavargimas*

vargšas gurins²⁶⁶ III 67₁₈ NM, gurij-
nai III 113₁₄ [gur^einai] NPM, guri-
nans III 115₁₁ AP

vargti ↗ *pavargti*

varinis (*katilas*) ↗ *katilas varinis*

varis wargien E 525 [var'an]

varyti guntwei III 87₅ [guntvei] If,
gunnimai III 29₂ [gunimai] Ps1P

varlė trupeyle E 780 [krupeilė]

varna warne E 722 [varnė] ↗ *kėkštas*
↗ *medšarkė*

varnalėša clattoy E 292 [klatāi] NP

varnas warnis E 721 [varnis] N, war-
nins III 85₄ [varnins] AP

varnėnas doacke E 732 [dākė]

varpa wolti E 276 [vālti]²⁶⁷

varpstė (*girnu*) spanstan E 322

vartai dauris E 211 [dvaris] ↗ *varte-*

liai

varteliai lapiwarty E 212 [lapivartā]

NF ↗ *lapė* ↗ *duryš*

vasara dagis E 13

vasarkvietis dagagaydis E 260 [da-
gagaidis]

²⁶³ Su *-i* iš nekirčiuoto *-i*.

²⁶⁴ Su *-i* < *-i* < **-ē*.

²⁶⁵ Pr. [tvakstan] (turbūt neutr.) yra **-sta-* vedinys iš pr. **tvak-* „perti(s), vanoti(s)“ = lie. *tvak-(sėti)* „mušti (širdžiai, pulsui ir pan.)“, **tvak-ia* (plg. *vāgia*) → *tvōkia*, *tvōk-ti* „mušti, perti“ (plg. *vōgti*) ir t. t. Plg. lie. *vantà* (= la. *uōta* „teptukas“), kuris galėtų būti irgi iš „tai, kuo periamasi (mušamasi), vanojamasi“ (Fraenkel LEW 1196).

²⁶⁶ Žr. p. 282, išn. 108.

²⁶⁷ Pr. [vālti] (nom. sg. fem.) galėtų būti ir nomen coll. — „varpos“. Žr. dar p. 261, išn. 38.

vasarūgis dagoaugis E 638 [dagāugis]
vašas ansis E 367
važis ↗ *rogēs vieninkēs*
vedega wedigo E 531 [vedigā]
vėgėlė wilmis E 566 [vilnis]²⁶⁸
veidas prusnas III 105₂₃ G, prosnan
 III 105₁₄ [prusnan]; prusnan III
 105₂₂₋₂₃ A
veikla segisna III 79₁₆₋₁₇ [segisna]
 NF ↗ *darbas* ↗ *darymas*
veikti dilynai III 61₃ Ps3 ↗ *darbas* ↗
darbininkas
vėjarodis (*gaidys*) gertis E 203 ↗
gaidys
vėjas wetro E 53 [vėtrā], widre GrG
 19, wydra GrA 44
vėjos ↗ *pievos*
vėl etkūmps III 55₁₁ Av
veldėtojas wėldnikai III 93₈ [vėldnikai]
 NP ↗ *drauge veldėtojas*; waldūns III
 131₂₁ [valdūns] NM, weldūnai III
 63₉ [veldūnai] NPM
veldinys (*palikimas*) weldisnan III
 35₁₂ [veldisnan] AF
velenas (*stebuliškas*) ↗ *stebuliškas ve-*
lenas
vėliava cinyangus E 417 [kar'angus]
velnias cawx E 11 [kauks], pickūls
 III 55₁₉ [pikūls]²⁶⁹ NM, pjckulas III
 43₁₆, pickullas III 51₁₆ [pikulas] G,
 pikullis III 117₈ [pikulis] G, pickullan
 III 61₄ [pikulan] A; pockolle, puckolle,
 peckelle MBS₅

veltinys ↗ *tūbas*
veltui ensus III 89₂₅ [enzus]
vemti ↗ *spjauti*
versti(s) ↗ *atitaisymas* ↗ *kreipti(s)*
 ↗ *nuverčiančiai*
verstuvė glenptene E 247 [gl'auptenė]
veršiukas werstian E 674 [verst'an]
vertas werts III 87₁₈ [verts] NM,
 wertei III 55₅₋₆ [vertei] NPM, wer-
 tīwings III 77₁₀ [vertīwings] NM
verti (*at-*, *užverti*) ↗ *atverti*
vertingas wertings III 67₁₄ [vertings]
 NM
vertingumas wertingiskan III 41₁₄
 [vertingiskan] AF
vesti westwey II 5₇, westwei III 27₁₄
 [vestvei] If, west III 91₁₇ [vest] If,
 weddē III 101₁₅ [vedē] Pt3, wedais I
 11₅ [vedais]; wedeys II 11₅, weddeis
 III 55₁₄ [vedais (-eis?)] Ip2 ↗ *perves-*
ti ↗ *suvedžioti*
vėtyti ↗ *nuovėtos*
vėžimas abasus E 294 [abazus], abbas
 GrG 42
vėžys rokis E 584 [rākis]
vienąkart ainawārst III 69₂₆ [aina-
 wārst] Av
vienas ains III 27₂, MBS₆ NM, ainā
 III 89₁₉ NF, ainessa III 55₅ [ainese] G,
 ainassei III 87₁₋₂ [ainasei] G, ainesmu
 III 65₄, 35₁₃ D, ainan I 7₁₂ A ↗ *ikvie-*
nas ↗ *vienokiai* ir pan.

²⁶⁸ Plg. p. 261, išn. 38.

²⁶⁹ Pr. [pikūls] < *pikulas.

vienas gimęs ainangimmusin III 113₂₄ [ainangimusin] (PcPtAc)A ↗ *gimti vienintelis* ↗ *kas nors*
vieniškai ainaseilingi III 97₁₀₋₁₁ Av (NA)
vienokiai ainawīdai III 65₁ [ainavīdai], ainawijdei III 45₁₅ [ainavēīdei] Av, ainawydan III 43₂₃ [ainavīdan] Av(NA), ainawaydi III 103₁₉ [ainavēīdi] Av(NA) ↗ *koks*; ainawidisku III 83₁₈₋₁₉ [ainavīdisku] Av
vienoks ainawidiskan III 45₁₈ [ainavīdiskan] A
vienuolis mynkus GrG 63
viešpatauti rickawie III 43₂₅ [rikauja]²⁷⁰ Ps3, rikauite III 107₁ [rikavite (-ti?)] Ip2P
viešpati (ponia) waispattin III 69₅ [vaispatin]²⁷¹ AF, waispattin III 95₂₀ [vaispatins] AP ↗ *ponia*
viešpatystė ryky II 9₁₆ [riki]²⁷², riki III 113₄ NF, rīks III 49₁₆ N, rīkin III 43₂₀ A
viešpats rikis E 404 [rīkis] NM; re-

kyse BPT, rickies GrG 9, rickie GrA 5, GrF; reki I 11₉, rickis I 13₃ [rīkis]²⁷³; rykyes II 11₁₀ [rīkis]²⁷⁴; reykeis II 13₃ [rēikēis]²⁷⁴, rikeis III 103₁₉, rikijs III 37₁₂ [rīkēis]²⁷⁴ N, rikijas III 73₁₆ [rīkijas]²⁷⁴ G, rekian I 7₁₃ [rikijan]²⁷³, rikijan III 27₉, [rīkijan]²⁷⁴, reykyen II 7₁₃ [rēikijan]²⁷⁴ A, rikijans III 31₃, [rīkijans]²⁷⁴ AP ↗ *šaumus (kaip viešpats)*
vietoj en ... deicton III 115₂₇ [deiktan] A ↗ *daiktas*
vieversys werwirsis E 733 [wervirsis]
wikis wickis E 270 [wikis]
vykti ↗ *atvykti* ↗ *nuvykti*
vilioti (tempti prie savęs) ↗ *traukti (tempti)*
wilkas wilkis E 657 [wilkis]
wilti ↗ *nuvilti*
wiltis nadruwīsnan III 63₁₀ [nadrūvīsnan] AF, podruwīsnan III 121₉, [padruvīsnan] AF ↗ *tikėjimas*, auschaidisinan III 97₁₁ [aušaudīsnan] AF ↗ *pasitikėjimas*

²⁷⁰ Pr. [rikauja] turbūt su [-i-] iš nekirčiuoto *-ī-.

²⁷¹ Atkreiptinas dėmesys: prūsai išlaikė ne „viešpatį“ (tam yra pr. [rikis] „viešpats; ponas“), o „viešpačių (ponių)“, plg. dar pr. „ponių“ (žr. *ponia*), bet nėra atskiro žodžio pr. „ponių“ (pr. [rikis] yra ir „viešpats“, ir „ponas“).

²⁷² Su [-i] (iš nekirč. *-ī < *-ē). Pagal santykį (*rik*)-in (katekizmų *i*-kamenė acc. sg.) : (*naut*)-in (katekizmų *i*-kamenė acc. sg.) = *-s [būtent šitokia, mano stebėjimais, buvo katekizmų laikų *i*-kamenė nom. sg. fleksija (iš senesnės -is, gerai žinomos E žodynėliui): x, – pagal tą santykį greta senesnės *rik-i* nom. sg. (be to, šis žodis – šakninio kirčiavimo!) atsirado ir *rik-s* (nom. sg.).

²⁷³ Su *ri-* iš nekirčiuoto *rī-*.

²⁷⁴ Šio pr. žodžio formose kirtis seniau buvo ne pirmajame skiemenyje. Ir acc. forma turėjo kirtį skiemenyje [-ki-]; tačiau pr. katekizmų šnektose (XVI a. vid.) buvo jau ir svyravimų, t. y. atvejų, kai šių acc. formų tarė su kirčiu skiemenyje [rī-]. Dėl pastarosios priežasties šitoks [-i-] įsibrovė (atsitiktinai) ir į (nom. sg.) *reykeis* (II 13₃) pirmąjį skiemenį, žr. dar p. 252.

vynas winis E 390 [vīnis] N, wijnan III 73₁₆₋₁₇ [v^eīnan] A

vinis cramptis E 538 [kramtis] ↗ *pa-saginė vinis*

vinķšna wimino E 625 [vīminā?] vynuogė woragowus E 389 [vīnavō-gus?]

vyras wirs III 101₂₁ [vīrs], wijrs III 87₂ [v^eīrs] NM, wiran III 105₆, wijran III 105₄ [v^eīran] A, wijrin III 103₂₁ [v^eīrin] A, wijrai III 93₅ [v^eīrai] NP, wijrimans III 103₂₆ [v^eīrimans] DP, wīrans III 93₁₂₋₁₃ [vīrans] AP ↗ *žmogus*

virėjas aubirgo E 347 [aubirgā]

vyrelis wijrikan III 105₂₄ [v^eīrikan] A

vyresnybė auktimiskai III 89₁₉ [auktimiskai] NF, auktimiskū III 89₂₀ [auktimisku] NF, aukstimiskan III 89₁₅ [auktimiskan] AF, auktimiskan III 89₁₇₋₁₈ [auktimiskan] AF

vyresnis vraisin III 93₂₄ [(v)ūraisin] GP(=A), vraisins III 97₂₋₃ [(v)ūraisins] AP, vraisans III 87₂₅ [(v)ūraisans] AP ↗ *senesnis*

vyriausiasis auktimmien III 91₂₅ [auktim'an (-en?)] A

vyrinė wijrinan III 101₂₀ [v^eīrinan] A

vyrius (*durų*) ↗ *sukavielas*

virsti (*kuo*) ↗ *tapti (= werden)*

virš kirscha III 27₉, kirsza III 89₁₈,

kirsche III 133₁₅ [kīrsa]; kerscha III

89₂₃ [kērsa]; kirschan III 117₁₈ [kīr-san]; kērschan III 117₁₈₋₁₉ [kērsan]

↗ *ant*

viršininkystė perstallisnas III 85₂₀₋₂₁ [perstallisnas] GF ↗ *stovėjimas*

viršugalvis arglobis E 76 [arglābis]

virtuvė kukore E 348 [kukārė]

virvė wirbe E 314 [virbė]

visa wissa III 69₆ [visa] NA, wissan III 35₃ [visan] AN ↗ *ištisas*

visagalvis wyssen mukis II 9₃ [visan mūkis]²⁷⁵ (NA+) GM, wissemokin

II 7₁₀ [visamukin], wissemukin III

127₃ [visamūkin] A, wissemusīngis III

117₁₆ [visamuzīngis]²⁷⁶ NM, wismosin-

gis I 9₂₋₃ [vismuzīngis]²⁷⁶ G, wismo-

sing I 7₉ [vismuzīngis]²⁷⁶, wissemusīngin

III 39₁₈₋₁₉ [visamuzīngin]²⁷⁶ A

visai gantzei III 133₁ [gāncei] Av ↗

ištisai

visas gāntsas III 115₉ [gāncas] G,

gāntsan III 115₇ [gāncan] A

visas wissan III 39₅ [visan] NA, wissan

III 115₆ [visas] GF, wismu III 85₃

[wismu] D, wissai III 29₅ [visai] DF,

wissan I 11₁₁ [visan] A, wissay I 13₁₆

[visai] NPM, wissas III 83₈ [visas]²⁷⁷

NPF, wissamans III 45₁₉ [visamans]

DP, wissemans III 39₆ [visemans]

DP, wissans I 11₁₁ [visans] AP

²⁷⁵ Pr. *wyssen mukis* (su [mā-] < -mū- < *-mā-), tiksliau sakant, reiškia: „visa mokantis“ = „visa subegantis, išmanantis“.

²⁷⁶ Su [-u-] < -ū-.

²⁷⁷ Su -as iš nekirčiuotos *-ās.

vyskupas biskops III 87₁ [bīskups] N,
biskopins III 85₂₃ [bīskupins] AP
visoks wissaweidin III 55₉ [visav^eidin]
 A, wissawidei III 113₂₀ [visavīdei]
 NPM, wissawidiskan III 57₇ [visa-
 vīdiskan] A ↗ *koks*
viščiukas gertistian E 765 [gertist'an]
vyšnios wisnaytos E 620 [vīsnaitās]
višta gerto E 764 [gertā] ↗ *kurapka*
 – *vandeninė* witwago E 756 [vīt-
 vagā]
vištelė ilgaspapė ↗ *giaurys*
vištvanagis gertoanax E 713 [gertā-
 (va)nags]
vyzdys weydulis E 81 [veidulis]
vogti ranctwey I 5₁₈, rānctwei III
 33₅ [rānktvei²⁷⁸] If, ranguns III 67₇₋₈
 [rānguns] PcPtAcNM
vokiškai mixkai III 17₁₃ [mikskai] Av
volė winnis E 398 [vinis]
volungė sealtmeno E 748 [zēltmenā]
voverė weware E 660 [vēvarē]

Z

zylė sineco E 738 [zīnikā (sīnikā?)]
zuikis sasnīs E 659
zuikių raizgai, kilpos sasintinklo E
 697 [sasnitinklā]²⁷⁹

²⁷⁸ Su -k- < -g-.

²⁷⁹ Pr. [tinklā] (nom. sg. fem.) yra nomen collectivum – „raizgai, kilpos“.

²⁸⁰ Pr. [zari] (nom. sg. fem.) yra nomen collectivum – „žarijos“; žr. p. 256, išn. 25.

²⁸¹ Žr. p. 29, išn. 104 ir p. 296, išn. 160.

Ž

žadėti tankinne III 107₁₆ [taukina
 (-i?)] PsI (, 3), taukinons III 57₁₉
 [taukinuns] PcPtAcNM ↗ *pažadėti* ↗
prižadėti
žaginys (tvorai) queke E 635 [kvėkē]
žaibas mealde E 52 [mēldē]
žaidza eyswo E 159 [eizvā]
žaidzas kamenis E 515 [-enis (-inis?)]
 ↗ *kaminas*
žala schkūdan III 31₁₃ [škūdan];
 skūdan III 69₂ A
žalčialunkis stanulonx E 623 [stanu-
 lunks (stanu-?)]
žalias saligan E 468 [zal'an]
žaltys anxdris E 775 [ankstirs?]
žalvarinis dubuo medicine E 357 [mē
 dinicē (-tē?)]
žalvaris cassoye E 526 [kasājē (-ujē?)]
žandas ↗ *skruostas* (↗ *sija?*)
žardis sardis E 802 [zardis]
žarijos sari E 43 [zari]²⁸⁰ NF
žarna grobis E 129 [grābis]
žarsteklis trumpstis E 361 [krumps-
 tis]²⁸¹
žarstiklis ↗ *pagaikštis*
žąsis sansy E 719 [zansī] NF
žąslai slango E 452 [z(a)bangā
 (z(e)-?)]
žebenštis mosuco E 662 [mazukā?]

žegnotis sien signāt III 77₂₃ [sen zignāt]

If ↗ *laiminti*

žemai, žemyn sammay I 7₁₇₋₁₈ [zamai]; semmay II 7₁₈, semmai III 121₃ [zemai] Av

žemē same E 24 [zamē] N ↗ *dirva*; semmē III 105₁₇ [zemē] N, semmey I 9₁₆₋₁₇, semmiej II 9₁₇ [zemei] D, semmin I 7₁₂ [zemin], semmien II 7₁₁ [zemen] A ↗ *dirva*

žemyn ↗ *žemai*

žemintis ↗ *nusižeminti*

žemvaldys laukinikis E 407 [laukinikis] NM ↗ *laukas*

žengti trapt III 83, If ↗ *peržengti*

ženklinti ↗ *paženklinti*

žertuvė goro E 42 [garā]

žybčiojimas mercline E 48 [merklinē]

žibintas lickte GrG 25

židinio geležinis pastovas (*malkoms*) proglis E 224 [prāglis]²⁸²

židinys pelanno E 223 [pelanā]

žiedas (*piršto*) prėipirstans III 107₁₁ AP

žiema semo E 15 [zēmā]²⁸³

žiemkentis seamis E 257 [zēmīs]²⁸³

žievė saxtis E 643 [sakstis] ↗ *lunkas*

žievė kailiaraugė ↗ *kailiaraugė žievė*

žygis laivais artwes E 413 [artvės] NP

žilvitis witwan E 603 [vītvan]

žymus, didelis dirstlan III 117₁₂ A ↗ *didelis*

žinia waisnan III 111₁₂ [vaisnan] AF

žyniauti waidleimai III 29₃ [waidleimai] Ps1P

žinoti waist III 73₃ [vaist] If, waisei III 69₂₄ [vaisei] Ps2, waise III 71₁ [vaise²⁸⁴] Ps2, waidimai III 65₂₂ [vaidimai] Ps1P, waiditi III 95_{16,22-23} [vaiditi] Ps2P ↗ *sažinė* ↗ *sužinoti* ↗ *pažinti*

žiobris seabre E 570 [zēbrē]

žirgas russis E 429 [rusis] N, rusias III 85₆ [rusas] G

– *turnyrinis (kastratas)* sweriapis E 432 [sver'apis]

žirklės scrundus E 469, scrundos E 558 [skrundus]

žirnis keckers E 264 [kekers (kekirs?)], keckirs GrA 57, kekits GrG 32

žiūrėti dereis III 107₄ [direis (-r'ais?)]²⁸⁵ Ip2 ↗ *žiūrėti*

žiurkėnas dutkis E 669 [dukis]

žmogiškas smūnenisku III 91₂₃ [zmūninisku] NF

²⁸² Pr. [prāglis] (ar [-lis] < *-las) yra iš „kas spraga (nuo ugnies karščio)“: priesagos *-lja-vedinys iš *prag- „spragėti, čirškėti“ (= lie. *sprag-ėti* ir kt.), t. y. iš tos pačios šaknies varianto (su pailgintu balsiu) *prāg- „t. p.“ (= lie. *spróg-ti*, s. sl. *praž-iti* „kepinti, čirškinti“ ir kt.).

²⁸³ Su [-ē-] < *-ēi- iš cirkumfleksinio *-ei-.

²⁸⁴ Su -e < -ei.

²⁸⁵ Su [di-] iš nekirčiuoto *di-.

žmogus smonenawins E 67 [zmāne-navins], smunents III 43₁₂ [zmūnents] N, smunentien III 43₁₄ [zmūnenten], smunentin III 101₁₆₋₁₇ [zmūnentin] A, smunentins III 53₅ [zmūnentins] AP, smunentinan III 101₁₂₋₁₃ [zmūnentinan] A, smunentiuas III 97₁₈₋₁₉ [zmūnentinans] AP ↗

asmuo ↗ *šlovė* ↗ *šlovinti*

žmogus, vyras smoy E 187 [zmōi] žmogus (*gentainis*) ginthos GrG 97 — (*šeimininkas*) ludis GrG 4 [l'ūdis], ludisz GrA 40

žmona ↗ moteris ↗ situoktinė

žodis wīrds III 61₁₇ [vīrds] N, wīrdai III 97₁₇ [vīrdai] D („Lc“), wīr-

dan III 29₁₃ [vīrdan] A, wīrdai III 61₆ [vīrdai] NP, wīrdemmans III 33₂ [vīrdamans] DP, wīrdans III 69₃ [vīrdans] AP

žolė soalis E 293 [zālis]; sālin III 105₁₃ [zālin] A

žudyti gallintwey I 5₁₄ [galintvei] If

žuvėdra stamite E 760 [starnītė?] žuvis suckis E 560 [zukis] N, suckans III 107₁ [zukans] AP

žvaigždės lauxnos E 4 [lauksnās]

žvakė ↗ žibintas

žvėris swīrins III 107₂ [zvīrins] AP;

alne E 647 [alnė]

žvirblis spurglis E 739 [spurglis]

VOKIEČIŲ – PRŪSŲ KALBŲ ŽODYNAS¹

A

- Aal* angurgis E
ab- au-
abdringen auschpāndimai
Abend bītas
Abendmahl bītas idin
abends bītai
aber aber; žr. *sondern* „bet“
Abfall vom Getreide perwios E
Abgötterei nideiwiskan
abspannen aupaickēmai
Abwaschung aumūsnan
Abwehr žr. *Wehr* „gynyba“
abwendig enwertinnewingi
Achse assis E
Achsel caymoys E
achter asmus
Acker samyen E; Inncka GrG; laucks;
plg. *Erde*
Ackermann artoys E
Adam Adams, Adam
Ader žr. *Rückenader*
Aderlasser crauyawirps E
Adler arelis E
afterreden perpettas waitiāt; plg. *nach-*
reden
Ahle ylo E
Ahorn stuckis E
- Ähre* wolti E
all wissa
allein „tik“ ter ains
allerlei wissaweidin, wissawidei, wis-
sawidiskan
allesamt wissawidei
allezeit ainat
allmächtig wissemokin, wissemukin,
wyssen mukis, wissemusīngis; plg.
möglich
als kaden, kai, kāigi, nikai
alsdann pansdau
also tīt, titet
alt urs
älter uraisin
Altar altari
Amboß preicalis E
Ameise saugis E
amen aman, emmen
Amsel seese E
Amt perstallisnas; žr. *vorstehen*
an an, en, no, prei (žr. *bei*)
Andacht seilisku; žr. *Fleiß*
ander kittan, antars; antres MBS₆
ändern sich žr. *verändern sich*
anders kittawidin, kittewidei, kitte-
widiskai
angenehm enimmewingi, enimumne;
žr. *annehmen*

¹ Jame prūsų kalbos žodžiai, neturintys pažymų, yra visi iš katekizmų.

Anger sparyus E
Angesicht prusnas
anhalten enlaikūmai
anklopfen klumstinai
annehmen enimt
anreden enwaitia
anrufen enwackē
anrühren enkausint
ansehen endyrītwei
Ansehen endirisna
antworten attrātwei
anzeigen enwaidinnons
Apfel woble E, wobelke GrG
Apfelbaum wolbalne E
arbeiten gewinna
Arbeiter dīlants, dīlnikans
Arche arcan
arm gurīns
Arm irmo E; žr. *Unterarm*
Arsch pisda GrG, peisda GrA; plg.
Hintere
Art prēigimnis
Artikel dellijks; žr. Stück (Artikel)
Asche pelanne E
Ast wipis E
auch dīgi, ir
auch nicht neggi
Auerochs wissambs' E
auf na, no; unsei-, ensai
Aufbietung powackīsna
auferstehen etskīuns
Auferstehung atskisenna, etskīsnan
auferziehen poaugints
auffahren unsaigūbons
auftun etwēre, etwirīuns
Augapfel weydulis E

Auge agins E, ackis
aus is
Ausgang iseisennien
ausgießen islīuns
äußerlich iswinadu
Axt (Beil) bile E, bila GrG; plg. *Beil*,
Haue
Axt(zweischneidige) kersle E

B

Bach žr. Fluß
Bachstelze kylo E
Bäcker peccore E
Backhaus umnode E
Backofen wumpnis E; plg. *Ofen*
Backtrog gnode E
Bad specte E, spignā, spagtas
Badelaken kekulis E
Bader stubonikis E
Badequast twaxtan E
Balken sando E
Band žr. s. v. Steigleder
Bank sosto E
Banner cinyangus E
Banse žr. Scheunenraum
Bär klokis E, žr. *Bienenbär*
Bark ilmīs E
barmherzig engraudīwings
Barmherzigkeit angraudīsnas
Barsch assegis E
Bart bordus E
Barte žr. Beil
Bast lunkan E
Bauch weders E; žr. *Magen*
bauen kūra
Bauer kumetis E

Baum garian E
Baumstamm (abgehauener) saxto E
Baumstumpf žr. *Stock*
Becher kiosi E; plg. s. v. *Kelch*
Becken medicinice E
bedenken pomirit; žr. s. v. *dünken*
bedeuten powaidinne; žr. *anzeigen*
beerhun E medenixtaurwis E
Beet lyso E
befehlen laipinnons, polaipinnons,
enlaipinne; žr. *gebieten*
Befehl polaipinsnan
befinden sich sien aupallai žr. *finden*
befreien žr. *entledigen*
begeben sich endāst sien, podāst sien;
žr. *auffahren*
begehren pallaipsitwei, poquoitēts
begraben enkopts
begreifen ebimmai
behalten polaikūt
behüten pokūnst, popeckūt; žr. *ver-*
wahrlost
bei prei (žr. *an*)
Beichte grikausna
beichten grikaute; gerbeis GrG
Beichtiger klausiweniki, klausiwings
Beichtvater klausiwings
beide abbai
beides abbaien
Beil (mit breiter Schneide) romes-
tue E; plg. *Axt*, *Zimmerbeil*
Bein „kaulas“ caulan E, kaulan
Bein „koja“ noye Gr; žr. *Fuß*
Beispiel perwaidinsnans
beißig grēnsings
beizeiten en kērdan; žr. *Zeit*

Bekehrung powartisan
bekennen posinnat
bekommen žr. *gewinnen*
belügen epmēntimai; žr. *lügen*
bereiten pogattawint; žr. s. v. *unge-*
schickt
Berg garbis E
bergen žr. *verbergen*
Bericht waisnan
berufen preiwackē, perwūkauns
bescheren „apdovanoti“ polijcki; žr.
verleihen
beschweren pobrendints
Beschwerung pobrandisnan
beseligen epdeiwūtint
besonders schklāits, schlāitiskai; žr.
sonderlich
bessern walnint, walnennint
bestätigen podrūktinai
bester walnennien
beten madlitwei
betrüben auminius
betrügen popaikā
Bett lasto E; lastan
Betttuch ploaste E
Beule gunsix E
Beutel kuliks E
bewahren žr. *behüten*
bewegen pobanginnons
beweisen powaidinneiti
bezeichnen ebsentliuns
Biene bitte E
Biber bebrus E
Bienenbär caltestisklokis E
Bier piwis E, pewo Gr; žr. *Malz*, *Tre-*
ber; plg. *Schenkbier*

billig preistalliwingi
bin asmaī
binden žr. *verbinden*
Bindriemen tarkue E
Birke berse E; plg. *Strauchbirke*
Birkhuhn tatarwis E
Birnbaum crausy E
Birnen crausios E
bis er
bis in er en, ergi en
Bischof biskops
Bitte maddla, madlisna
bitten žr. *beten*
bitter kārtaī
Blase dumsle E
Blasebalg moasis E
blau golimban E
blauer Fleck melne E; plg. s. v. *Fleck*
Blei alwis E
bleiben polinka, polaikt
Blicke blingis E
Blindschleiche glosano E
Blitz mealde E
Blut crauyo E, krawian
Bock wosux E
Bohle grandico E
Bohnen babo E
Bohrer granstis E
bore E palasallis E
böse wargs
Brachvogel semeno E
Brandbock proglis E
Brasse locutis E
Bratspieß pagaptis E; plg. *Werkzeug*
braun cucan E
Braut mārtn

brechen „laužti“ limtwei
Brett lubbo E
bringen pīdimai, perpīdai
Brot geytye E, geitke GrG; geits;
 plg. s. v. *Grobbrot*
Bruch žr. *Moosbruch*
Bruder brote E, brāti
Bruderkind sunaybis E
Brühe žr. *Fleischbrühe*
Brünne brunyos E
Brunnen apus E
brünstig garrewingi
Brust kraclan E
Brustriemen pagrimis E
Buch lāiskas
Buche bucus E
Buchecker buccareisis E
bunt (scheckig) žr. *gemischt*
Bürste coestue E
Busch gudde E
Buße žr. *Bekehrung*
Bütte drawine E; plg. *Kübel*
Butter anctan E, ancte GrG

C

Christ „krikščionis“ crixtianai
Christenheit christionisto E, cixtiānis-
 kun
christlich cristiāniskas
Christus Christs, Chricstus, Christus

D

da stwi, kadan
Dach stogis E
Dachboden žr. *Söller*

Dachs wobsdus E
Damerau wangus E
damit sēnku ir kt.
Damm suppis E
danach pansdau; žr. *alsdann*
Dank dinkausnan, dīnckun
danken dīnkaut
Danksagung dīnkausegīsnan
daraus isstwendau, stwendau, isquen-
 dau
Darm grobis E
daß kai
Daumen instixs E
Decke loase E
Deckel abstotten E
Deckel auf einem Kochtopf žr. *Stürze*
Deich žr. *Wehr*
Deichsel (eines Pfluges) teansis E
Deichselarm slaune E
dein twais
Demut lāustīngiskan
demütig lāustīngins
demütigen laustineiti
denn beggi
der stas, tāns; sta GrF
derseble stas subs
deshalb stesse paggan
desto ste
deutsch mixkai
dienen schūsitwei; žr. s. v. *verdienen*
Diener schlūsnikan
Dienerin schlūsnikai
Dienst schlusien, schlusinas
dienstlich schlusingisku
Dienstag wissaseydis E
dieser schis, sis

dieweil stankisman
Ding powijstin, astin; plg. *Handlung*
Distel strigli
Döbel dubelis E
doch ainawijdi
Dohle kote E
Donner percunis E
Donnern grumins E
Donnerstag ketwirtire E
Dorf caymis E, kayme GrG
Dorn kaules E, kaäubri
Dorsch sweikis E
dort stwen
Dreck gosen GrA
dreschen tlāku
dritter tirts
drohen trinie
Drohen trēnien
Drossel tresde E
du tū, toū; thu GrG
Dungbrett grawyne E
dünken pomirit; žr. s. v. *bedenken*,
Gedanke
Dunst pore E
durch pra, pro, per
durchführen prawedduns

E

Eberesche karige E
EGge aketes E
Ehe salūban, salobisquan, pattiniskun
Ehefrau salaūbaigannan
ehelich salūbiskan
Ehemann sallūbaiwīrins
Ehestand sallubai busennis, sallaūbis-
 kan

Ehrbarkeit teisiskan, teisiwingiskan;
 žr. s. v. *unzüchtig*
Ehre smūnin, teisi
ehren smūnint, teisint
erlich plg. s. v. *unehrlich*
Eibenbaum iuwis E
Eiche ansonis E
Eichel gile E
Eichelhäher bucawarne E
Eichhorn weware E
Eidechse estureyto E
Eier paute GrG
eifrig stūrintickrōms
Eimer wumbaris E
ein ains; ains MBS₆
einander ains antersmu
einfältig lāngiseilingins, lāngwingiskai
Einfältigkeit lāngiseiliskan
Einfriedigung korto E
Eingang eneissannien
Eingeweide tulawortes E
einig ainawidiskan
einmal ainawārst
einsam ainaseilingi
einschlafen enmigguns
einsetzen ensadints
Einsetzung ensadinsnan
einverleiben enkērminints
einzig ainan
Eis ladis E
Eisen gelso E
Eisvogel apisorx E
Elch braydis E
Elend wargan; žr. s. v. *Übel*
Elle woaltis E
Ellenbogen alkunis E

Elster sarke E
Eltern uraisins; žr. s. v. *älter*
empfangen gauuns, engaunai, pogaūt;
 patickots
Ende wangan
endlich enwangan, enwāngiskan
Engel rapa E, angol Gr, engels
Ente antis E
enthalten sich etlāikusin; žr. *halten*
entheiligen niswintina
entledigen erkīnina
entschlafen ismigē
entschuldigen etwinūt
er tāns, stas, -din
erbarmen sich engraudis
Erbe waldūns; žr. *Miterbe*
Erbe „palikimas“ weldīsan
Erbse keckers E, keckirs GrA
Erde same E, semmē
erdichten ermīrit
Erdschwalbe krixtieno E
erfahren serrīpimai
erfüllen erpīlninaiti
erhalten „gauti“ žr. *bekommen*
erhalten „išlaikyti“ islāika, erlaikūt
erheben erlāngi
erhören klausiton; žr. *gehorsam*
erhört poklausīmanas
Erhörung poklausijsnan
erinnern sich žr. *gedenken*
erkennen ersinnat; žr. *bekennen*
erlangen žr. *erwarten*
Erle abskande E
erledigen žr. *entledigen*
erlernen ismukint

erleuchten erschwägstinai, poswäigstina
tinai

erlösen isrankinna, isrankit

Erlösung isranckisnan

ermahnen poskulit

Erneuerung ernaunisnan

Ernst stürnawiskan

ernstlich stürnawingisku

ersäufen auskandints; plg. s. v. *Sintflut*

erstehen žr. *auferstehen*

erster pirmas, pirmonnis; pirmas GrA

ertränken žr. s. v. *ersäufen*

ertrinken auskiëndlai

erwähnen menentwey

erwarten (so daß das Erwartete wirklich kommt) sengidaut, sengijdi

erwecken etbaudinnons

erwerben peldiūs

erzählen engerdaus

erzürnen ernertimai

erziehen žr. *auferziehen*

Esche woasis E

Esel asilis E

Espe abse E

essen ist; wolgeit GrG, walge GrA

Essen idai, idis, istai

etlich delli

etwas deicktas

euer ioūs

Evangelist euangelistai

Evangelium euangelion, ebangelion

ewig präbutskas

Ewigkeit präbutskan

Exempel žr. *Beispiel*

F

Faden awilkis E

fahren žr. *auffahren* (plg. *kommen, gehen*), *Reitschlitten, Radfahrer*

Falke valx E

Fall kruwis E

fallen krūt

falsch reddan, reddisku, falsch

falsches Zeugnis reddewijdikausnan

fälschlich reddewingi

falten žr. *zusammenlegen*

Farbe woapis E

Fasan (?) žr. *beerhun* E

fassen entēnsīts; žr. *verfassen*

fasten pastauton

Fasten pastenick GrG, pastnygo GrA

Faulbaum smorde E

Faust kuntis E

Feder (im Schloß) sbeclis E

Federbett plauxdine E

feierlich länkinan

fein kanxta; žr. s. v. *unhübsch*

Feind präisiks

feines Tuch pastowis E

Feld laukan; Inncka GrG, GrA; žr.

Acker

Felge „ratlankis“ scritayle E

Fenchel kamato E

Fenster lanxto E

Fensterlade perstlanstan E

Ferkel parstian E

Ferse pentis E

Fessel panto E

fest drücktai

Feuer panno E; panicke MBS₁

Feuerbrand knaistis E
Feuereisen panustaclan E
Feuerloch (am Herd) goro E
Feuerhaken žr. *Ofenkrücke*
Feuerstein nagis E
Fichte addle E
Fieber ennoys E
Filz tubo E
finden aupallai
Finger pirsten E
Fink swibe E
Fisch suckis E, suckans
Flachs lino GrG, lynno GrA
Fladen kalso E, plinxne E
Flamme lopis E
Fleck milinan; plg. s. v. *blauer Fleck*
Fleiß seilin; žr. *Sinn*
fleißig žr. *unfleißig*
Fleisch menso E, mensā; meinse
 GrG; plg. *Seitenfleisch*
Fleischbrühe iuse E
Fliege muso E; plg. *Hundsfliege*
fluchen klantūns, wertemmai; žr.
verfluchen
Fluchen klantisnan
flugs entikrikai
Fluß ape E
Flutrinne auwirpis E
Fohlen arwaykis E, maldian E
folgen rīpaiti; plg. *erfahren*
förderlich brewingi
fordern wūkawi
fördern brewinnimai
Form enteikūsna; žr. *Weise*
Frau „Herrin, ponía“ supūni; supana
 Gr; waispattin; plg. *Ehefrau, Weib*

Fräulein gannikan
frei powirps; žr. *lassen*
Freie „laisvas žmogus“ tallolinikis E
freilich žr. *zwar*
Freitag pentinx E
Freude wesliskan, tuldīsnan
Freund ginnis; gingis MBS₄
freundlich ginnewīngiskan
Freundschaft ginniskan
Frieden packaien, packan
friedsam packawingi
fröhlich wessals, wesselingi
Frosch crupeyle E
Frost passalis E
Frucht wēisin
fruchtbar weijsewingi
Fuchs lape E
fühlen poprestemmai; žr. *verstehen*
führen west; žr. *durchführen, verführen*
füllen žr. *erfüllen*
fünfter penckts
Funken soanxti E
für per, pra
Fürbitte pramadlin
Furche redo E
Furcht biāsnan
fürchten biātwei
fürwahr arwi, perarwi; žr. *wahr*
Fuß nage; žr. *Bein* „koja“
Fußboden talus E
Fußsohle plasmeno E
Futter pērdin

G

Gabe dāian
Gabeldeichsel scaydy E

Gabel mit hakenförmigen Spitzen žr.
Kräuel
Galle dolu E
Gans sansy E
ganz gāntas, postippan; pilnan
Garkoch aubirgo E
Garn žr. s. v. *Hasengarn*
gastfrei reidewaisines
Gaumen dangus E
gebären gemton, (ainan)geminton,
 (ainan)gimmusin
geben dātwei; doyte BPT; does OT
Gebet maddla, madlisna
Gebetlein madlikan
gebieten laipinna; lapinna GrG, la-
 pynna GrG; žr. *befehlen*
Gebiß sbango E
geboren gemmons
Gebot pallaips
gebühren perlänki
Geburt gimsenin; žr. s. v. *Wiederge-
 burt*
Gedächtnis minisnan, pominisnan
Gedanke pomijrisnans; žr. *dünken*
gedenken menentwey; plg. s. v. *Ge-
 dächtnis*
gefallen podingai
Gefallen podingan, podingausnan; žr.
Wohlgefallen
gegen priki; plg. *vor*
gegenwärtig emprijkisins
gehen eisei; gubas (žr. *kommen, fahren*);
 eykete GrA
geh weg sanday GrG
Gehirn strigeno E
gehören perlänkei

gehorsam poklusman, poklusmingi;
 poseggwingi; plg. *untertan*
gehorsamlich poklumingiskan
Geist naseilis, nosēilis
geistlich naseiliwingiskan, noseile-
 wingiskan
Geißel brusgis E
geizig āugus
gelb gelatynan E
Geld penningans; pennega BPT
Gelenke knnchel E
gelinde preitlängus
geloben žr. *verheißten*
Gemahl(in) sallūban, salūbin
gemäß na
gemein perōnin, perōnisku
Gemeinde perōni, perōniskan, pijrin,
 piru
gemischt (bunt) maysotan E
Genick pergalwis E
genug zuit
*Gerät zum Abstreifen der Erde vom
 Pflugbrett* žr. *Reutel*
Gerber mynix E
Gerberlohe dumpbis E
gerecht tikrōmai
Gerechtigkeit tikrōmiskan
Gericht „teismas“ ligan
gern reide
geronnene Milch sulo E
Gerste moasis E, maise GrG
geschehen audāt sien
Geschöpf teikūsnan; plg. *Kreatur, Na-
 tur*
Geschrei wackis E
Gesicht žr. *Angesicht*

Gesinde seimīns
gesondert isklaitints
Gestell žr. *Holzgestell*
Gestirn lauxnos E
gestreift roaban E
gestreng drücktawingiskan
gesund (plg. *Gesundheit*) žr. *heil*
Gesundheit kailūstiskun
getreu žr. *treu*
Getreide arrien; plg. *Wintergetreide*
getrip E naweto E
getrost glandewingei
Gevatter komaters E, comatter Gr
Gewalt warein; žr. s. v. *Macht*
gewaltig warewingin
gewinnen augauuns; žr. *empfangen*
Gewissen powaisennis
gewiß žr. *wahr*
gewißlich žr. *zwar*
Giebel pellekis E
Gischt spoayno E
gießen žr. s. v. v. *ausgießen*, *vergießen*
Glas sticlo E, *glasso* GrA
Glaube druwin
glauben druwīt
gläubig druwigin
gleich poligu, empolijgu, ainawīdai
gleicherweise ainawīdisku
Glied streipstan
Glut sari E
Gnade etnīstis
gnadenreich etnīstislaims; žr. *reich*
gnädig etnīwings
gnädiglich etnīwingiskai
Gold ausis E, ausin

Goldammer sixdre E
Gott deiwis E, dewes GrG; deiws;
 dewes OT
göttlich deiwiskai, deiwūtiskan; žr.
selig
gottseligst deiwa deiwūtskai
graben žr. *begraben*
Graben rawys E
Granne ackons E
Gras schokis E
Grasmücke soakis E
grau sywan E
Greif aukis E
greifen kakint
Griff žr. *Schwertgriff*
Grobbrot sompisinis E
grobes Tuch milan E
groß debica Gr, debīcan
große Schnepfe slanke E
größer muisieson
Großmutter ane E
Großtor dauris E
Großvater thetis E
Grummet attolis E
grün saligan E
Grund gruntan
Grundbesitzer laukinikis E
Gründling grundalis E
grundlos gruntpowīrpingin
Grünspecht melato E
Gurgel gurcle E
Gürtel saninsle E
gut labs, labbings; labbis Gr
Gut labbas
Güte labban, labbisku

H

- Haar* scebelis E
Haarweide glossis E
haben turit; thueri GrG
Habicht gertoanax E
Hacke kersle E
Hackmesser kalopeilis E
haderhaftig rīgewings
Hafer wyse E, wisge GrA
Haff mary E
Hagel keytaro E
Häher sarpis E
Hahn gertis E; žr. *Wetterhahn*; plg. *Henne, Küchlein*
Hainbuche scoberwis E
Haken ansis E
Halfter auclo E
Halm craysi E; plg. *Heu*
Hals winsus E
Halsader stroio E
halten läiku; plg. *anhalten, behalten*
Hammer cugis E
Hamster duckis E
Hand rancko Gr, rānkan
Handel kāupiskan
Handlung astin; žr. *Ding*
Handmühle girnoywis E
Hanf knapios E, caneips GrG
Hanfsame gnabsem Gr
hängen kabūns
Hantierung dīseitiskan
Hartriegel sidis E
Harz sackis E
Hase sasnīs E
Haselhuhn bruneto E
- Haselstrauch* laxde E; plg. *Speerschaft*
Hasengarn sasintinklo E
Haspe aloade E
hassen dergē
Haue kersle E; plg. *Axt*(zweischneidige)
Haupt galwo E, gallū; gaulko GrG, galbo GrA
Hauptmann höfftmannin
Hauptstück galwasdellīks
Haus buttan E, botte GrG; buttan
Haushalter butsargs
Haut keuto E; plg. s. v. *Kopfhaut*
Hecht liede E, lyda GrG
Heer kargis E
Heeresreise karyago E
Heerschau caryawoytis E
Hefen dragios E
Heide sylo E
Heide „pagonis“ poganans
Heidenschaft pogonbe E
Heiland retenikan (*Retter*), pogalbenix (*Helfer*)
heil kayle BPT, kails MBS₄, MBS₆; *gesund*
heilig swints; swente MBS₁
Heilige swintickens
heiligen swintint; swyntins TN; žr. *entheiligen*
Heiligkeit swintiskan
heilsam žr. *rettend*
heimsuchen kāimaluke
heiß machen ankaitītai
helfen galbimai, pogalbtōn
Helfer žr. *Heiland*
Helm salmis E

Hemd nurtue E, norte GrG, northe
 GrA
Hengst sirgis E
Hengst (Kastrat) sweriapis E
Henne gerto E
her schan
heraus winna
herbeitragen perpists
Herbst assanis E
Herd pelanno E
Hering sylecke E
Hermelin gaylux E
Herr rikis E, rickies GrG, rickie GrA,
 GrF; rikijs; rekyse BPT
Herrin žr. *Frau*
herrlich rikijiskai
Herrlichkeit rikijiskan
Herrschaft žr. *Regiment*
herrschen rikauite
Herz seyr E, sīras
herzen poglabū
herzlich sirisku
Heu crays E, kraise GrG
Hieb kirtis E
hier schai, schan, stwi
Hilfe pogalban
Himmel dangus E, dangon; andan-
 gonsyn TN
himmlisch dengenennis, dengennen-
 skans, dengniskas
hin stwen; žr. s. v. *zur Seite*
Hinde glumbe E
hindern žr. *verrücken*
Hintere pomnan E; plg. *Arsch*
Hirnhaut pleynis E
Hirnschädel kerpetis E

Hirsch ragingis E
Hirse prassan E
Hitze gorme E
hoch plg. *Obrigkeit*
Hof „ūkis“ burwalkan
hoffärtig labbatūngins
Hoffnung nadruwīsnan, podruwīsnan,
 auschadisinan; žr. *vertrauen*
Hölle pyculs E, pickullien
Holz malko GrG
Holzgestell (an der Wand) passupres E
Honig meddo E
horchen žr. *erhören*
hören kirdit; žr. s. v. v. *erhören*, *Er-
 hörung*
Horn ragis E
Hornisse sirsilis E
Hosen lagno E
Hosenleder žr. *Schurzfell*
Hosen um Oberschenkel broakay E
hübsch žr. *fein*
Hufeisen lattako E
Hufnagel sagis E; plg. *Schnalle*
Hüfte culczi E
Huhn žr. *Henne*
Hummel camus E
Hund sunis E, songos Gr; plg. *Jagd-
 hund*, *Leithund*, *Wachhund*, *Wind-
 hund*
Hundsfliege pistwis E
Hure manga Gr
Hurenkind mangos sones GrG
hungrig alkīns
Hut kelmis E, kelmo GrG
hüten žr. *behüten*

I

ich as, es
ihr ioūs
Iltis naricie E
immer plg. *allezeit*
in en, an
inbegriffen poteikūuns; žr. *schaffen*
irren kurteiti

J

ja ia
Jagd medione E
Jagdhund (*bellender*) scalenix E
Jäger medies E
Jahr mettan E, *metthe* GrG, *mette*
 GrA

Jammer powargsennien
jammervoll powargewingiskan
je iau žr. *schon*
jeder erais
jedermann erains
jeglicher erains
jemand ains, ainonts
Jesus Jesus, Jsus
jetzt tēnti, teinu
Jordan Jordānen
Jugend maldūnin
jung maldai
Jünger maldaisei
junges Pferd rapeno E
Jungfrau mergo E, *merga* Gr, *jump-*
rawan; plg. *Magd*

K

Käfer gramboale E
Kaiser keiserin

Kalb werstian E
kalt salta Gr; plg. *Frost*
Kamm coysnis E
Kammer kamerco E
kämpfen ūlint
Kanne kragge GrG; žr. s. v. *Krug*
Kapitel sklaitinsnan, polasinsnan
Karpfen sarote E
Käse suris E, sur Gr
Katechismus catechismus
Katze catto E; žr. *wilde Katze*
Kehle cosy E
kehren „kreipti“ wartint žr. *Bekehrung*
Kehrwisch klexto E
kein niains
Kelch kelkis
Kelle „kaušas“ birgakarkis E
Kellerhals stanulonx E
kennen žr. *bekennen*, *erkennen*; plg.
wissen
Kerze žr. *Lichte*
Kessel catils E
Kette ratinsis E
keusch skīstan; žr. *rein*
Kiebitz peempe E
Kiefer „pušis“ peuse E
Kind maldenikis E, *malnicka* GrG,
 malnijks
Kindlein malnijkix
Kinn scalus E
Kirche kirko GrG, kīrki
Kirchenordnung kīrkis teikūsnan; plg.
schaffen
Kirschen wisnaytos E
Kissen balsinis E
Klee wobilis E

Kleider rūkai
Kleie clines E
klein licuti Gr; likuts
kleiner Specht aytegenis E
kleiner Taucher gegalis E
Klette clattoy E
klopfen žr. *anklopfen*
Klotz trupis E
Knauf (am Schwertgriff) kugis E
Knecht gewineis E, waix; woikello
 GrG, woykello GrA
Knie klupstis E
knien poquelbton
Knöchel „krumplyš“ krumstus E
Knöchel (am Fuß) kulnis E
Knochen žr. *Bein* „kaulas“
Knorpel žr. *Nasensäule*
Koch žr. *Garkoch*
Kohle anglis E
kommen pereit, pergubuns, periothe
 MBS₂
König konagis E, waldniku
können massi
Kopf žr. *Haupt*
Kopfhaut scordo E
Korbgeflecht corbis E
Korn syrne E
Kornrade cunclis E
Kraft spartin; žr. s. v. *Stärke*
Krähē warne E
Krammetsvogel picle E
Kranich gerwe E
Kräuel lanctis E
Kraut soalis E, sālin
Kreatur pērgimans
Krebs rokis E

Kreuz scrīsin
kreuzigen skrīsits
kriechen līse žr. *niederfahren*, *niedersteigen*
Kriechen (slyvų rūšis) krichaytos E
Krieg žr. *Streit*
Kriegsreise karyago E
Krippe rindo E
Kröte gabawo E
Krug kragis E; žr. s. v. *Kanne*
Kübel standis E; plg. *Bütte*
Küche kukore E
Kuchen lugis E; plg. *Wecke*
Küchlein gertistian E
Kuckuck geguse E
Kuh klente E, klint GrG, clynth GrA
Kummer alkīnisquai
Kummet paddis E
Kupfer wargien E
küssen pomeleis GrG; žr. *lecken*

L

Lab raugus E
Lachs lasasso E
Lager liscis E
Lamm eristian E
Land tauto E, tautan
lang ilga; žr. *so lange*
Lauge sirmes E
Langwiede arwarbs E
lassen žr. *verlassen*, *Aderlasser*
laufen begeyte MBS₅
laut kalsiwingiskan
lauten kaltzā, kelsāi
leben giwīt, gīwu, giwassi

Leben giwato E, gijwan, giwei
lebendig gijwans
Leber lagno E
lecken pomeleis GrA; žr. *küssen*
Leder nognan E
legen lasinna; plg. *zusammenlegen*
Lehm laydis E; plg. s. v. *Tonerde*
Lehnstuhl creslan E
Lehre mukinsnan
lehren mukint; žr. *unterrichten*
Lehrer mukinnewingins
lehrhaftig mukinewis
Leib kērmens
leiblich kērmeniskai, kērmeneniskan
Leichnam nowis E
Leid wargan; žr. s. v. *Übel*
leiden stūnons, wargē
Leiden stinsennien
Leim mosla GrG, moska GrA
Leiste curpelis E
leisten laikūt; plg. s. v. *halten*
Leithund slidenikis E
Leitseil aclocordo E
Lenden strannay E
Lerche werwirsis E
lernen mukinsusin; žr. *erlernen*
letzt pansdaumannien; žr. s. v. *zuletzt*
leuchten žr. *erleuchten*
Lichte lickte GrG, licte GrA
lieb mijls; myle MBS₁
Liebe „meilė“ mijlan
lieben milijt
Lied grīmikan
Linde lipē E
Linse lituckekers E
Lippe warsus E

List wīngriskan
Lob pogirrien, pogirsnan, girsnan
loben girtwei
Loch žr. *Nasenloch*
locken wackītwei; žr. *rufen*
Löffel lapinis E
Lohn ālgas
Lohnarbeiter žr. *Tagelöhner*
los žr. *frei*
Luchs luysis E
Luft wins E
lügen mēntimai; žr. *belügen*
Lunge plauti E
Lust poquoitīsnan; žr. *wollen*

M

machen tickint, potickinnuns; žr.
schaffen, tun
Macht warrien; žr. s. v. *Gewalt*
mächtig sparts
Made girmis E
Magd merguō GrA; mergu
Magen weders E; žr. *Bauch*
Mahl žr. *Essen*
mahnen žr. *ermahnen*
Mal reisan
Malz piwamaltan E
man -di
Mangelholz noploz E
Mann smoy E, wijrs, grandan; gint-
 hos GrG
Männin wijrinan
Männlein wijrikan
Mantel pelkis E
Marck „markė“ žr. *Münze*

Marder caune E
Maria Marian
Mark mulgeno E
Markus Marx
Marter lailisnān
Maser winis E
mäßig aulāikings
Mass mattei
Mastschwein (männliches) nomaytis E
Mathäus Matteus
Maul āustin
Maultier weloblundis E
Maulwurfgrille poaris E
Meer iürin
Mehl meltan E
Mehltau mercline E
mehr toüls
mehren tūlninai
mein mais; moy MBS₁
Meise sineco E
Meißel dalptan E
Meister žr. Ordensmeister
Mensch smonenawis E; smunents, smunentinan; ludis GrG; žr. *Personen*
menschlich smūnenisku
Messer peile GrA; žr. *Hackmesser*
Messing cassoye E
Messingkessel warene E
Met alu E
Metallschlacke auwerus E
Milch đadan E; žr. *Sauermilch*; plg. *geronnene Milch, süße Milch, Stutenmilch*
mild dēigiskan
Milz blusne E
mischen žr. s. v. gemischt

Mißglauben žr. Unglaube
Mistel emelno E
mit sen
Miterbe draugiwaldūnen, sendraugiwēldnikai
Mittwoch possisawaite E
Moderlieschen blingo E
mögen musilai; žr. können, allmächtig
möglich musingin
Mohn moke E
Molke sutristio E
Mönch mynkus GrG
Mond menig E
Montag ponadele E
Moosbruch pannean E
Morgen „margas“ moargis E
morgens angstainai
Morgenstern deynayno E
Moses Moises
Möwe stamite E
Mücke cussis E
Mühle malunis E; plg. *Handmühle*
Mühleisen scurdis E
Mühlenkasten carbio E
Mühlenwehr takes E
Mühlrad malunakelan E
Mühlstein malunastabis E
Muhme moazo E
Mulde galdo E
Mund austo E
Münze kalte GrG
murren murrayuns
Muskel peles E
müssen turilai
Mutter mothe E, muthi GrG, muti GrA; müti

N

Nabe nabis
Nabel nabis E
nabenförmiges Rad žr. *getrip* E
nach po, na
Nachbar kaimīnan
nachdem stan kīsmān kai
nachreden nowaitiāuns; *afterreden*
Nächster tawischas
Nacht nactin; *nackt* GrG
Nachtigall salowis E
Nacken passoles E
Nadel ayculo E, *augle* GrG, *angle*
 GrA
Nagel cramptis E; plg. *Hufnagel*
Nagel „nagas“ nagutis E
nähren pomaitat
nähren sich maitātunsin; plg. *Mastsch-*
wein
Nahrung maitāsnan
Naht (im Stiefel) žr. *Steppnaht*
Name emmens
nämlich isspresennien, sen isspressen-
 nien, issprettingi; žr. *verstehen*
Nase nozy E; *Oberlippe*
Nasenloch noseproly E
Nasensäule gremsde E
Natter anxdris E
Natur „prigimtis“ pērgimnis
Nebel kupsins E
neben pagār
Neffe žr. *Bruderkind*
nehmen ĩmt; ymays GrA; žr. *annehmen*
Nessel noatis E
Netz plg. *Garn*
neu nauns, nawans, neuwenen

neugeboren naunagemmons, naunagim-
 ton
Neuling naunings
neunter newints
nicht ni; ny GrG, BPT
nicht mehr neaw BPT
nieder semmai
niederfahren semmai līsuns; žr. *krie-*
chen
niedersteigen semmay lysons; žr. *krie-*
chen
niemand niaintonts
Niere inxcze E
nimmermehr niqueigi
nirgends niquei; žr. *wo*
Noah Noe
noch dabber
Not nautei
Notdurft prewerīngiskan, prewerīsnan
Notstall lisytyos E
nüchtern žr. *hungrig*
nun teinu, tēnti
nur ter
nützlich anterpinsquan, enbāndan
nützt enterpo

O

ob anga, ikai
Oberkehricht auklertes E
Oberlippe ponasse E
Oberster aucktimmien
Obrigkeit auckstimmiskan, aucktim-
 miskū, auctairikijskan
Ochse curwis E, kurwan
oder adder

Ofen stabni E; plg. *Backofen*
Ofenkrücke trumpstis E
Ofenschaufel pettis E
öffentlich akiwijsti
öffnen žr. *auftun*
oft žr. *so oft*
Oheim (*Onkel*) awis E
Oheim (*Vatersbruder*) thewis E, the-
 welyse BPT
ohne schläit, släit, schläits, bhe
Ohr ausins E, āusins
Ohrenschmalz žr. *Schmutz*
Onkel žr. *Oheim* (*Onkel*)
Orden enteikūsans
Ordensmeister mistran
ordnen enteikūton; žr. *schaffen*
Ordnung enteikūsnan; žr. *Kirchenor-*
dnung
Ortscheit walis E
Otter udro E

P

Panzer žr. *Brünne*
Paulus Paulus, Pauli
Pelzmantel kisses E
Pelzrock lactye E
Personen (*Menschen*) smūni
Pfad žr. *Steig*
Pfarrherr paps
Pfarrer žr. *Prediger*
Pfau powis E
Pferd kampnit GrG, camnet GrA;
 žr. *wildes Pferd*, *Pflugpferd*; plg.
Hengst, *Roß*
Pflaumen sliwaytos E

pflügen kūnti žr. *bewahren*
Pflicht skallisnan
Pflug plugis E
Pflugbaum wadule E
Pflugeisen wagnis E
Pflugpferd sweykis E
Pflugshar pedan E
Pflugsterz laipto E
Pforte lapiwarto E
Pfriem žr. *Ahle*
Pfühl pobalso E
Pharao Pharao
Pilatus Pilāto
Pirol sealtmeno E
Plattfisch stroysles E
Plötze brunse E
Polster (*des Sattels*) papinipis E
Pontius Pontio
Porsch wissene E
predigen pogerdawie
Prediger predickerins
Predigt preddikausnan
preußisch prūsiskan
Priester lūbeniks

Q

Quappe wilnis E
Quast žr. *Badequast*
quälen žr. *Marter*
Quirlstab mandiwelis E

R

Rabe warnis E, warnins
Rache trinsnan

Rächerin trintawinni
Rad kelan E; žr. *Mühlenrad*
Radfahrer kellewesze MBS₂
Rade žr. *Kornrade*
Rain asy E
Randeinfassung ansalgis E
Rapfen rapis E
Rat prātin
Rauch dumis E
Rauchloch accodis E
Raufe aboros E
Rebhuhn lancagerto E
Rechenschaft reckenausnan
recht tickars, tikrōmiskan; tickers GrA
Recht tickrōmiskan
Rechte „dešinė“ tickray, tickrōmien
reden waitiāt; žr. *anreden*, *nachreden*
Regen aglo E
Regenbach salus E
Regenwurm slayx E
regieren rikawie
Regierung žr. *Regiment*
Regiment (*Regierung*) rickaūsnan
Regnen suge E, soye GrG
Reh sirwis E
reich laeims
Reich riks, riki
reichen žr. *greifen*
reichlich laimintiskai, laimiskan
Reif grosis E
Reifen dongo E
Reiher geeyse E
rein skijstan, žr. *keusch*
reinigen skijstinnons; žr. *verunreinigen*
Reinigkeit skistiskan
Reise žr. *Kriegsreise*

Reitschlitten wesis E
reizen tiēnstwei; žr. *fassen*
rettend rettiweniskan, rettiwingiskan
Retter žr. *Heiland*
Reue pawargan
Reutel preartue E
richten „teisti“ ligint
Riemen žr. *Stiefelriemen*
Rinde „žievė“ saxtis E
Ring „grandis“ grandis E
Ring preipirstans
Ringeltaube keutaris E
Rippe grabwe E, grēiwakaulin
Ritter waldwico E
Rock wilnis, wilna GrA
Rodeland žr. *Damerau*
Roggen rugis E, roggis GrG, ruggis
 GRA
Rohr drogis E
Römer Rōmerins
Roß russis E, russas
rot wormyan E, warmes GrG, warmun
 GRA; urminan
Rötelweihe pelemaygis E
Rotz snoxtis E
Rücken rikisnan E
Rückenader pettegislo E
rufen žr. *anrufen*, *berufen*, *fordern*,
locken, *Aufbietung*
ruhig packiwingiskan; žr. *sittig*
rühren žr. *anrühren*
Rumpf žr. *Leichnam*
Runge keleranco E
Rungenstock kalpus E
Runzel senskrepūsnan

Rüster skerptus E
Rute riste E
S
Saatkrähe colwarnis E
Sack saika GrG, saycka GrA
Saffian žr. *Schurzfell*
sagen gerdaut, billit
Sakrament sacramēnts
Salomon Salomon
Salz sali GrG, sal GrA
Same semen E
sammeln senrinka; plg. *versammeln*
Sand sixdo E
Sarah Sara
Sattel balgnan E
Sattelbogen bugo E
Satteler balgninix E
sättigen sātuinei
Sau skewre E; skaura GrG, skawra
 GrA
Sauermilch ructandadan E
Säufer rundijls
säumen žr. *versäumen*
Schädel žr. *Hirnschädel*
Schaden schküdan
Schaf camstian E
schaffen teickut, tykynnonns; plg.
empfangen (patickots)
Schaft „aulas“ aulinis E
Schalk maytter Gr
schambar žr. s. v. *schamlos*
schamlos nigīdings
Schande gīdan
Schar „noragas“ pedan E

Schaum žr. *Gischt*
Scheide (*des Schwertes*) sarxtes E
scheiden sklaitint
Schein „šviesa“ swāigstan
scheinen „šviesti“; žr. *erleuchten*
Scheit luckis E
Scheitel arglobis E
Schenkier scinkis E
Schenke karczemo E
Schenkel „šlaunis“ slaunis E, plg. s. v.
Deichselarm
Schere scrundus E, scrundos E
scheu dūrai; žr. *schüchtern*
Scheuer „daržinė“ steege E
Scheune calene E; skuna Gr
Scheunenraum (*zur Seite der Tenne*)
 toaris E
Schienbein aulis E
Schiene miskils E, nuskills E
Schiffreise artwes E
Schild scaytan E
Schilf bleusky E
Schlaf maiggun
schlafen moicte GrG, meicte GrA;
 žr. *einschlafen*, *entschlafen*
Schlag brokis E
schlagen kyrteis GrA
Schlange angis E
Schlei linis E
Schleier drimbis E; žr. *Seidenschleier*
schleifen „galasti“; žr. s. v. *Schleifstein*
Schleifstein tackelis E
schließen žr. *verschließen*
Schlitten slayo E; plg. s. v. *Reitschlitten*
Schlittenkufe slayan E
Schloß žr. *Türschloß*

- Schlucht* dambo E
Schmähung epkieckan
Schmalz taukis E
Schmer instran E, mynsis E
Schmerle smerlingis E
Schmerz gulsennin
Schmied wutris E
Schmiede autre E
Schmiedeherd kamenis E; plg.
Schornstein
Schmiedestock curpis E
Schmutz dmskins E
Schnalle sagis E; plg. s. v. *Hufnagel*
Schnarrwachtel droanse E
Schnee snaygis E, schneko GrG,
sneko GrA
Schneider scrutele E
Schnepfe geasnis E; plg. s. v. *große*
Schnepfe
Schnurrbart wanso E
schöpfen „semti“ kniēipe
Schöpfung teikūsna; plg. *schaffen*
Schnupfen welgen E
schon iau
schön plg. *fein*
Schöps stabs E
Schornstein kamenis E; plg.
Schmiedeherd
Schoß „duoklē“ kasschis
schreiben peisāton, popeisāton
schreien žr. *verschreien*, *rufen*
Schrift peisālei
Schröpfkopf ragusto E
schüchtern būrai; žr. *scheu*
Schuh kurpe E, korpe GrG, corpe
GrA.; kurpi
Schuhmacher schuwikis E
Schuhsohle pamatis E
Schulde āuschautins; plg. s. v. *Unschuld*
schuldig skellānts; žr. s. v. *unschuldig*
Schuldiger auschautenīkamans
Schulter pette E; žr. *afterreden*
Schulterblatt pettis E
Schultertuch pasto E
Schuppen žr. *Bark*
Schürstange passortis E
Schurzfell kymis E
Schüssel mynsowe E; žr. *Stulpschüssel*
Schusterdraht schumeno E
Schutz absergīsnan
schützen žr. s. v. *Schutz*
schwächster ucka kuslaisin
Schwalbe smicuto E; plg. *Erdschwalbe*
Schwan gulbis E
schwanger sen brendekermnen
Schwarte žr. *Kopfhaut*
Schwanzriemen (der Pferde) pastagis E
schwarz kirsnan E
Schwarzspecht kracto E
schweigen tussise
Schwein swintian E
Schweinestall seweynis E
Schweiß prakāisnan
Schwelle pocorto E
schwer plg. s. v. *beschweren*
Schwert kalabian E, kalbīan
Schwertgriff digno E; plg. *Sterz*
Schwester swestro E, schostro GrA
Schwiegervater tisties E
schwitzen plg. *Schweiß*
schwören klantemmai
Sech žr. *Pflugeisen*

sechster usts, uschts
See assaran E
Seele dusi E, dūsin, plg. *Geist*
Seelsorger dūsaisurgawingi
Segen signassen, ebsignāsnan
segnen signāt, ebsignāuns
sehen widdai, dyrītwei, dereis
Seidenschleier silkasdrimbis E, žr.
Schleier
Seil wirbe E; plg. *Leitseil*
sein „būti“ būton; esse TN
sein „sawas, jo“ swais
Seite grauwas E; *zur Seite* preipaus;
 žr. s. v. *seitens*
Seitenfleisch claywio E
seitens pausan
selbst subs
selig deiwuts, deiwūtiskan; žr. *göttlich*
Seligkeit deiwūtisku
senden pertengginons
Senf garkity E
Sense doalgis E
setzen žr. *einsetzen*, *widersetzen sich*
Seufzen nādewisin
Sichel piučlan E
sicher senpackai
Sieb baytan E
Siebgestirn paycoran E
siebenter septmas, sepmas
Siebtopf siduko E
Sieg epwarisan
Siele pleske E
Silber siraplis E, sirablan
singen grīmons
Sinn seilins; žr. *Fleiß*
Sintflut auskandinsnan

sittig rāms
sitzen sīdons, sindats
so tit, titet
Socken peadey E
Sohle žr. *Fußsohle*, *Schuhsohle*
Sohn wayklis E, sones GrG; soūns
so lange kuilgimai
solcher stawids
sollen turri
Söller riclis E
Sommer dagis E
Sommerschöfbling dagoaugis E
Sommerweizen dagagaydis E
Sonderheit schlāitiskai
sonderlich schklāits, schlāitiskai,
 schklāitewingiskan
sondern „bet“ sclait, slait, schlait,
 schlāits
sondern „(at)skirti“ žr. *gesondert*
Sonnabend sabatico E
Sonne saule E
Sonntag nadele E; plg. *Montag*
so oft kudesnammi
sorgen surgaut; žr. *versorgen*
Span scolwo E
Sparre sparis E
Spaten lopto E
Specht genix E; plg. *Grünspecht*, *klei-*
ner Specht, *Schwarzspecht*
Speck saltan E
Speer kelian E
Speerschaft kellaxde E; plg. *Hasel-*
strauch
Speiche plg. *Strebe*
Speicher clenan E
speien wimbmis GrG, wynis GrA

Speise landan E; plg. *Nahrung*
Sperber sperglawanagis E
Sperling spurglis E
Spieß aysmis E
Spindel spanstan E
Spindelbaum wosigrabis E
Spitzhacke scurdus E
Splitter spelanxtis E
spotten bebbint
sprechen gërbt, waitiat; plg. s. v. *reden*,
sagen
Spreu pelwo E
Spruch billisna
Spund dulsis E
Stab žr. *Zaunstab*
Stadt mestan E, maista **GrG**
Stahl playnis E
Stall staldis E
Stand bousennis
Ständer sulis E
Stange kartano E
Star doacke E
stark žr. *mächtig*
Stärke spartisku
stärken spartint, pospartint
Statt resp. *Stätte* deickton
stattlich dirstlan
Staubasche plieynis E
Stechmesser stakamecczeris E
stecken embaddusisi
stehen stallit, stānintei; žr. *vorstehen*,
widerstreben
Stehen žr. *Widerstand*
stehlen rānctwei
Steig lonki E
Steigbügel lingo E

Steigleder „balkakilpės diržas“ larga-
 saytan E
Stein stabis E; žr. *Mühlenstein*
Stelle für Asche goro E
stellen saddinna; žr. s. v. *vorstellen*
Steppe naht widus E
sterben aulaut
Sterben aulausennien
Stern žr. *Gestirne*; plg. *Siebengestirn*
Sterz žr. *Pflugsterz*
Stich boadis E
Stiefel pusne E
Stiefelriemen paccaris E
Stiefmutter pomatre E
Stiefsohn passons E
Stieftochter poducra E
Stiefvater patowelis E
Stieglitz singuris E
Stier lonix E
still tusnan; žr. s. v. *schweigen*
Stimme tārin
Stint malkis E
Stirne batto E
Stock „kelmas“ kalmus E
Stör esketres E
Storch gandams E
Stoppel strambo E
stoßen trencke MBS₃; plg. *verstockt*
Strafe sūndan
strafen sūndintwei, pobaiint; plg. s. v.
unsträflich
Strang greanste E
Strauch kirno E
Strauchbirke kerberse E
Strauchweide apewitwo E

Strebe (*senkrechte*) eines *Schlittens*
stibinis E
Streichbrett gleuptene E
Streit „kariavimas“ kariausnan
streng žr. *gestreng*
Striezel troskeilis E
Stroh salme Gr
Stube stubo E
Stück (*Artikel*) dellijks, dellikans
Stück (*Boden*) gasto E
Stuhl clumpis E
Stulpschüssel wogonis E
Stündlein stündicks
Stürze abstocle E
Stute kaywe E
Stutenmilch aswinan E
Stütze stacle E
suchen laukīt, (kāima)luke
Summa empijreisku
Sumpf pelky E; plg. *Bruch*
Sünde greki GrG; grīkas
Sünder grīkenix
sündigen sich grīkisi
süße Milch poadamynan E

T

Tafel tapali
Tag deinan; *deigen* GrG, *deyen* GrA
Tagelöhner deināalgenikamans
täglich deinennin, deyninan, deine-
niskan
Tal lindan; padaubis E
Talg sloyo E
Tanne žr. *Fichte*
Tante žr. *Muhme*

Tat žr. *Wohltat*
Taube poalis E
Taucher kerko E; plg. s. v. *kleiner*
Taucher
Taufe crixtisna, crixtissennien
Taufbüchlein crixti lāiskas, crixtis-
nālaiskas
taufen crixtitwi
Täufer crixtnix
tausend tūsimtons
Teich wurs E
Teig singslo E
teilen dellieis
Tenne plonis E
teuer tēmpran; zu *teuer* per tēmprai
Teufel cawx E, pickūls; peckolle
MBS₅
Testament testamentan
tief gillin
Tiegel pantwcko E
Tier alne E, swīrins
Tisch stalis E
Titus Tittum
Tochter duckti; docki GrG, dochti
GrA
Tod golis E, gallan
Tonerde layso E
Tonne kanōwe E
Topf (*irdener*) swixtis E
Topf (*mit Füßen versehen*) nagotis E
Topf (*wertloser*) podalis E
Tor žr. *Großtor*
töten gallintwey
tragen pijst; žr. *herbeitragen*, *vortragen*
Trauung salūbsna, sallūbs, lūbi
Treber piwenitis E

treiben guntwei
Trespe pure E
treten trapt; plg. *übertreten*
treu auschaudiwingin; plg. s. v. *unehrlich*
Treue auschaidīsnan
treulich isarwi, isarwiskai
Tribut žr. *Schoß*
trinken pūton; pogeis GrG; poyte
BPT
Trinken poūis
trocken sausā; sauson GrG, sawse GrA
Trog pracartis E
Trost glands
trösten glandint
trügen paikemmai; žr *betrügen*
Tuch žr. s. v. *grobes Tuch, feines Tuch*
tüchtig dirsos GrG
tun seggīt
Tun segisna
Tür warto E, wartin
Turnierpferd žr. *Hengst (Kastrat)*
Türschloß somukis E

U

Übel wargan; žr. s. v. v. *Leid, Elend*;
 plg. s. v. *böse*
Übeltäter warguseggientins
üben iaukint
über kirscha
übertreten ertreppa
übles wargu
Ulme wimino E
um surgi

umfassen žr. *begreifen*
umsonst ensus
um – *willen* paggan
Umzäunung žr. *Zaun*
und bhe, bha
unehrlich niteisīngiskan
unfleißig niseilewingis
ungehorsam nipoklummings
ungeschickt nipogattawints; žr. *ber-*
ten
ungetreu ni isarwis
Unglaube nidruwien
ungläubig nidruwīngi, nidruwīntin; žr.
gläubig
Ungnade nieteīstis
unhübsch nikanxts
unmündig nianbillīntai
unnützlich ni enbāndan, ny anter-
pinsquan
unrecht nitickran
Unschuld niwinūtiskan
unschuldig niwinūton
unser nousā; nūsze TN
unsträflich niebwinūts
unter po
unter „tarp“ sirsdau; žr. *zwischen*
Unterarm woltis E
untergehen auskiēndlai; žr. *ertrinken*
unterrichten pomukints
untertan possegiwingi, pomettewingi;
 poklusman, poklusmingi; plg. *ge-*
horsam
unterweisen powaidint
unterwerfen pomests
untreulich ni isarwi

unwillig niquāitings
unwürdig niwertings
unzüchtig niteisīwingins; plg. *unehrlich*

V

Vater towis E, thaus GrG, tāws
väterlich tawiskan
Vatersbruder žr. *Oheim* (*Vatersbruder*)
verachten žr. *verschreien*
verändern sich kittawidintunsin
verbergen auklipts
verbieten žr. *wehren*
verbinden perrēist, senrists
verdammen proklantitz, preclantys,
 perklantūns
Verdammnis perklantīsnan
verderben pogadint
verdienen perschlūsimai
Verdienst perschlūsisan
verfassen entensitei; žr. *ziehen*
verfluchen perklantits; žr. *verdammen*
verführen perweddā
vergeben etwiērpt
Vergebung etwerpsannan, etwerpsnā
vergießen pralieiton, palletan
vergiften erdērks
verheißten taukinnons, potaukinnons;
 preigerdawi
Verheißung potaukinsnas, preibillisnai
verhindern andeiānsts
verkaufen perdauns
verlassen powiērpt
verleihen „apdovanoti“ polikins; žr.
 bescheren
verlieren ismaidint
Vernunft ispresnā, isspressennien

verordnen enteikūuns; žr. *ordnen*
verraten prawilts, perklantemmai
verrücken kumpint
versagen perbilliton
versammeln empijrint
versäumen pertennūns
verschließen pertraūki
verschreien perweckammai
versorgen persurgauī
versprechen žr. *verheißten*
Verstand isspresnan; žr. *Vernunft*
verstehen issprestun; plg. *fühlen*,
nämlich
verstockt pertrincktan; plg. *stoßen*
versuchen perbānda
Versuchung perbandan, perbandasnan
vertrauen auschaiditwei
verunreinigen niskijstints
verwahrlost nipokūntuns; žr.
bewahren; *pflegen*
Vieh pecku
viel tūlan
vierter kettwirts
Vogel pepelis E, pipelko Gr; pippalins
Volk amsis
voll pilnan
vollenden wangint
vollführen isstallit
von esse
von dannen stwendau, isquendau
von — wegen paggan
vor prijki, pirsdau
vorhalten preilaikūt
vorsprechen preigērbt
vorstehen perstallē
vorstellen preistattinnimai

vortragen preipīst
vorzeigen plg. *Beispiel*

W

wachen budē
Wacholder kadegis E
wachsen žr. ziehen, „auginti“, *auferziehen*
Wachtel penpalo E
Wachhund wuysis E
Wade yccroy E
Waffen sarwis E
Wagen abasus E, abbas Gr
wahr arwis žr. s. v. *treulich, wahrlich, zwar*
wahren žr. *bewahren*
währen wēraui
wahrlich arwi, perarwi
wahrhaft isarwiskas
Wald median E
Walze žr. *Mangelholz*
wandeln neikaut
Wand seydis E
Wange laygnan E
wann kadan; žr. s. v. *wenn*
Wanst drastus E
war bēi
Ware perdāsai
warten gēide; žr. *erwarten*
was ka
waschen žr. *Abwaschung*
Wasser wundan E, wunda Gr, unds
Wasserbad undas spagtan
Wasserbecken für das Mühlenrad surturs E
Wasserhuhn witwago E
Wasserrabe gearis E
Weber tuckoris E

Wecke solthe E
wecken žr. *erwecken*
Weg pintis E, peentis GrG, pentes GrA
Wehr žr. *Mühlenwehr*
Wehr „gynyba“ prio E
wehren draudieiti
Weib genno E, gema GrG, gemia GrA; gennas
weibisch genneniskan
Weide „ganykla“ posty E
Weide „žilvitis“ witwan E; plg. *Strauchweide*
Weihe „lingė“ pele E
weil stankīsmān (kai)
Weile žr. *Zeit, weil, dieweil, nachdem*
Wein winis E
Weinbeere woragowus E
Weinsäufer žr. *Säufer*
Weise „būdas“ enteikūsna, isspressenen; plg. *Form*
weisen žr. *beweisen, unterweisen, zeigen*
weiß gaylis E
weiter tālis
Weizen gaydis E, gaide GrG
welcher kawīds
Wels kalis E
Welt swetan E, swītan
weltlich swīteviskan
wenden wartinna; žr. *kehren, abwendig*
weniger „mažiau“ massais
wenn ikai, kan, kadan; eg BPT
wer kas; kâß TN
werden wīrst, postāt
werfen žr. *unterwerfen, plg. Wurf*
Werk dilas

Werkzeug dijlapagaptin; plg. *Bratspieß*
wert werts
Wespe wobse E
Wetter žr. *Luft*
Wetterhahn žr. *Hahn*
Wetterleuchten mercline E
Wetzstein glosto E
Wicken wickis E
Widder awins E
wider priki, emprikin
widersagen emprijkin billi
widersetzen sich sedinna sien priki
Widersprecher emprijki waitiaintins
Widerstand emprijki stallisnan
widerstehen empriki stallaē
widerstreben empriki stallē
wie kai, kāigi
Wiedehopf prapolis E
Wiedergeburt etgimsannien, anters-
 gimsennien
wieder(um) etkūmps
Wiesen wayos E
Wiesel mosuco E
wild pausto E
wilde Katze paustocatto E
wildes Pferd paustocaican E
Wildnis paustre E
Wille quāits
willig žr. s. v. *unwillig*
Wimper wubri E
Wind wetro E, widre GrG, wydra GrA
Windhund curtis E
Winkel lunkis E
Winter semo E
Wintergetreide seamis E
wir mes, mas

wirken dilinai; žr. *Werk*
Wirt ludis E
Wirtin ludini E
wissen waist; plg. *kennen*
Wissent tauris E
Witwe widdewū
wo quei
Woche sawayte E; žr. *Mittwoch*
wofern kaden
Wohlgefallen labbapodingausnan
Wohltat labbasegīsnan
wohnen buwinanti
Wolf wilkis E
Wolke wupyan E
wollen quoi, quoitā; koyto GrG, koytu
 GrA; koyte BPT; žr. *begehren*
Wollust labbaiquoitīsnan
Wort wīrds
Wunde eyswo E
würdig wertīngs, wertīwings
Würdigkeit wertīngiskan
Wurf metis E
Würger „medšarké“ warnaycopo E
Wurst laitian E
Wurzel sagnis E

Z

Zahl gīrbin
zahlen plateis Gr
Zahn dantis E; dantes OT
Zander starkis E
Zahnfleisch dantimax E
Zange raples E
Zapfen (zum Verschuß des Fasses)
 winnis E
Zärte seabre E

zaubern waidleimai
 Zaum brisgelan E
 Zaun „aptvaras“ sardis E
 Zaunkönig prestors E
 Zaunstab queke E
 Zehballen spertlan E
 Zehe nagepristis E
 zehn dessimpts
 zehnter dessimts
 zeichnen žr. bezeichnen
 zeigen waidinna; žr. anzeigen, weisen
 zeigen sich waidinnasin
 Zeisig czisix E
 Zeit kērdan; žr. Weile
 zeitlich kīsmingiskai
 Zelter wilenikis E
 Zeugnis widekausan
 Zicklein wosistian E
 Ziege wosee E
 ziehen „auginti“ auginnons; žr. erzie-
 hen, wachsen
 ziehen žr. reizen
 Zimmerbeil wedigo E
 Zinn starstis E
 Zittern dirbinsnan
 Zitze spenis E
 Zoll tols
 Zopfhaar kexti E

Zorn nierties
 zu frei, en
 Zucht kānxtin, kanxtinsna, kanxtisku
 Zuchteber cuylis E
 züchtig kānxtai, teisingi; plg. s. v.
 unehrlich
 Zügel nologo E
 zukünftiglich pereīngiskai; žr. kommen
 zuletzt en pansdamonnien
 Zunder pintys E
 Zunge insuwis E
 zürnen žr. erzürnen
 Zusage preibillisnā; žr. Verheißung
 zusagen preigerdawi; plg. verheißēn
 zusammen emperri
 zusammengeben sendāuns
 zusammenfügen žr. zusammengeben
 zusammenlegen senditans
 Zuversicht žr. Treue
 zwar arwiskai, perarwi, perarwiskai
 zwei dwai
 Zweifeln perdwibugūsnan
 zweifeln dwibugūt
 zweiter antars; žr. ander
 zweifach dwigubbus
 Zwirn schutuan E, schuto GrG, scuto
 GrA
 zwischen sirsdau

ATVIKŠTINIS PRŪSŲ KALBOS ŽODYNAS¹

A		cixtia 1	gema
ba 1		krawia 1	imma 2
debica		twayia 1	kodesnimma 1
perweddā 1		ka 45	Roma 2
meida	maltnicka		stasma 2
kawida 1	lnncka		stesma 1
perbānda 1	luncka		na 5
wunda	ucka- 4		supana
peisda	uka- 1		ebsgnā 1
pisda	saycka		aina 7
lyda	islāika 1		ainā 1
ilga 1	popaikā 1		niainā 2
anga 4	saika		angsteina 1
manga	polinka 1		erkīnina 1
merga	senrīnka 1		swintina 2
bha 14	moska		niswintina 1
kerscha 1	mosla		schpartina 1
kirscha 14	haltnyka		spartina 1
krscha 1	maddla 7		wilna
kha 1	bela 1		tannā 1
ia 12	prowela 2		atskisenna 1
maia 2	stallā 1		tenna 3
swaia 1	billā 3		tennā 2
twaiā 1	billa 5		saddinna 1
bia 1	byla 1		sedinna 1
gemia	dīnckama 1		waidinna 1
enwaitia 1	dīnkama 1		isrankinna 1

¹ Čia pateikiami žodžiai iš Elbingo žodynėlio, Grūnavo žodynėlio (variantai GrG ir GrA) ir iš visų trijų prūsų katekizmų. Skaitmenys, parašyti prie žodžių resp. formų (tik iš katekizmų), rodo jų dažnumą.

mukinna	3	pra	35	E (Æ)	
lapinna	1	antrā	1	emprīkistallaē	1
laipinna	1	skaura		be	1
polaipinna	2	kūra	1	bbe	3
kūmpinna	1	skawra		tebbe	4
lasinna	1	kawijdsa	1	glumbe	
posinna	5	gerbaisa		pagonbe	
wartinna	1	mensā	1	wirbe	
winna	1	iousā	1	medinice	
gewinna	2	kirsa	1	aloade	
lapynna		assa	7	auschaudē	1
salūbsna	1	neainessa	1	weddē	1
ispresnā	1	wissa	2	gudde	
spignā	1	saušā	1	liede	
segisna	1	noušā	1	gaide	
powackisna	1	maitā	1	gēide	1
madlisna	1	seggīta	1	reide	2
billisna	1	niquoitā	1	mealde	
preibillisnā	1	piencktā	1	abskande	
endirisna	1	salta		gnode	
cixtisna	3	imtā	1	umnode	
cixtisnā	1	ketwirta	1	smorde	
kanxtinsna	1	sta	60	tresde	
etwerpsna	2	stā	1	gremdsde	
etwerpsnā	2	maista		budē	1
grikausna	2	maysta		laxde	
teikūsna	1	butta-	2	kellaxde	
teikūsna	2	kanxta	1	gayde	
wistna		tawa	4	wosee	
skuna		tāwa	2	nage	
rapa		deiwa	3	steege	
ertreppa	1	giwa	4	segē	1
Sara	1	kaltzā	1	cragge	
wydra				kragge	
endeirā	1	C		segge	6
tickra	1	bhc	1	seggē	1

kaige	1	slanke	saule
ismigē	1	moke	wadule
karige		sarke	paskulē 1
walge		pleske	scritayle
wargē	1	geitke	trupeyle
dergē	1	kāimaluke 1	same
wisge		gramboale	salme
suge		woble	semmē 1
bhe	410	stacle	gorme
bhæ	9	picle	cayme
kirsche	1	abstocle	kayme
hhe	1	gurcle	ane
solthe		addle	calene
mothe		nadele	warene
northē		ponadele	wissene
metthe		pele	gleuptene
naricie		scrutele	plauxdine
rickie		angle	mercline
arelie		augle	drawine
noseilie	1	bile	alne
pērgimie	1	peile	wobalne
trinie	1	gile	melne
stessie	1	mile 1	enimumne 1
pogerdawie	1	milē 2	pelanne
rickawie	1	stalle 3	powaidinne 1
rikawie	1	stallē 2	tankinne 1
poskulēwie	1	empriki stallē 1	enlaiminne 1
bke	3	perstalle 1	medione
doacke		perstallē 1	warne
packe	1	bille 3	bucawarne
preiwackē	1	billē 7	syrne
enwackē	1	emprijkin bille 1	blusne
sylecke		paskollē 1	pusne
wabelcke		dumsle	caune
queke		saninsle	slaune
wobelke		kersle	plinxne

	grawyne		æse	1	wayse
	Noe	1	hæse	2	twayse 1
	ape		seese		geeyse
	lape		druwēse	2	wyse
	kniēipe	1	maise		specte
	lipe		kraise		meicte
	peempe		swaise	3	moicte
	etwerpe	1	twaise	5	licte
	corpe		schīēise	1	ancte
	korpe		stēise	1	aucte
	kurpe		steise	15	eykete
	weware		lise	1	possisawaite
	seabre		tussise	1	stamite
	poducure		droanse		quoitē 2
	widre		meinse		rikauite 1
	sixdre		brunse		lickte
	etwēre	1	pallapse	1	calte
	ketwirtire		kerberse		kalte
	peccore		berse	1	klente
	kukore		wirse	1	swinte 1
	pore		asse	2	kote
	pre	1	assæ	1	sarote
	prē	1	ponasse		brote
	pomatre		esse	56	gerte
	paustre		æsse	2	norte
	autre		stesse	15	ste 1
	pure		waisse	1	stæ 2
	ture	1	stetse	1	ploaste
	skewre		aulausē	1	riste
	kote		peuse		greanste
	dase	2	geguse		mette
	dāse	1	iuse		pette
	loase		bouse	1	bitte
	abse		boūse	1	edeitte 1
	galbse	3	sawse		botte
	wobse		crayse		gotte

butte- 1
 paute
 pawtte
 sawayte
 tarkue
 preartue
 nurtue
 romestue
 thawe 4
 tawe 3
 grabwe
 deiwe 2
 giwe 1
 kanowe
 drowe 3
 mynsowe
 gerwe
 istwe 1
 druwe 5
 nidruwe 2
 druwē 12
 kaywe
 noye
 soye
 cassoye
 lactye
 geytye
 inxcze

G

sperglawanag
 menig
 wismosing 1
 deyg 1

H

bah 3
 asch 1
 falsch 1
 clynth

I

abbai 2
 labbai 9
 subbai 1
 salaūbai 1
 sallubai 1
 dai 3
 widdai 1
 idai 1
 pidai 1
 perpīdai 3
 ainawīdai 3
 kawīdai 4
 maldai 1
 wirdai 6
 driāudai 1
 podingai 1
 schai 2
 dāiai 1
 swaiiai 1
 rikijai 1
 kai 107
 kāi 1
 senpackai 1
 ickai 1
 ikai 2
 waikai 1
 malnijkikai 1
 nikai 1

sendraugiwēldnikai 1
 schlūsīnikai 1
 schlūsīnikai 1
 grīkai 1
 entickrikai 1
 bratrīkai 1
 aucktīmmīskai 1
 malnijkai 4
 salūbīskai 1
 kittewīdiskai 1
 pareiīngīskai 1
 kīsmīngīskai 1
 uckcelāngewīngīskai 1
 uckalāngewīngīskai 1
 ucka lāngīwīngīskai 1
 kaltziwīngīskai 1
 etnīwīngīskai 3
 etnijwīngīskai 1
 rikijīskai 1
 laimīskai 1
 kērmēnīskai 1
 deinenīskai 1
 prūsīskai 2
 schlāitīskai 1
 schlāitīskai 1
 laimīntīskai 1
 deiwūtīskai 2
 deiwīskai 1
 arwīskai 5
 perarwīskai 1
 isarwīskai 1
 prābutskai 1
 deiwūtīskai 1
 prabuskai 1
 rūkai 1
 mixkai 1

auskiēndlai	1	kīrdimai	2	semmai	2
ēilai	1	enwackēimai	1	klantemmai	1
pereīlai	1	waidleimai	1	perklantemmai	1
isrāikilai	1	perēimai	1	wertemmai	1
mīlai	1	kuilgimai	1	poprestemmai	1
turrīlai	3	etskīmai	1	giwemmai	1
turīlai	1	grīkimai	1	ebimmai	1
schlusilai	1	madlimai	12	tickrōmai	1
schlūsilai	1	turrīlimai	1	asmai	14
musīlai	1	immimai	2	poklusmai	3
quoitilai	1	postānimai	1	poklūsmai	1
quoitīlai	3	bebinnimai	1	senditmai	1
mijlai	1	teckinnimai	1	septmai	1
quoitijlai	1	tickinnimai	1	wīrstmai	1
aupallai	4	mukinnimai	1	dīnkaumai	1
aūpallai	1	posinnimai	1	lāikumai	3
billai	1	ersinnimai	1	enlaikūmai	1
lemlai	1	preistattinnimai	1	polāikumai	1
imlai	1	brewinnimai	1	cixtianai	1
pogattewinlai	1	gunnimai	1	postanai	1
baulai	1	pogaunimai	1	postānai	7
boūlai	1	augaunimai	1	signai	1
waitiāmai	1	serrīpimai	1	angstainai	1
quoitāmai	1	etwērpimai	1	dīlinai	1
seggēmai	2	girrimai	1	tūlninai	1
enwackēmai	2	turrimai	20	podrūktinai	1
aupaickēmai	1	massimai	2	niswintinai	1
stallēmai	1	schlūsimai	1	erschwāigstinai	1
billēmai	1	perschlūsimai	1	poswāigstinai	1
klausēmai	1	mēntimai	1	klumstinai	1
druwēmai	1	epmēntimai	1	gurijnai	1
galbimai	2	ernertimai	1	gannai	2
waidimai	1	dinkauimai	1	gennai	1
pidimai	1	perweckammai	2	preibillīsnai	1
pīdimai	1	giwammai	2	cixtisnai	2
auschpāndimai	1	paikemmai	1	engaunai	1

pogāunai	1	switai	1	ainaweydi	1
pogaunai	1	milijtai	1	bei	1
weldūnai	1	drūcktai	1	bēi	1
wijrai	3	drūktai	1	sebbei	3
tickrai	1	skellāntai	1	tebbei	11
tēmprai	1	nianbillintai	1	dei	2
ettrāi	1	swintai	3	reidei	1
būrai	1	kārtai	1	wissawidei	1
dūrai	1	stai	55	kittewidei	1
dāsai	1	stāi	1	ainawijdei	1
perdāsai	1	astai	5	glandewingei	1
galbsai	1	īstai	1	steisiei	1
subsai	1	skīstai	1	stessiei	1
twaisai	1	euangelistai	1	perlānkēi	1
peisai	1	postai	1	peisālei	1
peisāi	1	postāi	1	kaulei	1
stēisai	1	wīrstai	2	sātuinei	1
etskīsai	1	deiwūtai	1	mennei	9
kelsāi	1	kānxtai	1	tennei	7
ensai	1	quai	21	tennēi	1
mensai	1	alkīnisquai	1	powaidinnei	1
pallaipsai	2	tawai	1	engaunei	1
supsai	1	dwai	2	etwiērpei	1
assai	7	lūbi	1	prei	64
schissai	1	sallūbi	1	prēi	20
wissai	3	Marci	1	preī	1
enwisai	1	reddi	1	turrei	1
sausai	1	turedi	1	turei	15
bousai	1	kāidi	3	audasei	1
iousai	1	kaīdi	1	twaiasei	1
absignātai	1	turrīdi	1	postāsei	2
uschtai	1	crixīdi	1	kawījdsei	1
klumstinaitai	1	giēidi	1	seggēsei	1
bītai	2	sengījdi	1	maldaisei	1
ankaitītai	1	ainawījdi	1	maisei	1
enkaitītai	1	ydi	2	waisei	1

swaisei	3	giwei	1	dēigi	1
twaisei	8	datwei	1	niqueigi	1
ēisei	1	dātwei	1	dijgi	33
seisei	1	biātwei	10	ilgi	1
steiseisei	1	attrātwei	1	erlāngi	2
steisei	9	postātwei	2	wesselingi	1
stēisei	2	rānctwei	1	ainaseilingi	1
unsei	2	kirditwei	1	poklusmingi	1
supsei	1	auschauditwei	1	poklūsmingi	1
assei	4	wackitwei	1	teisingi	1
ainassei	2	madlitwei	1	teisīngi	1
essei	1	bilitwei	1	issprettīngi	2
tennessei	1	billitwei	1	dūsaisurgawingi	1
stessei	7	billitwei	2	packawingi	1
baūsei	2	turrītwei	1	reddewingi	1
bousei	3	endyrītwei	1	enimmewingi	1
boūsei	4	pallapsitwei	1	enwertinnewingi	1
druwētei	1	pallaipsitwei	1	brewingi	1
seggītei	3	schlūsitwei	1	garrewingi	1
billītei	1	limtwei	1	weijsewingi	1
entensītei	1	gallintwei	1	pomettewingi	1
segijtei	1	guntwei	1	poseggīwingi	1
skellāntei	1	girtwei	1	preistalliwingi	1
giwāntei	1	westwei	1	pomettiwingi	1
stānintei	1	istwei	1	nidruwīngi	1
powiērptei	1	tiēnstwei	1	ergi	1
wertei	1	poutwei	1	surgi	1
estei	1	gantzei	1	deysi	1
mattei	1	kāgi	1	thi	
pogautei	1	beggi	25	muthi	
nautei	1	neggi	5	polijcki	1
lāikutei	1	kaigi	5	docki	
niebwinūtei	1	kāigi	41	greki	
kanxtei	1	dīgi	3	klausīweniki	1
quei	6	digi	3	riki	1
niquei	1	deigi	2	kriki	1

priki	1	thueri	1	imaiti	1
priki	6	pri	1	immaiti	1
empriki	2	emperri	2	mukinaiti	1
prēisiki	1	turri	35	erpilninaiti	1
prijki	2	niturri	7	tūlninaiti	1
emprijki	2	kaāubri	1	tickinnaiti	1
perlānki	3	ebsignāsi	1	rīpaiti	1
lonki	2	gīwasi	1	attrāiti	7
kīrki	1	quoitilaisi	5	waiditi	3
pertraūki	1	teisi	1	īdeiti	1
buttas tapali	1	stēisi	1	kīrdeiti	1
sali	6	grikisi	1	ieiti	1
madli	7	embaddusisi	2	draudjeiti	1
strigli	1	pokūnsi	1	poieiti	2
stalli	1	dātunsi	1	klausieiti	1
emprikinbli	1	kiosi		jeiti	1
delli	1	massi	10	powaidinneiti	1
billi	5	nimassi	2	poauginneiti	1
Pauli	3	giwassi	2	laustineiti	1
ilgimi	1	ainontsi	1	seiti	5
kudesnammi	1	dusi		seiti	2
ni	81	schlūsi	1	tenseiti	1
stabni	15	craysi		kurteiti	1
ludini	1	immati	1	crixteiti	1
trintawinni	1	ersinnati	1	madliti	1
perōni	1	brāti	1	turriti	3
pogauni	1	seggēti	1	schlūsiti	1
smūni	1	stallēti	1	kirdijti	2
supūni	2	quoitēti	2	laukijti	1
thoi	2	dohti		milijti	1
pirmoi	1	gerbaiti	1	duckti	2
quoi	9	daiti	5	wolti	
kurpi	1	dāiti	5	buwinanti	1
sari	1	idaiti	1	tēnti	4
altari	1	quoitilaiti	2	stāninti	1
wubri	1	quoitijlaiti	1	kūnti	1

sūndan	1	swaian	1	malnijkikan	1
wundan	1	twaian	24	madlikan	2
kerdan	1	notwaian	1	grīmikan	1
kērdan	3	kalabian		pogālbenikan	1
wirdan	15	kalbian	1	grikenikan	1
pirsdan	1	median		retenikan	1
schkudan	1	maldian		rettēnikan	1
schkūdan	2	schian	2	gannikan	1
skūdan	2	rekian	1	schlūsnikan	1
steweydan	1	kelian		grikan	1
ainawydan	1	etwerpsennian	4	grīkan	7
pannean		garian		wijrikan	1
paggan	19	Marian	2	prīkan	1
stessepaggan	7	Marian	3	debijkan	2
līgan	1	laitian		malnijkan	2
saligan		swintian		grijkan	4
lijgan	1	tīrtian	1	burwalkan	2
endangan	1	prastian		kelkan	2
wangan	2	wolistian		rānkan	3
enwangan	1	eristian		rānkān	1
endengan	1	gertistian		nokan	1
podīngan	1	camstian		skan	1
podīngan	2	werstian		skīstieskan	1
wargan	15	krawian	3	labbiskan	1
pawargan	1	swian	1	labiskan	1
mērgan	1	mayian	1	sallaübiskan	1
schan	14	rickijan	1	salubiskan	1
tawischan	4	rikijan	31	salübiskan	1
enschan	1	kan	3	sallübiskan	1
ēnschan	3	packan	1	ainawidiskan	1
noschan	2	epkieckan	1	wissawidiskan	1
kērschan	1	peckan	2	dēigiskan	1
kirschan	1	waikan	2	enwāngiskan	1
dāian	1	debbīkan	1	poklusmingiskan	1
maian	13	debīkan	2	prewerīngiskan	2
swaian	29	debeīkan	1	niteisīngiskan	1

wertīngiskan	1	kāupiskan	1	stallan	1
läustīngiskan	1	wīngriskan	1	pickullan	1
drücktawīngiskan	1	teisiskan	1	pikullan	1
ukalāngewīngiskān	1	prūsiskan	1	creslan	
powargewīngiskan	1	schlāitiskan	2	spertlan	
noseilewīngiskan	1	dīseitiskan	1	dirstlan	1
ginnewīngiskan	1	swintiskan	1	caulan	
schklāitewīngiskan	1	diwūtiskan	1	kaulan	1
packīwīngiskan	1	deiwtiskan	1	toūlan	1
naseilliwīngiskan	1	deiwtiskan	8	tūlan	1
teisiwīngiskan	1	stūrnowiskan	1	aman	1
kalsiwiwīngiskan	1	tawiskan	1	semman	1
rettiwīngiskan	1	switewiskan	1	asman	1
lāngiseiliskan	1	nideiwiskan	1	schisman	1
wesliskan	1	rikijwiskan	1	kīsmān	2
laimiskan	1	aucktairikijskan	1	stankīsmān	4
auckstimiskan	1	prabutskan	4	stenkijsman	1
aucktimmiskan	2	prābutskan	10	poklusman	5
auktimmiskan	2	enprābutskan	2	lankenān	1
tickrōmiskan	4	prabutuskan	1	clenan	
tikrōmiskan	1	laukan	3	kērmēnan	1
christiāniskan	2	waykan	1	balgnan	
cristiāniskan	1	sirablan	1	nognan	
crixtianiskan	3	kraclan		laygnan	
crixtiāniskan	3	panustaclan		pogirschnan	1
krixtiāniskan	1	piuclan		ainan	34
crxtiāniskan	1	madlan	5	aīnan	1
kermeneniskan	1	brigelan		einan	1
kērmēneniskan	2	kelan		deinan	9
deineniskan	1	malunakelan		lankinan	1
genneniskan	1	dīlan	1	lānkinan	1
rettiweniskan	1	milan		mīlan	1
deininiskan	1	milan	2	kaimīnan	1
ginniskan	1	dijlan	1	seiminan	2
peroniskan	1	mijlan	7	seimīnan	7
perōniskan	3	gallan	8	urminan	1

deininan	1	absergīsnan	1	prosnan	4
deyninan	1	isranckīsnan	1	girsnan	3
wijrinan	1	rikisnan		pogirsnan	1
auschaidisninan	1	etskīsnan	1	kirsnan	
smumentininan	1	potaukīsnan	1	menissnan	1
aswinan		lailīsnan	1	podingausnan	1
seimijnan	1	skallīsnan	2	labbapodingausnan	1
wijnan	1	stallīsnan	1	kariausnan	2
pilnan	1	menisnan	2	rickaūsnan	1
emnan	4	minisnan	1	dinckausnan	1
pomnan		pominīsnan	1	widekausnan	1
gannan	4	epwarīsnan	1	preddikausnan	1
salaūbaigannan	1	prewerīsnan	1	reddewijdikausnan	1
gennan	7	epwarrīsnan	1	reddi weydikausnan	1
tennan	8	perschlūsīsnan	1	grikausnan	4
etwerpsannan	1	labbaiquotīsnan	1	dinkausnan	1
attwerpsannan	1	klantīsnan	1	reckenausnan	1
perbandasnan	1	perklantīsnan	1	perdwibugūsnan	1
perbandāsnan	1	powartīsnan	1	teikūsnan	3
biāsnan	1	cixtisnan	10	enteikūsnan	4
ebsignāsnan	1	nadruwīsnan	1	aumūsnan	1
maitāsnan	3	podruwīsnan	1	senskrepūsnan	1
isspresnan	1	engraudījsnan	1	prusnan	1
isspresnān	1	poklausījsnan	1	tusnan	1
spīgsnan	1	dirbinsnan	1	etskysnan	1
prakāisnan	1	ensadīnsnan	2	naunan	1
waisnan	2	auskandīnsnan	2	saunan	1
weldīsnan	1	austkandīnsnan	1	saūnan	1
tuldīsnan	1	mukīnsnan	3	sounan	1
pobrandisnan	1	mukīnsnan	1	soūnan	4
auschaidisnan	1	polaipīnsnan	2	nawnan	1
auschaidīsnan	2	polaipīnsnan	1	aynan	1
engraudīsnan	2	trīnsnan	1	deynan	3
ausaudīsnan	1	polasīnsnan	1	podamynan	
labbasegīsnan	1	polasīnsnan	1	gelatynan	
dīnkausegīsnan	1	sklaitīnsnan	1	postippan	1

assaran		quāitan	1	griquan	2
sīran	1	geitan	1	salobisquan	1
wiran	1	swītan	3	krichstianisquan	1
sijran	1	deicktan	1	perronisquan	1
wijran	2	pertrincktan	1	anterpinsquan	1
tickran	2	piwamaltan		prabusquan	1
nitickran	1	saltan		schutuan	
paycoran		meltan		thawan	4
tēmpran	1	sacramentan	3	jungprawan	1
ains āntran	1	testamentan	1	iumprawan	3
mistran	1	swintan	34	tawan	5
instran		gruntan	1	tāwan	4
perdāisan	1	swyntan	4	mergwan	2
tennēisan	2	moysotan		deiwan	30
reisan	1	dalptan		gēiwan	1
ainontinreisan	1	mārtan	1	geiwan	2
steisan	1	tīrtan	1	giwan	1
stēisan	2	stan	187	gīwan	1
ernaunīsan	1	lastan	1	gijwan	6
mensan	4	mestan		kurwan	1
īnsan	1	swāigstan	1	witwan	
pallaipsan	2	etnīstan	1	deywan	1
prassan		skijstan	2	sywan	
wissan	42	perstlanstan		slayan	
wyssan	1	streipstan	1	mayan	1
gāntsān	1	spanstan		wormyan	
pausan	1	mettan		wupyan	
nusan	1	kittan	1	en	120
ioušan	1	buttan	7	ēn	27
ioūšan	1	tautan	2	æn	1
noūšan	1	twaxtan		kaden	9
anctan		baytan		kadden	2
palletan	1	largasaytan		eden	2
swetan	1	staytan		kawijden	1
spagtan	1	swytan	1	landen	1
uschtan	1	deiuan	1	nienbänden	1

steweyden	1	etwepsennien	7	preyken	1
deigen	1	isspressennien	2	naseilen	2
welgen	1	cixtissennien	1	amen	19
kraugen	1	bausennien	5	semen	
schen	2	anlausennien	1	emmen	2
tawischen	2	aulausennien	1	Jordänen	1
tauwyschen	1	busennien	2	kermenen	1
abbaien	1	bousennien	1	kērmenen	1
packaiien	1	pansdamonnien	1	neuwenen	1
swaiien	1	pirmonnien	1	emnen	12
twaiien	1	perōnien	3	powaisemnen	1
dien	1	arrien	1	kermnen	1
wargien	1	warrien	1	kērmnen	1
schien	5	pogirrien	1	brendekermnen	1
noseilien	7	sien	24	isspressennen	1
pickullien	2	scrijsien	1	tennen	2
pykullien	1	schlussien	1	winnen	1
naseyliien	2	tien	14	absignasnen	1
mien	21	geitien	2	draugiwaldūnen	1
semien	2	nacktien	2	aynen	1
semmien	9	smumentien	1	enterpen	1
tickrōmien	2	nertien	3	sen	60
trēnien	1	tirtien	1	sēn	2
pirmannien	2	nautien	1	tawisen	1
pansadaumannien	1	mutien	2	mensen	1
pansadaumannien	1	mütien	1	gosen	
etgimsannien	1	geytien	1	tanassen	1
eneissannien	1	druwien	7	signassen	1
deinennien	2	drūwien	3	tanæssen	1
walnennien	1	nidruwien	1	wyssen	1
isspresennien	1	geywien	1	nusen	1
powargsennien	1	mayien	1	noūsen	1
iseisennien	1	twayien	2	praliten	1
gulsennien	1	preiken	1	sacramenten	3
āntersgimsennien	1	kirken	1	testamenten	1
stinsennien	1	laisken	1	sten	6

1	pirsten	7	kelkin	1	warrin	2
2	betten	1	wissemokin	1	iürin	2
19	abstotten	1	kirkin	1	audāsin	1
	butten	1	kirkkin	3	waidinnasin	1
2	jungkfrawen	1	kijrkin	2	maldaisin	1
1	stwen	9	wissemukin	3	kuslaisin	1
1	deyen	2	sālin	1	enimmimaisin	1
1	reykyen	1	peisālin	1	uraisin	1
1	samyen	1	madlin	15	audasseisin	1
12	swaain	1	pramadlin	1	teisin	5
1	gīrbin	1	seilin	1	wēisin	1
1	salūbin	2	noseilin	5	scrīsin	1
1	din	8	nuseilin	1	nādewisin	1
1	idin	1	mijlin	1	skrijsin	1
1	idin	1	gillin	1	amsin	2
1	wissaweidin	1	pekollin	1	maitātunsin	1
1	kittawidin	1	tollin	1	kitawidintunsin	1
1	sūndin	1	greiwakaulin	1	kassin	2
1	pērdin	2	grēiwakaulin	1	ausin	1
1	warein	2	semmin	1	daūsin	2
1	gruntpowirpingin	1	gimsenin	1	dusin	1
60	musīngin	1	pirmannin	2	dūsin	1
2	wissemusīngin	2	höfftmannin	1	etlāikusin	1
1	warewingin	1	deinennin	1	ainangimmusin	1
1	auschaudiwingin	1	gulsennin	1	doūsin	1
1	klausīwingin	2	etwerpsennin	1	mukinsusin	1
1	klausijwingin	1	peronin	1	audaseysin	1
1	druwīngin	1	perōnin	5	tin	1
1	nidruwīngin	1	maldūnin	2	prätin	1
1	schin	3	smūnin	2	nactin	1
1	teischin	1	postippin	1	quāitin	2
1	schlūsnikin	1	tārin	1	geitin	3
1	rikin	4	keiserin	2	naktin	2
1	prikin	1	pijrin	1	nacktin	1
3	emprikin	1	wijrin	1	smunentn	2
1	emprijkin	2	garrin	1	ripintin	1

nidruwintin	1	euangelion	1	madliton	1
ainontin	1	Markon	1	billiton	2
dijlapagaptin	1	Salomon	1	billiton	20
mārtin	1	palasinsnon	1	perbilliton	1
spartin	1	sounon	1	paskuliton	1
wartin	1	soūnon	2	klausiton	1
tirtin	1	enterpon	1	poquoititon	1
tūrtin	1	muisieson	1	perklantūton	1
ketwirtin	1	schīēison	1	deickton	2
astin	3	tenneison	5	gemton	1
lastin	1	tennēison	11	naunagimton	1
etnāstin	13	steison	11	enimton	1
etnijstin	3	stēison	9	dessimton	1
ackewijstin	1	mangoson		dessimton	2
powijstin	12	nōson	1	preileygenton	1
āustin	1	pauson	1	ensadinton	1
waispattin	2	sauson		līginton	1
geittin	2	nuson	5	potaukinton	2
muttin	1	iouson	2	ainangeminton	1
nautin	2	nouson	23	pertengninton	1
mūtin	1	noūson	26	polaipinton	1
kānxtin	1	ton	1	ismaitinton	1
geiwin	1	daton	1	ripintinton	1
gijwin	1	dāton	1	swinton	1
druwin	1	podaton	1	niainonton	1
stesm	1	podāton	1	etwierpton	1
etwerpsenninn	1	waytiaton	1	proston	1
grecon	1	peisaton	1	pomeston	1
billicon	1	peisāton	1	Christon	4
perronicon	1	popeisāton	1	pogauton	1
poligon	1	pogalbton	1	baūton	1
dangon	16	poquelbton	2	postauton	1
dængon	1	deicton	1	būton	1
dengon	2	pralieiton	1	enteikūton	1
menschon	1	prolieiton	2	niwinūton	1
ebangelion	4	proleiton	1	bouton	2

boūton	1	sineco	1	claywio	2
poūton	3	grandico	1	lattako	2
pūton	1	sabatico	1	rancko	1
prabitscun	1	waldwico	1	pantwcko	1
maiggun	1	keleranco	2	schneko	1
polligun	1	kamerco	3	sneko	1
poligun	1	mosuco	1	keilo	1
packun	1	meddo	1	malko	1
dīncun	1	redo	15	nalko	1
grekun	1	galdo	1	gaulko	2
malnijkikun	1	sando	1	pipelko	1
debijkun	1	rindo	5	kerko	1
kailüstiskun	1	aclocordo	1	kirko	1
crixianiskun	1	stordo	1	geytko	1
cixtiāniskun	2	sixdo	1	siduko	2
krixstianiskun	1	witwago	1	penpalo	1
pattiniskun	1	karyago	1	sticlo	1
warmun	1	wedigo	1	auclo	2
sunun	1	slango	1	aglo	1
gruntpowirpun	1	lingo	1	sasintinklo	2
nusun	1	blingo	1	waikello	1
waitiatun	1	nolingo	2	woykello	1
spagtun	1	dongo	1	singslo	1
issprestun	1	mergo	1	pettegislo	1
		aubirgo	1	ayculo	1
O		bugo	1	sulo	1
Pharao	1	polleygo	1	ylo	1
babo	1	poleygo	1	kylo	1
lubbo	1	postnygo	2	sylo	1
galbo	1	pho	1	semo	2
dambo	1	tarbio	16	karczemo	3
strambo	4	stroio	1	chelmo	2
warbo	1	prio	2	kelmo	1
tubo	1	Pontio	4	irmo	1
stubo	2	sutristio	4	steismo	1

	no 49	pobalso	pausto
	glosano	kalso	ragusto
	kartano	gelso	saxsto
	strigeno	wanso	batto
	mulgeno	menso	catto
	krixtieno	gasso	nawetto
	semeno	lalasso	tauto
	plasmeno	glasso	smicuto
	sealtmeno	muso	scuto
	schumeno	lyso	keuto
	rapeno	layso	schuto
	lagno	melato	klexto
	digno	Pilato 1	lanxto
	lino	Pilāto 1	estureyto
	wimino	Pylato 2	koyto
	emelno	kamato	tuo 1
	pelanno	giwato	gabawo
	panno	kracto	glawo
	genno	bruneto	pewo
	spartinno	panto	galwo
	lynno	laipto	pelwo
	kirno	lopto	stolwo
	deynayno	warto	eyswo
	spoyayno	lapiwarto	apewitwo
	kreitzno	gerto	slayo
	po 17	laucagerto	sloyo
	pō 3	pocorto	crauyo
warnaycopo		korto	moazo
enterpo 1		gasto	
keytaro		lasto	
udro		pasto	
goro		cristionisto	R
pro 2		Christo 6	pagār 1
wetro		glosto	er 2
swestro		sosto	aber 1
schostro		austo	dabber 1
			ader 2

adder	73	dengniskas	1	switas	2
per	21	isarwiskas	2	switas	1
pēr	10	prabutskas	1	deicktas	1
ter	6	prābutskas	3	swyntas	1
comatter		Lukas	1	stas	85
maytter		madlas	1	perpettas	1
ir	2	dilas	1	buttas	4
tur	20	mijlas	5	deiuas	1
seyr		pickullas	1	thawas	4
		pjkullas	1	tawas	4
S		mas	1	tāwas	4
as	46	sepmas	1	butta tawas	1
abbas		pirmas	1	butte tawas	1
labbas	3	septmas	2	deiwas	50
gubas	1	nūmas	1	gīwas	2
Lucas	1	ioumas	6	geijwas	1
stawīdas	1	ioūmas	3	galwas	1
undas	2	noūmas	8	deywas	2
ālgas	2	poklausīmanas	1	labs	1
tawischas	3	gennas	2	stabs	
swaias	1	potaukinsnas	1	arwarbs	
twaias	4	engraudīsnas	1	sallūbs	1
stessias	1	perstallīsnas	1	subs	1
gratias	1	schlusisnas	1	kawids	1
rikijas	6	cixtisnas	1	kawīds	3
kas	52	prusnas	1	stawīds	1
malnikas	1	saūnas	1	kawijds	1
grīkas	1	soūnas	4	stawijds	2
malnijkas	2	sīras	1	kuwijds	1
silkas		mensas	2	glands	1
cixtisnālaiskas	1	supsas	1	unds	7
cixti lāiskas	1	wissas	2	wirds	4
laiskas	1	russas	1	wirds	1
cristiāniskas	1	gāntsas	1	es	2
dineniskas	1	spagtas	1	medies	
		bītas	1	tauwyschies	1

rickies		dróffs	1	nabis	1
stessies	1	lūbnigs	1	grabis	1
nierties	1	labbings	1	wosigrabis	2
tisties	1	nigīdings	1	stabis	2
takes	1	aulāikings	1	malunastabis	1
peles	4	nipoklumings	1	labbis	1
passoles	1	naunings	1	gulbis	1
raples		grēnsings	1	drimbis	2
stroysles		niquāitings	1	silkasdrimbis	1
kaules		wertings	2	arglobis	1
mes	67	niwertings	1	grobis	1
warmes		nirīgewings	1	dumpbis	1
sirmes		ginnewings	1	torbis	1
kermenes	5	auschaidīwings	1	daubis	1
clines		engraudīwings	1	padaubis	1
reidewaisines	1	etneīwings	1	sunaybis	1
emnes	2	etnīwings	1	liscis	1
sones		klausīwings	1	ladis	1
joes	1	wertīwings	1	boadis	1
passupres		etnijwings	2	paddis	1
esketres		butsgars	1	idis	1
steises	2	wargs	2	sidis	1
Moises	1	kelchs	1	staldis	1
menses	1	is	17	standis	1
stesses	2	gerbais	1	weloblundis	1
schisses	1	dais	3	sūndis	1
kisses		wedais	1	accodis	1
aketes		mais	4	sardis	1
pentos		imais	1	sturdis	1
tusawortes		immais	1	graudis	1
stes	4	smuninais	1	ludis	1
auklextes	1	kackinnais	1	engraudīs	1
sarxtes		ettrais	42	swixdis	1
dewes		massais	1	gaydis	1
artwes		swais	1	dagagaydis	1
rykyes	1	twais	13	laydis	1

	braydis	1	angis		pellekis	
	seydis	1	ragingis	1	rekis	1
	wissaseydis	1	blingis	1	sweikis	
	gerbeis	1	smerlingis		slidenikis	
	weddeis	1	wismosingis	1	maldenikis	
	pogeis	1	wissemusingis	4	wilenikis	
	pergeis	1	niseilewingis	1	tallokinikis	
	ieis	1	drogis		laukinikis	
	swaieis	1	stogis		stubonikis	
	dellieis	1	moargis		schuwikis	
	pokuntieis	1	sirgis		malkis	
	rikeis	1	angurgis		kelkis	1
	isrankeis	1	brugis		pelkis	
	reykeis	1	dagoaugis		wilkis	
	pomeleis		saugis		auwilkis	
	poskuleis	1	cugis		scinkis	
	gewineis	1	kugis		lunkis	
	atwerpeis	1	lugis		schokis	
	etwerpeis	2	plugis		clockis	
	dereis	1	rugis		caltestisklokis	
	etwerreis	1	pelemaygis		rokis	
	plateis	1	snaygis		brokis	
	kyrteis	1	schis	4	birgakarkis	
	dagis	1	tawischis	2	starkis	
	nagis	1	kasschis	1	kirkis	3
	konagis	1	tauwyschis	1	dutkis	
	ragis	1	soakis		aukis	
	kragis	1	ackis	1	taukis	
	sagis	1	sackis		wyszen mukis	1
	pastagis	1	wackis		somukis	
	kadegis	1	rickis	1	arwaykis	
	assegis	1	wickis		sweykis	
	roggis	1	luckis		grundalis	
	ruggis	1	suckis		podalis	
	doalgis	1	stuckis		gegalis	
	ansalgis	1			kalis	

	poalis	1	attolis		prēigimnis	1
	soalis		siraplis		pērgimnis	1
	passalis		aulis		dengenennis	2
	tālis	1	weydulis		dengnennis	2
	preitalis		kekulis		powaisennis	1
	stalis		sulis		busennis	1
	walis	1	gaylis		bousennis	1
	sbeclis	1	naseylis	1	ginnis	2
	riclis	1	tuylis		pirmonnis	2
	tunclis		seamis		wogonis	1
	scebelis		wimbmis		plonis	1
	dubelis		pagrimis		ansonis	1
	tackelis		salmis		wumpnis	1
	pepelis		kelmis		wārnis	1
	turpelis	1	ilmis		colwarnis	1
	mandiwelis	26	girmis		geasnis	5
	patowelis	1	aysmis		sasnis	3
	anglis	1	dumis		coysnis	4
	proglis	1	caymis		slaunis	1
	spurglis	1	kymis		percunis	1
	wobilis	1	assanis		alkunis	1
	troskeilis	1	aytegenis		malunis	1
	naseilis	1	kamenis		sunis	1
	noseilis	4	spenis		playnis	2
	noseilīs	1	sagnis		plieynis	1
	nosēilis	1	wagnis		pleynis	22
	miskilis	1	scibinis		seweynis	1
	asilis	1	linis		wynis	1
	sirsilis	2	aulinis		pirmois	2
	mijlis	1	lapinis		sweriapis	1
	wayklis	1	sompisinis		woapis	9
	palasallis	1	balsinis		rapis	2
	kalopeilis	1	winis		papinipis	2
	pikullis	1	wilnis		wipis	1
	golis	1	wilnis		clumpis	2
	prapolis	1	kulnis		suppis	4

1	sarpis	dengnennissis	1	kirtis
1	auwirpis	glossis		tirtis
2	curpis	russis		passortis
2	trupis	tussis		curtis
1	wumbaris	ausis	1	knaistis
1	paccaris	teausis	4	nieteïstis
1	coaris	aupallusis	1	etnïstis
2	poaris	immusis	1	nagepristis
2	sparis	twaysis	1	granstis
	keutaris	luysis		trumpstis
	wissambris	wuysis		klupstis
	stakamecczeris	pamatis		pettis
	anxdris	noatis		locutis
	endiris	1	pectis	nagutis
	tuckoris		lanctis	saxtis
	wutris		thetis	swixtis
	dauris		bietis	1
	geauris		metis	spelanxtis
	tauris		kumetis	snoxtis
	singuris		kerpetis	nomaytis
	suris		woaltis	caryawaytis
	sis		1	bytis
	moasis		1	woltis
	moasis		piwemtis	awis
	woasis		antis	thewis
	buccareisis		dantis	mukinewis
	teisis		1	pentis
	dulsis		peentis	piwis
	amsis		1	gijwis
	ansis		1	alwis
	ratinsis		1	niaubillintis
	mynsis		1	kuntis
	grosis		1	nagotis
	werwirsis		1	pagaptis
	assis		1	cramptis
	wessis		1	pracartis
			1	gertis
				arwis

	sarwis		engels	2	twaians	5
	tatarwis		nuskils		etskīans	1
	stoberwis		mīls	1	butta rikians	1
	sirwis		catils		rikijans	2
	medenixtaurwis		rundijls	1	kans	1
	curwis		mijls	5	suckans	1
	pistwis		tols	1	dellikans	1
	iuwis		pyculs		malnijkikans	5
	druwis	1	pickūls	1	wāldnikans	1
	kruwis		toūls	3	malnikans	1
	insuwis		Adams	1	dīlnikans	1
	deywis		gandams		grikans	1
	girnoywis		rāms	1	grīkans	16
	rickijs	1	etnīstislaims	1	malnejkans	1
	rikijis	26	laeims	1	malnijkans	5
	stūndicks	1	stūrintikrōms	1	grijkans	3
	prēisicks	1	ans	1	rānkans	4
	dellijcks	1	abbans	1	kermeniskans	1
	laucks	1	labbans	6	kermeneniskans	1
	teīks	1	stanssubbans	1	dengenneniskans	1
	malnijkiks	1	stanssubans	1	dengniskans	1
	dellīks	2	vnsei gūbans	1	rūkans	1
	kulīks		pergūbans	1	dīlans	2
	lūbenīks	2	sīdāns	1	gallans	3
	rīks	1	kawīdāns	3	mans	22
	prēisīks	1	stawīdāns	3	anschautinekamans	1
	dellījks	1	kawījdāns	1	malnijkikamans	1
	malnijks	2	maldāns	1	deināalgenikamans	1
	rijks	1	undāns	1	auschautenīkamans	1
	kelks	1	wirdāns	6	auschantnikamans	1
	malnijkinks	1	penningāns	2	gennāmans	1
	klausiwinks	1	wargāns	2	wissamans	6
	malneyks	1	schāns	1	maldaisemans	2
	wessals	1	dājāns	2	swaimans	4
	tals	1	maiāns	4	swāimans	1
	tāls	2	swaiāns	4	tennēimans	1

wisseimans	1	laipinnans	1	bousenniens	1
steimans	18	seggīsnans	1	swayiens	1
stēimans	11	pomijrisnans	1	swintickens	1
steimans	2	billijsnans	1	emmens	2
druwīngimans	1	perwaidinsnans	1	kermens	2
cixtiānimans	1	enteikūsans	1	kērmens	2
wijrimans	1	pogūnans	1	poganens	1
maldaisimans	1	pappans	1	aulauwussens	1
maldaysimans	2	sirans	1	wyssens	1
waikammans	1	wīrans	1	ains	40
wirdemmans	2	urans	1	niains	1
gemmans	1	uraisans	1	erains	4
naunagemmans	1	pallaijsans	9	dins	6
uremmans	1	wissans	25	agiņš	
pērgimmans	1	ioūsans	3	lāngiseilingins	3
enimmans	1	tans	31	poklusmingins	1
boklusmans	1	tāns	22	labbatīngins	1
mergūmans	1	bitans	1	lāustingins	1
naūmans	1	senditans	1	mukinnewingins	1
iūmans	1	swintans	1	auschaudiwīngins	1
nūmans	5	stans	32	niteisiwīngins	1
ioūmans	1	streipstans	1	druwīngins	2
noumans	5	prēipīrstans	1	schins	2
noūmans	12	kittans	3	ackins	2
widdewūmans	1	wans	27	polikins	1
swaymans	2	nawans	1	alkīns	1
poganans	1	tāwans	1	dmskins	1
christiānans	1	deiwanans	3	pippalins	1
cixtiānans	1	geīwanans	1	dilins	1
deinans	1	geiwanans	1	seilins	1
kaimīnans	1	gijwanans	1	kaūlins	1
gurīnans	1	geywanans	1	seimīns	1
gannans	1	stāns	1	grumins	
tannans	1	syndens	1	ginnins	1
gennans	2	diens	1	warnins	1
tennans	10	schiens	1	bīskopins	1

	kurpins	1	grīmons	1	podāuns	1
	predickerins	1	gemmons	7	perdauns	1
	preddikerins	1	naunagemmons	1	pūdauns	1
	Rōmerins	1	engemmons	1	nowaitiāuns	1
	sallūbaiwīrins	1	numons	1	perwūkauns	1
	swīrins	1	swintinons	1	aulauns	2
	gurīns	1	stīnons	2	nauns	2
	maldaisins	1	ensaddinons	1	ebsignāuns	1
	uraisins	3	enwaidinnons	1	popeisauns	1
	emprijkisins	1	auskandinons	1	postāuns	3
	aulausins	1	etbaudinons	1	gobuns	1
	kupsins	1	pertengginons	1	pergubuns	1
	ausins	1	pobanginnons	1	prawedduns	1
	aūsins	1	auginnons	1	īduns	1
	aulausins	2	taukinnons	2	waldūns	1
	aulaušins	1	potaukinnons	2	dergēuns	1
	maldaysins	1	mukinnons	1	enmigguns	1
	warguseggientins	1	laipinnons	1	ranguns	1
	smumentins	4	polaipinnons	2	kabīuns	1
	waitiaintins	1	skijstinnons	1	peldiuns	1
	poweistins	1	tykynnons	1	seggīuns	5
	anschautins	1	sounons	1	seggīuns	1
	auschautins	1	etwiērpons	1	isrankiuns	2
	āuschautins	1	steisons	1	etskiuns	2
	nautins	1	semmailisons	1	stalliuns	1
	wins	1	passons	1	billiuns	2
	awins	1	ioūsons	1	isliuns	1
	smonenawins	1	nousons	1	ebsentliuns	2
	mukinnewins	1	noūsons	3	pertenniuns	3
	unsaiģūbons	1	lysons	1	etwiriuns	1
	unseigubons	1	dessimtons	2	perschlūsiuns	1
	pergubons	1	tūsimtons	1	klausiuuns	1
	perģūbons	2	pokūntons	1	poquoitūns	1
	sīdons	1	dauns	1	klantiuns	2
	ackons	1	dāuns	7	perklantiuns	1
	tennēimons	1	sendauns	1	ernertiuns	1

erschwāistius	1	perwios	1	wirs	1
milijuns	1	sunos	1	wijrs	2
styienuns	1	lauxnos	1	prestors	
stenuns	1	streipstoos	1	urs	1
swintinninuns	1	knapios	1	surturs	
potickinnuns	1	aboros	1	wurs	
lassinnuns	1	dirsos	1	merguss	
soūns	3	dyrsos	1	dat	1
powiērpuns	1	gyntos	3	dāts	2
lesuns	1	krichaytos	1	sindats	1
līsuns	1	wisnaytos	1	belats	2
pokūntuns	1	sliwaytos	1	bilats	1
nipokūntuns	1	wayos	1	billāts	4
baūns	1	brunyos	1	immats	3
gauuns	1	lisytyos	2	signāts	1
pogauuns	1	paps	1	ebsignāts	1
augauuns	1	pallaips	11	posinnāts	1
aulauuns	1	caneips	1	dinkowats	1
erlaikūns	1	etkumps	1	piēncts	1
islaikūns	1	etkūmps	3	smūnets	1
teikūns	4	encops	1	poquitoētēs	1
poteikūns	1	biskops	1	uschts	1
enteikūns	1	crauyawirps	1	wuschts	1
boūns	3	powirps	1	daits	2
murrayuns	1	sups	5	schlaits	2
attskiwuns	1	tickars	3	schlāits	13
klantiwuns	1	altars	1	schlāits	1
taykowuns	1	antars	2	schklāits	3
etskyuns	1	weders	1	quaits	2
aulawns	1	keckers	1	quāits	5
scrundos	1	keckirs	1	geits	1
mangos	1	tickers	1	yymeits	1
songos	1	lituckekers	2	crixteits	1
ginthos	1	komaters	1	kekits	1
dragios	7	maiters	1	ymmits	1
crausios	1	anters	3	scrisits	1

skrīsits	1	niskijstints	1	deiwuts	2
scrijsits	1	pogattawints	1	deywuts	1
entēnsīts	1	nipogattawints	1	nikanxts	1
perklantūts	2	newints	1	dayts	1
swyntits	1	newīnts	1	ymmeyts	1
astits	2	swints	13	preclantys	1
cixtits	6	ainonts	1	kawijdaus	1
penckts	1	niaintonts	1	gerdaus	2
pyienkts	1	patickots	1	engerdaus	1
erdērckts	1	auklipts	1	thaus	
prawilts	1	dessempsts	1	iaūs	1
animts	1	dessimpts	1	preipaus	1
enimts	3	dessympts	1	smumentiaus	1
dessimts	1	enkopts	3	dwigubbus	1
dessīmts	1	sparts	2	Marcus	1
dīlants	2	werts	3	bucus	
schkellānts	1	ketwerts	1	widus	
skellants	1	tirts	1	scrundus	
skellānts	2	tīrts	2	bordus	
imants		kettwirts	1	wobsdus	
sacraments	2	pomests	2	Matteus	1
sacramēnts	1	perpists	1	dangus	
testaments	1	Christis	1	preitlāngus	1
smunents	4	senrists	1	wangus	
ensadints	1	andejānsts	1	cinyangus	
auskandints	1	usts	1	āūgus	1
pobrendints	1	pagauts	1	raugus	
etbaudints	1	pogauts	2	auminius	1
poaugints	1	dinkauts	1	mynkus	
mukints	1	dīnkauts	1	scalus	
pomukints	1	līmauts	1	salus	
enkermeninits	1	laikūts	1	talus	
enkērminints	1	polaikūts	1	Paulus	1
enlaipints	1	erlaikūts	1	camus	
isklaitints	1	likuts	1	kalmus	
swintints	2	niebwinūts	1	asmus	3

catechismus	1	mays	1	schlait	2
ioumus	1	yveys	1	schlāit	18
teikūnus	1	crays	1	slait	1
ious	22	tways	2	slāit	1
ioūs	8	wedeys	1	kirdit	1
yous	1	pogeys	1	saydit	
apus	1	plateys	1	ēit	2
kalpus	1	caymoys	1	wolgeit	
bebrus	1	ennoys	1	pereit	2
auwerus	1	artoys	1	perēit	5
abasus	1	pintys	1	segit	1
Jhesus	1	rawys	1	seggit	1
Jesus	5			seggit	5
Jsus	2			siggit	1
ensus	1			siggit	1
winsus	1			isrankit	1
warsus	1			laukit	1
skerptus	1			madlit	6
drastus	1			madlit	1
Christus	2	preiwaiiat	1	stallit	1
Christus	10	siggnat	2	isstellit	1
krumstus	1	signāt	1	billit	1
soūs	1	ainat	1	billit	3
dewus	1	posinnat	1	bīllit	1
woragowus	1	ersinnat	2	poskulit	1
grauwus	1	pomaitat	1	kampnit	1
sparyus	1	titat	1	endeirit	1
taws	8	postāt	3	pomirit	2
tāws	8	kayat	1	ermirit	1
butti tāws	1	gerbt	3	turrit	1
buttantāws	1	gērbt	1	turit	1
buttastaws	1	preigērbt	1	tit	3
deiws	34	camnet	1	tit	24
malnijkixs	1	titet	12	perklantit	1
instixs	1	tittet	2	zuit	1
days	1	sclait	1	giwit	1

T

dat 1

dāt 3

audāt 1

waitiāt 1

preiwaiiat 1

siggnat 2

signāt 1

ainat 1

posinnat 1

ersinnat 2

pomaitat 1

titat 1

postāt 3

kayat 1

gerbt 3

gērbt 1

preigērbt 1

camnet 1

titet 12

tittet 2

sclait 1

druwīt	3	pospartint	1	pogaūt	1
auschaudiĵt	1	wartint	1	surgaut	1
milĵt	12	epdeiwūtint	1	neikaut	1
tĵt	9	pogattawint	1	grikaut	3
nackt		grunt	1	dĭnkaut	1
polāikt	1	trapt	1	aulāut	1
ĭmt	1	powiērpt	1	dwibugūt	1
enimt	1	etwiērpt	1	popeckut	1
gerdant	1	etwiērpt	1	popeckūt	2
bebbint	1	etpwērpt	1	teickut	1
pogadint	1	ast	129	popekūt	1
powaidint	1	dast	4	laikūt	2
glandint	1	dāst	7	preilaikūt	3
ligint	1	endāst	1	polaikūt	1
wangint	1	podāst	1	erlaikūt	3
pobaiint	1	audāst	5	etwinūt	1
kakĭnt	1	est	1	bout	2
kackint	1	æst	3	boūt	6
teckint	1	hest	1	poūt	1
tickint	1	iest		krūt	1
iaukint	1	west	1	tyt	1
mukint	4	ist	2	bylaczt	1
ismukint	1	ĭst	3	daeczt	1
klint	1	waist	1	dinkauczt	1
ūlint	1	perrēist	1	lymuczt	1
walnint	1	preipĭst	1	skresitzt	1
walnennint	1	piĵst	1	enquoptzt	1
smūnint	1	pakūnst	1	dinkautzt	1
kumpint	1	pokūnst	1		
empiĵrint	1	ainawarst	1		
teisint	1	ainawārst	1		
enkausint	1	werst	1		
sklaitint	1	wirst	15	reddau	1
ismaintint	1	wĭrst	16	pirschdau	3
swintint	1	wĭjrst	4	isquendau	1
spartint	1	sengidaut	1	stwendau	4

U

pansdau	8	reddisku	1	stawīdsmu	2
pirsdau	13	ainawīdsisku	1	kawījdsmu	2
sirsdau	2	empijreisku	1	stawījdsmu	1
pirschau	1	schlusingisku	1	tenesmu	1
iau	1	stūrnawīngisku	1	aīnesmu	3
swaiiau	1	etnīwīngisku	1	erainesmu	1
niwinūtiskau	1	etnījwīngisku	1	tennesmu	2
asmau	1	seilisku	1	nousesmu	1
poquoitīsnau	1	laimisku	1	noūsesmu	1
wijrau	1	aucktimiskū	1	stæsmu	1
tau	1	deinenisku	2	stesmu	54
poglabū	1	smūnenisku	1	stēsmu	1
dwigubbū	1	deininisku	1	twaismu	1
du	1	perōnisku	1	tennēismu	2
iswinadu	1	sīrisku	1	steismu	5
polīgu	1	spartisku	1	stēismu	4
polijgu	1	deiwūtisku	1	steismu	1
empolijgu	2	kanxtisku	1	schismu	2
wargu	1	arwisku	1	emprīkisentīsmu	1
mergu	1	perarwisku	4	wismu	1
thu	1	per arwisku	1	tennījsmu	1
tlāku	1	alu		supsmu	1
pecku	4	gallu	1	antersmu	6
lāiku	3	gallū	1	ainontsmu	1
polāiku	1	dolu		tīrtsmu	3
erlāiku	1	stessemu	1	ketwīrtsmu	1
islāiku	1	asmu	2	ioūsmu	1
teiku	2	wargasmu	1	noūsmu	3
teikū	1	maiāsmu	2	teinu	7
malnījkiku	2	swaiāsmu	3	teinū	1
waldniku	1	swaiāsmu	10	esteinu	1
malnīku	1	twaiāsmu	3	thou	11
griku	1	kasmu	4	noūsou	1
sēnku	2	subbsmu	1	tou	34
polijnku	1	kawīdsmu	5	toū	6
labbisku	1	stawīdsmu	1	pogalbtou	1

jmmaitty 1
 segeitty 2
 pogeitty 1
 pugeitty 1
 drowy 2
 nozy 1

Z

noploz
 ludysz
 limatz 1

dinkowatz 1
 daitz 1
 jmmitz 1
 proklantitz 1
 newyntz 1
 ketwirtz 1

X

TURINYS

Pratarmė	5
Vokiečių—prūsų kalbų Elbingo žodynėlis	14
Simono Grūnavo prūsų kalbos žodynėlis	47
Fragmentiniai prūsų kalbos tekstai	62
Pirmasis prūsų katekizmas	65
Antrasis prūsų katekizmas	79
Trečiasis prūsų katekizmas (Enchiridionas)	91
Epistulare	241
Lietuvių—prūsų kalbų žodynas	250
Vokiečių—prūsų kalbų žodynas	330
Atvirkštinis prūsų kalbos žodynas	359

СОДЕРЖАНИЕ

Предисловие	8
Эльбингский немецко-пруссский словарь	14
Пруссский словарь С. Грунау	47
Фрагментные прусские тексты	62
Первый прусский катехизис	65
Второй прусский катехизис	79
Третий прусский катехизис (Энхиридион)	91
Epistulare	241
Литовско-пруссский словарь	250
Немецко-пруссский словарь	330
Обратный прусский словарь	359

INHALT

Vorwort	11
Elbinger deutsch-altpreußisches Vokabular	14
Altpreußisches Vokabular von Simon Grunau	47

Altpreußische fragmentarische Texte	62
Erster altpreußischer Katechismus	65
Zweiter altpreußischer Katechismus	79
Dritter altpreußischer Katechismus (Enchiridion)	91
Epistulare	241
Litauisch — altpreußisches Wörterbuch	250
Deutsch — altpreußisches Wörterbuch	330
Altpreußisches rückläufiges Wörterbuch	359

СОДЕРЖАНІЕ

8	Предисловіе
14	Содержаніе немецко-прусскаго словаря
17	Предисловіе словаря С. Пруса
65	Предисловіе прусско-литовскаго словаря
69	Поясненіе прусскаго словаря
79	Поясненіе прусско-литовскаго словаря
91	Поясненіе прусско-литовскаго словаря (продолженіе)
241	Эпистолы
250	Литовско-прусскій словарь
330	Немецко-прусскій словарь
359	Обратный прусскій словарь

ИЗДАТ

11	Вводное
14	Издание немецко-прусскаго словаря
17	Издание прусско-литовскаго словаря

Mažiulis V.

Ma736 Prūsų kalbos paminklai.— V.: 1966 —

[T.] 2. Mokslas, 1981, 396 p. Pratarinė lygiagr. rus., vok. Bibliogr. pratarinėje p. 5—7, ir išnašose.

Leidinyje transliteruojami vokiečių ir prūsų tekstai — žodynėliai, katekizmai ir fragmentiniai tekstai, aiškinami tekstologiškai bei lingvistiškai, pateikiamas filologinis prūsų tekstų vertimas į lietuvių kalbą, lietuvių—prūsų, vokiečių—prūsų kalbų žodynai ir atvirkštinis prūsų kalbos žodynas.

4602010000

M 70104—110 147—80
M 854(08)—81

BBK 81
4A

5150744

MAŽIULIS V. PRŪSŲ KALBOS PAMINKLAI. V. 1966. 396 p. Pratarinė lygiagr. rus., vok. Bibliogr. pratarinėje p. 5—7, ir išnašose. Leidinyje transliteruojami vokiečių ir prūsų tekstai — žodynėliai, katekizmai ir fragmentiniai tekstai, aiškinami tekstologiškai bei lingvistiškai, pateikiamas filologinis prūsų tekstų vertimas į lietuvių kalbą, lietuvių—prūsų, vokiečių—prūsų kalbų žodynai ir atvirkštinis prūsų kalbos žodynas.

Pastebėtų klaidų atitaisymas

Psl.	Eilutė	Išspausdinta	Turi būti
58	1 iš ap.	Jmais	Jmays
154	16 „ „	jein ²⁹⁴	jein ²⁹⁴ .
234	11 „ virš.	vnd	vnd
256	21 „ ap.	55 ²⁰	55 ₂₀
257	6 „ virš.	camnet GrG 6	kampnit GrG 6, camnet GrA 41
261	17 „ ap.	[vargan] A	[vargan] A ↗ <i>piktas</i>
271	9 „ „	<i>griovys</i>	<i>griovys</i> ↗
289	18 „ „	[mensun] G	[mensun] GP
306	16 „ virš.	<i>ramus</i>	<i>ramus</i> ↗ <i>doras</i>
315	11 „ „	<i>šeštas</i>	<i>šeštas</i> usts II 5 ₁₆ ;
316	14 „ „	tet] Av	tat] Av
320	15 „ „	insan	īnsan
331	15 „ „	wolbalne	wobalne
331	8 „ ap.	<i>Barmgerzigkeit</i> angraudīsnas	<i>Barmherzigkeit</i> engraudīsnas
334	7 „ „	schūsitwei	schlūsitwei
337	4 „ virš.	tallolinikis	tallokinikis
341	3 „ ap.	alkīns	alkīns žr. <i>Kummer</i>
343	18 „ virš.	<i>Kummer</i>	<i>Kummer, Hunger</i>
349	5 „ ap.	tackelis E	tackelis E žr. <i>Wetzstein</i>
358	9 „ virš.	pereiņgiskai	pareiņgiskai

Q-5150744/2

LIUVOS MOKSLŲ
AKADEMIJOS BIBLIOTEKA

002 00211339 9

Lietuvos TSR Mokslų Akademijos
CENTRINĖ BIBLIOTEKA

2-5150744 / 2

80
Petė LMABlerd

P2 181